

anadolium eKampus ve anadolu mobil

dilediğin yerden,
dilediğin zaman,
öğrenme fırsatı!

Çıkmış Sınav Soruları	AÖF Sınavları	TRT okul ve konu anlatım videoları	Deneme Sınavı	Duyurular
Ders Kitabı (PDF)	Yaprak Test	eSeminer	Sınav Giriş Belgesi	eKantin
Sesli Kitap Sesli Özet	1 Soru 1 Cevap	Ünite Özeti	iTunes u	Takvim
Sınav Sonuçları	Etkileşimli eKitap	Tartışma Forumu	Sor/izle/öğren	

0850 200 46 10-19 (10hat)
www.anadolu.edu.tr

ekampus.anadolu.edu.tr

 /AOFAnadolum /Anadolu_Univ instagram.com/anadoluuniv

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin
5 inci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde
Bandrol Taşınması Zorunlu Değildir.

Bölüm 1

Temel Kavramlar

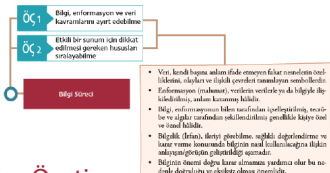
öğrenme çıktılar	1	Önemli Kavramlar 1 Bilgi, enformasyon ve veri kavramlarını ayırt edebilme	2	Bilgi İşleme Modeli ve Bilgi İşleme Süreçleri 2 Bilgi işleme süreci ve aşamalarını örneklandırabilme
	3	Bilgisayarların Bileşenleri 3 Bilgisayarı oluşturan bileşenleri sıralayabilme	4	Bilgi İşleme ve Teknoloji 4 Bilgi işleme sürecinde teknolojinin oynadığı rolü açıklayabilme
	5	Sosyal Hayatta Teknoloji 5 Teknolojinin sosyal yaşam üzerindeki etkilerini tartışabilme		

Öğrenme çıktıları

Bölüm içinde hangi bilgi, beceri ve yeterlikleri kazanacağınızı ifade eder.

Bölüm Özeti

Bölümün kısa özetini gösterir.

sözlük

Sözlük

Bölüm içinde geçen önemli kavramlardan oluşan sözlük ünite sonunda paylaşılır.

Karekod

Bölüm içinde verilen karekodlar, mobil cihazlarınız aracılığıyla sizi ek kaynaklara, videolara veya web adreslerine ulaştırır.

Tanım

Bölüm içinde geçen önemli kavramların tanımları verilir.

Masaüstü Yayıncılık: Desktop publishing

Dikkat

Konuya ilişkin önemli uyarıları gösterir.

Dikkat
Metin dercetiminde yer alan küçük boyutlu metin için 'Ctrl+F' tuşlarına basılarak önce ilgili bölümlerin seçilmesi gerekmektedir.

1. A Yanıtınız yanlış ise "Temel Kavramlar" konusunu yeniden gözden geçirin.

Neler Öğrendik ve Yanıt Anahtarları
Bölüm içeriğine ilişkin 10 adet çoktan seçmeli soru ve cevapları paylaşılır.

Öğrenme Çıktısı Tablosu

Araştır/İlişkilendir/Anlat-Paylaş

İlgili konuların altında cevaplayacağınız soruları, okuyabileceğiniz ek kaynakları ve konuyla ilgili yapabileceğiniz ekstra etkinlikleri gösterir.

Yaşamla İlişkilendir

Bölümün içeriğine uygun paylaşılan yaşama dair gerçek kesitler veya örnekleri gösterir.

Araştırmalarla İlişkilendir

Bölüm içeriği ile ilişkili araştırmaların ve bilimsel çalışmalarını gösterir.

ÖÇ 1 Bilgi, enformasyon ve veri kavramlarını ayırt edebilme		
Araştır	İlişkilendir	Anlat/Paylaş
1968 yılında Pablo Picasso bir görüşmesinde "Bilgisayarlar işe yaramazdır. Size yalnızca cevapları verebilirler." demiştir. Bu görüşe katılıyor musunuz? Sizce bu görüş bilgi teknolojilerinde yaşanan ilerlemeler ışığında hala geçerli midir?	VEBB şeması ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkileri değerlendirin.	Bilgi teknolojilerindeki gelişim ile artan bütçe ihtiyacı arasındaki bağlantıyı anlatın.

Kriminoloji

Editör

Yrd.Doç.Dr. Nazmiye ÖZENBAŞ

Yazar

BÖLÜM 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 Yrd.Doç.Dr. Ali Emrah BOZBAYINDIR

ANADOLU ÜNİVERSİTESİ

Genel Koordinatör

Yrd.Doç.Dr. Murat Akyıldız

Grafik Tasarım Koordinatörü ve Öğretim Tasarım

Doç.Dr. Halit Turgay Ünal

Kitap Basım ve Dağıtım Koordinatörü

Dr. Murat Doğan Şahin

Grafikerler

Gülşah Karabulut

Özlem Çayırılı

Hilal Küçükdağışan

Ayşegül Dibek

T.C.
ANADOLU
ÜNİVERSİTESİ
YAYINI NO: 3572

AÇIKÖĞRETİM
FAKÜLTESİ
YAYINI NO: 2406

Kapak Düzeni

Doç.Dr. Halit Turgay Ünal

KRİMİNOLOJİ

ISBN: 978-975-06-2178-9

Dizgi ve Yayına Hazırlama

Mehmet Emin Yüksel

Gülşah Sokum

Murat Uzun

Gül Kaya

Sinem Yüksel

Burak Arslan

Bu
kitabın
basım, yayım
ve satış hakları
Anadolu Üniversitesine
aittir.

“Uzaktan Öğretim” tekniğine uygun olarak hazırlanan bu kitabın bütün hakları saklıdır. İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2017 by Anadolu University

All rights reserved

No part of this book may be reproduced or stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means mechanical, electronic, photocopy, magnetic tape or otherwise, without permission in writing from the University.

1. Baskı

Bu kitap ANADOLU ÜNİVERSİTESİ Basımevinde 1.000 adet basılmıştır.

ESKİŞEHİR, Ağustos 2017

İçindekiler

BÖLÜM 1 Temel Kavramlar

Giriş	3
Kriminoloji Kavramı ve Tanımı	3
Suçun Tanımlanması	4
Suçun Açıklanması	4
Suçla Mücadele Edilmesi	4
Kriminolojinin Dalları	5
Kriminoloji ve Diğer Bilimler Arasındaki İlişki	6
Kriminolojinin Görevleri	7
Suç Nedir?	8
Sapma Nedir?	11
Fail ve Mağdur Kavramları	11
Ceza nedir?	13
Kriminoloji ve Kriminalistik	13
Kriminolojinin Araştırma Yöntemleri	14
Suç Siyaseti	17

BÖLÜM 2 Kriminolojinin Tarihsel Gelişimi

Giriş	27
Temel Kavramlar	27
Aydınlanma	27
Pozitivizm	28
Kriminoloji Tarihinde Okullar	30
Klasik Okul	30
Pozitivist Okul	34
Şikago Okulu	37

BÖLÜM 3 Suçluluğu Açıklayan Teoriler-I

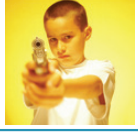
Giriş	47
Temel Kavramlar	47
Teori Nedir?	47
Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri	48
Biyolojik Teoriler	49
Psikolojik Teoriler	52
Sosyolojik Teoriler	55

BÖLÜM 4 Suçluluğu Açıklayan Teoriler-II

Giriş	69
Yeni Klasik Teoriler	69
Damgalama Teorisi	71
Eleştirel Kriminoloji	74
Feminist Kriminoloji	76
Günümüzde Kriminoloji Düşüncesi	79
Genel Olarak	79
Risk Toplumu ve Kriminoloji	79
Kriminoloji Teorileri ve Türkiye	81

BÖLÜM 5 Suçluluk

Giriş	91
Çocuk ve Suçluluk	91
Çocuk Suçluluğunun Nedenleri	92
Kentleşme ve Suçluluk	100
Şehirleşme ve Bireyselleşme	100
Göç	101
Medya ve Suçluluk	103
Medya ve Video Oyunlarındaki	
Şiddetin Suçluluğa Etkisi	104
Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal	
Medyada İşlenen Suçlar	107

BÖLÜM 6 Suçlar ve Failleri-I

Giriş	119
Şiddet Suçları	120
Şiddet Türleri	120
Cinsel Suçlar	136
Cinsel Suç İşleme Saikleri	137
Cinsel Şiddet Riskini Arttıran	
Faktörler	137
Kadına Karşı İşlenen Cinsel Suçlar	138
Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel	
İstismar	140
Mala Karşı İşlenen Suçlar	144
Hırsızlık	144
Yağma	145
Mala Zarar Verme	146
Dolandırıcılık	146

BÖLÜM 7 Suçlar ve Failleri-II

Giriş	157
Çevre Suçluluğu	157
Çevrenin Kirlenmesi	157
Çevrenin Korunması	158
Ekonomik Suçlar	160
Rüşvet, Zimmet ve İrtikâp Suçları	161
Kaçakçılık Suçları	163
Sahtecilik Suçları	173
Trafik Suçları	178
Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı	182

BÖLÜM 8 Suçlar ve Failleri-III

Giriş	193
Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu	193
Alkol ve Uyuşturucu Kullanımının	
Suçluluğa Etkisi	193
Alkol ve Suçluluk	194
Uyuşturucu ve Suçluluk	196
Organize Suçluluk ve Terörizm	209
Organize Suçluluk	209
Terörizm	211
Terörizm İle Organize Suçluluk	
Arasındaki İlişki	212
Siber Suçlar	215
Siber Alanda İşlenen Klasik Suçlar	216
Siber Alanda İşlenen Yeni Nesil Suçlar ...	217
İçerikle İlişkili Suçlar	217

■ Önsöz

Sevgili öğrenciler,

Sanayi devrimi ile birlikte ortaya çıkan toplumsal sorunlardan biri de suçluluğun artması ve farklı şekillerde ortaya çıkmasıdır.

Bilim insanları suçun nedenleri araştırma konusu yapılarak toplumda artan suçluluğun önüne nasıl geçilmesi gerektiği tartışılmaya başlanmıştır. Bu açıdan suçu bütün yönleriyle inceleyen bir bilim dalı olması nedeniyle kriminolojinin önemi büyüktür.

Suçun, suçluların ve ceza adaleti sistemlerinin araştırılması ve incelenmesi kriminolojinin temel çalışma konularıdır. Bu kapsamda kriminoloji suçun tanımlanması, açıklanması ve suçla mücadele edilmesi ile uğraşır.

Elinizdeki kitap, böylesine önemli bir hukuk dalına ilişkin olarak açıklayıcı ve akıcı bir tarzda kaleme alınmıştır. Kitapta, kriminolojinin tanımı ve görevleri, tarihsel gelişimi, suçluluğu açıklayan teoriler, çocuk suçluluğu, kentleşme ve medya ile suçluluk arasındaki ilişki, çeşitli suçların kriminolojik açıdan değerlendirilmesi ve bu suçların faillerine dair özellikler ele alınmıştır. Böylece okuyucunun suç, suçluluk ve suçun önlenmesi konusuna geniş bir açıdan bakması sağlanmaktadır. Kitabın yazımında okuyucu kitlesi de dikkate alınarak anlaşılır ve yalın bir dil kullanılmıştır.

Bu bağlamda önemli bir emek ürünü olan kitabı sizlere sunmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Kitabın bahsettiğimiz nitelikleri bünyesinde barındırmasındaki temel etken, yazarı Yrd.Doç.Dr. Ali Emrah BOZBAYINDIR'ın alandaki derin bilgi ve birikimlerini kitaba yansıtması olmuştur. Bu sebeple bir kez daha konuya dair bilgi ve birikimlerini bizlerle paylaştığı için yazara teşekkür ediyoruz.

Faydalı olması dileğiyle...

Editör

Yrd.Doç.Dr. Nazmiye ÖZENBAŞ

Bölüm 1

Temel Kavramlar

öğrenme çıktıları

Kriminoloji Kavramı ve Tanımı

- 1 Kriminoloji biliminin tanımlanabilmesi
- 2 Kriminolojinin alt dallarının örneklendirilebilmesi
- 3 Kriminolojinin diğer bilim dallarıyla olan ilişkisinin açıklanabilmesi

Kriminolojinin Görevleri

- 4 Kriminolojinin görevlerinin tanımlanabilmesi
- 5 Kriminolojinin üzerinde durduğu bazı konuların açıklanabilmesi

Anahtar Sözcükler: • Kriminoloji • Kriminolojinin Alt Dalları • Kriminolojik Araştırma Yöntemleri • Suç • Sapma • Ceza • Suç Siyaseti

GİRİŞ

Suç olaylarını, suçlu kişileri ve suç işlenmesinin nedenlerini inceleyen bir bilim dalı olan kriminoloji, insan ve toplum kaynaklı sosyal bir bilim olması sebebiyle ve suç gibi karmaşık bir olguyu incelemesi ve disiplinler arası niteliği nedeniyle tanımlanması zor bir disiplindir. Bu nedenle tek bir kriminoloji tanımından veya üzerinde uzlaşmış bir tanımdan söz etmek mümkün değildir. Bununla birlikte aşağıda kriminoloji biliminin farklı bilim insanları tarafından yapılan tanımları ve kavramın içeriği üzerinde durulacaktır. Ayrıca, kriminolojinin faaliyet alanlarından olan suçun tanımlanması ve açıklanması ile suçla mücadele de ele alınacaktır. Söz konusu faaliyet alanlarından bir veya birkaçını ihtiva eden kriminolojinin alt dallarına da çalışmamızda yer verilecektir. Belirtmek gerekir ki kriminologlar faaliyetlerinde, bazı bilimlerin yöntemlerini bir araya getirerek veya uyarlayarak kullanmaktadır. Bu sebeple kriminoloji ile diğer bilimler arasındaki ilişki de incelenecek konular arasındadır.

Bu bölümde ayrıca kriminolojinin görevleri üzerinde durulacaktır. Konu kapsamında kriminolojinin merkezinde yer alan suç ile birlikte ceza olgusu da açıklanacaktır. Bununla birlikte birçok kriminolog suç yerine sapma kavramını kullandığından bu kavram izah edilecek, suç kavramıyla ilişkisi ortaya konulacaktır.

Fail ve mağdur kavramları da kriminoloji bilimi bakımından önem arz ettiklerinden bu bölümde ele alınan konuların başında gelmektedir. Nitekim failin şahsi özelliklerinin tetkik edilmesi kriminolojik araştırmaların odağında yer almaktadır. Keza mağdur bilhassa kriminolojinin bir alt dalı olan viktimolojinin faaliyetlerinin merkezinde bulunmaktadır. Buna ilaveten kriminoloji ile kriminalistik arasındaki ilişki hakkında da bilgi verilecektir.

Karma bir bilim dalı olan kriminoloji, araştırmalarında birçok bilimde kullanılan yöntemlerden faydalandığı için bu yöntemlerin muhtevasının da açıklanması konunun anlaşılması için lüzumlu görülmüştür. Son olarak ise suçluluğu önlemek amacıyla kriminolojinin yaptığı çalışmalardan faydalanan suç siyaseti ile kriminoloji arasındaki ilişki üzerinde durulacaktır.

KRİMİNOLOJİ KAVRAMI VE TANIMI

Kriminoloji en kısa tanımıyla suç olgusunun bilimsel olarak incelenmesi ve araştırılmasıdır. Kriminoloji kelimesinin etimolojisine bakıldığında “crimen” ve “logos” kelimelerinden türetildiği görülmektedir. “Crimen” Latince bir kelime olup suç anlamına gelmekte ve “logos” sözcüğü de Yunaca kökenli olup öğretiyi veya bilim anlamına gelmektedir. Bu nedenle Türkçe ifade etmek gerekirse kriminoloji “suç bilimi” anlamına gelmektedir. Kriminoloji terimi ilk defa suçluların vücut tipleri üzerinde çalışan Paul Topinard isimli bir Fransız tarafından kullanılmıştır. Buna mukabil kriminoloji terimini ilk ortaya koyan kişi olarak genellikle İtalyan hukukçu Raffaele Garofalo gösterilmektedir. Garofalo’nun “*Criminologia*” isimli eseri bu başlıkla basılmış ilk kitaptır.

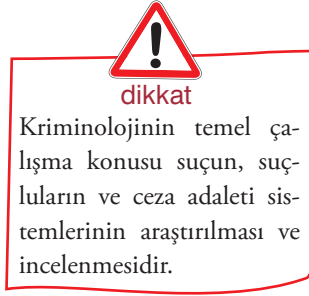
Kriminolojinin suç bilimi olarak adlandırılması basit bir şekilde tanım meselesini halletmiş gözükse de kriminolojinin belki de tek bir tanıma indirgenemeyecek deyim yerindeyse tuhaf bir yapısı vardır. Bunun başlıca sebebi kriminolojinin çok farklı tarihi arka planlardan beslenen çok farklı yaklaşım ve ekolleri bünyesinde barındıran bir bilim olmasıdır. Kriminoloji matematik, fizik veya tıp gibi bilim dallarına nazaran oldukça genç bir disiplindir. Suç ve suçlu olgularının bilimsel bir tarzda sistematik olarak tahlil edilmesinin geçmişi yaklaşık olarak iki yüz sene evvel başlamıştır. Aradan geçen zaman içinde ulusal ve uluslararası düzeyde farklı kriminoloji ekolleri ve buna bağlı olarak tanımları ortaya çıkmıştır. Bu nedenle üzerinde uzlaşmaya varılmış bir kriminoloji tanımı mevcut değildir. Buna karşılık çeşitli tanım çabaları da söz konusudur. Bu tanımlara şu örnekler verilebilir:

- Kriminoloji kanunların yapılması, kanunların ihlal edilmesi ve toplumun kanunların ihlal edilmesine gösterdiği tepkiyi inceleyen bilim dalıdır (Edwin Sutherland).
- Kriminoloji suç, fail, menfi sosyal davranışlar ve bunların kontrolü hakkındaki tecrübi bilginin sistematik hale gelmiş bütünüdür. (Günther Kaiser)
- Kriminoloji deneysel metotlar ile suçlunun kişiliğini inceleyerek suç olayının doğal kaynağını ve mekanizmasını, sosyolojik ve biyolojik etmenlerini araştıran suçluluğa ait genel bir bilimdir. (Sabatini)

- Kriminoloji insanın sapıcı davranış ve eylemleri arasında suçu doğuran, yapan ve suçu kontrol etme amacını güden süreçleri açıklayan ve suçun sebep ve etmenlerini tespit maksadıyla insana ve suç işleyen insana ilişkin bilgilerin bütününe sentezini oluşturan bir bilgi dalıdır. (Sulhi Dönmezer)

Bu tanımlar incelendiğinde şu üç unsurun kriminoloji bilimi için merkezi önemde olduğu görülmektedir. Bunlar:

1. Suçun araştırılması ve incelenmesi;
2. Suçluların araştırılması ve incelenmesi;
3. Ceza adaleti sistemlerinin araştırılması ve incelenmesidir.

Kriminoloji, tıp, hukuk, psikiyatri, sosyoloji gibi bilimlerin bulgu ve yöntemlerinden istifade etmektedir. Bu itibarla karma bir bilimdir ve çok farklı ekoller vardır. Belki kriminoloji sürekli değişen ve dinamik yapısını bu disiplinler arası yapısına borçludur. Bir bilim dalı olarak kriminoloji genellikle sosyal bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir. Bunun sebebi de genellikle doğa bilimlerine benzer yöntemleri kullanmasıdır. Özellikle, modern kriminolojinin merkezinde deneysel yöntem yer almaktadır. Bu yöntemle bir hipotezin ispatlanması, bilgi üretilmesi ve suçluluğu anlamada süreç analizi gibi sonuçlara varılabilmektedir.

Günümüzde kriminoloji çalışmalarına baktığımızda kriminologların üç faaliyet üzerinde durdukları görülmektedir:

1. Suçun tanımlanması
2. Suçun açıklanması
3. Suçla mücadele edilmesi

Şimdi bu faaliyet alanlarına yakından bakalım:

Suçun Tanımlanması

Kriminolojinin en önemli faaliyet alanlarından biri hiç şüphesiz suç olgusunun tanımlanması, ölçümlemesi ve araştırılmasıdır. Örneğin kriminoloji istatistiksel bulgularla oldukça yakından ilgilidir. Ne kadar suç işlenmektedir? İstatistiklere yansımaya suçların oranı nedir? Kriminoloji örneğin istatistiklere yansımaya suçları da ölçmeye çalışmakta ve buna “siyah sayılar” demektedir.

Suç ve suçluluk olgusunun tanımlanması, suç kimin işlediği yani failin kim olduğu sorusuyla ilgilenmektedir. Örneğin, kriminoloji cezai sorumluluğun hangi yaştan itibaren başlaması gerektiği sorusu gibi meseleleri de ele alır. Suçun nerede ve ne zaman işlendiği, nasıl kaydedildiği ve nasıl işlem yapıldığı da suçun tanımlanması başlığı altında yer alan konulardandır. Ayrıca ceza hukukunun ve ceza yargılamasının nasıl işlediği de kriminolojinin konuları arasındadır. Yakalama, tutuklama ve hapis cezası ve bunlara ilişkin verilerin analizi de kriminolojik araştırmanın önemli konularındandır. Genel olarak suçun tanımlanması olgusu ceza adaletinin ne olduğu ve suç ve adalet olgularının daha iyi anlaşılmasına yönelik araştırmalar yapılmasını ihtiva eder.

Suçun Açıklanması

Suçun açıklanması başlığı altında kriminoloji suç olgusunu açıklamaya çalışan teorileri ortaya koymaya çalışır. Suçu ortaya çıkaran sebepler, suçluluğun artmasını veya azalmasını etkileyen faktörler, tahminler, değişimler ve yine suçun önlenmesine yönelik çalışmalar bu kapsamda yer almaktadır. Bu kapsamda kriminoloji şu sorulara cevap arar:

- Neden belli bireyler suç işlemektedir?
- Neden suçlar belli yerlerde, çevrelerde ve şartlarda işlenmektedir?
- Bir fiil neden ve hangi gerekçeyle suç olarak tavsif edilmektedir?
- Toplum suça nasıl tepki vermektedir?

Suçla Mücadele Edilmesi

Burada da suçla nasıl mücadele edileceği, faillele nasıl mücadele edileceği ve bu noktada nasıl bir siyaset ve strateji izleneceği araştırılır. Bu noktada kanunların yapım ve uygulanma süreçleriyle ceza hukuku ve yargılamasındaki araçların yerindeliği ve

yeterliliği araştırılır. Örneğin, hapiste yatmak failleri rehabilite etmekte midir? Mağdurların mağduriyetlerinin giderilmesi için hangi onarıcı adalet mekanizmaları işletilmelidir gibi sorular bu kapsamda yer almaktadır. Bu noktada kriminologların odağında kaçınılmaz olarak polis, mahkemeler, hapishaneler, denetimli serbestlik kurumları ve mağdur hizmetleri gibi aktörler yer almaktadır. Örneğin, modern kriminolojide hapisane araştırmaları önemli bir yer tutmaktadır. (Case *et al*, 2017, s. 32-33)

Bu çerçevede şunlar kriminologların sürekli cevabını aradığı sorulardır:

- Suç oranları içinde yaşanan zaman ve kültüre göre neden değişmektedir?
- Neden bazı kişiler diğerlerinden daha fazla suç işlemektedir?
- Neden suç oranları yaş ve cinsiyete göre değişiklik göstermektedir?
- Neden bazı zararlı fiiller suç haline gelirken bazı zararlı fiiller suç olarak tanımlanmamaktadır?
- Suçun önlenmesi için neler yapılabilir?

Bu soru ve faaliyet amaçları kriminolojinin görevlerini de ortaya koymaktadır:

- Kriminolojinin faaliyet alanına giren konularda bilimsel bilginin biriktirilmesi ve geliştirilmesidir. Burada kesin ve sistematik bilgiye ulaşılması amaçlanır. Bu noktada belli bir dönemde yaşayan bilim insanlarının üzerinde mutabakata vardıkları teorik modeller, araştırma yöntemleri ve bir bilgi külliyatı gereklidir. Kriminoloji bu çerçevede ilgilendiği sorunlar arasındaki bağlantı ve yapısal unsurları tespit etmeye çalışır.
- Kriminoloji alanında bilginin toplanması ve derlenmesi kriminolojinin görevleri arasındadır. Burada suçluluk ve sosyal kontrol hakkında bilimsel bilginin geliştirilmesine çalışılır.
- Bir de ihtiyaç araştırması olarak tabir edilen bir görevi vardır ki bu aslında uygulamaya dönük kriminolojik araştırmaları ifade etmektedir. Burada bilhassa kanun koyucuya yapılması düşünülen veya lüzumlu reformları doğru gerçekleştirebilmeleri için kriminolojik araştırmalar teşhisler ve etkinlik analizleri çerçevesinde reform önerileri sunar. (Kaiser, 1976, s. 10-12)

Kriminolojinin Dalları

Kriminolojinin suçun tanımlanması, açıklanması ve suçla mücadele edilmesi şeklinde üçe ayrılacak olan faaliyet alanlarını yukarıda izah etmiştik. Bu manada bu faaliyet alanlarından bir veya birkaçını kapsayan kriminolojinin alt dalları oluşmuştur. Bu alanlardan bazıları şunlardır:

Suç etolojisi: Suçun ve suçluluğun nedenlerini araştıran öğretimdir. Yunanca kökenli bir kelime olan "etoloji" nedenler öğretisi anlamına gelmektedir. Esasen bu kelime tıp, psikoloji ve felsefe alanlarında kullanılmaktaydı. Kriminolojide etoloji, tekil olarak işlenen suçların sebeplerini araştırır. Örneğin, bir cinayet veya cinsel saldırının neden işlendiği sorusunun cevabını arar. Bireysel suçluluğun yanında suç etolojisi, kitlesel bir olgu olarak suçluluğun nedenlerini araştırır. Bu nedenlerle öğretinin başlıca soruları arasında insanların neden suç işlediği, davranışlarının cezaya çarptırılacağını bilmelerine rağmen neden suç işledikleri, suçun bireysel veya sosyal temeli olup olmadığı, suçun psikolojik, biyolojik, sosyal veya ekonomik bir fenomen olup olmadığı yer almaktadır. Bu sorulara verilecek cevaplar insana ve topluma bakış açısına göre şekillenecektir. Bu çerçevede geçmişten günümüze ortaya konulan teorileri kitabın dördüncü bölümünde ele alacağız.

Viktimoloji: Mağdur bilimi anlamına gelmektedir. Bu bilim dalının amacı mağduru incelemek ve mağdur olma durumundan çıkarılması için gerekli şartları oluşturmaktır. Bir suçun mağdurunun ve onun tepkisinin suçluluğun açıklanmasında bir rol oynayıp oynamadığı meselesiyle ilgilenir.

Penoloji: Cezaları ve cezaların infazını inceler. Buna cezaevi çalışmaları da dâhildir. Penoloji bilhassa ceza ve diğer yaptırımların uygulamada ne derece etkili olduklarını inceler. Daha çok hapisane ve mahkûmlar üzerinde durur.

Suç profilaksisi: Kısaca suçtan korunmanın öğretimidir. Tıbbi ve sosyal yaklaşımlarla suçluluğa yol açan faktörleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için gereken yöntemleri araştırır. (Demirbaş, 2016, s. 45-46; İçli, 2013, s. 48-50)

Suç coğrafyası veya ekolojisi: Suç coğrafyası en genel anlamıyla suçlulukla yer ve zaman arasındaki münasebeti tahlil eder. Tasviri (deskriptif) suç coğrafyası araştırmaları suçluluğun zaman ve yere göre dağılımı hakkında bir bilgi verilmesini amaçlar. Örneğin, Türkiye'nin belli bir yıldaki suç

haritasının çıkarılması bu kapsamdadır. Suç coğrafyasında etolojik yaklaşım ise suçluluğun ortaya çıktığı yerdeki sosyal, ekonomik ve kültürel şartları tahlil ederek örneğin belli bir bölgede suçluluğun niçin yoğunlaştığını ortaya koymaya çalışır. Suç coğrafyası bir de ihtiyaç araştırması olarak kullanılabilir. Bu çerçevede yapılan tespitlerle polise belli bir bölgedeki suçlulukla etkin mücadele için olanak sağlanmış olur. Örneğin kriminologlar yaşam alanları, alışveriş merkezleri ve şehirlerin dikkatli bir şekilde tasarlanması halinde suçluluk oranlarının hatırı sayılır şekilde düşeceğini ileri sürmektedir. Örneğin, bazı kriminologlar sosyal konutların yüksek apartmanlar yerine müstakil evler veya az katlı binalar şeklinde inşa edilmelerini önermektedir. (Case *et al*, 2017, s. 335; Clages/Zeitner, 2016, 152 vd.)

Şekil 1.1

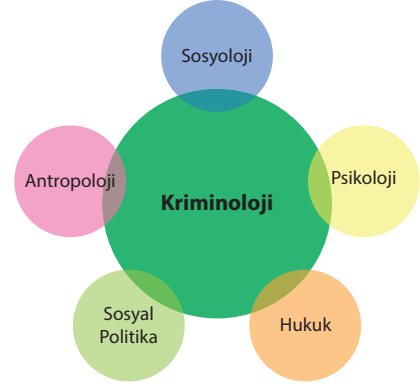
Kriminoloji ve Diğer Bilimler Arasındaki İlişki

Yukarıda da ifade edildiği gibi kriminoloji karma, disiplinler arası bir bilimdir. Kriminoloji bir bilim dalı olarak gelişimini büyük ölçüde diğer bilim dallarının yöntemlerini devşirerek, uygulayarak ve uyarlayarak sağlamıştır. Diğer sosyal bilimlerin odak noktaları, metotları, teori ve argümanları kriminologlar tarafından benimsenmiş ve bugünkü melez kriminoloji bilimini ortaya çıkarmıştır. Kriminolojinin çok yakın ilişki içinde olduğu bazı sosyal bilimler şunlardır:

- **Hukuk:** Hukuk, toplumda adalet ve düzeni sağlama amacını gütmektedir. Hukukun araştırma alanları arasında kanun yapımı, hukuk sistemleri ve muhakeme usulü yer almaktadır. Hukukun kriminoloji ile yakından ilişki olan kısmı şüphesiz ceza ve ceza muhakemesi hukukudur.
- **Sosyoloji:** İnsanların, örgütlerin ve kurumların sosyal alanda sergiledikleri davranışları inceleyen bilim dalıdır. Sosyolojinin kriminolojiyle alakalı olan konularının başında suç araştırmaları ve sapma gelmektedir.
- **Psikoloji:** Psikoloji insan zihni ve bireysel insan davranışını inceleyen bilim dalıdır. Kriminoloji, psikolojik karakter ve rahatsızlıkların suç davranışı üzerindeki etkilerine ilişkin bulgu ve yöntemlerinden istifade etmektedir.
- **Sosyal politika:** Sosyal politika insan refahı, ihtiyaçları ve yoksulluk gibi sorunlarını araştırmaktadır. Yoksulluk-suçluluk ilişkisi veya sosyal devlet uygulamalarının suçluluk üzerindeki etkileri gibi konularda kriminoloji sosyal politikadan istifade etmektedir.
- **Antropoloji:** Antropoloji geçmiş ve günümüzde insanların, toplumların ve kültürlerin yapısını araştıran bir bilimdir. Örneğin, antropoloji hukuk, suç tanımları ve hukuk sistemlerinin nasıl gelişim gösterdiğini inceler. Kriminoloji bakımından antropolojinin bulguları büyük önem arz etmektedir.

İşte kriminolojinin bu melez yapısı kriminologların sosyoloji, psikoloji, hukuk ve antropolojiden etkilenmelerine neden olmaktadır. Kriminologlar suçu tanımlar, açıklar ve mücadele yöntemlerini ortaya koymaya çalışırken tüm bu bilimlerin veri ve yöntemlerinden istifade etmektedir. Bu bilim dallarının yanı sıra hiç şüphesiz tarih, siyaset, ekonomi ve coğrafyadan da yararlanmaktadır.

Kriminolojinin bu şekilde meydana getirdiği bilgi ve analizleri, hükümetin suç ve suçlulukla mücadele siyasetinin belirlenmesinde yardımcı olmaktadır. Yine kriminoloji, suç ve suçlularla ilgilenen kişi ve kurumların uygulamalarının geliştirilmesine hizmet etmektedir. Medyanın suçu nasıl haberleştireceği, sunacağı ve tartışacağı hakkında da kriminoloji biliminin verileri kullanılmaktadır.

Şekil 1.2

Öğrenme Çıktısı

- 1 Kriminoloji biliminin tanımlanabilmesi
- 2 Kriminolojinin alt dallarının örneklendirilebilmesi
- 3 Kriminolojinin diğer bilim dallarıyla olan ilişkisinin açıklanabilmesi

Araştır 1

Kriminolojinin alt dallarını anlatınız.

İlişkilendir

Kriminoloji ile suç istatistiği arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

2010-2012 yılları arasında kapsayan adli istatistiklerde yer alan, hükümlü ve tutukluların yaş gruplarını inceleyiniz. Edindiğiniz izlenimleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

KRİMİNOLOJİNİN GÖREVLERİ

Bu noktada kriminolojide iki farklı damardan söz edilmektedir. Bunlar şunlardır:

- **Hükümet Projesi (governmental project):** Hükümet projesi olarak adlandırılan kriminolojik çalışmalar adalet hizmetlerinin yöntemi, hapisanelerin çalışma biçimi, polislin yapısı ve suçun ölçülmesi gibi konularda ampirik çalışmalara ağırlık vermektedir
- **Lombroso Projesi (Lombrosian project):** İsmi ünlü İtalyan kriminolog Lombroso'dan alan bu yaklaşım tarzı da "suçlu" ve "suçlu olmayan" kişilerin karakteristik özelliklerini araştırmakta ve bu grupları birbirinden ayırmaya çalışmaktadır. Bu şekilde suçluluğun nedenleri konusunda bir anlayışın geliştirilmesine gayret edilmektedir. Bu kriminolojik yaklaşımda suçluları ayıran fiziki ve diğer karakteristik özellikler tespit edilmeye çalışılmaktadır. Kafatası yapısı ve şekli, çene yapısı veya elmacık kemiğinin yapısı üzerinden bir suçlu prototipi çıkarılmaya çalışılmaktadır. (Bkz. Newburn, 2017, s. 4-5)

Bu başlık altında kriminolojinin suç bilimleri arasındaki yerini de izah etmekte yarar var. Suç bilimleri terimi, öncelikli meşguliyet sahası şu veya bu şekilde insanların suç davranışı olan tüm disiplinleri ifade etmek için kullanılmaktadır. Suç bilimleri genel olarak hukuki suç bilimleri ve hukuki olmayan suç bilimleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Ceza hukuku, ceza muhakemesi hukuku ve ceza infaz hukuku gibi suç bilimleri kural merkezlidir. Bir başka deyişle bu bilimler kurallar ve uygulamalarıyla meşgul olur. Bu itibarla hukuki

suç bilimleri, normatif bilim dallarıdır. Buna karşılık kriminoloji ampirik bir suç bilim olup doğa ve sosyal bilimlerin araştırma yöntemlerinden istifade etmektedir. Hukuki suç bilimleri ve hukuki olmayan suç bilimleri ayrımı şüphesiz genel bir ayırım olarak görülmelidir. Günümüzde hukuki olmayan suç bilimleri kriminalistik ve kriminoloji, hukuki suç bilimlerinden etkilenmektedir.

Suç Nedir?

Kriminolojinin odağında suç olgusu yer aldığına göre suçun ne olduğunun anlaşılması büyük önem arz etmektedir. Tıpkı kriminolojinin tanımında olduğu gibi suç olgusunu da aslında tanımlamak kolaydır. Hukuki bir tanımla suç, devlet tarafından suç olarak tanımlanmış davranıştır. Bu

tanımı biraz daha detaylı hale getirecek olursak suç, devlet tarafından suç olarak tanımlanmış her icrai ve ihmali davranış olup devletin kendisine cezai sonuçlar bağladığı davranışlardır. Tanım biraz daha genişletildiğinde ise suç ceza kanunlarını ihlal eden kasten veya taksirle işlenmiş hukuka aykırı ve kusurlu fiildir. Bir fiil şayet suç olarak tanımlanmışsa artık devletin polisi ve savcılarını o fiili işlediğine inanılan kimseyi soruşturabilir ve işlediği fiilden dolayı mahkeme yapılan yargılamayla hesap sorabilir. Şayet mahkeme, suçu işlediğine inanılan kişiyi suçlu bulacak olursa ilgili kişiyi hürriyetinden yoksun bırakabilir (hapis cezası) veya para cezasına çarptırabilir. Hatta bazı ülkelerde ölüm cezası da uygulandığından, kişi ölüm cezasını gerektiren bir suç işlemişse idam cezasına çarptırılabilir.

yaşamla ilişkilendir

“ABD’de, 11 günde 8 kişi idam edilecek

ABD’nin Arkansas eyaletinde nisan ayında 11 günde, 8 mahkûm idam edilecek.

ABD’de idam cezası ülke genelinde tartışma konusu olmaya devam ederken, Arkansas eyaletinde, nisan ayında 11 günde 8 mahkûmun idam edileceği duyuruldu. Pulaski County Temyiz Mahkemesi Hâkimi Wendell Griffen, 8’i gelecek ay infazı gerçekleştirilecek toplam 9 idam mahkûmunun, Vali Hutchinson ve Cezaevi Müdürü Wendy Kelly aleyhine infazların durdurulması için açtığı davayı reddetti. Arkansas Başsavcısı Leslie Rutledge, ülkede genelinde ölüm cezalarının kademeli olarak düşüş gösterdiği bir dönemde, eyaletin idam mahkûmlarının infazına başlayacağını açıkladı. 17 Nisan- 27 Nisan tarihlerinde 4 ayrı defa her defada iki mahkûm olmak üzere, toplam 8 kişinin infazı gerçekleştirilecek. Eyalette en son idam cezasının infazı 12 yıl önce yapılmıştı.”

Kaynak: <http://www.ntv.com.tr/dunya/abdde-11-gunde-8-kisi-idam-edilecek,MKo7DTY-ik6NikSgqO7GNQ>

Bu tanım ve kapsam genellikle yeterli görülmektedir. Peki, bir an için ceza hukukunun ve ceza kanunlarının olmadığını varsayarsak, suçun da ortadan kalktığını söyleyebilir miyiz? Gerçekten suç hakkında sadece şekli bir tanım benimsendiği takdirde onun varlığı hukuk sistemi içindeki varlığına bağımlı hale gelmektedir. Günümüz ceza hukuku anlayışında örneğin biri haksız olsa ve zarara yol açsa da şayet kanunlarda suç olarak tanımlanmamışsa artık o fiilden dolayı faili cezalandırma imkânı yoktur.

Kriminologlar ise belki bu sınırlayıcılığı nedeniyle olsa gerek şekli-hukuki suç tanımıyla kendilerini sınırlamaktan kaçınırlar. Örneğin, Garofalo kriminoloji isimli eserinde doğal suç kavramından bahsetmektedir. Doğal suç kavramı, tüm zamanlar ve tüm kültürlerde suç teşkil eden fiilleri ifade etmekte ve “*delicta mala per se*” kavramıyla ifade edilmektedir. Garofalo’ya göre bu doğal suçlar arasında kasten öldürme, yağma ve hırsızlık yer almaktadır. Bu anlayışa göre doğal suç olarak tabir edilen bu çekirdek suçların dışında ka-

lan suçlar, yalnızca suç olarak tanımlandıkları için suçlardır. Bu suçlar için kullanılan tabir ise “*delicta mere prohibita*”dır.

Bununla birlikte, kriminologlar ceza hukukunda geçerli olan tanım ve kategoriler üzerinden araştırma yapmakta ve genellikle adli istatistiklerden istifade etmektedir. Bu nedenle hukuki suç tanımı sınırlayıcı ve şekli olsa da çoğu zaman araştırmalar için yeterli ve gerekli bir zemin teşkil etmektedir. Aynı zamanda genellikle hâlihazırda bir hukuk sisteminde suç olarak tanımlanmış fiiller o ülkede toplumsal barışın ve düzenin temini için zorunlu fiilleri ihtiva etmektedir.

Bu noktada neyin suç olduğunun toplumdan topluma farklılık gösterdiği göz önüne alındığında suç kavramının kesin bir anlamı ve tanımı olmadığı sonucuna da varılabilir. Bazı fiiller örneğin kasten öldürme, cinsel saldırı ve hırsızlık gibi fiiller tüm toplumlarda suç olarak tanımlanmaktadır. Buna karşılık köpekle tilki avlama İngiltere’de suçken birçok ülkede suç değildir. Aynı şekilde yere çöp atmak, kamuya açık yerlerde sigara içmek veya emniyet kemeri takmamak bazı ülkelerde kabahat veya suç olarak cezalandırılmakta bazılarında ise suç olarak tanımlanmamaktadır. Keza bazı ülkeler ötenaziye izin verirken diğerleri kasten öldürme olarak cezalandırmakta; bazı ülkelerde bazı uyuşturucuların içilmesi serbestken diğerlerinde suç teşkil etmektedir.

Bu nedenlerle aslında suçun toplumdan topluma, kültürden kültüre ve içinde yaşanan dönemin telakkilerine göre değişiklik gösteren sosyal bir yapı olduğu söylenebilir. Daha net bir ifadeyle, bir toplum tarafından “suç” olarak kabul edilen davranış genellikle suç olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım tarzı suç olarak tavsif edilen davranışın kendisinde mündemiç bir nitelikten dolayı değil de toplumun suç olmasına karar verdiği için bir fiilin suç haline geldiğini ileri sürmektedir. Netice itibarıyla, her toplum kendi din, ahlak ve örfü çerçevesinde kurallar koyduğundan neyin suç olduğu toplumdan topluma ciddi farklılıklar göstermektedir. Bu nedenle bir toplumda neyin suç olduğu genellikle kültürel değerlere bağlıdır. Bir toplumun kültürü ve kabulleri değiştiğçe bazı fiilleri daha evvel suç sayarken daha sonra suç saymaktan vazgeçebilir. Kriminolojide önemli yeri olan etiket teorisi (*labelling theory*) suçun bu niteliğinden yola çıkarak suçun, toplumun belli amaçlara ulaşmak için kendisine müracaat ettiği bir etiket olduğunu ileri sürmektedir. (Newburn, 2017, s. 8-9).

Bu noktada toplumun çoğu zaman yekpare bir bütün olmadığı ve farklı konularda farklı görüşlere sahip grupların olabileceği de unutulmamalıdır. Demokratik usullerle seçilmiş meclislerin yaptığı kanunlar, bu nedenle değişik toplumsal kesimler veya siyasal görüşler arasındaki mutabakat metinleri olarak görülebilir. Buna mukabil, ideal olan bu mutabakat çoğu zaman sağlanamadığından toplumun çoğunluğunun bir mesele hakkındaki kanaati veya kabulleri birçok ülkede nihai olarak bir meselelenin çözümünde neticeyi tayin etmektedir.

Bir fiil kanun koyucu tarafından suç haline getirilirken veya cezası artırılırken toplumdan genellikle büyük destek görmektedir. Örneğin, toplumu sarsan bir çocuk istismarı veya cinayet vakası cezaların artırılması yolunda hükümetlere baskı yapılmasına neden olmaktadır. Suç işleyenler suçlu veya fail olarak damgalanarak toplumdan dışlanmaktadır. Arkadaş ve iş çevresinden dışlanmayı da ihtiva eden bu sosyal dışlanma, şayet fiil örneğin hırsızlık veya öldürme gibi belli bir kişiyi hedef alan bir fiil ise daha da keskinleşmektedir. Toplumsal kınamanın şiddeti suçun yaptırımı olan cezayı diğer nahoş davranışlardan ayırmaktadır. Nihayet, suç toplumsal bir kurgu veya yapı olarak görülse de neyin suç olarak tanımlanacağı konusunda son sözü kanun koyucu, yani yasama meclisi söylemektedir.

Suç hakkındaki bu genel izahlardan sonra, Türk ceza hukuku sistemi üzerinden ceza hukuku hakkında bilgiler vermek yerinde olacaktır. Türk ceza hukuku maddi ve şekli ceza hukuku olmak üzere iki kısma ayrılabilir. Maddi ceza hukuku, suçları ve yaptırımlarını gösteren kuralları ihtiva eden ceza hukukudur. Hangi fiillerin suç olduğunu öğrenmek için Türkiye’de bir hukukçu veya kriminolog 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) veya ceza hükmü içeren özel ceza kanunlarına bakmalıdır. Türk Ceza Kanunu iki kısımdan oluşmaktadır. Bunlar:

- Genel hükümler
- Özel Hükümler

TCK’nın ilk 75 maddesi genel hükümlere ilişkin düzenlemeleri ihtiva etmektedir. En basit ifadeyle genel hükümler, tüm suçlara uygulanabilecek kuralları ihtiva etmektedir. Bu kapsamda örneğin kast ve taksir gibi suçun manevi unsurlarının tanımı, meşru savunma, ilginin rızası gibi bir fiili hukuka uygun hale getiren hukuka uygunluk sebepleri, yaş küçüklüğü ve akıl hastalığı gibi kişinin kusur

yeteneğini ortadan kaldıran veya azaltan haller ile yaptırım türleri (hapis cezası ve adli para cezası) düzenlenmektedir.

TCK'nın özel hükümler kısmında ise artık tekil olarak suç tipleri yer almaktadır. TCK'da genellikle en ağır suçlar düzenlenmektedir. TCK'da düzenlenen suçlardan bazıları şunlardır:

- Uluslararası Suçlar (soykırım, insanlığa karşı suçlar, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti, m. 76-80)
- Kasten öldürme (m. 81)
- Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi (m. 83)
- İntihara yönlendirme (m. 84)
- Taksirle öldürme (m. 85)
- Kasten yaralama (m. 86, 87, 88)
- Taksirle yaralama (m. 89)
- İşkence (m. 94)
- Eziyet (m. 96)
- Cinsel saldırı (m. 102)
- Çocukların cinsel istismarı (m. 103)
- Tehdit (m. 106)
- Şantaj (m. 107)
- Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma (m. 109)
- Hakaret (m. 125)
- Hırsızlık (m. 141)
- Yağma (m. 148)
- Mala zarar verme (m. 151)
- Dolandırıcılık (m. 157)
- Trafik güvenliğini tehlikeye sokma (m. 179)
- Suç işlemeye tahrik (m. 214)
- İftira (m. 267)
- Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak (m. 302)

- Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silahlı isyan (m. 313)
- Düşmandan unvan ve benzeri payeler kabulü (m. 325)
- Siyasal ve askeri casusluk (m. 328)

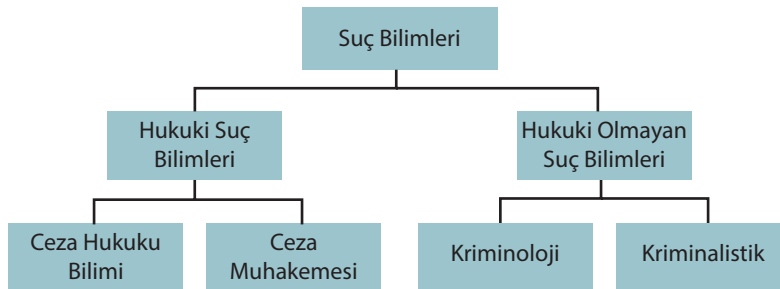
Yukarıda sayılan suçlardan bir bölümü doğrudan kişilerin hayat hakkı veya vücut bütünlüğünü korumaktadır. Bazı suçlar cinsel bütünlüğü koruma amacı güderken diğerleri mal varlığını korumaktadır. Keza devlet aleyhine işlenen suçlar da devletin varlığını ve bütünlüğünü korumak ve bu değerlere yönelik saldırıları cezalandırma amacı gütmektedir. Bunların yanında bazen bir zarar doğmasa da zarar tehlikesinin kendisi suç olarak tanımlanmıştır. Örneğin, TCK m. 179 (3)'e göre "Alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle ya da başka bir nedenle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek halde olmasına rağmen araç kullanan kişi [...] cezalandırılır." Bu tür suçlara tehlike suçları denmektedir. Kanun koyucu bu fiilleri cezalandırarak belli zararlar doğmadan müdahale ederek ilgili suçta tanımlanan tehlikeyi cezalandırmaktadır.

Şekli ceza hukuku veya ceza muhakemesi hukuku da suçların ve faillerinin bulunup, yargılanması ve yaptırımların uygulanması hususundaki esasları ortaya koymaktadır. Arama, gözaltı, yakalama, tutuklama ve el koyma gibi koruma tedbirleri de ceza muhakemesi hukuku kapsamındadır.

dikkat

Hangi fiillerin suç olduğunu öğrenmek için Türkiye'de bir hukukçu veya kriminolog 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK) veya ceza hükmü içeren özel ceza kanunlarına bakmalıdır.

Şekil 1.3

Sapma Nedir?

Birçok kriminolog suç yerine sapma (*deviance*) kavramını kullanmaktadır. Bu terimi benimseyen kriminologlar failin neden suçu işlediği sorusu yerine kişilerin neden sapma teşkil eden fiiller işlediği üzerinde dururlar. Suç ve sapma kavramları karşılaştırıldığında sapmanın daha geniş bir kavram olduğu görülecektir. Zira sapma kavramı farklı, sıra dışı kabul edilmeyen ve fakat hukuken yaptırıma bağlanmamış davranışları da kapsar. Daha yalın bir ifadeyle, bir fiilin sapma teşkil ettiğini söylemek onun tuhaf veya kabul edilemez olduğunu söylemekle aynı anlama gelecektir. Sosyolojik anlamıyla sapma kavramı, bir toplumda kabul edilmiş davranış dışında olan davranış ve fiilleri ihtiva etmektedir. Bu geniş tanım nedeniyle birçok suç aynı zamanda sapma olarak da değerlendirilebilir. Marketten çokolata çalma gibi hafif bir suçtan, kasten öldürme gibi ağır bir suça kadar tüm suçlar aynı zamanda sapma teşkil eden davranıştır. Buna mukabil, ifade edildiği gibi sapma suç teşkil etmeyen davranışları da kapsar. Bu nedenle hangi fiillerin sapma teşkil ettiği belki de suç olgusundan daha fazla bir toplumun değer telakkileri ve kültürel standartlarına bağlıdır. (Case *et al*, 2017, s. 60)

Sapma teşkil eden davranışların çoğu, toplumun yazılı olmayan kurallarına dayanır. Her toplumda kabul gören ve reddedilen davranışlara ilişkin aşağı yukarı belirlenmiş kalıplar vardır. Bu sosyal kurallar umumiyetle hukuk tarafından yaptırıma bağlanmamış kuralları da ihtiva eder. Aslında sapma teşkil eden davranışlar, ilgili fiilin işlendiği bağlama da sıkı sıkıya bağlıdır. Bir derbi maçında bağırarak eşyanın tabiatı gereği görülürken, bir klasik müzik konserinde gürültü çıkarmak sapma teşkil edecektir. Şehir içinde belli bir hız limitinin üzerine çıkmak sapma olarak görülürken, otomobil yarışında hız yapmak başarı sayılmaktadır. Aslında en ağır suçların işlenmesi bile bağlamına bakıldığında sapma olarak görülmeyecektir. Örneğin, meşru müdafaa halinde olan birinin saldırganı öldürmesi sapma olarak görülmeyecektir. Ceza kanunları da meşru müdafaayı bir hukuka uygunluk sebebi olarak tasvir etmektedir. Keza, savaşta düşmanın öldürülmesi sapma şöyle dursun bir görevdir. Tüm bu kurallar ve yaptırımlar bir anlamda toplumsal hayatın düzenini temin amacı güden sosyal kontrol araçlarıdır. Kurallara uygun davranış teşvik edilirken, sapma teşkil eden davranış şu veya bu şekilde yaptırıma bağlanmaktadır. İşe sürekli geç kalmak işten çıkarma

sonucunu doğurabilecekken, işini iyi yapan bir kişi zam alabilir. Aynı şekilde suç işleyen kimse hapis cezasına çarptırılarak toplumsal hayattan, iş bulmaktan ve hürriyetinden mahrum bırakılabilir. (Case *et al*, 2017, s. 60-61)

Tüm bu izahlar ışığında sapma şu şekilde özetlenebilir:

- Sapma, toplumsal kurallar, değerler veya beklentileri ihlal eden her türlü davranıştır.
- Sapma teşkil eden davranışlar ve bunların ağırlığı konusundaki telakkiler zamanla ve toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermektedir.
- Sapma fiilini gerçekleştiren kişiler genellikle sapkın (*deviant*) olarak adlandırılmaktadır.
- Kuralları koyma yetkisini haiz kişiler neyin sapma olduğuna karar verebilir.
- Bir davranışın sapma olup olmadığı ilgili davranışı değerlendiren kişinin bakış açısına göre değişiklik gösterebilmektedir.
- Cezalandırmanın toplumun değer yargılarını ortaya koyması hasebiyle bir ritüel olma özelliği ve sembolik işlevi vardır.
- Sosyal değişme ve bilhassa modernliğe geçiş umumiyetle değerlerde yozlaşmaya yol açmakta ve suç oranlarını yükseltmektedir.
- Sapma düşük seviyede bir ahlaki entegrasyonun ve zayıf sosyal düzenlemenin bir neticesidir. (Newburn, 2017, s. 186)

Fail ve Mağdur Kavramları

Kriminolojide suç ve sapma kavramları kadar fail ve mağdur kavramları sık kullanılmakta ve araştırmaların konusunu teşkil etmektedir. Gerçekten kriminoloji suç ve sapma olarak nitelendirilen davranışların yanında bunların fail ve mağdurlarını da incelemektedir. Burada ilk olarak suçu işleyen insan gündeme gelmektedir. Suçu işlerken güttüğü amaç veya başka suçlar işleyip işlemediği bu kapsamda ele alınır. Failin kişilik özelliklerinin araştırılması uzun bir dönem kriminolojik araştırmaların merkezinde yer almıştır. Bu araştırmalarda uzun bir süre insan tekinin davranışları kıstas alınmıştır. Bu durum kriminolojik araştırmalarda psikolog, psikiyatir ve sosyal hizmet uzmanının yer almasıyla izah edilmiştir. Gerçekten kriminolojinin Lombroso damarı olarak tarif ettiğimiz akımın merkezinde

birey olarak fail bulunur. Meşhur Alman kriminolog Franz v. Liszt bu görüşü şöyle ifade etmiştir: “Suç değil suçlu, soyut kavram değil insan.”

Kriminoloji fail tiplerini de tespit etmeye çalışır. Bilindiği üzere tipoloji ortak özelliklerin tespitiyle ortaya çıkar. Kriminoloji çok sayıda fail tipolojisi çıkarmıştır. Tüm fail tiplerinin ortak özelliği bir amaca yönelmiş tipolojiler olmalarıdır. Polis uygulamasında fail tipleriyle ilgili şu hususlar önem taşımaktadır:

- Kim olduğu bilinmeyen failin eşkâlinin tespit edilerek bir fail profili çıkarılması;
- Faile ve suça özgü özelliklerin suç, mağdur seçimi ve suçun işleniş tarzına göre bir araya getirilmesi;
- Soruşturma faaliyeti yürütülürken failin kişiliğine ilişkin bilgilerin değerlendirilmesi;

- Tehlikelilik boyutunu da göz önüne alarak failin kişiliğinin tahlil edilmesi;
- Tekrar suç işleyen failerin suç işlerken sergiledikleri davranışlarına ve seçtikleri suç tipine dair bilgi edinmek suretiyle önleyici kolluk hizmetlerine katkı sağlanması; (Clages/Zeitner, 2016, s. 29-30, 82 vd.)

Ayrıca kriminoloji tekil olarak faili ele almanın yanında hangi grupların suç işlemeye temayülü olduğu konusunda teşhis koyar. Örneğin, genç suçluluğu kriminolojinin önemli çalışma alanlarından biridir.

Kriminoloji, failin psikolojik ve karakterine bağlı özellikleri araştırmakla yetinmez. Faili hangi sosyal şartların doğurduğunu araştırır. Yine suçun ortaya çıktığı andaki şartlar da inceleme konusu yapılıır. (Kaiser, 1976, s. 78-83)

araştırmalarla ilişkilendir

GÖÇMEN FAİL VE CEZA HUKUKU: KÜLTÜREL SAVUNMA

Ozan Ercan TAŞKIN

.....

“Bu noktada kültürel farklılıkların ceza hukuku düzeyinde dikkate alınmasına yönelik eğilim artmaktadır. 1994 tarihli Fransız Ceza Kanunu’nun 521-1. maddesi hayvanlara kötü muamele suçunu düzenlemiştir. Ancak söz konusu maddede, yerel kültürlerden kaynaklı örneğin Roman kültürü- boğa ve horoz dövüşlerinin yapılması durumunda failerin cezalandırılmayacağı istisnasına yer verilmiştir6. ABD’de Rhode Island Eyaleti, sadece Musevi topluluğu için “amca- kız yeğen evliliğine” müsaade eder ve bu durumu ensesit olarak kabul etmez”.

...

Kaynak: <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/873.pdf#page=415> (e.t.28.07.2017).

Mağdurlar da geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısından itibaren kriminolojinin önemli çalışma alanlarından biri haline gelmiştir. Bu durum mağdurun ceza adaletinin uzun zaman unutulmuş bir aktörü olduğu düşünüldüğünde önem arz etmektedir. Kriminoloji genel olarak ve özelde viktimoloji mağdur olmanın ne anlama geldiği sorusuyla ilgilenir. Mağdur kavramına ilişkin birçok tanım yapılabilir. Örneğin, 1985 tarihli Birleşmiş Milletler Suç ve Yetkinin Kötüye Kullanılması Mağdurlarının Temel Adalet İlkeleri Bildirgesinde mağdur şu şekilde tanımlanmaktadır:

1. Mağdurlar üye ülkeler ceza kanunlarında suç olarak belirlenmiş ihmalî veya icrai fiiller sonucunda bireysel ya da toplumsal olarak bedensel, zihinsel ya da duygusal olarak zarar görmüş, ekonomik kayıplara uğramış ya da temel hakları zarar görmüş kişilerdir.
2. Mağdur terimi aynı zamanda doğrudan mağdurun ailesi veya yakınlarını ve mağdura yardım edenler ya da mağduriyete engel olmaya çalışırken zarara uğrayan kişileri de ihtiva eder.

Norveçli kriminolog biraz da ironik bir üslupla bir ideal mağdurun şu altı özelliği bünyesinde taşıması gerektiğini ileri sürerek mağdur tanımına yönelik alternatif bir yaklaşım geliştirmiştir:

1. Mağdur faile göre zayıftır. İdeal bir mağdur bakan, hasta, çok yaşlı veya çok genç olmalıdır (ya da bu hususiyetlerin bir karması olmalıdır).
2. Mağdur çok faziletli davranmasa da en azından kendi günlük, meşru sıradan hayatını sürdürüyor olmalıdır.
3. Mağdurun olan bitende kusuru yoktur.
4. Mağdurun suçu işleyen “yabancı” ile bir münasebeti yoktur ve onu tanımıyordu.
5. Fail heybetli ve kötüdür.
6. Mağdur, güç etki ve sempatiyi ihtiva eden bir statüye başka güçlü menfaatleri tehdit etmediği sürece layıktır. (Bkz. Newburn, 2017, s. 366-367)

Kriminologlar suçlulukla ilgili aktörlerin yanı sıra bu alanda çalışan kurumları da incelemektedir. Örneğin, hapisane araştırmaları kriminolojik çalışmalarda önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada polis, yargı gibi resmi sosyal kontrol kurumlarının yanında aile, okul ve iş hayatı gibi enformel kontrol kurumları da incelenmektedir.

Ceza nedir?

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük ceza-yı: “*uygunsuz davranışlarda bulunanlara uygulanan üzüntü, sıkıntı, acı verici işlem veya yaptırım*” olarak tanımlamaktadır. Ceza hukukunda ceza, suç işleyen kişiye uygulanan ve kişiyi bir takım yoksunluklara tabi kılan yaptırımdır. Modern ceza hukukunda, bir kimseye ceza verilebilmesi için bunun kanunla öngörülmüş olması gerekir.

Ceza hukukçuları ve filozoflar öteden beri cezanın amaçları üzerinde tartışmaktadır. Cezanın amacı konusundaki tartışmalar bu kitabın kapsamını aşsa da bu noktada öne çıkan iki görüş şöyle özetlenebilir:

- **Önleme teorileri:** Bu teorilere göre cezalandırmanın amacı gelecekte işlenecek suçları önlemektir. Bu teoriler ise ister suçu işlemiş failin (özel önleme) ister toplumun diğer fertlerinin (genel önleme) suç işlemesini önleme amacı gütsünler yöneldikleri hedef gelecekte işlenebilecek suçlara mani olmaktadır.

- **Adaletçi teoriler:** Bu teoriler ise daha ziyade kısas düşüncesine dayanır ve işlenmiş olan suçla bozulan adaleti, cezalandırmanın yeniden tesis edeceği anlayışına dayanır. Bu nedenle bu teori geçmişe yöneliktir.

Kriminologlar ise cezayı diğer hoş gitmeyen acı verici işlem veya yaptırımdan ayırmak üzere bir dizi kıstas ortaya koymuştur. Bu kıstaslar şu şekilde sıralanabilir:

1. Ceza, ceza verilen kişiye eza verilmesini ve hoş olmayan bir işleme tabi tutulmasını içerir.
2. Ceza bir suç karşılığında olmalıdır.
3. Ceza suçu işleyen kişiye verilmelidir.
4. Ceza yetkilendirilmiş bir otorite tarafından verilmelidir veya suçun cezası failin kurallarını ihlal ettiği bir kurum tarafından verilmelidir. Örneğin disiplin cezaları.
5. Ceza ile verilen acı kasti olmalı, tesadüfi veya rastlantı sonucu olmamalıdır.
6. Kriminologları ilgilendirmesi için cezanın bir “suç” karşılığında verilmiş olması gerekir.
7. Ceza adli bir merci tarafından verilmelidir. (Bkz. Newburn, 2017, s. 550)

Elbette ceza ve ceza tipleri toplumdan topluma değişiklik gösterir. Bununla birlikte tüm toplumlarda, bir davranışın toplum tarafından kınandığının kurumsal ifadesidir ve failin hoş gitmeyen, ona acı veren bir yaptırımın uygulanması da cezanın bir unsurudur. Yakın zamanlara kadar birçok liberal demokraside ölüm cezasına yer veriliyordu. Günümüze geldiğinde birçok Batı Avrupa ülkesi ölüm cezasını kaldırmıştır. Buna mukabil, Amerika Birleşik Devletleri’nin bazı eyaletlerinde ölüm cezası uygulanmaktadır.

Kriminoloji ve Kriminalistik

Kriminalistik zaman zaman kriminolojiyle karıştırılmaktadır. Kriminalistik bir anlamda bilimsel polislik anlamına da gelmekte, suçluların tespit edilmesi için kullanılan çeşitli bilimsel verileri araştırmakta ve uygulamaktadır. Bir anlamda kriminalistik suçun aydınlatılmasıyla suçla mücadele öğretisidir. Kriminalist esasen fiili ortaya veya faili ortaya çıkartmaya ve failin fiili işlediğini ispata çalışır. Bunu da suç taktiği ve suç tekniği adı verilen araçlarla gerçekleştirir. Suç taktikleri, suçların aydınlatılması ve gelecekte işlenebilecek suçların engellenmesinde teknik, psikolojik ve ekonomik

amaca hareket edilerek hedefe varmada kullanılan metotların bütünüdür. Suç taktikleri arasında suç yerinin güvenliği, arama tedbirlerinin esaslarına ilişkin kuralları ve muhtemel failin kişiliğinin araştırılmasıyla ifade alma teknikleri gelir. Suç tekniği ise işlenen suçların aydınlatılmasında kullanılan aletler, yardımcı vasıtalar ve usul öğretisidir. Burada bilimin verileri ışığında suçun aydınlatılması için maddi delil ve izler araştırılır ve değerlendirilir. Kriminalist, fiili ortaya çıkartmak ve faileri yakalamak için esaslı düşünmek, planlı çalışmak ve çabuk davranmak zorundadır. Kriminalist çalışırken şu sorulardan hareketle sonuca varmaya çalışır:

1. Kime zarar verildi?
2. Ne zaman, hangi gün ve günün hangi zamanı fiil işlendi?
3. Hareket nerede yapıldı?
4. Fail ne yaptı veya ihmal etti?
5. Fail nasıl ortaya çıktı, yardımcısı var mıydı?
6. Hangi araç ve aleti kullandı?
7. Niçin, hangi iç ve dış sebeplerle o suçu işledi?
8. Kim suçu işledi? (Demirbaş, 2016, s. 48-50)

Bu genel sorulardan yola çıkan Kriminalist her olayın özelliğinin gerektiği detayları da inceleyerek olayı aydınlatmaya çalışır. Örneğin, bir trafik kazasında Kriminalist şu hususları dikkatle inceler:

- Kaza yeri ve zamanı,
- Ölen kişi ya da kişilerin isimleri, kaza sırasındaki konumları (yolcu, sürücü, yaya),
- Cinayet veya kasıt olasılığı varsa, buna ilişkin bulgular,
- İntihardan şüpheleniyorsa, ölen kişinin geçmişi,
- Araçların kaza yerindeki konumları ve hasar durumları,
- Kaza yerindeki fren ve savrulma izleri,
- Kazanın meydana geldiği saatte havanın, yolun durumu ve ortamın aydınlık derecesi araştırılır. (Polat, 2009, s. 417)

Şayet kaza ölümcül ya da ciddi yaralar içeren bir trafik kazasıysa, araştırmada Kriminalist şu hususları göz önünde bulundurmalıdır:

- Yaraların şekli,
- Kazanın meydana gelmesinde doğal bir hastalığın rolü,
- Kazanın intihar yöntemi olması ihtimali,

- Kazanın bir cinayeti maskeleyerek için yöntem olması ihtimali,
- Sarhoş bireylerin rolü. (Polat, 2009, s. 422)

DNA, parmak izi incelemesi vb. bilimsel yöntemlerle kriminalistik suçlunun ortaya çıkartılması ve masumların haksız yere suçlanmasını önlemeye çalışır.

Kriminolojinin Araştırma Yöntemleri

Kriminoloji araştırmalarında bu bilim dalının disiplinler arası niteliğinin de sonucu olarak birçok bilimde kullanılan yöntemleri kullanır. Bu nedenle kriminolojik araştırmalarda tıp, psikoloji ve sosyoloji gibi bilim dallarında uygulanan metotlardan yararlanır. Kriminalistler genellikle diyagramlara müracaat ederek suçlulukla ilgili süreç, teori ve modelleri ortaya koymaya çalışırlar. Kriminolojide suç araştırmalarında şu metotlar ön plana çıkmaktadır:

1. Suçların genel özelliklerinden oluşturulan istatistik verilerin analizi ve değerlendirilmesi,
2. Suçluların genel özelliklerini ortaya koyan istatistik verilerin oluşturulması, analizi ve değerlendirilmesi,
3. Suçlular hakkında örnek olay çalışması,
4. Suçluların araştırmacı tarafından günlük hayatları içinde gözlemlenerek araştırılması,
5. Deneysel tasarım yoluyla araştırma konusunun kontrol grupları kullanılarak araştırılması.

Daha yalın bir ifadeyle bu metotlar şu şekilde sayılabilir:

- Suçu ölçme metodu,
- Deneysel metot,
- Olay incelemesi metodu,
- Yaşam öyküsü metodu,
- Olaya katılarak gözlem metodu,
- İzleme metodu.

Kriminolojide kullanılan tüm yöntemler şu iki soruya cevap arar. Bu sorular:

1. Suçun sebepleri nelerdir?
2. Gerçekte ne kadar suç işlenmektedir?

Suç istatistikleri ikinci sorunun cevaplanmasında kullanılan en önemli araçlardır. Suç İstatistiği tabirinden "*belirli bir zaman ve bölge için suçlar, suçlular,*

mağdurlar ve ceza adalet sisteminin tepkileri üzerine bilgiler içeren düzenli ve sistematik toplama, düzenleme, karşılaştırma ve bir sayı değerinin çok veya az kamuya yayılması” anlaşılır (Demirbaş, 2016, s. 79). Bu istatistiklerde yalnızca ne kadar yağma, hırsızlık veya yaralama suçu işlendiği ortaya konulmaz. Buna ilave olarak suç ve fail tiplerindeki değişimler ile tüm suçların sayısındaki artışlar gözlemlenir. Sosyal bilimciler olarak kriminologlar, hipotezlerini delillere dayandırmak zorundadır. Kendi görüşlerini savunmak ve geliştirmek için kullanabilecekleri en önemli delillerden biri suç istatistikleridir. Yalnız suç istatistikleri kendi başına yeterli olmamakta, onlardan istifade analiz ve verilerin test edilmesini zorunlu kılmaktadır. Gerçekten yukarıda da ifade edildiği gibi kriminolojinin en önemli konularından biri suçluluğun ölçülmesidir.

Devlet kurumları tarafından düzenli olarak suç istatistiklerinin hazırlanması uygulamasına 19. yüzyılın başından itibaren endüstrileşmiş uluslarda başlanmıştır. Daha önceleri örneğin İngiltere'nin Newgate hapisanesinde 1773 yılından itibaren asılan mahkûmların listesi tutulmuş olsa da bunlar modern anlamda suç istatistikleri değildi. Günümüze gelindiğinde suç istatistiklerinden kolayca ne kadar suç işlendiği, hangi tip suçların işlendiği, kimlerin mahkemeler tarafından mahkûm edildiği gibi bilgilere ulaşabilmekteyiz. Örneğin İngiltere'de Adalet Bakanlığı, İç İşleri Bakanlığı, Ulusal İstatistik Bürosu ve diğer kurumlar aylık olarak suç istatistikleri yayınlamaktadır. (Case *et al*, 2017, s. 113 vd.)

Türkiye'de suç istatistikleri bakımından en önemli kaynak 1937 yılından bu yana her yıl yayınlanan adalet istatistikleridir. Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü ile yapılan protokol gereği Devlet İstatistik Enstitüsü'nde toplanan veriler yayınlanmaktadır. Örneğin, istatistiklere göre 31 Mart 2016 tarihi itibarıyla cezaevlerinde 165.23'ü hükümlü ve 26.482'si tutuklu olmak üzere 187.647 kişi bulunmaktaydı. 2000 yılında bu rakam 72.595 idi. (Demirbaş, 2016, s. 84-85)

Suç istatistiklerinin tek kaynağı Adalet Bakanlıkları istatistikleri değildir. Uygulamada hazırlayan mercilere göre istatistikler şu şekilde sınıflandırılmaktadır:

- Polis istatistikleri
- Adalet istatistikleri
- Cezaevi istatistikleri
- Uluslararası istatistikler
- Bilimsel istatistikler.

Tüm bu istatistikler esasen şu dört görevi yerine getirirler:

1. Ceza adaleti makamlarının (polis, mahkemeler, tecil yardımı ve ceza infazı gibi) faaliyetlerini ortaya koyar. Ceza kovuşturma organlarının iş yükü hakkında bilgi verir.
2. Suç istatistiği bir araştırma aracı olarak örneğin nüfusun hangi oranda suça katıldığı hakkında bilgi verir. Hangi nüfus gruplarının, bir devletin hangi bölgesinde ortalama suçlulukla yüklü oldukları hakkında istatistikler bilgi verir.
3. Mağdur olma tehlikesi ve nedenlerine işaret eder.
4. Suç istatistikleri en nihayetinde kontrol, yönlendirme ve planlama görevini ifa eder. Ceza kanunlarının etkinliği ölçülür. Korkutma, önleme ve iyileştirme tedbirlerinin etkinliği hakkında bilgi verir. Suç ve ceza ile alakalı mevzuatın hazırlanmasına yardım eder. (Demirbaş, 2016, s. 81.82)

Suç istatistikleriyle ilgili öteden beri tartışmalı olan bir mesele de gerçekte işlenen suçların ne kadarının istatistiklere yansıdığıdır. Kriminologlar öteden beri istatistiklerin objektif olarak meydana gelmiş olan suç sayısını yansıtmadığını ileri sürmektedir. İstatistiklere yansımadığı düşünülen suç sayısına kriminologlar “siyah sayı” (*dark number*) demektedir. Siyah sayıları tespit için girişilen araştırma ve incelemelere de karanlık alan araştırması denmektedir. Aydınlik alan ise istatistiklere yansımış suçları ifade etmektedir. Siyah sayı olgusunun altında çok farklı nedenler yatabilir. Örneğin, kolluk kuvvetlerinin bazı hallerde belli mağdurlara karşı işlenen suçları kayda geçmediği veya mağdurun uyuşturucu madde kullanma suçunda olduğu gibi aynı zamanda fail olduğu suçların karanlıkta kalması doğaldır. Devletin ceza adaleti araçlarının sınırları gözetildiğinde belli bir ağırlığa ulaşmayan örneğin akraba ve komşular arasında işlenebilecek suçların istatistiklere yansımaması büyük bir sorun teşkil etmeyecektir. Buna karşılık, belli suç tipi ve mağdurların yeterince önemsenmemesi o suçun çok sık işlenmesine ve takibe uğramayacağı düşüncesiyle adeta suçun kural haline gelmesine yol açabilecektir.

1960lı yıllardan itibaren ABD'de anketler (*survey*) bilhassa mağdurlara yönelik olanları karanlık alan araştırmalarının en önemli yöntemi olmuştur.

Mağdur anketlerindeki patlama kriminolojide yaşanan fail perspektifinden mağdur perspektifine kayılmasının gerekçelerinden biri olarak gösterilmektedir. Mağdur anketleri toplumun belli kesiminin seçilerek onlarla mülakat yapılarak belli soruların sorulmasından ibarettir. Mağdur anketlerinin amaçlar ve yararları arasında şunlar yer almaktadır:

- Mağdur anketlerinin, suç oranları hakkında daha doğru bilgi vermeleri onların adeta bir “sosyal barometre” olarak kullanılmasına imkân sağlamaktadır.
- Bu anketler, kayıtlara geçen ve geçmeyen suçlar arasındaki farkın tahmin edilebilmesi için kullanılabilir.
- Anketler, toplumun suç istatistikleri ve suçu bildirmeye ilişkin tutumlarını değerlendirmek için kullanılabilir.
- Mağdur anketleri, mağdurların başka türlü ihmal edilebilecek olan tecrübelerine kulak kesilmemizi sağlar.
- Suç mağdurlarının doğası hakkında daha fazla bilgi edinmemize imkân sağlar.
- Belli kriminolojik teorilerin geçerliliği ve gerçekliğini değerlendirmekte kullanılabilir.
- Suç korkusu ve suç karşısında gösterilen diğer tepkilerin ölçülmesine yardımcı olabilir. (Bkz. Newburn, 2017, s. 56)

Mağdur araştırmalarına bakıldığında, bir suçun karanlık alanda kalmasına birçok halinde mağdurların yol açtığı görülmektedir. Bu hallere örnek olarak şunlar verilebilir:

- Suçlunun mağdur tarafından yeterli bir şekilde tanımlanamaması haline bir suç karanlık alanda kalabilir. Mağdurun yaşının küçük olduğu veya olayın olduğu yer ve zaman itibarıyla mağdurun faili teşhis edemediği durumlarda bu suçluluk gizli kalabilir.
- Mağdurun rızası olan suçlar da çoğu zaman ilgili makamlara iletilmemektedir. Hukukta mağdurun her türlü suça rıza göstermesi mümkün değildir. Bununla birlikte, başka türlü öğrenme imkânı olmaz ise ilgili makamlara şikâyet edilmeyen suçlar da siyah sayılara dâhil olacaktır.

- Failin, mağdurun akrabası, dostu veya iş arkadaşı olduğu yani mağdur ile suçlu arasında önceden bir münasebetin olduğu durumlarda işlenen suçlar da gizli kalabilmektedir.
- Mağdurun polis yöntemlerini yeterli görmemesi ve ona güvenmemesi halinde de bu şekilde bildirilmeyen suçlar gizli kalacaktır. Bu durum polise ve diğer kolluk birimlerine olan güvenle veya güvensizlikle doğru orantılıdır.
- Mağdurun bir suçun mağduru olduğunu fark etmemesi de suçların gizli kalmasına yol açabilir. Aslında hırsızlığa uğrayan bir kimsenin çalınan eşyasını kaybettiğini zannetmesi veya banka memurunun kasadan çaldığı parayı daha sonra kimse fark etmeden yerine koyması halleri bu duruma örnektir.
- Bunların dışında önemsememe, korkma ve çekinme gibi nedenler de suçların gizli kalmasına neden olan haller arasındadır. (Sokullu-Akıncı/Dursun, 2016, s. 162-167)

Bilinmeyen suçluluğun aydınlatılmasında mağdur anketlerinin yanı sıra fail anketleri ve bilgi edinene sorularak da anket çalışmaları yapılmaktadır. Fail anketleri bir nevi itiraf anketi niteliğinde olup katılımcılara önceden tespit edilmiş bir zaman dilimi içerisinde belirli bir suç işleyip işlemediği sorulmaktadır. Bilgi edinme anketleri ise örneklem alınan gruba çevrelerinde bir suç işlendiğini bilip bilmediğinin sorulması suretiyle yapılır. Bu noktada, resmi suç istatistikleri ve karanlık alan araştırmalarının verilerinin birbirini tamamlayıcı nitelikte oldukları vurgulanmalıdır. Aslında bu iki farklı araştırma alanının verileri suçluluğa ilişkin farklı yönleri aydınlatmaktadır. Örneğin, resmi suç istatistiklerine daha ziyade en ağır suçlar yansırken, karanlık alan araştırmalarında daha ziyade hafif suçlar yansımaktadır. Keza, resmi mercilerin başarıları veya etkili olup olmadıkları, resmi istatistik ve karanlık alan araştırmasının mukayesesi suretiyle tespit edilebilir. (Demirbaş, 2016, s. 95-98)

araştırmalarla ilişkilendir

Kriminoloji araştırmalarında mağdur anketlerinin yeri ve önemi

Özet

“Suç oranlarındaki artış, suç politikalarının yetersizliği ve resmi istatistiklerin sınırlılıkları alternatif bir suç ölçme tekniği olan mağdur anketlerinin doğmasına neden olmuştur. Bu tür anketler, birçok suç teorisine ilham vermiş ve özellikle Anglo-Sakson ülkelerinde suç politikalarında başvurulan bir veri kaynağı haline gelmiştir. Fakat zaman içerisinde gelişim göstermiş olsalar da, mağdur anketleri bünyesinde birçok metodolojik sınırlılığı barındırmakta ve bu sınırlılıklar, anketlerin suçun ölçümünde kullanılmasını engellemektedir. Buna karşılık bu anketler, mağdurlar, mağdurların beklentileri ve mağdurların davranışlarının etüdü konusunda faydalı bir veri kaynağı olabilir. Son yıllarda Türkiye’de

yapılan mağdur anketleri çarpıcı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Mağdur anketlerinin, önümüzdeki yıllarda Türk kamu güvenlik politikalarında bir yönetim enstrümanı olarak kullanılması yönünde ilerlemeler kaydedilmektedir. Bu çalışmada, ilk olarak, mağdur anketlerinin ortaya çıkışı ve gelişimi, ardından mağdur anketlerinin konusu ve kapsamı ele alınmış ve sonuç bölümünde ise konuya ilişkin bazı önerilerde bulunulmuştur.”

Kaynak: Araştırmanın tamamı için bkz. https://www.researchgate.net/profile/Serdar_Gul2/publication/43968816_Kriminoloji_Arastirmalarinda_Magdur_Anketlerinin_Yeri_ve_Onemi_The_role_and_importance_of_victim_surveys_in_criminal_research/links/57f26d6508ae91deaa58fa23.pdf

Suç Siyaseti

Kriminolojinin yukarıda sayılan faaliyet alanlarından suçla mücadele kapsamında en önemli konulardan biri de kriminoloji ve siyaset ilişkisi ve özelde suç siyaseti ve kriminoloji münasebetidir. Suç siyaseti, siyasetin toplumun suçtan korunmasıyla ilgilenen bölümüdür. Suç siyasetinin ana gayesi suçlulukla daha etkin ve verimli mücadele edip, mümkün olduğu kadar daha iyi bir ceza hukuku inşa etmektir. Bilimsel bir çalışma sahası olarak suç siyaseti ise suçlulukla en iyi şekilde mücadele edilmesinin şartlarını oluşturacak strateji, taktik ve yaptırımların tesis edilmesine yönelik çalışmaları ifade etmektedir. Kriminologlardan farklı olarak suç siyasetini oluşturanlar kararlarını genellikle ampirik bilgilere dayandırmaz, daha ziyade hukuk siyasetinin temel ilkelerine göre hareket ederler. Suçun önlenmesi suç siyasetinin en önemli meselesidir. Burada stratejilerin geliştirilmesi için kriminolojinin verilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Suç siyasetinin suçluluğu önleme çalışmaları kapsamında kriminolojiden istifade ettiği şu üç önlem ön plana çıkmaktadır:

- Çocuk ve gençlerin suçtan uzak tutulmaları bu kapsamdaki önlemlerdendir. Sosyal politika ve eğitim politikalarıyla suçluluğun azaltılması hedeflenir.
- Potansiyel suçluların caydırılması amacıyla uygulanan caydırma politikaları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Ceza kanunları, polisin yürüttüğü başarılı operasyonların duyurulması ve suç işlemeye neden olan yapıların bozulması bu önlemlerden bazılarıdır.
- Önlemeye yönelik tedbirler arasında suç işlenmesinin tekrarı anlamına gelen tekerürü azaltma çalışmaları da yer almaktadır. (Demirbaş, 2016, s. 50-53)

Suç siyasetinde izlenen stratejiler ve suçluluğa ilişkin yaklaşımlar, ilgili devletin benimsediği ekonomi-politik ile yakından irtibatlıdır. Örneğin, İkinci Dünya Savaşı’nı takip eden yaklaşık 30 yıl boyunca birçok Batı Avrupa ülkesinde cezada sosyal refah yaklaşımı (*penal welfarism*) benimsenmiştir. Bu yaklaşımın merkezinde suçlunun ıslah edilmesi düşüncesi yatmaktadır. Bu kapsamda, mahkemelere hapis cezasına alternatif olarak bir dizi farklı yaptırıma hükmedebilme imkânı ge-

tirilmiştir. Denetimli serbestlik ve bir dizi eğitim programlarıyla doğrudan hapis cezasına alternatif oluşturulmaya çalışılmıştır. Türk hukuk sisteminde de hükmedilen ceza bir yıl veya daha az süreli ise hapis cezasına seçenek olarak kanunda belirtilen yaptırımlar uygulanabilmektedir. TCK m. 50 hükmünde düzenlenmiş olan kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlarla hâkim hapis cezası yerine aşağıdaki yaptırımlardan birini tercih edebilmektedir:

- Adli para cezası;
- Mağdurun veya kamunun uğradığı zararı aynen iade, suçtan önceki hale geri getirme ve tazmin suretiyle, tamamen giderilmesi;
- En az iki yıl süreyle, bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam edilmesi;
- Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle, belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanma;
- Belli hallerde ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri alınması;
- Belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanma;
- Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılma.

Seçenek yaptırımlara müracaat edilmesindeki ana gaye failin cezaevine girmesiyle sarsılabilecek olan iş ve aile hayatının dikkate alınarak, işlediği suçun hafif bir suç olması da göz önünde tutularak ona adeta bir şans daha verilmesidir.

Esasen cezada sosyal refah yaklaşımının temelleri 19. yüzyılda atılmış ve yirminci yüzyılın ortasından sonra büyük teveccüh görmüştür. Bununla birlikte 70li yılların sonlarından itibaren geçerlilik kazanan neo-liberal iktisat politikalarının suç siyaseti üzerinde de doğrudan tesirleri olmuştur. En yalın ifadeyle neo-liberalizm devletin refahın toplumda adil dağıtılmasına yönelik tedbirlerden çekilerek, serbest piyasa şartlarının hâkim kılındığı bir düzeni ifade etmektedir. Suçla savaş ve suçla mücadelede popülizm (*penal populism*) bu dönemin suç siyasetinde öne çıkan olgulardır. Siyasilerin suçla mücadelede benimsedikleri popülist yaklaşım suçluların ıslah edilmesinden ziyade suçlara daha ağır ceza verilmesi ve siyasilerin birbirlerini suçluluk-

la mücadelede yumuşak bulmaları (*soft on crime*) bu dönemin öne çıkan özelliklerindedir. Bilhassa ABD ve İngiltere’de yaygın olan bu suç siyaseti söylemleri siyasetçileri suçlulukla katı mücadele (*tough on crime*) söylemini benimseyip, bu yönde propaganda yapmalarını tetiklemiştir. Başlangıçta sağ siyasetin benimsediği suçlulukla sert mücadele ve savaş söylemleri artık merkez siyasete de hâkim olmuştur. Günümüzde ABD dünyada nüfus içinde mahkûm oranı en yüksek olan ülkedir. Bugün ABD’de 2 milyondan fazla kişi ceza evindedir. (Bkz. Newburn, 2017, s. 108-120)

Günümüzde güvenlik meselesi genelde siyasetin özelde de suç siyasetinin ana sorunu haline gelmiştir. Bilhassa Avrupa’da etnik ve kültürel olarak heterojen bir yapıya bürünen ülkelerde terör olayları ve medyanın da etkisiyle vatandaşların güvenlik talebi had safhaya ulaşmıştır. Buna ilave olarak sanayileşmiş ülkelerde geleneklerin zayıflaması ve kişilerin kurumsal bağlardan kopması neticesinde insanların kıstas alacakları davranış modelleri de erozyona uğramaktadır. Hedonist ve bireysel hayat tarzı, ahlak veya diğer davranış kurallarıyla değil de menfaat hesaplarına dayanan kar-zarar tahminlerine dayalı karar alma süreçleriyle birleşmektedir. Bazı kriminologlar, bu bireyselleşme ve rasyonel hesabi insan tipinin tercihlerinin suçluluğun uzun vadeli artışını açıkladığını ileri sürmektedir. Bu süreçlerin sonucunda toplumda gerek yatay gerekse dikey düzlemde fertler arasındaki güven oldukça azalmaktadır. Bu şekilde ahlaki normlarla bağlı olmadan karar alan kimseler, suç işlemekle ilgili kararları alacakları cezayla işleyecekleri suçla edinecekleri menfaati tartarak almaktadır. Toplumda güven ortamı diğer normlarla sağlanamayınca da güvenlik ihtiyacı ceza hukukuna müracaatla temin edilmeye çalışılmaktadır. Sürekli suç işlendiğinden ve bu suçlar medya yansımalarıyla kitlelere derhal yansdığından güvenlik ihtiyacı hiçbir zaman tatmin edilemeyecektir. Bu durum ceza hukuku ve kriminolojinin geleneksel yapılarını zorlamaktadır. (Albrecht, 2016, s. 95-98)

Öğrenme Çıktısı

4 Kriminolojinin görevlerinin tanımlanabilmesi
5 Kriminolojinin üzerinde durduğu bazı konuların açıklanabilmesi

Araştır 2

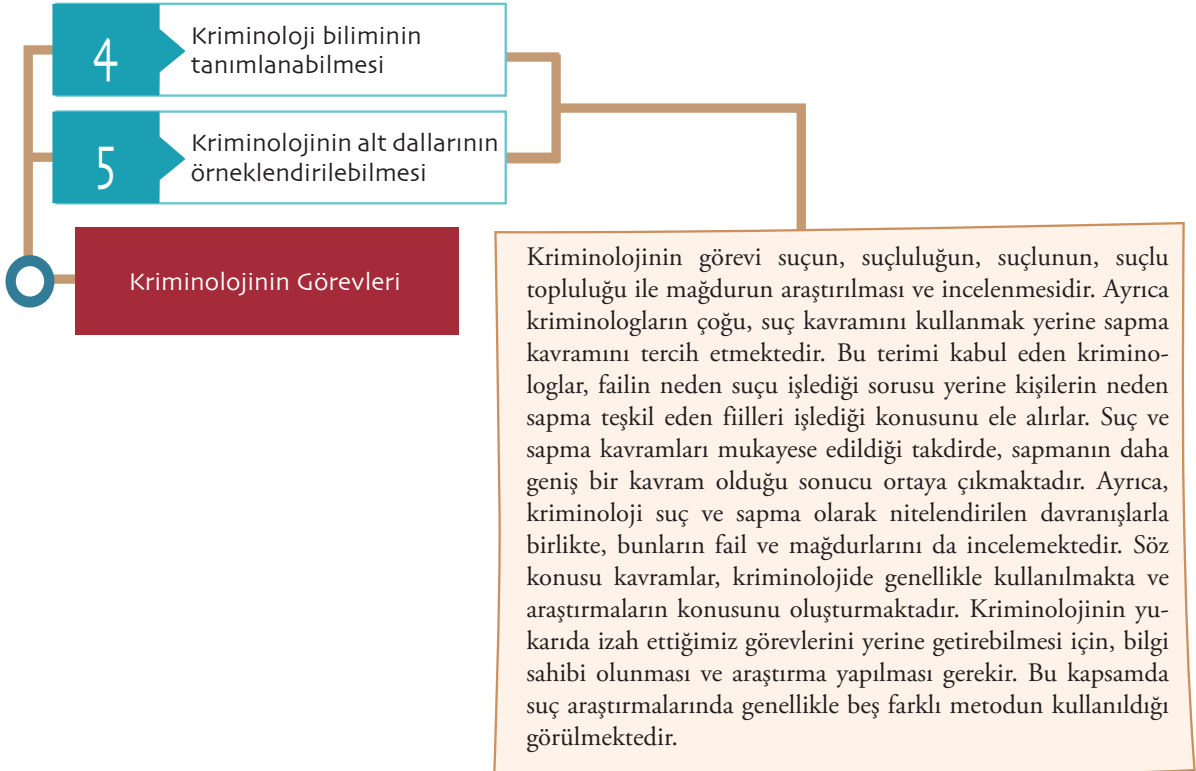
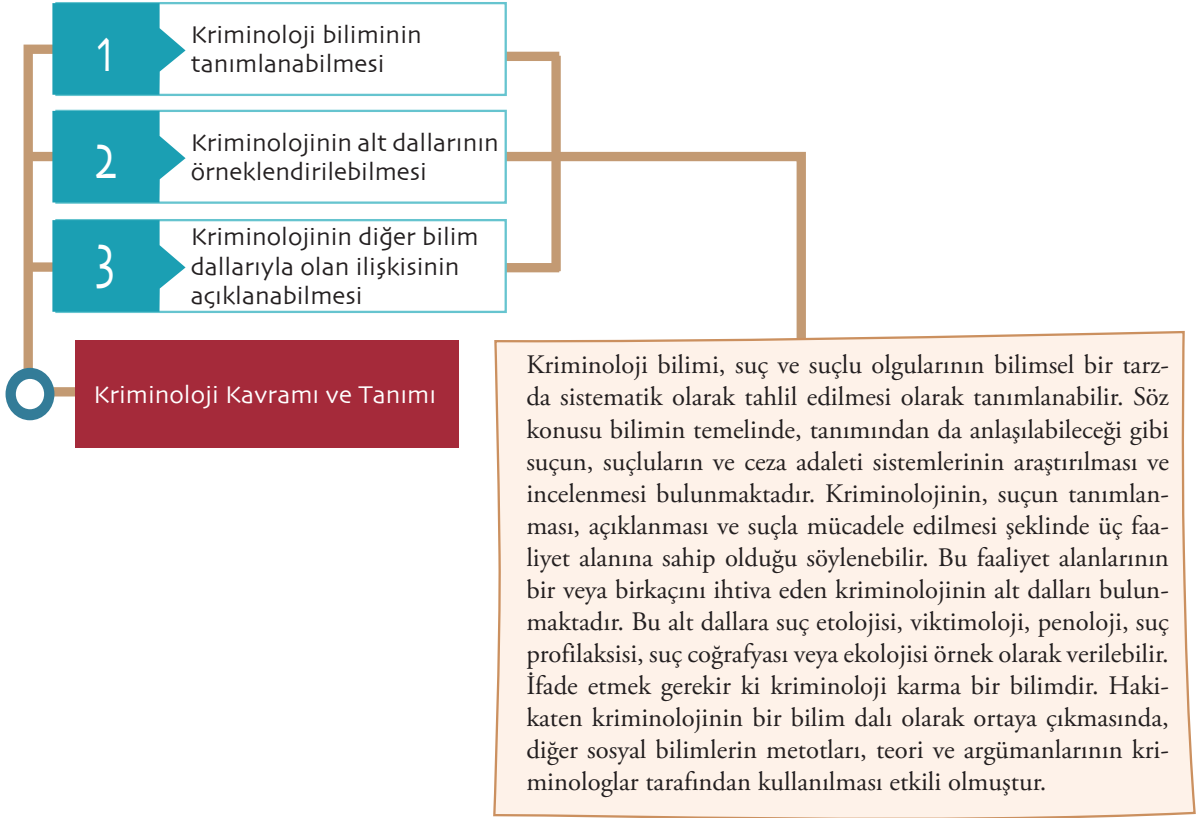
Kriminolojide sapma konusunu açıklayınız.

İlişkilendir

Suç ile sapma arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Çevrenizde sapma teşkil eden en çok hangi davranışların gerçekleştirildiğini araştırınız. Elde ettiğiniz neticeleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1 Aşağıdakilerden hangisi kriminolojinin faydalandığı bilim dallarından biri **değildir**?

- A. Tıp
- B. Hukuk
- C. Psikiyatri
- D. Sosyoloji
- E. Fizik

2 Kriminoloji ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Bir bilim dalı olarak kriminoloji genellikle sosyal bir bilim dalı olarak kabul edilmektedir.
- B. Kriminolojinin en önemli faaliyet alanlarından biri, suç olgusunun tanımlanması, ölçülmesi ve araştırılmasıdır.
- C. Kriminoloji, bazı bilim dallarının bulgu ve yöntemlerinden istifade etmektedir.
- D. Kriminoloji, matematik, fizik veya tıp bilim dalları gibi oldukça eski bir tarihi geçmişe sahiptir.
- E. Kriminoloji, kelime anlamı olarak "suç bilimi" demektir.

3 Aşağıdakilerden hangisi kriminolojinin alt dallarından biri **değildir**?

- A. Suç profilaksisi
- B. Penoloji
- C. Suç etolojisi
- D. Hukuk
- E. Viktimoloji

4 Aşağıdakilerden hangisi kriminolojinin çok yakın ilişki içinde olduğu sosyal bilimlerden **değildir**?

- A. Hukuk
- B. Sosyoloji
- C. Psikoloji
- D. Antropoloji
- E. Arkeoloji

5 Sapma ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Sosyolojik anlamıyla sapma kavramı, bir toplumda kabul edilmiş davranış dışında olan davranış ve fiilleri ihtiva etmektedir.
- B. Suç ve sapma kavramları karşılaştırıldığında, suçun daha geniş bir kavram olduğu söylenebilir.
- C. Sapma teşkil eden davranışların çoğu, toplumun yazılı olmayan kurallarına dayanır.
- D. Sapma fiilini gerçekleştiren kişiler genellikle sapkın (deviant) olarak adlandırılmaktadır.
- E. Sapma, toplumsal kurallar, değerler veya beklentileri ihlal eden her türlü davranıştır.

6 Türk ceza hukuku ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Maddi ceza hukuku, suçları ve yaptırımlarını gösteren kuralları ihtiva eden ceza hukukudur
- B. TCK, genel hükümler, özel hükümler ve yaptırım olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.
- C. TCK'nın ilk 75 maddesi genel hükümlere ilişkin düzenlemeleri ihtiva etmektedir.
- D. TCK'nın özel hükümler kısmında çeşitli suç tipleri düzenlenmektedir.
- E. Şekli ceza hukuku veya ceza muhakemesi hukuku da suçların ve faillerinin bulunup, yargılanması ve yaptırımların uygulanması hususundaki esasları ortaya koymaktadır.

7 Kriminoloji ile fail ve mağdur ilişkisi bakımından aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Kriminoloji çok sayıda fail tipolojisi çıkarmıştır.
- B. Kriminoloji tekil olarak faili ele almanın yanında hangi grupların suç işlemeye temayülü olduğu konusunu da ele alır.
- C. Kriminoloji, failin psikolojik ve karakterine bağlı özellikleri ile birlikte failin içinde bulunduğu sosyal şartları da inceler.
- D. Mağdurlar, geçen yüzyılın ikinci yarısından itibaren kriminolojinin önemli çalışma alanlarından biri haline gelmiştir.
- E. Kriminolojinin Lombroso damarı olarak tarif edilen akımının merkezinde, fail olarak birey değil toplum bulunur.

8 Ceza ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Ceza, suç işleyen kişiye uygulanan ve kişiyi bir takım yoksunluklara tabi kılan yaptırımdır.
- B. Ceza hukukçuları ve filozoflar, öteden beri cezanın amaçları üzerinde tartışmaktadır.
- C. Önleme teorilerine göre, cezalandırmanın amacı gelecekte işlenecek suçları önlemektir.
- D. Adaletçi teorilere göre, cezanın amacı adaleti tesis etmektir.
- E. Günümüzde ABD'nin birçok eyaleti ile Avrupa'nın birçok ülkesinde ölüm cezası bulunmaktadır.

9 Suç istatistikleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Devlet kurumları tarafından düzenli olarak suç istatistiklerinin hazırlanması uygulamasına 20. yüzyılın başından itibaren sanayileşmiş uluslarda başlanmıştır.
- B. Türkiye'de suç istatistikleri bakımından en önemli kaynak adalet istatistikleridir.
- C. Suç istatistiklerinin fonksiyonları arasında kontrol, yönlendirme ve planlama da yer almaktadır.
- D. "Siyah sayı" (dark number), istatistiklere yansımadığı düşünülen suç sayısına denmektedir.
- E. Mağdur araştırmalarına bakıldığında, bir suçun karanlık alanda kalmasına birçok halde mağdurların yol açtığı görülmektedir.

10 Suç siyaseti ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Suç siyaseti, siyasetin toplumun suçtan korunmasıyla ilgilenen bölümüdür.
- B. Kriminologlardan farklı olarak suç siyasetini oluşturanlar, kararlarını genellikle ampirik bilgilere dayandırır.
- C. Suç siyasetinde izlenen stratejiler ve suçluluğa ilişkin yaklaşımlar, ilgili devletin benimsediği ekonomi ve siyasetle de yakından irtibatlıdır.
- D. Suç siyasetinde, çocuk ve gençlerin suçtan uzak tutulmaları da amaçlanır.
- E. Suç siyasetinin amaçları arasında, suç işlenmesinin tekrarı anlamına gelen tekerrürü azaltma çalışmaları da yer almaktadır.

1. E	Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Kavramı ve Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. B	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. D	Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Kavramı ve Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. E	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. D	Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Kavramı ve Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. E	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. E	Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Kavramı ve Tanımı” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. A	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. B	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. B	Yanıtınız yanlış ise “Kriminolojinin Görevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

1

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Kriminolojinin suçun tanımlanması, açıklanması ve suçla mücadele edilmesi şeklinde üçe ayrılacak olan faaliyet alanı bulunmaktadır. Bu faaliyet alanlarından bir veya birkaçını ihtiva eden kriminolojinin alt dalları oluşmuştur. Bu alanlardan bazıları şunlardır:

Suç etolojisi: Suçun ve suçluluğun sebeplerini araştırır. Kriminolojide etoloji, tekil olarak işlenen suçların yanında kitlesel bir olgu olarak suçluluğun nedenlerini araştırır.

Viktimoloji: Mağdur bilimi anlamına gelmektedir. Bu bilim dalının amacı mağduru incelemek ve mağdur olma durumundan çıkarılması için gerekli şartları oluşturmaktır.

Penoloji: Cezaları ve cezaların infazını inceler. Penoloji bilhassa ceza ve diğer yaptırımların uygulamada ne derece etkili olduklarını inceler.

Suç profilaksisi: Suçtan korunmanın öğretisidir. Tıbbi ve sosyal yaklaşımlarla suçluluğa yol açan faktörleri azaltmak veya ortadan kaldırmak için gereken yöntemleri araştırır.

Suç coğrafyası veya ekolojisi: Suç coğrafyası en genel anlamıyla suçlulukla yer ve zaman arasındaki münasebeti tahlil eder. Tasviri (deskriptif) suç coğrafyası araştırmaları suçluluğun zaman ve yere göre dağılımı hakkında bir bilgi verilmesini amaçlar.

Araştır 2

Kriminologların çoğu suç yerine sapma, kavramını kullanmaktadır. Bu kişiler, neden suçu işlediği sorusu yerine kişilerin neden sapma teşkil eden fiiller işlediği üzerinde dururlar. Suç ve sapma kavramları karşılaştırıldığında sapmanın daha geniş bir kavram olduğu görülecektir. Zira sapma kavramı farklı, sıra dışı kabul edilmeyen ve fakat hukuken yaptırıma bağlanmamış davranışları da kapsar. Daha yalın bir ifadeyle, bir fiilin sapma teşkil ettiğini söylemek onun tuhaf veya kabul edilemez olduğunu söylemekle aynı anlama gelecektir. Sosyolojik anlamıyla sapma kavramı, bir toplumda kabul edilmiş davranış dışında olan davranış ve fiilleri ihtiva etmektedir. Bu geniş tanım nedeniyle birçok suç aynı zamanda sapma olarak da değerlendirilebilir.

Sapmanın özellikleri kısaca şu şekilde özetlenebilir:

- Sapma, toplumsal kurallar, değerler veya beklentileri ihlal eden her türlü davranıştır.
- Sapma teşkil eden davranışlar ve bunların ağırlığı konusundaki teklakiler zamanla ve toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılık göstermektedir.
- Sapma fiilini gerçekleştiren kişiler genellikle sapkın (deviant) olarak adlandırılmaktadır.
- Kuralları koyma yetkisini haiz kişiler neyin sapma olduğuna karar verebilir.
- Bir davranışın sapma olup olmadığı ilgili davranışı değerlendiren kişinin bakış açısına göre değişiklik gösterebilmektedir.

Kaynakça

- Albrecht, H. J. (2016). *Kriminologie und Strafrecht in: Sieber U. (Hrsg.) Strafrecht in einer globalen Welt*, Duncker & Humblot, Berlin.
- Case, S., Johnson P., Manlow D., Smith R., and Williams K. (2017). *Criminology*, Oxford University Press, Oxford.
- Clages, H. und Zeitner I. (2016). *Kriminologie für Studium und Praxis (3. Auflage)*, Verlag Deutsche Polizeiliteratur, Hilden.
- Demirbaş, T. (2016). *Kriminoloji (6. Baskı)*, Seçkin, Ankara.
- İçli, T. G. (2013). *Kriminoloji (8. Baskı)*, Seçkin, Ankara.
- Kaiser, G. (1976). *Kriminologie: Eine Einführung in die Grundlagen (3. Auflage)*, C.F. Müller, Heidelberg.
- Newburn, T. (2017). *Criminology (3rd Edition)*, Routledge, Oxford.
- Polat, O. (2009). *Kriminoloji*, Seçkin, Ankara.
- Sokullu-Akıncı, F., ve Dursun S. (2016). *Viktimoloji (3. Baskı)*, Beta, İstanbul.

■ Bölüm 2

Kriminolojinin Tarihsel Gelişimi

öğrenme çıktıları

Temel Kavramlar

- 1 Aydınlanma ve pozitivism kavramlarının tanımlanabilmesi
- 2 Aydınlanma düşüncesi ile pozitivist düşüncenin özelliklerinin açıklanabilmesi

Kriminoloji Tarihinde Okullar

- 3 Klasik, Pozitivist ve Şikago okullarının özelliklerinin açıklanabilmesi
- 4 Kriminoloji bakımından önem arz eden bazı filozofların örneklendirilebilmesi

Anahtar Sözcükler: • Aydınlanma • Pozitivism • Klasik Okul • Pozitivist Okul • Şikago Okulu

GİRİŞ

Suç işlenmesinin sebepleri ve cezanın işlevleri hakkında her toplumun ve medeniyetin bir bakış ve izah tarzı vardır. Örneğin, ortaçağ Avrupa'sında suç Tanrı'ya karşı bir günah olarak görüldüğünden, suçluluğun izahına yönelik dünyevi izahlar tasvip edilmemiştir. Suç ve suçluluk olgusu insanlık tarihi kadar eski olmasına rağmen, kriminoloji de tıpkı diğer sosyal bilimler gibi köklerini 18. yüzyıl aydınlanma düşüncesinde bulur. Yalnız bu durum insanların suç olgusu hakkında makul bir şekilde sadece 18. yüzyıldan itibaren düşünmeye başladıkları şeklinde anlaşılmalıdır. Bu insanlığın önceki dönemdeki birikimlerine haksızlık olur. Suç ve suçluluk hakkındaki görüş ve telakkiler insanlık tarihi kadar eskidir.

Kriminolojinin gelişimi ise yirminci yüzyılda sanayi ve refah toplumlarında zirvesine ulaşmıştır. İngiliz kriminolog David Garland'a göre "kriminoloji bilimi" yaklaşık 130 sene önce ortaya çıkmış ve ancak 60-70 yıl önce bağımsız bir disiplin haline gelebilmiştir.

Aydınlanma dönemine hâkim olan düşünce tarzı rasyonel düşüncenin gücüne duyulan inançtı. İnsanın rasyonel akıl yoluyla ürettiği teknik araçlar vasıtasıyla doğaya hâkim olacağına ve sosyal hayatı kontrol altında tutabileceğine dönük güçlü bir inanç vardı. Şüphesiz anılan dönemde teknolojide yaşanan baş döndürücü gelişmeler, insanın teknik ilerlemeye ve genel olarak ilerleme (terakki) düşüncesine yönelik iyimser bir yaklaşımın benimsenmesine neden olmuştur. Bu dönemde doğa bilimlerinde geçerli olan "kesinlik" ve üretilen bilginin, sosyal alana da aktarılabilmesi yönünde bir kanaat bilim çevrelerinde hâkimdi. Sosyolojinin kurucusu olarak sürekli ismi zikredilen Auguste Comte (1798-1857) bu devrin çocuğudur. Comte sosyoloji biliminin temellerini atarken doğanın gözlemlenmesine ilişkin kurallarının, sosyal hayatın anlaşılmasına yönelik düşünsel faaliyetlere aktarılabilmesine inanıyordu. Bu nedenle doğa ve sosyal bilimleri bir bütün olarak gören Comte, bu modeli "pozitivist felsefe" olarak adlandırmıştır. Bu nedenle aydınlanmanın çocuklarından biri ve modernliğin kız kardeşi olan kriminolojiyi ve onun tarihi seyrini anlayabilmek için evvela aydınlanma ve pozitivism kavramlarını sizlere tanıtmamız gerekmektedir. (Kunz, 2008, s. 10-11)

Bu kavramları izah ettikten sonra kriminoloji tarihinde önemli rol oynayan iki ana akım klasisizm ve pozitivism akımlarının suça ve suçluluğa bakış

açılarını ele alacağız. Bu akımları, daha ziyade bu akımların en önemli temsilcilerinin hayatları ve görüşlerini temel alarak izah edeceğiz. Sırasıyla 18. ve 19. yüzyıllarda ortaya çıkan bu kriminoloji okullarından sonra yirminci yüzyıl başından itibaren ortaya çıkan ve suçluluk olgusunun sosyolojik ve sosyal-psikolojik veçhesini suçluluğun açıklanmasında temel olarak rol alan Şikago okulunu ele alacağız.

TEMEL KAVRAMLAR

Aydınlanma

En basit ifadeyle aydınlanma, 18. yüzyılda özellikle Batı dünyasında ve bilhassa merkezinde Paris'in yer aldığı uluslararası bir felsefi ve kültürel akımdır. Aslında bir aydınlanma değil de Avrupa sathında aydınlanmalardan söz edilebilir. Aralarındaki farklara rağmen bu geniş Avrupa entelektüel akımının karakterini belirleyen başat unsur rasyonel düşüncenin bir başka deyişle bilginin kaynağının salt insan aklı olduğu düşüncesidir. Bir bakıma bu düşünce akımının Hıristiyan Ortaçağ boyunca egemen olan Kilise öğretilerine meydan okuma olduğu söylenebilir. Aydınlanma düşüncesini ortaya çıktığı dönem ve sonrasında izah edenler O'nu meşhur ortaçağ karanlığı ile bir zıtlık içinde sunarlar.

Aydınlanma hareketinin gelişim seyrine bakıldığında 17. yüzyılda İngiltere'de (Locke ve deistler) başladığı, akabinde 18. yüzyılda Fransa'da geliştiği (Bayle, Voltaire, Diderot ve diğer ansiklopedistler) görülmektedir. Hemen her Avrupa ülkesinde hayatın ve düşüncenin her sahası bu akımdan etkilenmiştir. Bu nedenle bu döneme aydınlanma veya akıl çağı adı verilmiştir. Aydınlanmanın ne olduğu konusunda bir tanım vermek zordur. Aydınlanma döneminin önemli filozoflarından Immanuel Kant aydınlanmayı şöyle tarif etmektedir:

Aydınlanma, insanın kendi eliyle düştüğü olgunlaşmama (çocukluk) halinden kendini sıyrmasıdır. Olgunlaşmama ise kişinin başkasının yönlendirmesi olmadan aklını kullanamamasıdır. Bu olgunlaşmama hali, şayet kişinin kendi akılsızlığında değil de aklını kullanma konusunda kararlı ve cesur olmamasından kaynaklanıyorsa artık burada o kişi kusurludur.

Kant bu ifadelerden sonra şu meşhur çağrısını yapmıştır: *Sapere aude*. "Bilmeye Cesaret Et!" *Kendi aklını kullanmaya cesaret et!*

Bu bağlamda Aydınlanma düşüncesinin, O'nu diğer düşünce biçimlerinden ayırıcı özellikleri (alamet-i farika) şu şekilde özetlenebilir:

1. Akıl: Akıl insanın en önemli yeteneğidir. İnsan akıl sayesinde sadece doğru düşünmekle kalmaz aynı zamanda doğru hareket eder. Böylece akıl Aydınlanma düşüncesinde bilginin organize edilmesinde anahtar bir rol üstlenmiştir.
2. İnsan doğası gereği rasyonel ve iyidir. Bu şekilde Aydınlanma düşüncesi Hıristiyanlığın insanın doğuştan kötü olduğu kabulünü reddetmiştir.
3. Hem birey hem de bir bütün olarak insanlık mükemmellik seviyesine ulaşabilir.
4. Tüm insanlar akıl sahibi olduklarından eşittir. Kanun önünde eşitlik ve bireysel hürriyet kavramları da bu dönemin düşüncesinin unsurlarındandır.
5. İnançlar ancak akılla doğrulanabiliyorsa kabul edilir. Bu nedenle, ruhban sınıfının, kutsal metinlerin veya geleneğin otoritesi söz konusu değildir. Bu noktada, Aydınlanma dönemi düşünürlerinin ateizme meyilli oldukları veya ihtimale deist oldukları vurgulanmalıdır.
6. Aydınlanma düşüncesi, yerel gelenek ve önyargıları değersiz bulur. Deneycilik: Duyu organları yoluyla kavranabilen gerçekler bilginin kaynağıdır.
7. Genel olarak aydınlanma düşüncesi, insan doğasının rasyonel olmayan boyutlarını hafife almaktadır. Bu çerçevede, örneğin bir sanat eseri düzenli ve eğitici olmalıdır. Dehadan ziyade bir zevkin ürünü olmalıdır. Benzer şekilde eğitim, karakter tekâmülü ve duyguların şekillenmesinden ziyade insanı bilgiyle donatmakla yetinmelidir. (Bkz. Oxford Companion to Philosophy)

Aydınlanma düşüncesinin bu ana ayırıcı özellikleri günümüzde de çok sık kullanılan ve tartışılan şu kavram ve düşüncelerde billurlaşmaktadır:

- Akıl
- Deneycilik
- Bilim
- Evrenselcilik
- İlerleme (Terakki) düşüncesi

dikkat

Aydınlanma düşüncesine göre bilgiye ulaşmanın tek kaynağı insan aklıdır.

- Bireycilik
- Hoşgörü
- Hürriyet
- İnsan doğasının tek olduğu düşüncesi
- Laiklik

Pozitivizm

Pozitivizm terimi ilk defa Fransız sosyolog Comte tarafından sosyal bilimlerde değer yargılarının yeri olmadığını ifade etmek için kullanılmıştır. Bu yazar, gözlemlenebilir gerçekler ve ilişkilere önem vermiş, bu şekilde elde edilen bilginin insan toplumlarının ilerlemesi için uygulanması gerektiğini savunmuştur. Comte'a göre pozitivizm insan bilgisinin üçüncü ve en yüksek seviyeye ulaştığı safhadır. Buna göre insanlar üç sosyal oluş biçimi içinde bulunurlar. Bunlar: teolojik, metafizik ve pozitif sosyal oluş aşamalarıdır. Birinci aşama, pagan inançlardan tek tanrılı dinlere uzanan bir yelpazede sosyal hayatın ilkel bir safhasıdır. Metafizik aşama da teolojik aşamaya göre daha iyidir. Zira bu aşamada artık doğüstü olana inanç ortadan kalkmıştır. Pozitivizm de bu anlamda son gelişim aşaması olarak tarif edilmekte ve bu aşamada insanlar bilime müracaat etmekte, evreni yöneten evrensel değişmez kuralları keşfetmektedir. Bu keşfin yöntemi de bilimsel tahlil ve gözlemdir. Bu bağlamda, duyu organlarıyla tecrübe edilebilen şeyler ve ampirik delil bilgi ve araştırmanın temelini teşkil etmektedir. Kitabımızın konusu dışında olmakla beraber bu vesileyle bu katı pozitivist anlayışın sonraki dönemlerde Thomas Kuhn ve Paul K. Feyerabend gibi önemli bilim filozofları tarafından özellikle deneycilik ve tarafsızlık iddiaları bakımından eleştirildiğini not edelim.

Pozitivizmin ne olduğunu kısaca özetleyecek olursak bilimi, bilginin tek geçerli biçimi olarak kabul eden görüştür diyebiliriz. Bu anlayışa göre dünya sadece duyularımızla algılayabildiğimiz dış dünyayla sınırlıdır. Bu nedenle hakikat veya metafizik arayışların pozitivizmde yeri yoktur. Pozitivistlerin bu yaklaşımlarının doğal sonucu olarak insan hayatının, siyaset ve ahlak da dahil olmak üzere tüm veçheleri bilimsel bir temele dayandırabilir. Zira insani değerlerin bizatihi kendisi de birer vakadan ibarettir. Comte sonrası da pozitivizm bilim dünyasının yönelimlerini büyük ölçüde belirleyen yaklaşım olmuştur. Geniş manada pozitivizm şu nitelikleri taşır:

- Her türlü bilginin dünyanın sistematik şekilde gözlemlenerek elde edilmesi gerektiği yolunda inanç
- Doğrulama ve yanlışlama yoluyla bilimin hipotezlerinin test edilebileceği yolunda bir inanç
- Gözlemlenemeyen güç veya süreçlerin varlığı konusunda şüphe
- Gerçekler (facts) ve değerlerin (values) ayrılabilirliği yolundaki kanaat
- Ortak bilimsel metodun kullanılması yoluyla insan ve biyolojik fiziki dünyanın bilgisinin tamamına zamanla ulaşabileceği yolunda inanç.

Aşağıda da izah edileceği üzere bu yaklaşım tarzının günümüze değin kriminolojinin gelişiminde büyük etkileri olmuştur. Bu bilim dalının objektif gerçeklere dayandığı iddia edilen niceliksel yönü po-

zitivist bilim anlayışının bir tezahürüdür. Bu bağlamda suç davranışı objektif yani değerlendirmeye açık olmayan bir olgu olarak ele alınmış, istatistiklere dökmüş ve sosyal, psikolojik ve biyolojik etmenlerle ilişkilendirilmiştir. Bu noktada kriminolojinin önceki bölümde Lombroso projesi olarak tabir ettiğimiz pozitivist ayağının geçerliliği bilhassa geçtiğimiz yüzyılın altmışlı yıllarından itibaren yoğun tenkide uğramıştır. Pozitivist düşünce tarzıyla suç olgusunun izah edilip edilemeyeceği veya suçun pozitivist olmayan bir yaklaşımla anlaşılabilirliği yolunda görüşleri sürülmüştür. (Kunz, 2008, p. 11)

Bu tartışmayı derinleştirmeden evvel sırasıyla kriminolojide klasik okul, pozitivist okul ve Şikago okullarının görüşlerini ele alacağız. Bu konudaki izahlarımızı tarihte yaşanmış ve artık geçmiş kalmış ekollerin anlatılması şeklinde değil de günümüzde de etkilerini bir biçimde devam ettiren suçu ve suçluluğu açıklayan yaklaşımlar olarak değerlendirelim.

araştırmalarla ilişkilendir

Pozitivizm Tarihsel Süreç İçerisindeki Gelişimi ve Sosyolojik Düşünceye Etkileri

Öz

“En genel anlamı ile sadece olguları bilinebilir olarak kabul eden Pozitivizm, başta doğa bilimleri olmak üzere tüm bilim alanlarını etkilemiştir. Bu makalede sosyal bilimler alanında ortaya çıktığı ilk günden beri egemen olan Pozitivizm’in Batı dünyasındaki ilk temsilcilerini, tarihsel gelişimini ve bu gelişim sürecinde kavramın ortaya çıkışına zemin hazırlayan Rönesans, Reform hareketlerine ve bunlara paralel olarak Aydınlanma dönemine değinilecektir”.

Araştırmanın tamamı için bkz. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/151717>

Öğrenme Çıktısı

- 1 Aydınlanma ve pozitivist kavramlarının tanımlanabilmesi
- 2 Aydınlanma düşüncesi ile pozitivist düşüncenin özelliklerinin açıklanabilmesi

Araştır 1

Aydınlanma düşüncesinin genel özelliklerini açıklayınız.

İlişkilendir

Aydınlanma düşüncesi ile kriminoloji okulları arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Aydınlanma düşüncesinin günümüzdeki kriminoloji düşüncesine etkilerini araştırınız.

KRİMİNOLOJİ TARİHİNDE OKULLAR

Klasik Okul

Kriminolojide klasik okul veya geleneğin suç olgusuna bakışında aydınlanma düşüncesinin çok büyük etkileri olmuştur. Bir bakıma klasik okul, aydınlanma düşüncesinin suç ve suçluluğa bakan yüzüdür denebilir. Aydınlanmanın insan tasavvuru klasik okulun suçlu tarifini de büyük ölçüde etkilemiştir. Aydınlanma düşüncesine göre tüm insanlar hür ve eşittir. Daha da önemlisi insan artık bireydir. Bu birey rasyoneldir ve kararlarını bağımsız olarak verebilmektedir. İşte klasik okul taraftarları buradan hareketle suçluluğu tarif etmiştir. Bu anlayışa göre herkes cezayı müstelzim bir fiili işleyebilir ve failin suç işlemek konusundaki kararını hür iradesinin ve hedonist dürtülerinin dışında hiçbir faktör etkilemez. Bir başka deyişle insanın doğuştan getirdiği kalıtsal bir suçluluk temayülü bu görüşe göre mevcut değildir. Böylece suç işlenmesinde faili esas alan ve suçun işlenmesini failin hür iradesi dışında nedenlere bağlayan görüşler açıkça reddedilmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi klasik okulun odağında bizatihi fail yer almamakta ve suçluluğun nedenleri konusuna pek alaka gösterilmemektedir. Klasik okula mensup yazarlar daha ziyade cezalandırma ve kontrol bakımından daha rasyonel ve adil bir sistem oluşturma çabasındalardı. (Kunz, 2008, s. 35; Carrabine et al, 2009, s. 54)

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılacağı üzere klasik kriminoloji düşüncesinin merkezinde failin hür iradesiyle rasyonel olarak hareket eden biri olduğu varsayımı yer almaktadır. Kriminolojide klasik geleneğin insan tipi kar zarar dengesine göre karar veren rasyonel bir egoisttir. İnsanların gerçekten hür iradesiyle karar veren varlıklar olup olmadığı sorusuna verilen farklı cevaplar, kriminolojik teorilerin ana ayırım noktasıdır.

Hukuk ve ceza adaleti hakkındaki klasik görüşün ortaya çıkışının ardında yatan sosyo-ekonomik dinamikler de gözden ırak tutulmamalıdır. Genel olarak bu okullar ve izah tarzları feodal toplumdan sanayi toplumuna geçişin ürünleridir. Avrupa'da feodal toplumda refah ve güç belli ailelerin elinde toplanmıştı. Bu toplumda düzen, gelenekler ve sert bir adalet sistemi üzerine bina edilmişti. Bu sistem daha aristokrat temelli bir sistemdi ve merkezinde yetkiyi Tanrı'dan aldığına inanılan krallar ve krali-

çeler yer alıyordu. Monarşi ve aristokrasi sınıfının otoritesi ilk defa 1776 senesinde Amerikan İhtilali ve sonrasında etkileri tüm Avrupa'ya hızla yayılan 1789 Fransız İhtilali ile önemli ölçüde sarsıldı. Yoksullar üzerinde feodal dönemin egemenlik anlayışı, bu sosyal sınıf mensuplarının hızla şehre göç edip, fabrika işçisi olmaya başlamalarıyla değişti. Şehirde artan nüfusun hukuki olarak yönetilmesi ihtiyacı doğdu. Bir bakıma klasik okul ve Aydınlanma teorisyenlerinin görüşlerinin benimsenmesi bu sosyal ihtiyaçlara cevap verilmesi ihtiyacına dayanıyordu. Bu fikirler de hep olduğu gibi içinde bulunulan zamanın şartlarının ürünüydü. Aydınlanma teorisyenlerinin fikirlerinin geniş ölçüde yayılması ve kabul görmesi, aslında bir bakıma yönetici sınıflarının iktidarlarını eskisinden farklı biçimlerde ve daha hukuka bağlı olarak olsa da sürdürmelerine hizmet etmelerine borçluydu. Hangi nedenle olursa olsun ABD gibi genç uluslar ve Fransa gibi devrim geçiren ülkeler Aydınlanma prensiplerine dayanan devlet aygıtları inşa ettiler. Bilhassa bu ülkelerin anayasaları aydınlanma ilkelerinin somutlaşmış halidir denebilir. (Case et al, 2017, s. 327)

Feodal dönemde, cezalandırmanın sembolik yönü ağır basıyordu. Suçlu bulunan kişiler toplumun önünde kanlı ve cani infaz biçimleriyle cezalandırılıyordu. 17. ve 18. yüzyıllar boyunca verilen cezalar ve bu cezaların infazı bugünün ölçüleriyle barbarlık olarak görülebilir. El yakma ve suçlunun bağlanarak ve suya daldırılarak cezalandırıldığı sandalye çok sık olmasa da uygulanan cezalardandı. Toplum önünde cezalandırılan kişinin bir yere bağlanarak kırbaçlanması ise sık uygulanan cezalardandı. 18. yüzyılda ortaya çıkan klasik düşünce büyük ölçüde keyfi ve acımasız cezalandırma biçimlerine karşı bir tepki hareketidir.

Bu dönemde İtalyan Cesare de Beccaria ve İngiliz Jeremy Bentham farklı düşünce ve felsefi geleneklerden gelseler de 18. Yüzyılda egemen olan adalet sistemindeki bugünün ölçülerine göre barbarlığı sınırlandırmaya çabalamış olan Aydınlanma düşünürleridir. Bu düşünürlere göre suçluların cezalandırılması toplumsal sözleşme gereği devletin görevidir. Devlet cezalandırmada özel ve genel önleme ya da bir başka deyişle caydırma (deterrence) amacını gütmelidir. Cezalandırma vatandaşlar ve devlet arasındaki toplumsal sözleşmeyi kuvvetlendirecektir. Buradan hareketle bu düşünürlerin devlete, suça ve cezaya bakışlarını etkileyen görüşler şöyle özetlenebilir:

- Toplumsal sözleşme teorisi: İngiliz filozof John Locke ve Fransız filozof Jean-Jacques Rousseau gibi devlet teorisi inşa eden yazarların görüşlerinin temelinde toplumsal sözleşme teorisi yatar. Bu teori çerçevesinde belli olmayan bir zamanda hayali olarak insanların devletle bir sözleşme yaptıkları varsayılmaktadır. Bu şekilde devlet kurulurken vatandaşların, özgürlüklerinin bir kısmını devlete devretme karşılığında devletin onlara düzen ve güvenlik sağladığı kabul edilir. Beccaria gibi düşünürlerin de devletin cezalandırma yetkisinin dayanağı ve sınırını bu teori üzerine inşa ettikleri söylenebilir.
- İnsanların hür irade sahibi oldukları inancı çerçevesinde, insan fiillerinin dâhili ve harici güçlerin değil de serbest tercihlerin sonucu olduğu kanaati.
- Cezanın caydırıcı olması gerektiği düşüncesinin sonucu olarak rasyonel bireylerin şayet verilen ceza suça uygunsa suç işleyecekleri düşüncesi.
- Faydacılık (*utilitarianism*) felsefesi uyarınca toplumun çoğunluğunun menfaatine olan kanunlara riayet edilmelidir. Bentham, bu nevi kanunların ihlal edilmesinin anarşiye sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir. Beccaria ve Bentham'ın düşüncesine hakim olan bu felsefe bu yazarları, Aydınlanma düşüncesinin diğer ayağını teşkil eden Immanuel Kant gibi isimlerden ayırmaktadır.
- Laiklik (*secularism*) Beccaria, din kaynaklı olmayan hümanist bir teori inşa etmek istemiştir. Kanunların insanlar tarafından yapılmasını ve rasyonel olmasını arzu etmiştir. (Carrabine et al, 2009, s. 54)

Beccaria

Beccaria henüz 26 yaşındayken, 1764 senesinde yayınladığı meşhur eseri “*Dei delitti e delle pene*” (Suç ve Cezalar Hakkında) modern ceza hukuku ve kriminolojinin temellerini atmıştır. Kısa sürede İngilizce, Fransızca ve Almancaya tercüme edilen bu eser Avrupa sathında tartışmalara neden olmuştur. Kitabın önce yazar adı olmadan basılması da ihtiva ettiği görüşlerin devrimci olarak görülmesinden yazarın duyduğu endişeydi. Ünlü kriminolog Marvin Wolfgang, bu kitabın Batı medeniyetinde suç ve ceza hakkında yazılmış en önemli deneme ol-

duğunu ifade etmiştir. Beccaria kitabında ceza hukukuna aşırı müracaatı, yoz yargı sistemini, ölüm cezası ve işkenceye ağır eleştiriler yöneltmiştir.

Bu eserde Beccaria klasik hukuk anlayışının en esaslı ilkelerini ortaya koymuştur. Bu ilkeler şunlardır.

- Hukuk, bireyin alanını mümkün olduğunca az sınırlamalıdır.
- Hukuk, şüpheli ve sanığın haklarını ceza muhakemesinin tüm aşamalarında garanti etmelidir.
- Ceza ancak failin başkalarının haklarını veya kamuya ait menfaatleri ihlal etmiş ise meşrudur. Beccaria'nın deyimiyle “suçları cezalandırmaktansa önlemek daha iyidir.”
- Bir suçun ağırlığı, başkalarına verilen zarara nispetle belirlenmelidir
- Ceza hukukunun ağırlığı ve sertliği mümkün olduğunca azaltılmalıdır. Cezalar, suçlarla orantılı olmalıdır. Faili ve toplumun diğer üyelerini suç işlemekten caydıracak seviyenin üzerinde olmamalıdır.
- Aşırı ceza etkisiz olduğu gibi suçu önlemek şöyle dursun suç oranlarını artırmaktadır.
- Kanunlar suç ve cezaları açıkça tayin etmelidir.
- Cezaların infazında şeffaflık ve açıklık olmalıdır ki suç işleyen cezasını çekeceğini bilsin.
- Faile verilecek ceza yolsuzluk ve önyargı olmadan tayin edilmelidir. (Newburn, 2017, s. 126)

Beccaria'nın suçun önlenmesiyle ilgili düşünceleri de genellikle şu üç başlık altında toplanmaktadır:

- Açıklık (sarahat): Cezanın verilir verilmeyeceğinin açık olması suçun önlenmesini müspet yönde etkiler.
- Sürat: Cezanın süratle verilmesi suçun önlenmesini müspet yönde etkiler.
- Cezanın ağırlığı: Ne kadar ağır ceza verileceğinin belli olması suçun önlenmesini müspet yönde etkiler.

Bu anlayışa göre, bir suç işlendiğinde cezalandırılacağı yönünde ceza verileceği konusunda açıklık varsa, bu sapma teşkil eden davranışların daha az işlenmesini sağlayacaktır. Bunun içinde kanunların

açık olması ve istikrarlı bir biçimde uygulanması gerekir. Yine cezanın süratle verilmesinin de kurallarının ihlali teşkil eden davranışların işlenmemesi noktasında olumlu etki yapacaktır. Burada kastedilen şey suçun işlenmesiyle, cezanın verilmesi arasındaki zamanın mümkün olduğunca kısa olmasıdır. Suç ve ceza birbirinden ayrılmaz iki kavram olduğuna göre, bu ikisinin arasının zamansal olarak açılması adaletin tecellisi ve kanunların etkisi bakımından olumsuz olabilir. Cezanın ağırlığı da bu noktada önem taşımaktadır. Beccaria burada suçun önlenmesini sağlayacak bir ağırlıkta olma kistasını kabul etmektedir. Bu noktada Beccaria'nın modern ceza türü olan uzun süreli hapis cezasını (müebbet vb.) ölüm cezası gibi cezaların yerine ikame ettiğini vurgulayalım.

Yukarıda da defaatle vurguladığımız gibi Beccaria gibi düşünürlerin sisteminin merkezinde rasyonel birey, bir başka deyişle rasyonel bir fail yer almaktadır. Cezayla ilgili temel felsefesi de önleme düşüncesidir. Buna göre, önleyiciliği temin edecek ağırlıktaki ceza diğer kişiler üzerinde güçlü ve kalıcı bir etki bırakacak şekilde verilmeli, bu ceza infaz edilirken failin vücuduna en az eza verecek yöntem seçilmelidir.

Beccaria düşüncesi ve kriminoloji hakkındaki görüşleri kendi döneminde verilen cezaların gaddarlığı ve yargı sisteminin işleyişine duyulan bir tepkinin ürünüydü. Bu yaklaşım tarzı Beccaria'nın suçluluğun nedenleri konusundaki görüşlerini de belirlemiştir. Bu yazara göre suçluluğun artmasının nedeni manasız kanunlardır. Bir başka deyişle, çok sayıda suçun olması çok sayıda suçun işlenmesine sebep olmaktadır. Ceza kanunlarındaki suç sayısının artmasıyla bunlar arasında ahenk bozulmakta, vatandaşların doğal haklarına saygı gösterilmemekte ve vatandaşlar arasında korku artmaktadır. Suçluluğun diğer sebepleri arasında Beccaria'ya göre yozlaşmış yargı sistemi ve kanunen yeterince sarahate kavuşturulmamış ceza muhakemesi de yer almaktadır. Bu şekilde Beccaria, suçluluğun nedenlerini ceza adaleti sisteminin kendisinde aramaktadır. Bu nedenle de suçlulukla mücadele edilmesi için ceza hukukunun çağın siyasi ve toplumsal şartlarına uydurulmasını teklif etmiştir. Beccaria genel olarak bakıldığında, ceza hukukuna ekonomik hesabı sokmuştur denebilir. Keyfilik ve ölçsüzlüğün yerine, suçun ağırlığına uygun bir ölçülülük ekonomisi ikame etmiştir. Böylece günümüzde de birçok ülkede geçerli olan suçun önlenmesi ve etkinlik amacına yönelmiş ceza hukukunun temeli atılmıştır. (Kunz, 2008, s. 35-36)

Jeremy Bentham

Klasik okulun görüşleri bilhassa İngiltere'de geliştirilmiştir. Bu gelişimde İngiliz filozof Jeremy Bentham'ın çalışmalarının büyük tesiri olmuştur. Bentham felsefesinin temelinde, insan davranışının hazları azami surette yaşamak ve ıstıraptan kaçma esasına dayandığı düşüncesi yatıyordu. Bentham'a göre insanlar, kanunları heyecan, para, cinsellik veya değeri olan başka bir şeyi elde etmek için ihlal ederler. Buna göre ceza adaleti sistemi de failin suçtan elde edeceği fayda ve hazza verilecek cezanın yol açacağı ıstırapın galebe çalması esasına dayanmalıdır. Bu şekilde bir sistem kurulursa Bentham'a göre kanunlara riayet edilmesi sağlanabilir.

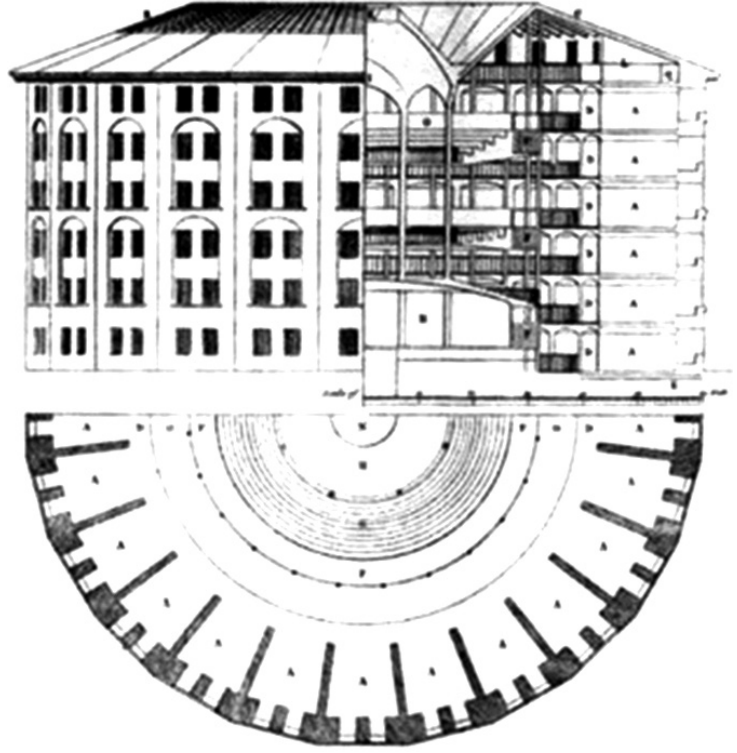
Bentham ve Beccaria'nın görüşleri büyük ölçüde örtüşse de aralarında görüş ayrılıkları da söz konusudur. İkisi de ölüm cezasına karşıydı; ancak Bentham kasten öldürme suçları için idam cezasına başvurulabileceği görüşündeydi. Bentham hapis cezasının etkinliği hususunda güçlü bir inanca sahipti. Beccaria'dan farklı olarak, tekrar suç işleyen kişilerin daha fazla ceza almasından yanaydı. Bu görüşünü, tekrar suç işleyenlerin gelecekte de suç işleyebilecekleri düşüncesine dayandırıyordu. Toplumda mümkün olduğunca çok kişinin mutluluğunun sağlanması felsefesiyle hareket eden Bentham, cezanın da mutsuzluk, ıstırap ve acı vermesi gerektiği görüşündeydi. Bentham'a göre de işlenen suç verilen ceza arasında bir orantı olmalı ve ceza anlaşılabilir olmasının yanında öngörülebilir olmalıdır. Şayet aralarında ağırlık bakımından büyük fark olan iki suç söz konusu ise ve bunlar için aynı ceza öngörülmüşse rasyonel ve hesabi hareket eden bir fail bu iki suçtan daha ağır olanı işleyecektir. Bu çerçevede Bentham ve diğer klasik okul kriminologlarının fail ve suçlulukla ilgili ana varsayımları şu şekilde sıralanabilir:

- Her insan rasyoneldir;
- Rasyonel akıl yürütme, kazançlarla muhtemel tehlikeler arasında bir tartma ve değerlendirmeyi ihtiva eder;
- Rasyonel değerlendirme her insanın nasıl davranacağını tayin eder; buna onların hukuki ve hukuka aykırı davranışlar da dahildir;
- Eyleme geçmeden önce her insan muhtemel haz ve muhtemel ıstırap arasında bir tartım yapar;
- Kişinin yapacağı tercih en çok haz veren davranış olacaktır;

- Kişinin uğrayacağı yeterince hızlı, ağır ve belirli ceza onun hukuka aykırı davranışta davranma ihtimalini zayıflatacaktır. (Case et al, 2017, s. 330)

Bentham düşüncesi ceza adaletinde en yüksek düzeyde teknolojik ceza etkinliğini hedefler. Örneğin, kriminolojide Bentham ismiyle özdeşleşen “panopticon” düşüncesi bu düşünce tarzının bir tezahürüdür. Panopticon, hücrelerin tamamının gardiyanlara baktığı dairevi bir hapisane modelidir. Bu hapisane modelinde gardiyanlar merkezde yer alan izleme kulesinden tüm hücreleri her zaman izleyebilmektedir. Hücrelerin içi her zaman dışarıdan görülebilmekte, mahkûmlar sürekli olarak gözlem altında tutulmaktadır. Bentham’a göre bu modele göre planlanmış hapisaneler şehir merkezlerinin yakınına inşa edilmeli ve böylece suç işlemenin sonuçlarının görünür bir hatırlatıcısı olmalıdır. Bu hapisane rejiminin ana niteliği de mahkûmların ayrı tutulması, meslek ve sanat edin-dirilmesi ve düzenli dini eğitimidir. Bu şekilde tembelliğin önüne geçilebilir ve mahkûm her yeni güne uyandığında yaptıkları üzerinde düşünme ve ahlaki reformu sağlayacak şekilde meşgul edilmelidir. Bu hapishanenin özelliği mahkûmların sürekli gözetlenebilmesidir.

Bentham’ın ülkesi İngiltere’de böyle bir hapisane inşa edilmesi yönündeki çabaları sonuçsuz kalmıştır. Buna karşılık O’nun modelinden esinlenen hapisaneler ABD’de inşa edilmiştir. Illinois eyaletinde bulunan Stateville hapisanesi 1930lu yıllarda açılmıştır.

Resim 2.1 Jeremy Bentham, Panopticon, Works, Vol. IV, n. 17.

Resim 2.2 ABD’nin Illinois eyaletindeki Stateville hapisanesi

Klasik Kriminoloji Okulunun Günümüze Etkileri

Tüm Avrupa’da, klasik düşüncenin kriminolojik teori ve belki daha fazla ceza adaleti uygulaması üzerinde etkisi olmuştur. Şüphe aşamasından tutuklamaya, yargılamadan cezalandırmaya bu ilkeleler ceza yargılamasının her aşamasına egemen olmuştur. Mahkemeler, adil bir yargılamayla sanığın suçunu ispat etmek zorundadır. Kişilerin işkenceyle itirafa zorlanmasının yerini soruşturma ve adil yargılama almıştır. Kişinin suçu ispatlandığında da rasyonel aktörler olarak değerlendirilmişlerdir. Cezanın, işlenen suçun niteliğine uygun olması düşüncesi modern ceza adaleti sistemlerinin kurucu unsurlarından olmuştur. İşkence gibi kişilerin bedeni üzerinde tatbik edilen cezalar azalmıştır. Ölüm cezasına müracaat da azalmıştır.

Yine 18. yüzyılın ikinci yarısı ve 19. yüzyılda hapishaneler kurulmuş ve modern ceza sistemlerinin esas unsuru haline gelmiştir.

Kriminolojik düşünce bakımından da klasik okulun şu iki düşüncesi bugün de etkilerini sürdürmektedir:

- Suçluların rasyonel failler olduğu düşüncesi
- Cezada önleme düşüncesi

Gerçekten insan iradesinin hür olduğu düşüncesi günümüzde de ceza hukukunda bir kişinin işlediği fiillerden sorumlu olmasının esasını teşkil etmektedir. Suçun manevi unsuru bunun en büyük delilidir. Bilhassa kasten işlenen suçlarda kişinin, işlediği fiili bilerek ve isteyerek işlemiş olması şartı aranır. Bu cezai sorumlulukta iradeye verilen önemi göstermektedir.

Günümüzde, kısas düşüncesi (*just deserts*) tekrar önem kazanmaya başlasa da ceza kanunları ve ceza infaz kanunları cezanın özel önleme ve genel amaçlarına göre tasarlanmıştır. Cezanın faili ve toplumun benzer suçları işlemeye meyilli üyelerini caydıracak kadar ağır olması ve adil olma sınırlarını aşacak şekilde de ağır olmaması gerekir. Günümüzde cezanın orantılılığı ilkesi başlığı altında birçok ülke sisteminde bu yaklaşım tarzı egemendir. Klasik okul mensuplarına göre fail kar-zarar hesabıyla hareket eden bir özne olduğundan, şayet hırsızlıkla adam öldürmenin cezası aynı olursa failin hırsızlığa şahit olan bir kişiyi adam öldürmeye tercih edebileceğini ileri sürerler. Bu iki örnek, teori ve okulların modern ceza adaleti sistemleri üzerinde kalıcı, gerçek ve önemli etkiler bıraktıklarının delilidir. Bununla birlikte, modern sistemlerin klasik kriminoloji düşüncesinde yeri olmayan onarıcı adalet ve rehabilitasyon gibi kurumları da kabul ettiğini vurgulamak gerekir. (Case, et al, 2017, s. 328)

Klasik okulun günümüze genel anlamda etkilerini Sokullu-Akıncı şu şekilde sıralamaktadır:

1. Kural olarak herkes suç işleme ve kusur yeteneği bakımından eşit durumdadır.
2. Toplumda kişisel değerlerin ve özel mülkiyetin korunması konusunda genel bir isteğe yönelik bir fikir birliği vardır.
3. Topyekûn bir yol olmaya yol açmasını önlemek için birey, devletle barış ve düzenin korunması konusunda bir sözleşme yapmıştır.
4. Ceza kişileri başkalarının çıkarlarına saldırıktan caydırmak için kullanılmalıdır.

5. Ceza suç olarak kabul edilen eylemle ve ihlal edilen menfaat ile orantılı olmalıdır. Ceza hiçbir şekilde suçun ortaya çıkardığı zararı geçmemeli ve başka bir amaç için kullanılmamalıdır. Aksi takdirde bu, sosyal sözleşmeye aykırı ve bireyin haklarına tecavüz olur.
6. Hukuk sistemi kişilerin hayatına mümkün olduğu kadar az müdahale etmeli ve hukuk önceden belirlenmiş olmalıdır.
7. Kişiler kendi eylemlerinden sorumludur ve statüsü, sınıfı ya da mesleği ne olursa olsun herkes kanun önünde eşittir. (Sokullu-Akıncı, 2014, s. 123-124)

Klasik Kriminoloji Okulunun Eleştirisi

Klasik okula yöneltilen en önemli eleştiri, aslında onun temel tezine yani her insanın rasyonel karar alan aktörler olduğu varsayımına katı bağlılığının tenkidi olmuştur. Gerçekten rasyonel aktör prensibine katı bağlılık, çocukların, akıl hastalarının ve özürülleri sanki tam bir akıl sağlığı ve tam manasıyla rasyonel tercihler yapan kişiler olarak değerlendirilmelerine yol açmıştır. Ayrıca, herkesin işlediği suçtan cezalandırılması yolundaki katı yaklaşım, hâkimlerin somut vakaya ilişkin farklı unsurları değerlendirmelerine mani olarak, adaletsizliğe sebebiyet verebilir. Örneğin, açlık çeken birinin ekmek çalmasının diğer hırsızlık eylemlerinden bir farkı olması gerekir. Meşhur kriminolog Radzinowicz'in de ifade ettiği gibi klasik okulun görüşlerine sıkı sıkıya bağlılık ceza adaleti sistemindeki gelişmelerin önünü tıkayabilir. Gerçekten bu yazara göre, klasik yaklaşıma katı bağlılık söz konusu olsaydı, cezaların faile göre kişiselleştirilmesi, cezaların ertelenmesi, denetimli serbestlik, koşullu salıverilme, genç suçlular ve yaşlılar için özel önlemler söz konusu olmazdı. Klasik okulun rasyonel aktör yaklaşımını kabul etmekle beraber çocukluk, yaşlılık ve akıl sağlığı gibi durumları dikkate alan yaklaşım tarzı ise neo-klasik okuldur. (Newburn, 2017, s. 130; Case, et al, 2017, s. 328)

Pozitivist Okul

Klasik okul yüzyıl kadar suç ve suçluluk hakkındaki görüş ve düşüncelere egemen olmuştur. 19. yüzyıla gelindiğinde ise bilimsel kriminolojinin bir görünüm biçimi olan pozitivistlerin sürekli eleştiri-

ri ve deyim yerindeyse saldırısına maruz kalmıştır. Buradaki tartışmaların nirengi noktası hiç şüphesiz insan iradesinin hür olduğu görüşüne karşı pozitivistlerin kıyasıya savundukları insan iradesinin söz konusu olmadığı ve insan eylemlerini biyolojik veya harici bir takım faktörlere bağlayan görüşü olmuştur. Pozitivist kriminolojinin veya bilimsel yaklaşımın 19. yüzyılda gün yüzüne çıkması tesadüf değildir. Zira bilim dünyasını ve insan davranışına bakış açısını derinden etkileyen İngiliz biyolog Charles Darwin görüşlerini 1850-1870li yıllar boyunca neşretmişti. Bir Türk filozofun deyimiyle insanı tahtından indiren Darwin düşüncesinin günümüze kadar etkileri devam eden ve sosyal alanın anlaşılmasına sirayet eden önemli tesirleri olmuştur. Kriminoloji sahasındaki pozitivist etki bakımından ise genel olarak bu görüşlerin temelinde insan davranışının biyolojik ve psikolojik etmenlerle belirlendiği kanaati yatmaktadır. Bu yaklaşıma genel olarak determinizm (belirlenimcilik) adı verilmektedir. Determinist görüşe göre her olay belli neden veya nedenlerin zorunlu neticesidir. Hiçbir şey rastlantısal değildir. Bilimin görevi bu nedensellik ilişkilerini bulmak ve ortaya koymaktır. Pozitivist kriminoloji okulu da insanın suç davranışının ve nedenlerinin sebep-sonuç ilişkilerine dayanan bir anlayışla araştırılması yöntemine dayanmıştır. İlk defa bu dönemde suç istatistikleri tutulmaya başlanmış ve Quetelet gibi bilim adamları da bu istatistikleri kullanarak araştırmalar yapmıştır.

Pozitivist kriminologlara göre pozitivist kriminolojinin amacı, bilimsel ilkelerin uygulanması suretiyle daha iyi bir toplum yaratmaktır. Bu anlayışa göre suça sebebiyet veren şey hür irade değil, insanların hayatlarında kontrol edemedikleri başka süreçlerdir. Kişinin iradesi hür değilse veya kısıtlıysa O'nu cezalandırmak ne derece doğru olacaktır? Pozitivistler belki de bu nedenle cezanın yanına rehabilitasyonu da koymuştur. Pozitivist kriminolojinin kendine biçtiği misyon suçun azaltılması veya mümkünse ortadan kaldırılmasıdır.

Erken dönem pozitivist kriminolojide failin biyolojik ve fizyolojik özelliklerine yoğunlaşan bir araştırma faaliyeti söz konusuydu. Bu kurama biyolojik pozitivism adı verilmektedir ki bu O'nu psikolojik pozitivismden ayırmaktadır. Biyolojik pozitivismin temelinde suçluğun temelinde faildeki bir anormalliğin yattığı ve bu gibi kimselerin biyolojik olarak normal insanlara nazaran daha aşağı bir seviyede olduğu kanaati yer almaktadır. Buna

göre, bu nevi fiziki özelliklere sahip kişiler büyük bir ihtimalle sapma teşkil eden fiilleri işleyecektir. Bu kapsamda fizyonomi ve frenoloji (kafatası bilimi) ön plana çıkmaktadır. Frenoloji çalışmalarının kökeni en azından 16. yüzyıla kadar dayanmakta ve yirminci yüzyıla kadar belli mahfillerde revaçta olmaya devam etmiştir. Napolyon ve birçok ünlü kişinin kafatasları incelenmiş ve inceleme sonuçları yayımlanmıştır. Biyolojik pozitivismde kafatası ölçüsü kriterinin yanı sıra beyin ölçüsü, beden tipi ve genler gibi kıstaslar da zaman içinde uygulanmıştır. (Newburn, 2017, s. 132)

Cesare Lombroso

İtalyan askeri cerrah Cesare Lombroso, genellikle modern kriminolojinin babası olarak görülmektedir. İtalya'nın Verona kentinde doğan Yahudi kökenli bir aileden gelen Lombroso 1876 yılında Torino Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaya başlamıştır. Lombroso bugüne değin popüler bir isim olmaya devam etmiştir. Sherlock Holmes ve Drakula gibi meşhur hikâye ve romanlarda kendisinden bahsedilen bir isim olmuştur. Lombroso'nun görüşlerinin temelinde doğuştan suçlu (born criminal) olarak tabir edilen tipoloji yatar. Buna göre insanlar sonradan suçlu olmaz, suçlu doğarlar. Lombroso'nun en meşhur kitabının adının *L'Uomo Delinquente* (suçlu insan) olması bu nedenle tesadüf değildir. Bu kitap 1876 senesinde yayınlanmıştır. Bu yazarın bir diğer önemli eserinin ismi de *Le Crime, causes et Remèdes* (Suçun nedenleri ve çareleri) olup 1899 yılında yayınlanmıştır. Görüşlerinin tartışmalı niteliği ve yan etkileri nedeniyle olsa gerek Kriminoloji tarihinde Lombroso kadar övgüye mazhar olan ve bir o kadar da saldırıya uğrayan ikinci bir isim yok denebilir.

Bu yazara göre, suçluların çoğu evrim aşamasının önceki safhalarında kalmış kalıtsal olarak geri kalmış insan tipleridir. Lombroso kuramı, evrimi esas alması nedeniyle büyük ölçüde Charles Darwin'in görüşlerine dayanıyor denebilir. Lombroso çalışmaları sırasında yüzlerce kafatası incelenmiş, suçlular arasındaki ortak fiziki özellikleri tespit etmeye çalışmıştır. Lombroso, suçluların çoğunun belli fiziki özellikler gösterdiğini iddia etmiştir. Düşük alınlar, çıkıntılı çene ve elmacık kemikleri, patlak gözler, aşırı kıllı olma ve sıra dışı uzunlukta kollar Lombroso kuramına göre birçok suçluda bulunan fiziki özelliklerdir. Kısacası bu kurama göre

suçlular suç işlemeyen normal insanlara nazaran daha vahşidir ve bu tarif maymunumsu bir görünüme uymaktadır. Lombroso suçluları mükemmel Avrupa medeniyetinin içinde barınan vahşiler olarak görmüştür. Suçluların genlerindeki ilkel yapı sadece suç davranışlarına değil aynı zamanda fiziki anormallikler (stigmata) olarak tezahür eder. Daha yalın bir ifadeyle, Lombroso kuramına göre bir suçluyu dış görünüşünden ayırt etmek mümkündür. Bir kişi doğuştan suçlu olma özelliklerine sahipse, artık bu kişinin değişmesini beklemek anlamsız olduğundan, bu kişilerin toplumdan ayıklanmaları gerektiği düşüncesi biyolojik pozitivizmin doğal sonucudur. Lombroso kadın suçluluğunu da kadınların cinsiyetine bağlar. Bu yazara göre kadınlar evrimde erkeklere nazaran daha ilkel bir aşamada olduklarından ahlaki zaafı daha fazla olduğu gibi erkeklere göre daha fazla kötülük kapasitesine sahiptir. Lombroso, kadınları büyük çocuklara benzetmekte ve onların kötülük kapasitesinin daha çok ve çeşitli olduğunu ileri sürmüştür; ancak kadınların bu özelliklerinin çoğunlukla gizli kaldığını ifade etmiştir. Suçlu insan, insanlar içinde bir istisna teşkil ettiği ve suçlu kadın ayrıca kadın grubu içinde istisna teşkil ettiği için kadın suçlu, Lombroso'ya göre bir canavardır. Lombroso sonraki çalışmalarında biyolojik etmenlere ek olarak başka çevresel faktörlerin de suçluluğa etkisi olabileceğini tespit etmiştir. Bu kapsamda, akıl hastalığı, tutkuyla suç işleyenler ve suç işlemeyi itiyat haline getirmiş olanlar gibi kategoriler oluşturmuştur. (Newburn, 2017, s. 135; Carrabine et al, 2009, s. 58-59)

Lombroso'nun metoduna bakıldığında İtalyan askerlerle İtalyan suçluların fiziksel özelliklerini karşılaştırdığı görülmektedir. Buna karşılık onun mahkûmlara atfettiği fiziki özellikleri toplumun tamamına rastlandığı gözlemlenmiştir. Günümüzdeki bilimsel veriler, Lombroso tarafından suçluları tarif etmek için kullanılan tasvirlerin hiçbirisi suçlu ve suç işlemeyen kişileri ayırmamaktadır. Buna karşılık, Lombroso'nun günümüze kadar yarattığı tesirin arkasında suçluluğa olan bakış açısını değiştirmesi yatmaktadır. Gerçekten Lombroso, suç fiilini değil de suçlunun kendisini kriminolojik araştırmaların merkezine oturtmuştur. Bir başka deyişle ceza hukukuna gösterilen alanın yerini suçlu tiyolojilerine duyulan alaka almıştır. Günümüzde Lombroso'nun görüşleri büyük ölçüde geçerliliğini yitirmiştir. Fikirleri birçok fikirde olduğu gibi kendi zamanının şartları ve telakkilerinin bir ürünüdür.

Netice itibarıyla, bilimsel yöntemlerin kriminolojik araştırmaların parçası haline getirmiş olması boyutuyla "Lombroso projesi" halen günceldir.

Enrico Ferri ve Raffaele Garofalo

Lombroso ile beraber İtalyan Okulu olarak adlandırılan pozitivist kriminologların diğer iki önemli ismi de Ferri ve Garofalo'dur. Ferri suçluluğun nedenlerini şu üç başlık altında toplamıştır:

- Antropolojik
- Fiziksel çevre (telluric)
- Sosyal

Ferri bu faktörlerden sadece birinin suçluluğu izaha yeterli olmadığını ve bunların birlikte değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Ferri'nin kuramında antropolojik unsur, kalıtsal ve kişinin fiziki özelliklerini; fiziksel çevre iklim ve mevsim gibi faktörleri ve sosyal unsur da nüfus, din, eğitim ve benzeri faktörleri vurgulamaktadır. Ferri bu unsurlar bakımından arz ettiği özelliklere göre suçluları şu sınıflara ayırmıştır:

- Akıl hastası suçlu
- Doğuştan suçlu
- İtiyadî suçlu
- Tesadüfî suçlu
- Duygusal nedenlerle suç işleyen suçlu

Pozitivist Kriminoloji Okulunun Eleştirisi

Günümüzden bakıldığında pozitivist okul tenkide açıktır. Uygulanan metotlar yeterli değil. Yapılan çok küçük araştırmalar, karşılaştırma yapılan grupların bulunmayışı ve suçluların aşırı olanlarının incelenmesi bunlardan bazılarıdır. Ayrıca, bu yaklaşım tarzı Almanya'da Nazi iktidarında oldukça kötüye kullanılmış, toplumda istenmeyen gruplar doğuştan suçlu görülebilmüş, doğuştan suçlu olarak sınıflandırılanlar yok edilmiştir.

Suçluluğun tek başına biyolojik etmenlerle açıklanması da biyolojik pozitivizmi kendi döneminde de yoğun eleştirilerin muhatabı kılmıştır. Örneğin, Lombroso'nun çağdaşı Fransız Lacasagne suçluluğun nedenini sosyal şartlarda aramıştır. Bu yazarın meşhur sözü "bir toplum hakettiği suçlulara sahiptir". Tarde de "tüm dünya suçludur, sadece fail değil" sözünün sahibidir. Bu yazarlar da

determinist düşünce yapısına sahip olsalar da suçluluğun sadece biyolojik faktöre bağlanamayacağını savunarak, biyolojik pozitivizmin tesirini kırmayı bir ölçüde başarmışlardır.

1900lü yıllara geldiğinde Marburg okulunun kurucusu Franz v. Liszt orta yolu bularak suçluluğun hem biyolojik hem de toplumsal bilhassa iktisadi şartlara bağlı olarak ortaya çıktığını ileri sürmüştür.

Tablo 2.1 Klasik ve pozitivist okulların mukayesesi (Carrabine et al, 2009, s. 65)

Mesele	Klasik Okul	Pozitivist Okul
Kökenleri	Aydınlanma	Modern bilim
Odak noktası	Ceza adaleti sistemi	Suçlu kişi
Yaklaşım tarzı	Felsefi, toplumsal sözleşme teorisi, faydacılık felsefesi	Bilimsel, pozitivism
İnsanın doğasına bakışı	Hür irade Hedonizm Kendi davranışı nedeniyle ahlaki mesuliyet	Biyolojik, psikolojik ve sosyal şartlarla belirlenmiştir (determinizm) Ahlaki sorumluluk belirsizleşmiştir
Adalet sistemine bakışı	Toplumsal sözleşme; toplumu korumak için vardır; adil yargılanma ilkesi ve temel haklara saygı; sistemin işleyişine getirilen sınırlamalar	İyileştirme amaçlı olarak patolojilerin bilimsel tedavisi ve suçluların rehabilitasyonu; temel hakları dikkate almama; belirsiz ceza
Hukukun yapısı ve şekli	Yazılı hukuk, suç ve cezaların kanuniliği ilkesi	Sosyal hukuk; hukuka aykırı eylemlerin kıyasa başvurularak tanımlanması; bilim uzmanlarının sosyal zararı ve uygun tedaviyi tayin etmeleri
Cezalandırmanın amacı	Önleme (caydırma) amaçlı ceza; cezaların süresinin ne kadar olacağı bellidir (fixed length)	Tedavi ve reform; cezalar belirsiz sürelidir (tedavi olana kadar devam eder)
Kriminoloji uzmanlarının nitelikleri	Filozoflar, sosyal reformistler	Bilim insanları, tedavi uzmanları

Şikago Okulu

Suçluluğun izahında bugün büyük önem taşıyan sosyolojik teorilerin sistematik ve kapsamlı oluşuyla Şikago Okulu özel bir önemi haizdir. Klasik teori hukuka, pozitivist teori suçluluğun biyolojik ve/veya psikolojik özelliklerine odaklanırken, sosyolojik teori suçluluğun izahında çevresel şartları merkeze alır. Bu teorilere göre çevre suçluluğa sebebiyet verir. Yoksulluk, yaşanan mahalle ve yer sıkıntısı gibi faktörler suçluluğu izah etmekte kullanılmaktadır.

Bu nedenle, Şikago Üniversitesi'nin kriminoloji tarihinde özel bir yeri vardır. Kriminoloji konusunda bu Üniversite'nin çalışmalarının kökeni 1892 senesinde ABD'nin ilk sosyoloji bölümünün kurulmasına kadar gitmektedir. 1930lu yıllara geldiğinde sosyoloji bölümü artık büyük ve etkin akademik iklim oluşturmayı başarmıştır. Elbette Üniversite'nin ABD'de ilk sosyoloji bölümü olması önemli bir faktör olsa da kriminoloji araştırmaları bakımından Şikago kenti de büyük önemi haizdi. O zamanlar ABD'nin ikinci en büyük kenti olan Şikago, hızlı ve önemli sosyal değişimlerin yaşandığı bir merkezdi. Hızlı sanayileşme olgusunun merkezlerinden olan Şikago, büyük göç almıştır. 1900 senesinde Şikago nüfusunun yarısını ABD dışında doğmuş kişiler teşkil ediyordu. 1909 yılında Amerikan Ceza Hukuku ve Kriminoloji Enstitüsü'nün kurulmasıyla beraber Şikago'da uygulamaya dönük hummalı araştırmalar yapılmaya başlandı.

Şikago okulunun çalışma yöntemleri istatistiklere dayansa da bu sosyologlar grubu en çok detaylı etnografik araştırmalarıyla tanınmaktadır. Etnografi, toplumların ve kültürlerin sistematik olarak araştırılmasıyla ilgilenen bir disiplindir. Bu araştırmalarda “katılımcı gözlemi” (*participant observation*) yöntemi kullanılarak, katılımcıların günlük hayatları gözlemlenmiştir. Şikago üzerinde çalışan sosyologlar Shaw ve McKay suçluluğun sosyal ve coğrafi dağılımıyla alakalı iki önemli model tespit etmiştir:

- İncelenen şehir bölgelerini düşük, orta ve yüksek suç oranlı bölgeler olarak ayırmışlar ve bu bölgelerin suç oranlarının görece istikrarlı olduğunu ortaya koymuşlardır. 20-30 yılın üzerinde dönemler boyunca bir bölgenin ırksal ve etnik yapısı değişse bile ilgili bölge düşük suç veya yüksek suç oranlı bir bölgeyse öyle kalacaktır.
- Yüksek sosyal-ekonomik statüde olan bölgelerde suç oranı istikrarlı bir şekilde düşüktür; aynı şekilde görece yoksul bölgelerde suç oranı daha yüksektir. (Newburn, 2017, s. 200 vd.)

Bu tespitlerden yola çıkılarak anılan sosyologlar, sosyal ve ekonomik farklılıkları izah etmekte kullanılan faktörlerin, suçluluğun sosyal ve coğrafi dağılımının da açıklanmasında kullanabileceği sonucuna varmışlardır. Bu nedenle, Şikago okulu sonraları sosyal yapıyı esas alan bir teori (*social structural theory*) olarak sınıflandırılmıştır.

Şikago okulunun şehir gelişimini izahının merkezinde bölge hipotezi (zonal hypothesis) yer alıyordu. Şikago okulu mensuplarından daha evvel de gazetecilik yapmış olan Robert Park, kenti çeşitli organları olan bir bedene benzetiyordu. Buna göre, Şikago farklı merkezlerden oluşmakta ve bu merkezler dairesel yapıdadır. Bu çerçevede merkezden çevreye doğru beş bölge tespit edilmiştir:

1. Merkezi iş ve ticaret bölgesi
2. Geçiş bölgesi: birçok yoksul ve göçmen kökenli aileye ev sağlayan bir bölgedir. Fabrikalar ve terk edilmiş binalar vardır.
3. İşçi sınıfı bölgesi: apartmanlar, tuvalet, banyo ve mutfakların ortak kullanıldığı binalar; genellikle avlu ve bahçe yoktur.

4. Yerleşim bölgesi: bu bölgede tek ailelik müstakil evler, küçük bahçe ve avlular ile garajlar bulunmaktadır.

5. Banliyö bölgesi: geniş bahçeli müstakil evler.

1. bölge iş ve ticaret bölgesi olduğundan nüfusu azdır. Burada ticari işlerin yapıldığı değeri yüksek gayri menkuller bulunur. 2. bölge geçiş bölgesi olarak anılmaktadır; çünkü burada yaşayan sabit bir mahalle sakininden söz edilemez. İnsanlar sürekli hareket halindedir ve demografi sürekli değişmektedir. Bu bölgenin nüfusu fazla, konut arzı ise yetersizdir. Binalar bakımsızdır ve tamire ihtiyaçları vardır. Burada yaşayanlar genelde yoksul ve göçmendir. 3, 4 ve 5. bölgeler ise geniş yerleşim alanlarıdır. Merkezden uzaklaştıkça nispete refah düzeyi yükselir. Bu izahların da işaret ettiği gibi birinci bölgeden uzaklaştıkça sosyal sorunların ve sapma teşkil eden davranışların azaldığı ileri sürülmüştür. (Case et al, 2017, s. 394-395)

Genel olarak bakıldığında Şikago okulunun merkezinde yukarıda izah edilen sosyal örgütlenme ve organizasyon sorunları yer alır ve günümüz kriminolojisi bakımından failin içinden çıktığı ekolojik ortamı esas alması bakımından son derece önemlidir. Kişinin içinde yetiştiği sosyal ortam ile daha geniş yapısal faktörler bir arada değerlendirildiğinde suçluluk açıklanabilir. Bu faktörler arasında geçiş aşamasında olan nüfuz grupları, ekonomik durgunluk, yoksulluk, işsizlik en önemlileridir. Bununla birlikte, Şikago okulu sosyologlarına göre en önemli faktör sosyal örgütlenme sorunlarıydı. İnsanların davranışlarını geleneksel mahalle ortamı düşünüldüğünde kontrol eden devlet dışı enformel mekanizmaların bulunmayışı suçluluğu artırmaktadır. İnsanlar arasında ilişkilerin çok yüzeysel bir hal aldığı, akrabalık ve dostluk ilişkilerinin zayıf olduğu, insanların birbirini tanımadıkları ortamlarda gençler adeta istediklerini yapmakta hür olmakta ve asosyalleşmektedir. Günümüzde bazı tahminleri ve sadece resmi istatistikleri esas almaları nedeniyle eleştirilseler de Şikago Okulu günümüzde de genç suçluluğu ve alt kültür teorilerinin temelini teşkil etmektedir. Ayrıca pratik sonuçlar almayı hedefleyen Şikago Okulu, çalıştıkları bölgelerde suçluluk oranlarının azalmasına katkıda bulunmuşlardır. Genel olarak bu okulun mensupları, kriminolojik sosyolojinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. (Case et al, 2017, s. 412, Sokullu-Akıncı, 2014, s. 141)

Öğrenme Çıktısı

3 Klasik, Pozitivist ve Şikago okullarının özelliklerinin açıklanabilmesi
4 Kriminoloji bakımından önem arz eden bazı filozofların örneklendirilebilmesi

Araştır 2

Pozitivist okulun genel özelliklerini açıklayınız.

İlişkilendir

Pozitivist okulun özellikleri ile Darwin'in görüşleri arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Pozitivist okulun, günümüzdeki kriminoloji düşüncesine etkilerini araştırınız.

Kriminoloji biliminin tarihi süreç içerisinde geçirdiği aşamaları iyi bir şekilde anlayabilmek için öncelikle aydınlanma ve pozitivism kavramlarının izah edilmesi gerekir. Nitekim, aydınlanma akımı ile pozitivism düşüncesinin, günümüze kadar kriminoloji de dahil olmak üzere birçok bilimin gelişmesinde etkili oldukları görülmektedir. Aydınlanma, akli kurucu ilke olarak kabul eden, tüm toplumsal hayatın ve düşünüşün bu doğrultuda şekillendirilmesini savunan, din eksenli toplumsal yapının ve düzenlemelerin yerini, akıl eksenli toplumsal düzenlemelerin aldığı, felsefi ve kültürel bir akımdır. Aydınlanma düşüncesi, bilgiye ulaşmanın sadece insan aklıyla mümkün olduğunu savunur. Pozitivism ise deneyle gerçekleşmemiş olan hiçbir şeyi kabul etmeyen, araştırmaları olgulara, gözlemlere, gerçekliklere dayandıran, metafizik açıklamaları teorik bakımdan imkansız ve tatbik edilebilirlik yönünden faydasız gören bir görüştür. Söz konusu düşünce, bilimi bilginin tek geçerli kaynağı olarak kabul eder.

Kriminoloji tarihinde, okullar incelendiğinde karşımıza üç okul çıkmaktadır: Klasik, Pozitivist ve Şikago. Klasik okulun suç olgusunu izahında, aydınlanma düşüncesi oldukça etkili olmuştur. Söz konusu okulun merkezinde failin hür iradesiyle rasyonel olarak davranan biri olduğu faraziyesi bulunmaktadır. Bu okulu savunan yazarların gayesi, cezalandırma ve kontrol bakımından daha rasyonel ve adil bir sistemin oluşturulmasıdır. Cezalandırmanın gayesi özel ve genel önlemedir. Bu akımın en önemli temsilcileri, Beccaria ve Jeremy Bentham olmuştur. Faile aşırı ceza verilmesinin suçu önlemek bakımından etkisiz olduğunu savunan Beccaria'ya göre, suç ve cezaların kanunlarda açık bir şekilde belirlenmesi gerekir. İşlenen suç ile verilecek ceza arasında orantı olması gerektiğini savunan Bentham da, cezanın öngörülebilir olması gerektiği düşüncesindedir. Yazarın suçlular için tasarlanmış bir hapisane modeli bulunmaktadır.

Klasik düşünce, kriminolojik teoriyi etkilemekle birlikte, daha çok ceza adaleti uygulamaları üzerinde etkili olmuştur.

Klasik görüşe bir tepki olarak ortaya çıkan, pozitivist görüş ise insan iradesinin hür olmadığını savunarak, insan davranışının biyolojik ve psikolojik faktörlerin mecburi bir neticesi olduğunu kabul eder. Bu görüşün merkezinde suçluluğun biyolojik ve psikolojik özellikleri yer almaktadır. Bu akıma mensup yazarların başında yer alan Lombroso, suçluların birçoğunun belirli fiziki özellikleri haiz olduğunu ileri sürerek, doğuştan suçlu kavramını pozitivistlere kazandırmıştır. Yazar, düşük alınlar, çıkıntılı çene ve elmacık kemikleri, patlak gözler, aşırı kıllı olma ve sıra dışı uzunlukta kollara sahip olan kişilerin genellikle suç işlediğini iddia etmiştir. Lombroso, kuramını büyük ölçüde insanların biyolojik özelliklerini esas alarak oluşturmuştur. Bu sebeple, Lombroso kuramının, evrimi çalışmalarında merkez olarak alan Darwin'in düşüncelerine dayandığı söylenebilir. Yine pozitivist okula mensup olan yazarlardan olan Ferri ve Garofalo da bu akımın önemli temsilcilerinden olmuştur.

Kriminoloji tarihinde önem arz eden bir diğer akım ise Şikago okuludur. Şikago okulu, suçluluğun sebepleri hususunda çevresel şartları odak noktasına alır. Fakirlik, işsizlik, nüfuz grupları ve ikamet edilen yer gibi faktörler suçluluğu ortaya çıkaran sebeplerdir. Şikago okulu günümüzde bilhassa genç suçluluğu ile alt kültür teorilerinin temelini oluşturmuştur. Bununla birlikte, söz konusu okul, çalışma yaptığı bölgelerde, suçluluk oranlarının düşürülmesinde katkıda bulunmuştur.

1 Aydınlanma düşüncesinin özellikleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Aydınlanma, 18. yüzyılda özellikle Batı dünyasında ortaya çıkan uluslararası bir felsefi ve kültürel akımdır.
- B. Aydınlanma düşüncesine göre insan, doğası gereği rasyonel ve iyidir.
- C. Aydınlanma düşüncesi, bilginin kaynağını hem insan aklının hem de vahyin teşkil ettiğini kabul eder.
- D. Aydınlanma düşüncesi, hem birey hem de bir bütün olarak insanlığın mükemmellik seviyesine ulaşabileceğini savunur.
- E. Aydınlanma düşüncesine göre, tüm insanlar akıl sahibi olduklarından eşittir.

2 Pozitivizm terimini aşağıdaki filozoflardan hangisi ilk defa kullanmıştır?

- A. Bayle
- B. Diderot
- C. Voltaire
- D. Comte
- E. Locke

3 Pozitivizm ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Pozitivizme göre, duyu organlarıyla tecrübe edilebilen şeyler ve ampirik delil, bilgi ve araştırmanın temelini teşkil etmektedir.
- B. Pozitivizm, her türlü bilginin, dünyanın sistematik şekilde gözlemlenerek elde edilmesi gerektiğini savunur.
- C. Pozitivizm, gözlemlenemeyen güç veya süreçlerin varlığı konusunda şüphe duyar.
- D. Pozitivizmin, günümüze kadar kriminolojinin gelişiminde herhangi bir etkisi olmamıştır.
- E. Pozitivizm, bilimi, bilginin tek geçerli biçimi olarak kabul eder.

4 Aşağıdakilerden hangisi Beccaria'nın suçlar ve cezalar hakkında savunduğu düşüncelerden bir **değildir**?

- A. Kanunlar suç ve cezaları açık bir şekilde tayin etmelidir.
- B. Bir suçun ağırlığı, başkalarına verilen zarara oranla belirlenmelidir.
- C. Faile, aşırı ceza verilmesi suç oranlarını azaltan bir yöntemdir.
- D. Ceza ancak failin başkalarının haklarını veya kamuya ait menfaatleri ihlal etmiş ise meşrudur.
- E. Faile verilecek ceza yolsuzluk ve önyargı olmadan tespit edilmelidir.

5 Aşağıdakilerden hangisi Bentham ve diğer klasik okul kriminologlarının fail ve suçlulukla ilgili ana varsayımlarından biri **değildir**?

- A. Her insan rasyonel değildir.
- B. Rasyonel akıl yürütme, kazançlarla muhtemel tehlikeler arasında bir tartma ve değerlendirmeyi ihtiva eder.
- C. Rasyonel değerlendirme, her insanın nasıl davranacağını belirler; buna onların hukuki ve hukuka aykırı davranışları da dahildir.
- D. Kişinin yapacağı tercih, en çok haz veren davranış olacaktır.
- E. Kişinin uğrayacağı yeterince hızlı, ağır ve belirli ceza onun hukuka aykırı davranışta davranma ihtimalini zayıflatacaktır.

6 Aşağıdakilerden hangisi klasik kriminoloji okulunun günümüze etkilerinden biri **değildir**?

- A. Avrupa'da, klasik düşüncenin kriminolojik teori ve belki daha fazla ceza adaleti uygulaması üzerinde etkisi olmuştur.
- B. Klasik okulun benimsediği ilkeler, ceza yargılamasının her aşamasına hakim olmuştur.
- C. Mahkemeler, adil bir yargılamayla sanığın suçunu ispat etmek zorundadır.
- D. Kişilerin işkenceyle itirafa zorlanmasının yerini soruşturma ve adil yargılama almıştır.
- E. Ölüm cezasına müracaat da bir artış söz konusu olmuştur.

7 Pozitivist okulun özellikleri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Pozitivist kriminoloğlara göre pozitivist kriminolojinin amacı, bilimsel ilkelerin uygulanması suretiyle daha iyi bir toplum yaratmaktır.
- B. Determinist görüşe göre her olay belli neden veya nedenlerin zorunlu bir neticesidir.
- C. Pozitivist kriminoloji okulu, insanın suç davranışının ve nedenlerinin sebep-sonuç ilişkilerine dayanan bir anlayışla araştırılması yöntemine dayanmıştır.
- D. Pozitivist kriminoloji okulu, insan iradesinin hür olduğu görüşünü savunmuştur.
- E. Pozitivist kriminolojinin amaçları arasında, suçun azaltılması veya ortadan kaldırılması bulunmaktadır.

8 Pozitivist yazar Cesare Lombroso ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Lombroso'nun görüşlerinin temelinde doğuştan suçlu (born criminal) olarak tabir edilen bir insan tipi bulunmaktadır. Yazara göre bazı insanlar sonradan suçlu olmaz, suçlu doğarlar.
- B. Lombroso'nun kuramı, evrimi esas alması sebebiyle büyük ölçüde Charles Darwin'in görüşlerine dayanmaktadır.
- C. Düşük alınlar, çıkıntılı çene ve elmacık kemikleri, patlak gözler, aşırı kıllı olma ve sıra dışı uzunlukta kollar Lombroso kuramına göre birçok suçluda bulunan fiziki özelliklerdir.
- D. Bir kişi doğuştan suçlu olma özelliklerini haizse, artık bu kişinin değişmesini beklemek anlamsız olduğundan, bu kişilerin toplumdaki ayıklanmaları gerektiği düşüncesi biyolojik pozitivistimin doğal bir neticesidir.
- E. Günümüzde Lombroso'nun görüşleri büyük ölçüde geçerliliğini korumaktadır.

9 Klasik ve pozitivist okullarla ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Klasik okulun kökeni aydınlanma dönemine; Pozitivist okulun ise modern bilime dayanır.
- B. Klasik okulun odak noktası suçlu kişiyken; Pozitivist okulun ise ceza adaleti sistemidir.
- C. Klasik okulda ceza, önleme (caydırma) amacı ile verilmekteyken; Pozitivist okulda ise tedavi ve reform amacı ile uygulanır.
- D. Klasik okul, tarihi süreç içerisinde pozitivist okuldan daha önce ortaya çıkmıştır.
- E. Klasik okul insan iradesinin hür olduğunu ileri sürerken; pozitivist okul ise bu düşüncüyü reddederek, insan davranışlarının biyolojik ve psikolojik etmenlerin mecburi bir neticesi olduğunu savunur.

10 Şikago Okulu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Şikago Okuluna göre çevre, suçluluğa sebebiyet verir. Yoksulluk, yaşanan mahalle ve yer sıkıntısı gibi faktörler suçluluğu izah etmekte kullanılmıştır.
- B. Şikago okulunda bulunan sosyologlar, en çok yapmış oldukları istatistiklerle tanınmıştır.
- C. Etnografik araştırma yöntemlerinden biri olan, "katılımcı gözlemi" (participant observation) yönteminde, katılımcıların günlük hayatları gözlemlenmiştir.
- D. Şikago okulunun şehir gelişimini izahının merkezinde, bölge hipotezi (zonal hypothesis) yer almıştır.
- E. Genel olarak Şikago okulunun mensupları, kriminolojik sosyolojinin şekillenmesinde büyük rol oynamıştır.

1. C

Yanıtınız yanlış ise “Temel Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. D

Yanıtınız yanlış ise “Temel Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. D

Yanıtınız yanlış ise “Temel Kavramlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. C

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. A

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. D

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. B

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. B

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Tarihinde Okullar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Aydınlanma, Batı dünyasında ortaya çıkan, uluslararası bir felsefi ve kültürel akımdır. Söz konusu düşüncenin en belirleyici özelliği, bilginin kaynağının salt insan aklı olduğu düşüncesine dayanmasıdır. Akıl, Aydınlanma düşüncesinde bilginin organize edilmesinde temel bir rol üstlenmiştir. Aydınlanma düşüncesi Hıristiyanlığın insanın doğuştan kötü olduğu kabulünü reddederek, insan doğasının rasyonel ve iyi olduğunu kabul eder. Kanun önünde eşitlik ve bireysel hürriyet kavramları da bu dönemin düşüncesinin unsurlarındandır. Aydınlanma düşüncesinde, inançlar ancak akılla doğrulanabiliyorsa kabul edilir. Bu sebeple, ruhban sınıfının, kutsal metinlerin veya geleneğin otoritesi söz konusu değildir. Bunun neticesi olarak, Aydınlanma dönemi düşünürlerinin ateizme meyilli oldukları veya ihtimalle deist oldukları söylenebilir. Aydınlanma düşüncesinin sıkça kullandığı veya tartıştığı kavramlara örnek olarak şunlar verilebilir: Akıl, deneycilik, bilim, evrenselcilik, ilerleme (terakki) düşüncesi.

Araştır 2

Pozitivist okula göre insan iradesi hür değildir. İnsanın fiilleri, biyolojik veya harici bir takım faktörlere bağlıdır. Pozitivist kriminolojinin veya bilimsel yaklaşımın 19. yüzyılda gün yüzüne çıkması tesadüf değildir. Zira bilim dünyasını ve insan davranışına bakış açısını derinden etkileyen çalışmalar bu yüzyılda ortaya çıkmıştır. Pozitivist kriminoloji okulu, insanın suç davranışının ve sebeplerinin sebep-sonuç ilişkilerine dayanan bir anlayışla araştırılması yöntemine dayanmıştır. İlk defa bu dönemde suç istatistikleri tutulmaya başlanmış ve Quetelet gibi bilim adamları da bu istatistikleri kullanarak araştırmalar yapmıştır. Pozitivist kriminologlara göre pozitivist kriminolojinin amacı, bilimsel ilkelerin uygulanması suretiyle daha iyi bir toplum yaratmaktır. Bu anlayışa göre suça sebebiyet veren şey hür irade değil, insanların hayatlarında kontrol edemedikleri başka süreçlerdir. Pozitivist kriminolojinin amaçları arasında suçluluğun azaltılması veya mümkünse ortadan kaldırılması da yer almaktadır.

Kaynakça

- Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer K. and South, N. (2009). *Criminology: A Sociological Introduction* (2nd Edition), Routledge, London.
- Case, S., Johnson P, Manlow D., Smith R., and Williams K. (2017). *Criminology*, Oxford University Press, Oxford.
- Kunz, K.L., (2008). *Kriminologie* (5. Auflage), Haupt Verlag, Bern.
- Newburn, T. (2017). *Criminology* (3rd Edition), Routledge, Oxford.
- Sokullu-Akinci, F. (2014). *Kriminoloji* (11. Baskı), Beta, İstanbul.

■ Bölüm 3

Suçluluğu Açıklayan Teoriler-I

öğrenme çıktıları

Temel Kavramlar

- 1 Teori kavramının tanımlanabilmesi
- 2 Teorik düşüncenin aşamalarının açıklanabilmesi

Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri

- 3 Kriminoloji teorilerinin açıklanabilmesi
- 4 Kriminoloji teorilerini oluşturan yazarların örneklendirilebilmesi
- 5 Kriminoloji teorilerinin kriminolojiye yapmış olduğu katkıların açıklanabilmesi

Anahtar Sözcükler: • Teori • Biyolojik Teoriler • Psikolojik Teoriler • Sosyolojik Teoriler • Anomi

GİRİŞ

Teori, bir vakanın ya da varolan bir şeyin sebeplerine açıklık getirmek isteyen genel düşüncedir. İnsanların hayatlarında ve çevrelerinde meydana gelen vakalar hakkında teorik düşünme faaliyetine girmeleri, onları daha iyi anlamalarına yardımcı olur. Bilhassa kriminoloji biliminin teorileri hakkında bilgi edinilmesi, suçluluğun ve suça sebep olan faktörlerin izah edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Aşağıda ilk olarak teori kavramı ele alınacaktır. Daha sonra biyolojik, psikolojik ve sosyolojik kriminoloji teorilerinin en önemlileri üzerinde durulacaktır. Söz konusu teorilerin bu şekilde sınıflandırılmasında, suçluluğu izah etmekte temel aldıkları kıstas belirleyici olmuştur. Biyolojik teoriler, suçluluğun izahında, genetik ve vücut yapısı gibi kıstasları göz önünde bulundurmaktadır. Psikolojik teoriler ise genel olarak suçluluğu, belirli bir zihni veyahut davranışsal kurgunun bir neticesi olduğu şeklinde izah etmektedir. Bireysel kıstasları çoğunlukla kabul etmeyen sosyolojik teoriler ise sosyal sınıf, politik, coğrafi ve çevresel yapıların suçluluğun oluşmasında etkili olduğunu kabul etmektedir. Teorilerin izahında, önemli olduğunu düşündüğümüz bazı kavramlara da yer verilecektir. Ayrıca konuların daha iyi anlaşılması gayesiyle bazı bilim adamlarının görüşlerine de değinilecektir.

TEMEL KAVRAMLAR

Teori Nedir?

Nazariye ve kuram olarak da dilimizde ifade edilen teori, bir olgu veya farklı olgular arasındaki bağlantıları kurarak, bu ilişkileri izah eden düşünce biçimidir. Aynı veya benzer olguları tarif eden çok sayıda teori olabilir. Bu son derece doğaldır. Zaten teori etimolojik olarak eski Yunanca görüş, bakış ve gözlem manasına gelir. Benzer şekilde yedinci yüzyılda Arapların tercüme faaliyetleri neticesinde Arapça'ya bu kelime nazariye olarak geçmiştir ve bu kelime de nazar yani bakmak kökünden gelir. Dilimizde de hala hem Yunan hem de Arap kökenli teori ve nazariye kelimeleri kullanılmaktadır. Teori, verilerin veya genel ilkelerin bir araya getirilmesi suretiyle bir hipotez, öneri inşa eder.

Bir teori genellikle neden-sonuç ilişkilerini araştırarak nasıl ve niçin soruları üzerinde durur. Sosyal

bilimlerde ve doğa bilimlerinde teori inşası farklı süreçlerden geçer. Doğa bilimlerinde, bir teori genellikle farklı yanlışlama ve doğrulama testlerini geçen hipotezlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulur. Buna karşılık sosyal bilimlerde bir teorinin kavram ve hipotezleri bu kadar sıkı testlere tabi tutulmaz veya tutulamaz. Bilhassa, büyük teori (grand theory) olarak tabir edilen ve nadiren ortaya konulan teoriler bir sorun hakkında birçok farklı durumda uygulanabilecek bir izah sunar. Bu gibi teoriler son derece soyut ve geniş kapsamlı olduklarından test edilmeleri hayli güçtür. Buna mukabil, bu teoriler üzerine inşa edilen teorik kavramların geçerliliğinin test edilmesi mümkündür. Büyük teorileri ortaya koyan isimler meselelere daha geniş bir perspektiften bakarak, çok farklı olguları belli bir teorik izaha kavuştururlar. Bilhassa sosyal bilimlerde son elli yıla damga vuran büyük teorisyenler arasında Ulrich Beck, Anthony Giddens gibi sosyologların yanı sıra Jürgen Habermas gibi filozoflar da yer almaktadır. Bu yazarlar, belli kurum, sosyal ilişki ve süreçlerin insanların günlük hayatlarındaki düşünce ve eylem yapısına tesir ettiğini ortaya koymaya çalışmıştır. Bu gibi teorilerin geçerliliği bir laboratuvar ortamında veya sahada gerçekleştirilecek bir deneyle test edilemez. Kriminolojide de Emile Durkheim'in yapısal işlevselcilik teorisinin büyük teoriye örnek teşkil ettiği söylenebilir. Büyük teorilerin yanında tasviri ve normatif teoriler de diğer teori tipleri arasındadır. Normatif teori, ele aldığı olgular bütünüyle ilgili olması gerekene ilişkin kıstasları ortaya koyar. Tasviri teori ise olması gerekene ilişkin bir çerçeve çizmekten ziyade ampirik verilere dayanır ve ne olması gerektiğini değil de ne olmakta olduğunu ortaya koymaya çalışır.

Teoriler bize dünyayı anlamamızı sağlayan varsayımlar sunar ya da en azından böyle bir iddiayı taşırlar. Bir teorisyen, teorisini şu aşamalardan geçerek inşa eder:

1. Hayatımızın ve dünyamızın karmaşık bir bölümünü ele alır; mesele veya meseleleri tespit eder;
2. Birçok gözlem veya birebir görüşmeler yoluyla bilgi toplar;
3. Ele aldığı faaliyeti anlamamıza yardımcı olan önemli sonuçlara ulaşır;
4. Bu şekilde, bir olgu veya vakanın ne zaman tekrar edebileceğini tahmin edebilmemize imkân tanır;

5. Eğer tekrarlanabilecek olan şey menfi bir şeyse onun nasıl önlenebileceği konusuna ışık tutar. (Case et al, 2017, s. 316)

Tablo 3.1 Teorik Düşüncenin Aşamaları

Tespit
Gözlem
Sonuçlar
Tahminler
Önleme

Kişilerin hayatlarında, etraflarında olup bitenler hakkında teorik düşünme faaliyetine girmeleri, O'nu daha iyi anlamalarına ve özeldde kriminoloji teorileri hakkında bilgi edinilmesi suç olgusunun ve ortaya çıkış nedenlerinin daha iyi anlaşılmasına büyük katkıda bulunur. Teoriler, dünyamız, toplumumuz ve insanlarımızı daha bütünsel tarzda anlamamıza fayda sağlar. Teori, dünyada olup biten hakkında gözlemlediğimiz şeyleri adlandırma, tanımlama ve açıklamamıza imkân tanır.

Öğrenme Çıktısı

Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri

Kriminoloji teorilerine bakıldığında ise bunlar kanunların neden yapıldığı, nasıl ve niçin kuralları uyguladığımız, suç kontrolünün tesirleri, insanlar niçin ve nasıl kurallara uymayı veya ihlal etmeyi tercih ederler veyahut da kural ihlalinin neticeleri nelerdir gibi sorular hakkındaki kavrayışımızı geliştirir. Gördüğümüz ve tecrübe ettiğimiz olguları anlamamıza imkân tanıyan teorik düşünce, bize neleri değiştirmemiz gerektiği noktasında da bir temel sağlar. Kriminologlar teorilerini inşa ederken çeşitli sorular sorarlar. Bu soruların en önemlileri ve sık yanıt arananları arasında şunlar yatmaktadır:

- Bazı fiiller suçken, neden diğerleri değildir? Buna kim karar vermektedir?
- Kuralları ne zaman, niçin ve nasıl uygulanmaktadır? Bu uygulamalar meşru mudur?
- Bazı durumlarda bazı kimseler sosyal kuralları ihlal ederken neden bazıları kurallara uygun davranmaktadır? Bu sorunun devamında neden bazı tip insanların suç işlediğini de sorar. Örneğin neden erkekler kadınlara nazaran daha fazla suç işlemektedir ya da benzer şartlarda olan bazı kişiler suç işlemesine karşın aynı şartlarda olan diğer kişiler suç işlememektedir. (Case et al, 2017, s. 322)

Kriminoloji tarihine bakıldığında çok farklı sorular ve yaklaşım tarzları olduğu görülmektedir. Biz bu teori tiplerini suçluluğu açıklamakta esas aldıkları kıstasa göre biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teoriler olarak ele alacağız. Buna karşılık kimisi bu tipler altında değerlendirilen kimisi de eleştirel kriminoloji başlığı altında ele alınan ve hepsi bilim dünyasında önemli etkiler yapmış çok sayıda kriminoloji teorisi mevcuttur. Bu teorilerin hepsinin ele alınması bu eserin kapsamını aşıya da bu teorilerin en azından en önemlilerinin bir listesini sunmak yerinde olacaktır. Bu kapsamda sayılması gereken teoriler şunlardır:

1. Biyolojik teoriler
 - Genetik araştırmalar
 - Beyin üzerinde yapılan araştırmalar
 - Kimyasal ve biyokimyasal araştırmalar
2. Psikolojik Teoriler
 - Psikanalitik teoriler
 - Suçu psikopatiye dayandıran teoriler
3. Sosyolojik Teoriler
 - İşlevselci teoriler
 - Gerilim teorileri
 - Alt kültür teorileri
 - Sosyal ekoloji teorileri
 - Sosyal öğrenme teorileri
 - Kontrol teorileri
 - Etiketleme teorileri
 - Çatışma teorisi
 - Marksist teoriler
4. Feminist teoriler
5. Yeni-Klasik Teoriler (Bkz. İçli, 2013, s. 67 vd.)

Biyolojik Teoriler

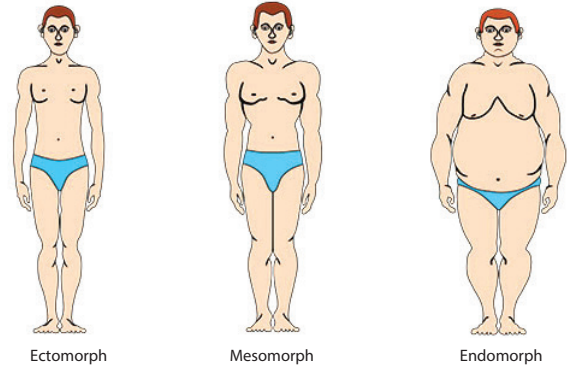
Biyolojik teoriler, insanların suç teşkil eden davranışları işleyip işlememelerini onların taşıdığı biyolojik niteliklere göre izah eden teorilerdir. Bu teoriler kendi aralarında suçluları suçsuzlardan ayırmak üzere genetik, nöroloji veya vücut yapısı gibi kıstasları esas almaktadır. Bu teoriler çerçevesinde genlerin, hormonların veya beyindeki anormalliklerin vb. biyolojik niteliklerin suçluluğa yol açıp açmadığına yönelik araştırmalar yapıp, hipotezler ortaya atılmıştır. Kriminoloji tarihi bölümünde de ifade edildiği üzere Lombroso ve O'nun failin suçluluğu onun taşıdığı biyolojik nitelikleri bağlayan determinist yaklaşımı tüm biyolojik teorilerin temelini teşkil etmektedir. Biyolojik teoriler, suçluluğun failin içinde yaşadığı harici şartlara bağlayan sosyolojik teorilerden net bir biçimde ayrılabilir. Bununla birlikte, bazı modern biyolojik teoriler kişinin içinde yaşadığı çevresel koşulları da dikkate almakta ve biyo-sosyal teoriler olarak adlandırılmaktadır.

Elbette zaman içinde nöroloji ve gen bilimindeki gelişmeler suçluluğu örneğin dış görünüşe göre açıklayan görüşleri geri plana itse de bu tür görüşler Lombroso sonrası dönemde de bu nevi teoriler

ortaya atılmaya devam etmiştir. Örneğin, doğuştan suçlu tipoloji çabaları arasında Ernst Kretschmer, William Sheldon ve Francis Galton gibi isimlerin çalışmaları yer almaktadır. Sheldon çalışmalarında "somatotyping" olarak tabir edilen kişilerin, vücut biçimine göre onların suç dâhil gelecekteki davranışlarını tahminde kullanılan bir sınıflandırma geliştirmiştir. Buna göre insan vücudu tiplerini üç sınıfa ayırmıştır:

1. Endomorfik tipler: şişman, yumuşak ve yuvarlak;
2. Mezomorfik tipler: adaleli, atletik ve güçlü;
3. Ektomorfik tipler: uzun boylu, zayıf, beyni iyi gelişmiş

SOMATOTYPES

Resim 3.1

Sheldon'a göre endomorflar fiziki olarak yumuşak ve yuvarlak ve genellikle şişmandır. Genellikle arkadaş canlısı ve sosyal insanlardır. Mezomorflar cüretkâr ve saldırgan yapıdadır. Ektomorflar ise zayıf ve genelde mahremiyetine önem veren, içe dönük tiplerdir. Sheldon, mezomorf tiplerin büyük bir olasılıkla suçlu olabileceklerini, diğer tiplerin ise belli suç tiplerinin faili olabileceklerini ileri sürmüştür. Suçluluğu beden tiplerine bağlayan bu gibi teoriler çürütülmüştür. Buna mukabil, son zamanlarda kişilik tipleriyle suçluluğu irtibatlandıran teoriler tekrar gündeme gelmiştir. Bu gibi teoriler reddedilse de fiziki görünüm ve suçluluk arasında bu teorilerin ileri sürdüğü kadar olmasa da bir bağ olduğu söylenebilir. Örneğin, İngiliz Francis Galton kişilerin yüz hatlarından onların davranışlarının tahmin edilip adeta okunabileceği hipotezini ileri süren araştırmalar yapmıştır. Galton'a göre bir insanın bir işe uygun olup olmadığı bile yüz hatların-

dan çıkarılabilir. Bu konuda ilginç bir tez de Berry tarafından 1988 senesinde ortaya atılmıştır. Buna göre, bir kişinin fiziki görünüşü mahkemede ceza alıp almayacağını veya alacağı cezayı etkilemektedir. Berry ayrıca insanların, bebek yüzlü, büyük gözlü yuvarlak yüzlü ve küçük çeneli kimselerin saf yapıları nedeniyle taksirli suçları işlediklerine inandıklarını tespit etmiştir. Buna mukabil insanların, bebek yüzlü kişilerin dürüst ve kibar yapıları nedeniyle kasten ve şiddet ihtiva eden suç işlediklerine daha az inandıkları ortaya konulmuştur. (Case et al, 2017, s. 348-349)

Günümüze gelindiğinde biyolojik teorilerin şu alanlarda yoğunlaştığı görülmektedir:

1. Genetik araştırmalar
2. Beyin üzerinde yapılan araştırmalar
3. Kimyasal ve biyokimyasal araştırmalar

Genetik araştırmalar çerçevesinde ortaya atılan teoriler, suçlu davranışının soyaçekimle yakın ilgisi olduğu hipotezi savunulmaktadır. Suçluluğu genetik faktörlere bağlayan teorilere gösterilen alaka gittikçe artmaktadır. Son zamanlarda yapılan çalışmalarda, genetik tesirlerin suç ve diğer anti-sosyal davranışlar bakımından önem arz ettiği konusunda şüphe olmadığı ileri sürülmüştür. Bu sahadaki çalışmalar artık fiziki özellikler ile suçluluk arasında doğrudan bağlantıları araştıran basit bir yaklaşımı takip etmemektedir. Örneğin bu kapsamda bilim insanları "suçluluk geni" gibi tek bir genin tüm suçlu davranışlarını açıklaması vb. gibi bir araştırma amacı gütmemektedir. Bu kapsamda yapılan suçluluk ve kalıtsal unsurlar arasındaki araştırmalar şu başlıklar altında toplanabilir:

- İkizler üzerinde yapılan araştırmalar
- Evlat edinilenler üzerinde yapılan araştırmalar
- Kromozomlar üzerinde çalışmalar
- Aileler üzerinde yapılan araştırmalar

Yüzyıllar boyunca bilim insanları, beden ve zihin arasındaki muhtemel bağları araştırmaktadır. Bu bağlamda suç da dâhil insan davranışının izahında kalıtsal özellikler incelenmiştir. Bugün gen bilimi olarak adlandırılan bu araştırmalar daha evvel "öjeni" (eugenics) olarak adlandırılıyordu. İyi, güzel doğum manasına gelen öjeni, Darwin'in kuzeni Francis Galton tarafından ortaya atılmıştır. Galton'un amacı insan davranışını genetik üzerinden izah etmektir. Bu görüşe göre hayatta başarı veya başarısızlığa yol açan özellikler kalıtsal olarak

nesilden nesile aktarılmaktadır. Bu bilim dalı, insan ırkının kalıtım yoluyla ıslahını amaçlıyordu. Öjeni bilimine göre fiziki bakımdan yetersizlik suçluluğa yol açmaktadır. Öjeni, Sosyal Darwinizm ile ilişkisi ve bilhassa 1930lu yıllarda Nazi rejimi tarafından belli insan gruplarının yok edilmesine varan uygulamaların temelini teşkil etmesi nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır. Daha yakın dönemde öjeni ile uğraşanlar, başarısızlığa yol açan esas unsurun geri zekâlılık olduğunu ileri sürmektedir. Bu görüşte olanlar aşırı yoksulluk, ahlaki düşüklük ve suçluluğu geri zekâlılığa bağlamaktadır. Bu tespit doğru kabul edildiği vakit iki türlü tepki ortaya çıkmaktadır. Pozitif öjeni olarak tabir edilen görüşe göre çare gen havuzunun geliştirilmesidir. Negatif öjeni görüşü ise çok münakaşalı tavsiyeleri ihtiva etmektedir. Örneğin, sınırlayıcı evlilik ve göç politikaları, düşük seviye görülen grupların daimi olarak ayrı tutulması ve kısırlaştırma negatif öjeni taraftarlarının tavsiyeleri arasında yer almaktadır. Günümüzde negatif öjeninin önerilerinden şok terapisi ve kısırlaştırma çok aşırı gözükebilir; ancak bu nevi uygulamalar neredeyse yirminci yüzyıl ortasına kadar devam etmiştir. Örneğin ABD Yüksek Mahkemesi 1927 senesinde, Virginia eyaletinin geri zekâlı veya başka şekilde uygunsuz olan kimselerin eyaletin menfaatleri gerektiriyorsa bu gibi kimselerin rızaları olmadan kısırlaştırılmaları konusunda yetkili olduğuna karar vermiştir. ABD'de benzeri yasaları 30 eyalet daha kabul etmiş ve müteakip on yıllık süre zarfında 65.000 Amerikalı zorla kısırlaştırılmıştır. (Newburn, 2017, s. 144-145)

Biyolojide çevresel faktörleri de dikkate alan çalışmalar ise ikizler üzerinde yapılan araştırmalar olmuştur. Suçluluğa kalıtımın mı yoksa yetiştirme tarzının mı neden olduğu hakkında uzunca süredir tartışmada ikizler üzerinde yapılan araştırmalar farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Bilindiği üzere tek yumurta ve ayrı yumurta ikizi olmak üzere iki tip ikiz vardır. İkizler üzerinde yapılan araştırmalardaki temel düşünce, tek yumurta ikizleri farklı yumurta ikizlerine nazaran davranış bakımından daha fazla benzerlik gösteriyor veya iki ikiz tipi diğer ikiz olmayan kardeşlere nazaran daha fazla benzerlik gösteriyorlarsa bunun davranışlar üzerinde genetik etkinin ispatının mümkün olduğu tezidir. Bu bağlamda, ikizler üzerinde farklı ülkelerde, farklı zamanlarda ve oldukça geniş kapsamlı çok sayıda araştırma yapılmıştır. Bu çalışmalar neticesinde suçluluk ve kalıtsal özellikler arasındaki etkisinin görece zayıf olduğunu ortaya koymuştur. (Kunz, 2008, s. 60)

Bu alandaki diğer çalışmalar da benzer şekilde kalıtsal özelliklerin suçluluk üzerindeki etkisini incelemektedir. Bu alanda yapılan araştırma sonuçları değerlendirildiğinde şu üç genel neticeye varılmaktadır:

- Biyolojik faktörlerin suçluluk üzerinde bir tesirinin olduğu neredeyse kesindir.
- Bu tesir genellikle çok küçüktür.
- Biyolojik faktörler ancak daha geniş sosyal ve çevresel faktörlerle beraber bir rol oynamaktadır. (Newburn, 2017, s. 155)

Türk kriminolog Sokullu-Akıncı da biyolojik teorilere şu eleştirileri yöneltmiştir:

Son araştırmalar, soyaçekimin suçluluğa etkisinin pek az olduğunu ortaya koymaktadır. Ailenin psiko-

lojik, kültürel ve sosyal etkileri ile soyaçekim karıştırılmaktadır. Tek yumurta ikizleri birbirlerinden ayrı çevrelerde yetiştikleri takdirde, davranış benzerliklerinin az olduğu ortaya çıkmıştır. Sapıcı davranış çok şekiller göstermektedir. Hırsızlık olsun, sahtecilik, öldürme, vergi kaçırma olsun, suçlar da ancak iyi özellikler kadar soya çekim yolu ile geçerler, kanısındayız.

Ancak soyaçekim ile bağlantılı ya da bir travmanın sonucu olarak ortaya çıkan fizyolojik disfonksiyonların yani anomalilerin kimi insanları suça yönlendirilmiş olması mümkündür. Aynı şekilde beyin lezyonları ve tümörleri, sar'a, kan kimyasındaki değişimler, iç salgı bezleri anomalileri, hipoglisemi gibi etkenler suçluluk nedeni olabilir. (Sokullu-Akıncı, 2014, s. 167)

araştırmalarla ilişkilendir

“Suç ve genetik

Genetik bilimi, yavaş yavaş insan davranışının tüm sırlarını aydınlatmaya doğru yaklaşıyor.

Bu iş öylesine ilerlemiş durumda ki, alanın saygın dergilerinden Behavior Genetics'in (Davranış Genetiği) Mayıs sayısında, insanların hangi partiye oy vereceğinin genetikle ilgisini araştıran ve bu amaçla dört binden fazla Avustralyalı ikizi inceleyen bir makale bile var. 22 Temmuz yaklaştıkça bu tip araştırmalar ilginizi çekebilir ama, “polisye” başlıklı bu sayfaya, “seçim genetiği” yerine “suç genetiği”nden söz etmek daha fazla yakışır. Şu sıralar Türkiye’de gösterimde bir film var. Kevin Costner’in kusursuz cinayetler işleyen bir seri katili canlandığı “Mr. Brooks.” Onu, alışageldiğimiz seri katillerden ayıran en temel özelliği, kurbanlarının ve peşindeki polisin yaşam biçimine ilişkin en küçük ayrıntıyı bilmesi. Pek çok seri katille ortak yanı ise, polisin zekasını takdir etmesini istemesi. Gelecek yılki ABD seçimlerinde başkanlığa aday olan Barack Obama’nın “En beğendiğim filozof” diye tanımladığı, Protestan din adamı Reinhold Niebuhr’ın 1930’larda kaleme aldığı bir duayı (Allahım, bana değiştiremeyeceğim şeyler için huzur, değiştirebileceklerim için cesaret ve ikisi arasındaki farkı anlamam için akıl ver) dilinden düşürmeyen Bay Brooks, adam öldürmenin bir bağımlılık olduğuna ve kalıtım yoluyla geçtiğine inanıyor.

SERİ KATİLLİK GENİ VAR MI?

DNA’nın yapısını aydınlatanlardan biri olan, Nobel ödüllü James Watson, “Kaderimizin yıldızlarda yazılı olduğuna inanmıştık. Şimdi büyük ölçüde genlerimizde yazılı olduğunu biliyoruz,” demişti. Acaba, bu “büyük ölçüde”nin içinde “seri katillik” geni de var mı? Örneğin, 64 kişinin canına kıyan Çinli Yang Xinhai, 140 erkek çocuğun katili Kolombiyalı Luis Garavito, 215 kişiyi öldüren Dr. Harold Shipman ya da geçen hafta yakalanan 37 kişinin katili Rus Artur Ryno, öldürme bağımlısı mıydı ve hücrelerinde, gözlerin, saçın, tenin rengi gibi, adam öldürmek de yazılı mıydı? Eğer öyleyse, mahkemeler bu bilgiyi nasıl kullanacak? Bir genetik determinizm varsa, yani adam öldürme dürtüsü değiştirilemeyen bir kaderse, bu durum bir savunma stratejisi olarak kullanılabilir mi? Yasalar, suç işleyen kişiye ceza verilebilmesi için, işlediği suça karşı “ceza sorumluluğunun” bulunmasını, bir başka deyişle suçun işleniş sırasında irade, bilinç ve hareket özgürlüğünün bulunmasını şart koşar. Bu nedenle, belli bir yaştan küçük olanlara, akıl hastalarına, geçici bir nedenle ya da irade dışı alınan alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle, eyleminin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamayanlara ceza verilmez. Yasaların bazı gerçekleri göz ardı ettiğini, genetik olarak suç işlemeye yatkınlık gösterenlerin, tıpkı akıl hastaları gibi, özgür iradelerinin bulunmadığını, bu nedenle cezalandırılmayacaklarını öne sürenler olmuştur”.

Kaynak: Yazının tamamı için bkz. <http://www.hurriyet.com.tr/suc-ve-genetik-6676903> (e.t. 12.8.2017)

Psikolojik Teoriler

Psikoloji, suç davranışının izahında alternatif bir bilimsel temel sunmaktadır. Biyolojik teorilerden farklı olarak bu teoriler, doğrudan zihnin işleyişine ve bunun insan davranışına nasıl tesir ettiğine yoğunlaşır. Burada artık kişinin fiziki özelliklerinden ziyade muhakeme, düşünce, zeka, öğrenme, kavramama, hayal etme, hafıza ve yaratıcılık gibi kavramlar üzerinden tahlil yapılmakta ve bunların insan davranışı üzerindeki tesirleri araştırılmaktadır.

Psikolojide ekoller, suçluluğu farklı şekilde izah etmektedir. Bilişsel psikologlar, insan davranışını ve dolayısıyla suç davranışını doğrudan kişinin beyinde gerçekleşen bilişsel (cognitive) süreçlere bağlamaktadır. Burada anahtar kavramlar öfke, kızgınlık, tutku ve umutsuzluk gibi duygu durumlarıdır. Buna karşılık psikolojide davranışçı yaklaşımı benimseyenler, insan davranışının hem dahili hem de harici sosyal ve çevresel faktörler neticesinde ortaya çıktığı görüşündedir. Her iki yaklaşımın da psikoloji ve suç davranışının irtibatlandırılması hususunda farklı düşünceleri vardır.

Biyolojik suç teorilerinde olduğu gibi psikolojik teoriler de pozitivist anlayışa dayanır. Buna göre, psikolojik teoriler suçun belli bir zihni veya davranışsal kurgunun neticesi olduğunu; suçun tamamen hür irade veya tercih olmadığını ileri sürmektedir. (Case et al, 2017, s. 359)

Psikolojik teorilerin en önemlileri şunlardır:

1. Psikanalitik teoriler
2. Öğrenme teorileri

Psikanalitik Teoriler

Psikanalitikte, bir bireyin içindeki güçler onun davranışını izah etmektedir. Bu iç güçler genellikle onların arzularını gerçekleştirmeye yönlendiren itkililerdir. Arzular beynin bilinçdışı (unconscious) bir bölümünde bulunmakta ve sadece güçlü istekler ve ihtiyaçlar olarak deneyimlenmektedir. Bu arzular genellikle akıl ve diğer davranış standartlarıyla kişinin zihni çatışma yaşamasına sebebiyet verir. Bu zihni çatışma herkes tarafından yaşanır ve bazı insanlar arzularını çok iyi kontrol eder. Bir kısım insanlar da kendileri ve davranışları üzerinde kontrolü kaybeder. İşte suç ve diğer kabul edilemez davranışlar, umumiyetle kişilerin arzularını kontrol edememesinden kaynaklanır. (Case et al, 2017, s. 360)

Psikanalitik teori ve metot ilk ortaya çıktığı zaman doğrudan suçlulukla ilgili çok az şey söylüyordu. Keza öğretinin kurucusu Avusturyalı hekim Sigmund Freud da suçlular üzerinde pek çalışmamıştır. Buna mukabil psikiyatrik ve psikanalitik fikirlerin kriminolojinin gelişiminde önemli etkileri olmuştur. Freud'un teorisine göre insanlar tabiatları gereği anti-sosyaldır ve haz düşkünü dürtüleri nedeniyle sosyal grupların daha önemli menfaatleriyle çatışırlar. Psikanalitik teori irrasyonel ve bilinç dışı motivasyonların suç davranışının açıklanmasındaki önemine vurgu yapar. Bu bağlamda psikanalitikte kendisine müracaat edilen şu üç kavram merkezi önemdedir:

- İd (Alt Benlik): İd bu teoriye göre kişiliğin bilinç dışı boyutudur. İlkel ve içgüdüsel davranışları ihtiva eder ve kişiliğin temel unsurudur. Haz prensibine göre çalışır ve arzuların derhal tatmini temin etmeye çalışır.
- Ego (Benlik): Kişiliğin bu unsuru ise idin sosyal olarak kabul edilebilir şekilde işlev görmesini sağlar. Egonun temel hareket ilkesi gerçeklik ilkesidir.
- Süperegö (Üst Ben): Bu kişiliğin en gelişmiş unsurudur. Süperegö, insan davranışını yönlendiren içselleştirilmiş tüm ahlaki ve sosyal standartları ihtiva eder.

Bu kişilik katmanları veya unsurları teorisine göre suçluluk, süperegönün yeterince gelişmemesi veya işlev görmemesiyle izah edilmektedir. Bu çalışmalar kapsamında suçun üç kaynağı olarak: katı, sapıcı veya zayıf süperegö gösterilmektedir. Katı bir süperegönün varlığı, aşırı suçluluk duygusuna sebebiyet verebilir ve bilinçdışında cezalandırmayı çağırarak davranışın dışı vurmasına neden olabilir. Bu tür davranışlar nevrozlara benzer ve bir teoriye göre de bu nevi suçluluk çocuklukta arzular nedeniyle duyulan bilinçsiz suçluluğun bir ürünüdür. Bir başka görüşe göre de bu tip davranışlar güvenlik arzusunun veya başka türlü karşılanamayan statü ihtiyaçlarına ikame teşkil edebilir. Zayıf süperegö ise benmerkezci ve dürtülerin etkisinde kalma temayülünde olduğundan psikopatlığa yatkındır. Bu nevi kişilik yapısına sahip kişiler egosantriktir ve suçluluk duygusu taşımazlar. Burada, idin ilkel ve içgüdüsel ihtiyaçları süperegö tarafından yeterince kontrol edilemez. Psikanalitik teoriye göre suçluluğun üçüncü kaynağı sapkın süperegödür. Bu yapıda süperegö standartları normal seyrinde geliş-

mehtir; ancak bu standartlar sapıcı niteliktedir. Burada aslında yanlış davranış normları süperego tarafından içselleştirilmektedir. Örneğin, suçlu bir ebeveyn ve çocuk arasındaki yakın bağ böyle bir duruma sebebiyet verebilir. Bu yakın ilişkinin sonucunda çocuk belli tip davranışların işlenmesi neticesinde suçluluk hissi duymayacaktır. İnsan psikolojisine dair bu teori ve tespitlerin doğrudan kriminoloji teorisine etkisi olmasa da bu bakış açısı kriminologları, hayatın erken dönemindeki deneyimlerin suçluluk üzerindeki tesirini incelemeye sevk etmiştir. Bilhassa, ebeveyn davranışlarının suçluluk üzerindeki tesiri mercek altına alınmıştır. Bu doğrultuda geliştirilen psiko-dinamik teoriler üç ana iddia üzerine bina edilmiştir:

1. Sosyalizasyon, toplumun kurallarının erken çocukluk döneminde içselleştirilmesine bağlıdır.
2. Sorunlu ebeveyn-çocuk ilişkisi sonraki suç davranışıyla nedensel ilişki içindedir.
3. Kişilik gelişiminin farklı evrelerindeki örselelenmiş aile ilişkilerinden neşet eden bilinç-dışı çatışmalar bazı suç fiillerinin nedenidir. (Newburn, 2017, s. 161-162)

Öğrenme Teorileri

Öğrenme teorileri, gerek sapma teşkil eden davranışların gerekse de toplumsal kurallara uygun davranışların diğer toplum üyeleriyle kurulan münasebetler yoluyla öğrenildiğini ileri sürer. Kriminoloji teorisi olarak öğrenme teorileri, suçluluğu grup ve toplum yapısı içinde aktarılan davranış biçimleri olarak görmektedir. Bu bağlamda suçluluk da tıpkı diğer davranış türleri gibi öğrenilmektedir. Değişen tek şey öğrenilen davranışın muhtevasıdır. Psikolojideki bu önemli yaklaşıma göre suçluluk da tıpkı diğer davranışlar gibi öğrenilmektedir.

Kriminolojide öğrenme teorileri Gabriel Tarde ve Ivan Pavlov'un çalışmalarına kadar geriye götürülebilse de günümüzdeki şekliyle öğrenme teorilerinin temellerini Şikago Okulu atmıştır. Bilhassa Edwin Sutherland tarafından ortaya atılan ayırıcı birliktelikler teorisi (differential association) önemli bir öğrenme teorisidir. Ayrıca Sutherland kriminoloji tarihinde beyaz yaka suçluluğu ile ilgili çalışmalarıyla da önemli bir yer tutmaktadır. Beyaz yaka suçluluğu, yüksek seviye ve sorumluluk gerektiren makamlarda olanlar tarafından işlenen suçları ihtiva etmektedir. Bu

suçların işlenmesi kişinin toplumdaki konumu nedeniyle mümkün olabilmektedir. Sutherland çalışmalarında topluma veya kişilere zarar verdiğini tespit ettiği fiillerin suç haline getirilmesi yolunda tavsiyelerde de bulunmuştur.

Sutherland'in öğrenme teorisinin merkezinde davranışların, sosyal kurallarla irtibata geçilmesi yoluyla öğrenildiği fikri yer almaktadır. Bu nedenle bir kişinin davranışının tabiatı, kişinin mensubu olduğu grupların mevcut kuralları ve kişinin düzenli olarak iletişime geçtiği üyeleri tarafından etkilenir. Öğrenme ve taklit marifetiyle bu iletişim kişinin davranışını şekillendirir. Kişinin mensubu olduğu ya da bir başka deyişle düzenli ilişki içinde olduğu grubun kurallarına, bu grubun hukuk ve hukukun ihlali karşısında takındığı tutum da dahildir. Bu boyutuyla, Sutherland'in teorisi salt psikolojik bir teori olmayıp sosyal faktörleri de ihtiva etmektedir. Bu nedenle bazı yazarlar tarafından mikro-sosyolojik bir teori olarak sınıflandırılmaktadır. Esasen sosyolog olan Sutherland, Şikago Okulu'nun önemli isimlerinden biriydi. Teorinin adına dikkat edilirse birliktelik (association) kavramının kullanıldığı görülür. Bu şekilde, suçlu kişilerle salt bir iletişim yeterli olmadığı bilakis iletişim süreci içinde suç tanımlarının ve tutumlarının başarıyla aktarılmış olması gerektiği hususu vurgulanmaktadır. Bu teorisin temel tezi de bu nedenle kişinin, kanunların ihlalini onaylayan tanımlara kanunların ihlalini menfi olarak değerlendiren tanımlardan daha fazla maruz kaldığında suç işleyecektir. Bir başka deyişle, kanunları ihlal eden kişi ve gruplarla daha fazla ilişki içine girildikçe suç davranışlar, tutumları ve tanımlarının öğrenilmesi ihtimali kuvvetlenmektedir. Daha yalın bir ifadeyle, suçlularla iletişime geçilmesi ve aynı zamanda suç işlemeyen kişi ve gruplardan yalıtılma hali, suçluların davranış kalıplarının model alınarak öğrenilmesi neticesini doğurur. (Newburn, 2017, s. 163-164)

Sutherland'in teorisi dokuz teze dayanmaktadır. Aynı zamanda bu teorisinin görüşlerini özetleyen bu tezler şunlardır:

1. Suç davranışı öğrenilir
2. Suç davranışı, diğer insanlarla iletişim içindeyken meydana gelen etkileşim süreci içinde öğrenilir.
3. Suç davranışını öğrenme esasen küçük ve yakın ilişkilerin söz konusu olduğu gruplarda gerçekleşmektedir.

4. Suç davranışının öğrenilmesi şunları ihtiva eder:
 - a. Suç işlenmesi için lüzumlu olan teknikler (bunlar çok basit teknikler de olabilir);
 - b. Suç işlemek için lüzumlu olan saik, dürtü ve tutumların öğrenilmesi.
5. Suçu teşvik eden bu gerekçe ve tutumlar, kanun ihlalini pozitif olarak değerlendiren tanımlamalardan öğrenilir.
6. Bir kişi kanun ihlaline göz yuman veya teşvik eden kuralların, kanunların ihlalini menfi olarak gören tanımlara galebe çaldığı hallerde suç işler.
7. Ayırıcı birliktelikler, görüşme sıklığı, birliktelik süresi, öncelik ve önem açısından farklılık gösterebilir.
8. Suç davranışının öğrenilmesi süreci, diğer öğrenme süreçlerindeki tüm mekanizmaları ihtiva eder.
9. Her ne kadar suç davranışı, kişinin genel ihtiyaçlarının ve değerlerinin bir ifadesi ise de suç davranışı bununla açıklanmaz. Zira suç teşkil etmeyen davranışlar da aynı değer ve ihtiyaçlardan kaynaklanabilir (örneğin, cinsel güdüler). (Case et al, 2017, s. 384-385)

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılacağı üzere ayırıcı birliktelikler teorisi suçlu davranışının öğrenilen ve "normal" bir davranış olduğu varsayımına dayanmaktadır. Bu nedenle, suçluluğun tercih edilen bir şey olduğunu ileri süren klasik okul veya suçluluğa patolojik bir durumun neden olduğunu ileri süren biyolojik teorilerden ayrılmaktadır. Bu teori tıpkı diğer teoriler gibi tenkitlere uğramıştır. Bu tenkitler şöyle özetlenebilir:

- Teori eksiktir; çünkü kişinin kendi arzusu- nu ihmal etmiştir;
- Teori mantıklı karar psikolojisine dayanır;
- Teori mağdurun rolünü dikkate almaz;
- Teori suçun çıkış noktasını açıklamaz;
- Biyolojik faktörleri hesaba katmaz;
- Disiplinler arası olmadığı için yeterince geniş değildir;
- Daha genel sosyolojik teori ve araştırma ile yeterince yakından ilişkili değildir;
- Fazla geniştir; çünkü suçlu olmayanlara da uygulanır.

- Bütün kişilerin, suçlu ve suça karşı davranış kalıplarına girişte, eşit yollara sahip olduklarını varsayar. (İçli, 2013, s. 131)

Bilişsel öğrenme teorileri de suçun öğrenilmiş bir davranış olduğu görüşünü savunurlar. Bununla birlikte, bu teoriler davranışçı yaklaşımın öğrenme modelini tenkit eder. Ayırıcı birliktelikler teorisi örneğinde de görüldüğü gibi davranışçı yaklaşım öğrenmeyi kişinin diğerleriyle girdiği ilişkilerle izah etmektedir. Bilişsel psikolojide ise insanın öğrenmesi, sadece davranış ve beceri kazanmasıyla sınırlı değildir. Buna ilave olarak insanlar aynı zamanda tutum ve ahlaki duruşu da öğrenir. Bilişsel öğrenme yalnızca insan davranışını etkileyen harici deneyimlere odaklanmakla kalmayıp zamanda her birimizin bu deneyimleri kendi içimizde nasıl yaşadığımızı ve değerlendirdiğimizi irdeler. Bilişsel teoriyi savunanlara göre ahlak ve diğer tutumlar çevremizdeki diğer kişilerden öğrenilir. Bu görüşü savunanlara göre bir kişinin suç davranışına karşı en büyük zırrı, suçu reddeden ve kişinin nihayet suç işlememeyi tercih etmesini sağlayan ahlaki duruştur. Suçtan imtina etme davranışı bu nedenle yalnızca öğrenmenin sonucu değildir. Aynı zamanda kişinin dünyada yaşadıkları deneyimleri anlamlandırmasını icap ettirmektedir. Sosyal öğrenme teorisi de insanların sosyal ilişkiler yoluyla öğrendiğini ve bunun büyük ölçüde taklit yoluyla olduğunu ileri sürmektedir. Bu teoriye göre insanlar kopya ve taklit yoluyla öğrenir. (Case et al, 2017, s. 368-369)

Genel olarak psikolojik araştırmaların suç davranışlarının izahına katkısına bakıldığında, bilhassa şiddet içeren suçların izahında psikolojinin açıklanmasında önemli katkısı olmuştur. Özellikle bebeklik, çocukluk, ergenlik ve yetişkinlikte şiddet davranışı modellerinin süreklilik gösterdiği tespit edilmiştir. Kişilerdeki saldırganlık eğiliminin gelişiminin çok sayıda ailevi sosyalleşme süreçlerine bağlı olduğu tespit edilmiştir. Bu noktada çocuk yetiştirme süreçleri büyük rol oynamaktadır. Yapılan geniş kapsamlı araştırmalar, belli sosyalleşme modellerinin ve yetişkinlerle çocuklar arasındaki münasebet tarzının, çocukların ve ergenlerin ilerleyen dönemdeki saldırganlık ihtimalini artırdığını ortaya koymuştur. Burada rol oynayan önemli faktörler arasında zalim, otoriter ve tutarsız disiplin anlayışı ve otorite ortaya konulurken utandırma ve aşağılamanın kullanılmasının yanı sıra fiziki sınırlama ve kontrol yöntemlerinin kullanılması yer almaktadır. (Newburn, 2017, s. 178)

Sosyolojik Teoriler

Şimdiye kadar hülasa ettiğimiz teorilerin merkezinde biyolojik ve psikolojik veçhesiyle birey yer almaktaydı. Sosyal teoriler ise toplum veya sosyal süreçlerin suçluluk davranışına olan etkisini inceler. Neden belli coğrafi alanlarda suçluluk daha fazladır? Neden belli bir sosyal arka plandan gelen kişiler farklı arka planlardan gelen kimselere nazaran daha fazla suç işlemektedir? Bu gibi sorular, sosyal teorilerin yanıtını aradığı sorular arasındadır. Diğer teorilerden farklı olarak devletin, şirketlerin veya yoksulluk gibi sosyal meselelerin suçluluk üzerindeki etkisi sosyal teoriler vasıtasıyla ortaya konulmaktadır. Bilhassa tüm toplumu etkileyen ekonomik durum ve işsizlik oranı gibi durumlar bireysel düzlemde değil genel olarak suçlu davranışının artmasına veya azalmasına neden olabilir.

Sosyologlar genellikle kişilerin suç işlemeyi tercih etme ihtimallerinin daha yüksek olduğu sosyal şartları araştırırlar. Sosyologlara göre bireysel davranışlar, daha geniş sosyal şartlar ve siyasal kararlardan etkilenebilir. Tıpkı biyolojik ve psikolojik teorilerde olduğu gibi sosyolojik teorilerin çoğu pozitivist bir anlayışa dayanır ve bunun sonucu olarak insanların davranışlarının belli ölçüde önceden belirlenmiş olduğunu ileri sürer. Bu suçluların en azından kısmen kendi kontrollerinin dışındaki güçler tarafından yönlendirildiği anlamına gelmektedir. Örneğin bu anlayışa göre insanların ekonomi üzerinde bir kontrolü olmamasına rağmen, ekonomik durumun kötüleşmesi nedeniyle işsiz kalabilir ve bu durum da onları suçluluğa sevk edebilir. Burada işsiz kalan herkesin suç işleyeceği kast edilmemekle birlikte bu durumun suç işleme oranlarını artırabileceği ileri sürülmektedir. Sosyolojik teorilerin merkezinde belli sosyal değişimlerin veya faktörlerin suç davranışını etkileyebileceği düşüncesi yatmaktadır.

Erken dönem sosyolojik teorileri tahlil edildiği vakit bunların şu temel tezlere dayandığı tespit edilmiştir:

- Suç tüm toplumlarda “normal” bir olgudur. Suç belli işlevleri yerine getirmektedir. Hatta suç toplumsal düzenin muhafazasına katkıda bulunabilir. Bu nedenle kolayca ortadan kaldırılamaz. Suç, bu olgunun işlevlerinin ortaya konulması suretiyle faydalı olabilecek bir şekilde anlaşılabilir.
- Suç olgusu çatışma olgusuna bağlıdır. Çatışma genellikle sınıf çatışması şeklinde tezahür

eder. Bu nedenle suç sosyal iş bölümü ve bilhassa ekonomik menfaatler çerçevesinde faydalı olabilecek bir şekilde anlaşılabilir.

- Suç, toplumsal gerilimlere bağlıdır. Genellikle toplumun sorunsuz şekilde işlemesi büyük ölçüde zarar görmüştür. Bu olguyu izah etmek için daha çok anomi (veya kuralsızlık) kavramı kullanılmaktadır.
- Suç güçlü bir şekilde kent hayatına bağlı bir olgudur. Modern kentlerle birlikte yeni yeni kültürel bölgeler ortaya çıkmakta ve bu bölgeler kendi değerler sistemini oluşturmaktadır. Suç, bu “suç bölgelerinin” tespiti suretiyle anlaşılabilir.
- Suç günlük hayat içinde öğrenilmektedir. Bir kültürel aktarım süreci söz konusudur ve bu nedenle suç, kişilerin günlük hayatlarındaki tutumlarını ve değerlerini nasıl öğrendiklerini araştırarak anlaşılabilir.
- Suç, hukuka uygun davranışı değerli gören gruplarla ilişkisinin olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Bu kontrol ve düzenlemele-ri ortadan kaldırmaktadır.(Carrabine et al, 2009, 68-69)

Durkheim

Fransız sosyolog Emile Durkheim (1857-1917) günümüzde de sosyolojik düşüncede etkisi olan bir isimdir. Sosyolojinin kurucuları arasında gösterilen Durkheim’in çalışmalarının önemi sanayileşmenin getirdiği sosyal değişim, yeni iş bölümü yapısı ve bu olguların yarattığı yeni sosyal sorunları tespit etmiş olmasıdır. Bilhassa Durkheim’in yaşadığı dönemde dini ve ahlaki kuralların önemi ve etkisi azalmaktaydı. Durkheim sosyolojisinin merkezi kavramlarından “anomi” de Yunanca “kuralsızlık” ya da “normsuzluk” anlamına gelmektedir. Durkheim suç davranışını tahlil ederken bireysel düzeye değil toplumsal düzeyde intihar, suç ve sapma gibi kavramları tahlil etmiştir. Bu nedenle bireysel davranışı kıstas alıp onları suçlamak yerine bir bütün olarak toplumu incelemiştir. Bu incelemelerinde suç, intihar ve sapıcı davranış oranlarını tahlil ederek burada ortaya çıkan bulguları diğer toplumdaki oranlarla karşılaştırmıştır. Bu şekilde, toplumlar, toplumsal kurallar ve kurumlar arasındaki farklar üzerinden suçluluk davranışını izah etmeye çalışmıştır. Durkheim’in suçlulukla ilgili çalışmaları bu sosyoloğun iş bölümü ve toplumsal dayanışma kapsamındaki çalışmaları çerçevesinde değerlendirilebilir.

Durkheim, çalışmalarında işlevselci bir yaklaşım benimsemiştir. Bu yaklaşım tarzına göre toplumda herkesin bir işlevi vardır ve toplumsal hayat herkesin ahenk içinde yaşadığı hassas bir dengeye dayanır. Toplumsal gruplar ve toplumun farklı kesimleri toplumun tüm üyelerinin iyiliği için iş bölümü esasına dayanan bir dayanışma içinde çalışırlar. Bu anlayışa göre toplum, onun mensubu olan bireyler toplamından fazla bir şeydir. Toplum kendi başına önemlidir ve korunmalıdır. Toplumun bazı üyeleri bundan zarar görecektir olsalar da toplum korunmalıdır. Toplumun sağlıklı bir şekilde hayatta kalması nihayet herkesin müşterek faydasıdır. Toplumdaki kurumların işlevleri, uygulamaları, değerleri ve kuralları bir küll olarak toplumsal hayatın iyi bir şekilde işlemesine yardımcı olmalıdır. Durkheim'a göre toplumun ve bir toplumsal olgunun anlaşılabilmesi için nedenlere inmek ve bu olgunun toplumda yerine getirdiği işlevi tahlil etmek gerekir. Örneğin, Durkheim'a göre cezalandırmanın işlevi failin suç davranışından istifade etmesini ve O'nun tekrar suç işlemesini önlemektir. Geniş manada ise cezalandırma, diğer kişilerin suç işlemesini önleyerek toplumsal düzenin ve toplumsal dayanışmanın muhafazasına hizmet eder. İşte Durkheim çalışmalarında geniş manada cezalandırmanın toplumsal işlevi üzerinde durmuştur. Bu çerçevede Durkheim cezalandırmanın toplumun düzeni ve dayanışmasına olan müspet etkisinden yola çıkarak suç olgusunun da sağlıklı bir toplumda bir işlev gördüğü ve önemli olduğu; bir başka deyişle suçun da toplumsal hayatta bir işlevi olduğunu ileri sürmüştür. (Case et al, 2017, s. 387-388)

Durkheim düşüncesinde endüstri öncesi ve endüstri sonrası toplumsal yapılar arasındaki fark billurlaştırılmıştır. Bu anlayışa göre sanayileşme sürecine girmemiş geleneksel toplumlarda insanlar arası ilişkiler ve dayanışma son derece güçlüdür. Toplumsal hayat daha homojen bir yapıdadır. Modern toplumlar ise daha karmaşıktır ve bu toplumlarda her bireyin bir işlevi vardır. İnsanlar arası bağlar her zaman çok belirgin olmayıp, çok güçlü değildir. Bu bağların tesisi ve güçlendirilmesi için ek bir çaba gösterilmesi gerekir. Karmaşık yapıya sahip toplumlarda kolektif değerler (örneğin vatan, bayrak, hukuk devleti) temel ortak değerleri ve o toplumun kolektif bilincini temsil eder. Cezalandırma gibi müesseseler de insanları birleştirir ve bu sosyal bilinci güçlendirir. (Case et al, 2017, s. 388)

Durkheim'ın, suçun sağlıklı bir toplum için normal olduğu ve anomi kavramını da işlevsiz bir toplumu izah etmek üzere kullanması, bu yazarın kriminoloji düşüncesine yaptığı iki önemli katkıdır.

Suçun Normalliği

Durkheim, sapıcı davranışın anormal olmadığı tezini ortaya atmıştır. Buna göre, sapma her toplumda görüldüğünden toplumun normal bir parçası olarak görülmelidir. Durkheim'ın işlevselci bir düşünceye sahip olduğunu yukarıda izah etmiştik. Bu yazara göre suç ve sapma toplumda şu çok önemli işlevleri yerine getirmektedir:

- Kültür, iyi ve kötü hayat hakkındaki ahlaki tercihleri ihtiva etmektedir. İyinin ne olduğunun anlaşılması için kötü kavramına ihtiyaç vardır. Biri olmadan diğeri olmaz. Kötülük olmadan iyilik olmayacağı gibi suç olmadan da adalet olmaz. Sapma, ahlaki tutumların muhafaza edilmesi süreçleri bakımından vazgeçilmezdir.
- Sapma aynı zamanda ahlaki sınırlarımızın net biçimde çizilmesini ihtiva etmektedir. Bir toplum neyin sapma olduğunu belirleyerek, toplum hayatı bakımından kabul edilebilir davranışın sınırlarını çizmektedir.
- Durkheim ayrıca sapmaya karşı gösterilen tepkinin toplumsal birliği güçlendirdiğini ileri sürmüştür. İnsanlar ciddi sapıcı davranışlara kolektif olarak tepki gösterir. Bir ülkenin tümünü etkileyen ağır suçlara verilen tepki buna örnektir. İnsanlar veya belli gruplar kuralları ağır bir şekilde ihlal edip adeta tüm toplumu karşılıklarına aldıklarında, toplum onlara gösterdiği ağır tepkiyle aralarındaki ahlaki ve manevi bağları güçlendirir. Sapma bir bakıma insanları bir araya getirir. Ahlaki bir birlik oluşturur. İnsanların ağır suç işleyen kişilerin yargılanmaları ve eskiden idam cezalarının infazının izlemelerinde muhakkak böyle bir yön vardır. Günümüzde ise bu öfke gazeteler ve diğer medyalar aracılığıyla ifade edilmektedir.
- Bunlara ilave olarak sapma sosyal değişmeyi de teşvik edebilir. Sapkınlar topluma kendi ahlaki sınırlarını gösterir. Bunun üzerine toplum belki mevcut düzendeki sorunları gidermek üzere alternatifler arar, varsa kendisindeki eksiklikleri gidermenin yollarını arar. (Carrabine et al, 2009, 69-70)

Anomi

Anomi, sosyal standart ve kontrolün çok zayıflaması veya çökmesini ifade etmektedir. Bu kavramla birlikte suçluluk bir toplumun sosyal yapısıyla irtibatlandırılmaktadır. Durkheim 1893 yılında ilk defa anomiyi kavramını sosyolojiye sokmuş ve bu kavramı, erken sanayi inkılabı döneminde çok hızla ortaya çıkan iş bölümünün patolojik neticelerini tarif etmek için kullanmıştır. Bu yazara göre anomiyi bir sosyal çözülme halidir. Toplumun bir arada tutan eski kuralların ve yapıların ortadan kalkması toplumsal birliği zayıflatmaktadır. Bunun sonucu olarak sosyal kurallara riayet edilmemekte, kolektif düzen ortadan kalkmakta ve bir kuralsızlık hali toplumsal hayata egemen olmaktadır. Hızlı toplumsal değişim ve dönüşüm, kolektif bilinci zayıflatmak ve o zamana kadar toplumda mevcut olan kural kontrol mekanizmaları ortadan kalkmaktadır. Anomiyi halinin neticeleri arasında artan intihar ve suç oranları yer almaktadır.

Durkheim toplumların homojen mekanik toplumlardan heterojen organik toplumlara dönüşmesine aslında karşı çıkmamaktadır. Bu yazara göre bu dönüşümün tedrici olması halinde bu sağlıklı bir toplumsal düzeni temin edebilir. Buna karşılık toplum çok hızlı dönüştüğü vakit o toplum pekâlâ sağlıklı bir yapı arz edebilecektir. Sağlıklı bir toplumda kurallar, toplumun çeşitliğini yönetmekte kifayetsiz kalabilir ve toplum kuralsızlık haline düşebilir. Anomiyi ya da kuralsızlığın sonuçlarından biri de suçluluğun artmasıdır. Durkheim'a göre ekonomik bir kriz, çok katı bir sınıfsal yapı veya diğer sosyal ayrımlar baskı altında olanları isyana sürükleyebilir. Normal dışı bir iş bölümü de çok sayıda işsiz oluşmasına ve kişilerin kendilerini işlevsiz görüp yabancılaşmalarına neden olabilir. Bu olgular, iş bölümünün dışında kalan bu gibi kimselerin kendilerini "normal" toplumun dışında görmeleri sonucunu doğurabilir. Durkheim anomiyi toplumsal dayanışmanın çöktüğü bir hal olarak görmektedir. Anomiyi hali Durkheim'a göre, bir toplumu yöneten kanunlar ve kuralların olmadığı ve ortak değerlerin olmadığı hallerde söz konusudur. (Case et al, 2017, s. 390-391)

Anomiyi halinin önlenmesi her toplum açısından hayati önem arz etmektedir. Bu noktada Devlet, ortak değer ve ahlaki değerleri toplumun tüm üyelerine başarıyla içselleştirilmesini sağlamak durumundadır. Devlet ve toplum kendisinin varlık şartı olan kuralların arkasında kararlı bir şekilde durdukça, bu kuralları ihlal edebilecek olanlar bu kuralları kabul edip, sapma teşkil eden davranışlarından imtina edecektir. Burada önemli olan toplumun üyelerinin toplumda düzeni sağlayan kuralların muhtevasını kabul etmesi, yalnızca yaptırım korkusuyla hareket etmemeleridir.

Genel olarak Durkheim'ın kriminoloji düşüncesine yaptığı katkılar ise şu şekilde özetlenebilir:

- Sapma (kısmen) zayıf ahlaki entegrasyonun ve zayıf sosyal düzenlemenin bir sonucudur.
- Sapma belli bir model ve düzen içinde cereyan eden toplumsal bir gerçektir. Bu bağlamda belli bir miktarda suçu "normal" ve "kaçınılmaz" ve hatta toplum için "yararlı" görebiliriz.
- Sapma teşkil eden davranışın tanımlanması ve bu davranışların ağırlığı konusundaki algı kültürden kültüre değişiklik gösterir.
- Modernliğe geçiş gibi toplumsal dönüşümler, sıklıkla anomiyi haline yol açabilir ve bunun neticesinde suç oranları artar.
- Hukuk bir toplumun kültürel değerlerini yansıtır.
- Suç anlamlıdır. Duygusal tepkilere neden olur ve bir ahlak yasasının ihlali olarak görülür.
- Cezalandırmanın bir ritüel ve anlatımsal (expressive) bir boyutu vardır. (Newburn, 2017, s. 186)

Merton

ABD'li sosyolog Robert K. Merton (1910-2003) tarafından geliştirilen anomiyi teorisi, bu alanda ortaya atılan en önemli görüşlerdendir. Merton görüşlerini oluştururken Marks ve Durkheim tarafından oluşturulan geleneklerden istifade etmiştir. Bun sosyoloğa göre suç ve sapma, kişilerin sosyal yapılardan kaynaklanan baskılara bireysel ayak uydurma süreçlerinden kaynak-

lanmaktadır. Bu görüşe göre modern kapitalist toplum baskı altındadır ve bu toplumun içindeki huzursuzluk ve gerilimler suç ve sapmaya yol açmaktadır.

Merton'un teorisi, gerilim teorisi olarak adlandırılmaktadır. Gerilim teorisine göre toplum (veya toplumun bir kesimi) kişiler üzerinde başarılı olmaları için baskı kurduklarında, bu baskı altındaki kişiler başarılı olmak, amaçlarına ulaşmak için şayet meşru yollardan bu amaçlarına ulaşamıyorlarsa suç gibi gayri meşru araçlara müracaat edecektir. Bu anlamda, Merton'un gerilim teorisinin makrososyolojik bir teori olduğu söylenebilir. Zira burada suçluluk ve sapma sosyal yapıya ve bu yapıdaki unsurlara bağlanmaktadır. Bu bağlamda Merton biyolojik, psikolojik vb. bireysel kriminoloji teorilerini reddetmektedir.

Merton'un da teorisinin merkezinde anomi kavramı yer almaktadır; ancak O'nun anomi tanımı biraz daha farklıdır. Merton'a göre bir toplumdaki kurallar amaçlara ulaşılmasında meşru olan araçları, yolları belirler. Bu görüşe göre, eğer bir toplumdaki amaçlar sınırsız ve toplumun büyük bir çoğunluğu yalnızca veya büyük ölçüde bu amaçlara ulaşmak için meşru araçlara müracaat ediyorsa sorun yoktur. Böyle bir toplum sağlıklıdır. Bir başka deyişle burada oyunu kazanmanız önemli değil; fakat oyunu nasıl oynadığınız önemlidir. Buna karşılık, bir toplumun üyeleri amaçlarına ulaşmak için gayri meşru araçlara müracaat ediyorsa bu toplum anomik bir toplumdur. Böyle bir toplumda artık oyunu nasıl oynadığınız değil kazanmanız önemlidir. Bu nedenle, Durkheim'dan farklı olarak anominin ortaya çıkması için büyük bir toplumsal dönüşüm veya devrimi lüzumlu görmez. Bu anlayışa göre anomi, şayet insanların arzuları onların meşru araçlarla ulaşabilecekleri sınırın ötesine geçerse ortaya çıkar. (Case et al, 2017, s. 391)

Merton'a göre bir toplumun anomik olup olmadığını tespit edebilmek için bir toplumun şu iki özelliğinin dikkate alınması gerekir:

- Bir toplumun kültürel olarak tanımlanmış hedefleri. Bunlar bir toplumda yaşayanların tamamının veya çoğunun değer verdikleri şeylerdir. Bunlar toplumun tüm üyeleri için önemli gördüğü, ulaşmalarını ve istifade etmelerini istediği unsurlardır.

İyi bir eğitim, iyi bir iş, belli bir yaşam standardı, ev-araba ikisi vb. genellikle kapitalist bir toplumda, toplum üyelerinin kendilerine belirledikleri hedeflerin başında gelmektedir.

- Kültürün belirlediği bu hedeflere ulaşmayı sağlayan kurumsal araçlar. İyi bir eğitim imkanının herkese tanınması buna örnek olarak verilebilir.

Bu teori aslında bu nedenle bir araçlar ve amaçlar teorisidir. İşte Merton'a göre bir devlet veya toplumda araçlar ve amaçlar arasında bir örtüşme yoksa o devlet veya toplum anomik bir yapıdadır. Eğer bir toplum kişileri meşru yollarla ulaşmaları mümkün olmayan şeylere gayri meşru yollarla ulaşmaya teşvik ediyorsa o toplum veya Devlet anomiktir. Kişiler bir bakıma amaçlara ulaşma baskısını üzerlerinden atmak için gayri meşru yollara saparlar. Kapitalist bir toplumda tüketmenin kendisi bir amaç haline geldiğinden, yeterince tüketmeyen toplumsal kesimler tüketim davranışıyla toplumsal hayata katılabilmek için sapma teşkil eden davranışlara yönelebilir. Aslında Amerikan Rüyası örneğinde olduğu gibi herkesin bir gün zengin olacağı gibi hayalci hedefler toplumun önüne konulması da sorunların başlıca nedenlerindedir. Bir toplumda hedefler ve araçlara ilişkin gerçekçi olmayan yaklaşımlar genellikle sorunlara yol açar. Diğerlerine nazaran kendilerini yoksun hisseden toplumsal kesimler bir süre sonra kendilerini toplumun kurallarıyla bağlı görmeyebilir. Eğer böyle bir durum ortaya çıkarsa artık bu kişi ve gruplar anomi halindedir. Merton'a göre bu alt sınıflardaki yüksek suç oranını izah etmektedir. Zira bu gruplar için suç "normal" ve kendi durumlarına verdikleri rasyonel bir tepkidir. (Case et al, 2017, s. 392-393; İçli, 2013, s. 102)

Buna karşılık bu anomi durumunda suç işlemek, verilen tepki tiplerinden sadece biridir. Merton'un meşhur beş tepki tipi şunlardır:

1. Uyumluluk (Conformity)
2. Yenilikçilik (Innovation)
3. Şekilcilik (Ritualism)
4. Geri çekilme (Retreatism)
5. İsyan (Rebellion)

Tablo 3.2 Anomi Karşısında Gösterilen Tepkiler Tablosu (Case et al, 2017, s. 393)

Tepki Tipi	Kültürel Olarak Belirlenmiş Amaçlar	Kurumsallaşmış Araçlar
Uyumluluk (<i>Conformity</i>)	Amaçlar kabul edilir	Amaçlara ulaşmak için belirlenmiş meşru araçların kabul edilmesi. Burada yoğun emek ve yetenekle gerçek bir "başarı hikâyesi" yazılmağa çalışılır.
Yenilikçilik (<i>Innovation</i>)	Amaçlar kabul edilir	Sosyal araçların reddi ve yeni araçların ikame edilmesi. Örneğin, bir kişinin iş bulup çalışmak yerine para kazanmak için suç işlemesi. Baba (<i>The Godfather</i>) filmindeki Don Corleone "yenilikçilik" tepkisine örnek olarak verilmektedir.
Şekilcilik (<i>Ritualism</i>)	Amaçlar reddedilir. Zira kişi, onlara ulaşamayacağını farkındadır. Bu gibi kişiler sadece sınırlamaları kabul ederler.	Amaçlara ulaşmak için belirlenmiş meşru araçlar kabul edilir. Kişi, çok çalışır ama bir arzusu yoktur.
Geri çekilme (<i>Retreatism</i>)	Amaçlar reddedilir. Sıradan amaç ve arzuların vazgeçilirdir.	Kabul edilmiş amaçlara ulaşmak için belirlenmiş sosyal araçlar reddedilir. Esasen bu gibi kişiler toplumla ilgili her şeyi reddederler ama toplum için yıkıcı eylemlere girişmezler. Batı ülkelerinde sık görülen evsizler buna örnektir. Merton, Charlie Chaplin'in <i>The Tramp</i> filmindeki komik karakteri "geri çekilme" tepkisinin fevkalade bir örneği olarak görmüştür.
İsyan (<i>Rebellion</i>)	Toplumsal amaçların reddi ve yerine yeni amaçların ikame edilmesi	Sosyal araçların reddi ve yerine yeni araçların ikame edilmesi. Bu kişiler fiziki olarak içinde oldukları toplumda yaşarlar ama toplumla hiçbir alakaları yoktur. Kendilerine yeni bir hayat tarzı inşa ederler. Buna örnek olarak yeni nesil seyyahlar verilebilir. Belli hallerde bu kişiler toplumu karşılına alır ve kendi fikirlerini dayatmak ister. Hatta kendi menfaatleri için toplumun diğer üyelerine şiddet uygulayabilirler. Yine Dövüş Kulübü (<i>Fight Club</i>) filmindeki Tyler Durden karakteri bu tepki biçimine örnek olarak verilebilir.

Merton'un kişilerin ulaşmaya muktedir olmadıkları veya toplumdaki organizasyonda mevcut imkânların yetersizliği veya olmayışı nedeniyle gerçekleştiremedikleri hedefler nedeniyle baskı altında hissetmeleri birçok kapitalist toplumda kendisine rastlanan bir olgudur. Bilhassa bu yazarın fikirleri alt sınıf suçluluğun izahında yararlı olmuştur. Buna karşılık Merton yalnızca toplumsal yapıdaki sorunlar nedeniyle görece yoksun durumda olan kişilerin işlediği suçları izah etmektedir. Bu nedenle, teorisinin orta sınıf ve üst sınıf suçluluğunu izah etmediği tenkidine uğramıştır. Buna mukabil bu teorinin hala taraftar bulmaya devam ettiği vurgulanmalıdır. (Carrabine et al, 2009, 80; Case et al, 2017, s. 393)

dikkat

Anomi kavramı, Durkheim ve Merton'un çalışmalarında önemli bir yer tutmaktadır.

Alt-Kültür Teorileri

Alt-Kültür teorileri, toplumda egemen olan kültürel yapıdan ayrılan ve bir alt-kültür etrafında toplanan gençlerin bir araya geldiği durumlarda sapma teşkil eden değer ve ahlaki yargıların egemen olduğunu ileri sürer. Alt-kültür, içinde yaşanılan toplumun kültüründen kendi değerleri, adetleri ve beklentileri bakımından ayrılan, bu kültüre bağlı insanların arasında yakın bağlar tesis eden ve bu kişilerin nasıl düşünüp davrandıklarını etkileyen bir kültürdür. Birçok alt kültür, üyelerinden belli bir tarzda davranmalarını, giyinmelerini, belli tarz bir müzik dinlemelerini ve bu kültür dairesine mensup olanların belli fikir ve değerlere sahip olup, bunları kendi tarzlarından ifade etmelerini beklemektedir. Bu şartların tamamını veya bir kısmını yerine getiren kişiler gruba mensup olabilecektir. Alt-kültürler sınıf, etnik köken, din, müzik veya diğer birleştirici unsurlar etrafından inşa edilebilir. Alt-kültürler örneğin belli meslek grupları etrafında oluşabilir. Buna mukabil kriminoloji bakımından bilhassa belli batı ülkelerinde, topluma egemen olan yapı belli gençlik gruplarını menfi ve zararlı görmektedir. Avrupa'daki punk grupları bunun en bilinen örnekleri arasında yer almaktadır.

Kriminolojide alt-kültür ve özellikle çete alt-kültürü üzerinde ilk önemli çalışmaları ABD'li kriminolog Albert K. Cohen (1918-2014) yapmıştır. Cohen teorisini büyük ölçüde Merton'un anomi kavramı üzerine inşa etmiştir. Buna göre, gençler sosyal sorunları çözmek için suça müracaat etmektedir. Sutherland'ın ayırıcı birliktelikler teorisinden de istifade etmiş; bir gencin suç işleyen bir alt-kültürle birliktelik içine girmesinin O'nu suç işlemeye sevk edeceğini ileri sürmüştür. Cohen'in bu konudaki klasik haline gelen eseri 1955 yılında yayınlanan Suçlu Gençler: "Çete Kültürü" isimli kitabıdır. Cohen'in teorisine göre suç işleyen gençlerin çoğu bir çeteye mensuptur. Bu görüşe göre alt sınıflardan gelen gençler, toplumda belirlenen hedeflere meşru yollardan ulaşmak bakımından önlerini kapalı gördüklerinden ve kendilerine olan saygıları zayıf olduğundan, bu gibi gençlerin çoğu alternatif alt-kültürlere kaymaktadır. Böylece, ulaşamayacaklarını düşündükleri orta sınıfla aralarına bir sınıf koyarlar. Cohen'in burada orta sınıftan kastı Amerika'daki hakim kül-

türdür. Gençler bu suçlu alt-kültürlerine girerek itibar kazanmak isterler. Çeteye girmek isteyen genç örneğin hırsızlık gibi suçlar işleyerek diğer üyelerin gözüne girmeye çabalar. Bu gibi çeteleri yarar gütmeyen, olumsuz ve haince bulan Cohen, çete mensuplarının grup dışından olanlara karşı düşmanca davrandıklarını ifade eder. Alternatif bir statü sistemi olan çete alt-kültürü, grup üyesi olmayanları düşman ve öteki gördüğünden kendileri dışındakilere düşmanlığı ve şiddet uygulamayı meşru görür. Grup üyeleri çoğunlukla fayda elde etmek için değil çetenin diğer üyeleri arasında itibar kazanmak için hırsızlık yaparlar.

Bu ruh hali gençlerin suçluluk duygusunu ortadan kaldırdığından son derece tehlikelidir. Cohen'e göre suçlu alt-kültürlerin özellikleri şunlardır:

- Ekonomik rasyonalite büyük ölçüde mevcut değildir. Bir başka deyişle, sapıcı davranışlar belli bir fayda elde etmek maksadıyla gerçekleştirilmez.
- Çete üyelerinin birçok faaliyeti suiniyetle gerçekleştirilir. Çoğunlukla başkalarını kızdırmak veya zarar vermek amacıyla suç işlenir.
- Çete üyelerinin davranışları hakim değerlerin reddidir.
- Çete faaliyetleri hedonisttir ve arzuların derhal tatminine yönelmiştir.
- Suçlular belli bir konuda uzman değildir. Suçlu davranışları çeşitlilik arz etmektedir.
- Çete üyesinin esas tabiiyeti, aidiyeti diğer gruplardan ziyade üyesi olduğu çetedir. (Newburn, 2017, s. 209)

Bu özelliklerin de gösterdiği gibi alt-kültür teorisi öğrenme, anomi ve diğer teorilerin bir karması niteliğindedir. Burada öne çıkan özellik alt-kültür teorilerinin sadece genç suçluluğunu ele alması ve bu kapsamdaki suç ve sapma davranışlarını izah etmeye çalışmasıdır. Anomi teorilerinde olduğu gibi alt-kültür teorisi de toplumdaki eşitsizlik ve adaletsizlikleri kişiler üzerinde uyum baskısı yaratması nedeniyle sistemi eleştirmektedir. Bu nedenle Cohen'e göre iyi bir suç siyaseti iyi bir sosyal politika demektir. Yoksullukla mücadele, eğitimde fırsat eşitliği ve dezavantajlı gruplara yönelik programlar bu kapsamda görülebilir.

araştırmalarla ilişkilendir

SOSYOLOJİK SUÇ KURAMLARININ SUÇ OLGUSUNU AÇIKLAMA POTANSİYELLERİ ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Zahir Kızmaz

Öz

“Bu çalışmada, suç olgusunu sosyolojik açıdan çözümleyen geleneksel suç kuramları ele alınacak ve bu kuramların suçu açıklama potansiyelleri tartışılacaktır. Ülkemizde bu kuramları konu edinen araştırmaların sınırlı sayıda olması ve özellikle bu kuramlara yönelik bütüncül düzeyde genel bir değerlendirilmenin/eleştirinin yapılmamış olması, bu araştırmanın önemli bir amacını oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışma, suçluluğu açıklamak için geliştirilmiş olan sosyolojik suç kuramlarının, suç olgusunu ne düzeyde açıkladığı sorunu üzerine odaklanmıştır. Bu çerçevede araştırmayı, sosyolojik suç kuramları üzerine genel bir değerlendirme olarak görmek mümkündür.”

Kaynak: Araştırmanın tamamı için bkz. <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/1211.pdf> (e.t. 12.8.2017)

Kontrol Teorileri

Bir başka önemli alt-kültür teorisi de Gresham Sykes (1922-2010) ve David Matza (1930-) tarafından geliştirilmiştir. Sykes ve Matza'nın geliştirdikleri nötralizasyon teorisi aynı zamanda kontrol teorileri arasında görülmektedir. Kontrol teorileri diğer kriminoloji teorilerine nazaran farklılık arz etmektedir. Bunun nedeni ise diğer teoriler insanların niçin suç işledikleri sorusuna yanıt ararken kontrol teorileri, insanlar neden hukuka uygun davranır sorusunu sorar. Bir başka deyişle kontrol teorileri bir kişi hırsızlık yapmışsa neden O'nun hırsızlık yaptığını değil neden diğer insanların hırsızlık yapmadığını araştırır. Bu bağlamda diğer teorilerde olduğu gibi birden fazla kontrol teorisi mevcuttur. Örneğin, sosyal bağ teorisi kişilerin neden suç işlemediği sorusuna insanlar arasındaki sosyal bağların onları hukuka uygun davranmaya teşvik etmekte yanıtını verir. Bu sosyal bağlar aile ve okuldan başlayarak kişinin duygusal bağlılık hissettikleri sosyal yapıları ihtiva etmektedir. Genel olarak bakıldığında kontrol teorilerine göre aslında suç işlemeye meyilli olabilecek insanları çeşitli kontrol mekanizmaları suç işlemekten alıkoymaktadır. Kişilerin aile, arkadaşı, okul, işyeri vb. olan bağları güçlendikçe ve bu kurumlar aracılığıyla iletilen değerleri içselleştirdikçe bu teorilere göre suç işleme ihtimali azalacaktır. Travis Hirschi tarafından geliştirilen sosyal bağ teorisine göre kişinin topluma bağlantısı birbiriyle ilişkili şu dört unsurdan oluşmaktadır:

1. Bağlılık (attachment): Kişinin toplumla güçlü bağları olması kurallara uygun davranmasını teşvik eder. Örneğin, kişinin ailesine, arkadaşlarına ve okuluna bağlılığı zayıfladıkça sapma teşkil eden davranışları işlemekte daha serbest olacaktır.
2. Fırsat (opportunity): Bir kişi daha çok meşru fırsatlara kavuştukça, toplumun beklentilerine uymasının getireceği avantajlar daha fazla olacaktır. Üniversiteye giden ve iyi bir kariyer şansına sahip olan bir genç kurallara büyük oranda uyum gösterecektir. Buna karşılık gelecek beklentisi pek fazla olmayan birinin sapıcı davranışlara sürüklenmesi ihtimali yükselecektir.
3. Katılım (involvement): Bir kişinin meşru faaliyetlere katılımı örneğini iş sahibi olma, okula gitme ve ev ödevini yapma, hobilere sahip olma gibi arttıkça sapma teşkil eden davranışlara yönelmemektedir. Sadece boş gezen deyim yerindeyse sağda solda takılan kişilerin sapma teşkil eden davranışlara yönelmesi daha muhtemeldir.
4. İnanç (belief): Toplumun değer yargılarına ve otorite figürlerine olan inanç arttıkça sapma eğilimi azalır. (Carrabine et al, 2009, 83; İçli, 2013, s. 138)

Bu noktada farklı bir bakış açısı sunan Charles Tittle'nin kontrol-denge teorisinde de söz edilmektedir. Kontrol-denge teorisi sadece birey üzerindeki kontrolü dikkate almamakta buna ilave olarak bi-

reyin kendisi ve diğer kişi ve kurumlar üzerindeki kontrolünü de hesaba katmaktadır. Buna göre sapma teşkil eden davranış kişinin çok az veya çok fazla kontrol sahibi olması halinde ortaya çıkacaktır.

Matza tarafından geliştirilen nötralizasyon teorisine geri dönecek olursak bu teorinin temel tezi, failin suç işledikten sonra işlediği davranışı nötralize ettiği veya bir başka deyişle farklı gerekçeler üreterek davranışını haklı görme eğilimine girdiği varsayımdır. Bu teoriye göre gençler ahlaki düzen zayıfladığı vakit suç işleyebilmekte ve bu suçlarını Sykes ve Matza tarafından “nötralizasyon teknikleri” olarak tabir ettikleri yollarla haklı çıkarmaktadır. Bunlar aslında işlenen suçun akla uydurulması ve haklı çıkarılması halleridir. Kişiler bu tekniklere, hukuku ihlal eden davranışlarına devam edebilmek ve kendilerini yaptıkları şeyin sapma teşkil etmediğine, yanlış bir şey yapmadıklarına inandırmak üzere müracaat eder. Bu tekniklere müracaat ederek gençler başkalarını suçlayarak sorumluluk üstlenmeyi reddetmektedir. Bu teknikler şunlardır:

- Sorumluluğun reddi: Burada kişi sosyal kelime oyunu oynar. Kişi bu benim suçum değil. Suçlanacak kişi ben değilim der.
- Zararın reddi: Kişi sapıcı davranışıyla kimseye zarar vermediğini iddia eder. Bu nötralizasyon tekniğinde kişi örneğin araba çalmayı ödünç almak olarak adlandırır. Uyuşturucu kullandığında da benim kimseye zararım yok; zararım kendime der.
- Mağdurun reddi: Burada suçlu, zarar gören veya yaralanan kişinin aslında mağdur olmadığını ileri sürer. Örneğin, öğretmene

saldıran kişi, öğretmene adil olmadığı için saldırdığını ileri sürer.

- Kınayıcıları kınamak: Burada da toplum benden daha çürümüş gibi iddialarla toplumu kınar.
- Daha yüksek sadakat bağlarını gerekçe gösterme: Örneğin kişi suç işlediğinde bunu çetesini korumak için yaptığını ileri sürebilir. Burada genç çetesini, hukukun, okulun ve toplumun üstüne koymaktadır. (Carrabine et al, 2009, 82-83; Newburn, 2017, s. 211)

Şüphesiz kontrol teorilerinin insanların çoğunun şansları olsa suç işleyecekleri varsayımı tuhaf bir yaklaşım tarzıdır. Suç davranışını kişinin üzerindeki kontrolün azalmasına bağlanması da sınırlayıcı bir yaklaşımdır. Ayrıca kişilerin sosyal bağlarının ne kadar sıkı olması gerekir ki sapıcı davranışlardan imtina etsinler. Bunun yanı sıra bu teori kişileri sapıcı davranışa iten kişisel nedenleri dikkate almadığı için tenkit edilmiştir. Buna karşılık kontrol teorilerinin modern endüstri toplumlarında sosyal politikanın ve suç siyasetinin şekillenmesinde önemli tesirleri olmuştur. Özellikle aile ve eğitim yoluyla kontrole yapılan vurgu ve kişinin kendini kontrol mekanizmalarının hayatın erken dönemlerinde geliştiği bulgusu, bir dizi erken müdahale programlarının oluşturulmasına zemin teşkil etmiştir. Bu programların amacı toplumsal kurallara uygun davranışları uyarmaktır. Bu programlar çerçevesinde ebeveynlik becerilerinin artırılmasına yönelik aile destekleri, gençlerin özsaygısını geliştirecek destekler ve toplumsal değerleri destekleyecek çalışmalar yapılmıştır. (Newburn, 2017, s. 259.8)

Öğrenme Çıktısı

- 3 Kriminoloji teorilerinin açıklanabilmesi
- 4 Kriminoloji teorilerini oluşturan yazarların örneklendirilebilmesi
- 5 Kriminoloji teorilerinin kriminolojiye yapmış olduğu katkıların açıklanabilmesi

Araştır 2

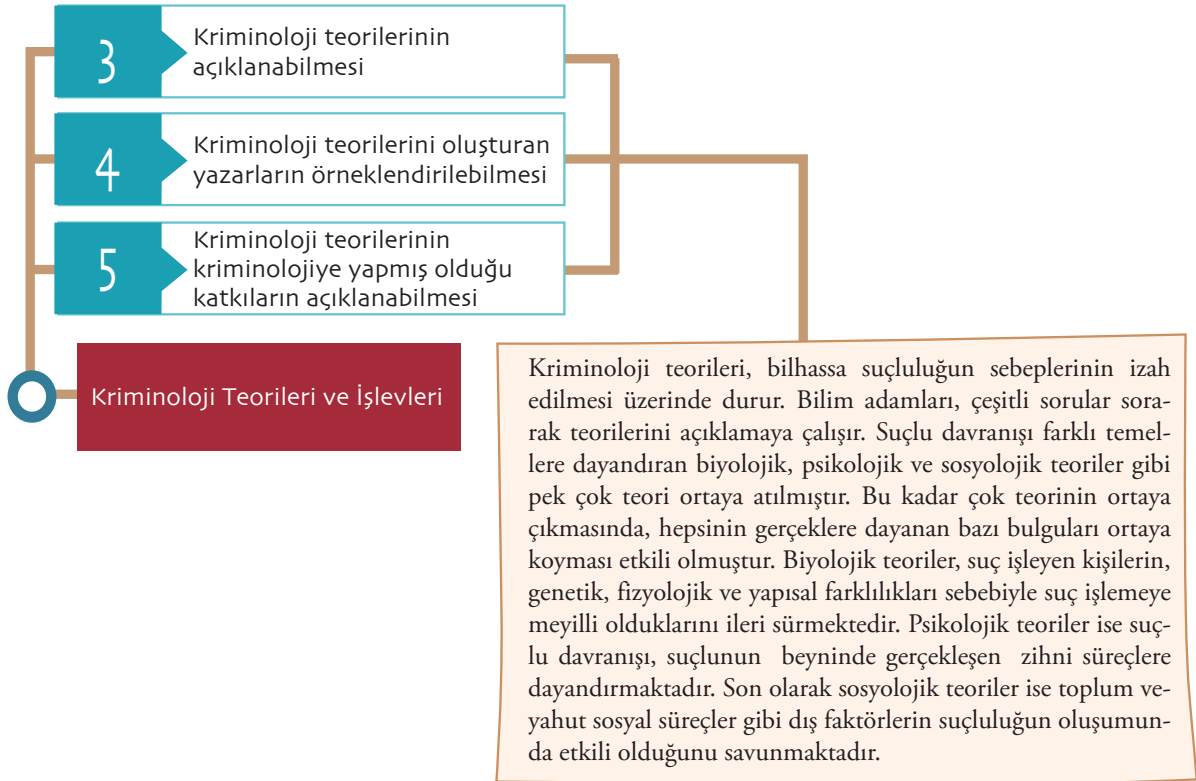
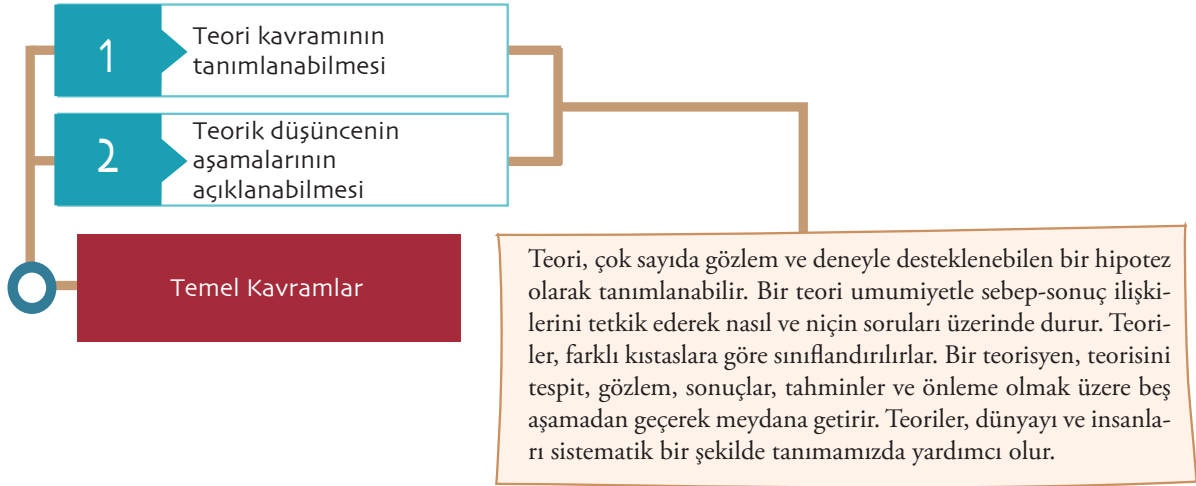
Durkheim'e göre anomi kavramını açıklayınız.

İlişkilendir

Durkheim ve Merton'un anomi kavramı hakkındaki düşüncelerini mukayese ediniz.

Anlat/Paylaş

Anomi kavramı ile ilgili olarak günümüzde herhangi bir çalışmanın yapıp yapılmadığını araştırıp, neticelerini çevrenizle paylaşınız.

1 Aşağıdakilerden hangisi sosyolojik kriminoloji teorilerinden biri **değildir**?

- A. İşlevselci teoriler
- B. Kontrol teorileri
- C. Gerilim teorileri
- D. Çatışma teorisi
- E. Psikanalitik teoriler

2 Psikanalitik teoriler ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Psikanalitik teorinin kurucusu Sigmund Freud'dur.
- B. Psikiyatrik ve psikanalitik fikirlerin kriminolojinin gelişiminde önemli etkileri olmuştur.
- C. Ego, kişiliğin en gelişmiş unsurudur.
- D. Egonun temel hareket ilkesi gerçeklik ilkesidir.
- E. İd, psikanalitik teoriye göre kişiliğin bilinç dışı boyutudur.

3 Öğrenme teorileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Öğrenme teorileri, suçluluğu grup ve toplum yapısı içinde aktarılan davranış biçimleri olarak ele almaktadır.
- B. Edwin Sutherland tarafından ortaya atılan ayrımcı birliktelikler teorisi (differential association) önemli bir öğrenme teorisidir.
- C. Edwin Sutherland kriminoloji tarihinde beyaz yaka suçluluğu ile ilgili çalışmalarıyla da önemli bir yer tutmaktadır.
- D. Sutherland'ın öğrenme teorisinin merkezinde davranışların, sosyal kurallarla irtibata geçilmesi yoluyla öğrenildiği düşüncesi yer almaktadır.
- E. Sutherland'ın teorisi salt psikolojik bir teyidir.

4 Sosyolojik kriminoloji teorileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Suç, toplumsal düzenin muhafazasına katkıda bulunabilir.
- B. Suç, toplumsal gerilimlere bağlıdır.
- C. Suç, güçlü bir şekilde kent hayatına bağlı bir olgudur.
- D. Suç, hukuka uygun davranışı değerli gören gruplarla ilişkinin olmaması nedeniyle ortaya çıkmaktadır.
- E. Suç olgusu, çatışma olgusuna bağlı değildir.

5 Durkheim'in çalışmaları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Fransız sosyolog Emile Durkheim, günümüz sosyolojik düşüncesinde etkisi olan bir yazardır.
- B. Durkheim sosyolojisinin merkezi kavramlarından biri de "anomi" dir.
- C. Durkheim suç davranışını bireysel düzeyde tahlil etmiştir.
- D. Durkheim, çalışmalarında işlevselci bir yaklaşım benimsemiştir.
- E. Toplumsal gruplar ve toplumun farklı kesimleri toplumun tüm üyelerinin iyiliği için iş bölümü esasına dayanan bir dayanışma içinde çalışırlar.

6 Durkheim'in sosyolojiye kazandırdığı anomi kavramı ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Anomi, sosyal standart ve kontrolün çok zayıflaması veya çökmesini ifade etmektedir.
- B. Anomi halinin önlenmesi her toplum açısından hayati önem arz etmektedir.
- C. İntihar oranlarının azalması, anomi halinin neticeleri arasında yer almaktadır.
- D. Anominin ya da kuralsızlığın neticelerinden biri de suçluluğun artmasıdır.
- E. Anomi hali Durkheim'a göre, bir toplumu yöneten kanunlar ve kuralların olmadığı ve ortak değerlerin bulunmadığı hallerde söz konusudur.

7 Aşağıdakilerden hangisi Durkheim'in kriminoloji düşüncesine yaptığı katkılardan biri **değildir**?

- A. Sapma (kısmen) zayıf ahlaki entegrasyonun ve zayıf sosyal düzenlemenin bir neticesidir.
- B. Sapma teşkil eden davranışın tanımlanması, kültürden kültüre farklılık göstermez.
- C. Modernliğe geçiş gibi toplumsal dönüşümler, sıklıkla anomi haline yol açabilir ve bunun neticesinde suç oranları artar.
- D. Hukuk bir toplumun kültürel değerlerini yansıtır.
- E. Suç duygusal tepkilere sebep olur ve bir ahlak yasasının ihlali olarak görülür.

8 Merton'un teorisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Marks ve Durkheim tarafından oluşturulan geleneklerden faydalanılmıştır.
- B. Modern kapitalist toplum baskı altındadır ve bu toplumun içindeki huzursuzluk ve gerilimler suç ve sapmaya yol açmaktadır.
- C. Teorinin merkezinde anomi kavramı yer almaktadır.
- D. Bir toplumdaki kurallar amaçlara ulaşılmasında meşru olan araçları, yolları belirler.
- E. Anominin ortaya çıkması için büyük bir toplumsal dönüşüm veya devrim şarttır.

9 Aşağıdaki ifadelerden hangisi Albert K. Cohen'e göre suçlu alt-kültürlerin özelliklerinden biri **değildir**?

- A. Suçlular sadece belli bir konuda uzmandırlar.
- B. Çete üyeleri, hakim değerleri reddeder.
- C. Çete faaliyetleri hedonisttir ve arzuların derhal tatminine yönelmiştir.
- D. Çete üyelerinin birçok faaliyeti kötüniyetle gerçekleştirilir.
- E. Ekonomik rasyonalite büyük ölçüde mevcut değildir.

10 Kontrol teorileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Sykes ve Matza'nın geliştirdikleri nötralizasyon teorisi aynı zamanda kontrol teorileri arasında görülmektedir.
- B. Kontrol teorileri, insanlar neden hukuka uygun davranır sorusunu sorar.
- C. Kontrol teorilerine göre suç işlemeye meyilli olabilecek insanları çeşitli kontrol mekanizmaları suç işlemekten alıkoymaktadır.
- D. Charles Tittle'nın kontrol-denge teorisi sadece birey üzerindeki kontrolü dikkate almamakta ayrıca bireyin kendisi ve diğer kişi ve kurumlar üzerindeki kontrolünü de dikkate almaktadır.
- E. Kontrol teorilerinden biri olan ve Travis Hirschi tarafından geliştirilen sosyal bağ teorisine göre, kişinin topluma bağlantısı birbiriyle ilişkili bağlılık, fırsat ve katılım olmak üzere üç unsurdan oluşmaktadır.

1. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. C

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. C

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. B

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. A

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. C

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. E

Yanıtınız yanlış ise “Kriminoloji Teorileri ve İşlevleri” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Bir teorisyen, teorisini genel olarak şu aşamalardan geçerek oluşturur:

1. Hayatımızın ve dünyamızın karmaşık bir bölümünü ele alır; mesele veya meseleleri tespit eder (Tespit);
2. Birçok gözlem veya birebir görüşmeler yoluyla bilgi toplar (Gözlem);
3. Ele aldığı faaliyeti anlamamıza yardımcı olan önemli sonuçlara ulaşır (Sonuçlar);
4. Bu şekilde, bir olgu veya vakanın ne zaman tekrar edebileceğini tahmin edebilmemize imkân tanır (Tahminler);
5. Eğer tekrarlanabilecek olan şey menfi bir şeyse onun nasıl önlenileceği konusuna ışık tutar (Önleme).

Araştır 2

Anomi, sosyal standart ve kontrolün çok zayıflaması veya çökmesini ifade etmektedir. Bu kavramla birlikte suçluluk bir toplumun sosyal yapısıyla irtibatlandırılmaktadır. Durkheim 1893 yılında ilk defa anomi kavramını sosyolojiye sokmuş ve bu kavramı, erken sanayi inkılabı döneminde çok hızla ortaya çıkan iş bölümünün patolojik neticelerini izah etmek için kullanmıştır. Yazara göre anomi bir sosyal çözülme halidir. Toplumu bir arada tutan eski kuralların ve yapıların ortadan kalkması toplumsal birliği zayıflatmaktadır. Bunun neticesi olarak sosyal kurallara uyulmamakta, kolektif düzen ortadan kalkmakta ve bir kuralsızlık hali toplumsal hayata hakim olmaktadır. Hızlı toplumsal değişim ve dönüşüm, kolektif bilinci zayıflatmak ve o zamana kadar toplumda mevcut olan kural kontrol mekanizmaları ortadan kalkmaktadır. İntihar ve suç oranlarının da artması anomi halinin neticeleri arasında yer almaktadır. Anomi hali Durkheim’a göre, bir toplumu yöneten kanunlar ve kuralların olmadığı ve ortak değerlerin bulunmadığı hallerde söz konusudur.

Kaynakça

- Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer K. and South, N. (2009). *Criminology: A Sociological Introduction* (2nd Edition), Routledge, London.
- Case, S., Johnson P., Manlow D., Smith R., and Williams K. (2017). *Criminology*, Oxford University Press, Oxford.
- İçli, T. G. (2013). *Kriminoloji* (8. Baskı), Seçkin, Ankara.
- Kunz, K.L., (2008). *Kriminologie* (5. Auflage), Haupt Verlag, Bern.
- Newburn, T. (2017). *Criminology* (3rd Edition), Routledge, Oxford.
- Sokullu-Akıncı, F., ve Dursun S. (2016). *Viktimoloji* (3. Baskı), Beta, İstanbul.

Bölüm 4

Suçluluğu Açıklayan Teoriler-II

öğrenme çıktıları

Yeni Klasik Teoriler

- 1 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi
- 2 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Eleştirel Kriminoloji

- 3 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi
- 4 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Günümüzde Kriminoloji Düşüncesi

- 5 Günümüzdeki kriminoloji düşüncelerinin özellikleri ve etkilerinin açıklanabilmesi

Anahtar Sözcükler: • Rasyonel Tercih Teorisi • Mutat Faaliyet Teorisi • Damgalama Teorisi • Feminist Kriminoloji • Risk Toplumu

GİRİŞ

Önceki ünitelerde kriminolojinin tarihi gelişimi ile birlikte suçluluğun ve suça sebep olan faktörlerin açıklanmasında önemli rol oynayan bazı teori ve düşünce akımlarını izah ettik. Bu ünite de kriminoloji teori ve düşünceleri hakkında açıklamalarımıza devam edeceğiz. Bu kapsamda ilk olarak, teorilerinin merkezinde failin suçu kasten işlediği ve bundaki kastının da suçtan menfaat elde etme mülahasasının olduğu, rasyonel tercih ve mutata faaliyet teorileri olarak adlandırılan yeni klasik teoriler ele alınacaktır. Yine “suçlu” gibi etiketlerin özelliklerini, tatbik koşullarını, etiketleme süreci ile bu sürecin suçlu davranışa olan tesirlerini izah etmeye çalışan bazı damgalama teorileri üzerinde durulacaktır. Daha sonra ise çoğunlukla Marksist ideolojiye dayanan ve klasik ve pozitivist teorilerden farklı bir geleneğe sahip olan eleştirel kriminoloji teorilerine değinilecektir. Bu teorilerden biri olan ve temellerinde kadın suçluluğunun erkek suçluluğu üzerinden izah edilemeyeceği mülahasası olan liberal, Marksist, radikal ve sosyalist feminist kriminoloji teorileri ele alınacaktır. Son olarak ise günümüzde önemli gördüğümüz bazı kriminoloji akımları ile söz konusu akımların etkileri izah edilmeye çalışılacaktır. Bilhassa bu teori ve düşüncelerde yer verilen önemli kavramların başında gelen “risk toplumunun” kriminolojiye etkisi üzerinde durulacaktır.

YENİ KLASİK TEORİLER

Önceki ünite de ele aldığımız klasik okulun düşünce ve tezleri uzun bir süre kriminoloji düşüncesinde geri plana itilmiştir. Bilhassa bu ünite boyunca izah edilen pozitivist gelenek ve determinizme dayanan suçluluğu açıklamaya ve önlemeye yönelmiş teoriler en azından 1960lı yıllara kadar büyük ölçüde kriminoloji çalışmalarının merkezini teşkil etmiştir.

Yeni klasik (*neo-classic*) teoriler ise klasik okulun insanın irade hürriyetine sahip olduğu ve bu nedenle işlenen suçtan bireysel sorumluluğu olduğu düşüncesini tekrar gündeme getirmiştir. Bilhassa bu kapsamda geliştirilen rasyonel tercih teorisi suç davranışının kişinin rasyonel menfaat-zarar hesaplarına dayandığını ileri sürmüştür. Rasyonel anlayışa göre tüm insanlar eşittir ve aralarındaki farkı sadece yapıp ettikleridir. Buna göre suç işleyenler, suç işlemeyenlerden işledikleri suç fiili marifetiyle

ayrılabilirler. Bu aslında ceza hukukunda da hakim olan fail temelli değil fiil temelli bir yaklaşımdır. Buna göre, kişiler içinde buldukları durum (situation) çerçevesinde sapıcı davranışı işleyip işlemek konusunda hür iradeleriyle menfaat-zarar hesabına göre bir karar verirler.

Yeni klasik okul ya da yaklaşım çerçevesinde ortaya atılan teorilerden bazıları şunlardır:

- Rasyonel tercih teorisi (*rational choice theory*)
- Mutata faaliyet teorisi (*routine activity theory*)

Bu teorilerin hepsinin temelinde failin suçu kasten işlediği ve buradaki kastının suçtan menfaat elde etme düşüncesi olduğudur. Buna göre suçlular, suç işleme kararlarını alırken mümkün olan en iyi kararı alırlar. İşlenecek suçun niteliğine göre karar alma süreçleri de değişmektedir. Bu yaklaşıma göre her suçun bir maksadı vardı ve anlamsız suç diye bir şey yoktur. Bir başka deyişle suç davranışından her zaman için beklenen bir yarar vardır. Birçok vakada bu yarar maddi bir yarar olmasına karşın, bu yararlar heyecan, itibar, eğlence, cinsi tatmin ve başkaları üzerinde hâkimiyet gibi yararlar olabilir. Bu teorinin insan tasavvuru hiç şüphesiz ekonomik insandır (*homo economicus*). Kontrol teorisindeki suçlu insan gibi ekonomik insan da bir kurgudur. Burada bir hayata bakış açısı ve tutumlar bir ekonomik insan modeli üzerinden tarif edilmektedir. Buna göre ekonomik insan sürekli fırsat kovalayan ve kendi menfaatini en üst seviyede temin için gayri ahlaki tercihlerden sakınmayan biridir. Bu teoriye kişileri suç işlemekten alıkoyacak tedbirler alınmadıkça deyim yerindeyse suç işlemek daha az çekici hale getirilmedikçe kişilerin suç işlemesinin önlenmesi mümkün olmayacaktır. Rasyonel tercih teorisine göre, karısını döven bir adam sadece canı bir kişiliğe sahip olduğu için değil, bu eylemin karısına istediğini yaptırmanın en kolay yolu olduğu için söz konusu suçu işlemektedir. Bu anlayışa göre suç rasyonel ve normal bir faaliyet olarak görüldüğünden, siyasetçilerin görevi de ilgili suçluluk alanına müdahale ederek onu daha az çekici kılmaktır. Ekonomik ve rasyonel insan tipinden hareketle oluşturulan rasyonel tercih teorisinin tezleri şu şekilde özetlenebilir:

- Suçlar belli bir maksatla işlenen fiillerdir. Suç işlemeye maksatla menfaat sağlamasıdır.
- Suçlular mevcut şartlar dahilinde en iyi kararı vermeye çalışır. Burada belirsizlik ve riskleri hesaba katarlar.

- Suçluların karar alma süreçleri işledikleri suç tipine göre farklılık gösterir.
- Belli bir suç tipine iştirak etmekle, tayin edilmiş spesifik bir suçu işlemek birbirinden farklıdır.
- Bir suça iştirak olma bakımından üç aşama söz konusudur: başlama, alışkanlık ve vazgeçme. Bu aşamaların hepsi farklı olgulara bağlı olduklarından ayrı ayrı ele alınmalıdır.
- Spesifik bir suç işlemeye karar verme (taammüd) halinde ise suça giden her aşamada alınan bir dizi karar vardır. Bunlar hazırlık, hedefin seçilmesi, fiilin icrası ve sonrasında kaçma vb. (Newburn, 2017, s. 299-300)

Bu izahlardan da anlaşılacağı üzere bu anlayışa göre suç her zaman bir amaca, bir gayeye yönelmiştir. Hiçbir zaman anlamsız değildir.

Mutat faaliyet teorisi ise suç eylemi, suç ve bilhassa suçun işlendiği duruma bakar. Buna göre, bir suçun işlenmesi için üç şeye ihtiyaç vardır: motive olmuş bir fail, uygun bir hedef ve koruyucu kişilerin bulunmaması (örneğin, polis veya güvenlik kamerasının bulunmaması). Burada failin suç işleme temayülü olan ve bunu becerebilecek biri olması; mağdurun veya suçun konusu şeyin fail için uygun bir hedef olması ve ihlalleri önleyecek koruyucu kişilerin olmaması gerekmektedir. Bu teoriye göre bu üç unsurun bir arada bulunması "suçun kimyası" olarak adlandırılan durumu ortaya çıkarmaktadır. Bu üç unsurdan birinin bulunmaması halinde suçun işlenmesi ihtimali azalacaktır. Buna göre suçun işlenmesi için bu üç unsurun aynı zaman ve yerde mevcut olması gerekir. Bu teorisin temel görüşü, suçun yoksulluk gibi sosyal sorunlardan etkilenmediği ve fakat her gün ortaya çıkan imkânlardan kaynaklandığı düşüncesidir.

Bu teoriye göre günlük hayattaki mutata faaliyetlerin yapısı suç oranını etkilemektedir. Örneğin, yeterince korunmayan binalarda, hırsızlık daha sık yaşanmaktadır. Sosyolojik değişimlere paralel olarak değişen mutata faaliyetler de suçluluğun artmasına neden olabilmektedir. Örneğin, tek kişinin yaşadığı stüdyo daire vb. yaşam biçimlerinin ABD'de yaygınlaşmasıyla, bu gibi konutlarda fazla hırsızlık olduğu ortaya konulmuştur. Tek yaşayan kişilerin, ev dışında geçirdikleri zamanın artması gibi mutata faaliyetlerdeki değişimin bu kişilerin evlerinde hırsızlık yapılmasında başat unsur olduğu ileri sürülmüştür. Gerçekten, 1970li yıllarda ABD'de tek başına yaşa-

yanların evlerinde hırsızlık oranının diğerlerine nazaran iki katı fazla olduğu ortaya koyulmuştur. Hedeflerin elverişliliği bakımından yükte hafif pahada ağır şeylerin sayısının artmasının da hırsızlık üzerine etkisi olduğu ileri sürülmüştür. Bilhassa taşınabilir bilgisayar, cep telefonu vb. şeylerin sayısının artması buna örnek verilebilir. Bu noktada suçun işlenmesinin unsurlarından biri olarak sayılan koruyucu kişiler yalnızca polis veya güvenlik görevlisi kişilerle sınırlı olarak anlaşılması gerektiği vurgulanmalıdır. Burada daha ziyade bir aile üyesi, arkadaş veya olaya tesadüfen şahitlik eden veya gözleyen kişiler kast edilmektedir. (Newburn, 2017, s. 305-306)

Bu teorilerin de modern suç siyaseti üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu teorilerin suçu normal, mutata bir faaliyet olarak görmeleri ve suçlunun problemliliği veya onu ortaya çıkaran sosyal koşulları hesaba katmaksızın, suça maruz kalabilecek hedefleri daha az çekici kılma ve suç işlenmesi riskini azaltmaya ağırlık vermelerinin bunda etkisi olmuştur. Erken dönem klasik teorilerde olduğu gibi bu teorilerde kendi zamanlarının ürünüdür. 1980li ve 90lı yıllar boyunca suçluların topluma yeniden kazandırılmasına yönelik çalışmaların "hiçbir şey işe yaramıyor" (*nothing Works*) ifadesiyle başarısızlığının ilan edilmesi dikkatlerin yeniden failden fiile yönelmesine yol açmıştır denilebilir. Bu dönemde neo-liberal düşüncenin de tesiriyle devletin yeniden ekonomik alandaki faaliyetlerini sınırlaması ve bireylere suç işlemeleri halinde devletin müdahale edeceği ve onları sert biçimde cezalandırması ve toplumdan dışlanması yaklaşımı egemen olmuştur. Bu dönemin ifadesi suçla sert mücadele (*tough on crime*) sloganıdır. Her iki teori de siyasetçiler tarafından çekici bulunmuştur. Zira bu yaklaşım tarzları suç davranışını sosyal yapıdan kaynaklanan sorunlardan soyutlamakta ve böylece uzak vadeli ve pahalı çözümlerin kaldırılmasını sağlamaktadır. Bu teorilerin suçun işlenmesini zorlaştırmaya yönelik pratik ve kontrol edilebilir değişiklik önerilerinin çoğu hayata geçirilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- Hedeflere ulaşılmasının zorlaştırılması. Örneğin, daha iyi araba kilitlerinin yapılması;
- İnsanların, eşyaları ve kendileri hakkında daha sorumlu davranmaya ikna edilmeleri;
- Güvenlik kamerası vb. izleme yöntemlerinin hayata geçirilmesi. Örneğin İngiltere'de bugün yaklaşık 6 milyon güvenlik kamerası mevcuttur;

- Suç mahallinden görülmeden kolayca kaçma ihtimalinin ortadan kaldırılması;
- Cezaların artırılması;
- Suçluların yakalanması ihtimalinin güçlendirilmesi. (Case et al, 2017, s. 335, 339; Newburn, 2017, s. 299-300)

dikkat

Yeni klasik teorilerin hepsinin temelinde, failin suçu kasten işlediği ve buradaki kastının suçtan menfaat elde etme düşüncesi olduğu yatmaktadır.

Damgalama Teorisi

Klasik Damgalama Teorisi

Damgalama ve etiketleme teorisi, birincil ve ikincil sapma ayırımına dayanır. Bu teoride birincil sapma değişik psikolojik ve sosyolojik nedenlerle ortaya çıkan ve aslında sadece suçun işlenmesini ifade eden bir kavramdır. Birincil sapma da nihayetinde suç teşkil eden bir davranış olması nedeniyle arzu edilir bir davranış değildir. Buna mukabil burada fail bir damgalama ve kendini suçlu olarak görme durumuna girmez. Kişi burada kendini suç üzerinden tanımlamaz. Daha ziyade suçu akla uydurur ve zararsız görür. Böylece kendine olan itimadını muhafaza etmeye çalışır. Teoriye göre suç işleyen kişi kendini ortalama vatandaş olarak görmeye devam etmekte ve bir bakıma toplumda şayet varsa üstlendiği rolü muhafaza etmeye çalışır.

İkincil sapma ise birincil sapmada icra edilen fiile gösterilen tepkileri takip eden sapmadır. Burada, birincil sapmaya gösterilen toplumsal tepkiler sonucunda kişi suçlu olarak damgalanmaktadır. Bu damga aslında birincil sapmayı işleyen kişiye uymasa da kişi buradaki bilişsel uyumsuzluğu aşmak için "sapkın" veya "suçlu" damgası, etiketini kabullenmekte ve daha da önemlisi bu yeni rolüne uygun davranışlar sergilemektedir. Kişi böyle bir durumda deyim yerindeyse baskın (master) statü olarak suçluluğu benimsemektedir. Kişinin arkadaş, çalışan, öğrenci, aile babası vb. sosyal rolleri bu damgalama sonucu oluşan suçlu statüsü tarafından adeta geri itilmektedir. Birincil

sapmanın ağırlığına bağlı olarak toplumun tepkisi ve damgalaması artacağından, sapma davranışının yerleşmesi ve ikincil sapmanın ortaya çıkması ihtimali yükselmektedir. Bu anlamda ikincil sapma, kişinin işlediği birincil sapmaya karşı gösterilen tepkilere karşı geliştirdiği savunma, saldırı veya uyum sağlama aracıdır denebilir. Böylece birincil sapmaya neden olan kişisel ve sosyal sebepler geri plana itilmekte; bunların yerini toplumun kınayıcı ve dışlayıcı tepkileri almaktadır.

Damgalama teorisine göre, damgalanan kişi (the labeled person) suçlu kariyerinin gelişiminin nihai safhasında sapıcı davranışlar sergileyen bir gruba girer. Bu durum da kişinin sosyal kimliği, sosyal ilişkileri ve kendisine bakışını önemli ölçüde etkiler. Suç işleyen bir gruba girilmesi de kişinin işlediği fiilleri akla uydurması, sapma teşkil eden davranışlarla ilgili niyet ve tutumlarını güçlendirir.

Damgalama teorisinin bir diğer önemli meselesi de bir eylemin suç veya sapma teşkil ettiğine nasıl ve hangi kıstasa dayanılarak karar verildiğidir. Yine buna bağlı olarak bazı kişilerin suçlu ve sapıcı davranışlar işleyen kişiler olarak tanımlandığı meselesi de ele alınmıştır. Buna göre, kurallar toplumsal gruplar tarafından oluşturulmakta ve bu kuralların ihlali sapmayı ortaya çıkarmaktadır. Bu kurallar belli kişilere uygulanmaktadır. Bu kuralların uygulandığı kişiler "dışardakiler" (outsider) olarak damgalanmaktadır. Bilhassa dışarıdakiler isimli kitabıyla damgalama teorisinin en önemli isimlerinden biri olan Howard Becker'e göre, suçluluk bir tanım meselesidir. Becker'e göre nelerin suç olarak tanımlanacağı konusunda seçici davranıldığı gibi mevcut kurallar da seçici bir şekilde tatbik edilmektedir. Bu durum tüm kural ihlallerinin yanı sıra şekilde cezalandırılmadığı anlamına gelmektedir. Böylece Becker'e göre birinin suçlu olarak damgalanması için işlediği fiilin mevcut bir normu ihlal etmiş olması ve aynı zamanda bu kuralın uygulanmış olması gerekmektedir. (Newburn, 2017, s. 233)

Klasik damgalama teorisi olarak adlandırabileceğimiz bu yaklaşım şu tenkitlere uğramıştır:

- Birinci önemli eleştiri, damgalanan herkesin suç işlemeye devam etmediği tespittir. Cezanın önleyici işlevine vurgu yapan eleştirilenler, cezalandırmanın failin yeniden suç işleme ihtimalini zayıflattığını ileri sürmüştür. Damgalama teorisinin bu ihtimale pek dikkate almadığı söylenebilir.

- Bu konudaki ikinci eleştiri de damgalama teorisinin kişinin kendisine vurulan damgayı dikkate almamasıdır. Herkesin damgalamaya aynı şekilde tepki vereceği ve hatta aynı sosyal tepkinin gösterileceği tespitinin bireyler arasındaki farkları görmezden geldiği ifade edilmiştir.
- Yine bazı eleştirmenler de şayet toplumun suça ve sapmaya her tepkisi damgalama ve yeni suçlara sebebiyet veriyorsa toplumun suça nasıl tepki vermesi gerektiği konusundaki endişelerini dile getirmiştir. Bu çerçevede, bir takım damgalama teorisi taraftarlarının savunduğu suça radikal müdahalesizlik yaklaşımının suçlulukla mücadelede tatmin edici bir yaklaşım olmadığı ifade edilmiştir. (Triplett/Upton, 2016, s. 275-276)

Braithwaite: Utandırma Teorisi

Klasik damgalama teorisine getirilen eleştiriler neticesinde veya bu teoriden yola çıkarak zamanla yeni görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan en önemlilerden biri hiç şüphesiz John Braithwaite tarafından Suç, Utanma ve Reentegrasyon isimli 1989 yılında yayınlanan eserinde ortaya atılan görüşlerdir. Braithwaite bu eserinde sosyal kontrol, fırsat, alt kültür ve damgalama teorilerini harmanlayarak yeni bir görüş ortaya atmıştır.

Braithwaite teorisine sosyal kontrol teorisinden iktibas ettiği yaklaşımla başlamaktadır. Buna göre insanların birbirleriyle daha yakın temas ve dayanışma içinde oldukları toplumlarda, karşılıklı bağımlılık ve ilişkilerin zayıf olduğu toplumlara nazaran daha az suç işlenecektir. Bu iki toplum tipinin suç oranları arasındaki farkı ise toplumların suça verdikleri tepkiler veya utandırmayla izah etmiştir. Bu yazarın terminolojisinde utandırma, toplumun bir davranışı onaylamadığını gösteren ve kişinin pişmanlık duymasını amaçlayan veya bu tesiri doğuran tepkinin gösterilmesine ilişkin tüm süreci ifade etmektedir. Bu yazara göre Japonya gibi daha komüniter bir başka deyişle insanların daha çok grup ve aidiyet bilinciyle hareket ettikleri toplumlarda utandırma, suç işleyen ve sapma teşkil eden davranışı işleyen kişinin yeniden kazanılmasına yönelik bir yeniden entegre edici utandırmadır. Burada toplumun kişinin davranışını kınayıcı tepkisinden sonra onun yeniden kanun

ve nizamlara uyan veya saygın vatandaşlar zümresine dahil edilmesi için çaba gösterilir. Burada kişiyi yeniden kazanmak için hareket veya sözlerle affedildiğinin gösterilmesi, kişiden çok davranışa vurgu yapılması veya törenlerle kişinin artık suçlu olmadığı gösterilmesi gibi şekillerde tezahür eder.

Dışlayıcı utandırma adı verilen tepkide ise daha ziyade ABD gibi bireyci toplumlarda görülmektedir. Burada utandırmada merkezde sadece kişinin işlediği fiil değil bizatihi kişinin kendisi yer almaktadır. Utandırılan insan bir bütün olarak aşağılanmakta ve yaşadığı utanma tüm hayatını etkilemektedir. Örneğin, kişinin işe girmesi imkanı ortadan kalkmakta veya çok zorlaşmaktadır. Dışlayıcı utandırma, klasik damgalama teorisinde olduğu gibi kişinin başarılı olmasının önünde kapılar kapanmasına, suçlu alt kültürlerinin oluşmasına ve ihtiyaçları temin için gayri meşru yollara sapılmasına ve nihayet tüm bu olgular daha yüksek suç oranlarına sebebiyet vermektedir.

Kişiyi yeniden topluma kazandırıcı utandırmayı merkeze alan Braithwaite, suç teorisi bakımından onarıcı adalet uygulamalarını çözüm olarak önermektedir. Onarıcı adalet kapsamında, suçlunun mağdurla bir araya gelerek hatasını telafi etmesi, yaptığıyla yüzleşmesi deyim yerindeyse mağdurdan kendisini affetmesini istemesi gibi uygulamalar yer almaktadır.

Sherman: Başkaldırma Teorisi

ABDli kriminolog Lawrence Sherman tarafından ortaya atılan ve yine damgalama teorileri içinde değerlendirilen başkaldırma (defiance) teorisi cezalandırmaya karşı failin verdiği tepkiler üzerine bina edilmiştir. Diğer damgalama teorilerinden farklı olarak Sherman cezanın sadece olumsuz sonuçları değil olumlu sonuçları da olabileceğini kabul etmektedir. Sherman'a göre cezanın üç sonucu olabilir. Bunlar:

1. Cezanın caydırıcı etkisi olabilir ve böylece arzu edilen neticeyi verebilir. (Caydırma)
2. Cezanın bir etkisi olmayabilir. Bir başka deyişle yeni suçların işlenmesine bir tesiri olmayabilir. (kayıtsızlık)
3. Cezanın aksi yönde etkisi olabilir. Bir başka deyişle ceza, sapma teşkil eden davranışı güçlendirebilir. (başkaldırma)

Sherman'a göre başkaldırma, reddetme davranışı şu dört durumda ortaya çıkar:

1. Fail cezayı adil bulmayabilir.
2. Fail cezayla damgalandığını hissedebilir.
3. Fail işlediği fiilden utanç duymayabilir.
4. Failin toplumla bağı olmayabilir.

Bu ihtimallerden birinin varlığı halinde kişi çok ağır bir suç işlemiş olsa da başkaldırma tepkisi geliştirmişse, imkanını bulduğunda yeni suçlar işleyebilecektir. Diğer taraftan bu şartların hiçbiri yoksa yeni sapıcı davranış önlenmiş olacaktır. Sherman ayrıca ampirik çalışmalara göre hangi hallerde hangi cezaya karşı hangi tipinin ortaya çıkabileceğine ilişkin araştırmalar yapmıştır. Buna göre ampirik çalışmalar ışığında aşağıdaki durumlarla verilen tepki arasında münasebet tespit edilmiştir:

- Kişilik tipi ve cezanın etkisi arasında münasebet vardır.
- İş sahibi erkeklerde cezanın etkisi işsizlere göre daha tesirlidir.
- Ceza yaşlı erkeklerden gençlere nazaran daha tesirlidir.

Sherman da Braithwaite gibi onarıcı adalet bu kapsamda da alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerini çözüm olarak önermektedir. Bu nedenle yaptırım cezadan ziyade bir iyileştirme süreci olarak anlaşılmaktadır. Sherman'ın teorisi genel olarak damgalananların cezayı nasıl algıladıklarının anlaşılmasının önemini vurgulaması bakımından önemli görülmektedir. (Triplett/Upton, 2016, s. 278-279)

araştırmalarla
ilişkilendir

DAMGALAMA TEORİSİ VE SUÇ

Hasan Dursun

“Damgalama teorisi Amerika Birleşik Devletleri’nde 1960’lı yıllarda yaygın olarak taraftar bulmaya başlamıştır. 1938 yılında Frank Tannenbaum, “Kötülüğün Tiyatrosu” (Dramatization of Evil) adlı makalesi ile damgalama teorisinin kurucusu olarak anılabilir. Tannenbaum’e göre, kişinin tutuklanması ve yargılamaya tabi tutulması bir kamusal tanıma işlemidir ve tutuklanan kimseye bir etiket yapıştırılması toplum tarafından o kimsenin suçlu olduğunu göstermeye yarayan bir işarettir. Bu teori suçun açıklanmasında, bakış açısını suçluya değil toplumsal tepkiye veya damgalamaya yöneltir. Suç davranışı belki de başka insanların o kimseye yaptığı sosyal tepki veya kişinin veya toplumsal kuvvetin bu sosyal tepkiye uyan hareketi sonucudur. Bu bakış açısından; toplumsal otorite, potansiyel olarak hukuku ihlal konularını ve kişinin davranışının toplumsal bir düzeltme veya ceza gerektirip gerektirmediğini tayin eder. Bu teori, bir kimse niçin suç işler yerine, toplumsal gücün resmi veya resmi olmayan yollardan ne zaman ve hangi tepkilerde bulunacağı sorunu ile ilgilenir. Mesela bir kişi veya bir grup hırsız olarak damgalanır ve toplumdan soyutlanır. Kişi veya grup tutuklanabilir, hapisaneye atılabilir veya akıl hastanesine gönderilerek kişinin veya grubun gelecekte işleyecekleri hırsızlık suçunun azaltılabileceği ümit edilebilir. Konuyu sembollerle ifade edersek, kişi toplumdaki normallerden soyutlanır ve şu şekilde markalanır: “bir kere hırsız her zaman hırsızdır”, “bir kere suçlu her zaman suçludur” (Wickman ve Whitten, s. 190).”

Kaynak: Makalenin tamamı için bkz. <http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m1997-19974-1099> (e.t. 18.08.2017)

Öğrenme Çıktısı

- 1 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi
- 2 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Araştır 1

Rasyonel tercih teorisinin özelliklerini kısaca açıklayınız.

İlişkilendir

Rasyonel tercih teorisi ile mutata faaliyet teorisi arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Rasyonel tercih teorisinin modern suç siyaseti üzerindeki etkilerini araştırarak neticelerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

ELEŞTİREL KRİMİNOLOJİ

Şimdiye kadar ele aldığımız teoriler eleştirel kriminoloji çerçevesinde değerlendirilen görüşleri savunanlar tarafından ana akım kriminoloji olarak adlandırılmaktadır. Bu kapsamda, şimdiye kadar ele aldığımız klasik ve pozitivist okul ile bu okulların temel yaklaşımlarını benimseyen teori ve görüşler yer almaktadır. Tekrarlamak gerekirse klasik okulda insanın hür iradesi ön plandayken, pozitivist okul insan davranışını onun hür iradesinden ziyade biyolojik, kültürel veya sosyal faktörlere bağlamaktadır.

Eleştirel kriminoloji ise klasik ve pozitivist okuldan farklı bir gelenekten gelmektedir. Bu yaklaşımda, insanın iradesine bağlı unsurlar ve insanın iradesi dışındaki sosyal, kültürel ve fiziki dünyanın birlikte değerlendirildiği görülmektedir. Bir diğer önemli fark da ana akım kriminoloji klasik, yeni klasik ve pozitivist düşünceye yaslanırken, eleştirel kriminoloji Marksist düşünceye dayanmaktadır. Karl Marks (1818-1883) kapitalizmin esaslı bir eleştirisini yaptığı sermaye ve komünist manifesto gibi eserleriyle tanınmaktadır. Marks'ın kendisi suç olgusuyla doğrudan ilgilenmemiş olsa da O'nun fikirleri eleştirel kriminologların görüşlerini büyük ölçüde etkilemiştir.

Bu noktada vurgulanması gereken bir husus da eleştirel kriminoloji başlığı altında toplanan görüş ve teorilerin bir bütünlük arz etmediği çok farklı bakış açılarına sahip olabildikleri gerçeğidir. Aralarındaki bağı tesis eden şey kendilerini ana akım kriminoloji karşısında konumlandırıyor olmalarıdır. Gerçekten eleştirel kriminologlar ana akım kriminolojiyi bireye ve sokak suçlularına yoğunlaşan

ve devlet adına sosyal mühendislik yapan görüşler olarak görmektedir.

Eleştirel kriminoloji bilhassa 1960lı yıllarda bir grup radikal görüşlü kriminolog tarafından geliştirilmiştir. Büyük ölçüde Marksist ideolojiye dayanan bu kriminoloji anlayışında suçluluğun nedenlerini gerilim ve anomi teorilerinin de ötesine geçerek toplumsal yapıda aramışlardır. Bu kriminologlara göre suçluluğun esas nedenleri kapitalist toplumdaki yapısal eşitsizlikler ve güç ilişkileridir. Bu çerçevede damgalama teorisinden de esinlenen eleştirel kriminologlar hangi fiillerin, niçin suç haline getirildiği meselesine odaklanmıştır.

Marks'ın siyasal iktisada ilişkin görüşlerinden yararlanan ilk kriminologlardan biri Hollandalı Willem Bonger (1876-1940) olmuştur. Bonger, 19. ve 20. yüzyıl başındaki suç oranlarını incelemiş ve ortaya çıkışını gördüğü yeni düzene ağır eleştiriler yöneltmiştir. Bonger kapitalizmi bir sömürü düzeni olarak görmekteydi. Bonger'e göre, günümüz kapitalizminde mevcut ekonomik eşitsizlikler, iktisadi başarıya yapılan vurgu ve bireyselleşmiş, bencil haz arayışı bir egoizm türü üretmiş ve bu da suçluluğu artırmıştır. Durkheim gibi Bonger de yeni işbölümü düzeninde insanların üzerindeki yetersiz kontrolü tespit etmiştir. Buna karşılık Bonger, Durkheim gibi daha etkili kontrol mekanizmaları önermek yerine sorunu sistemin kendisinde aramıştır. Bonger, kapitalist sosyal örgütlenmenin esasının adaletsiz olduğunu ve hakim sınıfın menfaatlerine dokunmayan neredeyse hiçbir fiilin suç haline getirilmediğini ileri sürmüştür. Bir başka deyişle, bu yazara göre kapitalist toplumda hukuk fakiri cezalandırmakta zenginlere de bencil ve açgözlü şekilde cezalandırma korku-

su olmadan yaşama imkanı tanımaktadır. Bu teoriye göre komünist toplumda sadece mülk sahipleri değil herkes hukuk tarafından korunacağından suç ortadan kalkacaktır. Gerçekten beyaz yaka suçluluğu kavramını ortaya atan Edwin Sutherland 1930lu yıllarda büyük şirketlerin suç olarak değerlendirilebilecek fiiller işlemelerine rağmen siyasi ve ekonomik nüfuzları nedeniyle sorumluluktan kurtulduklarını ifade etmiştir. Bu yaklaşımların radikal ve eleştirel olarak değerlendirilmelerinin sebebi de bu tespit ve görüşlerde yatmaktadır. Zira eleştirel kriminologlara göre mevcut durum eşitsiz ve sömürgeci olduğundan radikal bir şekilde ıslah edilmelidir. Aslında bu teoriler bu nedenle bir bakıma yapısalcıdır; çünkü meseleyi toplumdaki mevcut eşitsiz yapıyı esas alarak suç ve adalet kavramlarını tahlil ederler. (Newburn, 2017, s. 266-267)

ABD'de 1960 ve 70li yıllar boyunca Markist düşünceye dayanarak görüşlerini inşa eden 'radikal' kriminologlar olmuştur. Austin Turk, William Chambliss ve Richard Quinney bu düşüncenin en önemli temsilcileridir. Bu ABDli kriminologlarını anlamak bakımından Quinney tarafından suçlulukla mücadele hakkında yapılan şu altı tespit bu yaklaşım tarzının anlaşılmasını kolaylaştıracaktır:

1. Amerikan toplumu, ileri kapitalist bir ekonomiye dayanmaktadır.
2. Devlet, hâkim ekonomik sınıfın yani kapitalist hâkim sınıfın menfaatlerine hizmet etmek üzere örgütlenmiştir.
3. Ceza hukuku, devletin ve hâkim sınıfın mevcut sosyal ve ekonomik düzeni devam ettirmek için kullandıkları bir araçtır.
4. Kapitalist toplumda suç kontrolü, hâkim sınıfı temsil eden devlet yöneticileri tarafından oluşturulan çok sayıda kurum ve kuruluş tarafından sağlanmaktadır.
5. İleri kapitalizmin çelişkileri, hangi şekilde olursa olsun baskı altında tutulmalarını gerektirmektedir. Burada bilhassa hukuk sistemi marifetiyle tehdit ve şiddet kullanılmaktadır.
6. Yalnızca kapitalist toplumun yıkılması ve sosyalist ilkelere dayanan yeni bir toplumun yaratılması suç sorununa çözüm olabilir. (Newburn, 2017, s. 272)

Günümüze gelindiğinde eleştirel kriminolojide radikal kriminoloji daha kenarda kaldığı ifade edilmektedir. Bunda kriminolojinin kendi zamanının eğilimleri ve siyasi bağlamına bağlı olmasının

yanında radikal kriminolojinin bazı unsurlarının uğradığı eleştirilerin de rol oynadığı ifade edilmektedir. Bu eleştirilerin başında, radikal kriminologlardan bazılarının suç ve sapmayı doğrudan kapitalizmin bir ürünü olarak görmeleri ve ceza adaleti sisteminin hiç sektirmeden kapitalizmin ihtiyaçlarını karşıladığını düşünmeleridir. Bu görüşlere getirilen bir başka eleştiri de aslında eleştirdikleri determinist anlayışa radikal kriminologların da düşer olmalarıdır. Gerçekten bazı radikal kriminologlara göre suçluluk sadece kapitalist düzenin yapısal sorunlarıyla açıklandığından, bireylerin tercih ve iradelerine bir rol verilmemektedir. Ayrıca eleştirel kriminoloji, gerçekle temasını yitirmesi, suçluları adeta siyasi bir eylemde bulunmuşlar gibi mağdur konumuna oturtması ve genel olarak suç olgusundan uzaklaştığı ve sadece devlete yoğunlaştığından gerçek suç mağdurlarını dikkate almadığı tenkidine uğramıştır. (Newburn, 2017, s. 277-278)

Eleştirel kriminoloji yukarıda izah ettiğimiz ekonomi politik zeminden hareket etmektedir. Bugün ise eleştirel kriminoloji ana akım kriminoloji tarafından ihmal edilen konu veya grupları da ele alan bir şemsiye kavrama dönüşmüştür denebilir. Bu kapsamda şu kriminoloji alanları ortaya çıkmıştır:

- **Feminist kriminoloji:** Feminist kriminoloji ana akım kriminoloji düşüncesinde kadınlar ve kadın suçluluğunun ya hiç ya da yeterince ele alınmadığı eleştirisinden doğmuştur. Burada özellikle, kadın suçluluğu konusunda ampirik çalışma yapılması; kadınların mağduriyet süreçlerinin ihmal edilmesi ve ceza adaleti sisteminin erkek suçlular üzerindeki etkisine fazla vurgu yapılması eleştirileri ve bu konularda araştırmalar yapılması feminist kriminolojiyi ortaya çıkarmıştır. Feminist kriminologların çalışmaları neticesinde artık bugün kriminolojinin cinsiyet konusunda duyarsız bir disiplin olmadığı ifade edilmektedir.
- **Mahkûm kriminolojisi:** Bu eleştirel kriminoloji yaklaşımı da kriminoloji araştırmalarında mahkûmların sesinin duyurulması amacı gütmektedir. Bilhassa daha evvel mahkûm olup sonra üniversite okuyarak hoca olan kişilerle diğer meslektaşlarının yaptıkları çalışmalar bunda önemli rol oynamıştır. Burada amaç mahkûmların psikoloji ve deneyimleri konusundaki tek yanlı bilgi akışını tamamlamaktır.

- **Yeşil kriminoloji:** Son yıllarda kriminologlar çevre sorunları ve çevre suçları konusıyla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Bu alanda işlenen suçlar, ekolojik dengenin korunması, örgütlü ve ulus ötesi suçluluğun çevre üzerindeki etkileri gibi konular yeşil kriminolojinin inceleme konuları arasında yer almaktadır.

Feminist Kriminoloji

Suçun yapısı ve kapsamı çalışmaları genellikle erkek suçlular üzerinde yapılagelmiştir. Ancak bu çalışmalar neticesinde ortaya çıkan tabloya göre alınan önlemler, geliştirme programları ve cezalar ise kadın erkek fark etmeksizin herkese, tek tip elbise gibi her suç, ceza, önleme yöntemleri olarak uygulanmıştır. Ancak 20. ve 21. yy. araştırmacıları, kadın suçluluğu ile erkek suçluluğunun aynı olduğu, aynı saiklerle suç işlediklerini ve ceza adalet sisteminde de aynı muameleye tabi tutulma düşüncesi ile mücadele etmeye başlamışlardır. (Janet Davidson, Meda Chesney-Lind, Gender and Crime, 21.st Criminology, A Reference Handbook, Ed. Mitchell Miller, Sage, s.76) Bunun temelleri ise 1960'lardaki feminist hareketteki meydana gelen hızlı gelişim, farklı akademik disiplinlerin bir dizi yeni kritizim ve düşüncelerin de ortaya çıkmasında yatmaktadır. 1970'lerin başında bu etki özellikle kriminoloji alanında daha çok hissedilmeye başlandı. Öncelikli olarak, kadınların bu disiplinde reddedildiğini gözlemlemekle başlayan feminist bakış açıları, kriminolojideki temel görüşün eleştirisi haline geldi. Zira literatür erkek ve oğlanlara yönelik çalışmalara dayanmakta, kadınların ortaya çıkması rahatsızlık uyandırmakta ve kadınlara basmakalıp, cinsiyet ayrımı gözetilen biyolojik ve psikolojik varsayımlara göre istenmeyen bir şekilde davranılıyor. Örneğin Otto Pollak'a göre, kadınların hilekar ve aldatıcı, yalancı doğaları onların suça katılmalarını gizlemeleri resmi istatistiklere geçmemesine neden olmaktadır. Lombrosso, kadınların erkeklerden daha az kriminal olmasını, 'The Female Offender' eserinde, onların gelişmemiş zeka, zayıflık, cinsel isteksizlik, dindarlık, annelik duygularına bağlamıştır. Wilhelm Bonger ise ortalama bir kadının erkeğe göre daha az dayanıklı ve cesaretsiz olduğu bu nedenle daha az suç işlediğini ileri sürmüştür. Pollack ise kadınların biyolojik olarak zayıf cinsiyette olduklarını, aslında erkeklerle aynı suç işleme potansiyellerinin olduğunu ancak kadının

suçluluğunu gizlemesi nedeni olarak daha hilekar ve suçluluğunu gizleme konusunda daha başarılı olduğunu ifade etmiştir. (James Treadwell, Criminology the Essentials, 2.ed., Sage, s.107)

Özetle feminist kriminoloji, cinsiyet ve cinsellik ilişkileri tarafından şekillenen sosyal dünyanın anlaşılması çalışmaları olarak ortaya çıkmıştır. Feminizm ve kriminoloji üzerine ortaya koydukları çalışmada Daly ve Chesney-Lind feminist düşünceleri geleneksel kriminolojik araştırmalardan ayıran 5 faktörü ortaya koymuştur. Bunlar;

- Cinsiyet doğal bir gerçeklik değil, karmaşık sosyal, tarihi ve kültürel bir üründür; ayrıca biyolojik cinsiyet farklılığı ve kapasitenin yeniden üretimidir.
- Cinsiyet ve cinsiyet ilişkileri sosyal hayatı ve en temel yollarla sosyal kurumları düzenler.
- Cinsiyet ilişkisi ve erkeklik ve kadınlık oluşumu simetrik değildir fakat erkeğin üstünlüğü ilkesine ve kadının üzerindeki sosyal ve politik-ekonomik hakimiyete dayanmaktadır.
- Bilgi sistemi erkeğin doğal ve sosyal dünyasının bakış açısını yansıtmaktadır, bu nedenle bilgi üretimi cinsidir.
- Kadınlar düşünsel araştırmanın merkezinde olmalı, çevresel, görünmez ya da erkeğin mütemmim cüzü olarak değil. (Jody Miller/ Christopher Mullins, The status of feminist Theories in criminology, s.218)

Bihassa son durum feminist kriminolojinin kurulmasına hizmet etmiştir. Buna göre kadınlar araştırmanın odağında yer almalı ve kadın suçluluğunun erkek suçluluğu üzerinden anlaşılması yaklaşımı terk edilmelidir.

Feminist kriminoloji, daha önceki bölümde üzerinde durduğumuz üzere, Lombrosso eleştirisi ile öne çıkmaktadır. Lombrosso, kadınların erkeklerle göre daha zayıf psikolojik karakter taşıdığını ileri sürmüştür. Biyolojik Feminist teoriler toplumda mevcut cinsiyet ilişkilerine yeni ve daha derin bir anlayış üretmek, cinsiyet ilişkilerinin adaleti nasıl etkilediğini gösterme amacına hizmet etmiştir. (Tülin Gülşen İçli, Kriminoloji, Seçkin, s.150.)

Kadın suçluluğunun toplumsal cinsiyetle bağlantılı nedensel açıklamaları, kadın suçluluğunda biyolojik özelliklerden çok, ekonomik ihtiyaçların belirleyici olduğu gibi düşünceler, esas olarak feminist kriminoloji çalışmalarının ürünüdür. Bunlarla birlikte, femi-

nist kriminoloji çalışmalarında kadın deneyimlerinin önemi ve belirleyiciliği gündeme gelmiştir. Örneğin, kadın suçluluğu veya sapmış davranışlarıyla ilgili herhangi bir alan, erkek araştırmacılara genellikle ilgi çekici gelmemektedir. (Dilara AĞAOĞLU CANAY, Kadın Suçluluğu, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Kamu Hukuku ABD, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2004, s. 27 vd.)

Feminist kriminoloji dendiğinde liberal, Marksist, radikal ve sosyalist feminizm teorileri başta gelmektedir. Bütün bu feminist teoriler;

- Kadına karşı ayrımcılığın altını çizmek;
- Bireysel ve toplumsal düzeyde gerçekleşen erkek şiddeti ve zulmüyle ilgilenmek;
- Kadının toplumdaki adaletsiz pozisyonuna ve kadının mağduriyetine odaklanmaktadır. (James Treadwell, Criminology the Essentials, 2.ed., Sage, s.107)

Liberal Feminizm

1960'larda ortaya çıkan bu teori, kadınların cinsiyet temelinde ayrımcılığa uğradığı, bu nedenle erkeklerle aynı politik, mali, kariyer ve kişisel fırsatlardan faydalanamadıklarını ifade etmektedir. Bu durum ancak kadınların eğitim kanallarının önündeki engellerin kaldırılması, istihdam edinilmesi, politik faaliyetlere dahil edilmesi ve kadınların erkeklerle kamusal alanlarda eşit şartlarda yer almaları ile mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Cinsiyet eşitsizliği, kadınların hızlı bir şekilde erkek dünyasına entegrasyonu yolunun temizlenmesi ile çözülebilir. Freda Adler ve Rita Simon, Lombrosocu kriminolojistlerin cinsiyet savı ile mücadele etmiştir. Adler ve Simon, sosyolojik faktörlerin kadın suçluluğunu izah etmede en iyi yol olduğunu ileri sürmüşlerdir. Kadınların serbestliği ile kadın suçluluğu oranlarının artışı arasında ilişki bulunmaktadır. Kadınlar özgür oldukça ve tam zamanlı işlerde çalıştıkça erkeklerin işlediği suçları işlemeye başlamışlardır. Ancak bu ifade empirik destekten yoksundur. Kadınların işlediği suçlar iş pazarının yarattığı fırsat kaynaklı değildir.

Marksist Feminizm

Marksist teori, bir toplumun ekonomik oluşunun cinsiyet ilişkileri gibi diğer sosyal ilişkilerde öncelikli olarak belirleyici rol üstlendiğini ileri sürmektedir. 1960ların sonunda ortaya çıkan Mark-

sist feminizm, liberal feminizmle hemfikir olarak kadınların erkekler tarafından hükmedildiği, toplumda her açıdan katılımlarının önlendiğini ileri sürmüştür. Marksistler, işte cinsiyet ayrımının işçi sınıfının ayrımının yarattığı bir durum olarak ortaya çıktığını ifade etmiştir. Zira kadınlara erkeklerin yanı sıra hatta onlardan daha önce sermaye tarafından hükmedilmektedir. Bunu değiştirmek için en önemli strateji kapitalizmden demokratik sosyalist topluma geçiş yapmak olmalıdır. Marksist feminizmin öncüleri Julia ve Herman Schwendiger'dir.

Radikal Feminizm

Radikal feminizme kadın istismarına bakış açısı egemen olmuştur. Radikal feministler erkek gücünü ve ayrıcalığını bütün sosyal ilişkilerin eşitsizliğinin ve suçun çatısı olarak görmüştür. Herhangi bir toplumda en önemli ilişkiler ataeril yapıda bulunmaktadır. İş gücünün eril kontrolü ve kadının cinselliği gibi. Cinsiyet eşitsizliğinin en önemli nedenleri erkeğin kadının cinselliği üzerindeki kontrol ihtiyacı ve ataerilliktir. Radikal feminizmin çalışmaları genellikle kadın mağduriyeti ve erkek şiddeti üzerine yoğunlaşmıştır. Erkeğin kadını fiziksel, cinsel ve psikolojik olarak mağdur etmesinin nedeni kadınları kontrol altında tutma isteğidir.

Sosyalist Feminizm

Marksist ve radikal feminizmi harmanlayan sosyalist feminizme göre cinsiyet ve sınıf ilişkileri eşit derecede önemlidir. Sınıfın ne olduğunu anlamamız için cinsiyetin nasıl şekillendiğinin kavranması gerektiğini ileri sürmektedir. Özetle sosyalist teori hem sınıf hem de cinsiyet ilişkisinden etkilendiğimizi iddia etmektedir. Suç da ataeril kapitalizmin ürünü olarak görülmektedir. Öncüleri Piers Beirne ve James Messerschmidt'tir. (Case/Johnson/Manlow/Smith/Williams, Criminology, Oxford, 2017, s.287 vd)

Smart ve Harding, feminist yaklaşımların bilgi durumları (epistemoloji) ve metodolojileri açısından da farklılık arz ettiğini ileri sürmüşlerdir. Teorik durumlara ek olarak feminist araştırmacılar, birçok epistemolojik pozisyonlardan da etkilenmiştir. Bunlar feminist empirisizm, bakış açısı feminizmi ve postmodern feminizmdir. Feminist empirizme göre, tahkikatın bilimsel metotlarının kullanılması yoluyla suçun doğasının önyargısız, cinsiyetten arınmış bilgisinin üretilebilmesi mümkün olabilir. Bakış açısı feminizmine göre daha fazla araştır-

ma, daha fazla bilgi, feminist amaca hizmette çok önemli değildir; bilgi, kadınların kendi deneyimleri ve bakış açılarının aktarımıdır. Post-modern feminizme cinsiyet gibi sosyal kategorileri aşılarda kullanılan söylemleri ya da baskın dilleri çözme amacını gütmektedir. Bunun yapılması ile cinsiyet eşitsizliğinden doğan ve kadınlara dezavantaj sağla-

yan yapıların adeta maskesini düşürmektir. Diğerlerine benzer olarak, nasıl en iyi sosyal gerçekliğin bilgisinin üretilebileceğinin epistemolojik sorunu keşfe yönelmiştir. Post modern feministler kadının gerçekliklerini gizlemeyecek söylev geliştirmeyi amaçlarlar. (Clive Coleman/ Clive Norris, *Introducing Criminology*, Routledge, 2011, s.78)

araştırmalarla ilişkilendir

FEMİNİZMİN ÜÇ ANA AKIMI: LİBERAL, MARXİST VE RADİKAL FEMİNİZM TEORİLERİ THREE MAINSTREAM OF FEMINISM: THEORY OF LIBERAL, MARXIST AND RADICAL FEMINISM

Öğr. Gör. Erkan DİKİCİ

“Öz

Kadınların özgürlük ve hak mücadelesi olarak tanımlanan feminizm kavramının ortaya çıkışı 18. yüzyıla dayanmaktadır. Bu hareket üzerinden kadınların mücadele anlayışı zamanla değişmiştir. Sanayileşmenin etkisi ve ideolojik hareketler, bu değişimin temel nedeni olmuşlardır. Feminizm hareketinde yaşanan değişim, ortaya çıktığı süreçteki anlayıştan uzaklaşmıştır. Toplumsal cinsiyet bağlamında kadın-erkek eşitliğine vurgu yapan birinci dalga feministlerden oluşmuştur. Liberal feminizm olarak da adlandırılan feministlerin sonrasında, cinselliğe ve biyolojik farklılığa dikkat çeken ikinci dalga feministler gelmektedir. İkinci dalga feministler, Marxist feminizm akımı içerisinde de ele alınmaktadır. Günümüzde ise, üçüncü dalga olarak da ifade edilen radikal feministlerle birlikte feminizm anlayışı, farklılıklar üzerine inşa edilmiştir. Böylelikle 18. Yüzyılda ortaya çıkan feminizm akımının 21. Yüzyıla kadar içeriğinin ve anlamının değişime uğradığı bu şekilde gözler önüne serilmiştir. Bu bağlamdan hareketle çalışmamızda feminizm akımı etrafında ortaya çıkan feminist teoriler içerisinde liberal feminizm, marxist feminizm ve radikal feminizm teorileri temel argümanları çerçevesinde ele alınacaktır. Çalışma esnasında söz konusu feminist teorilerin sıralaması, tarihsel süreç göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur.”

Kaynak: Makalenin tamamı için bkz. http://www.jasstudies.com/Makaleler/1376569194_31-%C3%96%C4%9Fr.%20G%C3%B6r.%20Erkan%20D%C4%B0K%C4%B0C%C4%B0.pdf (e.t. 17.08.2017).

Öğrenme Çıktısı

- 3 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi
4 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Araştır 2

Feminist teorilerin müşterek özelliklerini kısaca açıklayınız.

İlişkilendir

Feminist teorilerin liberalizm, Marksizm ve sosyalizm ile ilişkisini açıklayınız.

Anlat/Paylaş

Feminist teorilerin günümüzdeki etkilerini araştırarak, ulaştığınız neticeleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

GÜNÜMÜZDE KRİMİNOLOJİ DÜŞÜNCESİ

Genel Olarak

Kriminolojinin tarihsel gelişimi ve bu gelişim seyri içinde ortaya atılan belli başlı teori ve düşünce akımlarını izah ettik. Kriminoloji diğer sosyal bilimler gibi içinde bulunduğu zaman ve siyasal şartlara göre şekillenen yönsemelerin tesiri altındaysa, günümüzde bilhassa Batı ülkelerinde suç ve suçluluk ilgili temel yaklaşım tarzları nelerdir sorusu doğal olarak akla gelmektedir.

Günümüzde kriminolojide etkili olan yaklaşımlar daha ziyade küreselleşme, geç modernlik veya post-modernlik, yönetimsellik ve risk toplumu gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Örneğin, dünya çapında teknolojik gelişmelere bağlı olarak oldukça gelişen gözetleme (surveillance) uygulamaları, bu “yeni” modern dönemin önemli özellikleri arasında gösterilmektedir. Artık iletişimin dinlenmesi bir ülkenin kendi sınırlarıyla kalmakta, diğer devletlere kadar uzanmaktadır. İletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler sosyologları artık “zamanın hızlandığı” düşüncesine sevk etmiştir. Bazıları tarafından bilgi toplumu olarak adlandırılan bu yeni dönemde artık üretim modellerinin de mal, hizmet, para ve insanların sınır aşan şekilde dolaşıma girmesiyle esnekleşmesi neticesinde artık post-fordist üretim modelinden bahsedilmektedir. Daha önce geçerli olan adını Ford otomobil fabrikasının sahibi Henry Ford’dan alan üretim döneminde endüstrileşmiş ülkeler üretim bandı, katı iş bölümüne dayanarak ürettikleri mamul ürünleri satıyor ve hammadde ve enerjiyi genelde sanayileşmemiş çevre ülkelerden elde ediyorlardı. 1980li yıllardan itibaren ise post-fordist üretim sistemi olarak adlandırılan bu sistemde, küresel iktisadi sistemde ve ulus devletlerin iktisat ve sosyal politikalarında önemli değişimler yaşanmıştır. Post-fordist esnek üretim modeli, üretim aşamalarının dış kaynaklardan satın alınması (outsourcing) şeklinde çalışmakta ve çok uluslu şirketler sistemin başat aktörü haline gelmekte ve devletleri geriletmekte zaman zaman da savaflara sürüklenmektedir. Bir başka ifadeyle bu yeni üretim modelinde, sanayileşmiş ülkeler emek yoğun üretim aşamalarını ucuz işgücü piyasalarından bu nevi ülkeler arasındaki kıyasıya rekabetten de yararlanarak satın almakta-

dır. Örneğin, son otuz yılda Çin birçok çok uluslu şirketin üretimini gerçekleştirdiği ana merkez haline gelmiştir. Burada ucuza üretilen mamul veya yarı mamul ürünler sanayileşmiş ülkelere ve diğer pazarlara satılmış ve yüksek kar oranlarına ulaşılmıştır. Sanayileşmiş ülkeler bakımından bu üretim tarzının ortaya çıkardığı netice geniş kitlelerin işsiz kalması ve esnek çalışma modelinin geniş kitlelere dayatılması olmuştur. Bu yeni üretim ilişkileri, yeni tüketim kültürünün de temellerini atmıştır. Bu bağlamda modernlikten geç modernliğe geçiş neticesinde zuhur eden önemli sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler arasında şunlar gösterilebilir:

- Üretim ve tüketim tarzlarında meydana gelen değişimler. Bu değişimler arasında piyasaların küreselleşmesi ve yeni bir istihdamda güvensizlik durumu yer almaktadır.
- Ailelerinin ve meskenlerin yapısının değişmesi. Bu değişimler arasında kadın istihdamının artması ve artan boşanma oranları yer almaktadır.
- Sosyal ekolojide meydana gelen değişimler. Bu değişimler arasında ulaşım ve iletişim teknolojilerine bağlı olarak mekan ve zaman algılarının değişmesi yer almaktadır.
- Elektronik kitlesel medyanın sosyal etkileri.
- Sosyal hayatın demokratikleşmesi. Burada kast edilen kadın ve erkek arasında veya sosyal gruplar arasındaki itaat, saygı ve güç dengesinin ortadan kalkması yer almaktadır. (Newburn, 2017, s. 342 vd.)

Risk Toplumu ve Kriminoloji

İlk defa Alman sosyolog Ulrich Beck tarafından kullanılan risk toplumu kavramı, yukarıda izah edilen teknolojik gelişmelerin modern dönemde olumlu yönleri, insanları huzur ve refaha kavuşturulacağı inancı hakimken, gittikçe bilimsel ve teknolojik gelişmelerin ortaya çıkardığı risklere vurgu yapan karamsar bir bakış açısını tanımlamaktadır. Yeni teknolojiler ve insanların onları kötüye kullanmaları yıkıcı riskler ortaya çıkarmaktadır. Çevre kirliliği, küresel ısınma, nükleer silahlanma ve kuş gribi gibi yeni salgın hastalıklar bu risklerden bazılarıdır. Bu risklerin bir özelliği de tüm dünyayı etkileyebilecek nitelikte olmalıdır. Dünyanın bir yerinde olan bir olay başka bir yerinde etkisi altı-

na alabilmektedir. Peki risk toplumu tezinin suç ve ceza adaleti üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Geç modernlik, risk toplumu gibi güncel gelişmelerin suça ve suçun kontrolü üzerine olan etkileri İngiliz sosyolog ve kriminolog David Garland tarafından ele alınmıştır. Garland'ın kontrol kültürü (The Culture of Control) isimli eseri, son 15 senede Batı'daki kriminoloji çalışmalarında en önemli ve etkili eser olarak görülmektedir. Gerçekten, Garland İngiltere ve ABD'de suç siyaseti ve uygulamalarındaki değişimleri ve ortaya çıkan yeni olguları "kontrol kültürü" başlığı altında toplayarak günümüzdeki uygulamaların anlaşılmasına ve yorumlanmasına önemli katkılar sunmuştur. Garland, çalışmasında adı geçen iki ülke örneğinde ceza adaleti sisteminde meydana gelen değişimleri tespit etmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

- İslah düşüncesinin önemli ölçüde zayıflaması: Yirminci yüzyıl boyunca ıslah fikrinin cezalandırma ve ceza infaz rejimleri üzerinde önemli tesiri olmuştu. Buna mukabil 1970li yıllardan itibaren ıslah düşüncesinin temelini teşkil eden herkesin ıslah edilebileceği düşüncesi geçerliliğini ve etkinliğini yitirmeye başlamıştır.
- İntikam ve kısas düşüncesinin geri dönüşü: Modern dönemde cezalandırmada intikam ve kısas düşüncesi çok ağır ve sert bulunmuş ve ceza adaletinde yeri olmadığı ileri sürülmüştü. Bugün ise kısas düşüncesi ve hapis cezasının ötesinde faile eza çektirecek uygulamalar gündeme gelmektedir. Gerçekten günümüze gelindiğinde birbirine zincirle bağlı mahkûmlar, suçlu listelerinin ilan edilmesi gibi uygulamalar siyasiler tarafından talep edilmektedir.
- Suç siyasetinin duygusal tonunda meydana gelen değişimler: Suç korkusunun artması ve güven duygusunun oldukça zayıflaması karşısında siyasiler suç ve suçla mücadele konusunda daha duygusal bir üslup benimsemektedir.
- Mağdurun geri dönüşü: Mağdur günümüz ceza adaleti sisteminde daha önemli bir figür haline gelmiştir. Mağdur hakları ve yeni daha ağır ceza kanunlarının çıkarılması talepleri veya belli mağdurların adına çıkarılan yasalar (Megan yasası gibi) ABD'de daha yaygın hale gelmiştir.
- Her şeyden önce halkın korunması gerekir düşüncesi: Halkın korunması her ceza adaleti sisteminin amacı olmasına karşın bu dönemde bu konuya yapılan vurgu ve aciliyet duygusu çok daha merkezi yer işgal etmektedir. Örneğin, failin ıslahı yerine, suç işleyememesi için hapsedilmesi; koşullu salıverme ve denetimli serbestlik kurumlarının birer risk yönetim aracı olarak kullanılmaları vb. uygulamalar bu kapsamda değerlendirilmektedir.
- Siyasileşme ve yeni popülizm: ABD ve İngiltere'de siyasi partiler geçmişte suç ve ceza modelleri bakımından pek farklı görüşler ortaya koymazken, günümüzde suç ve ceza siyasi rekabetin ana konularından biri haline gelmiştir.
- Hapishanenin yeniden icadı: Daha öncekileri hapis cezasına alternatif yaptırımlar üzerinde durulurken 1970li yıllardan itibaren ABD, 1990lı yıllardan itibaren İngiltere'de yeni hapishaneler inşa edilmesinin başarılı bir ceza adaletinin gerekli ve önemli unsurları olduğu düşüncesi egemen olmuştur.
- Kriminoloji düşüncesinin dönüşümü: Kriminolojide 1970li yıllara kadar suçluluk topluma uyum veya sosyal adaletsizlik gibi sebeplere bağlanıyordu. Buna mukabil 1970li yıllardan itibaren kontrol teorilerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönemdeki kontrol teorilerinin ise insana itimadı yok denecek seviyededir. Bunun sonucu olarak kriminoloji düşüncesi suçlu ve onun ıslahı yerine, suç fiili ve onun nasıl önlenebileceği meselesine yoğunlaşmıştır.
- Suç önleme ve mahalle güvenliği altyapısının genişlemesi: Kendi özel güvenliğini tutan mahalle örneklerinde olduğu gibi korku ve zarar endişesini gidermek üzere güvenlik yatırımları bu dönemde yoğunlaşmaya başlamıştır.
- Suçla mücadelenin özelleşmesi: Bu dönemde özel güvenlik endüstrisinin muazzam şekilde geliştiği görülmektedir. Güvenlik, alınıp-satılan bir ticari metaya dönüşmüştür.
- Sürekli kriz hali hissi: Bu döneme hakim olan bir başka olgu da sürekli kriz ve ceza adaletinin kendisine verilen görevleri yerine getiremediği düşüncesidir. (Garland, 2001, s. 8 vd.; Newburn, 2017, s. 353-354)

Bu ve benzeri tespitler ve yeni penalojik manzaranın tasviri pek de yeni bir şey söylenmediği ve devamlılıkların gözden kaçırılmaması gerektiği tenkidine uğrasa da Garland vb. yazarların çizdiği çerçeve en azından İngilizce konuşan ülkelerde ceza adaleti sistemlerinin serencamını ortaya koymaktadır.

Kriminoloji Teorileri ve Türkiye

Şimdiye kadar ele aldığımız tüm teoriler başta ABD olmak üzere diğer Batı ülkelerinde suç ve suçlu davranışını açıklamak üzere geliştirilmiştir. Hiç şüphesiz bu teorileri ortaya atanlar suçluluğa ilişkin görüşlerinin zaman ve mekandan bağımsız bir şekilde geçerli olduğu düşüncesini taşımaktaydı. Ayrıca teorilerin geçerliliği konusunda ampirik çalışmalar da Batı ülkelerinde yapılan anket ve diğer alan araştırmalarına dayanmaktadır. Bu hususta Topçuoğlu şunları kaydetmektedir:

Ülkemizde suçluluğun nedenlerini ortaya çıkarmak için gerçekleştirilen ampirik çalışmalara değinmeden önce ilk olarak şunu belirtmek gerekir ki bilinen suç teorilerinin neredeyse tamamı gelişmiş Batı toplumlarındaki araştırmacılar tarafından ve orta sınıf AngloAmerikan insan üzerinden geliştirilip ileri sürülmüştür. Söz konusu teorileri geliştirenler kuramsal modellerinde kendi toplumlarındaki belli başlı sorunlara cevap aramışlar ve bunu yaparken ileri sürdükleri kuramsal kavramlarla da içinde buldukları toplumun tutum ve davranışlarını yansıtmışlardır. Herhangi bir sosyo-kültürel grupta geliştirilen kuramsal bir modelin ve bu modelin ortaya çıkardığı belli başlı risk etkenlerinin evrensel

olduğunu en baştan kabul etmek mümkün değildir. Her ne kadar gelişmiş Batı toplumlarında uzun yıllardır yürütülen çalışmalar sayesinde suçluluk için risk oluşturan etkenlerin belirlenmesi yönünde ciddi ilerleme gösterilmiş ve birçok risk etkeninin farklı ülkelerde farklı sosyo-kültürel ortamlara rağmen benzerlik gösterdiğine ilişkin sağlam bulgular ortaya koyulmuş olsa da bazı etkenlerin sosyal, ekonomik ya da kültürel farklılıklardan dolayı sadece belli ülkelerde geçerli olduğu yönünde de elimizde veri bulunmaktadır Hatta aynı ülke sınırları içinde bile risk etkenleri cinsiyet ya da etnik gruba bağlı olarak önemli oranda değişiklik gösterebilmektedir. Öyle ki bir sosyal grup için risk teşkil eden bir etken, bir diğer grup üyeleri için koruyucu ya da nötr özellik bile gösterebilmektedir. Dolayısıyla, bu teorik modellerin öne çıkardığı risk etkenlerin ve bu etkenlerin suçluluğa yol açtığı ileri sürülen nedensel mekanizmaların, Batı kültüründen belli noktalarda farklılık gösteren Türk toplumunda ne derece geçerli olup olmadığının test edilmesi, gerekirse bu modellerin revize edilmesi gerekmektedir. (Topçuoğlu, 2014, s. 247-248)

Geçtiğimiz on yıl boyunca bu ve benzeri sorulara yanıt vermek üzere İngilizce konuşmayan Batı ülkeleri ve Batılı olmayan ülkelerde yukarıda izah ettiğimiz teorilerin geçerliliği konusunda çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda bazı teorilerin diğerlerine nazaran daha fazla başarılı olduğu tespit edilmiştir; ancak bu konudaki çalışmalar henüz dağınık ve az sayıda olduğu için genellemeler yapmak pek mümkün değildir.

Öğrenme Çıktısı

5 Günümüzdeki kriminoloji düşüncelerinin özellikleri ve etkilerinin açıklanabilmesi

Araştır 3

Günümüzde kabul edilen kriminoloji düşüncelerinin genel özelliklerini kısaca açıklayınız.

İlişkilendir

Risk toplumu ile kriminoloji arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Anlat/Paylaş

Günümüzdeki kriminoloji düşünceleri ile geçmişte yer alan kriminoloji düşünceleri arasındaki farkları ve benzerlikleri araştırarak, ulaştığınız neticeleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

1 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi

2 Yeni klasik ile damgalama teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Yeni Klasik Teoriler

Yeni klasik (neo-classic) teoriler, klasik okulun kişinin irade hürriyetini haiz olduğunu ve bu sebeple işlediği suçtan şahsi sorumluluğunun söz konusu olduğu mülahazasını yeniden gündeme getirmiştir. Bu teorilerden biri olan rasyonel tercih teorisi, suçlu davranışın, kişinin rasyonel menfaat-zarar hesaplarına dayandığını iddia etmiştir. Mutat faaliyet teorisi ise suçlu davranışa, suç ve hususiyetle suçun işlendiği duruma bakar. Bu teoriye göre, bir suçun işlenmesi için üç şey gereklidir: Motive olmuş bir fail, uygun bir hedef ve koruyucu kişilerin bulunmaması. Bu üç unsurdan birinin eksik olması halinde suçun işlenmesi ihtimali zayıflayacaktır.

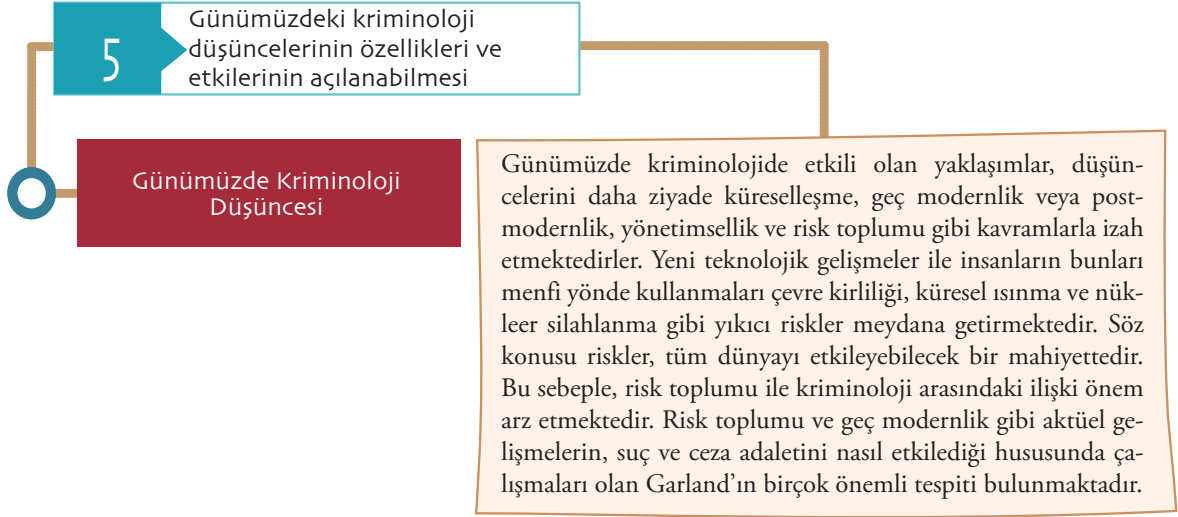
Damgalama teorisi ise birincil ve ikincil sapma tefriğine dayanır. Birincil sapma farklı psikolojik ve sosyolojik sebeplerle kendini gösteren ve gerçekte sadece suçun işlenmesini ifade eden bir kavramdır. Burada kişi, kendini suç üzerinden tanımlamaz. Suçu akla uydurur ve zararsız kabul eder. İkincil sapma ise birincil sapmada gerçekleştirilen fiile karşı gösterilen tepkileri takip eden sapma türüdür. Burada, birincil sapmaya karşı gösterilen sosyal tepkiler neticesinde kişi suçlu olarak damgalanmaktadır.

3 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin özelliklerinin açıklanabilmesi

4 Eleştirel kriminoloji teori ve düşüncelerinin örneklendirilebilmesi

Eleştirel Kriminoloji

Eleştirel kriminoloji teori ve düşünceleri esasında bir bütünlük arz etmemektedir. Söz konusu teori ve düşüncelerin aralarındaki bağı, kendilerini ana akım kriminoloji karşısında konumlandırmaları teşkil etmektedir. Eleştirel kriminoloji daha çok, suçlu davranışın ortaya çıkmasında sosyal yapının etkili olduğu savunan Marksist ideolojiye dayanmaktadır. Günümüzde eleştirel kriminolojinin, ana akım kriminolojinin üzerinde çok fazla durmadığı, feminist kriminoloji, mahkum kriminolojisi ve yeşil kriminoloji gibi alanlarda da çalışmaları bulunmaktadır. Feminist kriminoloji suçlu davranışın yapısı ve kapsamı açıklanırken sadece erkeklerin kıstas olarak alınmamasını, kadınların da yapılacak çalışmalarda dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir. Başlıca feminist kriminoloji teorilerini, liberal, Marksist, radikal ve sosyalist teoriler teşkil etmektedir.

1 Rasyonel tercih teorisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Suçlu davranış, kişinin rasyonel menfaat-zarar hesaplarına dayanmaktadır.
- B. Bir suça iştirak etme bakımından başlama, alışkanlık ve vazgeçme olmak üzere üç safha söz konusudur.
- C. Suçlar belli bir gaye ile işlenen fiillerdir.
- D. Suçlular mevcut şartlar dahilinde en iyi kararı vermeye çalışır.
- E. Suçluların karar alma süreçleri işledikleri suç tipine göre farklılık göstermez.

2 Rasyonel tercih ve mutad faaliyet teorilerinin suçun işlenmesini zorlaştırmaya yönelik pratik ve kontrol edilebilir değişiklik önerileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Hedeflere ulaşılmasının zorlaştırılması.
- B. İnsanların, eşyaları ve kendileri hakkında daha sorumlu davranmaya ikna edilmeleri.
- C. Güvenlik kamerası vb. izleme yöntemlerinin hayata geçirilmesi.
- D. Cezaların azaltılması.
- E. Suçluların yakalanması ihtimalinin güçlendirilmesi.

3 Klasik Damgalama Teorisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Damgalama ve etiketleme teorisi, birincil ve ikincil sapma tefriğine dayanmaktadır.
- B. Birincil sapmada, fail bir damgalama ve kendini suçlu olarak görme haline girer.
- C. İkincil sapmada, birincil sapmaya gösterilen toplumsal tepkiler neticesinde kişi suçlu olarak damgalanmaktadır.
- D. Damgalama teorisine göre, damgalanan kişi suçlu kariyerinin gelişiminin nihai safhasında sapıcı davranışlar sergileyen bir gruba girer.
- E. Bir kişinin suçlu olarak damgalanması için işlediği fiilin mevcut bir normu ihlal etmiş olması ve bununla birlikte bu kuralın tatbik edilmiş olması gerekmektedir.

4 Damgalama teorilerinden biri olan utandırma teorisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. John Braithwaite tarafından ortaya atılan teori, sosyal kontrol, fırsat, alt kültür ve damgalama teorilerinin harmanlanması suretiyle oluşturulmuştur.
- B. Utandırma, toplumun bir davranışı tasvip etmediğini gösteren ve kişinin pişmanlık duymasını gaye edinen veyahut bu tesiri ortaya çıkaran tepkinin gösterilmesine ilişkin tüm süreci ifade etmektedir.
- C. Dışlayıcı utandırma adı verilen tepki, daha ziyade ABD gibi bireyci toplumlarda görülmektedir.
- D. Dışlayıcı utandırmada merkezde sadece kişinin işlediği fiil değil bizatihi kişinin kendisi bulunmaktadır.
- E. Dışlayıcı utandırmanın etkilerinden biri de suç oranlarının azalmasına sebep olmasıdır.

5 Damgalama teorilerinden biri olan başkaldırma teorisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. ABDli kriminolog Lawrence Sherman tarafından ortaya atılan ve yine damgalama teorileri içinde değerlendirilen başkaldırma (defiance) teorisi cezalandırmaya karşı failin verdiği tepkiler üzerine bina edilmiştir.
- B. Ceza yaşlı erkeklerde, gençlere nazaran daha az tesirlidir.
- C. Cezanın sadece menfi neticeleri değil müspet neticelerinin de olabileceği kabul edilmektedir.
- D. Cezanın bir etkisi olmayabilir. Başka bir ifadeyle yeni suçların işlenmesine bir tesiri olmayabilir. (kayıtsızlık)
- E. Kişilik tipi ve cezanın etkisi arasında bir münasebet vardır.

6 Eleştirel kriminoloji ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Eleştirel kriminoloji, Marksist düşünceye dayanmaktadır.
- B. Eleştirel kriminoloji başlığı altında toplanan görüş ve teoriler, bir bütünlük arz etmemektedir.
- C. Eleştirel kriminoloji bilhassa 1960lı yıllarda bir grup radikal görüşlü kriminolog tarafından geliştirilmiştir.
- D. Bu teoriyi savunan kriminologlara göre suçluluğun esas sebepleri kapitalist toplumdaki yapısal eşitsizlikler ve güç ilişkileridir.
- E. Bu teoriye göre komünist toplumda sadece mülk sahipleri hukuk tarafından korunacağından, suç ortadan kalkacaktır.

7 Daly ve Chesney-Lind'e göre feminist düşüncüyü geleneksel kriminolojik araştırmalardan ayıran 5 faktörle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Bilgi sistemi erkeğin doğal ve sosyal dünyasının bakış açısını yansıtmamaktadır. Bu sebeple bilgi üretimi cinsi değildir.
- B. Cinsiyet doğal bir gerçeklik değil, karmaşık sosyal, tarihi ve kültürel bir üründür.
- C. Cinsiyet ve cinsiyet ilişkileri sosyal hayatı ve en temel yollarla sosyal kurumları düzenler.
- D. Cinsiyet ilişkisi ve erkeklik ve kadınlık oluşumu simetrik değildir fakat erkeğin üstünlüğü ilkesine ve kadının üzerindeki sosyal ve politik-ekonomik hakimiyete dayanmaktadır.
- E. Kadınlar düşünsel araştırmanın merkezinde olmalı, çevresel, görünmez ya da erkeğin mütemim cüzü olarak değil.

8 Liberal, Marksist, radikal ve sosyalist feminist kriminoloji teorileri ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Liberal feminizme göre, cinsiyet eşitsizliği, kadınların hızlı bir şekilde erkek dünyasına entegrasyonu yolunun temizlenmesi ile ortadan kalkabilir.
- B. Marksist feminizm, kadınların erkekler tarafından hükmedildiğini ve toplumda her açıdan katılımlarının önlendiğini ileri sürmüştür.
- C. Radikal feminizme göre, cinsiyet eşitsizliğinin en önemli sebepleri erkeğin kadının cinselliği üzerindeki kontrol ihtiyacı ve ataerkilliktir.
- D. Radikal feminizmin çalışmaları genellikle kadın mağduriyeti ve erkek şiddeti üzerine yoğunlaşmıştır.
- E. Sosyalist feminizm, suçu ataerkil kapitalizmin bir ürünü olarak görmemektedir.

9 Aşağıdaki ifadelerden hangisi modernlikten geç modernliğe geçiş neticesinde ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve kültürel değişimlerden biri **değildir**?

- A. Kadın ve erkek arasında veya sosyal gruplar arasındaki itaat ve saygının güçlenmesi.
- B. Üretim ve tüketim tarzlarında meydana gelen değişimler.
- C. Ailelerinin ve meskenlerin yapısının değişmesi.
- D. Sosyal ekolojide meydana gelen değişimler.
- E. Elektronik kitlesel medyanın sosyal etkileri.

10 Aşağıdakilerden hangisi sosyolog ve kriminolog David Garland'ın ele aldığı geç modernlik, risk toplumu gibi güncel gelişmelerin, suça ve suçun kontrolü üzerine olan etkilerinden biri **değildir**?

- A. Islah düşüncesinin önemli ölçüde zayıflaması
- B. İntikam ve kısas düşüncesinin terk edilişi
- C. Siyasileşme ve yeni popülizm
- D. Mağdurun geri dönüşü
- E. Suçla mücadelenin özelleşmesi

1. E

Yanıtınız yanlış ise “Yeni Klasik Teoriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. D

Yanıtınız yanlış ise “Yeni Klasik Teoriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. B

Yanıtınız yanlış ise “Yeni Klasik Teoriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. E

Yanıtınız yanlış ise “Yeni Klasik Teoriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. B

Yanıtınız yanlış ise “Yeni Klasik Teoriler” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Eleştirel Kriminoloji” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. A

Yanıtınız yanlış ise “Eleştirel Kriminoloji” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. E

Yanıtınız yanlış ise “Eleştirel Kriminoloji” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. A

Yanıtınız yanlış ise “Günümüzde Kriminoloji Düşüncesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. B

Yanıtınız yanlış ise “Günümüzde Kriminoloji Düşüncesi” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Rasyonel tercih teorisi esas olarak, suçlu davranışın kişinin rasyonel menfaat-zarar hesaplarına dayandığını iddia etmektedir. Tüm insanların eşit olduğunu kabul eden teori, insanlar arasındaki tek farkın sadece yapıp ettikleri olduğunu ileri sürmektedir. Buna göre suç işleyenler, suç işlemeyenlerden işledikleri suç fiili itibarıyla ayrılabilirler. Bu teorisin temel tezleri şu şekilde sıralanabilir:

- Suçlar belirli bir gaye ile işlenen fiillerdir. Suç işlemekteki gaye faile menfaat sağlanmasıdır.
- Suçlular var olan şartlar içerisinde en iyi kararı vermeye çalışır. Burada belirsizlik ve riskleri göz önünde bulundurlar.
- Suçluların karar alma süreçleri işledikleri suç tipi bakımından değişiklik gösterir.
- Bir suça iştirak etme bakımından üç safha söz konusudur: başlama, alışkanlık ve vazgeçme. Bu safhaların hepsi değişik olgulara bağlı olduklarından ayrı ayrı ele alınmalıdır.
- Spesifik olarak bir suç işlemeye karar verilmesi halinde ise suça giden her safhada alınan kararlar söz konusudur. Bunlar hazırlık, hedefin seçilmesi, fiilin icrası ve sonrasında kaçma vb.

Araştır 2

Başlıca feminist kriminoloji teorileri olarak, liberal, Marksist, radikal ve sosyalist teoriler ifade edilebilir. Söz konusu feminist teorilerin ortak özellikleri şu şekilde sıralanabilir:

- Kadına karşı ayrımcılığı vurgulamak;
- Şahsi ve sosyal düzeyde vuku bulan erkek şiddeti ile ilgilenmek;
- Kadının toplumda sahip olduğu adaletsiz pozisyona ve kadının maruz kaldığı mağduriyetlere odaklanmaktır.

4

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 3

Günümüzde kriminolojide kabul gören yaklaşımlar daha ziyade küreselleşme, geç modernlik veya post-modernlik, yönetimsellik ve risk toplumu gibi kavramlarla ifade edilmektedir. Örneğin, dünya genelinde teknolojik gelişmelerde meydana gelen ilerlemeye bağlı olarak gelişen gözetleme (surveillance) uygulamaları, bu “yeni” modern dönemin önemli özellikleri arasında yer almaktadır. İletişimin dinlenmesi bir ülkenin kendi sınırlarıyla kalmamakta, diğer devletlere kadar uzanmaktadır. İletişim teknolojilerindeki önemli gelişmeler sosyologları artık “zamanın hızlandığı” düşüncesine yöneltmiştir. Bazıları tarafından bilgi toplumu şeklinde isimlendirilen bu yeni dönem artık üretim modellerinin de mal, hizmet, para ve insanların sınır aşan şekilde dolaşıma girmesiyle esnekleşmesi neticesinde artık post-fordist üretim modelinden söz edilmektedir. 1980li yıllardan itibaren etkisini göstermeye başlayan post-fordist üretim sisteminde, küresel ekonomi sisteminde ve ulusal devletlerin ekonomi ve sosyal politikalarında önemli değişimler meydana gelmiştir. Post-fordist esnek üretim modeli, üretim safhalarının dış kaynaklardan satın alınması (outsourcing) şeklinde çalışmakta ve çok uluslu şirketler sistemin temel aktörü haline gelmekte ve devletleri geriletmekte zaman zaman da savaflara sürüklemektedir. Başka bir ifadeyle bu yeni üretim modelinde, sanayileşmiş ülkeler emek yoğun üretim safhalarını ucuz işgücü piyasalarından bu nevi ülkeler arasındaki kıyasıya rekabetten de faydalanarak satın almaktadır. Sanayileşmiş ülkeler bakımından bu üretim tarzının meydana getirdiği netice geniş kitlelerin işsiz kalması ve esnek çalışma modelinin geniş kitlelere dayatılması olmuştur. Bu yeni üretim ilişkileri, yeni tüketim kültürünün de temellerini ortaya koymuştur. Bu kapsamda modernlikten geç modernliğe geçiş neticesinde ortaya çıkan önemli sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler arasında şunlar gösterilebilir:

- Üretim ve tüketim tarzlarında ortaya çıkan değişimler. Bu değişimler arasında piyasaların küreselleşmesi ve yeni bir istihdamda güvensizlik durumu yer almaktadır.
- Ailelerinin ve meskenlerin yapısının farklılaşması. Bu farklılaşmalar arasında kadın istihdamının artması ve artan boşanma oranları yer almaktadır.
- Sosyal ekolojide ortaya çıkan değişimler. Bu değişimler arasında ulaşım ve iletişim teknolojilerine bağlı olarak mekan ve zaman algılarının değişmesi yer almaktadır.
- Elektronik kitlesel medyanın sosyal etkileri.
- Sosyal hayatın demokratikleşmesi. Burada kast edilen kadın ve erkek arasında veya sosyal gruplar arasındaki itaat, saygı ve güç dengesinin ortadan kalkması yer almaktadır.

Kaynakça

- Ağaoğlu Canay, D. (2004). *Kadın Suçluluğu*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enst. Kamu Hukuku ABD.
- Carrabine, E., Cox, P., Lee, M., Plummer K. and South, N. (2009). *Criminology: A Sociological Introduction* (2nd Edition), Routledge, London.
- Case, S., Johnson P., Manlow D., Smith R., and Williams K. (2017). *Criminology*, Oxford University Press, Oxford.
- Coleman, C., Norris, C. (2011). *Introducing Criminology*, Routledge.
- Davidson, J., Chesney-Lind, M. (2009). *Gender and Crime*, 21.st Criminology, A Reference Handbook, Ed. Mitchell Miller, Sage.
- Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*, Oxford University Press, Oxford.
- İçli, T. G. (2013). *Kriminoloji* (8. Baskı), Seçkin, Ankara.
- Kunz, K.L., (2008). *Kriminologie* (5. Auflage), Haupt Verlag, Bern.
- Miller, J., Mullins, C. (2005). *The status of feminist Theories in criminology*, s.217-249.
- Newburn, T. (2017). *Criminology* (3rd Edition), Routledge, Oxford.
- Sokullu-Akıncı, F., ve Dursun S. (2016). *Viktimoloji* (3. Baskı), Beta, İstanbul.
- Topçuoğlu, T. (2014). 'Kriminoloji için Bir Disiplin Çağrısı!' *Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi* (C. 2), ss. 241-268.
- Treadwell, J. (2013). *Criminology the Essentials*, 2.ed., Sage.
- Triplett, R. and Upton L. (2016). *Labeling Theory: Past, Present, and Future in: Piquero A. R. (ed) The Handbook of Criminological Theory*, Wiley Blackwell.

Bölüm 5

Suçluluk

öğrenme çıktıları

Çocuk ve Suçluluk

- 1 Çocuk suçluluğunun tanımlanabilmesi
- 2 Çocuk suçluluğunun sebeplerinin açıklanabilmesi

Kentleşme ve Suçluluk

- 3 Şehirleşme, bireyselleşme ve göçün suçluluk üzerindeki etkisinin açıklanabilmesi

Medya ve Suçluluk

- 4 Medyanın suçluluk üzerindeki etkisinin açıklanabilmesi
- 5 Medya ve video oyunlarındaki şiddetin suçlulukla ilişkisinin açıklanabilmesi
- 6 Sosyal medyada işlenen suçların örneklendirilebilmesi

Anahtar Sözcükler: • Çocuk Suçluluğu • Çocuk Suçluluğunun Sebepleri • Şehirleşme • Bireyselleşme • Göç • Medya • Video Oyunları • Sosyal Medya

GİRİŞ

Bir ülkenin geleceğinin teminatını teşkil eden çocukların suçtan uzak tutulması hemen hemen tüm ülkelerin üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. Çocuk suçluluğunu ortaya çıkaran sebeplerin iyi bir şekilde bilinmesi bu gayenin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Çocuk suçluluğunu ortaya çıkaran birçok sebep bulunmaktadır. Biz çalışmamızda bu sebepleri bireysel ve çevresel olmak üzere iki başlık altında incelemeyi uygun gördük. Bireysel sebepler kapsamında, bazı fiziki, biyolojik ve psikolojik faktörler ele alınacaktır. Çocuğun davranışları üzerinde bilhassa içinde yetiştiği ortamın büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bu sebeple, çocuk suçluluğunun ortaya çıkmasında bireysel sebeplerden daha çok etkili olan, aile, okul ve bunların dışındaki bazı çevresel sebepler üzerinde durulacaktır.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise şehirleşme ve suçluluk ilişkisi izah edilmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda, şehirleşme ve bunun tabii bir neticesi olan bireyselleşme ile göç konuları üzerinde durulacaktır. Şehirleşme ve bireyselleşme ile birlikte, kırsal alanda etkili olan sosyal kontrol imkânı ile geleneksel kuralların ortadan kalkması, suçluluğun ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Ayrıca hızlı şehirleşmenin en önemli faktörü olan göçler de suç oranlarının yükselmesinde önemli bir rol oynamıştır. Zira göçün en büyük neticesi olan gecekondulaşmanın birçok menfi neticesinin ortaya çıktığı görülmektedir.

Son olarak ise medya ve video oyunlarındaki şiddet ile sosyal medya kullanımının suçluluğa etkisi üzerinde durulacaktır. Günümüzde medyanın kişileri suça yönlendirme vasıtası olarak kullanılabildiği yapılan araştırmalarda ortaya çıkmıştır. Hususiyetle medyada yer alan şiddetin, toplumu ve daha özelde çocukları menfi yönde etkilediği görülmektedir. Ayrıca video oyunlarındaki şiddetin de bilhassa çocukların suça itilmesinde rol oynadığı görülmektedir. İnternet kullanımının yaygınlık kazanması ile birlikte birçok kişi tarafından kullanılan Facebook, Twitter, Instagram gibi sosyal medya platformlarında da yeni suç tipleri ortaya çıkmıştır. Aşağıda bu mecralarda işlenen bazı suç tiplerine değinilecektir.

ÇOCUK VE SUÇLULUK

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaşını doldurmamış her birey çocuktur ve çocukların suç işlemeleri halinde ortaya çıkan olgu da çocuk suçluluğudur. Uluslararası sözleşmelerde çocuk suçluluğu ile ilgili tanıma "BM Çocukların Yargılanması İle İlgili Uyulması Gereken Standart Asgari Kurallar" (Beijing Kuralları) ile ilgili deklârasyonda rastlanmaktadır. Kuralların "Kurallar ve Tanımların Çerçevesi" olarak verilen 2. Bölümüne göre:

(1) Aşağıdaki Standart Asgari Kurallar, çocuk suçlulara, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ve diğer fikirler, milli ve sosyal orijin, mülkiyet veya diğer statü farkı gözetilmek şeklinde hiçbir ayrımcılık uygulanmadan tatbik edilecektir.

(2) Kuralların amacı uyarınca aşağıdaki tanımlamalar, Üye Devletler tarafından kendi hukuk sistemleri ve kavramları uyarınca kullanılacaktır.

a) Çocuk, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, bir suçu işlemesi ile ilgili olarak yetişkinlerden farklı şekilde muamele edilen küçük veya gençlerdir.

b) Suç, ilgili hukuk sistemleri uyarınca, kanuna göre cezalandırılabilir olan (ihmal veya hareket ile işlenen) her türlü davranıştır.

c) Çocuk suçlu, suç işlediği ortaya çıkan veya iddia edilen küçük veya gençtir.

Günümüzde birçok genç ve çocuk, aile ve okul ilişkilerinde geleneksel yöntemlerin rehberliğine ihtiyaç duymaz hale gelmiştir. Çocuklar, günümüzün fırsatlarının sunduğu çeşitlilik yanında, cinsiyet, sosyal köken ya da memleket fark etmeksizin yeni ve çok çeşitli zarar verici fiillerle de daha çok karşılaşmaktadır. Bazı avantajlar yasadışı fırsatlara dönüşebilmekte, bu da gençlerin ve çocukların suç işlemesine neden olabilmektedir. Çocuk suçluluğuna ilişkin istatistiksel veriler, çocuk suçluluğunun 1990'lardan itibaren artış gösterdiğini işaret etmektedir. (UNICEF, Juvenile Delinquency, World Youth Report (WYR), 2003, s.189) Diğer ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de çocuk suçluluğu yıldan yıla devamlı bir artış göstermektedir. 2005 yılında hapis cezası kararı verilen 4290 çocuktan 3901'i erkek, 389'u kız çocuğudur. 2006 yılında ise hapis cezası kararı verilen 5208 çocuktan 4961'i erkek, 247'si kız çocuğudur. İşlenen çocuk suçlarına iliş-

kin sıralamada mala karşı suçlar, vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve hürriyete karşı suçlar en çok işlenen suçlardır. 2006 yılında çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemelerine açılan davaların % 62,4'i mala karşı suçlar (TCK 141-169), % 14,9'u vücut dokunulmazlığına karşı suçlar (TCK 93- 96), % 3,1'i hürriyete karşı suçlardır. (www.adli-sicil.gov.tr) Çocuk ve genç suçluluğunun genellikle zor hayat şartlarında yaşayanlar arasında daha yüksek olduğu genel bir tespittir. En genel açıdan bakılacak olursa, ailede alkol ve uyuşturucu bağımlılığının olması, yoksulluk, aile içi şiddet ve sorunlar, kalabalık aile, evde istismar edici davranışların yaşanması, aile bireylerinin ölmesi gibi nedenler çocuk ve gençleri suç işlemeye iten en genel gerekçeler olduğu tespit edilmiştir. (WYR, s.190)

Erkek çocuk suçluluğu, kız çocuklara göre altı yedi kat daha yüksektir. Bunun birçok nedeni vardır. Birçok kısıtlayıcı ve teşvik edici durumlar kızların erkelere göre sosyal normlara uyumlaşmasını kolaylaştırmaktadır. Örneğin, kız çocuklarının cinsel istismara maruz kalma korkuları onların çetelere karışmasını engellemektedir. Ailelerin kız çocukları üzerindeki kontrol ve baskıları erkek çocuklara göre daha etkindir. Erkek çocukların aileleri tarafından daha toleranslı davranılmaları da onların suç işlediklerinde üzerinin kapatılacağı ya da hoşgörülü davranılacağı inancını taşımalarına neden olmaktadır. Ayrıca agresiflik ve şiddet, ataerkil toplumlarda erkeklik simgesi olarak görülmektedir. (WYR, s.192) Ülkemizdeki çocuk suçluluğunun genel değerlendirmesinde; erkek çocukların, kız çocuklarına oranla daha fazla suç işledikleri görülmür. Bunun nedeni de fiziki ve psikolojik nedenler yanında toplumumuzdaki geleneksel sosyal yapı ve klasik aile yapısının kız çocuğunu suç olgusundan koruması olarak belirlenebilir.

Çocuk Suçluluğunun Nedenleri

Büyüklerde ya da çocuklarda suçun nedenlerinin matematiksel bir kesinlikle ortaya koymak mümkün değildir. Ancak insan davranışına genel olarak tesir eden bütün faktörlerin, bu davranışı kötü yola sevk etmeleri halinde, suçun nedenleri arasında sayılması pekâlâ mümkündür. Bu sebeple denilebilir ki; suçun nedeni tek değil, oldukça çeşitlidir. (Yavuz Selim Kılıç, Çocuk Suçluluğuna Sebep Olan Sosyo Ekonomik Faktörler, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üni. Sosyoloji

ABD, 2007, s.81) Çocuk suçluluğunun yoğunluğu ve ciddiyeti genellikle sosyal, ekonomik ve kültürel şartlara bağlı olarak değişmektedir. Ancak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocuk suçluluğu önemli bir sorun olduğu açıkça ortada durmaktadır. Bu sorun, bir yandan endüstrileşme ve kentleşmenin etkisiyle, bir yandan da düzensizlik ve fırsat eşitsizliklerinden kaynaklanmaktadır. İç göç, nüfus değişimi ve toplumsal değerlerdeki değişimler, çocukların davranışlarının yanı sıra çocuk suçluluğunu da yeni boyutlara ulaştırmıştır. (Bilal Yılmaz, Sanık Konumundaki Çocukların Genel Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Çocuk Suçluluğunda Çözüm Önerileri, Çukurova Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s.26.) Çocuğu suça iten veya ona suç işleten neden ve amaç hiçbir zaman tek olmamıştır. Araştırmalarda çocuğun suçluluğa yönelmesinin nedenleri konusu genel olarak üç başlık altında ele alınmaktadır. Bu başlıklar bireysel ve çevresel nedenlerle açıklanabilmektedir.

- Çocuğun yapısı, özellikleri ve yeteneklerine ilişkin etmenler (bireysel nedenler),
- Çocuk üzerindeki çevresel etkenler, özellikle içinde yetişip büyüdüğü en yakın çevre olan aile (çevresel nedenler)
- Çocuğun sosyal çevresi ve yaşam koşullarıdır (çevresel nedenler).

Bireysel Nedenler

Kalıtıl nedenlerin çocuk suçluluğunda önemli bir etken olduğunu ilk ileri süren Lombrosso, suçlulukla kalıtım arasında ilişki kurmuş, bireyin doğuştan suçlu olduğuna, buna da kişinin sahip olduğu fiziki, biyolojik ve psikolojik anormalliklerin neden olduğunu ileri sürmüştür. Lombroso'ya göre, çocukları suç işlemeye sevk eden temel saiklerden birisi de kalıtım (irsiyet)'tir. Lombrosso özellikle fiziki eksikliğin suçluluğa neden olduğunu belirterek, çalışmasının başlangıcında suçluluğu bireysel olarak ele almış ve onu insan davranışının biyolojik yapısını araştırmıştır. Ona göre suç bedensel koşulların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktadır. Nasıl ki bir hayvan doğuştan yırtıcı veya vahşi oluyor ve bir bitki parazit olarak doğuyorsa insanda suçlu olarak doğmaktadır. Yani insan doğuştan suçludur. Bu insanlar bedenlerinde bulunan stigmata (damga) ve anomaliler ile diğer insanlardan farklılık gösterirler. Bu özellikleri kendilerini iradeleri dışında

suç işlemeye yöneltir. (Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, 10.Basım, 2001, s.90; Veysel Kunt, Suç ve Çocuk, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üni, Sosyal Antropoloji ABD, 2003, s.25) Lombroso'nun biyolojik determinizm konusundaki katı tavrı artık güncelliğini yitirmiştir. Günümüz kriminologları suçun biyolojik nedenlere dayanmasının yanı sıra çevresel koşulların insan davranışını etkilediği ve yönlendirdiğini ileri sürmektedirler. Bio-sosyal teori olarak adlandırılan bu görüş fiziksel ve zihinsel özellikler ile sosyal çevre ve davranış arasındaki ilişkiyi tespit etmeye çalışmaktadır. (Hami Güney, Sosyolojik Açısından Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, s.26)

Kalıtısal bir diğer durum da zekâdır. Kriminolojik çalışmaların yapılmaya başlandığı ilk yıllarda bütün geri zekâlıların suçlu, suçluların ise geri zekâlı olduğu tezi ileri sürülmüştür ancak günümüzde bu çalışmalar geçerliliğini yitirmiştir. Hatta yapılan incelemeler sonucunda suç kategorisine göre zekâ seviyesinin değiştiği ortaya çıkmış, mesela sahtekârlık, dolandırıcılık ve organize suç faillerinin zekâ seviyesi yüksek iken cinsel suç, müessir fiil ve adam öldürme faillerinin zekâ seviyesinin düşük olduğu gözlenmiştir. (Sulhi Dönmezer, Kriminoloji, Beta, İstanbul, 1994, s.142) Bireysel suç nedenlerinden bir diğeri, kişilerdeki psikoz, nevroz, kleptomani gibi kişilik bozuklukları, psikolojik nedenlerdir. Kişilik bozukluğuna sahip kişiler, tedavi edilmediği sürece bu rahatsızlıklarının niteliğine uygun suçlar işleyebilir. Kleptomaların hırsızlık yapması, psikopatların şiddet suçları işlemesi bu türdendir. Yine, bağımlılık yaratan maddelerin etkisindeki veya zekâca geri, akıl maluliyetine sahip bireyler de telkin ve suç işlemeye açıktırlar. Aslında, suçun bireysel nedenleri, çevresel nedenlerle kıyaslandığında ikinci derece öneme sahiptir ve çoğunlukla karşımıza diğer nedenlerle birleşmiş olarak çıkar. (Kılıç, s.83)

Kalıtım ile suç arasındaki ilişkiyi açıklamak için suçlu aileler, ikizler ve ırklar üzerinde kapsamlı olarak araştırmalar yapılmış, bu araştırmalardan biri olan ve Friedrich Stumpff'in yaptığı araştırmada ağır suç işlemiş 195 suçlunun % 66'sının babalarının da suçlu olduğu, fakat hafif suç isleyenlerin % 25'inin babalarının suçlu olduğu; Burt'un, suçlu çocuklar üzerinde yaptığı araştırmada bu oranın % 11'inin babalarının suçlu olduğu tespitinde bulunmuştur. Bu oranlar ise genel nüfus ile

değerlendirildiğinde çok düşük çıkmaktadır. Bu nedenle, bilimsel yönden kalıtım ile suç arasındaki ilişkiyi açıklarken kuşaklar arasında suçun aktarılması noktasında çevresel faktörlerin etkisinin çok fazla olduğu düşünülmektedir. (Kılıç, s.85) Kalıtım ile suç arasındaki ilişki açıklanmaya çalışılırken ırki özelliklerden faydalanılmaya çalışan araştırmalar da olmuştur. Bazı ülkelerde ve bölgelerdeki suç oranının yüksek olmasının çeşitli ırkların oralarda yaşıyor olmasından kaynaklandığı ileri sürülmüş, çingenelerin, Yahudilerin, Çinlilerin, Japonların, Kızılderililerin, zencilerin suçlulukları üzerine birçok araştırma yapılmıştır. Fakat bu araştırmalarda da bazı ırkların veya etnik grubun diğerlerine göre suça daha yatkın olduğu sonucu çıkmamıştır. Hooton, ırklar üzerine yaptığı incelemeler neticesinde suçların ırka bağlı olmadığını fakat her ırkta biyolojik bakımdan bozuk kimselerin olduğunu ve bu kimselerin suç işlediğini belirtmiştir. (Kılıç,s.85) Evlat edinme ile ilgili yapılan çalışmalarda Bohman, düşük riskli çevre ile birlikte biyolojik anne babanın suç işlememiş olması durumunda çocuk suçluluğu oranı %3 iken, çevre riskinin yüksek olduğu durumda bu oranın ikiye katlandığı sonucuna varmıştır. Genetik riskin mevcudiyetinde bu oran %12, hem genetik hem de çevre riskinin bulunduğu durumlarda ise bu oran %40'lara ulaşmaktadır. Farklı çevre faktörü anti sosyal davranış kalıpları geliştirmede oldukça etkilidir. Bu yüzden evlatlık edinecek aileler evlatlık edindikleri çocuklara iyi bir çevre oluşturmaya gayret etmektedirler. İkiz çalışmalarında çevresel faktörler muhtemelen göz ardı edilmektedir. (Güney, s.25)

Psikoloji alanında yapılan çalışmalarda suçluların, özellikle genç ve çocuk suçluların kontrol grubuna oranla kalp ritimlerinin az olduğu tespit edilmiştir. Bu durum özellikle bomba yapımı ve kullanımında kendini göstermektedir. Burada kalp atışı, korkusuzluk ile ilgili olduğundan suçlu bireyin karşılaştığı durumlarda diğer insanlara nazaran daha az korku oluşturmaya neden olmaktadır. Gözlemlenen bir diğer durum da hiperaktivite olmuştur. Çocukluktaki saldırganlık ile yetişkinlikteki suçluluk arasında güçlü bir ilişkinin mevcut olduğu; hiperaktivite vakalarında genetik faktörler ön planda olmasına karşın, akran ilişkilerinde görülen zayıflık ile anti-sosyal davranışlarda çevrenin daha baskın bir durum arz ettiği ileri sürülmektedir. Popüler görüşün aksine şiddet suçları ile genetik ilişkisi oldukça zayıftır. (Güney, s.25)

Çevresel Nedenler

Çocuğun suça itilmesinde çevresel nedenlerin bireysel nedenlerden daha fazla rol oynadığı, hatta birçok kişisel nedenin kaynağında, çevresel nedenlerin bulunduğu yaygın olarak kabul edilen bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. (Esin KONANÇ, “Çocuk Suçluluğu”, Türk Hukuku ve Toplum Üzerine İncelemeler. A.Güriz ve P. Benedict (Ed.), Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını, s.546) Çocuk suçluluğu ile çocuğun geçmişi ve kişisel oluşumu arasında yakın bağlar bulunmaktadır. Çocuğun davranışları, eylemleri, içinde yetiştiği ortamın özelliklerine göre biçim almaktadır. Çevresel nedenler, genellikle aile, okul, iş durumu, aile ve okul dışındaki çevre, kitle iletişim araçları, kentleşme gibi faktörlerden oluşmaktadır.

Aile Çevresi ve Suçluluk

Çocuk doğumundan itibaren içinde olduğu aile bireyleri ile irtibat kurmak suretiyle ilk ve doğal çevresini oluşturur. Aile, çocuğun toplumsallaşmasında en önemli ve en etkili görevi üstlenmiş olan toplumsal gruptur. Aile de gerçekleşen toplumsallaşma temel olup, bireyin daha sonra diğer gruplar içinde öğrendikleri bu temele göre şekillenir. (Sevda Uluğtekin, Hükümlü Çocuk ve Yeniden Toplumsallaşma, Ankara, 1991, s.35) Toplumsallaştırma süreci, ailenin yapısal ve fonksiyonel olarak tam olmaması halinde zarar görebilir. Bu nedenle, normal aile çevresi ve hayatının yokluğu, çocuğu güçlü bir etki ile uyumsuzluğa ve sonunda suça götürecektir. (Kunt, s.42) Parçalanmış aile deneyimi, çocuğun toplumsallaşma sürecini kesintiye uğratması nedeniyle hatalı ve eksik bir toplumsallaşmaya yol açar. Hatalı ve eksik toplumsallaşmanın görünen sonuçlarından biri de suç işlemektir. Çocuklar daha küçük yaştan itibaren anne sevgisini ve ilgisini kaybetmemek için aile bireylerinin onanmalarını kazanmak amacıyla onların istediği gibi davranmayı öğrenirler. Yani toplumsal davranışların öğrenmesinin temelinde anneye ve babaya duyulan sevgi ve bağlanma vardır. Bu sevgi ve bağlanma gelişmemişse çocuk toplumsal davranışları da öğrenemeyecektir. Devamlı hırsızlık yapanlar arasında anne yoksunluğu ya da anneye kötü ilişkileri olanlar daha yüksek orana sahiptir. Görülmektedir ki, West ile Trajanowicz ve Morash tarafından derlenen çok sayıda araştırma, parçalanmış ailelerden gelen suçlu çocukların oranının, suçlu

olmayanlarınkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu göstermiş; Glueck'in 500 suçlu ve 500 suçsuz çocuk üzerinde yapmış olduğu araştırmaya göre de parçalanmış ailede yetişenlerin oranı suçlu grupta % 60,6, suçsuz grupta % 34,2 olduğu saptanmıştır. Aynı araştırmada üvey ana baba, koruyucu aile ya da akraba yanında yetiştirilenlerin oranı suçlu grupta % 46, suçsuz grupta % 12 olarak elde edilmiştir. Bu sonuçlardan da anlaşılacağı gibi parçalanmış aileden gelen çocukların suç işlemeye daha kolay yönlendiği görülmektedir. (Uluğtekin, s. 38) Konuyla ilgili yapılan çalışmalar, bir ülkedeki tüm parçalanmış aile çocuklarının suçla olan ilgisini tespit etme imkânı vermese de, yine de anne-baba yoksunluğu ya da ailenin parçalanmış olması ile suçluluk arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir. (Balcı, H., Çocuk suçluluğu ve toplumsal nedenleri, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, s.59)

Çocuğa yönelik aile içi fiziksel şiddet, çocuğun anne-babası veya diğer yetişkinler tarafından bedensel olarak zarara uğratılmasıdır. Çocuk, anne ve babasının onaylamadığı bir davranışta bulunursa fiziksel olarak cezalandırılabilir ve bu sayede şiddeti büyük ölçüde aile ortamında öğrenmektedir. Aile içi şiddet ortamında yetişen erkek çocuk, ebeveynlerinden öğrendiği bu şiddeti ileride eşine veya çocuklarına uygulayabilmekte, kız çocuk ise baba evinde gördüğü ve içselleştirdiği şiddeti kocası ile yaşadığında ya da kendi çocuğuna uyguladığında olağan karşılamaktadır. Aile içi şiddet ortamında yetişen kız çocuğu için şiddete katlanma cinsiyet rolünün bir parçası olarak algılanmaktadır. Genel olarak, ev içi şiddetin kişilere, ailelere ve topluma ters etkileri vardır. Çocuğuna karşı şiddet uygulayan anne ve babaların çoğu, küçük yaşta aileleri tarafından şiddet gördüğü bir gerçektir. Sosyal öğrenme kuramı da denilen bu olguya göre, şiddet çocuklukta öğrenilen ve kuşaklar arası geçen bir durumdur. Kurama göre; ailesinde şiddeti gören veya yaşayan çocuk, şiddeti öğrenmekte ve içselleştirmektedir. Şiddetin yaşandığı ailelerin çocukları, anne-babalarının davranışlarını öğrenip uygulamaya eğilimlidirler. Ailede yaşanan olumsuzluklarla çocuk ve gençlerin şiddet eğilimleri arasında ilişki vardır (Dönmezer, 1994, s.324-325) Bu nedenle; baskıcı, bedensel cezalara yer veren, çocuğa karşı sevgi göstermeyen ailelerde yetişen çocuklarda saldırganlık belirtilerine kızma ve öfke duygularına rastlanır. Çocuk, bu duygularını otorite hiyerarşi-

sinde üstte olan anne babaya yansıtamamakta, bu duygularını içine atmaktadır. Bu içe itimler aşırı derecede çoğalırsa çocuk nörotik bir yapıya bürünür ve hedefini aile dışında arar. İşte bu iç çatışmanın çeşitli ifade yöntemleri vardır ki bunlardan biri de suçtur. (Mehmet Taner, “Çocuk Niçin Suç İşliyor?”, Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenleri ve Eğitim Yolu ile Korunmaları, Adalet Bakanlığı Yayınları, Yeni seri no: 65, 1985, s.29)

Bunun tersi olan aşırı hoşgörülü olmak da çocukların tek başına sorunlarla mücadele edebilecek potansiyele ve cesarete sahip olmalarına engel olabilmekte, en kolay yolu seçerek uyumsuz davranışlara yöneltebilmektedir. Ceza siyasetinde “Pasif Suçlular” adı verilen bu grup şiddet suçları işleyen aktif gruplar kadar bazen tehlikeli olabilmektedirler. (Feyyaz Gölcüklü, Türkiye’de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma, 1962, Ankara, s.29) Çocukların her davranışlarının aileleri tarafından bağışlanması, sonuçlarının sorumluluğunun yüklenmemesi, işleyeceği suçların da bağışlanacağı algısına yol açmakta, bu durum da çocuğun suç işlemesi için teşvik edici olabilmektedir. Çocuklara yönelik bu tür davranışlar, ileride davranış bozukluklarına neden olabilmekte bu da yalnızca kişisel düzeyde zarar verebileceği gibi toplumsal açıdan da bir karmaşaya sebep olabilir. Saldırganlık, otoriter tutum ve empati eksikliği, çocuğu suç işlemeye iten önemli nedenlerden birisidir. Zira şiddete ve saldırganlığa yönelik davranışların yaşamın erken dönemlerinde öğrenildiğini göstermektedir.

Dağınık ve parçalanmış ailelerde yetişmek çocuğu suça yönelten bir başka önemli etkidir. Çocuğun aile bütünlüğü bozulduğu için toplumsallaşma sürecini tam olarak tamamlayamaması halinde çocuğa, çoğunlukla üvey anne veya üvey baba, büyükanne veya hala bakmaktadır. Bu durum, kız çocuklarını erkek çocuklarına oranla daha fazla olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuklar bu tür durumlarda baba baskısından kaçarlarsa veya baba otoritesini kabul etmezler. Bu otoritesizlik ve asilik çocuğun suçlu davranışa meyletmesini kolaylaştırır. Suçlu çocuklar üzerine yapılan araştırmalarda suçlu çocukların %22’sinin parçalanmış ailelerden gelmesi, ayrıca % 47,6’sının da belli süreler ailerinden ayrı yaşamış olmaları bunu kanıtlamaktadır. (Kılıç, s.96) Türkiye genelinde 2003 yılında çocuk şubeye gelen toplam 96.104 çocuktan 4.770’inin evden kaçtığı ve 3.732’sinde sokakta yaşadığı anlaşılmıştır. Bu verilerden ayrıca 84.616 çocuğun öz

anne ve babası ile yaşarken geriye kalan (% 12’lik bir kesim) 11.488 çocuğun ise parçalanmış ailelerden (üvey anne veya baba, kardeş, yakın akraba, arkadaş yanında, sokakta veya bir kurumda) geldiği tespit edilmiştir. (Kılıç, s.96)

Ailenin sosyo-ekonomik durumu da çocuk suçluluğu üzerinde bir etkidir. Sosyo-ekonomik açıdan meydana gelen negatif olaylar, çocuğu suçluluğa iten faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyo-ekonomik durumda meydana gelen dalgalanmalar, çocuğun eğitim hayatına da tesir etmekte, düşük gelir ve işsizlikle bir araya gelince çocukların gelişiminde olumsuzlukların baş göstermesine neden olabilmektedir. (WYR, s.193) Gelir düzeyi düşük ailelerdeki çocukların ikamet edilecek evin yetersiz ve yoksul olması, dar yaşam alanında her türlü gerilim ve kavgaya çocuğun şahit olması, çocuğun evden kaçmasına, dolayısıyla savunmasız olarak sokaklarda suç ile karşılaşmasına neden olmaktadır. Suçlu çocuklar incelendiği zaman çoğunun babasının yüksek gelir getiren işlerde çalışmadığı gibi annelerinin de ev hanımı oldukları görülmektedir. Bu nevi ailede yaşayan çocukların, aile bütçelerine katkıda bulunmak için okullarından sonra sokakta çalıştıkları veya ebeveynleri tarafından çalıştırıldıkları da bilinen bir gerçektir. (Kılıç, s.103) Çocuklar çalıştırılırken, suçlu kişilerle de tanışmakta, onları örnek alabilmekte, uyuşturucu, uçucu madde, alkol ve suç gibi sapma davranışlarına karşı korumasız bırakılmaktadırlar. Böylece çocukların ruhsal ve toplumsal gelişimleri tehlikeye düşmektedir. (İsmet Baysan Kobat, Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Kırıkkale Üni. Kamu Hukuku ABD, Kırıkkale, 2009, s.64) Ancak ailenin ekonomik durumunun kötü olması doğrudan bir suç sebebi olmaktan ziyade, hayat şartlarını ağırlaştırması dolayısıyla vasıtalı bir şekilde suçluluğa neden olmaktadır.

Ancak, bunun yanında orta ya da daha üst düzey gelir sahibi ailelerden aile içinde daha önce suç işlemiş olanların bulunduğu ailelerde bu oranın artması gelir durumundaki düşüklüğün tek başına suça yöneltilen bir faktör olmadığını göstermektedir. Sosyal bilimciler ve eğitimciler, suçluluğun öğrenilmiş bir süreç olduğunu kabul etmekte ve suçluluk eğilimlerinin normalden sapsmiş davranış şekilleri olduğu kadar, grup yaşamına bağlı bir sorun olduğunu da kanıtlamaya çalışmaktadırlar.

(http://www.kriminoloji.com/Suca_itilmis_Cocuklar_Psikolojisi.htm.)

Yapılan araştırmalarda anti-sosyal, alkolik ve suçlu ebeveynlerin suç işleyen çocuklara sahip olma eğiliminde olduğu tespit edilmiştir. Robins'in yapmış olduğu araştırmada 200'den fazla gözaltındaki erkek ebeveynlerin, gözaltına alınmış çocuklara sahip olma eğiliminde oldukları; ebeveyn ve çocukların, çocukluk ve gençlik sabıka kayıtlarının benzer suç tipleri ve oranları içerdiği neticesine varılmıştır. McCord ise 250 civarında tedavi edilmiş erkek çocukla ilgili 30 yıllık takip dönemine sahip Cambridge – Somerville araştırmasında hüküm giymiş erkek çocukların, hüküm giymiş babalara sahip olma eğilimi gösterdiklerini bildirmiştir. (Aybike Dinç, Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü, Kırıkkale Üni, Sosyoloji ABD, s.49) Çocuğun içinde yaşadığı ve ailesini örnek alması, suçluluğun da örnek alınması anlamına gelebilmektedir, zira suçluluk öğrenilen bir davranıştır. Dolayısıyla ailenin etkisiyle suça yönelebilir; ailesinden herhangi biri devamlı suç işleyen bir ortamda yetişen çocuk gelecekte suça çok kolay karışacaktır. Nitekim suçlu çocuk ebeveynlerine yönelik yapılan araştırmalarda % 53 ünün ailesinde geçmişte suç işlemiş bireyler vardır. (Haluk Yavuzer, Çocuk ve Suç, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2001, s.147) Ailedeki çocuk sayısı da çocuk suçluluğunda klinik bir durum olarak ele alınmış bir faktör olarak karşımıza çıkar. Yapılan çalışmalara göre, tek çocuklu ailelerde suç işleme oranı % 9 iken bu oran 4 veya daha üstü çocuğa sahip olan ailelerin çocuklarında % 24 ü bulmuştur. Ailedeki her bir çocuğa ailenin yeteri kadar ilgi gösterememesi çocuklar üzerinde ebeveynin ilgi ve dikkatini azaltmaktadır. Aynı araştırma ailenin geniş olması üzerine durmayıp evin fiziki görünümünü dikkate alınarak kalabalık ailelerin çocuklarında suçluluğun ortaya çıktığını söylemektedir. Çocukların doğum sırasının da suçlu çocuk profillerine dolaylı etki ettiği iddia edilmektedir. Zira ilk çocukların ailedeki çocuk sayısına göre diğer çocuklara bakıcılık yapıyor olmaları, eğitimlerinde aksaklıkların yaşanmasına neden olmakta, aile içinde şiddetin de en çok evdeki büyük çocuk üzerinde uygulandığı, dolayısıyla o çocuğun sokak yaşamına ve çalışma ortamına daha erken yaşta atılmasına neden olmaktadır. Ailenin son çocuğu ise en küçük olması nedeniyle aileden aşırı ilgi görmekte gereğinden fazla şımartılmakta ve yaptığı yanlışlar aile içinde göz ardı edilmektedir. Bu durum çocuğun

yanlış ve doğruyu ayırt etmesine engel olmaktadır. Daha sonra sosyal çevreye katılan çocuk, aynı tür ilgi desteği sosyal çevresinden görememektedir. Ancak istenilen ilgi başka kanallarla elde etmek veya diğer davranışlarla ortaya koymaya çalışmaktadır ki bu suçlu davranış da olabilmektedir. (Balcı, s.55) Öte yandan arkadaş çevresindeki kötü örneklerin de aile çevresi kadar olmamakla birlikte, çocuğu ya da genci etkileme olasılığı bulunmaktadır.

Okul ve Suçluluk

Okul, çocukların davranışlarını kontrol ederek onları toplumsallaştırmak suretiyle geleceğe hazırlayan, aileden sonra ikinci sosyalleşme kurumudur. Çoğu zaman ailede eksik olan unsurlar, ailenin yerine getirmesi gereken fonksiyonlar okul tarafından yerine getirilmekte, bu durumda okul daha önemli hale gelmektedir. Okulun, çocuğun toplumsallaşmasında ve uyumlu bir birey olarak var olan değerlerin kabulünü sağlamada gösterdiği olumlu etki, okul başarısızlığı ile tamamen ters orantılıdır. Yapılan araştırmalarda okul başarısızlığı ile suç arasındaki ilişki açık olarak ortaya konmaktadır. Okul başarısızlığı, çocuğun gerek okulla ilgili diğer anti sosyal davranışlara yönelmesinde, gerekse suça yönelmesinde önemli bir göstergedir ve öğrencilik yaşamı boyunca artarak devam eder. Çocuğun okulda başarı oranı ile suçlu olma olasılığı ters orantılıdır. Bu ilişkiyi inceleyen araştırmacılara göre okulda başarısız olan çocukların, başarılı olanlara nazaran yedi defa daha suçlu olma olasılığı olduğunu göstermiştir. (Kılıç, s.114)

Suç işlemiş veya suça karışan çocukların, ailenin eksikliğini giderecek, denetlemeyi ve toplumsallaşmalarını sağlayacak okul olanaklarından da yeterince yararlanamadıkları, çocuğun eğitim düzeyinin düşük olmasının yanı sıra, suç işlediği esnada genellikle okulla ilişkisinin kesik olduğu dikkat çekmektedir. (Balcı, s.75) Sosyal psikoloji, akran grupları, ergen grup yapıları, olumlu kimlik edinme gereksinimi, olumlu toplumsal ortam eksikliği, olumsuz ebeveyn ve aile deneyimleri (örneğin; sert ve bozuk disiplin, düşük aile uyumu, ebeveyn suçluluğu), okul hayatında başarısızlık ve mesleki başarıda yetersizlik gibi faktörlerin okulla ilgili riskleri ve suç oranını artırdığını ortaya koymaktadır. (Güler, M. (2010), 'Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi' TBB Dergisi, Sayı:89) Okul ve suç ara-

sındaki ilişkinin en önemli göstergelerinden biri de okuldan kaçma eylemi ile ortaya çıkan durumdur. Okuldan kaçma ve suç işleme arasında çok anlamlı ilişileşimler bulunmuştur. Suçlular üzerinde yapılan araştırmalar, bu kişilerin okul dönemlerinde sınıfta kaldıklarını, okuldan kaçtıklarını, okulda bir takım tavır, hareket bozuklukları sergilediklerini göstermektedir. (<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>) Çocuğun okulda gördüğü şiddet de şiddeti içselleştirilmesi ve ileride uygulaması bakımından önemli bir olgudur. Fiziksel cezalandırmanın yasaklanması gerektiği uluslararası metinlerde ifade edilmekteyse de okullarda tam olarak bu tür cezaların kaldırıldığı söylenemez.

yaşamla ilişkilendir

“Okulda dayak vahşeti! Öğrencisini tuvalete götürüp dövdü

Batman’da bir öğretmenin, tuvalete götürdüğü öğrencisini darp ettiği ileri sürüldü. Okul yöneticileri, olayı doğruladı.

Edinilen bilgi ve iddialara göre, 8’inci sınıf öğrencisi M.E.D, yaramazlık yaptığı gerekçesiyle, öğretmeni U.E. tarafından okul tuvaletine götürülerek, burada darp edildi. Okul yönetimi olayla ilgili soruşturma başlattı. Öğrenci M.E.D, sınıftayken öğrencilerin ayakta gidip geldiğini ve o sırada öğretmenin kendilerini cep telefonuyla vido çekerek sosyal medyada paylaşacağını söylemesi üzerine öğrencilerin kendisine itiraz ettiğini ileri sürerek, bu yüzden 10 arkadaşıyla birlikte darp edildiklerini iddia etti. Daha sonra öğretmenlerinin kendisini ve bir arkadaşını alıp, okulun tuvaletine götürdüğünü anlatan M.E.D, burada öğretmenin kafalarını duvarlara vurarak sopa ve yumruklarla darp ettiğini öne sürdü.”

Kaynak: <https://www.haberler.com/okulda-dayak-vahseti-ogrencisini-tuvalete-9127952-haberi/>

Okulda bir diğer saldırgan davranış örneği de akranların birbirlerine uyguladıkları şiddet fiilleridir. Sürekli dövülen çocuklarda depresyon, alkol kullanımı, diğer çocuklara saldırganlık daha sık görülür, hatta erişkin olduklarında kendi eş ve çocuklarını dövme ve suç işleme oranları diğer kişilere göre daha fazla olmaktadır. Yapılan çalışmalar, dayak yiyen çocukların, erişkin olduklarında diğer kişileri -onları sevseler bile- daha çok cezalandırma eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. (www.saglik.tr.net)

Çocuğun eğitim düzeyinin suçluluğu belirleyici etkenlerden biri olduğu cezaevlerine giren hükümlü çocukların suçu işlediği andaki eğitim düzeyinin dağılımı incelendiğinde de görülmektedir. Eğitim düzeyi ile suç işleme oranı arasındaki ilişki ters orantılı olup, çocuğun eğitim durumu yükseldiği oranda suç işleme eğilimi azalmaktadır. (Kunt, s.55) Milli Eğitim Bakanlığı, okullarda işlenen disiplin suçlarını genel olarak sarkıntılık, taciz, hakaret ve tehdit olarak belirlemiş, bunların yanı sıra okulda kavga etmek, sigara içmek, dersin işleyişine engel olmak, öğretmene saygısızlık, kesici yaralayıcı alet bulundurmak, arkadaşlarına söz ve davranışla hakaret etmek, resmi evrakta tahrifat, yalan söylemek gibi fiillerin de disiplin kurullarınca cezai yaptırıma bağlandığı disiplin suçlarından belli başlıları olarak göstermiştir. (Ferah Güçlü Yılmaz, Ergen Suçları, Ergen Suçlulara Yönelik Okul İçindeki Düzenlemeler ve TCK Karşılaştırması, Ankara Barosu Dergisi, 2015/3, s.340)

Aile ve Okul Dışı Çevre ve Suçluluk

Ailelerin, çocuklarının boş zamanlarını daha iyi değerlendirebilmeleri için gerekli ortamı hazırlamaları veya hazırlayamamaları, çocukları sokağa itebilmekte, oyun grupları ve çeteler halinde birleşerek suç işlemelerine neden olabilmektedir. Ülkemizde, özellikle de büyük şehirlerde, okul çevrelerinde küçük çeteler oluşturularak, çocukların suç işlemelerine müsait ortamlar oluşturulmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki suç işlemeye arkadaş çevresinin rolü önemlidir. Çevreyle iyi iletişim kuramayan çocuklarla, otoriteye başkaldırma eğilimi gösteren çocuklar belirli bir arkadaş grubuna katılmakta, bu grupta sosyal kabul görme ve bir statü sahibi olabilmek için grup dayanışmasına gereksinim duymaktadırlar. Bu beraberlik zaman içinde ergenlik çağının özelliklerinin de etkisiyle bir

suçluluk çetesine dönüşebilmektedir. Suç işleyen çocukların arkadaşları arasında suçlu, psikopat ve alkol kullananların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir. (Güney, s.74) Çocuk suçluluğu ile ilgili yapılan çalışmalar, özellikle mala yönelik suçlarda gruplar halinde suç işleme oranlarının %50'lerin üstüne çıktığı tespit edilmiştir. Okur-yazar olmayan çocuklarda toplu halde suç işleme oranı %60'lara ulaşmaktadır. Göç nedeniyle büyük şehirde yaşamak zorunda kalan çocukların sosyal dayanışma ihtiyacının fazla olması, daha yüksek oranda gruplar halinde suç işleme eğiliminin doğmasına neden olmaktadır. Okul çağındaki gençlerin sosyal kabul ve statü arayışı içinde olmaları onların çıkar amaçlı suç gruplarına sempatiyle yaklaşmalarına neden olabilmekte, aile ve çevre kültürlerinin zayıf olması halinde de bu grupların bir parçası durumuna geldikleri görülmüştür. (Güney, s.75)

Akran veya arkadaş çevresi de çocuk suçluluğunda önemli bir faktördür. Kendine duygusal olarak yakın bulduğu suçlu akran grubuna bağlılık arttıkça çocuğun suç işleme riski de artmaktadır. Çocuğun suçlu akran grubuna bağlılık geliştirmesi, suçlu akran gruplarıyla birlikte olması, suç oluşturan davranışları öğrenmesi ve bunları uygulamasına neden olabilir. Ayırıcı Birleşmeler-Alt Kültür teorisine göre çocuğun suçlu akranlarla birlikte olması onun suç için uygun tanımlamaları içselleştirmesine yol açabilmekte, suçlu akranlar ergen için bir model oluşturabilmektedir. Çocuk, akran grubunun eğilimlerine göre bir suçluluk çetesine dâhil olabilmekte, özellikle ergenlik döneminde kendini arama, kurulu düzene başkaldırma, çelişkiler ve belirsizlikler içinde bulunma gibi özellikleri akran

grubuyla gidermeye çalışmaktadır. Katıldığı grubun suçlu gençlerden oluşması, sonuçta çocuğun suça yönelmesine yol açabilmektedir. (Balci, s.73) Çocuk suçluluğunun, özellikle sokakta ve okulda kavgaların genellikle 'çete' haline gelmiş formlarda işlendiği görülmektedir. Çocukların özellikle sosyalleşmenin en önemli ayağını gördüğü çeteleşme, çeteye kabul edilmenin şartı olarak suç işlemeyi teşvik etmektedir. (WYR, s.192)

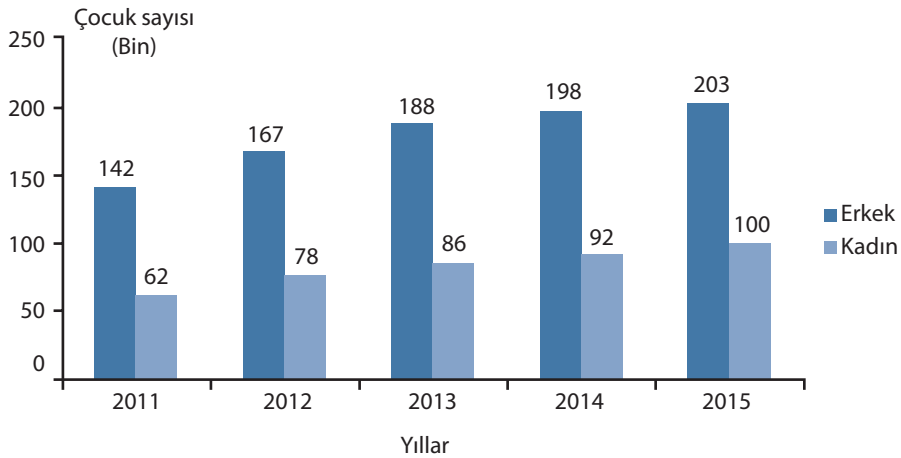
TÜİK verilerine göre güvenlik birimlerine gelen veya getirilen çocuk sayısı 2015 yılında, 2014 yılına göre %4,4 oranında artarak 303 bin 213 oldu. Çocukların %57,4'ünün 15-17 yaş grubunda, %23,4'ünün 12-14 yaş grubunda, %18,9'unun ise 11 yaş ve altı çocuklar olduğu görüldü. Güvenlik birimine 2015 yılında gelen veya getirilen çocukların %66,9'u erkek, %33,1'i ise kız çocuğu oldu. Suça sürüklenme nedeni ile güvenlik birimlerine ise 118 bin 245 çocuk getirildi. Bu çocukların %36'sı yaralama, %24,6'sı hırsızlık, %6,8'i 5682 sayılı Kanun'a muhalefet, %5,9'u uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak, satmak veya satın almak, %3,7'si tehdit, %3,5'i ise mala zarar verme suçu ile isnat edilerek güvenlik birimlerine getirildi. Güvenlik birimlerine suça sürüklenme nedeni ile getirilen 118 bin 245 çocuğun 42 bin 557'sinin bağımlılık yapan madde kullandığı görüldü. Bağımlılık yapan madde kullanan çocukların %80,8'ini 15-17 yaş grubu, %17,2'sini ise 12-14 yaş grubundaki çocuklar oluşturdu. Çocukların %72,5'inin sigara, %5,5'inin sigara ve alkol, %4,9'unun sigara ve esrar, %3,7'sinin esrar, %2,3'ünün ise sigara, alkol ve esrar kullandığı görüldü.

Aşağıda 2014 ve 2015 TÜİK istatistikleri bulunmaktadır:

Tablo 5.1 TÜİK 2014 ve 2015 İstatistikleri

Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri						
İsnat Edilen Suç Türü	İlkokul			Lise ve Dengi Okul Öğrencisi		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Öldürme	89	138	86	81	84	133*
Yaralama	6478	9221	8385	12589	14658	17999*
Hırsızlık	6301	7452	6416	2630	2957	3861*
Uyuşturucu ve Uyarıcı, Madde Kullanma, Satma, Satın Alma	322	688	695	786	986	1934
Mala Zarar Verme	1137	1100	1211	716	758	998*
Tehdit	432	647	509	884	1068	1434*
Cinsel Suçlar	603	862	781	486	641	842*
Hakaret	139	268	215	305	403	615*
Sahtecilik	62	121	156	131	230	378*
Aile Düzenine Karşı Suçlar	40	99	134	112	112	87
Genel Ahlakla Karşı Suçlar	10	22	10	17	25	37*
Genel Toplam	15623	20618	18958	18737	21922*	28318*

Kaynak: TÜİK İstatistikleri 2014.

Şekil 5.1 Yıllara Göre İstatistikler

Öğrenme Çıktısı

- 1 Çocuk suçluluğunun tanımlanabilmesi
2 Çocuk suçluluğunun sebeplerinin açıklanabilmesi

Araştır 1

Çocuk suçluluğunun sebeplerini başlıklar halinde sayınız.

İlişkilendir

Çocuk suçluluğu ile yetişkin suçluluğunun sebepleri arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

Çocuk suçluluğunun, ulusal ve uluslararası hukuki düzenlemelerde nasıl düzenlendiğini araştırınız, edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

KENTLEŞME VE SUÇLULUK

Türkiye’de kentleşme ve suç ilişkisi özellikle 1980’li yıllardan itibaren kendini gösteren ekonomik dönüşüm, tarımsal yapıdaki dönüşüm, geniş köylü kitlelerinin bir kısmının emeğini gereksiz hale getirmesi bir kısmının ise topraklarını kaybetmesine neden olmasına bağlı olarak köyde geçim olanaklarının tükenmesi ve bunu takip eden gelişmeler kentleşmenin hızlanmasına neden olmuştur. (Serkan Gölbaşı, Kentleşme ve Suç, 12 Levha, 2008, s.138) İç göçler beraberinde bazı sosyal sorunlara neden olmaktadır. Bu süreç içinde artan gecekondulaşma, kentsel hizmetlerin aksaması, işsizlik, göç edenlerin topluma uyumsuzluğu, şehir kültürüne yabancılaşma ve kültürler arası çatışma gibi sorunlar yaşanmaktadır. (Kunt, s.65) Daha çok şehirleşme yaşayan ülkelerde suç işleme oranlarının da yükseldiği görülmektedir. Sosyal davranışların farklılaşması, anonimliğin artması, şehirlerin heterojen yapısı suçlu davranışlarının çeşitlenmesine ve suçluların birbiri ile temasını kolaylaştırarak suçlu davranışlarının öğrenilmesine yol açmaktadır. (YWR, s.194)

Şehirleşme ve Bireyselleşme

Şehirleşme süreci yaşam tarzları ve dolayısıyla insan ilişkilerinde değişikliklere neden olmuştur. Bu sosyokültürel değişikliklerin önemli bir kısmı, geleneksel toplumsallaşma tarzlarının hızlanan bir biçimde çözülmesi ve bireyin hayatını biçimlendirmek konusundaki inisiyatifinin ve sorum-

luluğunun radikal biçimde artması olarak tanımlanabilecek bireyselleşme kavramı çerçevesinde özetlenebilir. Şehirleşmenin getirdiği bireyselleşme, coğrafi hareketliliği getirmiştir. Coğrafi hareketliliğin yanında iş bölümünün, modern ulaşım araçları ve ulaşım yollarının gelişmesinin sonucu olarak kentsel alanda yeni türden bir hareketlilik, günlük hareketlilik ortaya çıkmıştır. Bu hareketlilik, insanların büyük çoğunluğu zamanlarının önemli bir kısmını evlerinin ve mahallelerinin dışında geçirir olmasına neden olmuştur. (Yakup Çoşar, Kentleşen Türkiye’de Çocuk Suçluluğu, TBB Dergisi, Sayı 56, 2005, s.290) Şehirde yaşayan, doğan insanların köken ya da aile ve akrabalık ilişkileri davranışları ve yaşam biçimini belirleyen asli ölçütler olmaktan çıkmış, kişilerin bağlarının zayıflamasına neden olmuştur. Bağların zayıflaması insanların suç işleme eğilimlerini de arttırmıştır. Köy toplumlarında suç işlemiş birey yaşam boyu bu eylemiyle bilinir, anılır. Şehirde ise coğrafi hareketlilik neticesinde mahalle ya da şehir değiştirerek bu kötü şöhretten kurtulabilir. (Çoşar, s.292) İlişkilerde ve yaşam tarzında sözünü edilen bu değişiklikler, yani kalıcı, istikrarlı bağların zayıflaması ve hareketlilik sosyal kontrolün (aile ve yerel kontrol) azalmasına neden olmaktadır. Resmi kontrol (güvenlik güçlerinin kontrolü) ise şehrin yerleşiklik düzeyine ve bölgele göre değişir ve şehrin henüz oturmamış, organize olmamış bölgelerinde daha zayıftır. Böylece yakalanma, cezalandırılma riski de küçüktür. Sosyal kontrolün ve resmi kontrol imkânlarının sınırlılığı suç işleme oranını artırmaktadır. Yakalanma ve ce-

zalandırılma ya da topluluktan, aileden dışlanma ihtimali azaldıkça suç işlemeyi göze almak kolaylaşmaktadır. Geleneksel normların bireyselleşme ve şehirleşme ile birlikte ortadan kalkması da kişilerin suç işlemesini kolaylaştırmaktadır. Değerlerin kuşaklara aktarımının zorlaşması da buna neden olan bir faktördür. Toplumsallaşma süreci ile birlikte ortaya çıkan yeni koşullar farklı değerler sistemini beraberinde getirmektedir. Kırsal alanda kişiliğin şekillenmesinde etkili unsurlar aile, akrabalar ve komşularla sınırlıyken, şehirde kreş, çocuk yuvası, okul, yurtlar, yerine göre gençlik kulüpleri, TV, basın, internet ve de çok farklı çevrelerden insanlarla ilişki kurma yolları ortaya çıkmaktadır. Her neslin kendi değer yargıları ve yeni normları oluşmaktadır. Bununla da kalmamakta aynı şehirde yaşayan aynı nesilden insanlar arasında da yaşanan bölgeye, içinden geçilen alt sistemlerin özelliklerine göre çok farklı değer yargıları ve normlar geçerli olabilmektedir. Şehirde ayrıca çok farklı kültürel, etnik ve dini kökenden insanlar bir araya gelmektedirler. Farklı gruplardan, kökenlerden gelen insanlar şehirde kendi değerlerine ve normlarına göre yaşama olanağı da bulabilmekte, kendi alt kültürlerini oluşturmaktadırlar. Normların bu çoğulluğu yani bağlayıcı davranış ölçütlerinin kaybı değer yargılarını ve normların algılanmasını da öznelletirmektedir. Bu öznelletme, şiddet ve diğer suçların işlenmesini kolaylaştırmakta ya da teşvik etmektedir. Zira bulunulan çevre, yakın durulan alt kültür ya da medya suç davranışını onaylıyorsa, bu tür davranışlar grup içinde sempati ve övgüyle karşılanıyorsa, ya da erkekliğin bir kanıtı olarak kabul ediliyorsa gençler kolaylıkla suç işleyebileceklerdir. (Çoşar, s.294)

Bireyselleşmenin getirdiği yaşam biçimlerinin değişimi, seçme ve şekillendirme şansının doğuşu beraberinde hayatı şekillendirme ve bu uğurda mücadeleyi getirmektedir. Sosyal statü de maddi olanaklar da herkes için elde edilebilir hale gelmektedir. Okul ve meslek seçimi, evlenip evlenmemek, çocuk yapıp yapmamak, yaşayacak yer, arkadaşlık, dinleyeceği müzik, giyeceği elbise, gireceği çevre vs. konusunda kişiler bizzat karar vermek zorundadırlar ve hayatları aldıkları bu kararlarla şekillenmektedir. Ancak bu kararları alabilmek, uygulayabilmek ve umulan sonuçları alabilmek, belli bir donanımın ulaşmayı, yoğun bir çabayı ve imkânların varlığını gerektirmektedir. Seçme imkânlarının artmasına paralel olarak seçme yükümlülüğü ve baskısı da

artmaktadır. Daha önceden olduğu gibi, başarı ve başarısızlıklar kişilerin aidiyetlerine göre değil seçtikleri bu kıstaslara göre şekillenmektedir. Avantaj olarak görülen bireyselleşme, bu açıdan bakıldığında bir kaderine terk edilme, mahkûm edilme olarak görülebilmektedir. (Çoşar, s.295) Dolayısıyla birey, alacağı kararların hayatını tamamen şekillendirdiği gerçeğinden yola çıkarak ben duygusu içerisinde hareket etmekte, öncelikle kendini düşünmektedir.

Bireyin başarı ya da başarısızlığı kendisine mal edilmektedir. Başarısızlığa uğramış olmak, toplumda yer edinmemek ve bunları kolektif bir nedenle açıklama imkânının yokluğu suçluluğun önemli bir nedenini oluşturmaktadır. Şehirleşme, potansiyel suçlu için çok sayıda hedef sunmaktadır. Tüketimin çok daha fazla ve hızlı olduğu, yeni ve en iyi malların elini uzatsan ulaşabilecek uzaklıkta olması ancak maddi olarak elde edilemeyecek durumda olması; öte yandan yabancıyı, suçluyu tanıma olasılıkları bulunmayan, kamusal alanlarda (parklarda, sokaklarda, hatta otobüste ve trende) korumasız durumdaki çocuklar ve de birçok durumda fiziki olarak daha güçsüz olan kadınların olması, suçlu için hedef bolluğu kontrol imkânlarının sınırlılığıyla bir araya gelince önemli bir suç nedenini oluşturmaktadır. (Çoşar, s.296)

Göç

Göç, hızlı şehirleşmenin, gerçekte hazırlıksız şehirleşmenin en büyük etmenidir. Tarımın mükelleşmesi, tarımsal alandaki düşük verimlilik, terör insanları kırsal alanı terk etmeye zorlayan itici güçler olmuştur. Ayrıca şehirde yaşamın getireceği sosyo-ekonomik getiriler ki bunlar daha iyi iş koşulları, endüstrileşmenin bir sonucu olarak daha yüksek ücretler, daha iyi sağlık, okul ve eğitim imkânlarının yanı sıra kamu yatırımlarının daha ziyade gelişmiş illerde yoğunlaşması yani endüstrileşmenin şehirlerde yaşanması, şehirlere göçü hızlandırmıştır. (Çoşar, s.301) Göç, sosyal ve ekonomik olarak hukuki çerçevede refahın sağlanması konusunda çok az imkân sunulması, çok az şansın olması anlamına da gelmektedir. Daha ziyade şehirlerde yaşanan gelir dağılımındaki büyük eşitsizlik, uçurumun yanı sıra göç edenlerin istenmeyen insanlar olarak damgalanması göçmenlerin kişilik ve kimlik bunalımına girmesine neden olabilmekte, göçmenler bu damgalanmanın yarattığı hırs ya da intikam amacıyla da suç işlemektedir.

yaşama ilişkilendir

“Paris’te sokaklar yine karıştı

Fransa’da polisin bir gence copla cinsel saldırıda bulunmasının Paris’te protesto edildiği gösteride, göstericiler ile polis arasında çatışma çıktı.

Paris’in Barbes bölgesinde akşam saatlerinde bir araya gelen protestocular, “Herkes polisten nefret ediyor”, “Tecavüzcü, katil polis”, “Banliyö ile dayanışma, isyan ile dayanışma” ve “Adalet yok, barış yok” şeklinde sloganlar attı.

Polisin göstericileri göz yaşartıcı gaz ile dağıtmak istemesi üzerine göstericiler, taş ve sopalarla karşılık verdi.

Yaklaşık iki saat süren gösterinin ardından göstericiler polis zoruyla ara sokaklara dağıtıldı.”

Kaynak: <http://aa.com.tr/tr/dunya/paris-te-sokaklar-yine-karisti/751415>

Göçün en belirgin sosyo-ekonomik sonucu gecekonduların ortaya çıkışıdır. Büyük kentlerde ortaya çıkan ve hızlı bir o kadar da plansız göçün en belirgin simgelerinden gecekondu mahalleleri ucuz iş gücünün temin edildiği bölgeler haline gelmiştir. Yukarıda belirtilen tüketimin hızlı olduğu ve çok yakında yer alan tüketim malzemeleri, gecekondu yaşamında var olan ucuz iş gücü neticesinde elde edilen gelirle ters orantılı olarak aynı şehirde bulunabilmektedir. Geleneksel yaşam formlarında mevcut olan ve kast sistemini anımsatan düzen, şehirlerde ekonomik olarak kurulduğu, insanların varlıklı olmak ve bunu göstermek için çabaladığı sosyo-ekonomik bir ortamda suç işlemek bir hedefi elde etmenin yolu olarak görülmektedir. Katı sınıfsal yapılar, aile ve aşiret bağları önemini yitirirken yeni tüketim kapıları yeni isteklere dönüşmekte, bu da insanları gelir durumuna ve düzeyine bakmaksızın nasıl elde edildiğinin önemi olmaksızın teorik olarak herkesin elde edebileceği ekonomik güçleri elde etmenin yollarını aramaya yönelmektedir. Yoğun kentleşme dolayısıyla yeni hedef olan daha fazla para sahibi olma hedefini tetiklemiştir. Alt tabakalardan insanların, eğitim düzeyleri ve olanakları sınırlı gecekonducuların uyandırılan bu isteklere,

kültürel olarak önlerine konulan bu hedeflere yasal araçlarla ulaşmaları zordur. Herkese bütün yolların açık olduğu yolundaki hâkim kültüre/ideolojiye rağmen, eğitim düzeyleri düşük ve maddi olanakları sınırlı insanlar açısından sosyal yükseliş imkânları sınırlıdır. Bu yapısal çelişkinin neden olduğu baskı, suçluluğun önemli bir nedenini oluşturmaktadır. (Çoşar, s.307) Gecekondu temsil ettiği gelir grubunun, mevcut gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik oranının yüksekliği, akraba ve sosyal bağların şehirde zayıflaması dolayısıyla destekten yoksunluk gibi faktörler, kişileri özellikle mala karşı suçları işlemeye iten nedenlerin başında gelmiştir. Örneğin, göç olayını yaşayan çocuklar daha çok hırsızlık ve yaralama suçlarını işlemektedirler. Yaralama suçlarının toplumsal uyumsuzluk kaynaklı olduğu düşünülmektedir. Hırsızlığın ilk planda daha çok ekonomik zorluklar nedeniyle yapıldığı, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak için bu yola başvurduğu düşünülmekteyse de gerçek nedenlerin ve tehlikenin en büyüğünün ana babanın sevgi, şefkat ve bakımından yoksun olmak olduğu tespit edilmiştir. Hırsızlık yapan çocuk bu yolla maddi gereksinimini gidermekten çok ailenin ve okulun denetiminden uzak kalmanın verdiği bir başıboşluk içinde suça yönelmekte, sevgi ve sevecenlik eksikliğini gidermek için bu yola başvurmaktadır. (Kılıç, s.138)

Göçün meydana getirdiği hızlı şehirleşme şehrin mimarisine de tesir etmiştir. Şehrin plansız yapılması gecekondulaşma, sokakların aydınlatmalarındaki yetersizlik, trafikteki araç sayısı ile orantılı olarak yolların sayısı ve kalitesinde artışın olmaması, dar ara sokaklarda hırsızlık, yağma, tehdit, kapkaç, taciz olaylarının meydana gelmesi anlamına gelmektedir.

Kırsal kesimde daha ziyade müstakil evlerde yaşanmakta iken şehirlerde bir arada yaşama, aynı apartmanda hayat sürme anlamına gelmektedir. Bir arada yaşama, belli kuralları da beraberinde getirir. Kurallara uymama ya ad bir arada yaşama kültürünü edinememe örneğin geç saatlere kadar yüksek sesle müzik dinlemek, camlardan masa örtüsü, halı vs silkelemek komşular arasında huzursuzluk konusu olabilmektedir. Gürültü çıkarmak kabahatler kanuna göre kabahattir. Ayrıca apartman yönetim planlarında da örneğin apartmanda hayvan beslemenin yasak olup olmadığı yer almaktadır. Yönetim planlarına da uymamak apartman yaşamında huzursuzluğa neden olmaktadır. Bu huzursuzluklar kavgaya, dolayısıyla kasten yaralama hatta öldürmeye kadar gidebilmektedir.

yaşamla ilişkilendir

“Komşular arasında 2 metrekairelik arsa kavgası: 2 ölü

Adana’da komşu iki aile üyelerinin arasında, evlerinin arasındaki 2 metrekairelik bölüme duvar örme meselesinden çıkan bıçaklı kavgada baba ile oğlu öldü. Adana’da komşu iki aile evlerinin, evlerinin arasındaki 2 metrekairelik bölüme duvar örme konusundaki anlaşmazlık nedeniyle çıkan bıçaklı kavgada baba-oğul yaşamını yitirdi. İddiaya göre, merkez Seyhan ilçesi Yenibey Mahallesi’nde İslam Alçelik ve oğlu Yusuf Alçelik, evlerinin arasından geçen 2 metrekairelik arsaya duvar örmek isteyen komşuları Mehmet Ö. ve oğlu Turgay Ö. ile sokakta tartıştı. Tartışmanın büyümesi üzerine çıkan bı-

çaklı kavgada İslam Alçelik ve oğlu Yusuf Alçelik yaralandı. Ağır yaralan baba-oğul, komşuları tarafından özel bir hastaneye kaldırıldı. İslam ve Yusuf Alçelik, doktorların tüm müdahalelerine rağmen kurtarılamadı. Olayı haber alan polis ekipleri, kavgaya karışan Mehmet Ö. ve oğlu Turgay Ö’yü gözaltına aldı. Emniyet Müdürlüğüne götürülen zanlılardan Mehmet Ö’nün ilk ifadesinde, kavgada bıçağı kendisinin kullandığını söylediği ileri sürüldü.”

Kaynak: <http://www.ntv.com.tr/turkiye/komsular-arasinda-2-metrekairelik-arsa-kavgasi-2-olu,HuvxDLQvK0KQmoBkJCAMbw>

Öğrenme Çıktısı

3 Şehirleşme, bireyselleşme ve göçün suçluluk üzerindeki etkisinin açıklanabilmesi

Araştır 2

Hızlı şehirleşmenin en önemli sebebi olan göçün suçluluğa etkisini kısaca açıklayınız.

İlişkilendir

Göç ile çarpık kentleşme arasındaki ilişkiyi ülkemizdeki şehirleri dikkate alarak açıklayınız.

Anlat/Paylaş

Ülkemizde kırsal kesimden şehirlere göçün devam edip etmediğini araştırınız.

MEDYA VE SUÇLULUK

Günümüz dünyasında, gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlardaki bireyler gündelik yaşamlarında farklı amaçlarla da olsa kitle iletişim araçlarını kullanmakta ya da kitle iletişim araçlarının etkisine maruz kalmaktadırlar. Toplumsal yaşamda ortaya çıkan ihtiyaçlara bağlı olarak gelişen teknoloji ve kitle iletişim araçlarındaki çeşitlilik, medyanın kullanım biçimini, bireysel alışkanlıkları ve bunlara bağlı pek çok şeyi değiştirmektedir. Günümüz koşullarında bireyler bir anlamda kitle iletişim araçları vasıtasıyla yayılan bilgi bombardımanı altındadırlar. (Denis McQuail, Sven Win-

dahl, (2006), İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında, (Çev. Yonca Yumlu) İmge Yay, İstanbul, s.115) Kitle iletişim araçlarının en etkili olanı medyadır. Medya, her çeşit bilgiyi bireye ve topluluklara aktaran; eğlendirme, bilgilendirme ve eğitime gibi 3 temel sorumluluğa sahip görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel araçların tümüdür. Bu kapsamda, gazeteler, dergiler, kitaplar, broşürler gibi basılı; televizyon, sinema gibi hem görsel hem işitsel ve radyo gibi işitsel kitle iletişim araçları girilmektedir. Günümüzde artık bu kavrama internet de eklenmiştir. (Serhat Koç, Selva Kaynak, Bilişim Suçları Bağlamında Yeni Medya Olarak İnternet ve Kişisel Güvenlik, Akademik Bilişim’10 - XII.

Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 10 - 12 Şubat 2010 Muğla Üniversitesi, s.74) Bu kapsamda sosyal medya ve internet de en çok kullanılan yeni nesil medya araçlarıdır. Günümüzde medyanın kişileri suça yönlendirme ya da suç işleme davranışları üzerinde etkide bulunabilme aracı olarak kullanılabilirliği kabul edilen bir durumdur. Medyanın özellikle çocuklar üzerinde tesiri daha büyük olmaktadır. Bunların en başında gelen televizyonun etkilerine yönelik gerçekleştirilen, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tülin Günşen İçli tarafından yapılan “Sokakta Yaşayan, Suç İşleyen ve Suça Maruz Kalan Çocuklar: Ankara ve İstanbul Örneği, Çözümler ve Öneriler” araştırmasına göre, çocukları suç işlemeye yönlendiren etkenlerin başında arkadaş çevresi ve televizyon geldiği ortaya konmuştur. Toplam 1526 çocuk ve gençle görüşülerek yapılan çalışmada, görüşülen çocuklardan yüzde 37,2’sinin ilk işlediği suç “gasp, dolandırıcılık, yankesicilik ve kapkaç”, yüzde 15,4’ünün “adam öldürme, yaralama, darp”, yüzde 9,4’ünün ise hırsızlık. Çocukların yüzde 27,4’ü ilk suçunu “para için” işlediğini ifade etmiş, yüzde 39,7’si suç işleme fikrini «çevresi», «arkadaşları» ve «televizyondan» edindiğini söylemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, çocukların yüzde 15,6’sının ailesi işledikleri suça hak verirken, yüzde 13,8’inin ailesi ise çocuklarının suçlarına kayıtsız kaldığını ifade etmiştir. (<http://www.milliyet.com.tr/suc-isleme-fikri-tv-den-cikiyor--pembendar-detay-cocuksagligi-539482/>)

dikkat

Medya, her çeşit bilgiyi bireye ve topluluklara aktaran; eğlendirme, bilgilendirme ve eğitime gibi 3 temel sorumluluğa sahip görsel, işitsel ve hem görsel hem işitsel araçların tümüdür.

Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın katkılarıyla SETA tarafından yürütülen “Toplumun, Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı” başlıklı kamuoyu araştırmasına göre 2 bin 727 kişi ile yüz yüze görüşülerek yapılan ankette sonuçlar şu şekilde elde edilmiştir. Ankete katılanların yüzde 78,9’u “Televizyon dizilerinin kadınları reyting amacıyla çoğunlukla cinsel obje olarak sun-

makta olduğu” fikrinde iken sadece yüzde 13,7’lik bir kesim bunun tersi yönde görüş bildirmiştir. Anket sonuçlarına göre, katılımcıların yüzde 86,5’i bazı televizyon dizileri ve programların çocukları ve gençleri şiddet kullanmaya teşvik ettiği görüşünü paylaşmıştır. Popüler televizyon dizilerindeki cinsel içerikli görüntülerin çocuk ve gençleri olumsuz etkileyeceğini düşünenlerin oranı yüzde 84,1’e ulaşırken, dizilerde cinsel içerikli görüntülerin sık yer almasının cinsel suçları artırabileceği yönünde görüş bildirenlerin oranı da yüzde 81,2’lere çıkmaktadır. (Toplumun Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- SETA,2011, s.105 vd.)

Medya ve Video Oyunlarındaki Şiddetin Suçluluğa Etkisi

Medyanın en çok tartışılan ve en çok üzerinde araştırma yapılan başlıca birkaç konusundan biri şiddettir. Özellikle televizyon gibi görsel medya araçlarında; şiddeti popülerleştiren, şiddet örnekleri sunan, şiddeti bir model olarak gösteren programları sık sık görmek mümkündür. Medyada şiddet; bu programlar ile farklı biçimlerde başta çocuklar ve gençler olmak üzere toplumun her kesimine sunulmaktadır. Araştırmalar, haberlerde verilen bombalama, patlama, doğa felaketleri, cinayet ve çeşitli şiddet içeren görüntülerin çocuklar üzerinde yıkıcı etkiler bıraktığını göstermiştir. Fakat medyanın bu konudaki en sinsi ve tehlikeli etkisi, gerçek yaşamda bireylerin şiddet karşısında duyarsızlaşmasına yol açması ve şiddeti normalleştirmesidir. Televizyonun gösteri boyutu öne çıkan sunum yapısı izleyiciyi gerçek deneyimden uzaklaştırarak olayın etkisini azaltmakta, tepki vermeyi güçleştirmekte, buna karşın kanıksamayı kolaylaştırmaktadır. Televizyonun şiddet uyarıcı etkisi nedeniyle sürekli şiddet içerikli yayınları izleyen çocuk ve yetişkinler bunları izlemeyenlere kıyasla şiddete karşı duyarsızlaşmaktadırlar. Ayrıca, şiddetin mizah unsuru olarak sunulması, şiddetin önemsizleştirilmesi ve kişilerin şiddete karşı duyarsızlaşmalarına yol açmaktadır. (Yaşar Zorlu, Medyadaki Şiddet ve Etkileri, Humanities Sciences (NWSAHS), 4C0200, 2016; 11(1), s. 15,20) Ayrıca, medya şiddetle ilgili algıları da etkilemektedir. Kadına yönelik şiddette, özellikle de cinsel şiddette; televizyon programları ve filmlerinin önemli etkisi bulunmaktadır ki medyada şiddete maruz kalanın; her önüne gelenle

beraber olan birisi olarak sunulduğu, suçun şiddete maruz kalana aitmiş gibi gösterildiği, yine tecavüz-cünün psikolojik ve biyolojik olarak cinsel dürtülerine karşı koyamadığına dair adeta mazeret gibi yanlış görüşler ileri sürülmektedir. (Zorlu, s.17)

Medya-şiddet ilişkisini inceleyen ve 51.000 katılımcı üzerinde gerçekleştirilen 280 ayrı çalışmanın meta analizini yapan bir çalışmada, medyada yer alan şiddetin; şiddet içerikli medyayı yoğun olarak takip eden gerek çocuklarda gerekse yetişkinlerde şu dört ana olumsuz etkiye neden olduğu ortaya konulmaktadır. Buna göre;

- Saldırganlık ve şiddete eğilimde artışa ve huysuzluğa yol açmaktadır.
- Medyadaki şiddet izleyicileri çevrelerini ve dünyayı daha korkulacak bir ortam olarak algılamaya ve kendilerini silah veya kesici-delici alet taşıyarak korumaya yönelik tedbirler almaya yönlendirmektedir. Bu durumda da medyadaki şiddet gerçek hayata taşınmış olmaktadır.
- Medyadaki şiddet insanlarda çevrelerindeki şiddet olaylarına veya şiddet mağdurlarına karşı duyarsızlaşma ve vurdumduymazlık meydana getirmektedir.
- Daha çok şiddet içerikli materyale ulaşma ve izleme isteğini arttırmaktadır. Bu tür sonuçlara ulaşan ve medya-şiddet ilişkisi üzerinde duran pek çok bilimsel çalışma genel olarak; medyada yer alan şiddet içerikli unsurların olumsuz etkilere yol açtığı konusunda hemfikirdirler. (Zorlu, s.17)

Medyadaki şiddet özellikle çocukları daha fazla etkilemektedir. Çocuklar açısından en etkili şiddet sunumu, izledikleri film ya da çizgi filmlerdeki kahramanların uyguladıkları şiddettir. Kötülük yapanlarla ve mafyavari organizasyonlarla mücadelede polis, hukuk ve mahkemenin hiçbir işe yaramayacağı, kötülük yapanların ancak şiddet kullanılarak bertaraf edilebileceği mesajı verilmektedir. Buna ilaveten, şiddet içeren programlarda suçun nasıl işleneceğini, suç işleme teknikleri de öğretilmekte, örneğin ortalama 5 yaşındaki bir çocuk her gün televizyon izleyerek 15 yaşına geldiğinde 18000 cinsel taciz, saldırı, kavga ve işkence yolu öğrenmiş olmaktadır. Böylece günlerinin önemli bir kısmını televizyon izleyerek geçiren çocuklar gerçek olanla kurgu olanı birbirine karıştırabilmekte, psikolojik yapıları ve algılamaları olumsuz yönde etkilenebilmektedirler. (Zorlu, s.22)

yaşama ilişkilendir

“İşte gerçek Pokemon!”

Kendini ‘Pokemon’ zanneden 4 yaşındaki Ferhat, 7 kattan ‘havalandı.’ 21 metre uçan ‘Pokemon Ferhat’ yumuşak yere düştü de, sadece kırık ayakla kurtardı..

Dünyada esen Pokemon rüzgarı Mersin’de az kalsın can alıyordu. Mezitli Beldesi’nde Ağırbaş ailesinin oğlu Ferhat Ağırbaş (4), kendisini çizgi film kahramanı Pokemon sanarak, oturdukları apartmanın 7. katından uçmaya kalkıştı. Annesi markete gidince Pokemon tutkunu Ferhat, çizgi film kahramanına özenerek kendini 7. kattan boşluğa bıraktı. 21 metre yükseklikten çim ve toprak zemine ayakları üzerine düşen Ferhat, olayı gören annesi tarafından derhal Devlet Hastanesi’ne kaldırıldı. Şans eseri yumuşak zemine ‘çakılan’ Ferhat’ın sol bacağının kırıldığı belirlenirken, sağlık durumunun iyi olduğu açıklandı. Halen çocuk cerrahi servisinde tedavisi süren Ferhat, “Neden düştün” diye soran doktoru Selahattin Toktaş’a olayı şöyle özetledi: “Ben Pokemon’um ve Pokemon gibi uçtum.”

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/2000/10/30/haber/hab08.html>

Video oyunlarının tesirleri üzerine yapılan çalışmalarda, video oyunlarında yer alan şiddetin özellikle çocuklar üzerinde şiddet eğilimini meydana getirdiği tespit edilmiştir. Okullarda yapılan çalışmalarda, video oyunlarını sürekli oynayan çocukların oynamayanlara göre iki kat daha saldırgan tavırlar sergilediği belirlenmiştir. (Arline Kaplan, Violence in Media: What Effects on Behaviour?, 2012) the Media Violence Commission of the International Society for Research on Aggression (ISRA) raporuna göre 50 yıldan beri dünya genelinde yürütülen birçok çalışma göstermektedir ki televizyonlarda şiddet içerikli programlar izlemek, sinemada şiddet filmleri izlemek veya şiddet içerikli video oyunları oynamak agresif davranışlara yatkınlığı arttırmaktadır. (Media Violence Commission,

International Society for Research on Aggression (ISRA). Report of the media violence commission. *Aggress Behav.* 2012;38:335-341) Medya Şiddeti Komisyonu'na göre 15'den fazla meta analizi çalışmasında medya şiddeti ile agresiflik arasında ilişki ortaya konulmuştur. Örneğin; Anderson'un meta analiz çalışmasında video oyunlarında yer alan şiddet etkilerinin agresif davranışları artırıcı ve empatiyi azaltıcı davranışlara yönlendirdiği görülmüştür. Bu durum sadece A.B.D.'de değil Singapur'dan Japonya'ya Almanya'dan Portekiz'e kadar dünya genelinde ortaya çıkmaktadır. (Anderson CA, Shibuya A, Ihori N, et al. Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. *Psychol Bull.* 2010;136:151-173.) Bu neviden oyunlar bireylerin beyin fonksiyonlarında değişikliğe neden olmaktadır. Yapılan çalışmalarda ifade edildiği üzere, Genel Saldırganlık Modeli'ne göre, medyada ve bilgisayar oyunlarında

saldırgan davranışlara ve saldırganlığın ödüllendirilmesine maruz kalmak, teorik ve bilimsel olarak içsel durumları (biliş, duygu ve psikolojik uyarılma) etkileyebilir. Video oyununda saldırganlığın ödüllendirilmesi, agresif düşünmeyi, düşmanlık duygularını arttırabilmekte ve gerçek dünyadaki çatışmaların çözümünde saldırganlığın kullanılmasına ilgili daha olumlu tutum ve inançların oluşmasına neden olarak saldırgan davranışın oluşmasına, artmasına etki edebilmektedir. Şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynamanın, saldırgan davranışa olan eğilimin ortaya çıkmasını kolaylaştırabileceği söylenebilir. Yapılan bu araştırmanın sonucunda bilgisayar oyunu oynama süresi arttıkça anti-sosyal saldırganlığın da arttığı bulunmuştur. (Gözde Bahar Kars, Şiddet İçerikli Bilgisayar Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi, Ankara Üni Sağlık Bilimleri Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2010, s.48).

yaşamla ilişkilendir

'Ondokuz Mayıs Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Çocuk Acil Bilim Dalı Başkanı Doç. Dr. Ahmet Güzel, şiddet içerikli video oyunlarının çocuklarda korku, mağduriyet duygusu ve şiddete karşı duyarsızlığa yol açtığını söyledi. Özellikle ailelerin, çocuklarının boş zamanlarında şiddet içerikli oyunlara karşı olan ilgilerini azaltmaları gerektiğini belirten Doç. Dr. Ahmet Güzel şöyle dedi:

"Eğer bir oyun içerisinde 1'den fazla şiddet sahnesi var ise, 1 dakika içerisinde 4- 6 kez şiddet içerikli bir sahneyi oyun içerisinde görüyorsanız

ve oyunun içerisinde meydana gelen şiddetin karşılığında bir ödüllendirme konusu söz konusu ise, çocukların bu tarz şiddet içerikli oyunlara ilgisi artmakta. Bu şiddet içerikli oyunlar küçük çocuklarda korku hissinin oluşmasına neden oluyor. Özellikle de gece korkularının meydana gelmesini sağlıyor. Daha sonraki dönemlerde çocukların şiddete karşı duyarsızlaşması ve şiddete karşı mağduriyet duygusunun her zaman ön planda olmasını sağlamakta.» (<http://www.milliyet.com.tr/siddet-icerikli-oyunlar-cocuklarda-pembendar-detay-cocuk-1842305/>)

araştırmalarla ilişkilendirir

“ŞİDDET İÇERİKLİ VIDEO OYUNLARININ ÇOCUKLAR VE GENÇLER ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: SALDIRGANLIK, ŞİDDET VE SUÇA DAİR BİR DEĞERLENDİRME

ÖZET

Medya unsurlarının son yıllarda giderek artan yaygınlığı bilim insanlarını medyanın toplum ve birey üzerindeki etkisini araştırmaya yönlendirmiştir. Bu alanda özellikle görsel medyada yer alan şiddet içerikli yayınların gerek toplumların şiddet karşısındaki tutumları gerekse bireylerin şiddet, saldırganlık ve suç içerikli tutum ve davranışları ile pozitif bir ilişki içerisinde olduğu belirlenmiştir. Son dönemde medya kavramına dâhil edilen diğer dijital materyallerden video oyunlarının da aynı şekilde bireyler üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebileceği tartışılmıştır. Bu

çerçevede, özellikle şiddet içerikli video oyunlarının yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerde pek çok bilimsel araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma, yapılan bilimsel araştırmaların ortaya koyduğu bulguları sistematik bir literatür taramasıyla analiz ederek aileler ve toplum için alınması gereken tedbirleri belirleme, toplumsal bir farkındalık oluşturma, kamu politikalarına ilişkin bazı alternatif öneriler getirmeyi ve konuya ilişkin Türkiye özelinde ülke çapında yapılması gereken bilimsel araştırma ihtiyacına işaret etmeyi amaçlamaktadır.”

Kaynak: https://www.academia.edu/20925172/Şiddet_İçerikli_Video_Oyunlarının_Çocuklar_ve_Gençler_Üzerindeki_Etkileri_Saldirganlik_Siddet_ve_Suca_Dair_Bir_Değerlendirme

Sosyal Medya Kullanımı ve Sosyal Medyada İşlenen Suçlar

Sosyal medya, genellikle Facebook başta olmak üzere Twitter, Instagram gibi kişilerin internet üzerinde vakit geçirdikleri platformların genel adıdır. Sosyal medyada kişiler, sanal topluluklar ve ağlar üzerinden kendi aralarında bilgi ve fikirlerini üretmekte, paylaşmakta veya değiştirmekte bu da sosyal medya üzerinden sosyal etkileşim alanı oluşmaktadır. Sanal ortam, coğrafi sınırları kaldırmanın da ötesinde, işitsel, görsel ve oral tüm evreleri bünyesinde barındırarak toplumların birbirleriyle eş zamanlı iletişim kurmalarını sağlamaktadır. (Furkan Yılmaz, Türkiye’deki Bilişim Suçlarının Sosyolojik Bir Analizi: Tehditler ve Çözüm Stratejileri, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, 2015, s.14) Bu kadar geniş ve kapsamlı olan sosyal medya, beraberinde yeni suçluluk tiplerini getirmiştir. Örneğin, The Guardian’ın 27 Aralık 2012 tarihli haberine göre İngiltere’de sosyal medyada işlendiği iddia edilen suçlar ki bunlar Facebook ve Twitterla ilintilidir son 4 yılda %780 artış göstermiştir. 650 kişi ceza almıştır. Bu suçlar, genelde taciz mesajları yazmak, şiddet ve nefret söylemi gibi suçların yanı sıra grooming, stalking, dolandırıcılıktır.(<https://www.theguardian.com/media/2012/dec/27/social-media-crime-facebook-twitter>)

theguardian.com/media/2012/dec/27/social-media-crime-facebook-twitter)

Sosyal medyada en çok işlenen suçlar genel olarak 5 başlık altında ele alınabilir. Bunlar Online tehdit, taciz, dolandırıcılık, yasadışı ürün alım-satımı, suç teşkil eden video paylaşımları, seyahat hırsızlıklarıdır.

Sosyal medyada en sık görülen ve işlenen suç tipi ısrarlı takip, taciz ve tehdit vakalarıdır. Bunların çoğu ciddiye alınmadığından ya da suç teşkil ettiği bilinmediği için şikayet edilememekte ve bu nedenle istatistiki veriler elde edilememektedir. Ancak bu kapsamda işlenen fiiller gerçekte suçtur. Online taciz bir kimseyi rahatsız etmek, manevi işkence yapmak daraltmak, sıkmak amacıyla kasten başkasını rahatsız etmektir. İsrarlı takip ve sanal taciz de tacizin bir başka görünümüdür. İsrarlı takip, genellikle karşı tarafa yönelik gizli veya açık cinsel bir istek veya yönelim sebebiyle, bir kimsenin sarkıntılık veya taciz olarak nitelenebilecek fiillerin oluşturduğu bir bütünlük ve süreklilik içinde takip edilmesidir. (Celia Wells, “Stalking: The Criminal Law Response”, Crim LR, 463, 1997’den aktaran Recep Doğan, Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, İsrarlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu, Ankara Barosu Dergisi, 2014/2, s.138.) Takip edi-

len kişinin internet hesaplarına sürekli bakmak en basit hali iken, bu kişiye sürekli mesajlar atmak, resim, video paylaşmak, internet üzerinden yapılan ısrarlı takip yollarıdır. Mağduru takip etmek, mağdurla herhangi bir şekilde iletişim kurmak veya iletişim kurmaya çalışmak, mağdura ait olan veya mağdura ait olduğu izlenimi verilen görsel ve yazılı herhangi bir materyali yaymak, mağdurun internette dolaşımını, ziyaret ettiği siteleri, elektronik posta, kısa mesaj ve diğer yollarla yaptığı haberleşme trafiğini ve iletişimi izleyip gözetim altına almak, mağdurun bulunduğu herhangi bir kamusal veya özel alana gizlice sızmak, mağdura ait herhangi bir mülkün masuniyetini ihlal etmek, mağduru gözetlemek veya izlemek hallerinin ısrarlı takip olarak kabul edilmesi gerekmektedir. Ülkemizdeki

ısrarlı takip teşkil eden fiiller değerlendirildiğinde genelde kadın-erkek arasındaki anlaşmazlıklarda ve boşanma durumlarında bu tip fiillere sıklıkla rastlandığı görülmektedir. Zira boşanma, ayrılık veya sevgisine karşılık bulamama sonucunda, bu durumu kabullenemeyen kişinin mağduru sürekli bir biçimde rahatsız ettiği, fiziksel ve psikolojik şiddet fiillerinin yanı sıra mağdurların sürekli olarak değişik şekillerde takip edildiği, çeşitli iletişim vasıtalarıyla rahatsız edildiği ve bu şekilde amacına ulaşamayan faillerin, çoğunlukla cinayetle sonuçlanan ağır şiddet fiillerini işlemektedirler. (Alper Uyumaz, İdris Akdağ, Türk Özel Hukukunda Şiddet Ve İsrarlı Takip Kavramı İle İsrarlı Takip Mağdurunun Korunması, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIX, Y. 2015, Sa. 2, s.47)

yaşama ilişkilendir

“Boşandığı Eşi Tarafından Boğazı Kesilen Kadın Ölümünden Döndü

Kocaeli’de boşandığı eşi tarafından sokak ortasında boğazından ve kollarından bıçaklanan kadın, tedavi gördüğü hastaneden taburcu oldu. Mahalleli tarafından dövülerek polise teslim edilen şahıs ise tutuklandı. Kocaeli’nin Derince ilçesinde yaşanan olayda, Erdal Y. eski eşi Vildan Samat’ı (40), marketten evine doğru gittiği sırada takip ederek bıçakla saldırdı. Kollarından ve

boynundan aldığı bıçak darbeleriyle yaralanan Samat, kanlar içinde olduğu yere yığıldı. Olayı gören mahalleli tarafından yakalanan Erdal Y. ise bir süre darp edildikten sonra polis ekiplerine teslim edildi.”

Kaynak: <http://www.milliyet.com.tr/bosandigi-esi-tarafindan-bogazi-kesilen-kocaeli-yerel-haber-2173181/>

Bir diğer online suçluluk ise groomingdir. Bir çocuk ile cinsel istismar amacıyla buluşmak ya da seyahat etmek için iletişim kurmak İngiltere’de grooming suçunu oluşturmaktadır (<https://www.haberler.com/sosyal-medyadaki-cinsel-icerikli-mesajlara-cinsel-9480660-haberi/>)

Bir diğer kimlik hırsızlığı ya da bilgisayar koranlığı ise bir başkasının kimlik bilgilerinin kullanılması ya da sosyal medya hesaplarına meşru olmayan yollardan elde edilmesi ve hukuka aykırı işler amacıyla kullanılmasıdır. Yasadışı ürünlerin alım satımı da bir başka suçluluk tipidir. Sosyal medya insanların iş ilişkilerini de yürüttükleri bir mecra halini almıştır. Alım-satımların meşru olması bir sorun teşkil etmemektedir ancak her zaman bu alım satımlar meşru amaçlar doğrultusunda gerçek-

leşmemiştir. Silah, uyuşturucu, hayvan, kumar gibi suçlar bunlardan bazılarıdır. (https://www.tamin-dir.com/cezaevinde-gizlice-bilgisayar-topladilar-siber-dolandiricilik-ve-hirsizlik-yaptilar_h-20915/; <http://www.ensonhaber.com/facebookun-ceosu-zuckerberg-hacklendi-2016-06-06.html>)

Sosyal medya hesaplarına suç içeren fiillerin videolarını paylaşmak, eklemek, yerleştirmek de sosyal medya üzerinden işlenen suç tiplerinden biridir. Video üzerinden hakaret, nefret söyleminde bulunmak, işkence görüntüleri, nasıl bomba yapılır gibi konuları ihtiva eden görüntülerin paylaşılması da suç teşkil etmektedir. Örneğin; İngiltere’de DEAŞ taraftarı bir karı kocanın büyük miktarda kimyasal madde satın aldıkları ve bunların bir terör eyleminde kullanılabileceği tespit edilmiştir. Bayan Sana Khan

da eşini finanse etmiştir. Bay Rehman karısına arka bahçede yaptığı deneme patlamasının videosunu göndermiş ve radikal görüşlerini de sosyal medya üzerinden ifade etmiş ve saldırıyı nerede yapabileceği konusunda yine sosyal medya hesabı üzerinden tavsiye talebinde bulunmuştur. Bilirkişi de ele geçirilen patlayıcıların kullanıma hazır olmadan önceki son safhalarda olduğunu tespit etmiştir. Olayda terör eylemi hazırlığı yaptıkları saptanan bay ve bayan Khan, terör eylemine hazırlık suçundan ömür boyu hapis cezasına çarptırılmıştır. Bay Rehman aynı zamanda terör amacıyla eşya bulundurma suçundan da cezalandırılmıştır. (Ali Emrah Bozbayındır, Yeni Nesil Terörle Mücadele Hukuku: İngiltere Örneği, <http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/yeni-nesil-terorle-mucadele-hukuku-ingiltere-ornegi/725727>)

Sosyal medya, hırsızlar için de ayrı bir avantajlı durum yaratmıştır. Tatile gidenlerin evlerini soy-mak gibi. İnsanların sosyal medya hesaplarından attıkları her adımı, yaptıkları her şeyi, yedikleri her yemeğe kadar paylaşır olmaları onları potansiyel mağdur haline getirmektedir. Tatile çıkanlar, planlarını paylaşmakta, buldukları yerden 'check-in' yapmakta, buna ilave olarak evlerinin bulunduğu yerde yaptıkları check-inlerle açık adres beyanlarında bulunmaktadır. Evlerinden uzakta yaptıkları yer bildirimleri, hırsızların evlerini rahatça soy-maları için süre ve imkan sağlamaktadır. (<http://spor.internethaber.com/tatil-fotografi-paylasan-terrynin-evi-soyuldu-1759593h.htm>)

Öğrenme Çıktısı

- 4 Medyanın suçluluk üzerindeki etkisinin açıklanabilmesi
5 Medya ve video oyunlarındaki şiddetin suçlulukla ilişkisinin açıklanabilmesi
6 Sosyal medyada işlenen suçların örneklendirilebilmesi

Araştır 3

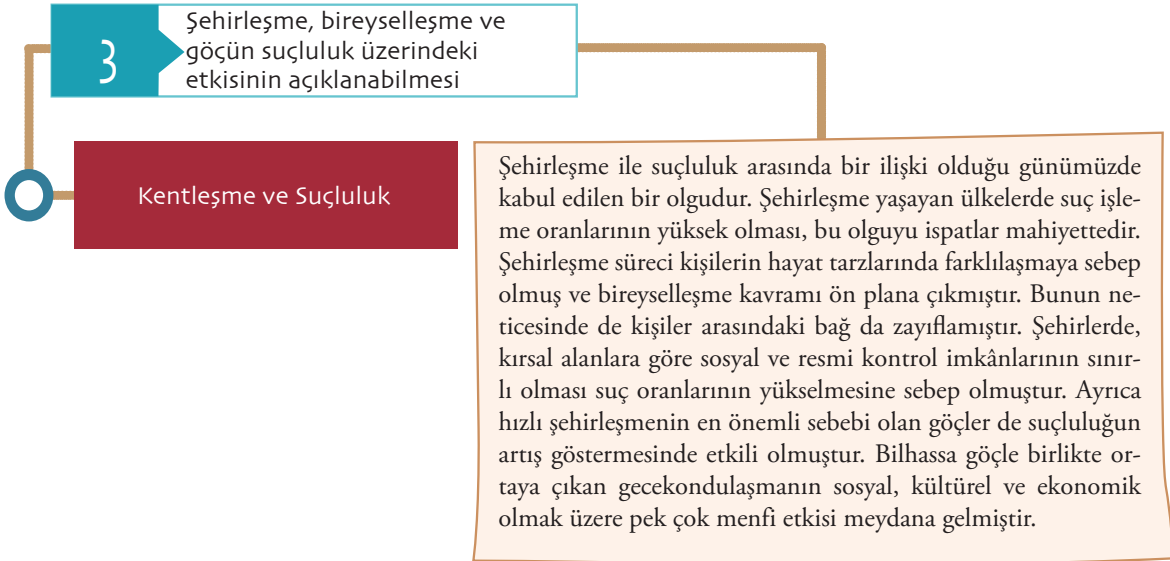
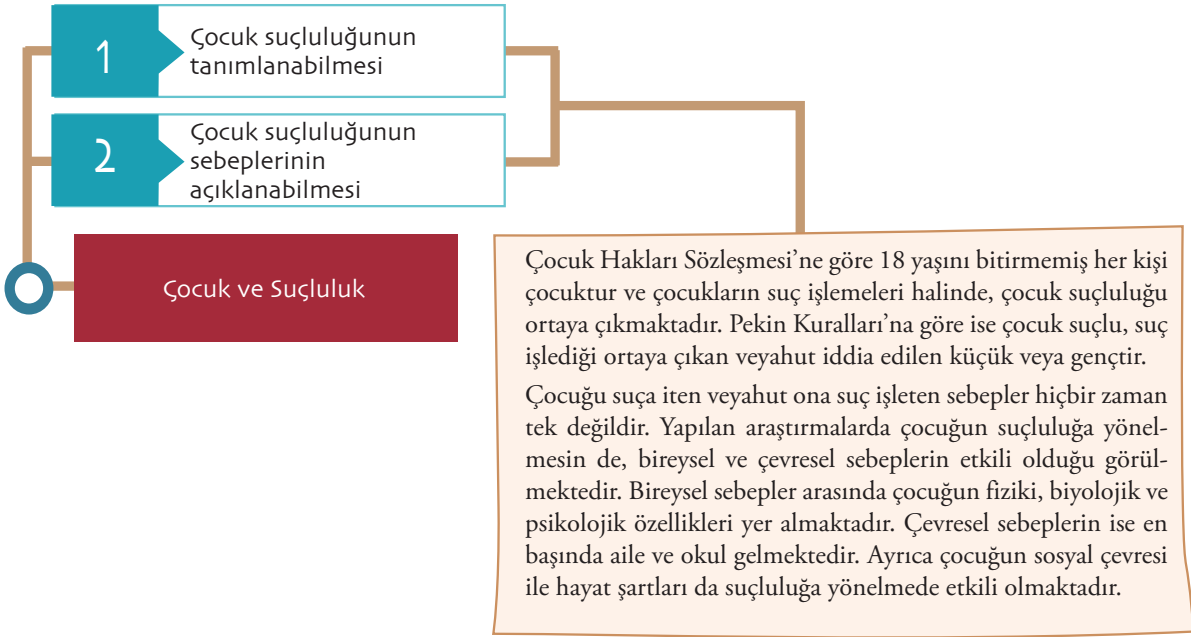
Sosyal medyada sıklıkla işlenen suçları sadece sayınız.

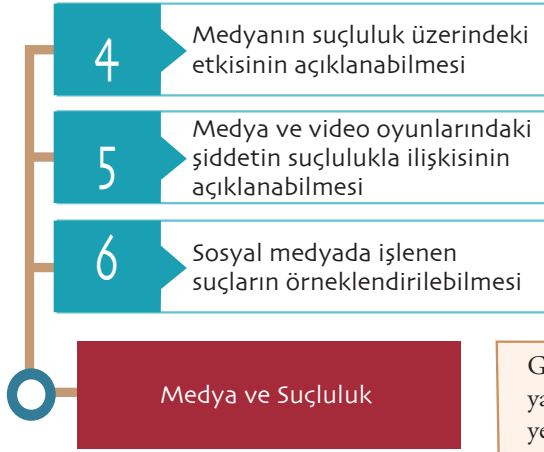
İlişkilendir

Sosyal medyada işlenen suçların, başka suçların işlenmesinde araç olarak kullanılıp kullanılmadığını araştırınız.

Anlat/Paylaş

Ülkemizde sosyal medyada işlenen suçlarla mücadele edilmekte midir? Edilmekteyse bunun için hangi araçların kullanıldığını araştırarak varmış olduğunuz neticeleri arkadaşlarınızla paylaşınız

Günümüzde teknolojik imkânların gelişmesi ile birlikte medyanın sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Bu sebeple medyada yer alan bazı faktörler, kişilerin suça yönelmesinde etkili olmaktadır. Bilhassa şiddet içerikli görüntüler bu hususta önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, bireylerin şiddet karşısında duyarsızlaşması ile saldırganlık ve şiddete eğilimde artışa ve huysuzluğa yol açması örnek olarak verilebilir. Ayrıca çocuklar tarafından sıklıkla oynanan video oyunlarındaki şiddet içeren görüntülerde, onların şiddete yönelmesinde etkili olabilmektedir. Sosyal medyanın da günümüzde yaygınlık kazanması, kişilerin farklı suç tiplerini işlemesine sebep olmaktadır. Bu suç tipleri arasında en çok online tehdit, taciz, dolandırıcılık, yasadışı ürün alım-satımı, suç teşkil eden video paylaşımları ile seyahat hırsızlıkları yer almaktadır.

1 Çocuk suçluluğu ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Çocuk suçluluğuna ilişkin yapılan araştırmalarda, çocuk suçluluğunun 1990lardan itibaren artış gösterdiği belirlenmiştir.
- B. Mala karşı suçlar, vücut dokunulmazlığına karşı suçlar ve hürriyete karşı suçlar, çocuklar tarafından en çok işlenen suçlardır.
- C. Çocuk ve genç suçluluğunun genellikle zor hayat şartlarında yaşayanlar arasında daha yüksek olduğu genel bir tespittir.
- D. Kız çocukları, erkek çocuklardan daha çok suç işlemektedir.
- E. Ailede alkol ve uyuşturucu bağımlılığının olması, yoksulluk, aile içi şiddet gibi sebepler çocuk ve gençleri suç işlemeye iten sebeplerdendir.

2 Çocuğu suça iten çevresel sebeplerden biri olan aile çevresi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Suç işlemek, hatalı ve eksik toplumsallaşmanın neticelerinden birini teşkil etmektedir.
- B. Ailesiyle kötü ilişkileri olan çocukların suç işlemeye daha fazla meyilli oldukları görülmektedir.
- C. Parçalanmış ailelerden gelen suçlu çocukların oranının, suçlu olmayanlarınkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu belirlenmiştir.
- D. Çocukların her davranışlarının aileleri tarafından bağışlanmasının çocuğun suç işlemesi üzerinde herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.
- E. Çocuğuna karşı şiddet uygulayan anne ve babaların önemli bir kısmının, küçük yaşta aileleri tarafından şiddet gördüğü bir gerçektir.

3 Çocuğu suça iten çevresel sebeplerden biri olan okul çevresi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Okul, çocuğun toplumsallaşmasında önemli bir rol oynamaktadır.
- B. Yapılan araştırmalarda okul başarısızlığı ile suç arasında bir ilişki olduğu ortaya çıkmıştır.
- C. Suçlular üzerinde yapılan araştırmalar, bu kişilerin okul dönemlerinde sınıfta kaldıklarını, okuldan kaçtıklarını, okulda bir takım tavır, hareket bozuklukları sergilediklerini göstermektedir.
- D. Sürekli dövülen çocuklarda depresyon, alkol kullanımı, diğer çocuklara saldırganlık daha sık görülür, hatta erişkin olduklarında kendi eş ve çocuklarını dövme ve suç işleme oranları diğer kişilere göre daha fazla olmaktadır.
- E. Eğitim düzeyi ile suç işleme oranı arasındaki ilişki doğru orantılı olup, çocuğun eğitim durumu yükseldiği oranda suç işleme eğilimi artmaktadır.

4 Çocuğu suça iten aile ve okul dışı çevresel sebepler ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Çocuğun, kendine duygusal olarak yakın hissettiği suçlu akran grubuna bağlılığı arttıkça çocuğun suç işleme riski de azalmaktadır.
- B. Arkadaş çevresinin çocuğun suç işlemesinde önemli bir rolü vardır.
- C. Suç işleyen çocukların arkadaşları arasında suçlu, psikopat ve alkol kullananların çoğunlukta olduğu belirlenmiştir.
- D. Göç nedeniyle büyük şehirde yaşamak zorunda kalan çocukların sosyal dayanışma ihtiyacının fazla olması, daha yüksek oranda gruplar halinde suç işleme eğiliminin doğmasına sebep olmaktadır.
- E. Ülkemizde, bilhassa büyük şehirlerde, okul çevrelerinde küçük çeteler oluşturularak, çocukların suç işlemelerine müsait ortamlar oluşturulmaktadır.

5 Şehirleşme ve bireyselleşme ile suçluluk arasındaki ilişki ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Şehirleşme süreci hayat tarzları ve insan ilişkilerinde değişikliklere sebep olmuştur.
- B. Şehirlerde, sosyal kontrolün ve resmi kontrol imkânlarının sınırlılığı suç işleme oranlarını artırmaktadır.
- C. Şehirde yaşayan, doğan insanların köken ya da aile ve akrabalık ilişkileri, davranışları ve hayat biçimini belirleyen asli kıstaslar olmaktan çıkmış, kişilerin bağlarının zayıflamasına sebep olmuştur.
- D. Şehirlerde, geleneksel normların bireyselleşme ve şehirleşme ile birlikte ortadan kalkması da kişilerin suç işlemesini zorlaştırmaktadır.
- E. Şehirlerde, insan sayısının fazla olması, suçluyu tanıma olasılığını zorlaştırmaktadır.

6 Göç ile suçluluk arasındaki ilişki ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Daha ziyade şehirlerde yaşanan gelir dağılımındaki büyük eşitsizlik, göç edenlerin istenmeyen insanlar olarak damgalanması göçmenlerin kişilik ve kimlik bunalımına girmesine neden olabilmekte, göçmenler, bu damgalanmanın yarattığı hırs ya da intikam amacıyla da suç işlemektedir.
- B. Gecekonduyunun temsil ettiği gelir grubunun, mevcut gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik oranının yüksekliği gibi faktörler, kişileri özellikle mala karşı suçları işlemeye iten sebeplerin başında gelmiştir.
- C. Şehrin plansız yapılması gecekondulaşma, sokakların aydınlatmalarındaki yetersizlik, dar ara sokaklarda hırsızlık, yağma, tehdit, kapkaç, taciz olaylarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.
- D. Apartman kurallarına uymamak, huzursuzluğa sebep olmakta bu huzursuzluklar kavgaya, dolayısıyla kasten yaralama hatta öldürmeye kadar gidebilmektedir.
- E. Hızlı şehirleşmede göçün herhangi bir etkisi bulunmamaktadır.

7 Medyadaki şiddetin suçluluğa etkisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Medyada yer alan şiddet içerikli unsurlar, menfi etkilere yol açmaktadır.
- B. İnsanlarda çevrelerindeki şiddet olaylarına veya şiddet mağdurlarına karşı duyarsızlaşma ve vurdumduymazlık meydana getirmektedir.
- C. Araştırmalara göre, haberlerde verilen bombalama, patlama, doğa felaketleri, cinayet ve çeşitli şiddet içeren görüntüler, çocuklar üzerinde menfi etkiler bırakmaktadır.
- D. Saldırganlık ve şiddete eğilimde artışa ve huzursuzluğa yol açmaktadır.
- E. Çocuklardan ziyade yetişkinleri daha fazla etkilemektedir.

8 Video oyunlarındaki şiddetin suçluluğa etkisi ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Video oyunlarının tesirleri üzerine yapılan çalışmalarda, video oyunlarında yer alan şiddetin bilhassa çocuklar üzerinde şiddet eğilimini meydana getirdiği tespit edilmiştir.
- B. Şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynama süresi azaldıkça anti-sosyal saldırganlık eğiliminde artış meydana gelebilir.
- C. Şiddet içerikli bilgisayar oyunu oynamanın, saldırgan davranışa olan eğilimin ortaya çıkmasını kolaylaştırabileceği söylenebilir.
- D. Genel Saldırganlık Modeli'ne göre, medyada ve bilgisayar oyunlarında saldırgan davranışlara ve saldırganlığın ödüllendirilmesine maruz kalmak, teorik ve bilimsel olarak içsel durumları (biliş, duygu ve psikolojik uyarılmışlık) etkileyebilir.
- E. Dünya genelinde yürütülen birçok çalışma göstermektedir ki televizyonlarda şiddet içerikli programlar izlemek veya sinemada şiddet filmleri izlemek, agresif davranışlara yatkınlığı arttırmaktadır.

9 Aşağıdakilerden hangisi sosyal medyada en çok işlenen suçlardan biri **değildir**?

- A. Kasten öldürme
- B. Online tehdit
- C. Taciz
- D. Dolandırıcılık
- E. Yasadışı ürün alım-satımı

10 Sosyal medya kullanımı ve sosyal medyada işlenen suçlar ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Sosyal medya, genellikle Facebook başta olmak üzere Twitter, Instagram gibi kişilerin internet üzerinde vakit harcadıkları platformların genel adıdır.
- B. Son yıllarda sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte yeni suçluluk tipleri ortaya çıkmıştır.
- C. Sosyal medyada en sık görülen ve işlenen suç tipi ısrarlı takip, taciz ve tehdit vakalarıdır.
- D. Takip edilen kişinin internet hesaplarına sürekli bakmak, bu kişiye sürekli mesajlar atmak, resim, video paylaşmak, internet üzerinden yapılan ısrarlı takip yollarından bazılarıdır.
- E. Günümüzde hemen hemen tüm ülkeler, sosyal medyada işlenen suçlarla etkin mücadele etmektedir.

1. D

Yanıtınız yanlış ise “Çocuk ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. D

Yanıtınız yanlış ise “Çocuk ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. E

Yanıtınız yanlış ise “Çocuk ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. A

Yanıtınız yanlış ise “Çocuk ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. D

Yanıtınız yanlış ise “Kentleşme ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Kentleşme ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. E

Yanıtınız yanlış ise “Medya ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. B

Yanıtınız yanlış ise “Medya ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. A

Yanıtınız yanlış ise “Medya ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. E

Yanıtınız yanlış ise “Medya ve Suçluluk” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Çocuk suçluluğunun birçok sebebi bulunmaktadır. Çocuk suçluluğunun sebepleri, bireysel ve çevresel olmak üzere iki başlık altında izah edilebilir. Bireysel sebepler, çocuğun fiziki, biyolojik ve psikolojik özelliklerinden oluşmaktadır. Aile, okul ve bunların dışında kalan sosyal çevre ise çevresel sebepleri teşkil etmektedir.

Araştır 2

Şehirlere göçün kişilerin suçluluğa yönelmesinde birçok etkisinin bulunduğu söylenebilir. Göç eden kişiler, istenmeyen insanlar olarak damgalanabilirler. Bu durum, göçmenlerin kişilik ve kimlik bunalımına girmesine sebep olabilir. Bu damgalanmanın oluşturduğu hırs ya da intikam amacıyla da göçmenler çeşitli suç tiplerini işleyebilirler. Gecekonduların ortaya çıkışı, göçün en açık sosyo-ekonomik neticesidir. Gecekonduunun temsil ettiği gelir grubunun, mevcut gelir dağılımındaki eşitsizlik, işsizlik oranının yüksekliği, akraba ve sosyal bağların şehirde zayıflaması dolayısıyla destekten yoksunluk gibi faktörler, kişileri bilhassa mala karşı suçları işlemeye iten sebeplerin başında gelmiştir. Göçün meydana getirdiği hızlı şehirleşme, şehrin mimarisine de tesir etmiştir. Şehrin plansız yapılanması gecekondulaşma, sokakların aydınlatmalarındaki yetersizlik, dar ara sokaklarda hırsızlık, yağma, tehdit, kapkaç ve taciz olaylarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Araştır 3

Sosyal medyada en çok işlenen suçlar genel olarak 5 başlık altında ele alınabilir. Bunlar Online tehdit, taciz, dolandırıcılık, yasadışı ürün alım-satımı, suç teşkil eden video paylaşımları, seyahat hırsızlıklarıdır. Sosyal medyada sıklıkla görülen ısrarlı takip ve sanal taciz de tacizin bir başka görünüm şeklidir.

Kaynakça

- Anderson CA, Shibuya A, Ihori N, et al. (2010). *Violent video game effects on aggression, empathy, and prosocial behavior in eastern and western countries: a meta-analytic review. Psychol Bull*;136:151-173.
- Balcı, H. (2011). *Çocuk suçluluğu ve toplumsal nedenleri*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı.
- Çoşar, Y. (2005). "Kentleşen Türkiye'de Çocuk Suçluluğu", TBB Dergisi, Sayı 56.
- Diñç, A. (2013). *Çocuk Suçluluğunda Ailenin Rolü*, Kırıkkale Üni, Sosyoloji ABD.
- Doğan, R. (2014/2). "Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak, Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu", Ankara Barosu Dergisi.
- Dönmezer, S. (1994). *Kriminoloji*, Beta, İstanbul.
- Gölbaşı, S. (2008). *Kentleşme ve Suç*, 12 Levha.
- Gölcüklü, F. (1962). *Türkiye'de Çocuk Suçluluğu Hakkında Bir Araştırma*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Güçlü Yılmaz, F. (2015/3). "Ergen Suçları, Ergen Suçlulara Yönelik Okul İçindeki Düzenlemeler ve TCK Karşılaştırması", Ankara Barosu Dergisi, Ankara.
- Güler, M. (2010). "Sosyal Psikoloji Bakış Açısından Çocuk ve Ergenlerde Suçlu Davranış Gelişimi", TBB Dergisi, Sayı:89.
- Güney, H. (2008). *Sosyolojik Açıdan Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji ABD.
- Kaplan, A. (2012). *Violence in Media: What Effects on Behaviour?*.
- Kars, G. B. (2010). *Şiddet İçerikli Bilgisayar Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üni Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Kılıç, Y. S. (2007). *Çocuk Suçluluğuna Sebep Olan Sosyo Ekonomik Faktörler*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üni. Sosyoloji ABD.
- Kobat, İ. B. (2009). *Ulusal ve Uluslararası Hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi, Kırıkkale Üni. Kamu Hukuku ABD.
- Koç, S., Kaynak, S. (2010). *Bilişim Suçları Bağlamında Yeni Medya Olarak İnternet ve Kişisel Güvenlik*, Akademik Bilişim'10 - XII. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri 10 - 12 Şubat 2010 Muğla Üniversitesi.
- Konanç, E. (1993). *Çocuk Suçluluğu, Türk Hukuku ve Toplum Üzerine İncelemeler*. A.Güriz ve P. Benedict (Ed.), Türkiye Kalkınma Vakfı Yayını, Ankara.
- Kunt, V. (2003). *Suç ve Çocuk*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üni, Sosyal Antropoloji ABD.
- McQuail, D., Windahl, S. (2006). *İletişim Modelleri: Kitle İletişim Çalışmalarında*, (Çev. Yonca Yumlu) İmge Yay, İstanbul.
- Media Violence Commission, International Society for Research on Aggression (ISRA). (2012). *Report of the media violence commission. Aggress Behav.*; 38:335-341.
- Taner, M. (1985). *Çocuk Niçin Suç İşliyor?, Suçlu Çocuklar, Suça İtilme Nedenleri ve Eğitim Yolu ile Korunmaları*, Adalet Bakanlığı Yayınları, Yeni seri no: 65, Ankara.
- Toplumun Kültür Politikaları ve Medyanın Kültürel Süreçlere Etki Algısı Araştırması* (2011). T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı- SETA.
- UNICEF (2003). *Juvenile Delinquency, World Youth Report* (WYR).
- Uyumaz, A., Akdağ, İ. (2015). *Türk Özel Hukukunda Şiddet Ve Israrlı Takip Kavramı İle Israrlı Takip Mağdurunun Korunması*, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi C. XIX, Sa. 2.
- Yavuzer, H. (2001). *Çocuk ve Suç*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, F. (2015). *Türkiye'deki Bilişim Suçlarının Sosyolojik Bir Analizi: Tehditler ve Çözüm Stratejileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, B. (2010). *Sanık Konumundaki Çocukların Genel Özelliklerinin Değerlendirilmesi ve Çocuk Suçluluğunda Çözüm Önerileri*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı.
- Zorlu, Y. (2016). *Medyadaki Şiddet ve Etkileri*, Humanities Sciences (NWSAHS), 4C0200, 11(1).
- Wells, C. (1997). "Stalking: The Criminal Law Response", Crim LR, 463.

internet kaynakları

<http://aa.com.tr/tr/analiz-haber/yeni-nesil-terorle-mucadele-hukuku-ingiltere-ornegi/725727>

www.adli-sicil.gov.tr

<http://www.ensonhaber.com/facebookun-ceosu-zuckerberg-hacklendi-2016-06-06.html>

<https://www.haberler.com/sosyal-medyadaki-cinsel-icerikli-mesajlara-cinsel-9480660-haberi/>

http://www.kriminoloji.com/Suca_itilmis_Cocuklar_Psikolojisi.htm

<http://www.milliyet.com.tr/siddet-icerikli-oyunlar-cocuklarda-pembenar-detay-cocuk-1842305/>

<http://www.milliyet.com.tr/suc-isleme-fikri-tv-den-cikiyor--pembenar-detay-cocuksagligi-539482/>

www.saglik.tr.net

<http://www.sosyalhizmetuzmani.org>

<http://spor.internethaber.com/tatil-fotografi-paylasan-terrynin-evi-soyuldu-1759593h.htm>

https://www.tamindir.com/cezaevinde-gizlice-bilgisayar-topladilar-siber-dolandiricilik-ve-hirsizlik-yaptilar_h-20915/

<https://www.theguardian.com/media/2012/dec/27/social-media-crime-facebook-twitter>

Bölüm 6

Suçlar ve Failleri-I

öğrenme çıktıları

Şiddet Suçları

- 1 Şiddet türlerinin örneklendirilebilme
- 2 Bazı şiddet türlerinin açıklanabilme
- 3 Şiddetin ortaya çıkmasına sebep olan bazı faktörlerin tanımlayabilme

Cinsel Suçlar

- 4 Cinsel şiddet türlerinin örneklendirebilme
- 5 Cinsel şiddetin ortaya çıkmasına sebep olan bazı faktörlerin açıklayabilme

Mala Karşı İşlenen Suçlar

- 6 Mala karşı işlenen suçların örneklendirebilme
- 7 Bazı mala karşı işlenen suçların açıklayabilmesi

Anahtar Sözcükler: • Şiddet Suçları • Fiziksel Şiddet • Psikolojik Şiddet • Cinsel Şiddet
• Cinsel İstismar • Mala Karşı İşlenen Suçlar

GİRİŞ

Kriminoloji biliminin en sıkça üzerinde durduğu suçlardan biri de şiddet suçlarıdır. Söz konusu suçlar insanların günlük hayatlarında en çok karşılaştığı suçların başında gelmektedir. Aşağıda ilk olarak şiddet kavramı tanımlanıp, şiddet suçlarının kapsamının sınırları çizilmeye çalışılarak şiddet türleri üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, şiddetin işleniş biçimi bağlamında şiddet türleri ve fail-mağdur ilişkisi bağlamında şiddet türleri olmak üzere ikili bir ayrıma gidilmesi uygun görülmüştür. Şiddetin işleniş biçimi bağlamında şiddet türleri başlığı altında, fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddet ile bu şiddet türlerini ortaya çıkaran faktörler ele alınacaktır. Cinsel şiddet, önemi dolayısıyla cinsel suçlar başlığı altında ayrı olarak incelenecektir. Fail-mağdur ilişkisi bağlamında şiddet türleri kapsamında ise esas olarak çocuklara, gençlere, kadınlara ve yaşlılara yönelik şiddet türleri üzerinde durulacaktır. Ayrıca çocuğa ve kadına karşı şiddet riskini arttıran faktörler ayrı bir başlık altında incelenecektir. Nitekim bu faktörlerin bilinmesi anılan şiddet türleri ile etkili mücadelede önemli bir rol oynayacaktır. Konunun daha iyi anlaşılması gayesiyle, konu başlıkları altında bazı istatistiki verilerin okuyucuya sunulmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

Bu bölümde değinilecek ikinci konu ise cinsel suçlardır. Bilhassa teknolojinin gelişimiyle birlikte son yıllarda artış gösteren cinsel suçlar, şiddet suçlarının bir işleniş şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Konu kapsamında, cinsel şiddetin görülme sıklığını artıran faktörler üzerinde durulacaktır. Kadınlara ve çocuklara karşı işlenen cinsel suçlara, özellik arz etmeleri sebebiyle ayrı bir başlık altında değinilecektir.

Son olarak ise günlük hayatın olağan bir suç türü olan mala karşı işlenen suç tipleri izah edilecektir. Mala karşı işlenen suçlar arasında sıklıkla işlenen hırsızlık, yağma, mala zarar verme ile dolandırıcılık üzerinde durulacaktır.

Aşağıdaki tabloda bu bölümde değineceğimiz suç tipleri de dahil olmak üzere, diğer suç tiplerini de ihtiva eden, Adalet Bakanlığı'nın 2011-2015 yılları arasında açılan dava türleri yer almaktadır.

Tablo 6.1 Açılış Yıllarına Göre 2015 Yılında Karara Bağlanan Davalardaki Suç Sayısı

İsna Edilen Suç Türü	2011 ve öncesi		2012		2013		2014		2015		TOPLAM	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Malvarlığına Karşı Suçlar (TCK 141-169)	1 008	1,7	1 702	2,9	7 008	11,9	24 657	42,0	24 401	41,5	58 776	41,5
Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar (TCK 86-93)	302	1,2	868	3,4	2 821	11,1	10 821	42,7	10 510	41,5	25 322	17,9
Hürriyete Karşı Suçlar (TCK 106-124)	390	1,7	634	2,7	2 686	11,5	10 022	42,7	9 721	41,4	23 453	16,5
Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar (TCK 185-196)	24	0,3	88	0,9	716	7,6	3 883	41,4	4 667	49,8	9 378	6,6
Şerefe Karşı Suçlar (TCK 125-131)	49	0,7	182	2,8	697	10,6	3 015	45,8	2 646	40,2	6 589	4,6
6136 sayılı Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar ile Diğer Âletler Hakkında Kanun	33	1,3	42	1,6	219	8,4	969	37,1	1 351	51,7	2 614	1,8
Cinsel Dokunulmazlığına Karşı Suçlar (TCK 170-180)	59	3,1	45	2,4	251	13,1	775	40,5	784	41,0	1 914	1,4
Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar (TCK 247-266)	75	4,4	68	4,0	191	11,2	696	40,8	674	39,6	1 704	1,2
Adliyeye Karşı Suçlar (TCK 213-222)	20	1,3	60	3,9	143	9,4	639	41,8	665	43,5	1 527	1,1
5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu	13	1,0	47	3,6	136	10,5	577	44,4	526	40,5	1 299	0,9
Genel Tehlike Yaratan Suçlar (TCK 267-298)	28	2,3	69	5,8	78	6,5	469	39,1	556	46,3	1 200	0,8
2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürütüşleri Kanunu	65	5,7	21	1,9	129	11,4	487	43,0	430	38,0	1 132	0,8
6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun	0,0	0,0	2	0,2	86	8,7	347	35,1	554	56,0	989	0,7
Kamu Güvenine Karşı Suçlar (TCK 197-212)	20	2,4	24	2,9	67	8,1	299	36,3	413	50,2	823	0,6
Bilişim Alanında Suçlar (TCK 243-246)	6	0,8	43	5,7	30	4,0	444	58,9	231	30,6	754	0,5
3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu	10	1,8	8	1,5	37	6,8	151	27,9	335	61,9	541	0,4
Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar (TCK 309-316)	21	4,5	22	4,7	33	7,1	180	38,6	210	45,1	466	0,3
Hayata Karşı Suçlar (TCK 81-85)	9	2,0	8	1,8	37	8,3	125	28,2	265	59,7	444	0,3
Aile Düzenine Karşı Suçlar (TCK 230-234)	3	0,7	8	1,8	24	5,5	174	40,0	226	52,0	435	0,3
Kamu Barışına Karşı Suçlar (TCK 181-184)	190	48,3	12	3,1	14	3,6	69	17,6	108	27,5	393	0,3
Özel Hayata Karşı Suçlar (TCK 132-140)	0,0	0,0	5	1,3	20	5,2	190	49,0	173	44,6	388	0,3
Diğer TCK	13	1,6	30	3,6	108	13,1	295	35,9	376	45,7	822	0,6
Diğer Özel Kanunlar	9	1,2	34	4,5	162	21,2	217	28,4	342	44,8	764	0,5
Genel Toplam (TCK+ ÖZEL)	2 347	1,7	4 022	2,8	15 693	11,1	59 501	42,0	60 164	42,5	141 727	100,0

Kaynak: Adalet Bakanlığı Adalet İstatistikleri 2016

ŞİDDET SUÇLARI

Şiddet oldukça geniş ve karmaşık bir fenomendir. Şiddeti ve sınırlarını tanımlamak bilime değil aslında değer yargılarına aittir. Şiddet olgusu korku, merak, kınama, affetme gibi duygular çerçevesinde şekillenen çok tartışmalı bir meseledir. Bir yandan şiddet toplumsal tepkiye yol açarken bir yandan da örneğin kendisini sürekli döven kocasını kadının öldürmesi gibi toplumda sempati duyulmaya neden olabilmektedir. (The Oxford Handbook of Criminology, Oxford Uni Press, s.564) Görülmektedir ki şiddete karşı verilen tepkiler birden çok faktöre bağlı olabilmektedir. Şiddet algısı zaman ve mekana göre değişen bir nitelik arz etmektedir. Bir fiilin şiddet olarak algılanması mutlaka hukuka aykırı olarak değerlendirilmesini gerektirmemektedir. Zira, örneğin kadına yönelik şiddet kanunen suç olarak kabul edilmesine rağmen, toplumda her zaman kınanan bir davranış olarak sayılmayabilmektedir. Özellikle düşük düzeyde şiddetin, şiddet olarak nitelendirilmediği ve toplumda olağan karşılandığı görülmektedir. Terlik atmak, tokat atmak, kulağını çekmek gibi.

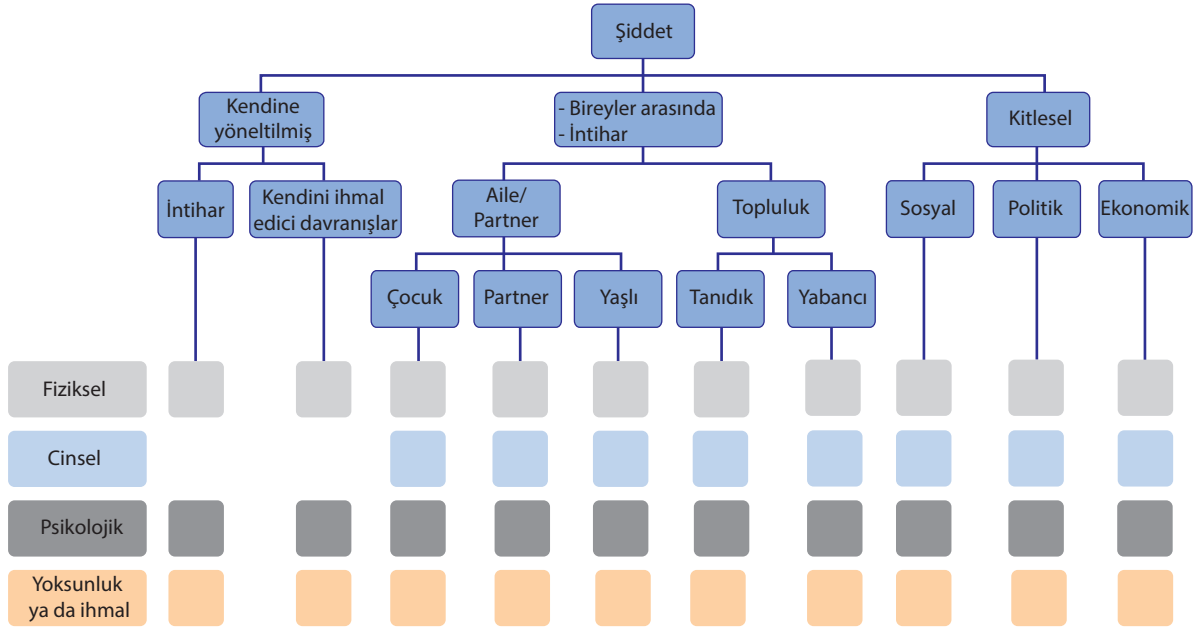
Şiddet suçları günlük hayatımızın parçası haline gelmiştir. Futbol, medya, vandalizm, ailedeki şiddet bunların birer örneğidir. Şiddet kavramı, hukuktan ziyade kriminolojide kullanılan kavramlardır (Kaiser, Kriminologie, 1979, s.697) Şiddetin agresif kavramı fiilin sosyal bakımdan zarar oluşu ve şiddetin ya da saldırganlığın dereceleri şu şekilde belirlenmiştir: Sadece düşünce aşamasında kalan saldırı; Burada kişi sınırlı ve saldırganlığa istekli bir tutum sergilerse de bu sadece düşüncede kalır. Sözlü saldırı; Küfür, bağırma ve hakaret şeklinde gerçekleşebilir. Eşyaya ve hayvanlara karşı saldırganlık; Açıkça bir yok etme ve zarar verme itkiyle hareket eder. Vandalizm gibi. İnsanlara karşı saldırganlık; Kasten öldürme aşamasına kadar varan saldırganlık türlerini ifade eder. (Kaiser, s.696) Saldırının derecesine değil yapıldığı sosyal çevreyi esas alan bir ayırım da vardır: Yakın sosyal çevredeki şiddet, sosyal çatışmalar bağlamında gruba karşı veya grup tarafından yapılan şiddet; sembolik şiddet gibi.

Şiddet gibi ailede başlayan terörizme kadar varan çok farklı görünüm biçimleri olan olgunun nedenleri üzerinde kafa yoran kriminologların buna birçok açıdan yaklaşması, saldırganlık tiplerine ilişkin nedensellik teorileri ortaya konması mümkündür. (Kaiser, s.699) Şiddet türleri birçok olmakla birlikte biz burada belli başlı türleri ele alacağız.

Şiddet Türleri

Şiddetin sadece fiziksel olarak algılandığı dönemleri geride bırakmış bulunmaktayız. Günümüzde şiddet psikolojik, fiziksel ve ekonomik şiddeti de içerir biçimde tanımlanmaktadır. Bu nedenle en genel tanımıyla şiddet, 'hangi tür olursa olsun bir kimsenin başka bir kimseye zarar vermesi' olarak değerlendirilmektedir. (The Oxford Handbook of Criminology, s.564) Bu tanım, şiddeti fiziksel olmasından öteye taşımakta, psikolojik, ekonomik kimlik, etnik gibi başka yönlerden şiddet uygulanmasını da kapsamına almaktadır. Elbette bu tanım da eleştirilmektedir. Ancak biz bugün fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik/duygusal, cinsel ve ekonomik şiddetle sıklıkla karşılaşmaktayız. Şiddet, Dünya Sağlık Örgütü tarafından geniş bir şekilde tanımlanmıştır. Buna göre şiddet, kasten fiziksel güç ya da zorlamanın yanı sıra birine, bir topluma, bir gruba karşı yaralama, öldürme, psikolojik zarar, kötü davranma ya da yoksun bırakma ile tehdit etmek ya da gerçekten meydana getirmektedir. Şiddet türleri genel olarak bunlar olmakla birlikte, fail-mağdur ilişkisi de şiddetin niteliğini belirlemede kullanılmıştır. Biz bunlara genel olarak aile içi şiddet, kadına yönelik şiddet, gençler arasında şiddet, çocuklara yönelik şiddet, yaşlılara yönelik şiddet, devlet görevlilerin vatandaşlar üzerindeki şiddet gibi kategorilere ayırmak mümkündür. Bu kategori genişletilebilir ancak biz kitapta bu kapsamda ele almayı uygun buluyoruz.

Kriminologların şiddetle ilgili ilgisini çeken noktalardan biri medyada ortaya çıkan şiddet görüntüleri olmaktadır. Medyadaki şiddetin gösterimi ve suçluluk arasındaki nedensellik ilişkisinin sebebi şüphesiz şiddet suçluluğundaki artıştır. TV ve sinemadaki kriminojen etkisine bir örnek olarak şiddet içeren görüntülerin izlenmesi neticesinde şiddet eylemlerinin gerçekleştirilmesi gösterilebilir. (The Handbook of Criminology, s.705) Bununla birlikte bugüne kadar yapılan araştırmaların sonuçları kitlesel medyada suç davranışına ilişkin görüntülerin suçluluğa etkisi olduğunu ancak bunun ana faktör olarak gösterilemeyeceğini ortaya koymuştur.

Şekil 6.1 Şiddet Tipolojisi

Kaynak: 2002 World Health Organization

Şiddetin İşleniş Biçimi Bağlamında Şiddet Türleri

Fiziksel Şiddet

Şiddetin en sık karşımıza çıkan formu olan fiziksel şiddet, çoğunlukla bireyler arasında ortaya çıkmaktadır ancak fiziksel şiddet, bireyler arasında ve kitlesel şiddet olmak üzere temelde ikili bir ayrım tabii tutulmaktadır. Bireysel şiddetin başlıcaları, öldürme, yaralama, işkence ve kötü muamele olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda intihar da ayrıca kişinin kendine yönelik şiddeti olarak değerlendirilmektedir. (Oxford Handbook, s.566.) Kitlesel şiddetin başlıcaları ise terörizm, savaş, isyan, sokak çatışmalarının yanı sıra soykırım, insanlığa karşı suçlardır. Kitlesel şiddet türlerinden olan terörizme ayrı bir başlık altında değinilecektir. BM Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin 2. maddesinde tanımlanmış ve hukuki kaynağını bu Sözleşmeden almıştır. Soykırım Sözleşmesi'nin 2. maddesinde soykırım suçu şu şekilde tanımlanmıştır: "Bu sözleşmeye göre soykırımın anlamı, millî etnik, ırki veya dini bir grubu, sırf bu niteliği nedeniyle, kısmen veya tamamen, yok etmek kastıyla, aşağıda sayılan fiillerin işlenmesidir:

- Grup üyelerini öldürmek;
- Grup üyelerine ciddi, bedensel veya zihinsel zarar vermek;

- Bir grubun üyelerini, kasten, bunların fiziki olarak kısmen veya tamamen yok edilmesi sonucunu doğuracağı önceden hesaplanan yaşam koşulları altına sokmak;
- Grup içinde doğumları bilinçli olarak önlemeye yönelik tedbirler dayatmak;
- Gruba ait çocukları bir başka gruba zorla nakletmek."

Uluslararası Ceza Divanı Roma Statüsü 7.maddesine göre; Bu statünün amaçları bakımından İnsanlığa karşı suçlar, herhangi bir sivil topluluğakarşı geniş çapta veya sistematik bir saldırının parçası olarak işlenen aşağıdaki eylemleri kapsamaktadır:

- Adam öldürme
- Toplu yok etme
- Köleleştirme
- Halkın sürülmesi veya zorla nakli uluslararası hukukun temel kurallarını ihlali sonucu hapsedme veya fiziksel özgürlüğün başkabiçimlerde ciddi olarak kısıtlanması
- İşkence
- Irza geçme, cinsel köleleştirme, fuhuşa zorlama, hamileliğe zorlama, zorla kısırlaştırma veya benzer ağırlıkta diğer cinsel şiddet
3. paragrafta tanımlandığı gibi politik, ırksal, ulusal, etnik, kültürel, dinsel veya cinsel nedenlerle uluslararası hukukta kabul edi-

lemez olarak benimsenen evrensel ölçütlere bağlı, bu paragrafta ya da mahkemenin yetkisi içindeki herhangi bir suç ile ilgili olarak diğer eylemlerle ilgili esaslar çerçevesinde herhangi bir gruba veya herhangi bir belirlenebilir topluluğa zulmetme

- h. Şahısların zorla kaybettirilmesi
- i. Irk ayrımcılığı (apartheid)
- j. Vücuda veya ruh ve beden sağlığına ciddi zarar vermeye bilinçli olarak neden olacak nitelikteki diğer benzeri insanlık dışı fiillerdir.

Maddenin ikinci fıkrasında suç fiilleri açıklanmış ve bazı tanımlamalara yer verilmiştir. İkinci fıkra metni şöyledir: Birinci paragrafın amaçları bakımından:

- a. “Herhangi bir sivil topluluğa karşı saldırı”, 1. paragrafta bahsedilen herhangi bir sivil topluluğa karşı eylemlerin böyle bir saldırıyı yapmaya yönelik bir örgüt veya devlet politikasına uygun olarak veya sözkonusu politikanın aşılması biçiminde birçok kez gerçekleştirilmesinin anlamına gelir.
- b. “Toplu yok etme”, bir topluluğun bir bölümünü ortadan kaldırmak amacıyla, yiyecek ve ilaca ulaşmayı zorlaştırmanın yanısıra yaşam koşullarını kasıtlı olarak kötüleştirmeyi içerir.
- c. “Köleleştirme”, kadın ve çocuklar başta olmak üzere bir kişi üzerinde sahiplik hakkına dayalı yetkilerini, kaçakçılık dahil olmak üzere kullanma anlamına gelir.
- d. “Halkın sürülmesi veya zorla nakli”, uluslararası hukukun izin vermediği bir şekilde belli bir yerde yasal olarak ikamet eden insanların sürülmesi veya başka zorlayıcı fiillerle istek dışı yer değiştirmeleri anlamına gelir.
- e. “İşkence”, yasal yaptırımlardan kaynaklanan, kaza eseri veya kalıtsal acı ve ızdırap hariç, sanığın elinde veya kontrolü altında bulunan bir kişinin fiziksel veya manen büyük acı ve ızdırap çekmesini bilinçli olarak sağlamak anlamına gelir.
- f. “Hamileliğe zorlama”, uluslararası hukukun ciddi bir şekilde ihlali veya bir topluluğun etnik kompozisyonunu değiştirme amacıyla bir kadının arzusu hilafına zorla hamile bırakılması anlamına gelir, ancak bu tanım hiçbir şekilde hamileliğe ilişkin ulusal yasaları etkileyecek şekilde yorumlanmaz.

- g. “Zulmetme”, grubun veya topluluğun kimliğinden dolayı uluslararası hukuka aykırı olarak temel haklarından bilerek ve ağır bir şekilde mahrum bırakılması anlamına gelir.
- h. “Irk ayrımcılığı (apartheid)”, bir ırkın başka bir ırk grubu veya grupları üzerinde sistematik hakimiyet ve baskı rejimi çerçevesinde ve bu rejimi koruma amacıyla işlenen ve 1. paragrafta sözü edilen insanlıkdışı fiiller anlamına gelir.
- i. Şahısların zorla kaybettirilmesi, bir devlet yada politik örgüt tarafından veya onların yetkisi, desteği ve bilgisi dahilinde şahısların yakalanması, gözaltına alınması veya kaçırılmalarını takiben şahısların uzun bir süre kanun korumasından uzak tutulması amacıyla bu şahısların nerede oldukları ve gelecekleri hakkında bilgi vermeyi ve özgürlüklerinden yoksun bırakıldıklarını teyid etmeyi reddetme anlamına gelir.

Bireyler arası şiddet, devletler ve diğer örgütler tarafından en çok izlenen ve ölçülen şiddet biçimidir. Bireyler arası şiddet, yaralamaya sebebiyet verenler ve vermeyenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Resmi istatistikler göstermektedir ki bireyler arası şiddetin çoğu resmi makamlara yansımamaktadır. Örneğin mağdurların (İngiliz suç anketi 2009-2010) %55’i şiddet görmesine rağmen polise gitmediğini ifade etmiştir. (Oxford, s.568) İngiltere’de polis 2009-2010 yıllarında bir milyon şiddet suçu kaydetmiştir. Polis kayıtlarına göre, beş kat daha fazla soygun ve sekiz kat daha fazla cinsel suç işlendiği tahmin edilmiştir. Ayrıca hafif yaralamaların ağır yaralamalara göre çok daha fazla olduğu vurgulanmalıdır. Almanya’da 2016 resmi suç istatistikleri, ülke genelinde bir önceki yıla göre %6.7’lik bir artış gözlemlenmiştir. Dava sayısı da 181.386’dan 193.542’ye yükselmiştir. Daha da vahim olanı bu artış genellikle uyuşturucu ilintili suçlarda görülmektedir. Silah ilintili suçlar da bir önceki yıla göre %14.8’lik ciddi bir artış yaşanmıştır. Bunu yaralama, öldürme, cinsel saldırı suçları takip etmektedir. Bir diğer artış gösteren suç tipi de nefret suçları olmuştur. (<http://www.dw.com/en/more-murder-and-violence-in-germany/a-38567642>)

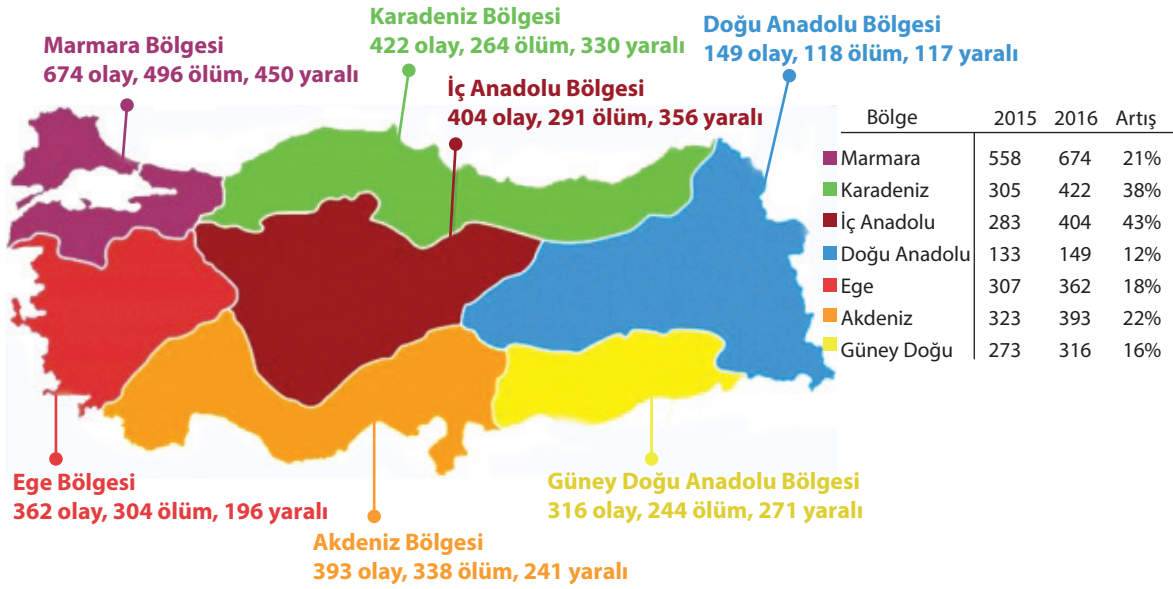
Fiziksel şiddet suçunun en tipik örneği kasten öldürmedir. Kasten öldürme fiilleri birden çok farklı görünümüleri içermektedir. Bunlar kitlesel şiddet de sayılabilen savaşta yaşanan kasten öldürme; savaş olmayan hallerde kasten öldürme ki ki-

şiler arası, sosyo-politik, diğer suçlarla bağlantılı işlenenler; intihar; kasten olmayan-ihmal suretiyle-öldürmedir. BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi Kasten Öldürme fiilleri 2013 raporuna göre 2012 yılında dünya üzerinde 437.000 öldürme fiili gerçekleşmiştir. İşlenen kasten öldürme fiillerinde fail %79 oranında erkektir. Partner ya da aile ilişkisi ilintili kasten öldürme fiillerinde mağdurların 2/3'ü kadındır. Gerçek fail gerekse mağdurların neredeyse yarısı 15-29 yaş aralığında üçte birinden az bir oran 30-44 yaş aralığındadır. Fiziksel şiddet gören mağdurlar genellikle failden aynı zamanda duygusal şiddet ya da cinsel şiddet de görmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 2002 Raporuna göre, 1985-1994 arasında, her ne kadar yaş, cinsiyet ve bölge farklılıkları olsa da dünyanın hemen hemen bütün ülkelerinde kasten öldürme fiillerinde artış görülmüştür. Bu artışta kullanılan suç aletlerinin de etkisi tespit edilmiştir zira ateşli silah fiilleri artış göstermektedir.

Türkiye'de Umut Vakfı'nın 2016 kasten öldürme haritasına göre, 2016 yılında ateşli silah kullanımında önceki yıla göre %7'lik bir artış olmuş, 2016 yılında olayların yüzde 78'inde ateşli silahlar (Yani yüzde 43'ünde kalaşnikof dahil uzun namlulu silahlar, yüzde 30'unda tabanca ve yüzde 5'inde de beylik silahları kullanılmış), yüzde 22'sinde ise çoğunluğu bıçak olmak üzere satırdan baltaya kesici aletler kullanılmıştır.

https://www.unodc.org/documents/gsh/pdfs/2014_GLOBAL_HOMICIDE_BOOK_web.pdf

Resim 6.1 Şiddet Haritası

Kaynak: Umut Vakfı2016 şiddet haritası

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddeti, tam olarak anlatabilen basit bir tanım yapabilmek mümkün değildir. Güç ve kontrol yönünden eşitliğin olmadığı bir ilişki içerisinde, kişinin kendilik değerine, güvenlik algısına zarar veren her türlü davranışa psikolojik ya da duygusal şiddet diyebiliriz (Follingstad, D., and D. DeHart. "Defining psychological abuse of husbands toward wives: Contexts, behaviors, and typologies," Journal of Interpersonal Violence 15, (2000): 891-920). Psikolojik şiddet ve istismar, fiziksel şiddet gibi sonuçları gözle görünür olamayabilen, hemen göze çarpmayan ancak sürekli aşağılama, hakaret etme, eve kapatma, terk etme, alay etme, küsme, yalnızlaştırma, aşağılama, utandırma gibi kişiyi üzme, mutsuz etme amacıyla yapılan her türlü davranış olarak kabul edilir. Bu şiddet türü, şiddet uygulayan tarafından gizlice, fırsat kollama şeklinde gerçekleştirilebilir. Bağırma, küfretme, lakap takma, kişinin kendi kararlarını almasına izin vermeme, görüşmek istediği kişilerle görüşmesini engelleme, duygularını görmezden gelme, fiziksel ihti-

yaçlarını karşılmasını engelleme, arkasından ya da yüzüne karşı kötüyüleyici şekilde konuşma duygusal şiddeti örnekleyen davranışlardır. Bu şiddet türü, mağdurun potansiyelini, güvenliğini tehdit eden, iç huzurunu yok eden şiddettir. Sürekli psikolojik şiddete maruz kalan mağdurlar kendilerini adeta terör içinde yaşıyorlarmış gibi hissettiklerini ve duygusal işkence çektiklerini ifade etmektedirler. Duygusal şiddete maruz kalan kişi korkabilir, kendini güçsüz hissedebilir, yalnızlaşabilir, depresyon, kaygı, baş ağrısı, mide krampları gibi psikosomatik rahatsızlar yaşayabilir.(UNICEF, Domestic violence against women and girls, June 2000.)

Çocuğa yönelik duygusal şiddet ise yukarıda sayılan fiillerin haricinde, çocuğa uygun ve destekleyici çevreyi sağlayamamak, bir çocuğun gelişimi ve duygusal sağlığına kötü yönde etki edecek hareketlerde bulunmak gibi ihmali fiilleri de içerecek şekilde ele alınmaktadır. Örneğin, aşağılama, dalga geçme, reddetme, tehdit etmenin yanında fakirlik ya da ebeveynlerin alkol-uyuşturucu bağımlısı olması, hasta olması gibi faktörler nedeniyle çocuklarının fiziksel, zihinsel ve ruhsal gelişimini destekleyici faaliyetlerde bulunmamak, sağlık, beslenme, barınma, güvenli ortamlarda yaşama gibi konuları sağlayamamak ihmali oluşturan hareketlerdir. (Violence towards children in EU, European Parliament, 2014, s.8;http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/542139/EPRS_IDA(2014)542139_EN.pdf). Çocukların bedensel ceza ve disiplin yöntemlerinin yasak olduğu ya da hoş karşılanmadığı ülkelerde ise fiziksel olmayan, duygusal şiddet metotları uygulanmaktadır. Bunlar, çocuğa bağırıp çağırmak, takma ad takmak, vurmakla ya da ev işi yaptırmakla tehdit etmek, çocuğa beddua etmek, kötü ruh ve şeytanlarla tehdit etmek, terk etmekle tehdit etmek, eve ya da odaya kilitlemek ya da kilitlemekle tehdit etmek gibi. Bunlardan bağırarak, isim takmak ve beddua etmek dünya genelinde en genel ve sık kullanılanlardır. (WHO 2002 Report, s.65)

Stalking olarak bilinen ısrarlı takip, halk dilinde dadanma-musallat olma, birisi hakkında bilgiye sahip olmak için, bireyin isteği dışında ve ona hissettirmeden ulaşmaya çalışmak, daha sonra da ona takıntılı bir hale gelip bireyi rahatsız etmektedir. Kişiyi sürekli takip etmek, oturduğu evin veya çalıştığı yerin yakınlarında gezinmek, telefon açmak, sms, mektup, e-mail, not veya hediye yollayarak sıkıntı vermek, takip ettiği kişi adına yanlış

reklam veya ilan vermek, cenaze çelengi sipariş etmek, hakkında dedikodu yaymak, çok sayıda anlamsız dava açmak, malına zarar vermek, onu şiddetle tehdit etmek veya saldırıda bulunma gibi davranışlar örnek gösterilebilir. (Laura de Fazio, “The legal situation on stalking among the European Member States, European Journal on Criminal Policy and Research, no.3, 2009.) İsrarlı takibin belli görünüşleri farklı maddelerde suç olarak düzenlenmiştir. Bunlar, cinsel taciz (TCK, md.105) tehdit (TCK, md.106), şantaj (TCK, md.107), cebir (TCK, md.108), özel hayatın gizliliğini ihlal (TCK, md.134) suçlarıdır. Ancak ısrarlı takip, birbirinden bağımsız adeta biri diğeri üzerine inşa edilen ve birbirini izleyen eylemler zincirini ifade eder. (Recep Doğan, Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak İsrarlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu, 2014/4, Ankara Barosu Dergisi, s. 144 vd, http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/6.pdf) Bu nedenle ısrarlı takip, boyutları hakaret (TCK, md.125), cinsel taciz (TCK, md.105), müessir fiil (yaralama) (TCK, md.86), cinsel saldırı (TCK, md.102) ve hatta kasten öldürme (TCK, md. 81, md.82) suçlarına kadar varabilen ciddi bir şiddet türüdür. Avrupa Birliği üye ülkeleri bu nedenle Stalking fiilini suç haline getirme eğilimindedirler. Örneğin Alman Ceza Kanunu 238.maddesinde; failin hukuka aykırı olarak birkişinin yakınlığını sağlamak, Telekomünikasyon veya diğeri iletişim araçları vasıtasıyla veya üçüncü şahıslar vasıtasıyla kendisiyle irtibat kurmaya çalışmak, Kişisel verilerini kendisine mal veya hizmet siparişi vermek amacıyla istismar etmek veya üçüncü şahıslarla onunla temasa geçmek amacıyla taciz eder, mağdurun kendisine ya da yakınına karşı yaşam, bedensel bütünlüğüne, sağlığına zarar verme veya özgürlüğünden yoksun bırakma gibi tehditlerde bulunursa hakkında üç yıl kadar hapis cezası öngörülmüştür. Tehdit edilen fiillerin işlenmesi halinde ceza arttırılacaktır. Avrupa Birliği European Order Direktifi örneğin bir ısrarlı takipçinin mağduru diğeri AB üye ülkeden takip etmesine engel olunacak tedbirlerin alınmasına izin vermektedir.

(http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf,s.16) İstanbul Sözleşmesi de taraf devletlere başka bir şahsa yönelik olarak gerçekleştirilen ve bu şahsı, şahsın kendisini güvende hissetmesini önleyecek şekilde kor-

kutacak, kasıtlı bir biçimde tekrarlanan tehditkar davranışların cezalandırılmasını temin edecek gerekli yasal veya diğer tedbirleri alma yükümlülüğü getirmiştir.

Bilişim ve iletişim teknolojileri, ısrarlı takip için yeni bir mecra oluşturmuştur. Bu genellikle internet üzerinden gerçekleştirilir. Takip edilen kişinin internet hesaplarına sürekli bakmak en basit hali iken, bu kişiye sürekli mesajlar atmak, resim, video paylaşmak, internet üzerinden yapılan ısrarlı takip yollarıdır. Siber takip olarak adlandırılan bu durum FRA raporuna göre Avrupa genelinde 18-29 yaş aralığındaki kadınların %4'ünün 2013-2014 yılları arasında sanal takibe uğradıklarını ortaya koymaktadır. Bu fiiller mesaj atma, mail atma, tehdit etme, saldırgan ifadeler içeren postlar paylaşma, cinsel içerikli görüntü, resim, video paylaşma şeklinde gerçekleşmiştir. Sanal taciz olarak adlandırılan ve takipten daha geniş bir kavram olan taciz türünde ise durum daha vahimdir. Yine FRA raporuna göre, sanal taciz halinde yukarıdaki kriterlerde bu oran %11'e çıkmaktadır. (FRA, Violence against Women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2014, s.81-82, 87)

Psikolojik şiddet türünden biri de mobbingdir. Psikolojik taciz ya da yıldırma olarak da adlandırılan mobbing, insanların bir arada zorunlu olarak çalıştığı, yaşadığı yerlerde görülmektedir. Çoğunlukla işyerinde karşılaşılan bir durumdur ancak okulda öğrenciler arasında ya da öğretmenle öğrenciler arasında, infaz kurumlarında infaz görevlileri ile hükümlüler arasında, derneklerde dernek üyeleri arasında da işlenebilir. Mobbing (psikolojik taciz), işyerinde bir işçiye yöneltilen, işveren veya diğer işçiler tarafından tekrarlanan saldırılar şeklinde uygulanan, kötü muamele, tehdit, şiddet, aşağılama gibi düşmanca davranışlarla ortaya çıkan psikolojik bir terör biçimidir. İşyerinde mobbing anlık bir olay değil, sistematik davranışlardan oluşan bir süreçtir ve bu süreç, kişinin mobbing kapsamında olan davranışların hedefi olmasıyla başlamaktadır. Kötü muamele, güçlük çıkarma ve/veya değersizleştirmede bulunan belirli bir kişiye yönelik düşmanca tutumlar mobbingi oluşturur. (Mustafa Ruhan Erdem/Benay Parlak, Ceza Hukuku Boyutuyla Mobbing, TBB Dergisi, Sayı 88, 2010, s.263)

Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, istismarcının mağdurun tüm parasının üzerinde kontrol sahibi olması ya da diğer ekonomik kaynaklarını ve aktivitelerini yönetmesidir. Ekonomik şiddet, diğer şiddet türlerine oranla daha az konuşulmasına rağmen daha ziyade kadınların ve çocukların maruz kaldığı birçok şiddet türünün temelinde yer almaktadır. Diğer bir deyişle kadınların ve çocukların ekonomik anlamda bağımlı kılınması, onların büyük oranda hem fiziksel hem psikolojik hem cinsel hem de ekonomik anlamda şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır. (Veda Bilican Gökkaya, Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 2011, s.104.) Kadının çalışmasına ya da çalışmamasına izin vermemek, geliri üzerinde söz sahibi olmasını engelleme, parasını, malını (mal varlığını), ziynet eşyalarını elinden alma ya da kişisel zevk, beğeni ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik parayı kadına vermeme ya da belli çıkarlar doğrultusunda verme (şunu yapmazsan, şöyle yapmazsan bir daha para vermem, şunları almam gibi) sonucu oluşan "ekonomik şiddet" kadın üzerinde bir baskı ve denetim aracı olarak kullanılmaktadır. Tam tersi kadının ekonomik olarak daha güçlü olması da ileride izah edileceği üzere kadının fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmasını tetikleyen bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik şiddete maruz kalan kadınlar ve kızların kendilerinden yaşça büyük erkeklerle de evlendirilerek fiziksel ve cinsel şiddete maruz kalmalarının önü açılmaktadır. (Fawole Olufunmilayo, Economic Violence to Women and Girls, Trauma Violence & Abuse, August 2008, s.4)

Çocuklara yönelik ekonomik şiddet genellikle aile hukukundan kaynaklanan bakım yükümlülüklerin ihlalidir ve TCK 233.maddeye göre suçtur. Özellikle kız çocuklarının okutulmaması, eğitim almayan kadın ve kız çocuklarının ekonomik anlamda kendilerini gerçekleştirememeleri ve ev eksenli çalışmalarda da emeği sömürülmekte ve sosyal güvenceden yoksun bırakılmalarına yol açabilmektedir. Ekonomik gücü olan kadının işyerinde yükselmesine engel olunması 'cam tavan' kavramını doğurmuştur. Cam tavan kavramı, profesyonel kişilerin (özellikle kadınların) hak ettikleri halde cinsiyet ayrımı nedeniyle üst düzey yönetime ulaşamadıklarını ifade etmektedir. Bu kavramın altında yatan temel düşünce ise kadının bir gün gelip ailesi ve kariyeri arasında tercih yapması gerekirse

ailesini tercih edecektir düşüncesidir. Bundan dolayıdır ki, kadınlara iş başvurularında veya işe alınmasında evli misiniz? Ya da çocuk yapacak mısınız? soruları sorulur. Kadınların, kadınlık rollerinden dolayı ilk önce eş ve annelik rolünü, daha sonra iş yaşamını düzenleyip, dengelemesi erkekler tarafından endişeyle karşılandığı için kadınlar, yöneticilik kadrosuna ulaşamamaktadırlar. Dolayısıyla bu durum, onların ekonomik anlamda haklarının ve özgürlüklerinin ihlalini gösterir ki bu da şiddeti kapsar. (Gökkaya, s.107)

Sadece kadınların değil erkeklerin de ekonomik şiddete uğradığı alanlardan biri de çalışma koşullarının kötü olması ve sosyal güvenceden yoksuluktur. Sosyal güvenlik, toplumda yaşayan herkesin sosyo-ekonomik açıdan güvende olmasını ifade eder.

Fail-Mağdur İlişkisi Bağlamında Şiddetin Türleri ve Nedenleri

Şiddetin çok çeşitli türü olmasına rağmen kişilerarası şiddet bunun en sık işlenen türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Rakamlar çok çeşitli olmakla birlikte, sağlıklı olarak algılanamamaktadır, zira ülkeler kasten öldürme fiillerini kayıtlara kaza ya da doğal yolla ölüm şeklinde geçmektedir. Örneğin, Hindistan'da kocalarının kadınların üzerine gazyağı döküp ateşe vermesi şeklinde yaşanan şüpheli ölümleri özellikle 'kazaen yanma' olarak kaydedilmektedir. Bebek ya da yaşlı ölümlerine otopsi uygulamayan ya da soruşturulmayan ülkelerde de hastalık ya da diğer doğal yollarla ölüm şeklinde kayıtlara geçmektedir. Bu nedenle dünya genelinde elde edilen şiddet verilerinin gerçeği tam olarak yansıtmadığı, elde edilen verilerin çok daha üstünde olduğu ifade edilmektedir. Şiddetin, mağdurun korku duyması kanunen koruma altına alınamayacağı düşünmesi, göçmen, kaçak gibi yollarla ülkeye giriş yapmış mağdurların durumlarının açığa çıkmaması için bildirimde bulunmaktan kaçınması hatta çocuk ve yaşlı mağdurlar gibi suça maruz kaldığını bilemeyecek durumda olması da verilerin gerçekliğini etkileyen unsurlardır. (FRA, Violence against Women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2014, s.22.)

Alkol, uyuşturucu ya da çocuklukta yaşanan tecrübeler gibi durumların yarattığı travmaların yanı sıra şiddete neden olan faktörler oldukça çe-

şitlidir. Bunlar daha önce yeri geldikçe değinildiği üzere kadın erkek ya da çocuk ebeveyn arasındaki güç dengesizliği ve buna bağlı olarak istediğini yaptırma ya da yaptırmama amacıyla güç gösterme, kültürel ideolojiler, patriarkal-ataerkil toplum yapısı, toplumdaki cinsiyet yapısı erkeğin kadın ya da ebeveynlerin çocuk üzerindeki şiddetin nedenleri olarak gösterilebilir. İşsizlik ve yoksulluk da şiddetin en yaygın nedenleri arasında gösterilmektedir. Bu bağlamda ekonomik krizlerin olduğu dönemlerde şiddetin artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu nedenle, şiddetin nedeni olarak sadece güç gösterisi kabul edilmemelidir. (Maria Floro, Annika Tornqvist, Emcet Oktay Tas, The Impact of the Economic Crisis on Women's Economic Empowerment, Swedish International Development Agency : Working Paper Series, December 2009, 45-47.) Korku, gidecek bir yerin olmaması, aile veya toplum baskısı, utanma, duygusal ve ekonomik bağımlılık da şiddete maruz kalma ihtimalini yükseltmektedir. Bunların bazıları özellikle çocuk ve yaşlıların mağduriyetlerini daha da arttıran ve karşı koymayı imkansız hale getiren nedenlerdir. Her ne kadar ekonomik bağımlılık özellikle aile içi kadına yönelik şiddetten kaçamama nedeni olarak gösterilse de ekonomik bağımsızlığı olan kadınların da şiddete maruz kalmadıklarını ileri sürmek mümkün değildir. (Ola W. Barnet, Why Battered Women Do Not Leave, Part 1: External Inhibiting Factors Within Society Trauma, Violence and Abuse, October 2000, 343-372.)

Fiziksel şiddetin de çok farklı görünüşleri olabilmektedir. Örneğin etnik şiddet de bir şiddet türüdür. Ancak, dünya üzerinde hemen hemen her ülkede ortak olan kişiler arası şiddet türleri aile içi şiddet, çocuklara ve gençlere yönelik şiddet ve cinsel şiddettir. Cinsel şiddet bir sonraki cinsel suçlar kısmında ele alınacaktır. Bu nedenle biz bu başlık altında aile içi kadın, yaşlı ve çocuk- gençlere yönelik şiddet türlerine daha yakından bakacağız.

Çocuklara ve Gençlere Yönelik Şiddet

Çocuklara yönelik şiddet BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 19.maddesine göre, her türlü fiziksel ve zihinsel şiddet, yaralama, ihmal, istismar ya da ihmali davranışlar, kötü davranma, cinsel istismar olarak tanımlanmıştır. Çocuklara ve gençlere yönelik şiddet temel olarak fiziksel, cinsel, duygusal şiddet ve ihmal olmak üzere dört ana başlıkta

toplanabilir. Çocuklara ve gençlere yönelik şiddet, duygusal şiddetten tacize, kasten yaralamadan öldürmeye kadar farklı şekillerde uygulanmaktadır ve dünyanın her yerinde aile bireylerinden veya bakıcılarından şiddet görmektedir. Örneğin, çok küçük çocuklarda şiddet örneğin bebeği hızlıca sarsmak gibi ölümcül ya da hayat boyu etkileyecek sağlık problemlerine neden olabilmektedir. BM raporuna göre 15 yaş altı 36.000 çocuk 2012 yılında kasten öldürme fiili mağduru olmuştur. Dünya Sağlık Örgütüne göre bu rakam 57.000 olarak belirlenmiştir ancak her ülkede çocuk ölümleri hakkında ayrıntılı araştırmaların ve de otopsi gibi ölüm nedeni araştırmalarının yapılamıyor olması nedeniyle gerçek verilerin, elde edilen verilerden daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Daha küçük çocuklar olan 0-4 yaş grubu, 5-14 yaş grubundaki çocuklara göre iki kat daha fazla ölümcül nitelikli şiddete maruz kalmaktadırlar. Küçük çocuklarda görülen en genel öldürücü fiilleri baş yaralanmaları, karın bölgesinden alınan yaralanmalar ve darbeler oluşturmaktadır. Çocuk şiddeti yüksek gelirli ülkeler ile düşük gelirli ülkeler arasında da farklılıklar göstermektedir. Örneğin, 5 yaş altı çocuklarda yüksek gelir grubuna ait ülkelerde ortalama her 100.000 erkek çocuğundan %2.2'si, kız çocuğundan ise %1.8'i şiddete bağlı olarak ölümler; düşük gelir grubuna ait ülkelerde bu oran iki-üç kat artış göstermektedir. Sarsılan bebek ölümleri küçük yaş grubunda en sık görülen ölümcül fiillerden biridir. Bu fiilin failleri genel olarak erkeklerdir. Erkeklerin kadınlara göre daha fiziksel olarak güç uygulamaları, ölüm neticesini arttıran bir faktördür. Sarsmakla birlikte çocukların başlarını bir yerlere çarpmaları da erkek failer arasında görülen bir davranıştır. Sarsılan bebeklerin üçte birinde ölüm neticesi meydana gelmektedir. Yaşayanlarda ise zihinsel ve bedensel sakatlıklar ortaya çıkmaktadır.

Daha büyük çocuklarda ise fiziksel şiddet özellikle çocuğun davranışlarını yönlendirmek ve 'eğitmek' amacıyla gerçekleştirilmektedir. Çocuklara fiziksel şiddet uygulamak, belli bir dereceye kadar çoğu toplumda kötü bir durummuş gibi algılanmaktadır. Örneğin A.B.D.'de aileler 1000 çocuktan 49'unu eğitirken fiziksel şiddete başvurduklarını ifade etmişlerdir. Bu kapsamda dünya genelinde ailelerin başvurdukları eğitime metodlarına, vurma, ısırma, bir nesne ile vurma, bağlama, ceza verme, bıçak ya da silahla tehdit etme örnek gösterilebilir. Ancak çocukların sistematik olarak fiziksel şidde-

te uğramaları hırpalanmış çocuk sendromlarına neden olmaktadır. Dünyada öncelikli olarak hırpalanmış kadın sendromu geçiren kadınların kocalarını ya da dayaa maruz kaldıkları kişileri öldürmeleri nedeniyle ceza almamalarını ya da daha düşük ceza almalarını sağlayan bir durum olarak adını duyuran hırpalanmışlık sendromu (battered syndrome), çocuklarda da görülmektedir. Çocukların sürekli ve sistematik bir biçimde fiziksel şiddete maruz kalmaları sadece bedenlerinde değil, sinir sistemlerinde ve iskelet sistemlerinde de zararlar meydana getirmektedir. Baş travmaları gibi ciddi travmatik durumlar da meydana gelebilmektedir.

Ancak her türlü şiddeti içerebilen bu tür davranışlar çocuklar tarafından disipline edilme olarak algılanmamaktadır. Bu kapsamda hakaret, aşağılama, takma ad kullanma, izole etme, ceza verme gibi davranışlar da psikolojik şiddet olarak kabul edilmektedir. Psikolojik şiddet, zengin-fakir ya da herhangi bir etnik gruba ait olup olmadığına bakılmaksızın tüm dünyada yaygın bir şiddet türüdür. Ölümcül olmayan yaralanmaların çoğunda da görülmektedir ki mağdur çocukların sürekli istismara maruz kalması ve tıbbi ve psikolojik yardımın sağlanamamasından dolayı ihmal ortaya çıkmaktadır. Çocuğa yönelik psikolojik şiddet türü ihmaldir. Çocuğun ailesi tarafından güvenle ve sağlık içinde büyütülme ve zararlardan korunma hakkı bulunmaktadır. Ailenin bunu sağlayamaması, çocuğun ihmal edilmesi olarak nitelendirilir. Diğer risk faktörleri de çocuğun yaşı ve cinsiyetidir. Ergenliğe girme evresi öncesindeki çocukların fiziksel şiddete maruz kalma riskleri daha yüksek iken ergenlik ve sonrası çocukların cinsel istismara maruz kalma riskleri yükselmektedir. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf) Erkek çocuklar, fiziksel ceza ve dayaa daha çok maruz kalırken kız çocuklar cinsel istismar, ihmal ve fuhşa zorlanma gibi şiddet türleri ile daha sık karşılaşmaktadır. Ayrıca, çocukların tek ebeveyn ya da geniş aile desteğinden yoksun bir şekilde yetişmeleri de ihmal davranışlarını tetiklemektedir. Aile içinde çocuklara karşı kadınlar daha düşük seviyede şiddet fiili işlerken, bu fiillerin ağır yaralama ya da öldürme şeklinde cereyan etmesi halinde erkek failerin sayısı artış göstermektedir. Aile bireylerinin stresli oluşu, çocuktan kapasitesinin üstünde beklentilere sahip olunması gibi faktörler de şiddet ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Çocuğa yönelik şiddetin bir başka türü de erken evliliklerdir. Dünya genelinde 82 milyon kız çocuğunun 18 yaş altında evlendirildiği tahmin edilmektedir. Bunların önemli bir kısmının yaşlı erkeklerle evlendirildiği, bunun da cinsel istismar gibi cinsel şiddete maruz kaldıkları gözlemlenmektedir. Çocukların şiddet tanığı olmaları da ikincil bir mağduriyet yaratmaktadır. Dünya genelinde 133-275 milyon çocuğun aile içi şiddet tanığı olduğu tahmin edilmektedir. Bu tanıklık çocuğun psikolojik şiddet mağduru olmasına da neden olmaktadır. Bu durum, çocukların hayatları boyunca diğer insanlarla kuracağı ilişkileri de etkilemektedir.

Son dönemlerde karşımıza daha çok çıkan psikolojik şiddet türü tacizdir. Taciz, cinsel tacizden çok daha geniş bir anlam ve fiilleri içermektedir. Bu kapsamda dışlanma, lakap takma, saç-başı, kaşı-gözüyle dalga geçilme en tipik taciz davranışları olarak kabul edilmektedir.

https://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Study%20on%20Violence_Child-friendly.pdf

Çocukların şiddete maruz kaldığı yerler ev-aile, okul-eğitim kurumları, çocuklara bakmakla sorumlu olan kurumlar, işyerleri ve toplum olarak gruplandırılabilir. Aile ve ev ortamı, çocuğun en çok zaman geçirdiği mekandır. Çocuk, doğar doğmaz ailenin bakımı, koruması ve güven ortamına ihtiyaç duyar. Ancak ev ve aile bazen çocuklar için en tehlikeli yerler olabilmektedir. Çocuğa yönelik aile içinde meydana gelen şiddetin, ailenin daha dar ve özel bir alan olması nedeniyle, ortaya çıkması her vaka için mümkün olmayabilir. Özellikle duygusal ve ekonomik şiddete, istismara, ihmale, cinsel istismara maruz kalan çocukların bunu farkedememeleri ya da bunların kötü bir şey olduğunu idrak edememeleri nedeniyle tepki verememeleri; aile bireylerinin de bu fiillerin üzerini örtmeye çalışması ya da zaten bizzat fail olmaları nedeniyle aile içi şiddet, daha az kayıt altına alınmaktadır. Çocuğa doğrudan yönelmemiş olsa bile aile içi şiddet tanığı olan çocuk da gelişimi üzerinde ciddi tesir bırakan sonuçlara yol açmaktadır. (Behind

Closed Doors: The Impact of domestic violence on children, UNICEF and the Body Shop International, 2006; World report on violence and health, p. 116) Çocukların şiddete en çok evlerinde ve okullarında maruz kaldığı görülmektedir.

Okul ve eğitim kurumları, çocukları gerek şiddete maruz kalmaları gerekse şiddetten korunmaları konusunda önemli bir yerde bulunmaktadır. Okul, çocukların yaşlılarından, büyük çocuklardan ve öğretmenlerden şiddet görmeleri bakımından şiddet kaynağı olabilmekte iken aynı zamanda çocuğu şiddete karşı bilinçlendirmek, şiddetin ne olduğunu öğretmek, kendilerini nasıl koruyacakları hakkında bilgi sahibi olmak bakımından önem kazanmaktadır. Okulda meydana gelen şiddet türleri genel olarak fiziksel cezalandırma, fiziksel şiddet, duygusal istismar, cinsel istismar, taciz, sanal taciz, kavgadır. (Violence Reduction in Schools, Council Of Europe, 2011) BM Çocuk hakları Komitesi, fiziksel cezalandırmayı, kulak çekmek, cimcik atmak, tokat atma, vücudunun herhangi bir yerine şaplak atma, eline ya da herhangi bir yerine cülle vurma, ısırma, kulağa vurma, çocuğu rahat olmayan bir pozisyonda durmaya zorlama, yakma, buhar ya da kızgın suyla haşlama gibi fiiller olarak nitelendirmiştir. Avrupa Konseyi'ne göre bu tür fiiller, okullarda karşılaşılan en yaygın fiziksel şiddet türleridir.

Uluslararası hukuk kuralları belli bir yaşın altında çocukların çalışmalarını yasaklamakla birlikte çocukların çalıştırılmaları bile istismar çeşidi olarak kabul edilmektedir. (ILO Sözleşmesi No.138 1973) Ancak çocukların kaçak işçi olarak çalıştırıldıkları alanlarda daha çok şiddete maruz kaldıkları, daha da ağır çocukların insan ticareti, zorla fuhuş yaptırma, zorla çalıştırma, kölelik gibi hukuka aykırı ve suç olan fiiller de maruz kaldıkları görülmektedir.

Toplumda çocuklara karşı şiddet genellikle yaşlılar arası şiddet, polis kaynaklı şiddet, fiziksel ve cinsel istismar gibi şiddet fiillerine maruz kalmaktadırlar. Bilişim ve iletişim teknolojileri de günümüzde şiddetin sergilendiği en yeni alanlardan biridir.

Gençler arasında gerçekleştirilen şiddet de araştırma konusu olmuş bir durumdur. Özellikle, gençliğinde şiddet uygulayan ya da şiddet görenlerin erginliklerinde de şiddet uygulayıp uygulamayacağı araştırılmış, sanılanın aksine gençlerin çoğunun sadece 'ergenlikle sınırlı' (adolescence-

limited) şiddet uyguladığı tespit edilmiştir. (LeBlanc M, Frechette M. Male criminal activity from childhood through youth. New York, NY, Springer-Verlag, 1989.) Ancak özellikle 13 yaşından küçük çocukların yaşitlarına karşı sergiledikleri şiddet davranışlarının ağır fiziksel cezalara maruz kalmak ya da evde şiddete maruz kalma temelli olduğu saptanmıştır. (Thornberry TP, Huizinga D, Loeber R. The prevention of serious delinquency and violence: implications from the program of research on the causes and correlates of delinquency. In: Howell JC et al., eds. Sourcebook on serious, violent, and chronic juvenile offenders. Thousand Oaks, CA, Sage, 1995:213–237.) Suç oranı yüksek yerlerde yaşamak ya da fakirlik de gençler arasında şiddet olaylarını tetikleyici unsurlardır. (Farrington DP. Predictors, causes, and correlates of male youth violence. In: Tonry M, Moore MH, eds. Youth violence. Chicago, IL, University of Chicago Press, 1998:421–475.)

Çocuğa yönelik şiddetin bir görünümü de 'disipline etmek' amaçlı gerçekleştirilenidir. Aileler çocuklarını disipline etme adına çocuklara aşağılayıcı, onur kırıcı fiziksel cezalar verebilmektedir. Ebeveynlerin Türk Medeni Kanunu 267.maddeden doğan çocukları üzerindeki tedip yani terbiye, yetiştirme, disiplin etme hakkı bulunmaktadır. Bu hakkın sınırları vardır ve hak, çocuğun fiziksel, duygusal ve cinsel istismarını doğurmamalıdır. Fiziksel istismara dönüşmesi halinde kasten yaralama suçu meydana gelecek, bedenen veya ruhen istismara dönüşmesi halinde de TCK 232.maddede yer alan kötü muamele suçu oluşacaktır. TCK 232.maddenin oluşabilmesi için meydana gelen istismarın, TCK'da başka bir suçu oluşturmaması gerekir. Başka bir suçu oluşturuyorsa örneğin hakaret, bu durumda hakaret suçundan fail yargılanır. TCK 232.maddenin oluşması için mutlaka mağdurun beden ve ruh sağlığında bozulmanın meydana gelmesi gerekmemektedir. Kişinin beden ve ruh sağlığını bozabilecek nitelikte olması yeterlidir, mutlaka bu tehlikenin ortaya çıkması gerekmez. Örnek vermek gerekirse, yemeğini yemeyen çocuğa iki gün yemek vermemek kötü muamele suçunu oluşturur. Tedip hakkı kapsamında olmamakla birlikte Yargıtay kararlarına göre kötü muamele sayılan fiiller, çıplak gezdirme, aç bırakma, sürekli alay etme korkutma gibi merhamet ve şefkatle bağdaşmayan fiillerdir. (Yargıtay 3.C.D. E. 2014/33135, K. 2015/8701, T. 9.3.2015)Başka bir kararda Yargıtay, 18 yaşını

dolduran oğluna evden gitmesi yönünde baskı yapmayı da kötü muamele olarak değerlendirmiştir. (Yargıtay 14.C.D., E. 2013/3255, K. 2014/13117, T. 24.11.2014)

Çocuk ve gençlere yönelik ya da gençlerin gerçekleştirdiği fiziksel şiddet davranışlarına bakılacak olursa, gençlerin ya da çocukların birbirlerine karşı tacizde bulunmaları en yaygın şiddet türü olarak görülse de gençliğin ateşli silah ve bıçak taşıması özellikle erkek çocuklar arasında en hayati sorun olarak görülmektedir. Örneğin, Güney Afrika'da ortaokul çocuklarının erkeklerden %9.8'i kızlardan ise %1.3'ü bıçakla okula geldiğini rapor etmiştir. (Flisher AJ et al. Risk-taking behaviour of Cape Peninsula high-school students. Part VII: violent behaviour. South African Medical Journal, 1993, 83:490–494.) İskoçya'da 11-16 yaş arasındaki çocuklardan %34.1 erkek, %8.6 kız çocuğu hayatlarında en az bir kere okula bıçakla geldiğini ifade etmiştir. (McKeganey N, Norrie J. Association between illegal drugs and weapon carrying in young people in Scotland: schools' survey. British Medical Journal, 2000, 320:982–984) A.B.D.'de 9-12 yaş arası çocuklardan %17.3'ü silah taşıdığını ifade etmiştir. (Kann L et al. Youth risk behavior surveillance: United States, 1999. Morbidity and Mortality Weekly Report, 2000, 49:3–9 (CDC Surveillance Summaries, SS-5).Fiziksel şiddete karşılık vakaları yani kavga okul yaşındaki çocuklar arasında yaygın görülmektedir. Dünya genelinde çocukların üçte birinin kavgaya karıştığı tahmin edilmektedir. (Cle'mense A. Violence and incivility at school: the situation in Switzerland. In: Debarbieux E, Blaya C, eds. Violence in schools: ten approaches in Europe. Issy-les-Moulineaux, Elsevier, 2001:163–179.) Taciz de ciddi bir şiddet türü halini almıştır. Akran zorbalığı da denilen taciz, fiziksel zorbalık, vurma, tekmeleme, ya da başka bir öğrenciye yönelik doğrudan şiddetin herhangi bir biçimi olan davranışları içerir. Sözel zorbalık, isim takma, sataşma ve sözlü tehditleri içerir. İlişkisel zorbalık ise dedikodu yayma, kasıtlı olarak öğrencileri faaliyetlerin dışında bırakma gibi davranışları içerir. Zorbalık doğrudan ya da dolaylı zorbalık şeklinde de sınıflandırılmaktadır (Bauman, 2008; Jacobsen & Bauman, 2007; Smith & Ananiadou, 2003). Ayrıca siber zorbalık (cyberbullying) olarak bilinen elektronik metin yoluyla da uygulanan bir türü de vardır. (<http://mobile.jasstudies.com/ndergipdfdetay.aspx?ID=36899>)

yaşama ilişkilendir

“Gençlik Şiddetinin Toplumsal Nedenleri” araştırması

Cumhuriyet Üniversitesi öğretim üyesi Yrd. Doç. Dr. Nadir: “Gençlerin yüzde 16’sı bıçaklı saldırıya uğradıklarını belirtirken, yüzde 18,6’sı kendisini korumak için bıçak kullandığını ifade etmiştir.”

Kaynak: <http://www.radikal.com.tr/sivas-haber/genclik-siddetinin-toplumsal-nedenleri-arastirmasi-1395074/>

“PAZAR’DA ÖĞRENCİ CİNNETİ: 1 ÖLÜ 1 AĞIR YARALI

Rize’nin Pazar ilçesinde okulda yaşanan cinnet olayında 1 öğrenci öldü bir öğrenci de ağır yaralandı.

Rize’nin Pazar ilçesinde meydana gelen olayda, derste cinnet geçiren lise öğrencisi arkadaşını bıçakladıktan sonra kendisini bıçakladı. Olayda bıçaklanan öğrenci hayatını kaybederken, cinnet geçiren öğrenci ise ağır

Edinilen bilgiye göre, Pazar ilçesindeki bir lisede sabah ikinci derste cinnet geçiren B.K., önce önündeki sırada oturan E.T.’nin boynuna bıçak sapladı, ardından da bıçağı kendi boğazına sapladı. Pazar Kaçkar Devlet Hastanesine kaldırılan öğrencilerden 16 yaşındaki E.T. burada hayatını kaybederken, ağır yaralı B.K. (16) Rize Araştırma Hastanesine kaldırıldı.

Olay nedeniyle okul tatil edilirken, yaralı B.K.’nin hayati tehlikesi olduğu ifade edildi.”

Kaynak: <http://m.pazar53.com/pazarda-ogrenci-cinneti-1-olu-1-agir-yarali-31313h.htm>

✓ Fiziksel Ceza

Çocukların fiziksel cezaya çarptırılması -vurma, cimcikleme, tekmeleme, ısırma- sosyal ve hukuksal yönden birçok ülkede yasal olarak kabul edilen fiillerdir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi taraf devletlerden çocukların her türlü fiziksel ve zihinsel şiddetten korunmasını, bu bağlamda fiziksel cezalandırmanın da yasaklanmasını talep etmektedir. 1979’da fiziksel cezayı yasaklayan ilk ülke İsveç olmuştur. Ancak yapılan alan araştırmaları göstermektedir ki yaklaşık 65 ülkede fiziksel ceza hukuken meşruiyetini korumaktadır. Fiziksel cezanın çocuklar için neticeleri oldukça ciddidir. Kısa dönemde her yıl binlerce çocuğun ölümüne ve yaralanmasına ve engelli olmasına neden olmaktadır. Uzun süreli etkisi ise çocuğun şiddet davranışlarını sergilemesinin yanı sıra gelişiminde birçok engel ve sorunlara yol açmaktadır.

TBMM Komisyon raporuna göre, ülkemizde aile içinde çocuklara yönelik şiddetin nedenleri arasında ailenin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin düşük olması, erken yaşta evlenmeler, erken yaşta çocuk sahibi olması, kendini bu role hazırlamadan anne-baba olması, ebeveynlerin herhangi bir sosyal desteğinin bulunmaması, ebeveynlerin çocuklarına ayıracak vakit bulamaması, çocuğun davranışlarının temeli konusunda fikir sahibi olmamaları, aile bireylerinin duygu ve düşüncelerini birbirlerine açık olarak ifade edememeleri sayılabilir.

Çocuğa Karşı Şiddet Riskini Arttıran Faktörler

Çocuğa karşı şiddetin etkisi, bir başka ifadeyle çocuğun kırılabilirliği, şiddet türünden bağımsız olarak değerlendirildiğinde, çocuğun yaşı, özel karakteristiği ile failin cinsiyeti, aile ya da bakıcının karakteristiği, aile yapısı, failin istismar geçmişi ile toplumsal faktörlere kadar uzanmaktadır. Şiddete maruz kalan çocuğun yaşı ne kadar küçükse fiziksel şiddetin ölümle neticelenme oranı o kadar yükselmektedir. (Lethal child abuse through the use of

physical force in the German Democratic Republic (1 January 1985 to 2 October 1990); Results of a multicentre study. *Archiv fuer Kriminologie*, 1999,204:75–87; Youssef RM, Attia MS, Kamel MI. Children experiencing violence: parental use of corporal punishment. *Child Abuse & Neglect*, 1998, 22:959–973; Hunter RS et al. Antecedents of child abuse and neglect in premature infants: a prospective study in a newborn intensive care unit. *Pediatrics*, 1978,61:629–635) Gençler üzerinde ise yaralama fiilleri daha çok görülmektedir. En yoğun olduğu yaş grubu ise ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Cinsel istismara maruz kalma ise ergenlik döneminde yoğunlaşmaktadır. (Finkelhor D. Current information on the scope and nature of child sexual abuse. *The Future of Children*, 1994, 4:31–53)

Kız çocukları dünya genelinde erkek çocuklara göre daha fazla istismara ve ihmale maruz kalmaktadırlar. Cinsel istismara maruz kalma oranları erkek çocuklara göre iki ila üç kat daha fazladır. (Finkelhor D. The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 1994, 18:409–417) Dünya genelinde 6-11 yaş aralığında 130 milyon çocuk okula gitmemekte, bunların %60'ını oluşturan kız çocukları kardeşlerine bakmakta ya da ev işlerine yardım etmekte veya dışarıda çalışıp aile ekonomisine katkıda bulunmaya zorlanmaktadır. (Equality, development and peace. New York, NY, United Nations Children's Fund, 2000.)

Erkek çocukları da kız çocuklarına nazaran daha fazla ağır fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Buna gerekçe olarak da erkeğin büyümeye ve sorumluluklara hazırlanması olarak gösterilmektedir. Ayrıca erkek çocukların daha fazla fiziksel olarak disipline edilme ihtiyaçları olduğu ileri sürülmektedir. (National Research Council. *Understanding child abuse and neglect*. Washington, DC, National Academy of Sciences Press, 1993.; Shumba A. Epidemiology and etiology of reported cases of child physical abuse in Zimbabwean primary schools. *Child Abuse & Neglect*, 2001,25:265–277)

Aile veya çocukla ilgilenen çevre de şiddet konusunda önemli bir ortamı oluşturmaktadır. Aile içinde ya da bakıcılar tarafından uygulanan şiddette kadın failler erkeklerden daha fazladır. Ölüm ya da ağır yaralanma fiillerinin failleri daha ziyade erkeklerken fiziksel cezalandırma, ihmal gibi

fiillerin failleri de daha ziyade kadınlardır. (Jenny C et al. Analysis of missed cases of abusive head trauma. *Journal of the American Medical Association*, 1999, 281:621–626; Starling SP, Holden JR. Perpetrators of abusive head trauma: comparison of two geographic populations. *Southern Medical Journal*, 2000, 93:463–465.)

Cinsel istismar fiillerinin failleri ise baskın bir biçimde erkeklerdir. Kızlara yönelik cinsel istismarın %90'ını erkekler oluştururken, %10' oranında kadınlar faildir. Erkek çocuklara yönelik cinsel istismarın %63 ila %86'sı erkektir. (Finkelhor D. The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 1994, 18:409–417; Briere JN, Elliott DM. Immediate and long-term impacts of child sexual abuse. *The Future of Children*, 1994, 4:54–69.)

Fiziksel şiddet uygulayan aile yapılarına baktığımızda ise genç, bekar, fakir veya işsiz, daha az eğitilmiş faillerin daha fazla şiddet kullandığı ifade edilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerde daha fazla ortaya çıkan bekar annelerin çocuklarına karşı daha fazla fiziksel şiddet eğilimli oldukları ifade edilmektedir. (National Research Council. *Understanding child abuse and neglect*. Washington, DC, National Academy of Sciences Press, 1993.; Sariola H, Uutela A. The prevalence and context of family violence against children in Finland. *Child Abuse & Neglect*, 1992, 16:823–832). Ebeveynlerin kişisel özellikleri ve karakterleri de şiddet eğilimlerinde etkilidir. Kendine güveni olmayan, duygularına hakim olmaktan zorlanan, zihinsel problemleri olan, anti-sosyal kişilik bozukluğu gösteren kişilerin daha fazla fiziksel şiddet uyguladıkları; ihmal gösteren ebeveynlerin aynı zamanda evlilik, iş bulma, çocuk sahibi olma konularında da sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. (Klevens J, Bayo'n MC, Sierra M. Risk factors and the context of men who physically abuse in Bogota', Colombia. *Child Abuse & Neglect*, 2000, 24:323–332). Çocuklarını ihmal eden ebeveynlerin çocuklarından beklentilerinin gerçekte dışı, çocuklarının isteklerine karşı aşırı rahatsız, onları daha az destekleyici, onlarla ilgilenmeyen ve üzerlerinde daha baskıcı oldukları ortaya konmuştur. (National Research Council. *Understanding child abuse and neglect*. Washington, DC, National Academy of Sciences Press, 1993)

Yaşlılara Yönelik Şiddet

Her toplumda, her kültürde ve her ekonomik düzeyde görülebilen şiddet sadece aile içinde ya da genel nüfusta değil, sağlık ve sosyal hizmetlerin verildiği kurumlarda da görülen fiziksel ve psikolojik olarak yaşlıya zarar verme ve ondan faydalanma şeklinde kendini gösteren ciddi toplumsal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. (Nuran Akdemir, Ülkü Görgülü, Fatma İlknur Çınar, Yaşlı İstismar ve İhmali, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, 2008, s.67-75 http://hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf) Yaşlıların akrabaları ya da bakıcıları tarafından istismarı son yıllarda dünya genelinde görülen ve raporlara da yansıyan bir olgudur. Ortalama ömrün uzaması, doğum oranlarının düşüş göstermesi yaşlı nüfusunun artış göstermesinin gerekçeleri olarak ifade edilmektedir. Örneğin, TÜİK 2016 istatistiklerine göre Türkiye’de 100 yaş üzeri 5 bin 232 kişi olarak tespit edilmiştir. Ortalama yaş da kadınlarda 80,7; erkeklerde ise 75,3’dür. (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>) TÜİK aile yapısı araştırması sonuçlarına göre, 2016 yılında çocukları ile aynı evde yaşamayan yaşlı bireylerin, çocukları tarafından her zaman veya sıklıkla ziyaret edilme oranının %71,7, bazen ziyaret edilme oranının %20, nadiren ziyaret edilme ya da hiç ziyaret edilmeme oranının ise %8,3 olduğu görülmüştür. Ayrıca yaşlıların %65’i mutluluk kaynaklarının aileleri, %18’inin ise çocukları olduğunu ifade etmişlerdir. TÜİK raporları göstermektedir ki Türkiye’de yaşlı istismarı konusunda ciddi sorunlar yaşanmamaktadır. Ancak genel tablo böyle şekillenmekteyse de aksi olaylara da basında rastlamak mümkündür. Dünya Sağlık Örgütü raporlarına göre dünya genelinde yaklaşık %4 ila %6 arasında yaşlılar evde istismara uğramaktadır. Bu oran ev dışı kurumlarda daha da artmaktadır. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf) Yaşlılara yönelik şiddet de diğer gruplara yönelik şiddet gibi fiziksel, psikolojik ve ekonomik olabilmektedir. Vurmak, tokat atmak, bağlamak, ilaç vermemek ya da çok vermek ya da yanlış ilaç vermek bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bağırarak, hakaret etmek, korkutmak, suçlamak, göz ardı etmek ya da aşağılamak gibi örnekler psikolojik istismarı içerir. Sık görülen psikolojik istismar örneklerinden biri de, kişiyi fiziksel ya da mental bir durumu gerektirmemesine rağmen huzurevine göndermek ile tehdit

etmektir. (Akdemir vd. http://hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf) Yaşlıların karşılaştığı bir diğer istismar da ekonomik ve ayrıca hak istismarıdır. Zihinsel yetersizliği gösterilmeyen yaşlı kişilerin sivil ve hukuki haklarının ihlal edilmesi, yasadışı ya da izinsiz olarak mallarının, parasının, banka/emeklilik hesabının ya da diğer değerli varlıklarının kullanılması ve değiştirilmesi, kendi evinden çıkartılması ve hile yolu ile vekaletname alınması ekonomik ve hak istismarı olarak gösterilebilir. Yaşlılar, çocuklar gibi ihmellere de maruz kalmaktadırlar. (Akdemir vd. http://hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf) Yaşlılar da çocuklar gibi temel ihtiyaçlarını giderme konusunda aile bireylerinden ya da bakıcılarından yardıma gereksinimleri olabilmektedir. Bunların sağlanmaması kasten gerçekleştirildiğinde psikolojik ihmal olabilmekteyken, kasıt olmaksızın gerçekleştirildiğinde yaşlı ihmali olmaktadır.

Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet

Kadına yönelik şiddetin en yaygın türü, kocalarından ya da partnerleri tarafından uygulanan aile içi şiddet olarak da adlandırılan fiziksel şiddettir. Bu durum erkeklerin gördüğü şiddetin neredeyse tam tersidir, zira erkekler daha ziyade dışarıda ve yabancı kimselerden şiddet görebilmektedir. Kadına yönelik aile içi şiddet, bütün ülkelerde, kültürlerde, her sosyal statüde gerçekleşen bir olgudur. Kadınlar, dayak, tekme gibi fiziksel şiddetin yanında zorla cinsel ilişki, aşağılama insanlardan ya da ailesinden izole etmek, eve kapatmak gibi duygusal şiddet, para vermeme, çalıştırmama gibi ekonomik şiddete maruz kalmaktadır. Tartaklanmış/hırpalanmış kadın sendromu da denilen, kadınların aile içinde sürekli ve sistematik şiddet görme hali dünya genelinde yaklaşık %10-%69 oranında görülmektedir. Fiziksel şiddet, psikolojik şiddeti de beraberinde getirmekte, bazı vakalarda ayıca cinsel şiddet de bir arada yaşanabilmektedir. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf) Dünya genelinde aile içi kadına yönelik şiddetin fitilini ateşleyen olaylar benzerlik göstermektedir. Bunlar, itaatsizlik ya da koca ile kavga; kız arkadaşı ya da para hakkında erkeğe sorular sormak; yemeğin zamanında hazır olmaması; eve ya da çocuğa zaman ayırmama; cinsel ilişkiden kaçınma; kadının erkeği aldattığı şüphesi olarak özetlenebilir. Bireysel faktörlerden

başka erkeğin aile geçmişi kayıtları ve alkol de aile içi şiddet riskini arttıran faktörlerdendir. (Black DA et al. Partner, child abuse risk factors literature review. National Network of Family Resiliency, National Network for Health, 1999 (available on the Internet at <http://www.nnh.org/risk>) Bir diğer faktör ise düşük gelir ve yoksulluktur. (http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf) Toplumda kırılğan kesimi oluşturan kadınlar genellikle kadın erkek eşitsizliği, cinsiyet temelli rol üstlenme, erkeğin cinsel taleplerinin kadınlar tarafından kabul edilme zorunluluğunu dayatan kültürel normlar ve bu tür davranışlara uygulanacak yaptırımın olmaması ya da cezasının çok az olması kadınların aile içi şiddete maruz kalmalarının en temel destekleyici unsurlarıdır. 765 sayılı Türk Ceza Kanunu yürürlükte olduğu dönemlerde evli bir karı koca arasında kocanın karısına zorla cinsel ilişkide bulunmasının suç oluşturup oluşturmayacağı tartışılmakta idi. Evlilikte kocanın ırza geçme suçunun faili olamayacağı, ırza geçme suçunun oluşabilmesi için cinsel ilişkinin hukuka aykırı olması gerektiği, eğer fail ile mağdur arasında cinsel ilişkiyi haklı kılabilecek bir hukuki bağ mevcutsa ki evlilik hukuki bağı sağlamaktaydı fiilin suç teşkil etmeyeceği belirtilmişti. Evliliğin kocaya karısının vücudu üzerinde tasarruf etmek yetkisini vereceği ve kocanın karısından cinsel ilişkiye rıza göstermesini isteme hakkının bulunduğu, evliliğin kadına meşru birtakım vazifeler yükleyeceği ve bu vazifeler arasında cinsel münasebete rıza göstermenin de bulunması gerektiği, evliliğin gayelerinden birinin de, bir ailenin meydana gelmesi olduğu, bu gayeye vasıta olan cinsel münasebetin meşru olduğu savunulmuş, bu nedenle ancak normal yolla gerçekleşmeyen cinsel ilişkinin 765 sayılı TCK'nın 478/-3 ve 479. maddelerinde yer alan "aile bireylerine fena muamele" suçunu işlediği kabul edilmekte idi.

Bu faktörler kadınların partnerlerini terk ettikten sonra da azalmamakta, kendisini terk eden kadına karşı yaralama ve öldürme fiillerinin işlenmesine yol açabilmektedir. Kadınlar, her durumda da güvende olamamaktadır. Dünya Sağlık Örgütüne göre, dünya üzerinde %10-%69 arasında kadın hayatlarının bir bölümünde erkek şiddetine maruz kalmaktadır.

Kadınlara yönelik şiddet türlerinden biri de zorla kürtaj ve kısırlaştırma. Bir kadının önceden bilgilendirilmiş onayı olmaksızın ve kadın

söz konusu usulün mahiyetini anlamaksızın, kadının doğal üreme kapasitesini sona erdirme maksatlı veya bu etkiyi doğuran bir ameliyat yapmak ki buna kısırlaştırma denmektedir ayrı bir şiddet türü olarak karşımıza çıkmaktadır. (<https://rm.coe.int/1680462545>)

Kadına yönelik şiddetin en yoğun yaşanış biçimlerinden olan "fiziksel şiddet" ise, çok daha belirgin ve kalıcı izler bıraktığından, en çok dikkati çeken ve üzerinde konuşulan bir şiddet türüdür. Tekme, tokat, itme, el/kol bükme, yumruklama, kafa atma, tekmeleme, kafasını duvara vurma, sert bir cisimle (sopa, demir, odun, oklava, değnek, zincir, kemer, hortum, kırbaç) vurma, boğazını sıkarak nefessiz bırakma, bedeninde sigara söndürme, kızgın ütü vb. aletler ile dağlama, ateşli-kescici ve delici bir aletle (balta, keser, bıçak, makas, jilet, kırık şişe, çatal, silâh) yaralama, saç çekme, saç yolma, saçlarını tutup yerde sürüklenme, kezzap/sıcak su gibi yakıcı sıvılarla saldırma, burnunu kesme, kadını bir yere kilitleyip günlerce aç-susuz bırakma gibi şekillerde görülebilen fiziksel şiddet, uygulayıcı tarafından uygulanan kişiye verilen acı ve gözle görülür kalıcı/geçici izler bırakır. Ancak şiddet neticesinde ölüm meydana gelmesi de yadsınamayacak sayılardadır. Öldürme fiilleri genellikle ateşli silahlarla işlenmektedir ancak bazı ülkelerde örneğin Hindistan'da gazyağı dökmek ve ateşe vermek suretiyle işlenen aile içi kasten öldürme vakalarının mutfakta kazaen çıkan yangında meydana gelen ölüm şeklinde lanse edilmektedir. (Karkal M. How the other half dies in Bombay. Economic and Political Weekly, 24 August 1985:1424.) Kadının bekareti ve erkeğin onuru kavramı da aile içi şiddetin nedenleri olabilmektedir. Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik kurulan Meclis Araştırma Komisyonu raporuna göre; şiddetin sebeplerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla ülke genelinde kadına yönelik şiddet konusunda kapsamlı ve sistematik bir araştırma yapılmamakla birlikte, yapılan bu araştırmalar durumun önemini oldukça açık bir biçimde ortaya koymaktadır. Araştırma sonuçlarına bakıldığında kadınların eğitim durumlarına ve sosyo-ekonomik yapılarına göre şiddete maruz kalma oranları değişse de toplumun her kesiminde yaygın olarak görülmektedir. Bu sonuçlardan yola çıkarak mücadele edilmesi gereken önemli bir sosyal sorun olma özelliğini taşımaktadır. Bu mücadelede karşılaşılan en önemli güçlüklerden

biri şiddetin büyük oranda “Aile içi ve mahrem” bir konu olarak algılanmasıdır. Bu anlayış şiddet mağduru kadınların, uğradıkları şiddete karşı yasal/yargısal süreci işletme konusunda girişimde bulunmalarını büyük ölçüde engellemektedir.

Resim 6.2 2016 Yılı Bölgelere Göre Kadın Cinayeti Haritası

Kaynak: Umut Vakfı 2016 yılı Kadın Cinayetleri Haritası

Umut Vakfı'nın 2016 kadın cinayetleri raporuna göre; 2016 yılında da ulusal ve yerel gazetelere 317'si silahlı toplam 397 kadın cinayet olayı yansımıştır. Bu cinayetlerde toplam 367 kadın ve aile bireyi öldürülmüş, 109 kadın ve aile bireyi de yaralanmıştır. Kadın cinayetlerinin yüzde 85'ini kocalar, sevgililer, eski kocalar, ayrılınmak istenen sevgililer işlemiştir. Eşini ya da eski eşini, annesini, babasını, eşinin kardeşini öldüren kızgın erkeklerin 66'sı ise sonrasında intihar girişiminde bulunmuştur. Bunlardan da 55'i ölmüştür. Bilimsel araştırmalara göre Türkiye'de her iki kadından biri eşinden veya birlikte yaşadığı erkekten şiddet görmüş, Türkiye İstatistik Kurumu'na göre ise ortalama 10 kadından dördü erkek şiddetine maruz kalmaktadır.

TBMM Raporuna göre;2003 yılı Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması kapsamında, kadınların aile içi şiddet biçimlerinden özellikle fiziksel şiddete ilişkin tutumları ne kadar içselleştirdiklerinin belirlenmesi amacıyla kadınların ekonomik ve cinsel nedenlere dayalı olarak kocasının karısını dövmesinin haklı bulup bulmadıklarına dair sorular sorulmuştur. Araştırmada, 15-49 yaş grubunda bulunan kadınların; %39'u belirtilen nedenlerden en az birini kocasının kendisini dövmesi için haklı bir neden olarak belirtmiştir. Şiddeti kabullenme durumu, kadının yaşı, eğitim durumu, yaşadığı bölge ve çalışma durumuna göre oldukça büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin; 15-19 yaş grubunda bulunan kadınların %63'ü belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, 45-49 yaş grubunda bulunan kadınların %39'u haklı bulmuştur. Yine eğitimi olmayan ya da ilkökulu bitirmemiş kadınların %62'si belirtilen nedenlerden birini haklı bulurken, lise ve üzeri eğitim almış kadınların sadece %8,8'i fiziksel şiddet için belirtilen nedenlerden birini haklı bulmuştur. Ülkenin doğusuna göre daha gelişmiş durumda bulunan batı bölgesinde yaşayan kadınlardan %32,5'i doğuda yaşayan kadınlardan %49'u uygulanan şiddetin nedenlerinden birini haklı bulmuştur. Çalışma ve gelire sahip olma da şiddetin içselleştirilmesinde önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. İş olmayan kadınların %38'i, gelir getiren bir işte çalışanların %30'u bir nedeni haklı bulurken, gelir getirmeyen bir işte çalışanların yaklaşık %61'i şiddeti bir nedenle haklı bulmaktadır. Bu araştırmanın sonuçları kadınların eşlerinin kendilerine şiddet uygulaması konusundaki düşüncelerini açığa çıkarmıştır. Ülkemizde de kadınların büyük bir kısmının şiddeti içselleştirmiş olduğunu ve normal ola-

rak değerlendirdiğini göstermektedir. Şiddetin içselleştirilmesi, genellikle kadın ve erkeğin kültürel nosyonlarına göre şekillenmektedir. Çoğu kültürde kadından beklentiler, çocuk ve evle ilgilenmek, kocasına itaat etmek ve saygı göstermektir. Ancak bu davranışlarda eksikliğin olması, erkeğin şiddetle karşılık vermesine neden olabilmektedir. Gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde yapılan istatistiklerde erkek faillerin hangi davranışlar karşısında şiddete başvurdukları sorulmuş ve şu liste oluşmuştur. Buna göre;

Erkeğe itaat etmemek, sözle karşılık vermek, yemeğin zamanında hazır olmaması, ev ve çocukla aynı şekilde ilgilenmemek, erkeğe para ve kadınlarla görüşüp görüşmediğini sorgulamak, erkeğin izni olmadan bir yerlere gitmek, erkeğin cinsel taleplerini reddetmek, kadının namusunu korumadığından şüphelenmek. (Osakue G, Hilber AM. Women's sexuality and fertility in Nigeria. In: Petchesky R, Judd K, eds. Negotiating reproductive rights . London, Zed Books, 1998:180–216.)

Kadına Karşı Şiddet Riskini Arttıran Faktörler

Kadına karşı şiddet faktörleri, şiddet türünden bağımsız olarak değerlendirildiğinde, bireysel, toplumsal, ilişki, kültürel faktörler olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilir. Yapılan araştırmalarda sosyo-ekonomik durum ve eğitim düzeyi ile fiziksel şiddet arasındaki ilişki ortaya konmuştur. (Moffitt TE, Caspi A. Findings about partner violence from the Dunedin multi-disciplinary health and development study, New Zealand. Washington, DC, National Institutes of Justice, 1999.) Kişinin geçmişi de özellikle ailesinde şiddet uygulanıp uygulanmadığı özellikle erkeklerin daha sonraki hayatlarında şiddet uygulama ihtimallerini güçlendirmektedir. Aile içi şiddete maruz kalmak ya da aile içi şiddete tanık olmak riski arttıran faktördür. (Johnson H. Dangerous domains: violence against women in Canada. Ontario, International Thomson Publishing, 1996; Black DA et al. Partner, child abuse risk factors literature review. National Network of Family Resiliency, National Network for Health, 1999 (available on the Internet at <http://www.nnh.org/risk>). Bir diğer risk faktörü de erkeklerin alkol kullanmasıdır. Araştırmalar göstermektedir ki alkol kullanımı önemli bir faktördür. (Rodgers K. Wife assault: the findings of

a national survey. Juristat Service Bulletin, 1994, 14:1–22.; Nelson E, Zimmerman C. Household survey on domestic violence in Cambodia. Phnom Penh, Ministry of Women's Affairs and Project Against Domestic Violence, 1996; International Clinical Epidemiologists Network (INCLIN). Domestic violence in India. Washington, DC, International Center for Research on Women and Centre for Development and Population Activities, 2000). Erkeklerin psikolojik hastalıkları da şiddet eğilimlerini arttırmaktadır. Duygusal bağımlı, kendine güvensiz erkeklerin öfke kontrollerinin daha düşük olduğu saptanmıştır. (Kantor GK, Jasinski JL. Dynamics and risk factors in partner violence. In: Jasinski JL, Williams LM, eds. Partner violence: a comprehensive review of 20 years of research. Thousand Oaks, CA, Sage, 1998.) İlişki faktörü de kadına yönelik şiddetin nedenlerinden biridir. Evlilikte yaşanan çatışmalar şiddeti arttırmaktadır. Ağız dalaşı olarak başlayan kavgalar daha sonra fiziksel şiddete dönüşmektedir. (Hoffman KL, Demo DH, Edwards JN. Physical wife abuse in a non-Western society: an integrated theoretical approach. Journal of Marriage and the Family, 1994, 56:131–146.) Her ne kadar aile içi şiddet her sosyo-ekonomik seviyede cereyan etse de yoksulluk içinde yaşayan kadınların maruz kaldıkları şiddet sıklığı daha fazladır. Toplumun şiddete bakış açısı ve toplumsal cezalandırıcılığın olup olmadığı da şiddeti arttıran ya da azaltan bir faktördür. Şiddetin aile arasında ya da toplumda üstünün örtüldüğü toplumlarda daha yüksek iken, şiddetin toplum tarafından hoş karşılanmadığı ve toplumsal yaptırıma tabi tutulduğu zaman örneğin komşuların tepkisiz kalmadığı ve kamu müdahalesine başvurduğu zaman daha düşük olduğu görülmüştür. (Counts DA, Brown J, Campbell J. Sanctions and sanctuary: cultural perspectives on the beating of wives. Boulder, CO, Westview Press, 1992.) İlginç olan bir durum var ki o da kadının sesini çıkarmadığı, kadının çok düşük statüde olduğu yerlerde şiddete adeta 'ihtiyaç duyulmadığı', ancak kadının daha yüksek statüye gelmeye başladığı, çalıştığı yani geleneksel cinsiyet rollerinin değişmeye başladığı, iş yaşamına adapte olmaya başladığı durumlarda kadına yönelik şiddette artış gözlemlendiğidir. Sosyal ve kültürel faktörler de kadına yönelik şiddeti arttırabilmektedir. Erkeğin maddi güç ve karar verici kişi olduğu toplumlarda, boşanmanın zor olduğu, aile içinde her meselenin çatışma yoluyla çözüldüğü ailelerde

kadına şiddet uygulama oranı yükselmektedir. Toplumsal şiddetin yüksek olduğu yerlerde, savaş, terörizm gibi kitlesel şiddetin var olduğu yerlerde de aile içinde şiddet vakaları artış göstermektedir. (Levinson D. Family violence in cross-cultural perspective. Thousand Oaks, CA, Sage, 1989.)

Öğrenme Çıktısı

- 1 Şiddet türlerinin örneklendirilebilmesi
- 2 Bazı şiddet türlerinin açıklanabilmesi
- 3 Şiddetin ortaya çıkmasına sebep olan bazı faktörlerin tanımlanabilmesi

Araştır 1

Çocuğa karşı şiddet riskini arttıran faktörleri kısaca anlatınız.

İlişkilendir

Çocuğa karşı şiddet riskini arttıran faktörler ile suç oranları arasındaki ilişkiyi açıklayınız.

Anlat/Paylaş

Ülkenizde çocuğa karşı şiddet riskini arttıran faktörleri azaltmak amacıyla yapılan çalışmaları araştırınız, elde ettiğinizi neticeleri arkadaşlarınızla paylaşınız.

CİNSEL SUÇLAR

Gerçekte şiddet suçlarının bir görünümü olan cinsel suçlar, kriminolojik açıdan bireyin cinsel dokunulmazlığına yönelik her tür fiili kapsayan geniş bir kavramdır. Bu kapsamda cinsel saldırıdan, savaş ve kitlesel şiddet dönemlerinde yaşanan sistematik tecavüzlere, cinsel tacizden zorla fuhşa sürüklemeye, insan ticaretinden okul ya da yaşam masraflarını çıkarmak amacıyla fuhuş yapmaya kadar, çocuk yaşta evlilikten zorla bekaret kontrolüne kadar kadınların cinsel bütünlüklerini ihlal eden her türlü fiil cinsel şiddet ve dolayısıyla cinsel suçları oluşturmaktadır. Cinsel şiddet sadece zorlama yoluyla gerçekleşmemekte, psikolojik tehdit, korkutma, kandırma, işten atma gibi tehditlerle de mağdur cinsel davranışa zorlanabilir. Fiziksel ya da ruhsal kendini idare edemeyecek kimselere karşı da herhangi bir zorlama olmasa da işlenen cinsel davranışlar şiddet sayılır. Bu kapsamda mağdurun alkollü, kendinden geçmiş, uyuşturucu etkisinde olması da sayılabilir. Cinsel suçlar bu nedenle sadece cinsel saldırı, istismar ya da cinsel taciz suçları olarak karşımıza çıkmamakta aynı zamanda insanlığa karşı suçlar, soykırım, insan ticareti, fuhuş teşvik gibi suçların unsurları da olabilmektedir. Kriminolojide daha ziyade cinsel şiddet şeklinde adlandırılan cinsel suçlar, mağdurun üzerinde fiziksel sağlığından zihinsel sağlığına kadar tesir edecek etkiler bırakmaktadır. İntihar, HIV enfeksiyonu ya da failin mağduru kasten öldürmesi de cinsel şiddet neticesinde meydana gelen sonuçlardır. Ayrıca istenmeyen gebelik, gebeliğin hukuka aykırı ve sıhhatli olmayan yöntemlerle sonlandırılması, mağdurun ruh sağlığının bozulması, sosyal dışlanma da cinsel şiddetin sonuçları-

✓ Erkeklerle ve erkek çocuklara karşı cinsel şiddet de önemli bir sorundur. Erkek çocuk istismarı haricinde erkeklerle yönelik cinsel şiddet konusunda ciddi araştırmalar yapılmış değildir. Ancak hapishanelerde meydana gelen cinsel şiddet fiilleri kayıt altında tutulabilmektedir. Hapishanede cinsel suç faillerinden intikam alma ya da eğlenmek gibi saiklerle cinsel şiddet uygulanmaktadır. Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda erkeklerin %5-10'unun çocuklukta cinsel istismara maruz kaldığı tahmin edilmektedir. Uzmanlara göre erkek tecavüzü istatistiklerde belirtilenlerden daha fazladır. Bunların kayda geçme nedenleri olarak utanma, korku, suçlu hissetme, inanılmayacağından ya da ifşa edileceği korkusu gösterilebilir.

dır. Ayrıca özellikle sözde namus cinayeti olarak da lanse edilen ve kocanın karısını öldürdüğü şiddet olayları da cinsel temellidir. Zira koca karısını kendisini aldattığını iddia etmekte ya da aile bireyleri kızlarının evlilik dışı cinsel ilişkiye girdiğini düşünmektedir. Cinsel suç mağdurları baskın bir biçimde kadın ya da kız çocukları olmaksızın da sadece onlara karşı işlenmemekte, erkekler ve erkek çocuklar da bu suçlara maruz kalabilmektedir.

Cinsel Suç İşleme Saikleri

Cinsel suçlar birçok saikle işlenebilir. Bunlar genellikle failin güç kullanma ve netice almaktan dolayı duyduğu memnuniyete kadar varmaktadır. Bazen de örneğin evlilik içi cinsel şiddetin suç olduğunu düşünmeyen failer bulunmaktadır. En zalimane ve kitlesel cinsel şiddet savaş dönemlerinde savaş silahı olarak kullanılmaktadır. Örneğin Bosna Hersek'te Sırbistanlı askerlerin cinsel saldırılarına maruz kalan 60bine yakın Müslüman kadınların yüzbinlerce çocuk doğurduğu; Bosna'da toplu tecavüzlerin bir sistem haline geldiği; Müslüman kadınların tecavüz kamplarında köleleştirildiği haberlerine sıklıkla tanık olduk. (<https://genocide-invisegrad.wordpress.com/2008/11/29/the-rapes-in-bosnia-a-muslim-schoolgirls-account/>; <http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-war-rape-victims-rue-lost-motherhood> ; <http://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/07/22/sarajevo.rap/index.html>; <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnia-war-crimes-the-rapes-went-on-day-and-night-robert-fisk-in-mostargathers-detailed-evidence-of-1471656.html>) Bu cinsel saldırılar aynı zamanda insanlığa karşı suç ve soykırım suçlarını da oluşturmaktadır. Cinsel şiddetin bir diğer toplu olarak işlendiği suç ise insan ticaretidir. Genellikle ekonomik olarak zayıf olan ülkelerde yaşayan kadınlar veya genç kızlar, başka ülkelerde yaşlı bakımı ya da çocuk bakıcılığı ilan ya da model olma vaadi ile (<https://www.haberler.com/bebek-bakiciligi-vaadiyle-zorla-fuhus-iddiasi-9316349-haberi/>; <http://www.milliyet.com.tr/yabanci-uyruklu-kadnlara-fuhus-gundem-1923470/>) kandırılmakta ve pasaportlarına el konularak, bir yere kapatılmakta, kendilerine senet imzalatmak suretiyle borç ödettirmek amacıyla fuhşa zorlanmaktadır. (The Economics of sex, International Labour Organization, 1998, Geneva)

Çok geniş alanda ve saiklerle işlenebilen cinsel şiddet türleri şu şekilde özetlenebilir:

- Evlilik içerisinde ya da ilişki içerisinde tecavüz
- Yabancılar tarafından işlenen tecavüz
- Silahlı çatışma, savaş gibi durumlarda sistematik biçimde işlenen tecavüz
- Herhangi bir menfaat karşılığında mağdurun istemediği cinsel tacize maruz kalması
- Zihnen veya fiziken engelli olan kişilere karşı cinsel istismarda bulunmak
- Çocukların cinsel istismarı
- Zorla evlendirilme, çocukların zorla evlendirilmesi
- Zorla kürtaj
- Kadınların sünneti bekaret kontrolü dahil cinsel bütünlüklerini ihlal edici her türlü şiddet fiili
- İnsan ticareti ve zorla fuhşa sürüklenme fiilleri.

Cinsel şiddet verileri genellikle polis kayıtları, hastane kayıtları, hükümet dışı kuruluşlar ve alan araştırmaları sonucu elde edilebilmektedir. Ancak elde edilen veriler, buzdağının görünen yüzü olarak adlandırılmaktadır. Kadınlar, utandıklarından ya da suçlanacaklarından korktuklarından, kendilerine inanılmayacağını ve kendilerine kötü davranılacağını düşündüklerinden polise gitmemektedirler.

Cinsel Şiddet Riskini Arttıran Faktörler

Cinsel şiddet faktörleri, şiddet türünden bağımsız olarak değerlendirildiğinde, mağdurun bireysel özellikleri, toplumsal, ilişki, kültürel faktörler olmak üzere dört ana başlık altında toplanabilir. Kadının kırılganlığını arttıran birtakım faktörler, daha fazla cinsel şiddet mağdurunun özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının genç olması, alkol ya da uyuşturucu kullanımı, birden çok partneri olması, daha önce cinsel tacize ya da saldırıya uğramış olması sayılabilir. Kadının alkol veya uyuşturucu kullanması, kendini savunma gücünün tamamen ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Gençliğinde ya da çocukluğunda cinsel şiddete maruz kalmak ile yetişkinliğinde kalma arasında bağlantı saptanmıştır. (Acierno R et al. Risk factors for rape, physical assault, and post-traumatic stress disorder in women: examination of differential multivariate relationships. Journal of Anxiety Disorders, 1999, 13:541-563; Crowell NA, Burgess

AW, eds. Understanding violence against women. Washington, DC, National Academy Press, 1996; Fleming J et al. The long-term impact of childhood sexual abuse in Australian women. Child Abuse & Neglect, 1999, 23:145–159.)A.B.D.'de yapılan bir araştırmaya göre, gençlik ya da çocukluğunda cinsel şiddete maruz kalan kadınların, maruz kalmayanlara göre yetişkinliklerinde de cinsel şiddete iki kat daha fazla maruz kalma risklerinin bulunduğu saptanmıştır.(Tjaden P, Thoennes N. Full report of the prevalence, incidence and consequences of violence against women: findings from the National Violence Against Women Survey. Washington, DC, National Institute of Justice, Office of Justice Programs, United States Department of Justice and Centers for Disease Control and Prevention, 2000 (NCJ 183781).Yukarıda izah edilen ve kadının eğitim seviyesi yükseldikçe şiddete maruz kalma eğiliminin artması, cinsel şiddet fiilleri için de geçerlidir. Eğitimli kadının ataerkil yapıya daha fazla karşı koyması, erkeğin cinsel şiddet üzerinden kontrolü ele geçirmesine neden olabilmektedir.(Jewkes R, Penn-Kekana L, Levin J. Risk factors for domestic violence: findings from a South African cross-sectional study. Social Science and Medicine) Kadınların toplu taşıma kullanması, geç saatlerde dışarıda yürümesi de riski arttıran faktörlerdir.

Faillerin durumları da riski arttıran faktörlerden biridir. Failin alkol ve uyuşturucu kullanımı neticesinde kendini kontrol edememesi bunlardan biridir. Sosyal antropoloji araştırmalarına göre madde tüketimi kültürel 'teneffüs' zamanı sayılarak anti sosyal davranışları sergileme fırsatı olarak görülmektedir. Zira, böyle bir durumdayken yaptıklarını hatırlamamak onları sorumluluktan kurtardığı düşüncesindedirler.(McDonald M, ed. Gender, drink and drugs. Oxford, Berg Publishers, 1994.)Faillerin psikolojik durumları da riski arttıran faktördür. Pedofili gibi durumlarda da fail cinsel şiddet uygulamaya eğilimlidir.(Lisak D, Roth S. Motives and psychodynamics of selfreported, unincarcerated rapists. Journal of Personality and Social Psychology, 1990, 55:584–589.)

Kadına Karşı İşlenen Cinsel Suçlar

Dünya genelinde birçok ülkede cinsel şiddet suçu mağduru kadınların aynı zamanda aile içi şiddete, fiziksel ve duygusal şiddete de maruz kaldığı görülmektedir .(39-40)(<http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/>

IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf)2010 tarihli Dünya Sağlık Örgütü raporuna göre, yukarıda belirtildiği üzere kadınlar cinsel şiddetin birçok türü ile her yerde karşı karşıya kalmaktadırlar. 2014 yılı FRA raporuna göre, on kadından biri 15 yaşına kadar cinsel şiddetin herhangi bir formu ile karşılaşmaktadır. Her yirmi kadından biri de tecavüze maruz kalmaktadır. Faillerin %97'si erkektir.

(FRA, Violence against Women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publication Office of the European Union, 2014, p. 9.) Bu rakamlar gerçekten çok yüksek rakamlardır ve dünyanın hiçbir ülkesinde tamamen ortadan kalktığı ya da çok az olduğu gibi bir tablo yoktur. Gelişmiş ülkelerde de durum farksızdır. Örneğin İngiltere Londra'da kadınların %23'ü tamamlanmış ya da teşebbüs aşamasında kalmış tecavüze uğradıklarını ifade etmiştir. Aile içi cinsel şiddete de Kanada'da kadınların %8, İngiltere'de %14.2, Finlandiya'da %5.9, İsviçre'de %11.6, A.B.D.'de %7.7'si maruz kalmıştır. Kadınların ilk cinsel deneyimlerini de zorla yani şiddet ile yaşadıkları da araştırmalar neticesinde ortaya çıkan bir durumdur.

Tecavüz yani TCK'ya göre nitelikli cinsel saldırı en ciddi cinsel şiddet türüdür. Her tür cinsel şiddetin ağır sonuçları bulunmaktadır ancak tecavüz ayrıca zarar verici, kötü ve uzun süreli neticeleri olan suç tipidir. Evlilik içinde yaşanan tecavüz vakaları her ülke ve durumda cinsel şiddet sayılmamaktadır. Türkiye'de 5237 sayılı TCK evlilik içinde de olsa tecavüz gibi cinsel saldırı vakalarını suç olarak kabul ederken, 765 sayılı TCK yukarıda da izah edildiği üzere suç olarak kabul edilmemekteydi. Aile içi cinsel şiddet, genellikle erkeğin kadın üzerindeki kontrol ve güç göstergesi olarak kullanılmaktadır. Genellikle kadının hoşlanmadığı hareket, sözle taciz ve dokunmakla başlayan, kadının istemediği zamanda ve biçimde cinsel ilişkiye zorlama, aldatma, başkalarıyla ilişkiye zorlama, doğurmaya ya da doğurmamaya zorlama olarak görülebilen "cinsel şiddet" erkeğin kadını denetleme ve iktidar olma arzusu, kadının cinsel ritüeldeki rolünü oynamaması ve erkeğin bu rolü zorla kabul ettirmesi sonucu oluşmaktadır.

Kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi konusunda uluslararası alanda atılmış en önemli adımlardan biri 2011'de İstanbul'da imzalandığı için İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılan Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi

Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin amacı 1.maddede de belirtildiği üzere;

- Kadınları her türlü şiddete karşı korumak ve kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti önlemek, kovuşturmak ve ortadan kaldırmak;
- Kadına karşı her türlü ayrımcılığın ortadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve kadınları güçlendirmek de dahil olmak üzere, kadınlarla erkekler arasında önemli ölçüde eşitliği yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin tüm mağdurlarının korunması ve bunlara yardım edilmesi için kapsamlı bir çerçeve, politika ve tedbirler tasarlamak;
- Kadına karşı şiddeti ve aile içi şiddeti ortadan kaldırma amacıyla uluslararası işbirliğini yaygınlaştırmak;
- Kadına karşı şiddet ve aile içi şiddetin ortadan kaldırılması için bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesi maksadıyla kuruluşların ve kolluk kuvvetleri birimlerinin birbiriyle etkili bir biçimde işbirliği yapmalarına destek ve yardım sağlamaktır.

Sözleşme, aile içi şiddet de dahil olmak üzere kadınları orantısız bir biçimde etkileyen, kadına karşı her türlü şiddet için geçerlidir. (<https://rm.coe.int/1680462545>) Sözleşme, evlilik içi cinsel saldırının taraf devletler iç hukuklarında suç olarak düzenlenmesi çağrısında bulunmuştur. Sözleşme'de cinsel şiddet eylemleri şu şekilde tanımlanmıştır;

- Başka bir insanla, rızası olmaksızın, herhangi bir vücut parçasını veya cismi kullanarak, cinsel nitelikli bir vajinal, anal veya oral penetrasyon gerçekleştirmek;
- Bir insanla, rızası olmaksızın, cinsel nitelikli diğer eylemlere girişmek;
- Başka bir insanın, rızası olmaksızın, üçüncü bir insanla cinsel nitelikli eylemlere girmesine neden olmak.

Cinsel şiddetin bir diğer türü de cinsel tacizdir. Cinsel taciz, mağdurun vücut dokunulmazlığının ihlali dolayısıyla vücut teması olmaksızın sadece sözle, yazıyla, telefonla, mesajla, internet araçlarıyla, takip ederek, sürekli ve imalı bakışlarla izleyerek, el hareketleriyle veya işaretler kullanarak, fail tarafından cinsel amaçlı olarak mağdurun rahatsız edilmesi ve cinsel hürriyetinin ihlalidir. Cinsel taciz aynı zamanda kadına karşı ayrımcılık olarak da ka-

bul edilmektedir. (Ann Numhauser-Henning and Sylvaine Laulom, Harrassment related to Sex and Sexual Harrassment Law in 33 European Countries: Discrimination versus Dignity, 2012, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/final_harassment_en.pdf) İstanbul Sözleşmesi cinsel tacizi, Taraflar bir şahsın onurunu ihlal etme etkisi yaratan veya bu maksatla gerçekleştirilen ve özellikle de aşağılayıcı, düşmanca, hakaretamiz, küçük düşürücü veya saldırgan bir ortam yaratırken, her türlü istenmeyen, cinsel mahiyette sözlü veya sözlü olmayan veya fiziksel davranış olarak kabul etmektedir. Taraflara bu tür davranışların yasal yaptırımlarla karşılaşması konusunda taahhüt istemektedir.

Kadın cinsel şiddetinin en ciddi suçlarından biri de insan ticaretidir. Yukarıda da izah edildiği üzere, çoğu durumda mağdur kadın (mağdurların ezici bir çoğunluğu takribi %95'i kadın, bunların da büyük kısmı kız çocuğudur) bu neviden bir organizasyonun eline düştüğünün başlangıçta farkına varamamaktadır. Tuzağa düşen kadınlar sadece fuhuş değil, köle olarak da satılmaktadır. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf), s.15)

Sözde namus adına işlenen suçlar, cinsel şiddet ile fiziksel şiddetin bir arada yer aldığı suçlardır. 765 sayılı TCK 462.maddede, 448-459.maddeler arasında düzenlenen öldürme ve şahıslara karşı müessirfiillere atfen, bu "*failler zinayı icra halinde veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunduğu esnada meşhuden yakalanan veya zina yapmak veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmak üzere yahut henüz zina yapmış veya gayrimeşru cinsi münasebette bulunmuş olduğunda zevahire göre şüphe edilmeyecek surette görünen bir koca veya karı yahut kızkardeş veya frudan biri yahut bunların müşterek faili veya her ikisi aleyhinde karı veya koca yahut usulden biri veya erkek veya kızkardeş tarafından işlenmiş olursa ilin muayyen olan cezası sekizde bire indirilir ve ağır hapis cezası hapis cezasına tahvil olunur. Müebbet ağır hapis cezası yerine dört seneden sekiz seneye ve idam cezası yerine de beş seneden on seneye kadar hapis cezası verilir*" hükmünü içeriyordu. Bu düzenlemeler karşısında Yargıtay 462. maddeyle güdülen amacın, "failin işlendiği sırada kişiliği itibariyle aile onuru bakımından derin ve çok ağır tarzda uğradığı saldırının iradesi üzerinde yarattığı büyük sarsıntı" olduğunu belirtmekteydi. 5237 sayılı TCK ise bu

durumu tam tersine çevirerek kasten öldürmenin töre saiki ile işlenmesini TCK 82.maddede ağırlaştırıcı hal olarak kabul etmiştir. Türkiye, namus cinayetlerinin işlendiği ülkelerden biridir. Soyut olan namus kavramının somut göstergesi olarak kadının bedeninin, cinselliğinin ve davranışının kullanılmasıdır. Dolayısıyla, ailenin ve erkeğin namusu onun himayesi ve kontrolü altında olan kadınların cinsel statüsüne ve davranışına bağlanmıştır. Kızı, karısı, kız kardeşi, gelini, hatta annesi “davranış sınırlarını” aşarsa, erkeğin ve ailenin namusuna leke sürülmüş olur ve lekenin temizlenmesi gerekir. Kadın, ayrıca isteği dışı yer alan durumlardan, kendine yapılan taciz ve tecavüzdten sorumlu tutularak cezalandırılır, sorumlu tutulmasa bile, ailenin namus ve şerefini kurtarmak için kadının hayatı feda edilir. Namusu temizlemek için öldürülen kişi hemen hemen her zaman kadındır, ama bazen kadını “lekeleyen” erkek de öldürülmektedir.

Yapılan çalışmalarda, namus, kadın, kadın bedeni, kadın cinselliği ve kadınların kontrol edilmesi olarak algılanmaktadır. Bu çalışmaya göre namus bir erkeğin karısı (helali), kız kardeşi, annesi, ailedeki diğer kadınlar hatta yakın çevredeki kadınlardır. Kadın bedeni üzerinden algılanan namus, kadınların günlük yaşam pratikleri, eğitim görme, çalışma, evlenme, bekâretin önemi, sadakat, istediği kişi ile evlenme, sevdiği kişiye kaçma, boşanma gibi konular üzerinden ifade edilmiştir. Kadın bedeni üzerinden şekillenen, kadınlara daha pasif, erkeklere daha aktif bir rol biçilen namus anlayışının araştırmaya katılanların çoğunluğu tarafından onaylanan, yaygın bir kavram olduğu görülmüştür. Türkiye’de kadına yönelik şiddetin ve namus cinayetlerinin nedeni olarak gösterilebilecek beş ana sosyo-kültürel faktör sayılabilir:

- Ataerkil yapı ve değerler;
- Hiyerarşiyi ve itaati öngören geleneğin ve kültürün yaygınlığı ve sürekli yeniden üretilmesi;
- Kadının ve erkeğin fiziki mekanı paylaşmamasını öneren dinsel ve kültürel inançlar, gelenekler;
- Geniş aile, aşiret, hemşerilik, cemaat ilişkilerinin yaygınlığına bağlı olarak birey üzerinde toplumsal baskının yüksek oluşu,
- Bu yapılanmaların resmî düzeyde kabul görmesi sonucu siyasal yaşam ve hukukun uygulanmasına yön vermesi. (TBMM Komisyon Raporu)

Zorla evlendirme de cinsel şiddet olarak kabul edilmektedir. Yaş sınırı olmaksızın, bir kimsenin özgür iradesi ile istediği biri ile evlendirilmemesi, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır. İstanbul Sözleşmesi, taraf devletlerden bir yetişkini veya çocuğu zorla evlendirmenin cezalandırılmasını talep etmektedir. ([http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf), s.20) Sözde namus cinayetlerinin son bulması için ‘bedel’ olarak kadınların bir aileden diğerine barış hediyesi olarak gönderilmesi, beşik kertmesi ve berdel gibi uygulamalar da kadın ve erkeklerin zorla evlendirilmesidir.

Dünya genelinde her yıl yüzlerce hatta binlerce kadın ve kız çocuğu cinsel şiddet kölesi ya da fuhuş amacıyla satılmakta ya da satın alınmaktadır. (Migration Information Programme. Trafficking and prostitution: the growing exploitation of migrantwomen from central and eastern Europe. Geneva, International Organization for Migration, 1995; Richard AO. International trafficking in women to the United States: a contemporary manifestation of slavery and organized crime. Washington, DC, Center for the Study of Intelligence, 1999.) Bunlar parasız çalıştırılırken aynı zamanda fiziksel şiddete, işkenceye de maruz kalmaktadırlar. Zorunlu göç de insan ticaretinin bir kaynağı olmaktadır. Uluslararası Göç Örgütü’ne göre Belçika’daki 2000 hayat kadınından %10-15’i zorla yurtdışından satın alınmıştır. İtalya’da 19000-25000 hayat kadınından en az 2000’i insan ticareti neticesinde ülkeye giriş yapmıştır. Bu kadınların çoğu 25 yaş altındadır. (Migration Information Programme. Trafficking in women to Italy for sexual exploitation. Geneva, International Organization for Migration, 1996) Hayat kadınları, insan ticareti mağduru olsun olmasın ayrıca fiziksel ve cinsel şiddete daha fazla maruz kalmaktadır. (Church S et al. Violence by clients towards female prostitutes in different work settings: questionnaire survey. British Medical Journal, 2001, 322:524–525.)

Çocuklara Karşı İşlenen Cinsel İstismar

Çocuklara karşı işlenen cinsel suçlar cinsel istismar olarak adlandırılmaktadır. İstismar kelimesi genellikle kırılğan ve kendisini savunamayacak olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel şiddeti kapsayacak şekilde kullanılmaktadır. Ço-

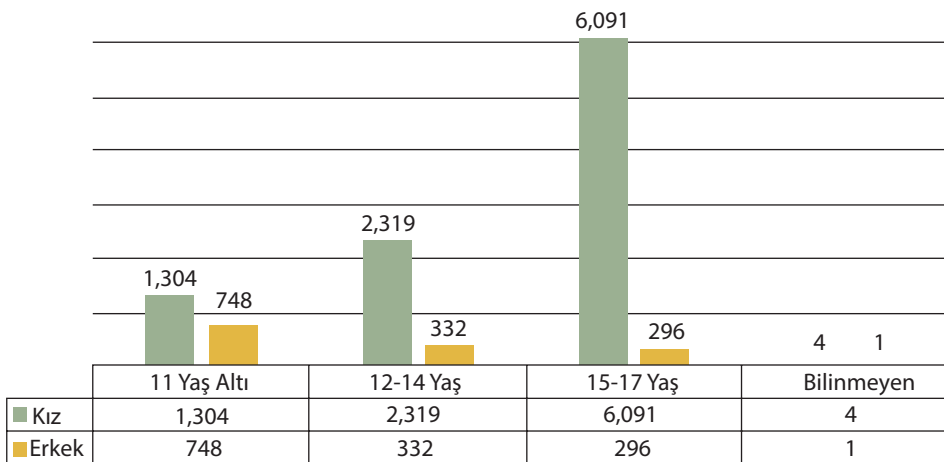
çocuklara karşı cinsel istismar, diğer şiddet türleri gibi evde, okulda ve toplumda işlenmektedir. Okullarda çocuklara yönelik cinsel istismar vakaları oldukça sık karşımıza çıkmaktadır. UNICEF 2010 Türkiye’de çocuk istismarı ve aile içi şiddet raporuna göre; araştırmaya katılan bütün çocuk katılımcılar, yaş, cinsiyet ve bölge farkı olmaksızın istismarın sırasıyla ev, okul ve sokakta gerçekleştiğini; istismar eden kişilerin de sırasıyla baba, öğretmen, anne, arkadaş ve komşu olduğunu anlatmışlardır. Ayrıca her yaşta çok sayıda çocuk, okul ortamında öğretmenlerinin fiziksel ve duygusal istismarına uğradıklarını bildirmişlerdir. Raporla çocukların maruz kaldıkları cinsel istismar vakalarına tanıklık etme oranı %10 olarak ifade edilmiştir. En çok da okulda tanıklığa maruz kalmışlardır. Çocukların maruz kaldıkları cinsel istismar fiillerinde failerin %80-90’ı tanıdıklardan oluşmaktadır. Kız çocukların okullarda erkek çocukları tarafından taciz edilmesi küresel bir sorundur. Kız çocuklarına yönelik bekaret kontrolleri de özellikle Türkiye’de bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. (Frank MW et al. Virginity examinations in Turkey: role for forensic physicians in controlling female sexuality. Journal of the American Medical Association, 1999, 282:485-490.)

TÜİK 2014 istatistik raporlarına göre, Türkiye’de 2014 yılında 11 bin 95 çocuk cinsel saldırıya maruz kalmıştır ve cinsel saldırıya maruz kalan çocukların yüzde 18,5’ini ise 11 yaş ve altındakiler oluşturmaktadır. 2014 yılında, Türkiye’de cinsel suç mağduru toplam kız çocuk sayısı 9.718 (87,5), cinsel suç mağduru toplam erkek sayısı ise 1.377 (%12,4)’dir. 2014 yılında, çocuklara karşı işlenen suçlar dolayısıyla Ceza Mahkemelerinde 40 bin 917 dava açılmıştır. Bu davalardan 33 bin 623 tanesi, yani %82’si, cinsel suçlar kapsamında açılmıştır. (http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/Bilgi-Notu-2_Cinsel-SucMagduCocuklar_02.05.2016.pdf) Şiddeti önleme ve rehabilitasyon derneği ile Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi 2016 yılı çocuk istismarına yönelik raporuna göre; dünyada son 4 yılda çocuklara yönelik taciz veya şiddet uygulamaları yüzde 90 artış göstermiştir, tecavüzcülerin tahminen % 5’i ortaya çıkarken % 95’i gizli kalmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü ve Ankara Üniversitesi’nin hazırladığı Türkiye’de Üniversite Öğrencilerinde Çocukluk Çağı Olumsuz Yaşam Deneyimleri Araştırması Raporuna göre;

- Erkeklerin yüzde 8,7’si; kadınların yüzde 7,2’si çocukluklarında cinsel tacize uğradı. Kız çocukları, akrabaları tarafından cinsel tacize maruz kalıyor. İstismarcıların yüzde 9’u ise çocukla aynı evde yaşıyor.
- Cinsel tacize uğrayan çocukların yüzde 37,1’i “tanıdığı ve evde yaşamayan biri”, yüzde 25,2’si “evde yaşamayan bir akraba”, yüzde 11,3’ü “evde yaşayan ve akraba olmayan biri”, yüzde 11,3’ü “çocuğun güvenmediği biri”, yüzde 8,6’sı istismarcının “evde yaşayan bir akraba”, yüzde 7,9’u “çocuğun bakımından sorumlu olan biri (bebek bakıcısı vb.)” ve yüzde 33,8’i ise “bir yabancı” olduğunu söyledi. Cinsel tacize uğrayan erkek çocukların yüzde 44,9’u “tanıdığı evde yaşamayan biri” tarafından taciz edildiğini bildirmiş. Kız çocuklarında ise tacizi gerçekleştirenler arasında en yüksek oran yüzde 32,9 ile “evde yaşamayan bir akraba” oldu
- Katılımcıların yarısının sinirlilik ve panik sorunu var. Çocukluk çağında olumsuz deneyim yaşamış gençlerde ağlama nöbetleri, depresyon, kontrolsüz öfke, stres düzeyinin yüksekliği, sinirlilik ve hayır deme güçlüğü gibi sorunlar daha da artış gösteriyor. Duygusal sorunların ortaya çıkma riski, diğer gençlere göre 6-8 kat daha artıyor. Katılımcı erkeklerin yüzde 31,8’i kontrolsüz öfke; yüzde 47,5’i sinirlilik sorunu yaşadığını söyledi. Katılımcıların 36,3’ü depresyonda olduğunu kaydetti. Çocukluk çağı olumsuz yaşam deneyimi oranı, çekirdek aile üyesi katılımcılarda daha düşük.
- Ebeveynin eğitim durumu incelendiğinde katılımcıların anne ve baba eğitim düzeyleri arttıkça bu tür olumsuz deneyim sıklığının azaldığı tespit edildi.

Çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarının başlıcalarını pedofili ve enest oluşturmaktadır. Şiddeti önleme ve rehabilitasyon derneğinin 2016 yılı çocuk istismarına yönelik raporuna göre, pedofili en genel tanımıyla çocuklara yönelik anormal ve doğal olmayan cinsel çekim olarak tanımlanmıştır. Pedofili bir dürtü bozukluğu olup, çocuklara karşı cinsel haz duyan kişiler tarafından çocuklara uygulanan cinsel istismardır. Türkiye’de yapılmış klinik çalışmanın bulgularına göre enest saldırgan-

larının %57'sini öz babalar, %4'ünü öz ağabeyler, %13'ünü yakın akrabalar, %26'sını ise ikinci dereceden akrabalar oluşturmaktadır. Yasal başvuruda bulunmuş, mahkemesi sonuçlanmış ya da süren vakalarda ise saldırganların %39'unu öz baba, %15'ini öz ağabey, %17'sini yakın akraba, %28'ini ise uzak akrabalar oluşturmaktadır. (Şiddeti önleme ve rehabilitasyon derneği ile Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi 2016 yılı çocuk istismarına yönelik raporu, s.29) TCK 103. maddesi, 18 yaşından küçüklere karşı işlenecek cinsel istismar suçunda ise yine üçüncü derece dahil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş, evlat edinen veya evlatlık tarafından işlenmesi halinde cezanın artırılacağını ifade etmektedir. Çocuk yaşta evlilikler de kız çocuklarına yönelik cinsel istismarın meşru zemini olarak sunulmaktadır. (Çocuk gelinler Türkiye) United Nations Population Fund, "Child Marriage in Turkey, Overview", (UNFPA, June 2014), pp.2,3,7. <http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20turkey%20overview.pdf>, accessed 18 June 2015). Avrupadaki en yüksek çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları oranına sahip olan ülke Türkiye olup, dini evliliklerden dolayı bu sayı tam olarak saptanamamaktadır. TÜİK verilerine göre, Türkiye'deki tüm evlenmeler içindeki çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları oranının %28-%35 olduğu ve mutlak sayısının 181.036 olduğu yönünde ifadeler bulunmaktadır. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı verilerine göre çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları sayısı 2010 yılında 45 bin 738, 2011 yılında 42 bin 700, 2012 yılında 40 bin 428, 2013 yılında 37 bin 481, 2014 yılında 34 bin 629, 2015 yılında 31 bin 337 olarak açıklanmıştır. Çocuk yaşta evlendirilen kız çocukları evliliğin tıbbi sonuçları; vücut ağırlığı artışının yetersiz olması, şişmanlık, vücut ağırlığındaki aşırı artış, preeklampsi, eklamsi, anemi, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar, baş-pelvis uyuşmazlığı, ağır hemorajiler, doğum sonrası sorunlar, sık gebelik, istenmeyen gebelikler, isteyerek düşükler, anne ölümleridir. Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarında evliliğin psiko-sosyal sonuçları; öğrenim kurumlarına devam edememe, sosyal aktivitelerde sınırlılık, iş fırsatlarının kaybı, yoksulluk, boşanma ve ayrılma, sosyal izolasyon, dışlanma, stres, depresyon, madde kullanımı, sık gebelik, istenmeyen gebelik. Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarının evliliğinin bebekler üzerindeki tıbbi sonuçları; intreauterin gelişme geriliği, düşük doğum ağırlığı, prematüre doğum, ani bebek ölüm sendromu, akut enfeksiyonlar, kazalar, bebek ölümleri. Çocuk yaşta evlendirilen kız çocuklarının evliliğinin bebekler üzerindeki psiko-sosyal sonuçları; gelişme geriliği, istismar, davranış bozuklukları, madde kullanımı, okulbaşarısızlığı, okulu bırakma, işsizlik, yoksulluk, istenmeyen gebelik, istenmeyen çocuk olarak belirlenmiştir. (İMDAT, ASUMA raporu)

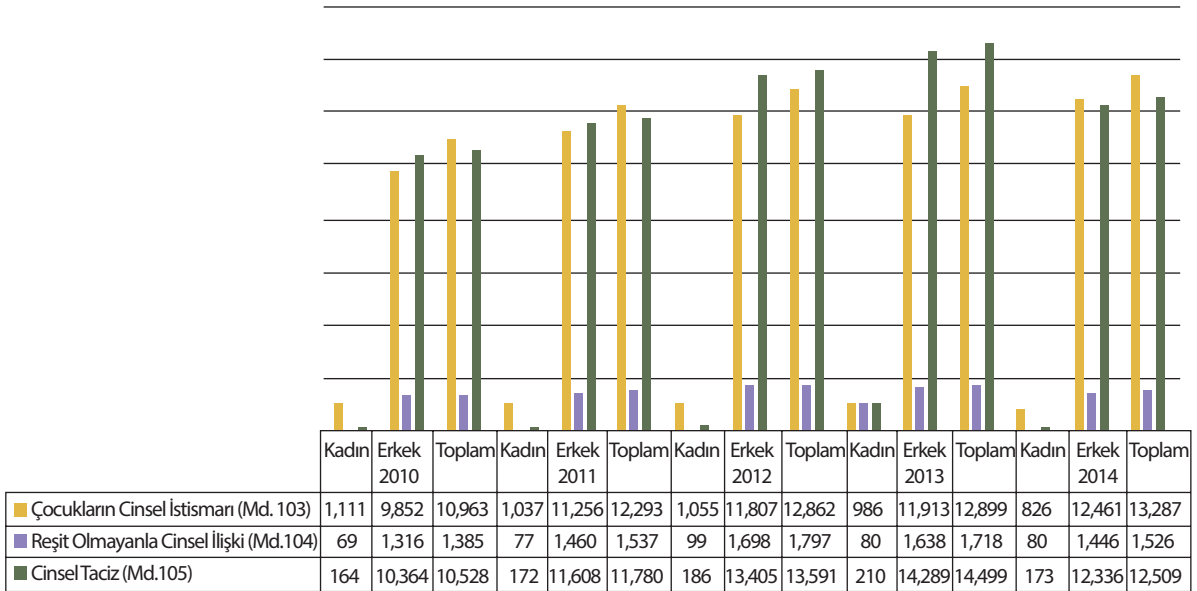
Şekil 6.2 Cinsel Suç Mağduru Çocuk Sayılarının Cinsiyet ve Yaş Dağılımı, 2014:

Kaynak: Çocuk Gözlemevi, Türkiye'de Mağdur Çocuklar, Uluslararası Çocuk Merkezi

Tablo 6.2 Güvenlik Birimine Cinsel Suçlar Mağduru Olarak Gelen veya Getirilen Çocuğa Şüphelinin Yakınlık Durumu, 2014:

Şüphelinin Yakınlık Durumu	Erkek	Kız	Toplam
Öz Anne, Öz Baba ve Kardeşleri ile Beraber	6	104	110
Öz Anne, Üvey Baba ve Kardeşleri ile Beraber	9	86	95
Öz Anne ve Kardeşleri ile Beraber	5	32	37
Öz Baba ve Kardeşleri ile Beraber	28	237	265
Kardeşleri ile Beraber	8	98	106
Akrabaları ile Beraber	69	778	847
Arkadaşları ile Beraber	426	2.426	2.852
Tanıdık Yanında	464	2.214	2.678
Tek Başına	302	2.450	2.752
Yetiştirme Yurdunda	58	1.283	1.341
Bilinmeyen	2	8	10
Diğer	2	0	2

Kaynak: Çocuk Gözlemevi, Türkiye’de Mağdur Çocuklar, Uluslararası Çocuk Merkezi

Şekil 6.3 Çocuğa Karşı Cinsel İstismar, Reşit Olmayanla Cinsel İlişki ve Cinsel Taciz Suçu İşlenmiş Sanık Sayıları 2010-2014:

Kaynak: Çocuk Gözlemevi, Türkiye’de Mağdur Çocuklar, Uluslararası Çocuk Merkezi

Öğrenme Çıktısı

4 Cinsel şiddet türlerinin örneklendirilebilmesi

5 Cinsel şiddetin ortaya çıkmasına sebep olan bazı faktörlerin açıklanabilmesi

Araştır 2

Cinsel şiddet riskini arttıran faktörleri genel olarak anlatınız.

İlişkilendir

Kadınlara karşı işlenen cinsel suçlarda, cinsel şiddet riskini arttıran faktörleri anlatınız.

Anlat/Paylaş

Cinsel şiddet riskini azaltmak amacıyla yapılan bilimsel çalışmalarını araştırarak, ulaştığınız neticeleri çevrenizle paylaşınız.

MALA KARŞI İŞLENEN SUÇLAR

Hırsızlık

Mala karşı işlenen suçlardan en çok karşımıza çıkan hırsızlık, yağma ve dolandırıcılık ile mala zarar vermedir. Hırsızlık suçu başkasına ait taşınır malın zilyedin rızası olmaksızın faydalanmak amacıyla bulunduğu yerden alınması halinde oluşur. Mal üzerindeki fiili hakimiyeti elinde bulunduran hırsızlık suçuna konu olan mal taşınabilir emtia, şeydir. Bunlar hukuken ekonomik değere sahip ve dış dünyada var olan nesnelere. Ekonomik değere sahip olmak için mutlaka para karşılığı alınıp satılabilen bir mal olmasına gerek yoktur, ekonomik bir değer taşıyorsa da manevi değeri olan mallar da hırsızlığın konusu olabilirler.

Hırsızlık suçunun konusunu taşınabilir mal oluşturur. Taşınır mal, sökülüp kaldırılıp götürülmeye elverişli olup olmamasına göre belirlenebilir. Mal başkasına ait olmalıdır. Sahibinin terk ettiği ya da hiç sahibinin bulunmadığı malların alınması hırsızlık suçunu oluşturmaz. Kaybolmuş malın sahibi biliniyor veya bilebilecek durumdaysa malın alınması hırsızlık suçunu oluşturur. Terk edilmeyip kaybedilmiş ve sahibi bilinmeyen mal ise hırsızlık değil kaybolmuş ya da hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf suçunu oluşturur.

Hırsızlık suçunun işlenme şekline, işlendiği yere, vakte, mağdurun durumundan kaynaklanan birçok suçu ağırlaştırılan neden bulunmaktadır.

Ayrıca, suçta kullanılan aracın özelliğinden kaynaklanan ağırlatıcı nedenler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ve en sık karşılaşılanı kapkaçılık ve yankesiciliktir. Hırsızlığın elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle ya da özel beceriyle işlenmesi cezanın ağırlaştırılmasını gerektiren nedenlerdendir. Elde veya üstte taşınan eşyayı çekip almak suretiyle işlenen hırsızlığa kapkaç denmektedir. Fail, mağdurun dalgınlığından yararlanmaktadır, mağdur eşyasını korumak amacıyla direnme fırsatını bulamaz. Mağdurun eşyasını korumak amacıyla direnmesi ve zorlamaya maruz kalması halinde ise yağma suçu oluşur.

Hırsızlığın özel beceriyle, el çabukluğu ve beceriyle işlenmesi halinde yankesicilik suretiyle hırsızlık oluşur. Konuşarak, seslenerek, dikkatini ve denetim olanağını dağıtarak, mağdurun bir yanına vurmak suretiyle dikkatini çekip bu arada malı alarak, mağdurun duygularını sömürerek yapılan hırsızlık yöntemleri özel beceri sayılır.

Hırsızlık suçunda suçun ne zaman tamamlandığı ne zaman teşebbüs aşamasında kaldığı önemli bir sorudur. Malın bulunduğu yerden alma ile suç tamamlanmış olur. Alma kavramı failin mal üzerinde kendi nüfuz ve egemenliğini kurmasıdır. Malı serbestçe kullanma olanağına kavuşması sürecinde fiiline son vermek zorunda kalması halinde teşebbüs aşamasında kalacaktır. (Centel/Zafer/Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt:1, Beta, s.337)

Malı bulunduğu yerden almak tek başına yeterli olmamaktadır. Malın bütünüyle failin egemenlik alanına geçmesi yani üzerinde özgürce tasarrufta bulunabilmesi gerekir. Malın büyüklüğü failin egemenlik alanına geçmesi hususunda önem arzeder. Küçük bir mal örneğin elektronik eşya satan bir dükkandan flash diskin alınması ile saç kurutma makinasının alınması, failin egemenlik alanına girmeleri bakımından farklıdır. Flashdiski cebine ya da çantasına attığında egemenlik alanına girmişken, saç kurutma makinasını aynı yöntemle egemenlik alanına sokamayacaktır.

Keza mağdurun cebindeki parayı almak için elini cebe sokan failin, cepte bulunan parayı almadan yakalanması durumunda da suç teşebbüs aşamasında kalmış olur. Ayrıca Yargıtay'ın süreklilik arz eden kararlarına göre, fail mağdura ait malı aldığı andan itibaren kesintisiz bir takibe maruz kalmışsa, fail malı aldığı yerden ne kadar uzağa gidersen gitsin, söz konusu malı kendi fiili hakimiyetine geçirmiş sayılmamakta ve failin teşebbüs aşamasında kaldığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte, takibin bir an için kesintiye uğraması durumunda ise suçun tamamlandığı kabul edilmektedir. Ancak Yüksek mahkemenin, takibin kesintisiz olduğu durumlarda bile, failin malı bir başkasına vermesi, saklaması veyahut tüketmesi gibi sebeplerle malın ele geçirilememesi durumlarında, suçun tamamlandığı yönünde kararları bulunmaktadır. (Koca/Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 3.Bası, Adalet, s. 575-576)

Hırsızlık suçunun ağır ve acil bir ihtiyacın karşılanması, karşılanmadığı takdirde kişinin hukuken korunan bir yararının tehlike ile karşılaşacak olması halinde faile hırsızlık suçundan ceza verilmez. Malın, failin anne, baba, kayıncı, kayınpeder, evlat edinen, evlatlığın olması halinde veya eşler arasında işlenmesi halinde faile ceza verilmez. Aynı konutta yaşayan kardeşlerden biri ise de ceza verilemez.

Yağma

Yağma suçu ile hırsızlık suçunu birbirinden ayıran en önemli fark hırsızlık suçunun işlenmesi halinde cebir veya tehdit kullanılmasıdır. Yağmada da söz konusu taşınır maldır. Fail mağdurun tehdit ederek veya cebir kullanarak bir malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecbur kılmaktadır. Zorlama mağdur üzerinde malı teslim veya malın alınmasına karşı koymamaya mecburiyet hissi yaratabilecek bir kimseye yönelik olmalıdır. Cebir ve tehdit mağdurun bedenine yönelik olması gerekse de bedenle zorla temas zorunlu değildir. Mağdurun herhangi bir vasıta ile kendisini bilmeyecek ve savunamayacak hale getirilmesi de yağma suçunda cebir sayılır. Tehdit kişiyi veya yakınına hayatına, vücut ve cinsel dokunulmazlığına yönelik bir saldırı gerçekleştireceğinden ya da malvarlığı itibarıyla bir zarara uğratacağına yönelik beyandır. Tehdit ve cebir malın teslim alınmasından önce ya da sırasında olmalıdır. Yağmanın silahla, kişinin kendisini tanınmayacak hale koyması halinde, birden çok kişi tarafından, yol kesmek suretiyle ya da konut, işyerinde veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde, kendisini beden veya ruh bakımından savunamayacak durumda bulunan kimselere karşı, örgüt gücünden yararlanılarak işlenmesi halinde ceza ağırlaştırılarak verilir.

araştırmalarla ilişkilendir

T.C.

YARGITAY

13. CEZA DAİRESİ

E. 2015/5877

K. 2016/10211

T. 31.5.2016

“ÖZET : Müştekinin hazırlık aşamasında alınan ifadesine göre, suça sürüklenen çocukların mağaza önünden toplam beş adet çaydanlık

çalındıkları anda, mağaza personeli tarafından fark edilmeleri üzerine çaydanlıklardan iki tanesini yere düşürüp, üç tanesini ise alarak uzaklaştıklarının anlaşılması karşısında, hırsızlık suçunun tamamlandığı gözetilmeksizin, teşebbüs aşamasında kaldığı kabul edilerek eksik cezaya hükmedilmesi, bozmayı gerektirmiştir.”

Kaynak: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/13cd-2015-5877.htm> (e.t. 5.8.2017)

yaşamla ilişkilendir

“Gaziantep’te 8 yağma ve kapkaç zanlısı tutuklandı

Gaziantep’te 12 yağma ve kapkaç olayına karıştığı belirlenen 8 kişi, çıkarıldığı mahkemece tutuklanarak cezaevine gönderildi.

Edinilen bilgiye göre, Gaziantep Emniyet Müdürlüğü ekipleri, son dönemlerde meydana gelen 12 yağma ve kapkaç olayı ile ilgili geniş çaplı çalışma başlattı. Polis olayla ilgili 8 kişiyi gözaltına alırken, 6 bin 520 Türk Lirası, 5 bin

600 Amerikan Doları, 1 adet altın bileklik ve 8 adet cep telefonu ele geçirilerek sahiplerine teslim edildi.

Yakalanan 8 kişi sorgularının ardından sevk edildikleri adli makamlar tarafından tutuklanarak, cezaevine gönderildi.”

Kaynak: <http://www.ih.com.tr/haber-gaziantep-te-8-yagma-ve-kap-kac-zan-lisi-tutuklandi-593552/>

Mala Zarar Verme

Başkasına ait taşınır ya da taşınmaz mallarını, eşyasını kısmen veya tamamen yıkmak, tahrip etmek, yok etmek, bozmak, kullanılamaz hale getirmek, kirletmek mala zarar verme suçunu oluşturur. Sahipli hayvanın öldürülmesi, işe yaramayacak hale getirilmesi, zehirlenmesi, silahla vurulması gibi fiiller de mala zarar verme suçunu oluşturur. Vandalizm denilen, devletin ya da kamuya ait mallara zarar verilmesi halinde ceza daha da ağırlaşacaktır. Trafik işaret ve levhalarına zarar vermek, parktaki banklara oyuncaklara zarar vermek, belediye otobüslerini yakmak bu kapsamdadır. Ağaçlara zarar vermek de cezayı ağırlatıcı bir haldir. (Veli Özer Özbek vd., Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, Seçkin.)

Dolandırıcılık

Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, mağdurun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlanması halinde dolandırıcılık suçu işlenmiş olacaktır. Dolandırıcılıkta, mağdurun malvarlığındaki eksilme kendi gönül rızası ile yaptığı tasarruf sonucunda meydana gelmektedir. Ancak bu rızanın elde edilmiş biçiminde bir sorun doğmaktadır. Mağdur, gerçeği bilmesi halinde rıza vermeyecek ise rıza hile ile elde edilmiştir. Olaya ilişkin tüm koşullardan yararlanıp ikna edici davranışlarla gerçeği gizleyerek muhatabın yargılama gücünü etkileyen, onda yanlış kanı uyandıran diyalektik ve entelektüel kandırma hareketleri hiledir. Hilenin belli bir ağırlığa sahip olması, ustaca gerçekleştirilmesi ve yoğun olması gerekir. Hilenin yarattığı güven ortamıyla mağdurun denetim olanağını kullanmasını engellemeye elverişli olması gerekir. Failin açıklaması gereken gerçek olayları susarak açıklamaması, pasif kalması halinde hile vardır. (Centel/Zafer/Çakmut, Kişilere Karşı İşlenen Suçlar, Cilt:1, Beta, s.456)

yaşamla ilişkilendir

“Hostes ve Pilot Yapma” Vaadiyle Dolandırıcılık

İstanbul’da, sosyal medya üzerinden tanıştığı kişilere kendisini polis olarak tanıtıp bir havayolu şirketinde iş bulma vaadiyle dolandırıcılık yaptığı iddiasıyla gözaltına alınan şüpheli tutuklandı.”

Kaynak: <https://www.haberler.com/hostes-ve-pilot-yapma-vaadiyle-dolandiricilik-9892938-haberi/>

Öğrenme Çıktısı

6 Mala karşı işlenen suçların örneklendirilebilmesi
7 Bazı mala karşı işlenen suçların açıklanabilmesi

Araştır 3

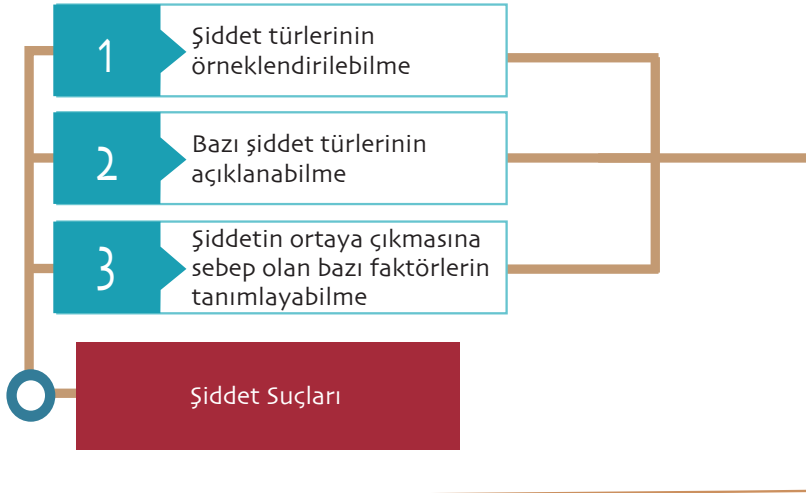
Hırsızlık suçunu anlatınız.

İlişkilendir

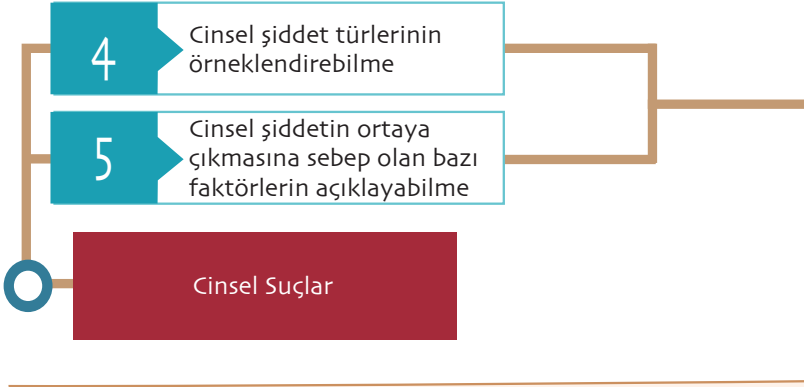
Hırsızlık suçu ile yağma suçu arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

Anlat/Paylaş

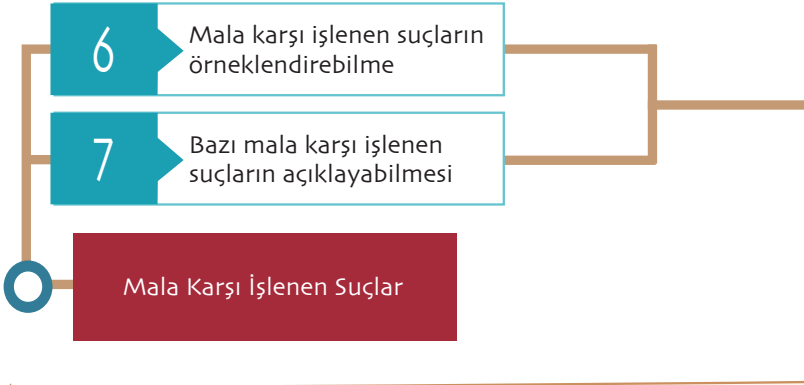
Hırsızlık suçu ile diğer mala karşı işlenen suçların işlenme oranlarını, adli sicil istatistiklerini inceleyerek tespit ediniz.

'Hangi tür olursa olsun bir kimsenin başka bir kimseye zarar vermesi' olarak tanımlanan şiddetin, birçok türü bulunmaktadır. Şiddetin işleniş biçimi bağlamında şiddet türleri, genel olarak fiziksel, psikolojik ve ekonomik şiddet şeklinde bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Şiddetin en çok karşımıza çıkan şekli olan fiziksel şiddet, bireyler arasında ve kitlesel şiddet olmak üzere iki şekilde meydana gelebilir. Bireysel şiddetin en çok görülen biçimleri, öldürme, yaralama, işkence ve kötü muameledir. Hususiyetle güç ve kontrol bakımından eşitliğin olmadığı bir ilişki içerisinde, kişinin kendilik değerine, güvenlik algısına zarar veren her türlü davranışa, psikolojik ya da duygusal şiddet diyebiliriz. Psikolojik şiddet ve istismar, fiziksel şiddet gibi neticeleri açık bir şekilde dışa yansımayan, sürekli aşağılama, hakaret etme, alay etme, küsme, yalnızlaştırma, aşağılama gibi kişiye acı verme gayesiyle yapılan her türlü davranış olarak kabul edilir. Birçok şiddet türünün temelinde yer alan ekonomik şiddet ise istismarcının mağdurun tüm parasının üzerinde kontrol sahibi olması ya da diğer ekonomik kaynaklarını yönettiği bir şiddet türüdür. Şiddet türleri kapsamında diğer bir sınıflandırma ise fail-mağdur ilişkisi göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. Söz konusu şiddet türleri, çocuklara, gençlere, kadınlara ve yaşlılara yönelik olmak üzere dört şekilde incelenebilir. Çocuklara yönelik şiddet, BM Çocuk Hakları Sözleşmesi 19.maddesine göre, her türlü fiziksel ve zihinsel şiddet, yaralama, ihmal, istismar ya da ihmali davranışlar, kötü davranma, cinsel istismar olarak tanımlanmıştır. Bir diğer şiddet türü olan kadına yönelik şiddetin ise en yaygın türü, kocalarından ya da partnerleri tarafından tatbik edilen aile içi şiddet olarak da adlandırılan fiziksel şiddettir. Yine her toplumda görülebilen bir şiddet türü olan yaşlılara yönelik şiddet ise sadece aile içinde değil, sağlık ve sosyal hizmetlerin verildiği kurumlarda da görülebilen, fiziksel ve psikolojik olarak yaşlının zarara maruz kalmasına yol açan ciddi bir meseledir. Yukarıda belirttiğimiz şiddet türlerinin ortaya çıkmasında birçok faktör vardır. Bu faktörler şiddet türüne göre farklılık arz etmektedir.

Şiddet suçlarının bir işleniş şekli olan cinsel suçlar, bireyin cinsel dokunulmazlığına yönelik her türlü fiili ihtiva eden suçlardır. Cinsel saldırı, cinsel taciz, insan ticareti ve fuhuş gibi cinsel bütünlüğü ihlal eden her türlü fiil, cinsel suçları teşkil etmektedir. Mağdurun şahsi özellikleri, toplumsal, ilişki ve kültürel faktörler, cinsel şiddetin görülme sıklığını arttıran başlıca faktörlerdendir. Dünya tarihinde çoğunlukla kadınların cinsel suçlara maruz kaldığı görülmektedir. Bu sebeple, kadınlara yönelik her türlü şiddetin önlenmesi hususunda bazı çalışmalar yapılmıştır. Nitekim İstanbul Sözleşmesi olarak adlandırılan Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi bu alanda yapılmış en önemli uluslararası çalışmaların başında gelmektedir. Keza çocuklara karşı işlenen cinsel suçlar da hemen hemen tüm ülkelerin mücadele ettiği suçlar arasında yer almaktadır. Bilhassa çocukların kırılgan ve kendini savunamayacak bir yapıya sahip olmaları, cinsel suçlar bakımından, yetişkinlere nazaran daha fazla korunmalarını mecbur kılmaktadır.

Mala karşı işlenen suçlar, kişinin genellikle maddi anlamda zarara uğramasına yol açan suçlardır. Hırsızlık, yağma, mala zarar verme ve dolandırıcılık gibi suçlar mala karşı işlenen önemli suçlar arasındadır. Hırsızlık suçu başkasına ait taşınır malın zilyedin rızası olmaksızın faydalanmak amacıyla bulunduğu yerden alınması halinde oluşur. Yağma suçu ise hırsızlık suçunun, cebir veya tehdit kullanılarak işlenmesi halidir. Bir diğer mala karşı işlenen suç türü olan mala zarar verme ise, başkasına ait taşınır ya da taşınmaz mallarını, eşyasını kısmen veya tamamen yıkmak, tahrip etmek, yok etmek, bozmak, kullanılamaz hale getirmek, kirletmek şeklinde meydana gelir. Hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, mağdurun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlanması halinde ise dolandırıcılık suçu işlenmiş olacaktır.

1 Aşağıdakilerden hangisi şiddetin işleniş biçimi bağlamında şiddet türlerinden biri **değildir**?

- A. Fiziksel şiddet
- B. Psikolojik şiddet
- C. Ekonomik şiddet
- D. Çocuklara ve gençlere yönelik şiddet
- E. Cinsel şiddet

2 Psikolojik şiddet ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Psikolojik şiddet ve istismar, fiziksel şiddet gibi sonuçları gözle görünür olamayabilen, ancak sürekli aşağılama, hakaret etme gibi kişiyi üzme, mutsuz etme amacıyla yapılan her türlü davranış duygusal şiddet olarak kabul edilir.
- B. Psikolojik şiddet, şiddet uygulayan tarafından gizlice, fırsat kollanmak suretiyle de gerçekleştirilebilir.
- C. Mobbing, psikolojik şiddet türlerinden biri değildir.
- D. Bireyin isteği dışında ve ona hissettirmeden ulaşmaya çalışmak, daha sonra da ona takıntılı bir hale gelip bireyi rahatsız etmek olarak tanımlanabilen ısrarlı takip (Stalking) de psikolojik bir şiddet türüdür.
- E. Duygusal veya psikolojik bir şiddete maruz kalan bir kişi çeşitli sağlık sorunları yaşayabilir.

3 Aşağıdakilerden hangisi fail-mağdur ilişkisi bağlamında şiddet türlerinden biri **değildir**?

- A. Gençlere yönelik şiddet
- B. Çocuklara yönelik şiddet
- C. Yaşlılara yönelik şiddet
- D. Kadına yönelik şiddet
- E. Cinsel şiddet

4 Çocuklara ve gençlere yönelik şiddet ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Çocuklara ve gençlere yönelik şiddet temel olarak fiziksel, cinsel, duygusal şiddet ve ihmal olmak üzere dört ana başlık altında incelenebilir.
- B. Suç oranı yüksek yerlerde yaşamak ya da yoksulluk gibi faktörler gençlerin şiddete yönelmesinde etkili değildir.
- C. Çocuklara yönelik psikolojik şiddet, zengin-fakir ya da herhangi bir etnik gruba ait olup olmadığına bakılmaksızın tüm dünyada yaygın bir şiddet türüdür.
- D. Erkek çocuklar, fiziksel ceza ve dayığa daha çok maruz kalırken, kız çocuklar ise cinsel istismar, ihmal ve fuhşa zorlanma gibi şiddet türleri ile daha sık karşılaşmaktadır.
- E. Çocuk şiddeti, yüksek gelirli ülkeler ile düşük gelirli ülkeler arasında farklılıklar arz eder.

5 TBMM Komisyon raporuna göre, aşağıdakilerden hangisi aile içi çocuklara yönelik şiddetin sebeplerinden biri **değildir**?

- A. Ailenin sosyo-ekonomik ve eğitim düzeyinin düşük olması
- B. Erken yaşta evlenmeler
- C. Aile bireylerinin duygu ve düşüncelerini birbirlerine açık olarak ifade etmeleri
- D. Herhangi bir sosyal desteğinin bulunmaması
- E. Ebeveynlerin çocuklarına ayıracak vakit bulamaması

6 Çocuğa karşı şiddet riskini arttıran faktörlerle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Cinsel istismar fiillerinin failleri, çoğunlukla erkeklerden oluşur.
- B. Genç, bekar, fakir veya işsiz, daha az eğitilmiş failler, çocuklara karşı daha fazla fiziksel şiddet kullanır.
- C. Ebeveynlerin şahsi özellikleri ve karakterleri de şiddet eğilimlerinde etkili olur.
- D. Erkek çocukları, kız çocuklarına nazaran daha fazla ağır fiziksel şiddete maruz kalır.
- E. Çocukların cinsel istismara maruz kalması, en az ergenlik döneminde görülür.

7 Aşağıdakilerden hangisi kadına yönelik aile içi şiddetin sebeplerinden biri **değildir**?

- A. Erkeğe itaat etmemek
- B. Yemeğin zamanında hazır olmaması
- C. Erkeğin izni olmadan bir yerlere gitmek
- D. Kocasının cinsel taleplerini kabul etmek
- E. Kadının namusunu korumadığından şüphelenmek

8 Aşağıdakilerden hangisi cinsel şiddet türlerinden biri **değildir**?

- A. Evlilik içerisinde ya da ilişki içerisinde tecavüz
- B. Çocukların cinsel istismarı
- C. Zorla kürtaj
- D. Zorla evlendirilme
- E. Kasten yaralama

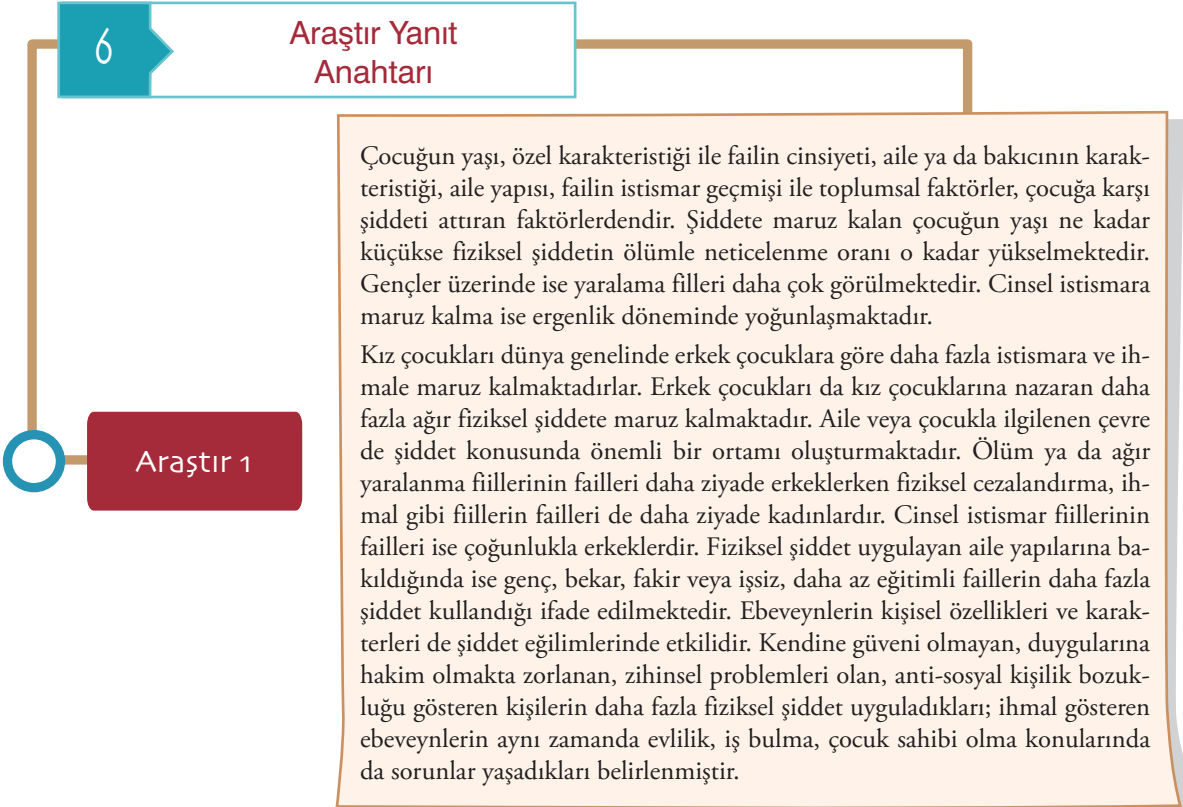
9 Cinsel suçlar ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Cinsel şiddet sadece zorlama yoluyla gerçekleşmemekte, psikolojik tehdit, korkutma, kandırma, işten atma gibi tehditlerle de mağdur cinsel davranışa zorlanabilir.
- B. Cinsel şiddet neticesinde, İntihar, HIV enfeksiyonu gibi sonuçlar da meydana gelebilir.
- C. Cinsel suçlar, mağdurun üzerinde fiziksel sağlığından zihinsel sağlığına kadar tesir edecek birçok etki bırakmaktadır.
- D. Cinsel suçlar, kriminolojik açıdan bireyin cinsel dokunulmazlığına yönelik her tür fiili kapsayan geniş bir kavramdır.
- E. Cinsel suçlar, sadece cinsel saldırı, istismar ya da cinsel taciz suçları olarak karşımıza çıkmaktadır.

10 Aşağıdakilerden hangisi mala karşı işlenen suçlardan biri **değildir**?

- A. Terk
- B. Yağma
- C. Mala zarar verme
- D. Hırsızlık
- E. Dolandırıcılık

1. D	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	6. E	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
2. C	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	7. D	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
3. E	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	8. E	Yanıtınız yanlış ise “Cinsel Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
4. B	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	9. E	Yanıtınız yanlış ise “Cinsel Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.
5. C	Yanıtınız yanlış ise “Şiddet Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.	10. A	Yanıtınız yanlış ise “Mala Karşı İşlenen Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 2

Cinsel şiddet faktörleri, şiddet türünden bağımsız olarak değerlendirildiğinde, mağdurun şahsi özellikleri, toplumsal, ilişki, kültürel faktörler olmak üzere dört ana başlık altında incelenebilir. Kadının kırılabilirliğini arttıran birtakım faktörler, daha fazla cinsel şiddet mağdurunun özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Kadının genç olması, alkol ya da uyuşturucu kullanımı, birden çok partneri olması, daha önce cinsel tacize ya da saldırıya uğramış olması sayılabilir. Gençliğinde ya da çocukluğunda cinsel şiddete maruz kalmak ile yetişkinliğinde kalma arasında bağlantı tespit edilmiştir. Kadının eğitim seviyesi yükseldikçe şiddete maruz kalma eğiliminin artması, cinsel şiddet fiilleri için de geçerlidir. Eğitimli kadının ataerkil yapıya daha fazla karşı koyması, erkeğin cinsel şiddet üzerinden kontrolü ele geçirmesine neden olabilmektedir. Kadınların toplu taşıma kullanması, geç saatlerde dışarıda yürümesi de riski arttıran faktörlerdir. Faillerin durumları da riski arttıran faktörlerden biridir. Failin alkol ve uyuşturucu kullanımı neticesinde kendini kontrol edememesi bunlardan biridir. Faillerin psikolojik durumları da riski arttıran faktördür. Pedofili gibi durumlarda da fail cinsel şiddet uygulamaya eğilimlidir.

Araştır 3

Hırsızlık suçu, başkasına ait taşınır malın zilyedin rızası olmaksızın faydalanmak amacıyla bulunduğu yerden alınması halinde oluşur. Mal üzerindeki fiili hakimiyeti elinde bulunduran hırsızlık suçuna konu olan mal taşınabilir emtia, şeydir. Bunlar hukuken ekonomik değere sahip ve dış dünyada var olan nesnelere. Ekonomik değere sahip olmak, mutlaka para karşılığı alınıp satılabilen bir mal olmasına gerek yoktur, ekonomik bir değer taşımaya da manevi değeri olan mallar da hırsızlığın konusu olabilirler.

Hırsızlık suçunun konusunu taşınabilir mal oluşturur. Taşınır mal, sökülüp kaldırılıp götürülmeye elverişli olup olmamasına göre belirlenebilir. Mal başkasına ait olmalıdır. Sahibinin terk ettiği ya da hiç sahibinin bulunmadığı malların alınması hırsızlık suçunu oluşturmaz. Kaybolmuş malın sahibi biliniyor veya bilebilecek durumdaysa malın alınması hırsızlık suçunu oluşturur. Terk edilmeyip kaybedilmiş ve sahibi bilinmeyen mal ise hırsızlık değil kaybolmuş ya da hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf suçunu oluşturur.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı Adalet İstatistikleri (2016).

Akdemir, N., Görgülü, Ü., Çınar, F. İ. (2008). *Yaşlı İstismar ve İhmali*, Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi, s.67-75, http://hacettepehemsirelikdergisi.org/pdf/pdf_HHD_48.pdf

Acierio R et al. (1999). *Risk factors for rape, physical assault, and post-traumatic stress disorder in women: examination of differential multivariate relationships*. Journal of Anxiety Disorders, 13:541-563.

Barnet, O. W. (2000). *Why Battered Women Do Not Leave, Part 1: External Inhibiting Factors Within Society Trauma, Violence and Abuse*, October, 343-372.

Behind Closed Doors: The Impact of domestic violence on children. (2006). UNICEF and the Body Shop International; World report on violence and health, p. 116.

Bilican Gökkaya, V. (2011). "Türkiye'de Kadına Yönelik Ekonomik Şiddet", C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 12, Sayı 2, 104.

- Black DA et al. (1999). *Partner, child abuse risk factors literature review. National Network of Family Resiliency, National Network for Health*, (available on the Internet at <http://www.nnh.org/risk>)
- Briere JN., Elliott DM. (1994). *Immediate and long-term impacts of child sexual abuse*. The Future of Children, 4:54–69.
- Centel, N., Zafer, H., Çakmut Ö. (2016). *Kişilere Karşı İşlenen Suçlar*, Cilt:1, 3.Baskı, Beta, İstanbul.
- Church S et al. (2001). *Violence by clients towards female prostitutes in different work settings: questionnaire survey*. British Medical Journal, 322:524–525.
- Cle'mense A. (2001). *Violence and incivility at school: the situation in Switzerland*. In: Debarbieux E, Blaya C, eds. *Violence in schools: ten approaches in Europe*. Issy-les-Moulineaux, Elsevier:163–179.
- Counts DA, Brown J, Campbell J. (1992). *Sanctions and sanctuary: cultural perspectives on the beating of wives*. Boulder, CO, Westview Press.
- Crowell NA, Burgess AW, eds. (1996). *Understanding violence against women*. Washington, DC, National Academy Press.
- (Çocuk gelinler Türkiye)United Nations Population Fund (2014). *Child Marriage in Turkey, Overview*, (UNFPA, June), pp.2,3,7. <http://eeca.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/unfpa%20turkey%20overview.pdf>, accessed 18 June 2015.
- De Fazio, L. (2009). *The legal situation on stalking among the European Member States*, European Journal on Criminal Policy and Research, no.3, 229-242.
- Doğan, R. (2014/4). “Kadına Yönelik Şiddetin Bir Türü Olarak Israrlı Takip (Stalking) Kavramı ve Suçu”, Ankara Barosu Dergisi, s. 144 vd, <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteler/ankarabarusu/tekmakale/2014-2/6.pdf>
- Erdem, M. R., Parlak, B. (2010), “Ceza Hukuku Boyutuyla Mobbing”, TBB Dergisi, Sayı 88, 263.
- Equality, development and peace* (2000). New York, NY, United Nations Children's Fund.
- Farrington DP. (1998). *Predictors, causes, and correlates of male youth violence*. In: Tonry M, Moore MH, eds. *Youth violence*. Chicago, IL, University of Chicago Press, 421–475.
- Finkelhor D. (1994). *Current information on the scope and nature of child sexual abuse*. The Future of Children, 4:31–53.
- Finkelhor D. (1994). *The international epidemiology of child sexual abuse*. Child Abuse & Neglect, , 18:409–417.
- Fleming J et al. (1999). *The long-term impact of childhood sexual abuse in Australian women*. Child Abuse & Neglect, 23:145–159.
- Flisher AJ. et al. (1993). *Risk-taking behaviour of Cape Peninsula high-school students. Part VII: violent behaviour*. South African Medical Journal, 83:490–494.
- Floro, M., Tornqvist, A., Tas, E. O. (2009). *The Impact of the Economic Crisis on Women's Economic Empowerment*, Swedish International Development Agency : Working Paper Series, December, 45-47.
- Follingstad, D., and D. DeHart, D. (2000). *Defining psychological abuse of husbands toward wives: Contexts, behaviors, and typologies*, Journal of Interpersonal Violence 15,: 891-920
- FRA (2014). “*Violence against Women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publication Office of the European Union*”, s.81-82, 87.
- FRA (2014), *Violence against Women: an EU-wide survey, Luxembourg: Publication Office of the European Union*, p. 9.
- Frank MW et al. (1999). *Virginity examinations in Turkey: role for forensic physicians in controlling female sexuality*. Journal of the American Medical Association, 282:485–490.
- Hoffman KL, Demo DH, Edwards JN. (1994). *Physical wife abuse in a non-Western society: an integrated theoretical approach*. Journal of Marriage and the Family, 56:131–146.
- Hunter RS et al. (1978). *Antecedents of child abuse and neglect in premature infants: a prospective study in a newborn intensive care unit*. Pediatrics, 61:629–635.
- İMDAT, ASUMA raporu.
- International Clinical Epidemiologists Network (INCLEN). (2000). *Domestic violence in India*. Washington, DC, International Center for Research on Women and Centre for Development and Population Activities.
- Jacobsen, K., Bauman S. (2007). *Bullying in Schools: School Counselors' Responses to Three Types of Bullying Incidents*. Professional School Counseling: October, Vol. 11, No. 1, 1-9.

- Jenny C et al. (1999). *Analysis of missed cases of abusive head trauma*. Journal of the American Medical Association, 281:621–626.
- Jewkes R, Penn-Kekana L, Levin J. (2002). *Risk factors for domestic violence: findings from a South African cross-sectional study*. Social Science and Medicine.
- Johnson H. (1996). *Dangerous domains: violence against women in Canada*. Ontario, International Thomson Publishing.
- Kaiser, G. (1979). *Kriminologie*.
- Kann L et al. (1999). *Youth risk behavior surveillance: United States*.
- Kantor GK, Jasinski JL. (1998). *Dynamics and risk factors in partner violence*. In: Jasinski JL, Williams LM, eds. *Partner violence: a comprehensive review of 20 years of research*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Karkal M. (1985). *How the other half dies in Bombay*. Economic and Political Weekly, 24 August:1424.
- Klevens J, Bayo'n MC, Sierra M. (2000). *Risk factors and the context of men who physically abuse in Bogota, Colombia*. Child Abuse & Neglect, 24:323–332.
- Koca, M., Üzülmöz, İ. (2016). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 3. Bası, Adalet, Ankara.
- Moffitt TE, Caspi A. (1999). *Findings about partner violence from the Dunedin multi-disciplinary health and development study, New Zealand*. Washington, DC, National Institutes of Justice.
- Morbidity and Mortality Weekly Report* (2000). 49:3–9 (CDC Surveillance Summaries, SS-5.)
- National Research Council (1993). *Understanding child abuse and neglect*, Washington, DC, National Academy of Sciences Press.
- LeBlanc M, Frechette M. (1989). *Male criminal activity from childhood through youth*. New York, NY, Springer-Verlag.
- Levinson D. (1989). *Family violence in cross-cultural perspective*. Thousand Oaks, CA, Sage.
- Lisak D, Roth S. (1990). *Motives and psychodynamics of self-reported, unincarcerated rapists*. Journal of Personality and Social Psychology, 55:584–589.
- McDonald M, ed. (1994). *Gender, drink and drugs*. Oxford, Berg Publishers.
- McKeganey N, Norrie J. (2000). *Association between illegal drugs and weapon carrying in young people in Scotland: schools' survey*. British Medical Journal, 320:982–984.
- Migration Information Programme. (1995). *Trafficking and prostitution: the growing exploitation of migrant women from central and eastern Europe*. Geneva, International Organization for Migration.
- Migration Information Programme. (1996). *Trafficking in women to Italy for sexual exploitation*. Geneva, International Organization for Migration.
- Nelson E, Zimmerman C. (1996). *Household survey on domestic violence in Cambodia*. Phnom Penh, Ministry of Women's Affairs and Project Against Domestic Violence.
- Numhauser-Henning, A. and Laulom, S. (2012). *Harrassment related to Sex and Sexual Harrassment Law in 33 European Countries: Discrimination versus Dignity*, http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/your_rights/final_harassment_en.pdf
- Olufunmilayo, F. (2008). *Economic Violence to Women and Girls*, Trauma Violence & Abuse, 4.
- Osakue G, Hilber AM. (1998). *Women's sexuality and fertility in Nigeria*. In: Petchesky R, Judd K, eds. *Negotiating reproductive rights*. London, Zed Books:180–216.
- Özbek, V. Ö. vd. (2016). *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler*, 10. baskı, Seçkin, İzmir.
- Results of a multicentre study*. (1999). Archiv fuer Kriminologie, 204:75–87.
- Richard AO. (1999). *International trafficking in women to the United States: a contemporary manifestation of slavery and organized crime*. Washington, DC, Center for the Study of Intelligence.
- Rodgers K. (1994). *Wife assault: the findings of a national survey*. Juristat Service Bulletin, 14:1–22.
- Sariola H, Uutela A. (1992). *The prevalence and context of family violence against children in Finland*. Child Abuse & Neglect, 16:823–832.
- Shumba A. (2001). *Epidemiology and etiology of reported cases of child physical abuse in Zimbabwean primary schools*. Child Abuse & Neglect, 25:265–277.
- Smith, P.K., Ananiadou, K. (2003). *The nature of school bullying and the effectiveness of school-based interventions*. Journal of Applied Psychoanalytic Studies, 5, 189-209.
- Starling SP, Holden JR. (2000). *Perpetrators of abusive head trauma: comparison of two geographic populations*. Southern Medical Journal, 93:463–465.

- The Oxford Handbook of Criminology*, Oxford University Press.
- Thornberry TP, Huizinga D, Loeber R. (1995). *The prevention of serious delinquency and violence: implications from the program of research on the causes and correlates of delinquency*. In: Howell JC et al., eds. Sourcebook on serious, violent, and chronic juvenile offenders. Thousand Oaks, CA, Sage, 213–237.
- Tjaden P, Thoennes N. (2000). *Full report of the prevalence, incidence and consequences of violence against women: findings from the National Violence Against Women Survey*. Washington, DC, National Institute of Justice, Office of Justice Programs, United States Department of Justice and Centers for Disease Control and Prevention, (NCJ 183781).
- UNICEF (2000). *Domestic violence against women and girls*.
- Violence Reduction in Schools* (2011). Council Of Europe.
- Violence towards children in EU*, European Parliament (2014), 8; [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/542139/EPRS_IDA\(2014\)542139_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2014/542139/EPRS_IDA(2014)542139_EN.pdf).
- Vock R, Meinel U, Geserick G et al. (1999). *Tödliche Kindesvernachlässigung in der DDR im Zeitraum 1.1.1985 bis 2.10.1990 [Lethal child abuse (through the use of physical force) in the German Democratic Republic during the period 1 January 1985 to 2 October 1990. Results of a multicenter study]*. Archiv für Kriminologie, 204:75–87.
- Youssef RM, Attia MS, Kamel MI. (1998). *Children experiencing violence: parental use of corporal punishment*. Child Abuse & Neglect, 22:959–973.
- World Health Organization(2002).
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf) ; <https://rm.coe.int/1680462545>
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf)
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf)
- <https://genocideinvisegrad.wordpress.com/2008/11/29/the-rapes-in-bosnia-a-muslim-schoolgirls-account/>;<http://www.balkaninsight.com/en/article/bosnian-war-rape-victims-rue-lost-motherhood> ;<http://edition.cnn.com/2008/WORLD/europe/07/22/sarajevo.rape/index.html>;
- <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/bosnia-war-crimes-the-rapes-went-on-day-and-night-robert-fisk-in-mostar-gathers-detailed-evidence-of-1471656.html>)
- <https://www.haberler.com/bebek-bakiciligi-vaadiyle-zorla-fuhus-iddiasi-9316349-haber/>
- <http://www.milliyet.com.tr/yabanci-uyruklu-kadinlara-fuhus-gundem-1923470/>
- http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
- <https://rm.coe.int/1680462545>
- [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU\(2016\)556931_EN.pdf,s.16](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/556931/IPOL_STU(2016)556931_EN.pdf,s.16) ; http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
- https://www.unicef.org/violencestudy/pdf/Study%20on%20Violence_Child-friendly.pdf.)
- <http://mobile.jasstudies.com/mdergipdfdetay.aspx?ID=36899>
- <http://www.radikal.com.tr/sivas-haber/genclik-siddetin-in-toplumsal-nedenleri-arastirmasi-1395074/>
- <http://m.pazar53.com/pazarda-ogrenci-cinneti-1-olu-1-agir-yarali-31313h.htm>
- <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=24644>
- http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
- http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/world_report/en/summary_en.pdf
- http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/Bilgi-Notu-2_Cinsel-SucMagduruCocuklar_02.05.2016.pdf
- <http://www.iha.com.tr/haber-gaziantep-8-yagma-ve-kap-kac-zanlisi-tutuklandi-593552/>
- <https://www.haberler.com/hostes-ve-pilot-yapma-vaadiyle-dolandiricilik-9892938-haber/>

Bölüm 7

Suçlar ve Failleri-II

Öğrenme Çıktıları

Çevre Suçluluğu

- 1 Çevre sorunları ile çevre kirliliğinin sebeplerinin açıklayabilme
- 2 Çevrenin korunması ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuki mevzuatın örneklendirilebilme

Ekonomik Suçlar

- 3 Ekonomik suçların türlerinin tanımlayabilme
- 4 Ekonomik suçlarla ilgili ulusal mevzuatın örneklendirilebilme

Trafik Suçları

- 5 Trafik suçları ile ilgili hukuki mevzuatı açıklayabilme
- 6 Trafik suçluluğunun bazı sebeplerinin örneklendirilebilme

Anahtar Sözcükler: • Çevre Kirliliğinin Sebepleri • Çevrenin Korunması • Ekonomik Suçların Etkileri • Yolsuzluk • Trafik Suçluluğunun Sebepleri • Karayolları Trafik Kanunu

7'0"

7'0"

6'0"

6'0"

5'0"

5'0"

4'0"

4'0"

GİRİŞ

Kriminolojinin son dönemlerde yoğun olarak ilgilendiği alanlardan olan çevre suçluluğu, en önemli sorunlarının başındadır. Hızlı nüfus artışı, sanayileşme ve savaş gibi sebepler çevrede büyük tahribatlara yol açmaktadır. Tüm bu gelişmeler sorunun ulusal ve uluslararası boyutta ele alınmasına sebep olmuş ve bu kapsamda çeşitli önlemler alınmıştır.

Bu bölümde incelenecek bir diğer suçluluk türü ise ekonomik suçlardır. Söz konusu suçlar kriminolojinin son yıllarda üzerinde yoğunlaştığı alanların başında gelmektedir. Sokak suçlarından daha az bir şekilde fark edilmelerine rağmen ekonomik suçlar, kamuya ve ekonomiye sokak suçlarından daha çok zarar verirler. Bilhassa kamu görevinin özel çıkar sağlamak için kötüye kullanılması şeklinde ortaya çıkan ekonomik suçlar, devletlerin mücadele ettiği suçların başında gelmektedir. Nitekim ekonomik suçların sıklıkla işlenmesi, toplumda yolsuzluk algısının ortaya çıkmasına sebep olup, siyasi iradeye olan güveni de azaltmaktadır. Toplumun ticari, mali ve siyasi yapısını derinden etkileyebilecek olan bu suçların başında, zimmet, rüşvet, irtikap, kaçakçılık ve sahtecilik gibi suçlar gelmektedir.

Son olarak ise bu bölümde trafik suçları üzerinde durulacaktır. Yeni bir suç türü olarak ortaya çıkan trafik suçlarının meydana gelmesinde, özellikle alkol ve uyuşturucunun etkili olduğu görülmektedir. Her yıl trafik kazalarında binlerce kişinin ölmesi, devletleri yeni kanuni düzenlemeler yapmaya sevk etmiştir.

ÇEVRE SUÇLULUĞU

Çevre, canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı ifade etmektedir. Ekonomik ve teknolojik ilerlemeler ile insanların değişen yaşam şartları çevrenin, canlıların ve toplumun zarara uğramasına, tehlikelere maruz kalmalarına yol açmıştır. Teknolojik ve endüstriyel ilerlemeler çevreyi zarara sokmakta, insan yaşamını da diğer canlıların yaşamlarıyla birlikte tehlikelere maruz bırakmaktadır. Bu etkiler, çevrenin kirlenmesinin yanı sıra diğer çevresel sorunları da ortaya çıkarmaktadır. Bunlar, kimyasal patlamalar, nükleer kazalar, endüstriyel kazalar, tehlikeli atıkların neden olduğu zararlar, kazaların neden olduğu zararlı atıklar, yangınlardır. Ayrıca, doğa olayları olan sel, depremler,

erozyonlar da çevrenin tahribatını hızlandırmaktadır. Çevresel sorunlar, suyun, su kaynaklarının, havanın, toprağın, denizin kirlenmesine neden olmaktadır.

Çevrenin Kirlenmesi

Günümüzde, ozon tabakasının incilmesi, asit yağmurları, mevsimlerde meydana gelen iklim değişiklikleri, hayvan türlerinin yok olması, bitki florası ve çeşitliliğinin bozulması ciddi sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bütün bu çevre sorunlarının en başında ve en temel faktörlerden biri olarak çevre kirliliği gelmektedir. Çevre kirliliği, çevrede meydana gelen ve canlıların sağlığını, çevresel değerleri ve ekolojik dengeyi bozabilecek her türlü olumsuz etkiyi ifade eden geniş bir tanıma sahiptir. Çevresel sorunları oluşturan çevre kirliliğine karşı gerek idari gerekse cezai bir takım önlemler alınmaya çalışılmıştır. Çevrenin korunması, çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin bozulmasının ve yok olmasının önüne geçilmesi için oluşturulan temel mevzuat 2872 sayılı Çevre Kanunu'dur. Çevrenin korunması, havanın, toprağın, suyun, biyolojik çeşitliliğin ve ekosistemin korunması ile atıklardan, kimyasallardan, tehlikeli maddelerden korunması ile mümkün olabilmektedir. Doğrudan veya dolaylı olarak insan sağlığını etkileyerek yaşam kalitesini düşüren bir neden olan hava kirliliği, şehirleşme, motorlu taşıt sayısındaki artış, düzensiz sanayileşme gibi önemli faktörlerin tesirleri neticesinde büyüyen bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çevre Kanunu ek 6.maddesine göre, hava kalitesinin korunması ve hava kirliliğinin önlenmesi için, ulusal enerji kaynakları öncelikli olmak üzere, Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca belirlenen standartlara uygun temiz ve kaliteli yakıtların ve yakma sistemlerinin üretilmesi ve kullanılması zorunludur. Standartlara uygun olmayan yakma sistemi ve yakıt üretenlere ruhsat verilmez, verilenlerin ruhsatları iptal edilir.

dikkat

Çevrenin hukuk kuralları ile korunması amacı kapsamında en önemli düzenlemeler 2872 sayılı Çevre Kanunu (R.G. Tarih: 11/8/1983 Sayı: 18132) ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (R.G. Tarih: 12/10/2004 Sayı: 25611) içerisindeki çevreye karşı suçlar bölümünde yer almaktadır.

Suyun korunması da nüfusun artması, şehirleşme, sanayileşme ile daha da önemli hale gelmiştir. Özellikle, küresel ısınma ile birlikte olası su savaşları senaryolarının ortaya atıldığı bu dönemde suyun önemi daha da artmaktadır. Dünya Meteoroloji Örgütü'nün tahminlerine göre 2025 yılında dünya nüfusunun %66'sının su sıkıntısı çekeceği, 750 milyon insanın temiz suya ulaşımının olmadığını ve ileride temiz su kaynaklarına ulaşımın daha da zor olacağı göz önüne alındığında, suyun önemi bir kez daha göz önüne serilmektedir. Suyun kirlenmesindeki ana nedenler, endüstriyel ve tarımsal kirlenmedir. Bunu, evsel atıklar izlemektedir. Çevre Kanunu 20.maddesinde suyun kirlenmesine neden olan fiilleri cezalandırmaktadır. Ayrıca, TCK 181 ve 182.maddeleri de suyun atık ve artıklarla kirlenmesini suç olarak düzenlemiştir.

Toprağın ilaçlama, gübreleme, radyoaktif kirlilik, atıklar ve erozyon yanında, kaliteli tarım topraklarının yapılaşma ve endüstriyel tesisler için feda edilmesi, toprağın önemini daha da arttırmaktadır. Toprak kirliliği, insan etkinlikleri sonucunda, toprağın fiziksel, kimyasal, biyolojik ve jeolojik yapısının bozulması ile meydana gelmektedir. Hafriyat atığı ve diğer atıklar da toprak kirliliğinin günümüzdeki en büyük nedenleri arasındadır. Hafriyat, inşaat ve yıkıntı atıklarının ne şekilde döküleceği 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7. Maddesinin (i) bendi ile büyükşehir belediyelerine ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun 15. Maddesinin (o) bendi ile belediyelere verilmiştir. Bunun yanı sıra, hafriyat toprağı ile inşaat ve yıkıntı atıklarının çevreye zarar vermeyecek şekilde öncelikle kaynaktan azaltılması, toplanması, geçici biriktirilmesi, taşınması, geri kazanılması, değerlendirilmesi ve bertaraf edilmesine ilişkin teknik ve idari hususlar ile uyulması gereken genel kuralları içeren "Hafriyat Toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği" 18 Mart 2004 tarihli ve 25406 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Çevrenin Korunması

Çevrenin korunması çok yönlü ve kapsamlı düzenlemeleri gerektirmektedir. Çevrenin korunması hususunda atılan en büyük uluslararası adım Kyoto Protokolü olmuştur. Kyoto İklim Değişikliği Protokolü'ne göre, sera etkisini azaltmak amacıyla sanayileşmiş ülkeler atmosfere bırakılan gaz miktarını %5'in altına çekecektir. Ancak, gaz salınımı en fazla olan ülkeler, bu Protokolü imzalamaya ya da

şartlarını yerine getirmeye yanaşmamaktadır. Bunun en yakın örneği, ABD Başkanı Trump'ın 2015 tarihli Paris İklim Değişikliği Antlaşması'ndan çekilme kararı alması olmuştur. Kyoto Protokolü'nün devamı niteliğinde olan Paris İklim Antlaşması'nın, 2020'de yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Türkiye, İklim Antlaşması'nı imzalamakla birlikte henüz TBMM'de onaylamamıştır.

Çevrenin korunması konusunda Türk hukukunda da idari ve cezai alanda düzenlemeler yapılmıştır. Çevrenin korunmasının önemine binaen Türk Ceza Kanunu Çevreye karşı suçları ayrı bir başlık altında ve ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Bunlar 181. maddede çevrenin kasten kirlenmesi suçu, 182. maddede çevrenin taksirle kirlenmesi suçu, 183. maddede güdültüye neden olma suçu ve 184. maddede imar kirliliğine neden olma suçlarıdır. Ayrıca genel tehlike yaratan suçlar başlığı altında dolaylı olarak da olsa neticesinin çevreyi doğrudan etkilediği suçlar düzenlenmiştir. Bunlar, radyasyon yayma(md. 172), atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme(md. 173) ve tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi(md. 174) suçlarıdır.

Buna göre;

Çevrenin kasten kirlenmesi

Madde 181- (1) *İlgili kanunlarla belirlenen teknik usullere aykırı olarak ve çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkları toprağa, suya veya havaya kasten veren kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(2) *Atık veya artıkları izinsiz olarak ülkeye sokan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.*

(3) *Atık veya artıkların toprakta, suda veya havada kalıcı özellik göstermesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza iki katı kadar artırılır.*

(4) *Bir ve ikinci fıkralarda tanımlanan fiillerin, insan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıklarla ilgili olarak işlenmesi halinde, beş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına ve bin güne kadar adli para cezasına hükmolünür.*

(5) *Bu maddenin iki, üç ve dördüncü fıkrasındaki fiillerden dolayı tüzel kişiler hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolünür.*

Çevrenin taksirle kirletilmesi

Madde 182- (1) Çevreye zarar verecek şekilde, atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya verilmesine taksirle neden olan kişi, adli para cezası ile cezalandırılır. Bu atık veya artıkların, toprakta, suda veya havada kalıcı etki bırakması halinde, iki aydan bir yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.

(2) İnsan veya hayvanlar açısından tedavisi zor hastalıkların ortaya çıkmasına, üreme yeteneğinin körelmesine, hayvanların veya bitkilerin doğal özelliklerini değiştirmeye neden olabilecek niteliklere sahip olan atık veya artıkların toprağa, suya veya havaya taksirle verilmesine neden olan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Gürültüye neden olma

Madde 183- (1) İlgili kanunlarla belirlenen yükümlülüklere aykırı olarak, başka bir kimsenin sağlığının zarar görmesine elverişli bir şekilde gürültüye neden olan kişi, iki aydan iki yıla kadar hapis veya adli para cezası ile cezalandırılır.

İmar kirliliğine neden olma

Madde 184- (1) Yapı ruhsatı alınmadan veya ruhsata aykırı olarak bina yapan veya yap-

tıran kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Yapı ruhsatı olmadan başlatılan inşaatlar dolayısıyla kurulan şantiyelere elektrik, su veya telefon bağlantısı yapılmasına müsaade eden kişi, yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Yapı kullanma izni alınmamış binalarda herhangi bir sınai faaliyetin icrasına müsaade eden kişi iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Üçüncü fıkra hariç, bu madde hükümleri ancak belediye sınırları içinde veya özel imar rejimine tabi yerlerde uygulanır.

(5) Kişinin, ruhsatsız ya da ruhsata aykırı olarak yaptığı veya yaptırdığı binayı imar planına ve ruhsatına uygun hale getirmesi halinde, bir ve ikinci fıkra hükümleri gereğince kamu davası açılmaz, açılmış olan kamu davası düşer, mahkum olunan ceza bütün sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(6) (Ek: 29/6/2005 – 5377/21 md.) İkinci ve üçüncü fıkra hükümleri, 12 Ekim 2004 tarihinden önce yapılmış yapılarla ilgili olarak uygulanmaz.

yaşamla ilişkilendir

T.C.

YARGITAY

18. CEZA DAİRESİ

E. 2015/18307

K. 2017/2164

T. 27.2.2017

ÖZET: 2872 Sayılı Çevre Kanunu uyarınca hava kalitesinin korunması ve kirlenmesinin önlenmesi gibi amaçlarla kabul edilen yönetmeliklerin tamamı, tesisler, işletmeler, motorlu taşıtlar, makineler ve konutlar gibi nitelikleri ve faaliyetleri gereği sürekli ya da dönemsel emisyon üreten yerlerle ilgilidir. Dosya kapsamında çevre kirliliğinin meydana geldiği yere dair fotoğraflar temin edilmiş ve çevre mühendisi, endüstri mühendisi ve kimya mühendisinden oluşan bilirkişi heyetinden rapor alınmıştır. Bilirkişiler raporlarında özetle, keşif günü kirletici unsurların ortadan kaldırıldığı, gerekli önlem ve düzenlemelerin yapıldığı, işletmenin faaliyetlerini mevzuata uygun hale getirecek

yürüttüğü, mevcut şartlarda çevre kirlenme risklerini azaltarak önlemeye çalıştığı anlaşıldığı şeklinde görüş bildirmişlerdir. Sanığa yükletilen çevrenin kasten kirlenmesi eylemiyle ulaşılan çözümü haklı kılıcı zorunlu öğelerinin ve bu eylemin sanık tarafından işlendiğinin Kanuna uygun olarak yürütülen duruşma sonucu saptandığı, bütün kanıtlarla aşamalarda ileri sürülen iddia ve savunmaların temyiz denetimini sağlayacak biçimde ve eksiksiz sergilendiği, özleri değiştirilmeksizin tartışıldığı, vicdani kanının kesin, tutarlı ve çelişmeyen verilere dayandırıldığı, Eylemin doğru olarak nitelendirildiği ve Kanunda öngörülen suç tipine uydugu, cezanın kanuni bağlamda uygulandığı görülerek hükmün onanmasına karar vermek gerekmiştir.

Kaynak: <http://www.kazanci.com/kho/2/ibb/files/dsp.php?fn=18cd-2015-18307.htm&kw=%C3%87EVREN%C4%B0N+K%C4%B0RLET%C4%B0LMES%C4%B0#fm>, e.t. 27.07.2017.

Öğrenme Çıktısı

- 1 Çevre sorunları ile çevre kirliliğinin sebeplerinin açıklayabilme
2 Çevrenin korunması ile ilgili ulusal ve uluslararası hukuki mevzuatın örneklendirilebilme

Araştır 1

Çevrenin korunması ile ilgili olarak ulusal ve uluslararası alanda yapılan düzenlemeleri kısaca anlatınız.

İlişkilendir

Çevrenin korunmasına ilişkin hukuki düzenlemeler ile çevre kirliliğine ilişkin güncel meseleleri ilişkilendiriniz.

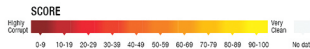
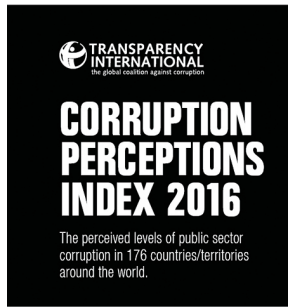
Anlat/Paylaş

Çevre kirliliğine ilişkin karşılaştığınız olaylar hakkındaki izlenimlerinizi anlatınız.

EKONOMİK SUÇLAR

Ekonomik suç, kayıt altına alınmayan, kamu otoritesinin kontrolü dışında olan ve kamu düzenini korumak için çıkarılmış kanunlara aykırı olarak ortaya çıkan suçlardır. Bunlar zimmet, rüşvet, kaçakçılık ve sahtecilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik suçların örtülü biçimde işlenmesi, bunlar hakkında bir ölçümün yapılabilmesini de güç hale getirmektedir. Bunun için Uluslararası Saydamlık Örgütü (Transparency International) kurulmuştur ve bu örgüt 1995'den beri Yozlaşma Algılamaları Endeksi (Corruption Perceptions Index) yayınlamaktadır. Yozlaşma kamu zararına özel çıkar sağlama eylem ve davranışları olarak da ifade edilmektedir. Yozlaşma bir üst kavramdır ve bunun altında yolsuzluk kavramı karşımıza çıkmaktadır.

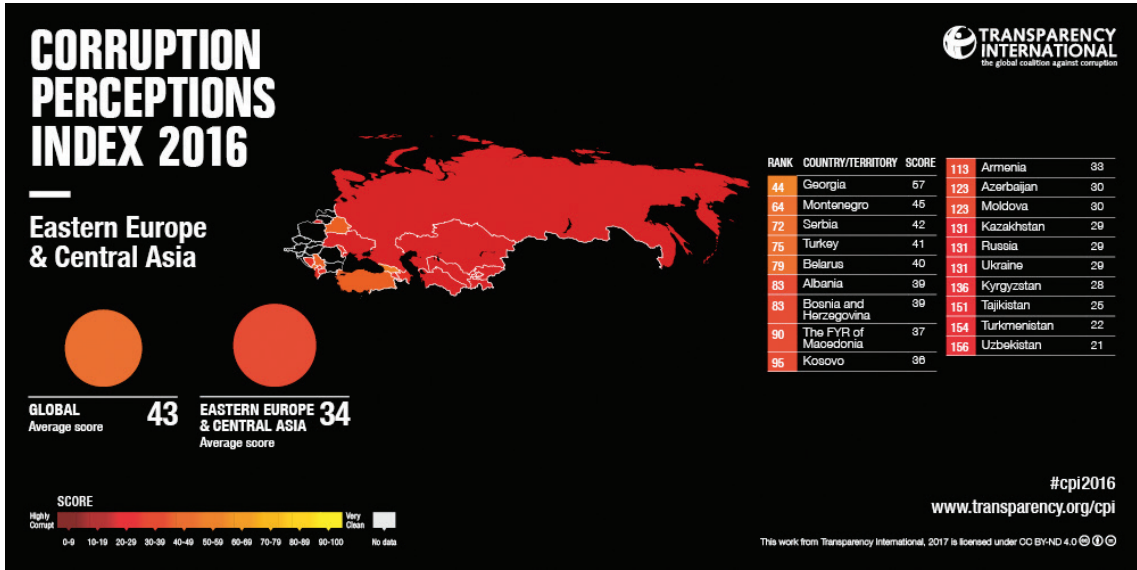
Tablo 7.1 Yozlaşma Algılama Endeksi 2016

RANK	COUNTRY/TERRITORY	SCORE	RANK	COUNTRY/TERRITORY	SCORE	RANK	COUNTRY/TERRITORY	SCORE	RANK	COUNTRY/TERRITORY	SCORE
1	Denmark	90	81	Uruguay	71	101	Si Lanka	38	128	Myanmar	28
2	New Zealand	90	82	Estonia	70	102	Gabon	38	129	Nigeria	28
3	Finland	89	83	France	69	103	India	35	130	Guinea	28
4	Sweden	88	84	Costa Rica	56	104	Niger	35	131	Papua New Guinea	28
5	Switzerland	86	85	Spain	56	105	Equator	31	132	Central African Republic	20
6	Norway	85	86	Bahamas	66	106	Paru	35	133	Chad	20
7	Singapore	84	87	Chile	66	107	Milavi	31	134	Mozambique	27
8	Netherlands	83	88	Colombia	64	108	Azerbaijan	30	135	Haiti	20
9	Canada	82	89	Latvia	64	109	Dibouti	30	136	Republic of Congo	20
10	Germany	81	90	Grenada	56	110	Honduras	30	137	Angola	18
11	Luxembourg	81	91	Cyprus	55	111	Laos	30	138	Ghana	18
12	United Kingdom	81	92	Czech Republic	55	112	Mexico	30	139	Iraq	17
13	Australia	79	93	Mali	55	113	Moldova	30	140	Kenya	26
14	Iceland	78	94	Rwanda	54	114	Madagascar	30	141	Guinea-Bissau	17
15	Belgium	77	95	Burkina Faso	52	115	Nicaragua	30	142	Alghanistan	15
16	Hong Kong	77	96	Senegal	54	116	Sierra Leone	30	143	Libya	14
17	Austria	75	97	Korea (South)	53	117	Yan	29	144	Sudan	14
18	United States	74	98	Namibia	52	118	Armenia	33	145	Uganda	25
19	Ireland	73	99	Slovakia	51	119	Bolivia	33	146	Comoros	24
20	Japan	72	100	Croatia	49	120	Vietnam	33	147	Russia	29
				Malaysia	49	121	Egypt	34	148	Ukraine	29
				Hungary	48	122	Ethiopia	34	149	Guatemala	28
				Turkey	48	123	Guyana	34	150	Cambodia	21
				Jordan	46	124	Armenia	33	151	South Sudan	11
				Bahrain	46	125	Yemen	29	152	Somalia	10
				Brazil	47	126	Kenya	26	153	Democratic Republic of Congo	
									154	Uzbekistan	21
									155		
									156		
									157		
									158		
									159		
									160		

This work from Transparency International, 2017 is licensed under CC BY-ND 4.0

#cpi2016
www.transparency.org/cpi

Resim 7.1 Yozlaşma Algılama Endeksi 2016

Tablo 7.2 Endekse göre Türkiye'nin yıllara göre puanı

2016 Rank	Country	2016 Score	2015 Score	2014 Score	2013 Score	2012 Score
75	Turkey	41	42	45	50	49

Buna göre Türkiye 2016 indeksinde 75.sırada gelmektedir ve geçtiğimiz yıllara göre puanı düşüş göstermektedir. Bu durum, Türkiye'de yozlaşma ile mücadelede başarının henüz tam olarak elde edilemediğini, yozlaşma algısını azaltacak girişimler konusunda yetersiz kalındığını göstermektedir. Yolsuzlukla ilgili Türkiye'de yapılan istatistiklerden en önemlisi de Adalet Bakanlığı istatistikleridir. Buna göre;2015 yılında yolsuzluk suçları ile ilgili açılan davalardaki sanık sayısı şu şekildedir: Nüfuz ticareti 255; denetim görevinin ihmali 338; irtikap 422, rüşvet 1728, zimmet 2715, ihaleye fesat karıştırma 3039, görevi suistimal 19212.

Rüşvet, Zimmet ve İrtikap Suçları

Yolsuzluk genellikle rüşvet, zimmet, irtikap gibi davranışların tümünü ifade etmektedir ve kazanç için ya da parasal olmayan özel amaçlara yönelik olarak kamusal yetkinin yasadışı kullanımını içeren davranış ve fiillerdir. Kamu gücünün menfaat temin etmek amacıyla kötüye kullanılması neticesinde ortaya çıkan yolsuzluk suçları, TCK'da ve diğer kanunlarda zimmet, rüşvet, kaçakçılık, ihaleye fesat karıştırma ve sahtecilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik, ticari ve sınai hayatı ilgilendiren bu neviden suçlar, bir bütün olarak ekonomik dengeleri etkileyebilecek, büyük kitlelerin mağdur olmasına yol açabilecek türdendir. Özellikle kamu yönetiminde yolsuzluk TCK'da Dördüncü Kısımda Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar Bölümü'nde düzenlenen zimmet, rüşvet ve irtikap şeklinde karşımıza çıkar. Kamu görevlisi, kamu görevine ilişkin kurallardan maddi kazanç veya özel amaçlarla sapar. Devlet ve diğer kamu tüzel kişileri toplumsal güvenliği ve düzeni garanti altına almak, toplumun korunması, mutluluğunu ve gelişmesini sağlamak için zorunlu olan varlıkları ve hizmetleri bahşetmeye yönelik somut ve olumlu bir faaliyet gerçekleştirmek için kamu idaresi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu amaçlara uygun davranmanın ihlalini oluşturan suçların başında zimmet suçu gelmektedir. Toplumdaki bütün fertler adına yürütülen kamu görevlerini yerine getiren kimseler olan kamu görevlileri, yerine getirmekle görevli oldukları işler dolayısıyla kamu hukuku yükümlülüğü altına girmektedir ve kural olarak bu işleri sadakatle yerine getirmeli,

bireylerin kamu idaresine olan güvenlerini sarsmamalıdır. Ayrıca görevlerinin ifası için kendilerine emanet edilen eşyaları, malvarlıklarını korumak, bunlar üzerinde amacına uygun tasarrufta bulunmak durumundadırlar. Bu nedenle, zimmet suçun korunan hukuksal değer, kamu görevlilerinin yükümlülüklerine uygun davranmaları yönünde toplumda kamuya sağlanan güvenin, kamu idaresine ait malvarlığının ve mali menfaatlerin korunmasıdır. (Özbek, s.1015 vd.)

Zimmet suçu TCK 247'ye göre;

(1) Görevi nedeniyle zilyedliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Suçun, zimmetin açığa çıkmamasını sağlamaya yönelik hileli davranışlarla işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(3) Zimmet suçunun, malın geçici bir süre kullanıldıktan sonra iade edilmek üzere işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranına kadar indirilebilir.

İrtikap TCK 250.maddede tanımlanmaktadır. Kanun koyucu, kamu görevlisinin görevinin sağladığı nüfuzu veya güveni kötüye kullanarak kendisine veya üçüncü bir kişiye yarar sağlaması veya bu yolda vaatte bulunması için kişileri zorlaması (icbar etme) ve ikna etmesi ya da onda mevcut olan hata-dan yararlanması şeklinde tanımlanan fiilleri yaptırma bağlamıştır. Buna göre;

(1) Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması halinde, icbarın varlığı kabul edilir.

(2) Görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) İkinci fıkrada tanımlanan suçun kişinin batabatından yararlanarak işlenmiş olması halinde, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.

(4) (Ek: 2/7/2012-6352/86 md.) İrtikap edilen menfaatin değeri ve mağdurun ekonomik durumu göz önünde bulundurularak, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarisına kadar indirilebilir.

Bir toplumda kamu hizmeti olarak adlandırılan faaliyetler, bizzat devlet ya da devlet dışındaki kamu tüzel kişileri tarafından yerine getirilmektedir. Kamu görevlisi, bu yükümlülüğü layıkıyla ve sadakatle yerine getirmeli, bireylerin kamu otoritesine olan güvenlerini zedelememelidir. Bu suçla, kamu görevlilerinin yetkilerini kötüye kullanılarak verecekleri zararlara engel olunması ve bu sayede kamu görevlilerinin nüfuzlarını kullanmak suretiyle çıkar elde etmelerinin önüne geçilmek istenmiştir. Kamu görevlisi, konumundan kaynaklanan gücü haksız ekonomik çıkar elde etme aracı olarak kullanılmasını engellemek amacıyla yaptırım altına alınmaktadır. Bu nedenle, suçun faili sadece devletin mali yararlarının ihlal ettiği için değil halkın kamu görevlisine olan itimadın sürekli olmasındaki toplum yararını zedelediği için cezalandırılmaktadır.

Kamu görevlisi görevini devlet adına yerine getirmektedir. Bu görevi yerine getirirken hem kendi işlemlerinde eşit, dürüst ve tarafsız davranmalıdır ve hem de topluma, devlet idaresinin güvenilirliği hususunda güven telkin etmelidir. Bu nedenle rüşvet suçuyla idareye karşı duyulan saygının korunması, idarenin kusursuz işlemesi ve devletin işlevlerinin gereği gibi yapılmasının sağlanması ayrıca devletin işlemlerinin yerine getirilmesi esnasında devlet adına işlem yapan kamu görevlilerinin devletin tarafsız, dürüst ve eşit davranma ilkelerine aykırı davranamayacağı ve özel kişilerin de bu ilkelere aykırı davranamayacağı düşüncesi de rüşvet suçunun düzenlenmesine neden olmaktadır. TCK 252. maddesinde yer alan rüşvet suçuna göre;

(1) Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracilar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kişi, dört yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracilar vasıtasıyla, kendisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kamu görevlisi de birinci fıkrada belirtilen ceza ile cezalandırılır.

(3) Rüşvet konusunda anlaşmaya varılması halinde, suç tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(4) Kamu görevlisinin rüşvet talebinde bulunması ve fakat bunun kişi tarafından kabul edilmemesi ya da kişinin kamu görevlisine menfaat temini konusunda teklif veya vaatte bulunması ve fakat bunun kamu görevlisi tarafından kabul edilmemesi hâllerinde fail hakkında, birinci ve ikinci fıkra hükümlerine göre verilecek ceza yarı oranında indirilir.

(5) Rüşvet teklif veya talebinin karşı tarafa iletilmesi, rüşvet anlaşmasının sağlanması veya rüşvetin temini hususlarında aracılık eden kişi, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılır.

(6) Rüşvet ilişkisinde dolaylı olarak kendisine menfaat sağlanan üçüncü kişi veya tüzel kişinin menfaati kabul eden yetkilisi, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadığına bakılmaksızın, müşterek fail olarak cezalandırılır.

(7) Rüşvet alan veya talebinde bulunan ya da bu konuda anlaşmaya varan kişinin; yargı görevi yapan, hakem, bilirkişi, noter veya yeminli mali müşavir olması halinde, verilecek ceza üçte birden yarısına kadar artırılır.

(8) Bu madde hükümleri;

a) Kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları,

b) Kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının iştirakiyle kurulmuş şirketler,

c) Kamu kurum veya kuruluşlarının ya da kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar,

d) Kamu yararına çalışan dernekler,

e) Kooperatifler,

f) Halka açık anonim şirketler, adına hareket eden kişilere, kamu görevlisi sıfatını taşıyıp taşımadıklarına bakılmaksızın, görevlerinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması amacıyla doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, menfaat temin, teklif veya vaat edilmesi; bu kişiler tarafından talep veya kabul edilmesi; bunlara aracılık edilmesi; bu ilişki dolayısıyla bir başkasına menfaat temin edilmesi halinde de uygulanır.

(9) Bu madde hükümleri;

a) Yabancı bir devlette seçilmiş veya atanmış olan kamu görevlilerine,

b) Uluslararası veya uluslararası mahkemelerde ya da yabancı devlet mahkemelerinde görev yapan hâkimlere, jüri üyelerine veya diğer görevlilere,

c) Uluslararası veya uluslararası parlamento üyelerine,

d) Kamu kurumu ya da kamu işletmeleri de dahil olmak üzere, yabancı bir ülke için kamusal bir faaliyet yürüten kişilere,

e) Bir hukuki uyumsuzluğun çözümü amacıyla başvurulan tahkim usulü çerçevesinde görevlendirilen vatandaş veya yabancı hakemlere,

f) Uluslararası bir anlaşmaya dayalı olarak kurulan uluslararası veya uluslararası örgütlerin görevlilerine veya temsilcilerine,

görevlerinin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması ya da uluslararası ticari işlemler nedeniyle bir işin veya haksız bir yararın elde edilmesi yahut muhafazası amacıyla; doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, menfaat temin, teklif veya vaat edilmesi ya da bunlar tarafından talep veya kabul edilmesi halinde de uygulanır.

(10) Dokuzuncu fıkra kapsamına giren rüşvet suçunun yurt dışında yabancı tarafından işlenmekle birlikte; a) Türkiye'nin,

b) Türkiye'deki bir kamu kurumunun,

c) Türk kanunlarına göre kurulmuş bir özel hukuk tüzel kişisinin,

d) Türk vatandaşının, tarafı olduğu bir uyumsuzluk ya da bu kurum veya kişilerle ilgili bir işlemin yapılması veya yapılmaması için işlenmesi halinde, rüşvet veren, teklif veya vaat eden; rüşvet alan, talep eden, teklif veya vaadini kabul eden; bunlara aracılık eden; rüşvet ilişkisi dolayısıyla kendisine menfaat temin edilen kişiler hakkında, Türkiye'de buldukları takdirde, resen soruşturma ve kovuşturma yapılır.

Kaçakçılık Suçları

Bir diğer ekonomik suç grubu ise kaçakçılık suçlarıdır. Kaçakçılık suçlarının başlıcaları vergi, akaryakıt, cep telefonu, silah, göçmen, insan, sigara, alkol, gıda, ilaç, uyuşturucu kaçakçılığıdır.

Emniyet Müdürlüğü 2015 kaçakçılıkla mücadele raporuna göre, kaçakçılık, ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen ve aynı zamanda da terör ve suç örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmek için finansal destek sağladığı

çok boyutlu, çok aktörlü ve değişken yapıya sahiptir. Suça konu ticari ürünler ve suçun işleniş yöntemleri çok fazla çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle dönemsel olarak farklı kaçakçılık türlerinde artış ve azalışlar gözlemlenebilmektedir. Kaçakçılık suçları, niteliği itibarıyla doğrudan sınır ihlali yapılmak suretiyle ya da gümrük işlemlerinde usulsüzlük veya aldatıcı işlemlerle gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda sınır güvenliğinin sağlanması, gümrük kapılarındaki kontroller ve ticari ürünlerin yer aldığı yasal piyasadaki idari denetimler, suçla mücadelede büyük önem arz etmektedir. 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu 3. maddesinde kaçakçılık türleri düzenlenmiş, buna göre Türkiye'ye ithal ya da ihracı yasak olan veya ithal ve ihracı gümrük muamelesine tabi olan maddelerin gümrük işlemleri yaptırılmadan ithal ve ihraç edilmesi ya da bunlara teşebbüs edilmesi, bu maddeleri yurt içinde satmak, satın almak ve bilerek nakletmek kaçakçılık olarak kabul edilmiştir. Bu kaçakçılık türle-

rinden akaryakıt kaçakçılığı, verilen mücadeleler neticesinde 2014 yılına göre 2015 yılında olay sayısında %84, şüpheli sayısında da %79'luk bir azalma görülmüştür. Akaryakıt kaçakçılığı yakalama oranlarındaki düşüşün en önemli nedenleri arasında, yasalarda yapılan değişiklikler, akaryakıt sektöründe gerçekleştirilen denetimler ve Hatay başta olmak üzere Suriye sınırında yapılan etkin mücadele çalışmaları gösterilmektedir. Bir diğer kaçakçılık konusu ise tütün mamulleri ve alkol kaçakçılığıdır. Türkiye'nin vergi gelirlerini, yasal piyasa rekabet koşullarının gelişimini olumsuz yönde etkileyen ve özellikle terör örgütleri ile organize suç örgütlerine finans kaynağı teşkil eden tütün mamulleri kaçakçılığının 2010 yılı sonrasında yükselişe geçtiği gözlemlenmiştir. Bu eğilimin nedenleri arasında, tütün mamullerinin kolay temin edilebilmesi, tütün mamulleri kaçakçılığına verilen cezaların uyuturucu suçlarındaki gibi caydırıcı olmaması ve yüksek kâr getirisi gibi etkenlerin olduğu değerlendirilmektedir.

araştırmalarla ilişkilendir

Suç Teorileri Işığında Türkiye'de Kaçakçılık Olgusu: Toplumsal Nedenleri, Boyutları ve Algısı

Dr. Yavuz Kahya

Öz

Kaçakçılık, çok boyutlu ve çok aktörlü olarak canlı ya da cansız her türlü varlığın üzerinden gerçekleştirilebilen yasadışı faaliyetlerdir. Türkiye gündeminde, uyuturucu, akaryakıt, göçmen kaçakçılığı gibi haber değeri olan ve toplumun her düzeyinin hissettiği kaçakçılık türlerinin diğerlerine kıyasla daha çok yer aldığı görülmektedir. Bu yöndeki toplum algısı, kaçakçılığın her türlü varlığın üzerinden gerçekleşebileceği gerçeğini değiştirmemektedir. Toplumun sosyal, ekonomik ve siyasi bakımdan gelişmişliği, kaçakçılık suçlarının oluşumunu doğrudan etkilemektedir. Öyle ki bazen kaçakçılığa konu olan varlığın sağlayacağı kazanç

kaçakçıyı harekete geçirirken bazen de coğrafi yapı, güçlü sosyal ağlar ya da kaçırılacak varlığın taşınabilirliği de suçun oluşumunda etkili olabilmektedir. Bu nedenle değişik tip ve organizasyon yapısına sahip kaçakçılık faaliyetlerinin anlaşılabilmesi suçlu davranışlara iten dinamiklerin incelenmesi ile sağlanabilir. Bu çalışma; odak grup görüşmesi yöntemi kullanılarak elde edilmiş bilgilere dayanmaktadır. Araştırmanın problemi Türkiye'deki kaçakçılığın toplumsal dinamikleridir. Araştırmada cevabı aranan sorular ışığında konu irdelendiğinde; Türkiye'nin özellikle kıyı ve sınır bölgelerinde yaşayanların kaçakçılık faaliyetlerine yönelik algısının, meşru bir eylemiş gibi geliştiği yönündedir.

Kaynak: Araştırmanın tamamı için bkz: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ausbd/article/view/5000167102> (e.t. 27.07.2017)

Sigara Kaçakçılığı

Sigara kullanımı ile satışına ilişkin yasal bir zeminin bulunması ve toplum içerisindeki bazı kullanıcılar tarafından kaçak tütün mamullerinin tercih edilmesi, kaçak sigaranın kolay pazar bulmasını sağlamaktadır. Sigara kaçakçılığının sadece vergi suçu olarak görülmesi ve fiyatının bandrollü sigaraya göre düşük olması, kaçak sigaranın tercih edilmesindeki en önemli faktörlerin başında gelmektedir. Emniyet müdürlüğü kaçakçılıkla mücadele raporuna göre 2015 yılı içerisinde ele geçirilen kaçak sigaraların neden olduğu vergi kaybının yaklaşık 800 milyon TL'yi bulduğu tahmin edilmektedir. Özellikle terör örgütleri tarafından ülkenin doğu/güneydoğu sınırları dışında sözde gümrük noktaları oluşturulduğu ve buradan geçiş yapan sigara kaçakçılarından vergi adı altında haraç olarak gelir sağlandığı da tespit edilmektedir.

2015 yılında meydana gelen sigara kaçakçılığı olaylarında kullanılan metotlara baktığımızda;

- Sınır ihlali yapılarak sırtçılık yoluyla veya araçlar ile taşınması,
- Yolcu muafiyetinin suistimali,
- Zulalama/Gizleme,
- Kargo gönderisi,
- Gümrük rejimlerinin ihlal edilmesi yöntemlerinin kullanıldığı görülmüştür.

yaşamla ilişkilendir

Yüksekova'da 23 bin paket kaçak sigara ele geçirildi

HAKKARİ,(DHA)-HAKKARİ'de Polisin yaptığı operasyonda, 23 bin paket kaçak sigara ele geçirilirken, olayla ilgili bir kişi gözaltına alındı.

Hakkari Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada, "25.07.2017 günü Hakkâri Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü ve Yüksekova İlçe Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize

Suçlarla Mücadele Grup Amirliği ekiplerimizce Yüksekova ilçesi Güzeldere Köyü'ndeki bir depoya yapılan operasyon sonrası 23.000 paket gümrük kaçağı olduğu değerlendirilen sigara ele geçirilmiştir. Olayla ilgili Ş.Ç. isimli şahıs gözaltına alınmış olup, konuyla ilgili tahkikat devam etmektedir" denildi.

Kaynak: <http://www.hurriyet.com.tr/yuksekovada-23-bin-paket-kacak-sigara-elegici-40531873>, e.t. 27.07.2017)

Alkollü İçki Kaçakçılığı

Alkollü içki, kaçakçılığının yanı sıra sahteciliğinin de yapıldığı bir türdür. Daha ziyade gümrüksüz satış yapan mağazalarda satışa sunulan ürünlerin yolcu tarafından suistimal edilmesi, yasal ithalatı yapılan ürünler içerisinde gizleme ve transit rejimi kapsamında başka bir ülkeye sevk edilmesi gereken ürünlerin iç piyasaya sürülmesi yöntemleriyle gerçekleştirilen alkol kaçakçılığının önüne geçebilmek amacıyla özellikle gümrüksüz satış yapan mağazalarda alım adedi sınırlamaları gibi çeşitli önlemler alınmaktadır. Alkol sahteciliği de özellikle yasa dışı imalathanelerde ve sağlık açısından uygun olmayan depo ve dükkân gibi yerlerde uzman olmayan kişilerce üretilmekte, daha sonrasında ise yasal olarak temin edilen veya sahte/taklit olarak üretilen bandroller ile şişelenerek piyasaya sürülmektedir. Sahte alkollü içki tüketiminin insan sağlığı üzerinde ciddi bir tehlike oluşturması hatta bazen de ölümle neticelenebilmesi karşısında sahte alkol üreticileri ayrıca adam öldürme suçundan da yargılanmaktadır.

Emtia Kaçakçılığı

Kaçakçılıkta bir diğer ana kalem ise eşya/emtia kaçakçılığıdır. Bu kapsamda;

1. Elektronik Eşya Kaçakçılığı (Cep telefonu, cep telefonu aksesuarı vb.)
2. Gıda Ürünleri Kaçakçılığı (Çay, şeker, kuruyemiş vb.)
3. İlaç Kaçakçılığı (Cinsel-zayıflama hapları, tıbbi-hayvansal ilaç vb.)
4. Oto Kaçakçılığı (Otolar, motosiklet, oto yedek parçaları vb.)
5. Canlı Hayvan ve Et Kaçakçılığı (Büyükbaş-küçükbaş hayvan, et, sakatat vb.)
6. Kıymetli Taş ve Maden Kaçakçılığı (Pırlanta, elmas, platin, gümüş, altın vb.)
7. İthalat-İhracat Kaçakçılığı
8. İnternet Üzerinden İşlenen Kaçakçılık (Dropshipping)
9. Muhtelif Emtia Ürünleri Kaçakçılığı (Çakmak, mutfak eşyası, saat, inşaat malzemesi, kozmetik ürün vb.) kaçakçılığı yapılmaktadır.

Emniyet 2015 tarihli raporunda özellikle ülkemizdeki et fiyatlarının yüksek olması, yurtdışındaki et fiyatlarının daha düşük olması nedeniyle sağlığı tehdit eden kaçak ete talebin arttığı tespit edilmiştir. Canlı hayvan ve et kaçakçılığı oranlarındaki artışın bir diğer nedeni ise ülkemizde kayıt altına alınmayan fazla sayıda canlı hayvan olmasıdır. Kayıt altında bulunmayan hayvanların kırmızı et olarak iç piyasaya sürülmesi hane halkı tüketim miktarını arttırmakta, böylelikle kayıtlara yansımaya bir üretim miktarı ortaya çıkmaktadır. Bu durum üretim ve tüketim arasında farkın büyümesine neden olmakta ve dolayısıyla kaçakçılığın boyutunda büyüme gerçekleştiği algısını oluşturduğu tespit edilmiştir.

Yurtdışında tescil görmüş ikinci el araçların sahne belgeler veya düşük kıymetli faturalar kullanılarak sıfır araç gibi gösterilmek suretiyle Türkiye'ye ithal edildiği ve bu haliyle piyasaya sürülmek suretiyle kaçakçılık yapıldığı görülmektedir. Elektronik eşyada da ön plana cep telefonu kaçakçılığı çıkmaktadır. Özellikle yolcu ve yük taşımacılığında kullanılan araçların gizli bölmelerinde kaçak eşyanın getirilmesi, cep telefonu kaçakçılığında en sık kullanılan suç yöntemlerinden birisidir. Gürcistan,

Çin, Hong Kong, BAE gidilerek buralardan temin edilen cep telefonlarının kargo aracılığıyla Irak'a getirildiği ve Türkiye'ye geçirildiği tespit edilmiştir. Kaçak ilaç ya da hap trafiği de farklı kanallardan gerçekleştirilmektedir. Kaçakçılıkla mücadele il birimleri tarafından yapılan operasyonlarda özellikle;

- Suriye'de yaşanan sıkıntılardan dolayı ülkemize sığınan veya göç eden şahıslarca, Suriye'deki bağlantıları vasıtasıyla temin edilen ilaçların Mersin, Gaziantep, Kilis ve Hatay'da piyasaya sürülmeden ele geçirildiği görülmektedir.
- Kaçak cinsel ilaç ve cinsel içerikli ürünlerin internet ve TV üzerinden satışa sunulduğu, İstanbul'da birçok depoda yapılan aramalarda bu amaçla bekletilen çok sayıda cinsel içerikli ürün ele geçirildiği görülmektedir.
- Menşei Çin olan ve Türkiye'ye yasa dışı yollardan getirilen zayıflama hapları, gıda takviyeleri ile cinsel içerikli ilaç ve ürünlerin İstanbul/Tahtakale mevkiinde bulunan işyerlerinde depolandığı, yolcu ve yük taşımacılığında kullanılan araçlar, şahsi araçlar ve kargo vasıtasıyla diğer illere sevk edilen bu ürünlerin aktarlar üzerinden pazarlandığı görülmektedir.
- Türkiye'de kullanımı yasak olan ve İran'dan temin edilen hayvansal ilaçların Van üzerinden dolaşıma sokulduğu, yolcu bagajlarına gizlenen kaçak ilaçların yolcu taşımacılığında kullanılan araçlarla Türkiye içerisinde sevklerinin sağlandığı belirlenmiştir.
- Bolu'da gerçekleştirilen çalışmalarda, Irak-İstanbul ve Kilis-İstanbul güzergahlarında faaliyet gösteren yolcu otobüsleri aracılığı ile İstanbul'a sevk edilmek istenen çok sayıda tıbbi ve cinsel içerikli ilacın piyasaya sürülmeden ele geçirildiği görülmektedir.

Çeşitli gıda türlerinin de hukuka aykırı yollarla ülke içine sokulduğu tespit edilmiş, özellikle Hakkâri ve Van'da depolanan kaçak çaylara daha önceden işlem görmüş sevk irsaliyeleri, fatura vb. evraklar kullanılarak yasal görünüm kazandırılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir. Bu mallar daha sonra kargo firmaları aracılığı ve yük taşımacılığında kullanılan tırlar ile başta Adana, Diyarbakır ve Gaziantep olmak üzere batı illerine sevk edilmektedir.

Kültür ve Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı

Bir diğer kaçakçılığı gerçekleştirilen varlık ise Kültür ve Tabiat Varlıklarıdır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, kültür ve tabiat varlıklarının neler olduğunu belirtmiştir. Buna göre; kültür varlıkları, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait bilim, kültür, din ve güzel sanatlarla ilgili bulunan veya tarih öncesi ya da tarihi devirlerde sosyal yaşama konu olmuş bilimsel ve kültürel açıdan özgün değer taşıyan yer üstünde, yer altında veya su altındaki bütün taşınır ve taşınmaz varlıklardır. Tabiat varlıkları, jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli, yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan değerlerdir. Kanuna göre, korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ise korunması gerekli tabiat varlıkları ile 19 uncu yüzyıl sonuna kadar yapılmış taşınmazlar, Belirlenen tarihten sonra yapılmış olup önem ve özellikleri bakımından Kültür ve Turizm Bakanlığınca korunmalarında gerek görülen taşınmazlar, Sit alanı içinde bulunan taşınmaz kültür varlıkları, Milli tarihimizdeki önlemleri sebebiyle zaman kavramı ve tescil söz konusu olmaksızın Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşunda büyük tarihi olaylara sahne olmuş binalar ve tesbit edilecek alanlar ile Atatürk tarafından kullanılmış evlerdir. Kaya mezarlıkları, yazılı, resimli ve kabartmalı kayalar, resimli mağaralar, höyükler, tümülüsler, ören yerleri, akropol ve nekropoller; kale, hisar, burç, sur, tarihi kışla, tabya ve istihkamlar ile bunlarda bulunan sabit silahlar; harabeler, kervansaraylar, han, hamam ve medreseler; kümbet, türbe ve kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıç ve kuyular; tarihi yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar; sunaklar, tersaneler, rıhtımlar; tarihi saraylar, köşkler, evler, yalılar ve konaklar; camiler, mescitler, musallalar, namazgahlar; çeşme ve sebiller; imarethane, darphane, şifahane, muvakkithane, simkeşhane, tekke ve zaviyeler; mezarlıklar, hazireler, arastalar, bedestenler, kapalı çarşılar, sandukalar, siteller, sinagoglar, bazilikalar, kiliseler, manastırlar; külliyeleer, eski anıt ve duvar kalıntıları; freskler, kabartmalar, mozaikler, peri bacaları ve benzeri taşınmazlar; taşınmaz kültür varlığı örneklerindedir. Tarihi mağaralar, kaya sığınakları; özellik gösteren ağaç ve ağaç toplulukları ile benzerleri; taşınmaz tabiat varlığı örneklerindedir. Kanuna göre korunması gerekli taşınır kültür ve tabiat

varlıkları ise Jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait, jeoloji, antropoloji, prehistorya, arkeoloji ve sanat tarihi açılarından belge değeri taşıyan ve ait oldukları dönemin sosyal, kültürel, teknik ve ilmi özellikleri ile seviyesini yansıtan her türlü kültür ve tabiat varlıkları; Her çeşit hayvan ve bitki fosilleri, insan iskeletleri, çakmak taşları (sleks), volkan camları (obsidyen), kemik veya madeni her türlü aletler, çini, seramik, benzeri kab ve kacaklar, heykeller, figürinler, tabletler, kesici, koruyucu ve vurucu silahlar, putlar (ikon), cam eşyalar, süs eşyaları (hülliyyat), yüzük taşları, küpeler, iğneler, askılar, mühürler, bilezik ve benzerleri, maskeler, taçlar (diadem), deri, bez, papirus, parşümen veya maden üzerine yazılı veya tasvirli belgeler, tartı araçları, sikkeler, damgalı veya yazılı levhalar, yazma veya tezhipli kitaplar, minyatürler, sanat değerine haiz gravür, yağlıboya veya suluboya tablolar, muhallefat (religüe'ler), nişanlar, madalyalar, çini, toprak, cam, ağaç, kumaş ve benzeri taşınır eşyalar ve bunların parçaları, Halkın sosyal heyetini yansıtan, insan yapısı araç ve gereçler dahil, bilim, din ve mihaniki sanatlarla ilgili etnografik nitelikteki kültür varlıkları, Osmanlı Padişahlarından Abdülmecit, Abdülaziz, V. Murat, II. Abdülhamit, V. Mehmet Reşat ve Vahidettin ve aynı çağdaki sikkeler, 2863 sayılı Kanuna göre tescile tabi olmaksızın yurt içinde alınıp satılabilirler. Ayrıca, milli tarihimizdeki önemleri sebebiyle, Milli Mücadele ve Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşuna ait tarihi değer taşıyan belge ve eşyalar, Atatürk'e ait zati eşya, evrak, kitap, yazı ve benzeri taşınırlar da korunması gerekli varlıklardır. Bu varlıklar Kültür ve turizm Bakanlığı tarafından tasnif ve tescile tabi tutulur. Tescillenen eserler kural olarak yurtiçinde korunması gerekli bu taşınırlar yurt dışına çıkartılamaz. Ancak bunların her türlü hasar, zarar, tehdit veya tecavüz ihtimaline karşı, gideceği ülke makamlarından teminat almak ve sigortalanmak şartı ile, yurt dışında geçici olarak sergiledikten sonra geri getirilmelerine; Kültür ve Turizm Bakanlığınca teşkil edilecek yükseköğretim kurumlarının Arkeoloji ve Sanat Tarihi bilim dallarının başkanlarından oluşan bilim kurulunun kararı ve Kültür ve Turizm Bakanlığının teklifi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir. Bunun haricindeki yurt dışına çıkarma fiilleri tarihi eser kaçakçılığını oluşturur. Tasnif ve tescil dışı bırakılan ve devlet müzelerine alınması gerekli görülmeyen varlıklar ancak yasal olarak kültür varlığı ticaretine söz konusu olabilirler. Bunun haricinde yapılan fiiller tarihi eser kaçakçılığını oluşturur.

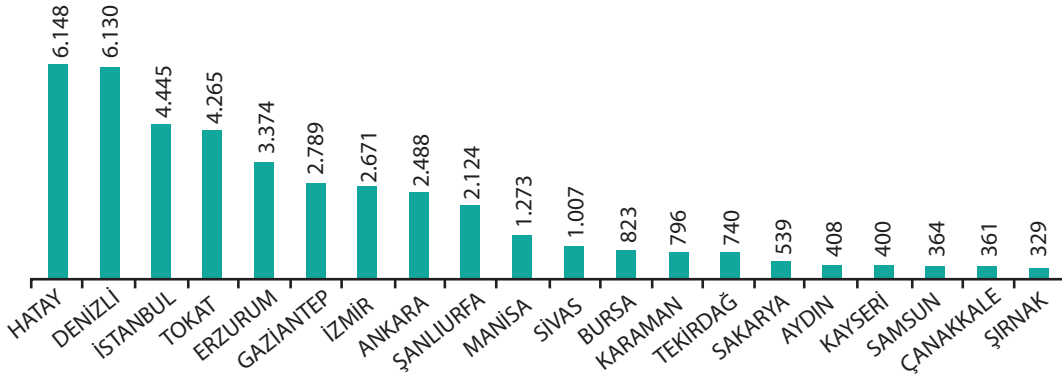
Tablo 7.3 Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

KAÇAKÇILIK	2014	2015	DEĞİŞİM %
Cep Telefonu (adet)	264.433	286.557	8
Çay (kg)	521.878	567.312	9
İlaç/Hap (adet)	7.266.715	3.220.790	-56
Elektronik-Muhtelif Emtia (adet)	4.037.503	7.784.280	93
Muhtelif Gıda (kg)	988.028	571.321	-42

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

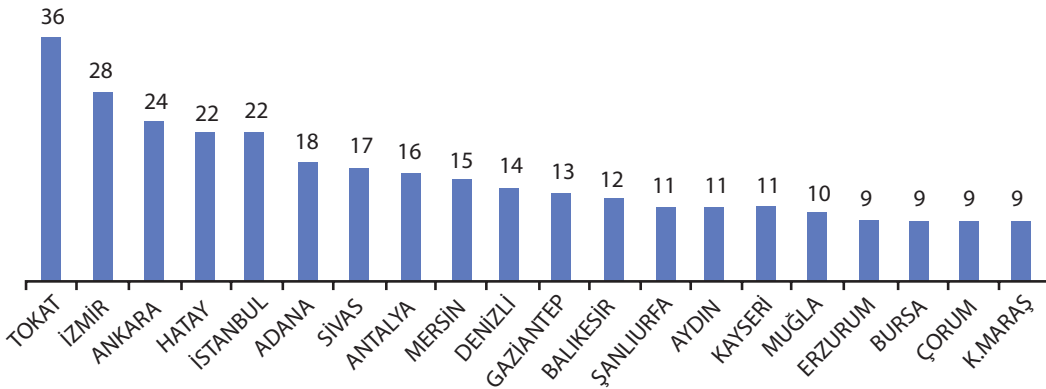
Tarihi Eser Kaçakçılığı

Tarihi eser kaçakçılığı, herhangi bir ülkenin kültür varlıklarının izinsiz olarak, menfaat karşılığı alınıp satılması veya yurt dışına çıkarılması olarak tanımlanmaktadır. Özellikle kaçak kazılarda ele geçirilen, müze ve ören yerleri hırsızlıkları ile elde edilen eski eserler genellikle organize şekilde gerçekleştirilmektedir. Kazıcı adı verilen gruplara karşı gerçekleştirilen operasyonlar neticesinde ele geçirilen tarihi eser sayısı bakımından bu zamana kadar ki en büyük artış sağlanmıştır. Bununla birlikte tarihi eser dolandırıcılığı olaylarının sayısı da önceki yıllarla benzerlik göstermektedir. Tarihi eserlerin büyük bir kısmının örgütsel yapı içerisinde ilk sırada yer alan “kaçak kazıcı” gruplardan ele geçirilmesi ve kaçak kazıların giderek artış göstermesi, kaçak kazıya teşvik edici mahiyette yayınlar içeren internet sitelerinden ve yayın organlarında geçen haberlerde ele geçirilen tarihi eserlerin abartılı fiyatlarla manşet edilmesinden kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Şekil 7.1 2015 yılında en çok tarihi eser yakalanan ilk 20 il

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Şekil 7.2 2015 yılında en çok tarihi eser olayının meydana geldiği ilk 20 il

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

İnsan Kaçakçılığı, Göçmen Ticareti, Doku ve Organ Kaçakçılıkları

Konusu insan olan kaçakçılık türleri ise göçmen, insan ve organ ve doku kaçakçılıklarıdır. Bu üç kaçakçılık türü de TCK'da suç olarak düzenlenmektedir. Göç, çoğunlukla ulusal sınırları aşmak suretiyle, bir ülkeden başka bir ülkeye doğru olmaktadır. Bu nedenle, gerek kaynak gerek transit gerekse hedef ülke olmaları bakımından hemen hemen dünyadaki bütün ülkelerin doğrudan etkilendiği göç olgusu, genellikle hukuka aykırı yollarla gerçekleştiği için göçmen kaçakçılığı suçu ile birlikte ortaya çıkmaktadır.

Göçmen Kaçakçılığı

Çoğunlukla zayıf, korunmasız ve istismara açık olan göçmenlerin içinde buldukları durumlardan kâr elde etmeyi amaçlayan organize suç örgütleri bünyesinde işlenen bir fiil olarak karşımıza çıkan göçmen kaçakçılığı suçu, kişilerin göçmen kaçakçıları tarafından maddi ya da başka çıkarlar karşılığında ülkelerin sınırlarını hukuka uygun olmayan yollarla geçmesi olarak ifade edilmektedir. Yasadışı göçü engellemek suretiyle devletler çıkarlarını korumak istemektedir. Bu kapsamda kamu ekonomisi, düzeni ve güvenliği korunmaya çalışılmaktadır. Yasal olmayan yollardan ülkeye sokulan göçmenler kayıt dışı çalıştırılmakta, ucuz işgücü ülke vatandaşlarının iş kaybına neden olabilmektedir. Kayıt dışı istihdam, vergi kaçakçılığını da gündeme getirmektedir. Ülkelerin yasadışı göç hareketleri uluslararası toplumun çıkarlarını da etilediğinden uluslararası toplum da korunmaktadır. TCK 79.maddesine göre göçmen kaçakçılığı;

(1) Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddi menfaat elde etmek amacıyla, yasal olmayan yollardan;

a) Bir yabancıyı ülkeye sokan veya ülkede kalmasına imkan sağlayan,

b) Türk vatandaşı veya yabancıların yurt dışına çıkmasına imkan sağlayan,

Kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır. (Ek cümle: 22/7/2010 - 6008/6 md.) Suç, teşebbüs aşamasında kalmış olsa dahi, tamamlanmış gibi cezaya hükmolunur.

(2) (Ek fıkra: 22/7/2010 - 6008/6 md.) Suçun, mağdurların; a) Hayatı bakımından bir tehlike oluşturması,

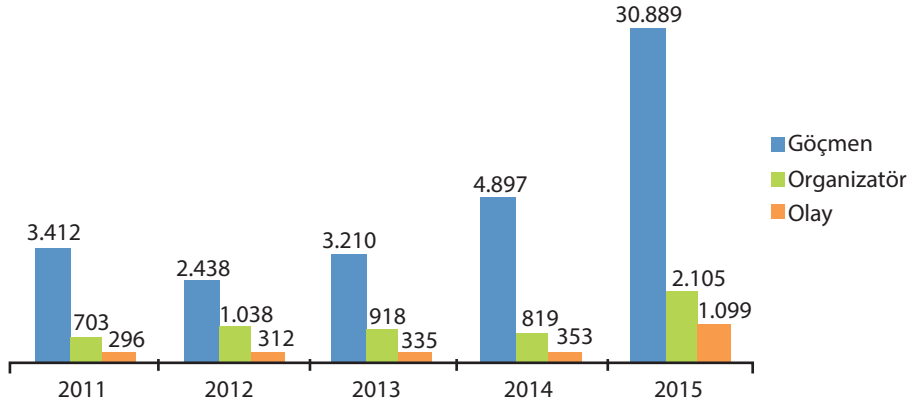
b) Onur kırıcı bir muameleye maruz bırakılarak işlenmesi,

hâlinde, verilecek ceza yarısından üçte ikisine kadar artırılır.

(3) Bu suçun bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, verilecek cezalar yarı oranında artırılır. (1)

(4) Bu suçun bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur.

Son dönemlerde göçmen kaçakçılığı haberleri sıklıkla medyaya yansımaktadır. Bu haberlerde, göçmenlerin hayatlarını kaybettiği, fiziki ve psikolojik bütünlüklerinin zarara uğradığı ya da göçmenlerin sürekli ya da kısa süreli olmakla birlikte yoğun biçimde bedensel ya da ruhsal eziyet çektikleri görülmekte, örneğin, çok soğuk ya da nemli, ışiksiz, kirli yerlerde göçmenlerin tutulması, tuvalet imkânı olmayan yerlerde uzun süre tutulması nedeniyle göçmenlerin tuvaletlerini üzerlerine yapması gibi durumlar da insanlık dışı ve aşağılayıcı muamelelere maruz kaldıkları görülmektedir. Göçmen kaçakçılığı suçunda cezai yaptırıma maruz kalacak olan göçmenler değil, onların düzensiz göçünü sağlayan, maddi bir menfaat karşılığı ülkeye sokan ya da ülkeden çıkartanlardır. Göçmen kaçakçılığının boyutları hakkında sağlıklı bilgiye ulaşmak çoğu zaman imkansız olabilmektedir. Zira göçmen kaçakçılığı gizlice yapılmaya çalışılmaktadır. Bu nedenle ancak resmi mercilerin verileri ile hareket edilebilmektedir. Türk Kızılayı tarafından hazırlanan Ocak-Şubat 2017 Göç İstatistik Raporu'na göre, 2003-2016 yılları arasında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı yıllara göre kademeli olarak artış göstermektedir. Bilhassa son dönemlerde Ege Denizi ve Akdeniz üzerinden Avrupa ülkelerine ulaşmak amacıyla kayık, kiralık tekne ve şişme botlar kullanan göçmenler göç rotası üzerinde Sahil Güvenlik Komutanlığı ekiplerince yakalanmakta ve kurtarılmaktadır. 2005-2014 yılları arasında ülkemizde yakalanan düzensiz göçmen sayısı 496.912'dir. Ülkemizde 2015-2016 yıllarında yapılan operasyonlar sonucunda yaklaşık 206.000 yasa dışı göçmen kurtarılmış ve 5.000'den fazla göçmen kaçakçısı yakalanmıştır. Göçmen kaçakçılığı suçu ile ilgili ceza davalarına ilişkin olarak Adalet Bakanlığı istatistikleri incelendiğinde; 2015 yılında toplam 1.774 ceza davasının göçmen kaçakçılığına konu olduğu görülmektedir.

Şekil 7.3 Yıllara Göre Göçmen Kaçakçılığı İstatistikleri

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

İnsan Ticareti

Günümüzde “modern anlamda kölelik” olarak adlandırılan; kadınların, çocukların ve erkeklerin sömürü amacıyla kaçırılması, zorla alıkonulması ve zorla çalıştırılması olarak ifade edilebilen “insan ticareti” temel insan haklarının ihlali olarak görülmektedir. İnsan ticareti, yoksulluk ve daha iyi yaşam isteği, toplumsal değerlerin yok edilmesi, politik ve ekonomik alanda kaynak ülkelerde baş gösteren sorunlar, ucuz işgücü ve eğlence sektöründe mevcut talep, suçtan elde edilen menfaatin yüksek olması, cezaların halen bazı ülkelerde caydırıcılıktan uzak olması gibi nedenlerle tüm dünyada yaygın olarak yaşanmaktadır. Mağdurlar, cazip iş teklifleri ya da daha iyi bir hayata dair sözlerle kandırılmaktadır. Ardından, insan tacirleri tarafından Avrupa Birliği ülkelerine yasa dışı yollardan ya da sahte kimlik belgeleri ile getirilmekte ve onları suistimal eden kişiler için oldukça karlı olan yasa dışı iş yerleri, erotik gösteriler, fuhuş, dilencilik gibi etkinliklerde çalışmaya zorlanmaktadır. Çoğu zaman dirençlerinin kırılması ya da tacirlerini ihbar etmekten caydırılmaları için kötü muamele görmekte ya da tecavüze uğramaktadırlar.

İnsan ticaretinin çoğu zaman organize suçla bağlantılı bulunmaktadır. Bu yüzden 12 Aralık 2000 tarihinde imzaya açılan Sınır Aşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Palermo Sözleşmesi içerisinde özellikle insan ticareti ile mücadeleye ayrılmış bir Protokol yer almaktadır. TCK’da, Palermo Sözleşmesi’ne paralel olarak İnsan ticaretini de göçmen kaçakçılığı gibi suç olarak düzenlenmiştir. Buna göre;

(1) Zorla çalıştırmak, hizmet ettirmek, fuhuş yaptırmak veya esarete tâbi kılmak ya da vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri ülkeye sokan, ülke dışına çıkaran, tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden ya da barındıran kimseye sekiz yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası verilir.

(2) Birinci fıkrada belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan fiiller var olduğu takdirde, mağdurun rızası geçersizdir.

(3) Onsekiz yaşını doldurmamış olanların birinci fıkrada belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkrada belirtilen cezalar verilir.

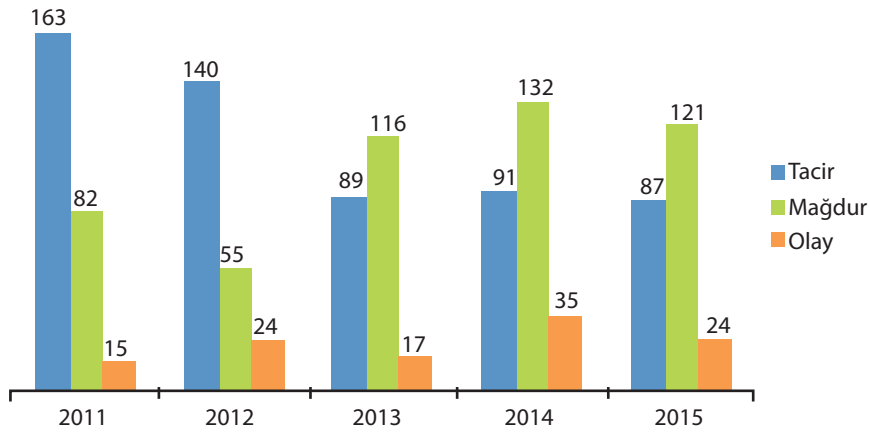
(4) Bu suçlardan dolayı tüzel kişiler hakkında da güvenlik tedbirine hükmolunur.

Ayrıca evlilik ile vatandaşlık kazanımının insan ticaretinde suistimal edilmesinin önlenmesine yönelik olarak Vatandaşlık Kanunu’nda bir Türk ile evlenen yabancıнын vatandaşlığı kazanması için en az 3 yıl evli kalınması şartı getirilmiştir.

Türkiye 2015 yılında tespit edilen insan ticareti mağduru sayısı 2014 yılına göre % 116’lık bir artış olmuştur. 2005 yılından 2015 yılı sonuna kadar tespit edilen mağdur sayısı ise 1.246’dır. 2005-2015 yılları arasında tespit edilen mağdurların tespit edil-

dikleri iller incelendiğinde; İstanbul ili 337 kişi ile ilk sırada, Antalya ili 249 kişi ile ikinci sırada ve Ankara ili 135 kişi ile üçüncü sırada yer almıştır. 2015 yılında insan taciri olarak tespit edilenlerin sayısı 2014 yılına göre % 7'lik bir artışla 87 olmuştur. 2005 yılından 2015 yılı sonuna kadar tespit edilen tacir sayısı ise 2.192'tir. İnsan ticareti suçu ile ilgili ceza davalarına ilişkin olarak Adalet Bakanlığı istatistikleri incelendiğinde; 2015 yılında toplam 285 ceza davasının insan ticaretine konu olduğu görülmektedir. İnsan ticareti mağdurları 2005'ten 2013'e kadar azalış gösterse de 2014'ten itibaren günümüze kadar tekrar tırmanış göstermiş, 2016'ta 181'e çıkmıştır. Bu sayı kayıtlara girmeyenlerle birlikte daha da fazla olduğu tahmin edilmektedir. İnsan ticareti mağdurları en çok başlıca iller olan Antalya, İzmir, İstanbul, Trabzon, Ankara, Muğla ve Kars'ta tespit edilmiştir. Özellikle 1990 sonrası kadın ve çocuk ticareti uluslararası toplumun başlıca sorunlarından olmuştur. Kadın ve kızlar daha çok fuhuş amaçlı, erkekler ve erkek çocuklar ise zorla işçi olarak çalıştırılmaktadırlar. A.B.D.'nin 2016 insan ticareti raporuna göre Türkiye insan ticaretinde hem transit hem de hedef ülkedir. Çok dar bir alanda da kaynak ülke olarak belirtilmiştir. Türkiye'deki insan ticareti mağdurlarının kaynak ülkeleri genellikle Merkez ve Güney Asya, Doğu Avrupa, Suriye ve Fas olarak ortaya çıkmakta, Gürcü kadın

ve erkekler ise zorla çalıştırılma ile karşılaşmaktadır. Özellikle yabancı işçiler, temizlik ve çocuk bakımında kullanılmak üzere temin edilmekte ancak geldiklerinde otel, disko ve evlerde fuhuşa zorlanmaktadır. Son zamanlarda özellikle Suriye, Afgan, Irak ve İranlı mağdurların sayısında artış tespit edilmiştir. Suriyeli çocukların dilencilik, işçi ya da tarım alanlarında çalıştırıldıkları da sıklıkla görülmektedir. Suriyeli kızların erkeklerle eş olarak satıldığı da raporda yer almaktadır. Türkiye'de yasadışı zorla çalıştırmaları engellemek, en aza indirmek amacıyla Suriyeliler hakkında çalışma izni düzenlemelerine gidilmiştir. Ayrıca İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından 2011 yılından beri Suriyeli yabancıların kimlik tespiti ve kayıt işlemleri gerçekleştirilmektedir. 2009 yılında İnsan ticaretiyle mücadelede ulusal eylem planı hazırlanmıştır. Türkiye'nin insan ticareti ile mücadele alanında minimum standartları yakalayabilmesi, insan ticareti ile mücadele eden kurumların kapasitelerinin geliştirilerek, mücadele stratejilerinin belirlenmesi ve sektör eylem planlarının yürütülmesini sağlamak eylem planının amaçlarıdır. Ayrıca mağdurların korunması hususunda etkinlik de arttırılmaktadır. 2016 yılında 108 insan ticareti mağduru koruma altına alınmıştır. Bunlardan 98'i kadın geri kalanı ise erkektir. Erkeklerin 15'i Afganistan uyruklu olup zorla çalıştırılmıştır.

Şekil 7.4 Yıllara göre İnsan Ticareti Suçu İstatistikleri

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Doku ve Organ Kaçakçılığı

Bir diğer insan menşeli kaçakçılık türü ise doku ve organ ticaretidir. Organ ve doku ticareti, bunların nakli için oluşturulan arz ve talep dengesizliği neticesinde ortaya çıkmaktadır. İnsan ticaretinin farklı diğer boyutlarında olduğu gibi, organ ve doku ticareti faaliyetlerinde de arz ve talebin olduğu bir gerçektir. Bu pazarın talebini oluşturan ve özellikle sağlıklarına kavuşabilmek için organ veya doku bekleyen hastaların sayısı ise, azımsanmayacak kadar çoktur. Bütün bu illegal faaliyetlerin arz kısmında, içerisinde buldukları olumsuz koşullar nedeniyle organ ve dokularını satmak isteyen veya satmak zorunda bırakılan bireyler bulunmaktadır. Günümüzde, uluslararası alanda yasaklanan bir sektör olarak karşımıza çıkan organ ve doku ticareti, aynı şekilde uluslararası alanda örgütlenmiş profesyonel suç örgütlerince işlenebilen ve her geçen gün daha fazla kişiye telafisi imkânsız sonuçlar doğuran bir suç türü haline gelmiştir. TCK organ ve doku ticaretini suç haline getirmiştir. TCK 91.maddesine göre;

(1) Hukuken geçerli rızaya dayalı olmaksızın, kişiden organ alan kimse, beş yıldan dokuz yıla kadar hapiscezası ile cezalandırılır. Suçun konusunun doku olması halinde, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezasına hükümlenir.

(2) Hukuka aykırı olarak, ölüden organ veya doku alan kimse, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Organ veya doku satın alan, satan, satılmasına aracılık eden kişi hakkında, birinci fıkrada belirtilen cezalara hükümlenir.

(4) Bir ve üçüncü fıkralarda tanımlanan suçların bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezasına hükümlenir.

(5) Hukuka aykırı yollarla elde edilmiş olan organ veya dokuyu saklayan, nakleden veya aşıl原因 kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(6) Belli bir çıkar karşılığında organ veya doku teminine yönelik olarak ilan veya reklam veren veya yayınlayan kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(7) Bu maddede tanımlanan suçların bir tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, tüzel kişi hakkında bunlara özgü güvenlik tedbirlerine hükümlenir.

(8) Birinci fıkrada tanımlanan suçun işlenmesi sonucunda mağdurun ölmesi halinde, kasten öldürme suçuna ilişkin hükümler uygulanır.

TCK, organ ve dokularını satan kişi hakkında, içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşulları göz önüne alarak hakkında verilecek cezada indirim yapılabileceği gibi, ceza vermekten de vazgeçilebileceğini hüküm altına almıştır.

Organize ve doku ticareti suç yöntemlerine baktığımızda;

- Eski Doğu Bloğu ülkeleri ve Türki Cumhuriyetler ile ülkemizde yaşayan ve ekonomik sıkıntılar içinde bulunan şahısların, suç şebekeleri aracılığıyla donör ile organ alıcısı arasında sahte belgelerle akrabalık bağı kurulmak suretiyle yasa dışı organ ve doku nakline tabi tutulduğu,
- Özellikle maddi durumu iyi olan yabancı uyruklu şahısların, kendi ülkeleri ve ülkemizde bulunan suç örgütlerinin uzantıları ile irtibat kurmak suretiyle organ ve doku nakli için "etik kurulları" tarafından istenen belgelerin maddi menfaat karşılığında temin ettirilmesi suretiyle yasa dışı olarak ülkemizde bulunan sağlık kuruluşlarında organ ve doku nakli yaptırıldıkları,
- Ayrıca, internette bulunan sosyal paylaşım platformlarında, ekonomik zorluk içinde bulunan şahısların organlarını satışa çıkardığı şeklinde ilanlara yer verildiği gözlemlenmektedir.

Tablo 7.4 Kaçakçılık olay ve şüpheli sayıları 2014-2015 mukayesesi

KAÇAKÇILIK		2014 OLAY	2015 OLAY	DEĞİŞİM (%)	2014 ŞÜPHELİ	2015 ŞÜPHELİ	DEĞİŞİM (%)
Akaryakıt Kaçakçılığı		4.901	805	-84	7.182	1.493	-79
Tütün Mamülleri ve Alkollü İçki Kaçakçılığı		15.744	14.889	-5	22.554	21.201	-6
Eşya (Emtia) Kaçakçılığı		2.900	2.589	-11	4.430	3.802	-14
Kültür Tabiat Varlıkları Kaçakçılığı		418	464	11	859	927	8
Göçmen Kaçakçılığı	Organizatör	253	1.099	211	819	2.105	157
	Göçmen				4.897	30.889	531
İnsan Ticareti	Tacir	35	24	-31	91	87	-4
	Şüpheli/Mağdur				208	161	-23
Organ Doku Ticareti	Organizatör	2	7	250	0	3	100
	Şüpheli				7	17	143

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Tablo 7.5 Kaçakçılık Yakalamaları 2014-2015 Mukayesesi:

KAÇAKÇILIK	2014	2015	DEĞİŞİM (%)
Akaryakıt (litre)	13.701.101	4.367.063	-68
Sigara (paket)	106.431.665	143.423.270	35
Makaron (adet)	34.524.876	11.625.518	-66
İçki (şişe)	143.628	258.004	80
Cep Telefonu (adet)	264.433	286.557	8
Çay (kg)	521.878	567.312	9
İlaç/Hap (adet)	7.266.715	3.220.790	-56
Elektronik-Muhtelif Emtia (adet)	4.037.503	7.784.280	93
Muhtelif Gıda (kg)	988.028	571.321	-42
Eser/Sikke (adet)	36.153	44.669	24

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Sahtecilik Suçları

Bir diğer ekonomik suç grubu da sahtecilik suçlarıdır. Sahtecilik suçları para, evrak, fikir ve sanat eserleri, patent ve marka sahteciliğidir. Söz konusu suçlar genel anlamda “kamunun güvenine karşı” işlenen suçlar olarak Türk Ceza Kanunu’nda ele alınmıştır. Toplumun inanma ve bireyin aldatılmama hakkı olan kamu güveni; özel veya kamu hukukunun kanıtlanma gücü tanıdığı eşya, şekil ve almetlere olan genel güven olarak bilinmektedir. Kanun koyucu; toplumsal yaşamın güven içerisinde sürdürülebilmesini teminen, kamu güveninin korunmasını amaçlamış ve buna yönelik düzenlemelere yer vermiştir. Bu çerçevede bir evrakın gerçeğe aykırı şekilde düzenlenmesi, gerçek bir evraka ekleme yapılması ve evrak üzerinde tamamen veya kısmen değişiklik yapılması eylemleri, kamu güvenini sarstığı gerekçesiyle suç olarak kabul edilmektedir. Bunlar en temel olarak parada sahtecilik, evrakta sahtecilik, tefecilik, dolandırıcılık ile fikir ve sanat eserleri ile patent hakları ve marka sahteciliğidir.

Para Sahteciliği

Teknolojinin gelişmesi ile sahtecilik suçlarının işlenmesi kolaylaşmıştır. TCK 197.maddesinde para sahteciliği suç haline getirmiştir. Buna göre;

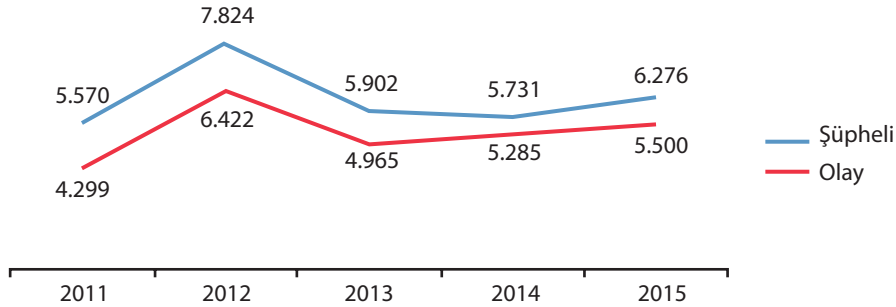
(1) Memlekette veya yabancı ülkelerde kanunen tedavülde bulunan parayı, sahte olarak üreten, ülkeye sokan, nakleden, muhafaza eden veya tedavüle koyan kişi, iki yıldan oniki yıla kadar hapis ve onbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

(2) Sahte parayı bilerek kabul eden kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis ve adli para cezası ile cezalandırılır.

(3) Sahteliğini bilmeden kabul ettiği parayı bu niteliğini bilerek tedavüle koyan kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

Emniyet Müdürlüğü raporlarına göre; teknolojik gelişmelere paralel olarak yüksek kalitede renkli yazıcı ve renkli fotokopi makinelerinin kullanılmaya başlanması, özellikle sahte para basımı ve piyasaya sürülmesi olaylarını kolaylaştırmaktadır. Bu gelişmeler paralelinde diğer mücadele

yöntemleri ile birlikte para üzerindeki güvenlik unsurları artırılmak suretiyle para sahteciliğine karşı önlemler alınmaktadır. Buna rağmen sahte para basan kişiler tarafından geliştirilen yeni yöntemler göstermektedir ki; yakalanan sahte paralar üzerinde gerçek para güvenlik unsurlarının birden fazlası birlikte bulunabilmektedir. Bu durum, sahte paranın işgal kabiliyetini yükseltmekte ve ilk bakışta gerçeğinden ayırt edilmesini zorlaştırmaktadır. Para sahteciliği olaylarındaki artışın diğer nedenlerinden birisi de, kupür değerleri yüksek paraların tedavüle çıkması olarak görülmektedir. Ancak, para yerine geçen diğer ödeme araçlarının son yıllarda daha çok tercih edilmesi, kupür değeri yüksek paraların daha az kullanılmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte, yüksek kupür değerine sahip paraların dolaşım oranının düşük olması ve aynı zamanda düşük kupürlü paralara oranla satıcılar tarafından daha özenle kontrol edilmesi nedenleriyle, düşük kupürlü paraların da sahtesinin üretimine yönelik olduğu değerlendirilmektedir.

Şekil 7.5 Parada sahtecilik şüpheli ve olay sayıları

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Belge Sahteciliği

TCK'da resmi ve özel belge sahteciliği şeklinde iki ayrı suç olarak düzenlenmiştir. Bu suçlar genellikle, pasaport, vize, nüfus cüzdanı, sürücü belgesi, motorlu taşıt trafik belgesi ve motorlu taşıt tescil belgeleri üzerinde tahrifat yapılması veya bunların tamamının sahtesinin yapılması olarak görülmektedir. Ayrıca, muhteviyatı itibarıyla yanıltıcı belge ve sahte belge düzenlemek suretiyle vergi kaçakçılığı suçlarının işlenmesi de çok sık rastlanan belge sahteciliği suçlarındandır. Belge sahteciliği, görüldüğü üzere genellikle tek başına bir amaç içermemekte, başka bir suçun işlenmesini sağlamak ya da kolaylaştırmak amacıyla işlenmektedir. Resmi belgede sahtecilik TCK 204'e göre;

(1) Bir resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir resmi belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren veya sahte resmi belgeyi kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Görevi gereği düzenlemeye yetkili olduğu resmi bir belgeyi sahte olarak düzenleyen, gerçek bir belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren, gerçeğe aykırı olarak belge düzenleyen veya sahte resmi belgeyi kullanan kamu görevlisi üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Resmi belgenin, kanun hükmü gereği sahteliği sabit oluncaya kadar geçerli olan belge niteliğinde olması halinde, verilecek ceza yarısı oranında artırılır.

Özel belgede sahtecilik ise TCK 207'ye göre;

(1) Bir özel belgeyi sahte olarak düzenleyen veya gerçek bir özel belgeyi başkalarını aldatacak şekilde değiştiren ve kullanan kişi, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bir sahte özel belgeyi bu özelliğini bilerek kullanan kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

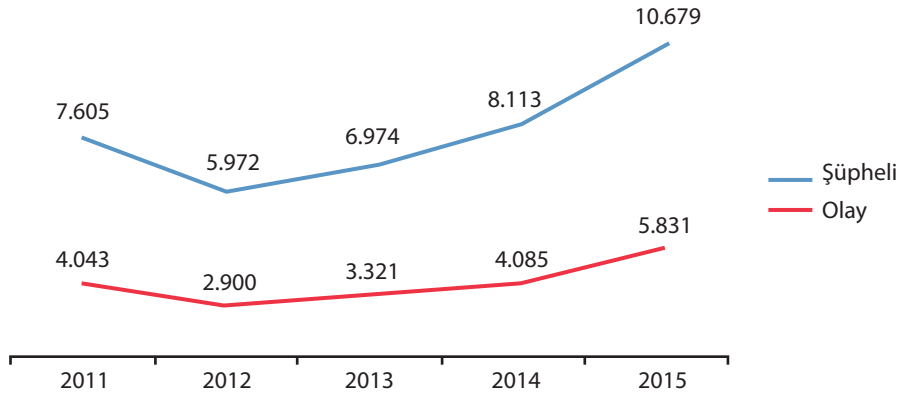
TCK, bazı belgeleri resmi belge olarak kabul etmiş ve bunlara karşı işlenen suçu da özel belge değil, resmi belgede sahtecilik suçu olarak değerlendirmiştir. Özel belgede sahtecilik suçunun konusunun, emre veya hamile yazılı kambiyo senedi, emtiyayı temsil eden belge, hisse senedi, tahvil veya vasiyetname olması halinde, resmi belgede sahtecilik suçuna ilişkin hükümler uygulanır. Ayrıca, gerçeğe aykırı belge düzenleyen tabip, diş tabibi, eczacı, ebe, hemşire veya diğer sağlık mesleği mensubu, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Düzenlenen belgenin kişiye haksız bir menfaat sağlaması ya da kamunun veya kişilerin zararına bir sonuç doğurucu nitelik taşıması halinde, resmi belgede sahtecilik hükümlerine göre cezaya hükmolunur.

Emniyet Müdürlüğü kaçakçılıkla mücadele raporuna göre, 2015 yılında da ÖSYM ve MEB tarafından düzenlenen merkezi sınavlarda joker kullanmak suretiyle sınava giren veya çeşitli yöntemlerle kopya çeken şahıslar ile bu şahıslara joker ve kopya temin eden suç organizasyonlarının deşifresine yönelik çalışmalar yapılmıştır.

Bunun yanında 6114 sayılı kanunda yapılan değişiklikle ÖSYM tarafından yapılan merkezi sınavlarda sahtecilik olaylarında bir artış olmakla birlikte halen sahte belgelerle başkasının yerine sınava girmeye çalışan şahısların olduğu görülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından yapılan merkezi sınavlarda ve özellikle Motorlu Taşıtlar Sürücü Adayları Sınavlarında (MTSAS) sürücü kurslarının yönetici ve çalışanlarının da içinde bulunduğu suç organizasyonlarınca joker tabir edilen şahısların sınava sokulması veya sınavlarda kopya çekilmesi suçlarının 2015 yılında da devam ettiği görülmektedir.

Motorlu Taşıtlar Sürücü Adayları Sınavlarında sahtecilik olayları ile ilgili olarak 2015 yılında yapılan çalışmalar kapsamında, 2'si planlı olmak üzere 946 operasyonda 1.854 şüpheli şahıs hakkında yasal işlem yapılmıştır. MTSA sınavlarında sahtecilik suçlarına yönelik olay sayısında 2014 yılına göre 2015 yılında %270'lik bir artış meydana gelmiştir.

Suriye'de yaşanan iç karışıklık nedeniyle Suriye vatandaşlarının karıştığı pasaport ve vize sahteciliği başta olmak üzere, belgede sahtecilik olaylarında 2014 yılında olduğu gibi 2015 yılında da artış yaşanmıştır. Bu kapsamda 2015 yılında Adana, Antalya, Gaziantep, Kilis ve Mersin başta olmak üzere toplam 23 ilde meydana gelen 350 belgede sahtecilik olayında 491 Suriye uyruklu şahıs hakkında işlem yapılmıştır. 2015 yılında Suriye uyruklu şahısların karıştığı belgede sahtecilik olaylarında 2014 yılına göre %43'lük bir artış meydana geldiği ve 2016 yılında da bu artışın süreceği değerlendirilmektedir.

Şekil 7.6 Belgede sahtecilik Şüpheli ve Olay sayıları:

Kaynak: Emniyet Müdürlüğü Kaçakçılıkla ve Organize Suçlulukla Mücadele Birimi 2015 Raporu

Fikir ve Marka Sahteciliği

Bir diğer suç grubu ise fikir ve marka sahteciliğidir. Türkiye’de fikri hakların korunmasına ilişkin yürürlükte olan mevzuat, koruma alanları temel alınmak suretiyle şu şekildedir:

- a. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (Eser sahibinin hakları ve bağlantılı haklar)
- b. 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (Patent ve Faydalı Model)
- c. Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- d. 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- e. Entegre Devre Topoğrafyalarının Korunması Hakkında Kanun
- f. 555 sayılı Coğrafi İşaretlerin Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- g. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait İslahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun

En temel olanlardan Fikir ve sanat eserleri, 5846 sayılı Fikir ve sanat eserleri kanunu ile koruma altına alınmıştır. Kanun, bilgisayar yazılımları, veri tabanları da dahil olmak üzere her türlü fikir ve sanat eserini korumaktadır. Marka taklitçiliği 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK ile korunmaktadır. Buna göre, herhangi bir marka işareti ile aynı veya buna benzer olan işaretlerin her ne şekilde olursa olsun kullanılması yasaklanmıştır. Marka hakkına tecavüz oluşturan eylemler 556 Sayılı KHK’nın 61.maddesinde yer almıştır. Söz konusu maddede, ilk olarak KHK’nın 9. maddesine atıfta bulunularak bu maddeye aykırı davranışların tecavüz oluşturacağı belirtilmiş, sonra da diğer tecavüz halleri sayılmıştır. 556 Sayılı KHK’nın 61. maddesine göre; 9. Maddenin İhlali, Markayı taklit etmek, Tecavüz yoluyla kullanılan markayı taşıyan ürünleri satmak, dağıtmak veya bir başka şekilde ticaret alanına çıkarmak veya bu amaçlar için ithal etmek veya ticari amaçla elde bulundurmak, Lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz geliştirmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek, Tecavüz fiillerine iştirak veya yardım etmek veya bunları teşvik etmek veya hangi şekil ve şartlarda olursa olsun bu fiillerin yapılmasını kolaylaştırmak, Taklit markayı taşıyan ürünün veya ticaret alanına çıkarılan malın nereden alındığını veya nasıl sağlandığını bildir-

mekten kaçınmak eylemleri tecavüz kapsamında değerlendirilir. Ayrıca, marka sahibinin izni olmaksızın, markayı veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini kullanmak suretiyle markayı taklit etmek, marka hakkına da tecavüz olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar taklit Markalar KHK’sında, korsan ise Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun konusunu teşkil eden mal olarak değerlendirilse de her ikisi genellikle bir arada kullanılmaktadır. Ancak, taklit daha çok marka, patent, tasarım gibi sınai mülkiyet hakları için, korsan ise genellikle film, kitap, müzik gibi telif hakkının söz konusu olduğu fikir ve sanat eserleri için kullanılmaktadır. Markalar KHK’nın 61.(b) bendi uyarınca “Marka sahibinin izni olmaksızın markayı veya ayırt edilemeyecek derecede benzerini kullanmak suretiyle markayı taklit etmek” marka hakkına tecavüz olarak öngörülmüştür. Taklit mal piyasasında gerek üretici gerekse tüketici aktif konumdadır. Üretici, hak sahibi rızası hilafına kişisel veya ticari amaçlarla hak sahibi mülkiyetindeki ekonomik değeri kanuna aykırı olarak kullanan kişidir. Taklit ya da korsan mal üreticiliği doğrudan yasadışı ve kayıt dışı ekonomiye katkı sağlamaktadır. Vergi kaçakçılığı, terör örgütlerine kaynak aktarımı gibi olumsuz neticeler de ortaya çıkmaktadır. Taklit mal ticareti gibi yasa dışı piyasada gerçekleştiğinden elde edilen gelirlerin beyanı söz konusu değildir. Bu sebeple faaliyeti gerçekleştirenlerden hak sahibi ya da lisans sahibinden toplandığı gibi vergi toplanamaz. Devletin vergiyi hiç toplayamamasının yanı sıra taklitçilik ve korsan üretimden zarar gören birimlerin satış gelirlerindeki ve karlarındaki azalma ödedikleri verginin de azalmasına sebep olur. Dolayısıyla etkin, adil vergi toplama ve denetleme sisteminin uygulanması zorlaşır.

Taklitçiliğin kendi başına bir yasa dışı faaliyet olmasının yanında pek çok yasa dışı faaliyet ile de bağlantılı olduğu ve yasa dışı faaliyetler yapan kişilerce ve organize suç şebekelerince finans kaynağı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Taklit ve korsan üretim yoluyla elde edilen gelir suç işlenmesi, ahlak dışı eylemler ve organize suçlar için yatırım aracı olarak kullanılmaktadır. Bilinen bir başka gerçek ise bu yolda elde edilen gelirlerin terörizmi desteklediğidir. Taklit endüstrisi özellikle organize suç örgütlerinin de dahil olmasıyla büyümüştür. Taklit malların yapıldığı ülkelerde yer alan fabrikalar, yapılan yatırım ve teknolojik gelişmeler göz önüne alındığında büyüklüğü daha net ortaya çık-

maktadır. Taklit endüstrisi ile ilişki içinde bulunan yasa dışı faaliyetlerin başında terörizm, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı, yasa dışı istihdam ve göç, insan ticareti, şantaj bulunmaktadır. Hak sahiplerinin marka değerleri de zarar görmekte, firmanın itibarı da bundan olumsuz etkilenmektedir. Çünkü, her alıcı, markanın taklit olduğunu bilmemektedir.

Tefecilik

Yasal olarak yetkisi olmayan kişi veya kuruluşların faiz karşılığı borç para vermesi tefecilik suçudur. Tefecilik suçu, yasal yollardan ilgili kurumlardan para temin edemeyen ya da etmek istemeyen kişilerin, tefeci olarak bilinen kimselere başvurularıyla ortaya çıkmaktadır. Tefecilik faaliyetinin gizlenebilmesi için perde arkası halledilmektedir. Tefeciler tarafından tahsilat için şiddet kullanılmasının yanı sıra, alacağın kanuni yollardan yararlanılarak (icra takibi vb. yöntemlerle) tahsil edildiği de görülmektedir. Tefecilik son yıllarda artış göstermiştir. Tefecilik suçunun son yıllarda artış göstermesinin bir nedeni de bankalara ait POS cihazları aracılığıyla işlenen tefecilik suçunun ülke genelinde yaygınlaşmasıdır. Kredi kartı kullanımının yaygın olması, tefeciler açısından tahsilat sorunu yaşanmaması, bankaların uygulamış olduğu yasal faizden daha düşük faiz oranlarının tefeciler tarafından mağdurlara sağlanması ve paranın temini konusunda çok fazla bekleme süresinin olmaması gibi hususlar POS Tefeciliğinin yaygınlaşmasını sağlayan sebeplerdir. POS Tefeciliği suçunun özellikle katma değer vergisinden muaf olan ürünlerin (altın, kontör gibi) satışı yapılan iş yerlerine alınan POS cihazları kullanılarak yapıldığı, yapılan çekim işlemlerine uygun

fatura düzenlenerek işlenen suçun perdelenmeye çalışıldığı görülmektedir. TCK 241.maddesine göre; kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren işi iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.

Ekonomik suçlar elbette ki burada sayılan suçlarla sınırlı değildir. Mali suçları da kapsayan ekonomik suçlar, Türkiye'nin ekonomik, siyasi, sosyal ve ahlaki yapısını olumsuz yönde etkileyen bütün suçları kapsamaktadır. Bunlarla mücadele için suçların soruşturulmalarının ve kovuşturulmalarının etkin ve hızlı olması, güvenilir bir biçimde bilgi ve delil toplanması ve analizlerinin yapılması, ulusal ve uluslararası düzeyde bunlarla mücadele için operasyonel çalışmalar yapılması ve işbirliği faaliyetlerinde bulunulması gerekmektedir. Çünkü, mali suçların işlenişi, özellikle küreselleşme ve gelişen teknolojilere bağlı olarak hız kazanmakta, uluslararası ekonomik ve finansal ilişkilerin de hızlı bir biçimde artış göstermesi ve ülke sınırlarını aşan tekniklerin kullanılması bunlarla etkin mücadelede de aynı şekilde uluslararası işbirliği ve teknolojik imkanların kullanılmasını gerektirmektedir. Aynı şekilde kaçakçılık suçları da ülkemizin ekonomik ve sosyal yönden zarara uğramasına neden olan, özellikle terör ve suç örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmek için finansal destek sağladığı suç tipleridir. Bunlar, sınır ihlali yapmak suretiyle ya da gümrük işlemlerinde gerçekleştirilen usulsüzlük ve aldatıcı işlemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle, sınır güvenliklerinin sağlanması, gümrük kapılarındaki kontrollerin artırılması, rüşvet ve bunun gibi suçların işlenmesinin önlenmesi, ticari ürünlerin yer aldığı yasal piyasadaki idari denetimlerin artırılması suçla mücadelede etkili yöntemlerdir.

Öğrenme Çıktısı

- 3 Ekonomik suçların türlerinin tanımlayabilme
4 Ekonomik suçlarla ilgili ulusal mevzuatın örneklendirilebilme

Araştır 2

İnsan ticaretinin tüm dünyada yaygın olmasının sebeplerini açıklayınız?

İlişkilendir

İnsan ticaretinin yaygın olmasının ekonomiye etkisini anlatınız.

Anlat/Paylaş

Ülkenizde insan ticareti suçunun yaygın olarak işlenip işlenmediği ile ilgili olarak araştırma yapıp sonuçlarını çevrenizle paylaşınız.

TRAFİK SUÇLARI

Trafik suçluluğu iki şekilde karşımıza çıkabilmektedir. Bunlardan ilki trafiğin tehlikeye düşürülmesi, trafikte alkollü araç kullanılması gibi suçlardır. Bunlar TCK'nın 179 ve 180.maddelerinde suç olarak düzenlenmiştir.

Trafik güvenliğini tehlikeye sokma

Madde 179- (1) Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşımının güven içinde akışını sağlamak için konulmuş her türlü işareti değiştirerek, kullanılamaz hale getirerek, konuldukları yerden kaldırarak, yanlış işaretler vererek, geçiş, varış, kalkış veya iniş yolları üzerine bir şey koyarak ya da teknik işletim sistemine müdahale ederek, başkalarının hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından bir tehlikeye neden olan kişiye bir yıldan altı yıla kadar hapis cezası verilir.

(2) Kara, deniz, hava veya demiryolu ulaşım araçlarını kişilerin hayat, sağlık veya malvarlığı açısından tehlikeli olabilecek şekilde sevk ve idare eden kişi, üç aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(3) Alkol veya uyuşturucu madde etkisiyle ya da başka bir nedenle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek halde olmasına rağmen araç kullanan kişi yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

Trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma

Madde 180- (1) Deniz, hava veya demiryolu ulaşımında, kişilerin hayatı, sağlığı veya malvarlığı bakımından bir tehlikeye taksirle neden olan kimseye üç aydan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Bir diğer trafik suçları da gerçekte yukarıdaki gibi trafik suçu olmayıp, örneğin trafik kazası neticesinde meydana gelen yaralanma, öldürme gibi suçların işlenmesidir. Trafik kazası neticesinde kaza mahallinin terk edilmesi yaralanmaların ölümle

sonuçlanmasına neden olabilmektedir. Yaralının kasten terk edilmesi ve ölümün meydana gelmesi halinde TCK'na göre kaza yapan sürücü kasten öldürme suçu ile cezalandırılacaktır. Trafik kazası ile kişinin önceden gerçekleştirdiği davranışla başkasının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması durumunda, neticenin ölümle sonuçlanması halinde trafik kazasını yapanı kasten öldürmeden sorumlu tutmaktadır.

Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi

Madde 83- (1) Kişinin yükümlü olduğu belli bir icrai davranışı gerçekleştirmemesi dolayısıyla meydana gelen ölüm neticesinden sorumlu tutulabilmesi için, bu neticenin oluşumuna sebebiyet veren yükümlülük ihmalinin icrai davranışa eşdeğer olması gerekir.

(2) İhmali ve icrai davranışın eşdeğer kabul edilebilmesi için, kişinin;

a) Belli bir icrai davranışta bulunmak hususunda kanuni düzenlemelerden veya sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülüğünün bulunması,

b) Önceden gerçekleştirdiği davranışın başkalarının hayatı ile ilgili olarak tehlikeli bir durum oluşturması, gerekir.

(3) Belli bir yükümlülüğün ihmali ile ölüme neden olan kişi hakkında, temel ceza olarak, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası yerine yirmi yıldan yirmibeş yıla kadar, müebbet hapis cezası yerine onbeş yıldan yirmi yıla kadar, diğer hallerde ise on yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunabileceği gibi, cezada indirim de yapılmayabilir.

T.C. Ulaştırma, Denizcilik ve Haberleşme Bakanlığı ile Karayolları Genel Müdürlüğü Trafik Güvenliği Dairesi Başkanlığı Ağustos 2016'da yayınladığı istatistiklerde oluş türlerine göre ölümlü ve yaralanması trafik kazaları istatistikleri verilmiştir:

Tablo 7.6 Trafik Kaza İstatistikleri 2006-2015

YILLAR	TOPLAM KAZA SAYISI	ÖLÜMLÜ, YARALANMALI KAZA SAYISI	MADDİ HASARLI KAZA SAYISI	ÖLÜ SAYISI			YARALI SAYISI
				TOPLAM	KAZA YERİNDE	KAZA SONRASI	
2006	728.755	96.128	632.627	4.633	4.633	-	169.080
2007	825.561	106.994	718.567	5.007	5.007	-	189.057
2008	950.120	104.212	845.908	4.236	4.236	-	184.468
2009	1.053.345	111.121	942.224	4.324	4.324	-	201.380
2010	1.105.201	116.804	988.397	4.045	4.045	-	211.496
2011	1.228.928	131.845	1.097.083	3.835	3.835	-	238.074
2012	1.296.634	153.552	1.143.082	3.750	3.750	-	268.079
2013	1.207.354	161.306	1.046.048	3.685	3.685	-	274.829
2014	1.199.010	168.512	1.030.498	3.524	3.524	-	285.059

Tablo 7.7 Oluş Türlerine Göre Ölümlü ve Yaralanmalı Trafik Kaza Bilgileri - 2015

KAZA OLUŞ TÜRÜ	Yerleşim Yeri		Yerleşim Yeri Dışı		TOPLAM	
	Kaza Sayısı	%	Kaza Sayısı	%	Kaza Sayısı	%
Yandan Çarpma veya Yandan Çarpışma	47.071	34,28	6.074	13,29	53.145	29,04
Yayaya Çarpma	31.536	22,97	1.411	3,09	32.947	18,00
Yoldan Çıkma	9.242	6,73	17.288	37,83	26.530	14,50
Devrilme, Savrulma, Takla	11.311	8,24	7.865	17,20	19.176	10,48
Arkadan Çarpma	13.540	9,86	5.125	11,21	18.665	10,20
Karşılıklı Çarpışma	8.942	6,51	2.869	6,28	11.811	6,45
Engel/Cisim ile Çarpışma	8.530	6,21	3.229	7,07	11.759	6,43
Duran Araca Çarpma	3.177	2,31	502	1,10	3.679	2,00
Yan Yana Çarpışma	1.995	1,45	437	0,96	2.432	1,33
Araçtan Düşen İnsan	1.080	0,79	197	0,43	1.277	0,70
Hayvana Çarpma	400	0,29	482	1,05	882	0,48
Zincirleme Çarpışma	231	0,17	115	0,25	346	0,19
Çoklu Çarpışma	218	0,16	76	0,17	294	0,16
Araçtan Düşen Cisim	38	0,03	30	0,07	68	0,04
TOPLAM	137.311	100	45.700	100	183.011	100

Tablo 7.8 Ölümlü ve Yaralanmalı Trafik Kazalarında Ölen Kazazedeler - 2015

Kazazedeler	Ölü Sayısı		
	Kaza Yerinde	Kaza Sonrası(1)	Toplam
Sürücü	1.658	1.407	3.065
Yolcu	1.561	1.094	2.655
Yaya	612	1.198	1.810
TOPLAM	3.831	3.699	7.530

(1) Trafik kazasında yaralanıp sağlık kuruluşlarına sevk edilenlerde kazanın sebep ve tesiriyle otuz gün içinde ölenleri kapsamaktadır.

Trafikte nasıl araç kullanılacağı, yaya olarak nasıl hareket edileceği 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu (KTK)'nda belirlenmiştir. Kanun'un yedinci kısmı trafik kazalarına ayrılmıştır. Buna göre trafik kazalarına karışanlar; (KTK 82)

- a) Hareket halinde iseler trafik için ek bir tehlike yaratmayacak şekilde hemen durmak, kaza mahallinde trafik güvenliği için gereken tedbirleri almak,
- b) Kazada ölen, yaralanan veya maddi hasar var ise bu kaza trafiği, can ve mal güvenliğini etkilemiyorsa, sorumluluğun saptanmasında yararlı olacak kanıt ve izler dahil, kaza yerindeki durumu değiştirmemek,
- c) Kazaya karışan kişiler tarafından istendiği takdirde kimliğini, adresini, sürücü ve tescil belgesi ile sigorta poliçe tarih ve numarasını bildirmek ve göstermek, (3)
- d) Kazayı; yetkili ve görevli memurlara bildirmek, bunlar gelinceye kadar veya bunların iznini almadan kaza yerinden ayrılmamak,
- e) Sürücüsü, mal sahibi veya ilgili kişilerin bulunmadığı sırada araç, eşya veya yüklerle zarar veren sürücüler, zarar verdikleri araç, eşya veya mülkün sahibini veya ilgili kişileri bulmak, ilgilileri bulamadıkları takdirde durumu tespit etmek ve zarar verilen şey üzerine yazılı bilgi bırakmak, ilgili zabıtaya en kısa zamanda bilgi vermek zorundadırlar.

Yalnız maddi hasar meydana gelen kazalarda, kazaya dahil kişilerin tümü, yetkili ve görevli kişinin gelmesine lüzum görmezlerse, bunu aralarında yazılı olarak saptamak suretiyle kaza yerinden ayrılabilirler. Anlaşma hali dışında maddi hasarlı, ölümlü veya yaralanmalı trafik kazalarında, zabitanın iznini almadan zaruret dışında olay yerinden ayrılan veya birinci fıkranın (b) bendi hükümlerine uymayan sürücüler 7 200 000 lira para cezası ile cezalandırılırlar. Bu maddenin diğer hükümlerine uymayanlar 3 600 000 lira para cezası ile cezalandırılırlar.

KTK 84.maddesine göre, trafik kazalarında sürücü kusurlarının tespiti ve asli kusur sayılan haller şunlardır:

- a) Kırmızı ışıklı trafik işaretinde veya yetkili memurun dur işaretinde geçme,
- b) Taşıt giremez trafik işareti bulunan karayoluna veya bölünmüş karayolunda karşı yönden gelen trafiğin kullandığı şerit, rampa ve bağlantı yollarına girme,
- c) İkidenden fazla şeritli taşıt yollarında, karşı yönden gelen trafiğin kullandığı şerit veya yol bölümüne girme,
- d) Arkadan çarpma,
- e) Geçme yasağı olan yerlerde geçme,
- f) Doğrultu değiştirme manevralarını yanlış yapma,
- g) Şeride tecavüz etme,
- h) Kavşaklarda geçiş önceliğine uymama,
- i) Kaplamanın dar olduğu yerlerde geçiş önceliğine uymama,
- j) Manevraları düzenleyen genel şartlara uymama,
- k) Yerleşim birimleri dışındaki karayolunun taşıt yolu üzerinde, zorunlu haller dışında park etme veya duraklama ve her durumda gerekli tedbirleri almama,
- l) Park için ayrılmış yerlerde veya taşıt yolu dışında kurallara uygun olarak park edilmiş araçlara çarpma hallerinde asli kusurlu sayılırlar. Ancak, kazada bu hareketlerden herhangi biri, kazaya karışan araç sürücülerinden birden fazlası tarafından yapılmış veya kaza bu hareketler dışında kurallarla, yasaklamalara, kısıtlamalara ve talimatlara uyulmaması nedenlerinden doğmuşsa, karayolunu kullananlar için kusur oranı yönetmelikte belirtilen esaslara göre tespit edilir.

Tablo 7.9 Ölümlü ve Yaralanmalı Trafik Kazalarına Etken Sürücü Kusurlarına Ait Bilgiler - 2015

SÜRÜCÜYE AİT KUSURLAR	Yerleşim Yeri		Yerleşim Yeri Dışı		TOPLAM	
	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%
Araç hızını yol, hava ve trafiğin gerektirdiği şartlara uydurmamak	52.582	37,45	26.613	51,39	79.195	41,21
Kavşak geçiş önceliğine uymamak	21.968	15,65	2.667	5,15	24.635	12,82
Manevraları düzenleyen genel şartlara uymamak	7.457	5,31	7.438	14,36	14.895	7,75
Arkadan çarpmak	9.675	6,89	4.159	8,03	13.834	7,20
Doğrultu değiştirme (dönüş) kurallarına uymamak	10.926	7,78	1.636	3,16	12.562	6,54
Kurallara uygun olarak park etmiş araçlara çarpmak	5.800	4,13	244	0,47	6.044	3,14
Taşıt giremez trafik işareti bulunan yerlere girmek	4.831	3,44	1.587	3,06	6.418	3,33
Alkollü olarak araç kullanmak	3.169	2,26	1.595	3,08	4.764	2,48
Trafik güvenliği ile ilgili diğer kurallara uymamak	3.110	2,22	918	1,77	4.028	2,10
Kırmızı ışık veya görevlinin dur işaretine uymamak	3.628	2,58	329	0,64	3.957	2,06
Şeride tecavüz etme	2.269	1,62	694	1,34	2.963	1,54
Aşırı hızla araç kullanmak	1.538	1,10	1.030	1,99	2.568	1,34
Geçme yasağı olan yerlerden geçmek	925	0,66	321	0,61	1.246	0,65
Yaya ve okul geçitlerinde yavaşlamamak, yayalara geçiş hakkı vermemek	1.028	0,73	12	0,02	1.040	0,54
Hatalı şekilde veya yasak olan yerlere park etmek	429	0,31	524	1,01	953	0,50
Yolcu indirme ve bindirme kurallarına uymamak	568	0,40	24	0,05	592	0,31
Bisiklet, M.bisiklet ve Motosikletleri kurallara uymadan sürmek	484	0,34	38	0,07	522	0,27
Eksik, bozuk veya uygun olmayan araç donanımıyla araç kullanmak	207	0,15	262	0,51	469	0,24
Kaza mahallinde durmamak, gerekli tedbirleri almamak ve yetkililere bildirmemek	193	0,14	117	0,23	310	0,16
Tehlikeli veya aşırı şekilde yükleme yapmak	169	0,12	161	0,31	330	0,17
Diğer	9.434	6,72	1.422	2,75	10.856	5,65
TOPLAM	140.390	100	51.791	100	192.181	100

Tablo 7.10 Ölümlü ve Yaralanmalı Trafik Kazalarına Etken Yaya Kusurlarına Ait Bilgiler - 2015

YAYAYA AİT KUSURLAR	Yerleşim Yeri		Yerleşim Yeri Dışı		TOPLAM	
	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%
Geçit ve kavşakların bulunmadığı yerlerde geçme kurallarına uymamak	8.194	46,18	284	34,63	8.478	45,67
Taşıt yolu üzerinde trafiği tehlikeye düşürücü hareketlerde bulunmak	2.632	14,83	106	12,93	2.738	14,75
Trafik ışık ve işaretlerine uymamak	2.234	12,59	37	4,51	2.271	12,23
Karşıdan karşıya geçişlerde trafik kurallarına uymamak	1.386	7,81	73	8,90	1.459	7,86
Taşıt yoluna girmek	1.032	5,82	133	16,22	1.165	6,28

Gece ve gündüz görüşün az olduğu hallerde çarpmayı önleyici uyarıcı tedbir almamak	366	2,06	27	3,29	393	2,12
Taşıtlı yolunda sol kenardan gitmemek	296	1,67	51	6,22	347	1,87
Kaza mahallinde gerekli tedbirleri almamak	26	0,15	4	0,49	30	0,16
Trafik güvenliği ile ilgili diğer kurallara uymamak	21	0,12	3	0,37	24	0,13
Trafiği güçleştirecek şekilde yola bir şey atmak-dökmek ve benzeri hareketlerde bulunmak	16	0,09	2	0,24	18	0,10
Alkollü yola çıkmak	5	0,02	2	0,24	7	0,03
Diğer	1.537	8,66	98	11,95	1.635	8,80
TOPLAM	17.745	100	820	100	18.565	100

Tablo 7.11 Ölümlü ve Yaralanmalı Trafik Kazalarına Etken Yolcu Kusurlarına Ait Bilgiler – 2015

YOLCUYA AİT KUSURLAR	Yerleşim Yeri		Yerleşim Yeri Dışı		TOPLAM	
	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%	Kusur Sayısı	%
Kask kullanmamak	111	17,30	61	19,18	172	17,92
Emniyet kemeri takmamak	48	7,48	58	18,24	106	11,04
Trafiği güçleştirecek şekilde yola bir şey atmak-dökmek ve benzeri hareketlerde bulunmak	26	4,05	52	16,35	78	8,13
Araçlara kontrolsüz şekilde inmek ve binmek	52	8,10	11	3,46	63	6,56
Trafik güvenliği ile ilgili diğer kurallara uymamak	18	2,80	34	10,69	52	5,42
Alkollü olarak seyahat etmek	6	0,93	11	3,46	17	1,77
Kaza mahallinde gerekli tedbirleri almamak	2	0,31	6	1,89	8	0,83
Diğer	379	59,03	85	26,73	464	48,33
TOPLAM	642	100	318	100	960	100

Alkol ve Uyuşturucu Kullanımı

Trafik kazalarının en önemli problemi alkol ve uyuşturucu kullanımınıdır. Kural olarak alkol ve uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin etkisi altında araç sürmek yasaktır. Gerek Karayolları Trafik Kanunu gerekse Karayolları Trafik Yönetmeliği'nde yapılan testler sonucunda kanında alkol ve uyuşturucuya rastlanan sürücüler hakkında ayrıca adli işlem yapılacağı yönünde 2014 yılında değişikliğe gidilmiştir. Karayolları Trafik Kanunu ve KTK 48.maddesine göre;

Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri almış olan sürücüler ile alkollü olan sürücülerin karayolunda araç sürmeleri yasaktır.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılır.

Kişinin yaralanmalı veya ölümlü ya da kollukça müdahil olunan maddi basarlı trafik kazasına karışması hâlinde, ikinci fıkrada belirtilen muayeneye tabi tutulması zorunludur. Teknik cihaz ile

yapılan ölçüme itiraz eden veya bu cihaz ile ölçüm yapılmasına müsaade etmeyen bu sürücüler, en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülerek uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınır. Bu işlem bakımından 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 75 inci maddesi hükümleri, beşinci fıkrası hariç olmak üzere uygulanır.

Trafik kazası sonucunda kişinin ölmesi veya teknik cihaza üfletemeyecek kadar yaralanmış olması hâlinde, üçüncü fıkra hükümlerine göre bu kişilerden kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınır.

Yapılan tespit sonucunda, 0.50 promilin üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüler hakkında, fiili bir suç oluştursa bile, 700 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi altı ay süreyle geri alınır. Hususi otomobil dışındaki araçları alkollü olarak kullanan sürücüler bakımından promil altı sınırı 0.21 olarak uygulanır. Alkollü olarak araç kullanma

nedeniyle sürücü belgesi geri alınan kişiye, son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde; ikinci defasında 877 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri iki yıl süreyle, üç veya üçten fazlasında ise, 1.407 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgeleri her seferinde beşer yıl süreyle geri alınır. Sürücü belgelerinin herhangi bir nedenle geçici olarak geri alınmış olması hâlinde belirtilen süreler, geçici alma süresinin bitiminde başlar.

Yapılan tespit sonucunda, 1.00 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen sürücüler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanununun 179 uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümleri uygulanır.

Hususi otomobil sürücüleri bakımından 0.50 promilin, diğer araç sürücüleri bakımından 0.20 promilin üzerinde alkollü olan sürücülerin trafik kazasına sebebiyet vermesi hâlinde, ayrıca Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uygulanır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde aldığı tespit edilen sürücülere 3.600 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır. Bu kişiler hakkında ayrıca Türk Ceza Kanunu hükümleri uygulanır.

Uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin kullanılıp kullanılmadığı ya da alkolün kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça teknik cihazlar kullanılmasını kabul etmeyen sürücülere 2000 Türk Lirası idari para cezası verilir ve sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır.

Sürücünün uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığından şüphe edilmesi hâlinde 5271 sayılı Kanunun adli kolluğa ilişkin hükümleri uygulanır.

Alkollü olarak araç kullanması nedeniyle son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde sürücü belgeleri ikinci defa geri alınan sürücüler Sağlık Bakanlığınca, usul ve esasları İçişleri, Milli Eğitim ve Sağlık bakanlıklarınca çıkarılacak yönetmelikte gösterilen sürücü davranışlarını geliştirme eğitimine; üç veya üçten fazla geri alınan sürücüler ise psiko-teknik değerlendirmeye ve psikiyatri uzmanının muayenesine tabi tutulurlar.

Sürücü belgelerinin geçici geri alma işlemleri bu Kanunun 6 ncı maddesinde sayılan görevliler tarafından yapılır.

Bu madde hükümlerine göre geri alınan sürücü belgesinin iade edilebilmesi için; ilgili kişi hakkında trafik kurallarına aykırılık dolayısıyla bu Kanun hükümlerine göre verilmiş olan idari para cezalarının tamamının tahsil edilmiş olması; uyuşturucu veya uyarıcı madde alması nedeniyle

le sürücü belgesi geri alınanların ayrıca sürücü ün olmasında sakınca bulunmadığına dair resmi sağlık kurumlarından alınmış sağlık kurulu raporunun ibraz edilmesi şarttır.

Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin tespiti için kullanılacak teknik cihazların sahip olacağı asgari koşullar ile diğer usul ve esaslar yönetmelikte gösterilir.

Karayolları Trafik Yönetmeliği 97.maddesinde KTK'na paralel olarak uyuşturucu ve keyif verici maddeler ile alkollü içkilerin etkisiyle araç sürme yasağını düzenlemiştir.

Alkol, uyuşturucu veya uyarıcı maddeler etkisi altında araç sürme yasağı

Madde 97- (Başlığı ile birlikte değişik:RG-19/2/2014-28918)

Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri almış olan sürücüler ile kanlarındaki alkol miktarı 0.50 promilin üzerinde olan hususi otomobil sürücülerinin ve kanlarındaki alkol miktarı 0.20 promilin üstünde olan diğer araç sürücülerinin karayolunda araç sürmeleri yasaktır.

Trafik görevlilerince sürücüler her zaman alkol kontrolüne tabi tutulabilirler. Uyuşturucu veya uyarıcı madde kontrolü ise durumundan şüphe edilen sürücüler üzerinde yapılır.

Trafik görevlilerince sürücülerin alkol oranlarının tespitinde aşağıdaki usul ve esaslar uygulanır:

a) Sürücülerin alkol oranlarının tespitinde; tarih, saat ve ölçüm sonucu ile cihaza ait seri numarasını gösterir çıktı verebilen ve kalibrasyon ayarı yapılmış teknik cihazlar kullanılır.

b) Yapılan ölçüm sonucunda yasal sınırların üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüye 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin beşinci fıkrasında belirtilen miktarlarda idari para cezası verilerek, son ihlalin gerçekleştiği tarihten itibaren geriye doğru beş yıl içinde sürücü belgeleri birinci defasında altı ay, ikinci defasında iki yıl, üç veya üçten fazlasında ise her seferinde beşer yıl süreyle geri alınır.

c) Teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeyen sürücüye 2918 sayılı Kanunun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilir ve sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır.

ç) Yasal sınırların üzerinde alkollü olarak araç kullandığı tespit edilen sürücüler ile teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeyen ve bu nedenle hakkında işlem yapılan sürücüler araç kullanmaktan men edilir.

d) Yapılan tespit sonucunda 1,00 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen ve 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesine göre işlem yapılan sürücüler, haklarında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 179 uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümlerine göre adli işlem yapılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir.

e) 1,00 promilin altında alkollü olmasına rağmen, alkollü etkisiyle emniyetli bir şekilde araç sevk ve idare edemeyecek durumda olduğu tutanakla tespit edilen sürücü, hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 179 uncu maddesinin üçüncü fıkrası hükümlerine göre adli işlem yapılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir.

f) Teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilmesi durumunda tekrar ölçüm yapılmaz, yapılan işlemlere itiraz 30/3/2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanununun 27 nci maddesi kapsamında ilgili mahkemelere yapılır.

Trafik görevlilerince sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinde aşağıdaki usul ve esaslar uygulanır:

a) Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı solunum havası, tükürük veya benzeri biyolojik örnekler üzerinden teknik cihazla tespit edilir.

b) Yapılan ölçüm sonucunda, uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüye her defasında 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek, sürücü belgesi beş yıl süreyle geçici olarak geri alınır ve bu sürücü, hakkında ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu hükümlerine göre adli işlem yapılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir.

c) Teknik cihaz kullanılmasını kabul etmeyen sürücüye 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır ve sürücü, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında tespit yaptırılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir. Mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısının talimatına göre tespit işlemleri yaptırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilenler hakkında ayrıca trafik görevlilerince 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

ç) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığından şüphelenen ancak teknik cihaz bulunmaması nedeniyle trafik görevlilerince ölçüm

yapılamayan sürücü 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu kapsamında tespit yaptırılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir. Mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısının talimatına göre tespit işlemleri yaptırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilenlere ayrıca trafik zabıtasınınca 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi beş yıl süreyle geri alınır.

d) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı tespit edilen sürücüler ile teknik cihaz bulunmaması ya da trafik görevlilerince ölçüm yapılmasının kabul edilmemesi nedenleriyle mahalli zabıtaya teslim edilen sürücüler araç kullanmaktan men edilir.

Yaralanma veya ölümle sonuçlanan kazalar ya da trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazasına karışan sürücülerin alkol oranları ile durumundan şüphelenen sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadıklarının tespitinde aşağıdaki usul ve esaslar uygulanır:

a) Sürücülerin uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı ya da alkollü kandaki miktarını tespit amacıyla, kollukça ikinci ve üçüncü fıkraların (a) bentlerinde belirtilen teknik cihazlar kullanılır.

b) Yaralanma veya ölümle sonuçlanan ya da trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazasına karışarak teknik cihazla alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitine yönelik ölçüm yapılmasına izin vermeyen sürücülere 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin dokuzuncu fıkrasında belirtilen miktarda idari para cezası verilerek sürücü belgesi iki yıl süreyle geri alınır. Ölçüm yapılmasına izin vermeyen ya da yapılan ölçüm sonucuna itiraz eden sürücülerle ilgili olarak;

1) Yaralanma veya ölümle sonuçlanan trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla, sürücü mahalli zabıta tarafından Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.

2) Trafik görevlilerince el konulan maddi hasarlı trafik kazalarında sürücünün alkol ve uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığının tespitinin yapılması amacıyla, Cumhuriyet savcısına bilgi verilerek sürücü trafik görevlileri tarafından en yakın adli tıp kurumuna veya adli tabipliğe veya Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarına götürülür ve uyuşturucu veya uyarıcı madde ya da alkol tespitinde kullanılmak üzere vücutlarından kan, tükürük veya idrar gibi örnekler aldırılır. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin eylemine uygun fıkrasından işlem yapılır.

3) Teknik cihazla yapılan ölçüm sonucuna itiraz edilerek tespitin sağlık kuruluşlarında yaptırılması halinde, her iki tespit arasındaki süre, teknik cihazla ölçüm yapılmasına izin verilmemesi halinde ise kaza saati ile sağlık kuruluşunda yapılan tespit saati arasındaki süre göz önünde bulundurularak sağlık kuruluşunda yapılan tespit sonucuna ilk ölçümü yapan trafik kuruluşu tarafından her bir saat için 0,15 promil eklemek suretiyle alkol oranı belirlenir ve çıkan sonuca göre işlem tesis edilir.

c) Trafik kazası sonucunda sürücünün ölmesi veya teknik cihaza üfleymeyecek kadar yaralanmış olması hâlinde, sevk edildiği sağlık kuruluşunda vücutundan kan, tükürük veya idrar gibi örnekler alınarak alkol veya uyuşturucu ya da uyarıcı madde kullanıp kullanmadığı tespit edilir. Yapılan tespit sonucunda uyuşturucu veya uyarıcı madde kullandığı ya da alkollü olduğu anlaşılanlar hakkında ayrıca eylemine uygun 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinin ilgili fıkrasına göre işlem yapılır.

ç) 0,50 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen hususi otomobil sürücüleri ile 0,20 promilin üzerinde alkollü olduğu tespit edilen diğer araç sürücüleri, trafik kazasına sebebiyet vermeleri halinde haklarında 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesine istinaden yapılacak işleme müteakip ayrıca 5237 sayılı Türk Ceza Kanununa göre adli işlem yapılmak üzere mahalli zabıtaya teslim edilir.

Bu madde kapsamında geçici olarak geri alınan sürücü belgelerinin iade edilmesi için 2918 sayılı Kanununun 48 inci maddesinde belirtilen geri alma sürelerinin dolmuş olması, bu Kanun kapsamında verilen idari para cezalarının tahsil edilmiş olması ve gerekli diğer şartların sağlanmış olması zorunludur.

Geçici olarak geri alınan sürücü belgesinin teslim edilebilmesi için 2918 sayılı Kanun hükümlerine göre verilmiş idari para cezalarının tahsil edildiğine dair bilgilerin Gelir İdaresi Başkanlığından elektronik sistemle alınabilmesi halinde belge ibrazı zorunluluğu aranmaz.

Görüldüğü üzere sadece alkollü veya uyuşturucu madde etkisiyle araç kullanmak da herhangi bir kazaya neden olunması halinde de sürücü adli ya da idari cezalara maruz kalmaktadır. Uyuşturucu madde alımı halinde madde vücutta birkaç dakika içinde kendini göstermekte ve 15 dakika içerisinde maksimum seviyeye ulaşmaktadır. Aşamalı olarak tesisi önce sese, gevşemeye daha sonra da korku, suçluluk duygularına neden olmaktadır. Zaman ve mekan duygusu da kaybolur. Meydana gelen uyuşukluk duygusu da reaksiyon yeteneğini tesirler. Buna karşılık artan kendine güven duygusu, uyuşturucu alanlarda kendini rizikoya atma hevesine götürür. Bütün bu etkiler yaklaşık 3,4 saat sonra ortadan kaybolursa bile reaksiyon iş yapma yeteneği, zaman ve mekan belirleme yeteneğindeki bozukluklar ile dolaşım bozuklukları ve araç kullanma elverişsizlikleri daha sonraki günlerde de devam edebilmektedir. Hatta eko sarhoşluk da denilen, uyuşturucu kullanımının günler ve haftalar sonra bile vücut yağı ve merkezi sinir sistemlerinde depolanması ve daha sonra yeniden kan dolaşımına dahil edilerek yeni bir uyuşturucu madde kullanımında sarhoşluğun etkisini daha da arttırması da söz konusu olabilmektedir. Uyuşturucu kullanımından doğan bu haller ve sonraki etkiler araç kullanma davranışını, yeteneğini ve elverişliliğini derin bir biçimde etkilemektedir. Bu etkilenmeler neticesinde sürücü trafikte sık sık hız değiştirme, saldırgan sürüş veya belirgin şekilde yavaş kullanma ve aracın emin olmayan şekilde durdurma; mesafenin ayarlayamama neticesinde yolda araç takip mesafesinin çok altında ya da üstünde seyretme; yolun belirlenmiş çizgileri dışında araç kullanma ya da ters yöne girme; konsantrasyon bozuklukları ve yorgunluk nedeniyle trafik işaretlerine ve kurallarına uymama; trafik lambalarına dikkat etmeme; gözbebeğinde meydana gelen değişiklikler neticesinde aydınlık-karanlık adaptasyonunu sağlayamama gibi durumlar meydana gelir. Bu nedenle, sarhoş sürücü çok rizikolu ve hızlı araç kullanır. Sürücü, tehlikeli durumları fark edemez ya da riziko kabulünde yükselme ve eleştiri yeteneğindeki

bozulma dolayısıyla küçümser. Bu nedenle, tehlikelilik bilinci oluşsa bile tehlike durumunu zamanında ve uygun biçimde kontrol edemez hale gelir.

İnsan fizyolojisi ve psikolojisinde meydana gelen bu değişiklikler sürücünün trafik kazası yapmasa bile kaza yapma ve neticesinde maddi-manevi zarara uğratma potansiyelini taşımasına yeterlidir. Bu nedenle, alkol ve uyuşturucu kullanan bir sürücü hakkında yukarıda izah edilen kanun maddeleri uyarınca işlem yapılmaktadır. Kaza yapması ve bir zarara neden olması halinde ise sürücü hakkında ayrıca Türk Ceza Kanunu'nun kazanın neticelerine göre taksirle öldürme veya yaralama ya da ihmal suretiyle kasten öldürme suçlarından soruşturma ve kovuşturma yapılabilecektir.

Amerikan alkol ve uyuşturucuyla mücadele konseyi verilerine göre, her sene bir milyondan fazla kişi uyuşturucu madde tesiri ile araç kullanmaktan dolayı yakalanmıştır ki bu sayı A.B.D.'de rapor edilen suçların üçte birini oluşturmaktadır. Alkollü ya da uyuşturucu tesiri ile araç kullanma ölümlü ve yaralanmalı trafik kazalarının en başında gelmektedir. Alkollü sürücünün dahil olduğu trafik kazalarında her gün 36 kişi ölmekte, 700 kişi yaralanmakta; bu sürücülerin %18'i ayrıca uyuşturucu etkisi altında olduğu ifade edilmektedir.

Öğrenme Çıktısı

5 Trafik suçları ile ilgili hukuki mevzuatı açıklayabilme
6 Trafik suçluluğunun bazı sebeplerinin örneklendirilebilme

Araştır 3

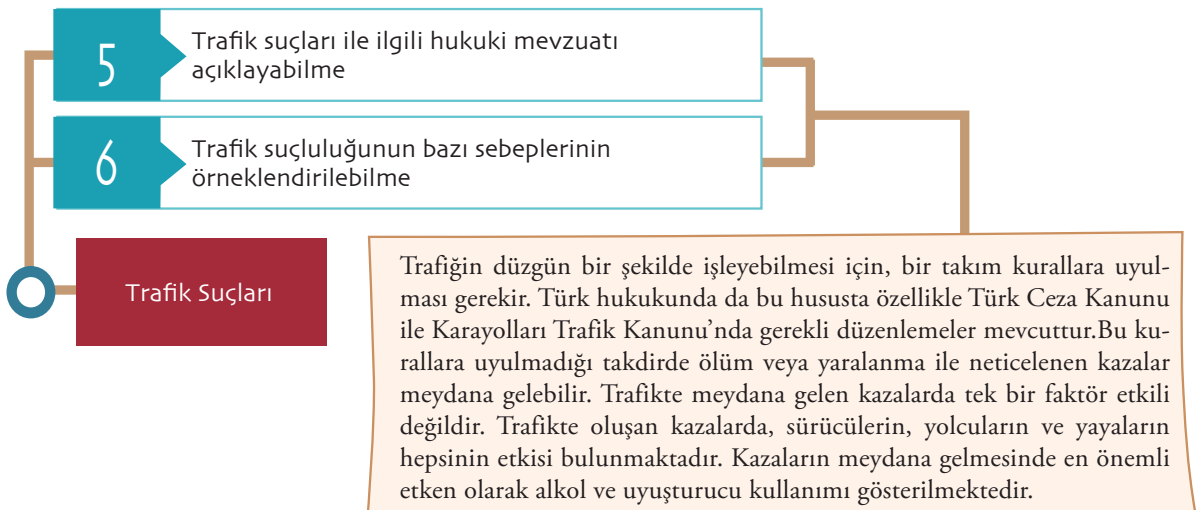
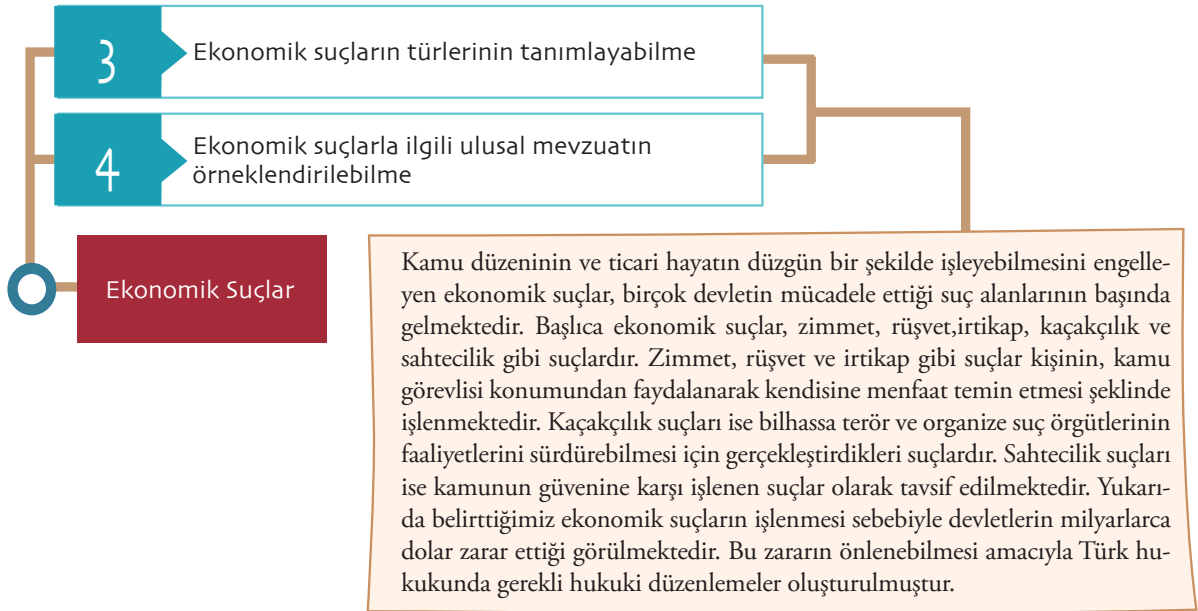
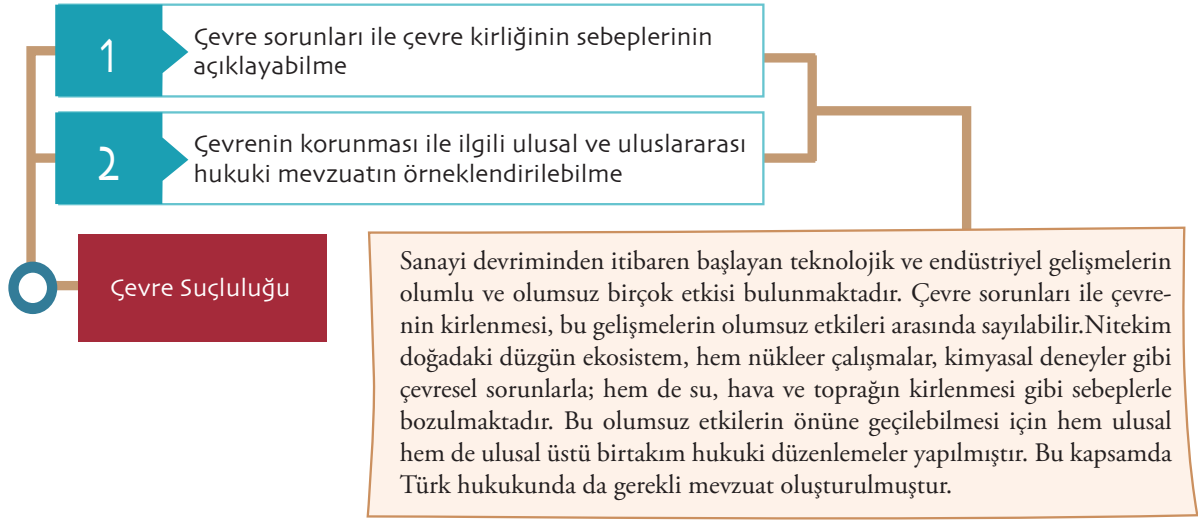
Trafikte meydana gelen kazaların oluş sebeplerini araştırınız.

İlişkilendir

Trafik kazalarının oluş sebepleri ile teknolojik gelişmeler arasındaki ilişkiyi değerlendirin.

Anlat/Paylaş

Çevrenizde meydana gelen trafik kazalarının oluş sebeplerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

1 Aşağıdaki şıklardan hangisi Türk Ceza Kanununda düzenlenen çevreye karşı suçlardan biri **değildir**?

- A. Çevreninkastenkirletilmesi
- B. Çevrenintaksirlekirletilmesi
- C. Trafikgüvenliğinitehlikesokma
- D. Gürültüyenedenolma
- E. İmarkirliliğinenedenolma

2 Aşağıdakilerden hangisi suyun kirlenmesindeki ana sebeplerdendir?

- A. Evselatıklar
- B. Hızlınüfusartışı
- C. Endüstriyelvetarımalkirlenme
- D. Küreselisinma
- E. Radyoaktifkirlilik

3 Aşağıdaki şıklardan hangisi kamu gücünün menfaat temin etmek amacıyla kötüye kullanılması neticesinde ortaya çıkan yolsuzluk suçlarından biri **değildir**?

- A. Zimmet
- B. Rüşvet
- C. İhaleye fesat karıştırma
- D. Resmi belgede sahtecilik
- E. Hırsızlık

4 Kaçakçılık suçları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimi menfi yönde etkilenir.
- B. Terör ve suç örgütleri etkin bir rol üstlenir.
- C. Niteliği itibarıyla doğrudan sınır ihlali yapılmak suretiyle işlenir.
- D. Ticari ürünlerin yer aldığı yasal piyasadaki idari denetimler, suçla mücadelede önem arz etmez.
- E. Suça konu ticari ürünler ve suçun işleniş yöntemleri çok fazla çeşitlilik göstermektedir.

5 Aşağıdaki şıklardan hangisi eşya/emtia kaçakçılığı türlerinden biri **değildir**?

- A. İnternet üzerinden işlenen kaçakçılık
- B. Canlıhayvanve et kaçakçılığı
- C. Organvedokukaçakçılığı
- D. İthalat-İhracatkaçakçılığı
- E. İlaç kaçakçılığı

6 Aşağıdakilerden hangisi konusu insan olan kaçakçılık türlerinden biri **değildir**?

- A. Göçmenkaçakçılığı
- B. İnsanticareti
- C. Organ ticareti
- D. Dokuticareti
- E. Uyuşturucu kaçakçılığı

7 Aşağıdakilerden hangisi 2015 yılında meydana gelen ölümlü ve yaralanmalı trafik kazalarında, sürücü kusurlarının en sık görülen türüdür?

- A. Kavşak geçiş önceliğine uymamak
- B. Araç hızını yol, hava ve trafiğin gerektirdiği şartlara uydurmamak
- C. Arkadan çarpmak
- D. Aşırı hızla araç kullanmak
- E. Geçme yasağı olan yerlerden geçmek

8 İnsan ticareti ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Mağdurlar, cazipışteklifleri ya da daha iyi bir hayata dair sözlerle kandırılmaktadır.
- B. Çoğu zaman dirençlerinin kırılmasıya da tacirlerini ihbar etmekten caydırılmaları için kötü muamele görmekte ya da tecavüze uğramaktadırlar.
- C. Ekonomik, sosyal ve politik faktörler, insan ticaretinin dünyada yaygın olmasında etkili olmaktadır.
- D. Türk CezaKanunu'nda insan ticareti suç olarak düzenlenmiştir.
- E. A.B.D.'nin 2016 insanticareti raporuna göre, Türkiye insan ticaretinde hedef ülke olmayıp, sadece transit bir ülkedir.

9 Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’de fikri hakların korunmasına ilişkin mevzuatın içinde **yer almaz**?

- A. Markaların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname
- B. Yeni Bitki Çeşitlerine Ait Islahçı Haklarının Korunmasına İlişkin Kanun
- C. Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
- D. Bankacılık Kanunu
- E. Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname

10 Ekonomik ve kaçakçılık suçları ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Ekonomik suçlar,mali suçları da kapsamaktadır.
- B. Ekonomik suçlar, ülkenin ekonomik, siyasi, sosyal ve ahlaki yapısını olumsuz yönde etkilemektedir.
- C. Kaçakçılık suçları,terör ve suç örgütlerinin faaliyetlerini sürdürebilmek için finansal destek sağladığı suç tiplerindedir.
- D. Kaçakçılık suçları, nadir olarak sınır ihlali yapmak suretiyle işlenmektedir.
- E. Kaçakçılık suçları da ülkenin ekonomik ve sosyal yapısını etkilemektedir.

1. C

Yanıtınız yanlış ise “Çevre Suçluluğu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

2. C

Yanıtınız yanlış ise “Çevre Suçluluğu” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

3. E

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

4. D

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

5. C

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

6. E

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7. B

Yanıtınız yanlış ise “Trafik Suçları” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

8. E

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

9. D

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

10. D

Yanıtınız yanlış ise “Ekonomik Suçlar” konusunu yeniden gözden geçiriniz.

7

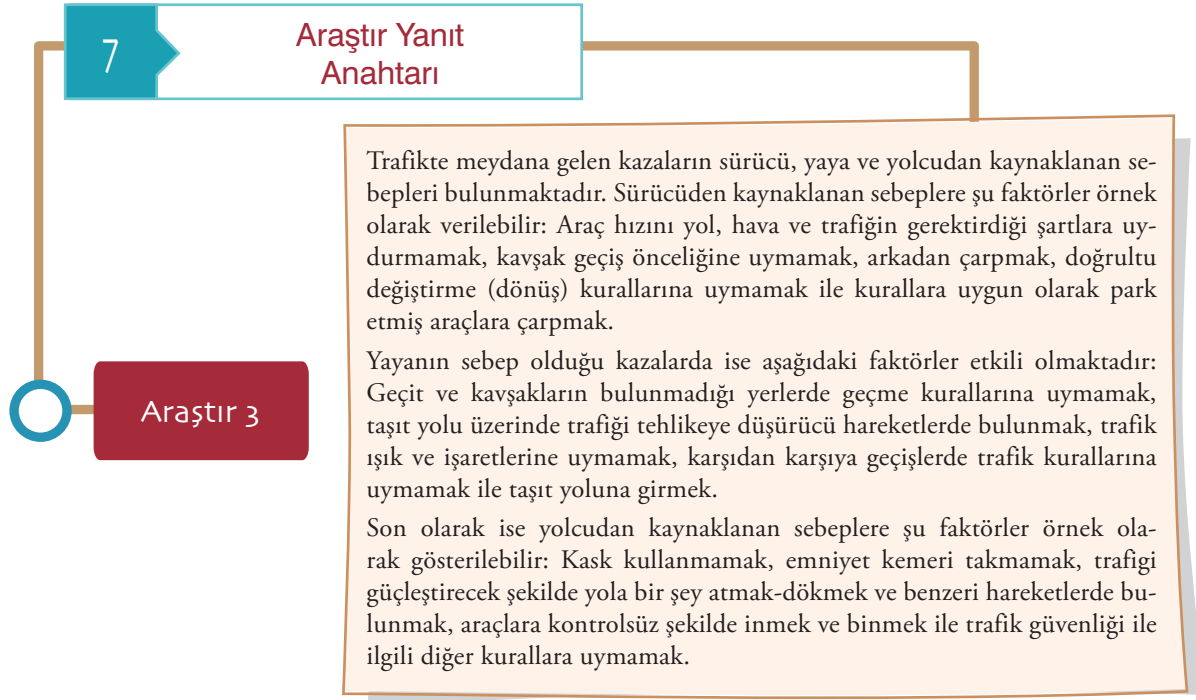
Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 1

Çevrenin korunması hususunda atılan en büyük uluslararası adım Kyoto Protokolü olmuştur. Kyoto İklim Değişikliği Protokolü'ne göre, sera etkisini azaltmak amacıyla sanayileşmiş ülkeler atmosfere bırakılan gaz miktarını %5'in altına çekecektir. Ayrıca Kyoto Protokolü'nün devamı niteliğinde olan 2015 tarihli Paris İklim Değişikliği Antlaşması'nda uluslararası alanda yer alan düzenlemelerden biridir.Çevrenin korunması konusunda Türk hukukunda da idari ve cezai alanda düzenlemeler yapılmıştır. Çevrenin korunmasının önemine binaen Türk Ceza Kanunu Çevreye karşı suçları ayrı bir başlık altında ve ayrıntılı bir biçimde düzenlemiştir. Bunlar 181. maddede çevrenin kasten kirletilmesi suçu, 182. maddede çevrenin taksirle kirletilmesi suçu, 183. maddede gürültüye neden olma suçu ve 184. maddede imar kirliliğine neden olma suçlarıdır. Ayrıca genel tehlike yaratan suçlar başlığı altında dolaylı olarak da olsa neticesinin çevreyi doğrudan etkilediği suçlar düzenlenmiştir. Bunlar, radyasyon yayma(md. 172), atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme(md. 173) ve tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi(md. 174) suçlarıdır.

Araştır 2

İnsan ticareti, temel insan haklarını ihlal eden bir suçluluk türüdür. İnsan ticareti, yoksulluk ve daha iyi yaşam isteği, sosyal değerlerin yok edilmesi, politik ve ekonomik alanda kaynak ülkelerde baş gösteren sorunlar, ucuz işgücü ve eğlence sektöründe mevcut talep, suçtan elde edilen menfaatin yüksek olması, cezaların halen bazı ülkelerde caydırıcılıktan uzak olması gibi sebeplerle tüm dünyada yaygın olarak ortaya çıkmaktadır. Mağdurlar, cazip iş teklifleri ya da daha iyi bir hayata dair sözlerle kandırılmaktadır.

Kaynakça

- Koca/Üzülmez, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 3.Bası, Adalet.
- Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, İlker Tepe, Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler, 10.Baskı, Seçkin.
- Timur Demirbaş, Kriminoloji, 6.Baskı, Seçkin, 2016.
- Klaus Wirth, Sabine Swoboda, çev.Hakan Hakeri Trafikte Esrar Kullanımı, in: Trafik ve Ceza Hukuku, Seçkin, 2006.
- Sacit Yılmaz, Çevre Suçları Adalet, 2013.

internet kaynakları

- <http://www.sanayi.gov.tr/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=a47a24e2-4905-4851-8ee8-a108bddfc614>
- <http://www.teknolojitransferi.gov.tr/TeknolojiTransferPlatformu/resources/temp>
- http://www.goc.gov.tr/icerik3/insan-ticareti-ile-mucadele_363_378_4714
- https://www.kizilay.org.tr/Upload/Dokuman/Dosya/88360142_goc-istatistik-raporu-mayis-2017.pdf
- <https://www.state.gov/documents/organization/258876.pdf>
- <http://www.kom.pol.tr/Documents/Raporlar/2015tur.pdf>
- http://www.adlisicil.adalet.gov.tr/istatistik_2015/CEZA/33.pdf Adli Yıstatistikler 2015
- <http://www.seffalik.org/wp-content/uploads/2017/05/Türkiyede-Yolsuzluk.pdf>
- http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-insan-ticaretiyle-mucadelesi-.tr.mfa
- http://www.csb.gov.tr/db/ced/editordosya/tcdr_tr_2015.pdf ; www.kgm.gov.tr

Bölüm 8

Suçlar ve Failleri-III

öğrenme çıktıları

Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu

- 1 Alkol ve uyuşturucu kullanımının suçluluğa etkisinin açıklanabilmesi
- 2 Bazı uyuşturucu madde türlerinin tanımlanabilmesi
- 3 Uyuşturucu suçları ile ilgili hukuki mevzuatın açıklanabilmesi

Organize Suçluluk ve Terörizm

- 4 Organize suç ve terör örgütlerinin özelliklerinin tanımlanabilmesi
- 5 Organize suç ve terör örgütlerinin arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi

Siber Suçlar

- 6 Siber alanda işlenen suçların tanımlanabilmesi
- 7 Siber suçlarla mücadele etmek amacıyla yapılan bazı hukuki düzenlemelerin örnekendirilebilmesi

Anahtar Sözcükler: • Uyuşturucu Madde Türleri • Uyuşturucu Kaçakçılığı • Terörizm
• Organize Suçluluk • Siber Suç

GİRİŞ

Alkol ve uyuşturucu kullanımının suçluluğa etkisi, kriminolojinin çalışma alanlarının başında gelmektedir. Zira söz konusu maddelerin tesiri altındaki kişilerin çeşitli suç tiplerini ihlal ettiği görülmektedir. Bu sebeple, kişinin alkole ilgili sorunlarını arttırabilecek bazı faktörlerin üzerinde durulması gerekmektedir. Ayrıca aşağıda, uyuşturucunun ne olduğu sorusuna cevap verebilmek amacıyla uyuşturucu madde türleri anlatılacaktır. Ekonomik hayata çok ciddi zararlarının olması sebebiyle uyuşturucu kaçakçılığının ekonomiye etkisi de ele alınacaktır. Teknolojik gelişmelerin, söz konusu kaçakçılık türünün kolay bir şekilde gerçekleşmesini sağlaması, teknolojik gelişmelerle uyuşturucu kaçakçılığı arasındaki ilişkinin açıklanmasını da lüzumlu kılmaktadır. Konu kapsamında, alkol ve uyuşturucu suçluluğu ile mücadele etmek amacıyla getirilen hukuki düzenlemeler de ele alınacaktır.

Bu bölüm kapsamında ele alınacak bir diğer konu ise organize suçluluk ve terörizmdir. Bu kapsamda organize suç ve terör örgütlerinin tanımları, özellikleri ile birbirleri arasındaki ilişkiler anlatılacaktır. Ayrıca organize suçluluk ve terörizm ile ilgili ulusal ve ulusüstü hukuki düzenlemelere de değinilecektir.

Son olarak ise siber suçlar hakkında bilgi verilecektir. Bu doğrultuda, siber alanda işlenen çeşitli suç tipleri üzerinde durulacaktır. Günümüz teknolojik imkânlarının gün geçtikçe gelişmesi, söz konusu suçların işlenmesini kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple aşağıda siber suçlulukla mücadele etmek amacıyla getirilen çeşitli hukuki düzenlemeler üzerinde de durulacaktır.

BAĞIMLILIK MADDELERİ SUÇLULUĞU

Alkol ve Uyuşturucu Kullanımının Suçluluğa Etkisi

Alkol ve uyuşturucu kullanımı başlı başına bir suç olarak kabul edilmesinden bağımsız olarak, diğer suçların işlenmesinde etkin rolü üstlenen unsurların en başında gelmektedir. Çocuk suçluluğu, aile içi şiddet, trafik suçluluğu, cinsel suçların işlenmesinde alkol ve uyuşturucunun tesiri dikkate alın-

cak derecededir. Örneğin, Amerikan Ulusal Alkol ve Uyuşturucuyla Mücadele Konseyi'ne göre, suçta sürüklenen her beş çocuktan dördü bunu alkol ya da uyuşturucu tesiri ile gerçekleştirmiş, her yıl 18-24 yaş arasındaki 600.000 genç diğer gence fiziksel şiddet uygulamaktadır. Üniversite kampüslerinde işlenen suçların %95'i, cinsel saldırı suçlarının da %90'ının failleri alkollü iken suçu işlemiştir. Alkol kullanmak yasa dışı sayılmasa bile diğer başka bağımlılık türlerinin yanında birçok suçun ki özellikle şiddet suçunda etkisinin çok yüksek olduğu tespit edilmiştir. A.B.D'de uyuşturucu ve alkol, aile içi şiddet, araç kazaları, mala karşı, uyuşturucu suçları ile kamu düzenine karşı işlenen suçların toplamının %80'inde etkili olduğu tespit edilmiştir. Yaklaşık her yıl 3 milyon şiddet suçunun, faili alkolün etkisi altındayken işlenmekte, bu durum bütün kasten öldürme ve yaralama suçlarının yarısına yakınına tekabül etmektedir. Alkolün etkisi altında işlenen suçlarda genellikle fail ve mağdur birbirini tanımaktadır. Partnerlerinden şiddet gördüğünü ileri süren mağdurlar, failerin alkollü olduğunu beyan etmiş, bu olaylardan sadece %31'inde failerin tanımadıkları kişiler olduğunu ileri sürmüşlerdir. 2017 AB raporuna göre, AB üye ülkeler ile Türkiye ve Norveç'in dahil olduğu istatistiklere göre okul çağındaki öğrencilerin beşte dördünden fazlası (%83) yaşamları boyunca en az bir kez alkol tüketmiştir. Öğrencilerin yarısı son ayda en az bir kez alkol içtiğini bildirmiştir ve oğlanların %39'u ile kızların %36'sı son ay tek seferde beş veya daha fazla içki içtiğini (aşırı alkol içme) bildirmiştir. Öğrencilerin yarıdan biraz azı (%47) sigara içmiştir. Anketten önceki ayda, öğrencilerin %23'ü günde bir veya daha fazla sigara içtiğini, bunların %3'ü ise günde 10'dan fazla içtiğini bildirmiştir. Avrupa Birliği'nde 93 milyonun üzerinde yetişkinin veya 15-64 yaş aralığındaki kişilerin dörtte birinden fazlasının yaşamlarının bir noktasında yasa dışı uyuşturucuları denediği tahmin edilmektedir. Uyuşturucu kullanımı deneyimi kadınlara nazaran (36,8 milyon) erkekler (56,8 milyon) tarafından daha sık raporlanmıştır. En sık denenilen uyuşturucu esrardır (53,8 milyon erkek ve 34,1 milyon kadın), kokain (12,2 milyon erkek ve 5,3 milyon kadın), MDMA (9,3 milyon erkek ve 4,7 milyon kadın) ve amfetaminler (8,4 milyon erkek ve 4,2 milyon kadın) için çok daha düşük yaşam boyu kullanım tahminleri rapor edilmiştir.

Alkol ve Suçluluk

OECD'ye göre alkol kullanımı, kanser, siroz, inme gibi birçok çeşitli sağlık ve sosyal neticelere neden olan bir durumdur. Ayrıca alkolün kazalar, yaralanmalar, şiddet, saldırı, kasten öldürme ve intihar gibi birçok olayda da önemli payı bulunmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2004 tarihli alkol ve kişiler arası şiddet raporuna göre, alkol kullanımında kişi kendini kontrol ve eleştiri yeteneğini kaybetmektedir. Daha saldırgan ya da tehlikeli girişimlere hazır olma hali artar. Alkol, kişinin doğrudan idrak ve fiziksel fonksiyonları üzerinde tesir etmektedir. Alkol kullanımı ve şiddet en temel risklerden birini oluşturmaktadır. Raporu göre, örneğin Norveç'te şiddete uğradığı iddiası ile acil servislere başvuran mağdurların %53'ü failerin alkollü olduklarını bildirmiştir. Alkol kullanımı ile suç mağduru olma riski de artış göstermektedir. Özellikle kadınların cinsel suç mağduru olma riskleri artmaktadır. Finlandiya'da kasten öldürme suçu mağdurlarının %62 oranında erkek, %36 oranında kadın mak-tüllerde alkol tespit edilmiştir. İspanya'da acile başvuran şiddet bağlantılı suç mağdurlarının %36'sı suç öncesi alkol kullandığını beyan etmiştir. Alkol kullanan ebeveynlerin çocuklarına karşı fiziksel ve psikolojik istismarda bulunma sıklığı da raporlara geçen bir durumdur. Almanya'da çocuklarını öldürücü şekilde istismar eden ailelerin %32'sinin olay anında alkollü olduğu tespit edilmiştir. Aile içi şiddet failerini tetikleyici bir unsur olarak da alkol ortaya çıkmaktadır. Örneğin, İzlanda'da aile içi şiddet failerinin %71'inin alkollü olduğu mağdurlar tarafından bildirilmiştir. Alkolün tesiri ile işlenen suçlar sadece bunlarla sınırlı kalmamaktadır. Alkol ve yaşlı istismarı da bu kapsamdadır. Ayrıca cinsel suçların işlenme riski alkol ile birlikte ciddi bir biçimde yükselişe geçmektedir. Örneğin Norveç'te cinsel suç mağdurlarının %40'ı, failerin alkollü olduğunu beyan etmiştir. İngiltere'de cinsel suç faili olan erkeklerin %58'i olay anında alkollü olduğunu ifade etmiştir. Şu hususu da ifade etmek gerekir ki OECD'nin 2015 yılı raporuna göre, Türkiye, 15 yaş ve üstü kişi başına yıllık ortalama 1.4 litre alkol tüketimi ile en düşük ülkeler arasındadır.

Risk Faktörleri

Bireyin alkol ve şiddetle alakalı sorunlarını arttıracak bir dizi faktör bulunmaktadır. Bunlar bireyin ilişkileri, topluluk ve çevresi ile ilgili olabilmektedir.

Bireysel Faktörler: Mağdur ve Fail

Yaş, cinsiyet ve alkol kullanma şekli ile alkol kullanımına bağlı mağduriyet arasında ciddi bir ilişki bulunmaktadır. Örneğin, İngiltere'de 16-29 yaş arası, Norveç'te 15-24 yaş arası Finlandiya'da 25-44 yaş arası olan kişiler nüfusun diğer kısmına göre alkol kullanımına bağlı şiddet mağduru olma olasılıkları çok daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Dahası, Avrupa'da alkol tüketimine bağlı olarak kasten öldürme suçunun işlenme oranlarındaki artış da rapora yansımaktadır. Aile içi şiddete maruz kalma, ergen mağduriyeti, çocuklukta cinsel deneyim yaşama da alkol kullanma oranına bağlı olarak artan risk faktörleridir. Düzenli alkol kullanan ya da aşırı miktarlarda alkol kullanan kişilerde aile içi sorunların baş göstermesi, boşanmalar ya da işsiz kalmalar gibi mağduriyetler de ortaya çıkmaktadır.

Alkol kullanımı ile suç işleme arasındaki ilişkiye daha önce değinmiştik. Ancak tekrar ele alınması gereken birkaç istatistikten bahsedecek olursak, genellikle alkol kullanımına bağlı olarak örneğin İngiltere'de 16-24 yaş arası gençlerin alkollü iken yabancılara karşı suç işleme oranları daha yüksek iken 25 ve üzeri kişilerin daha ziyade tanıdık kimselere karşı suç işleme eğilimlerinin yüksek olduğu tespit edilmiştir. Miktar olarak alkol tüketiminin fazlalığı ya da daha sık alkol tüketimi daha fazla risk altındadır. Daha öfkeli ve acele hareket eden karakterdeki kimselerin alkol tüketimi sonrasında daha da agresif oldukları ortaya konmuştur. Bireyin inancının da alkol ve buna bağlı olan şiddet suçlarının işleniş oranlarına tesiri vardır.

İlişki Faktörü

Alkol temelli suçların %60'ının ilişki içi yaşandığı görülmektedir. Alkol sadece şiddeti tetikleyici bir güç olmamakta, şiddete maruz kalan çocukların ileriki yaşlarında alkol bağımlısı olma ve alkolle ilişkili diğer sorunlara maruz kalma ihtimalini de kuvvetlendirmektedir. Anneleri alkol bağımlısı olan çocukların, ileride şiddet suçlarına maruz kalma riskinin artmakta olduğu görülmüştür.

Gençler arasında, yaş gruplarıyla olan ilişkileri alkol kullanımına eğilimi de ciddi şekilde belirlemektedir.

Çevre Faktörü

Alkole ilişkili suçların işlenme sıklığı, günün saati, haftanın günü alkol kullanımına göre değişmektedir. Zira, örneğin İngiltere’de hafta sonu akşamları alkole bağlı şiddet eylemlerinin sayısında artışın meydana geldiği kayıt altına alınmıştır. İngiliz başbakanı Theresa May bir konuşmasında, acil servislerin Cuma ve cumartesi akşamları alkol kullananların neden olduğu olaylara yetişemediğini, polislin alkolün tetiklediği suç ve kargaşaya karşı savaş verdiğini, bu nedenle 24 saat alkol alımına izin veren kanunların tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun gibi birçok çevresel faktör, alkol tüketimi ve şiddet fiilleri arasında bağlantı bulunmaktadır. Alkol alınan mekanlar kalabalıktır ve gürültü, sigara, koku vb. nedenlerle çok da hoş gitmeyen bir atmosfere sahiptirler. Bu gibi ortamlar kişiler arasında şiddet suçlarının işlenmesine de zemin hazırlamaktadır. Yasadışı alkol üretimi ve satışı yapılan alanlarla da bağlantılı olan kişiler arasında şiddet eğilimi artış göstermektedir. Spor müsabakalarının gerçekleştirileceği dönemlerde ve yerlerde örneğin futbol müsabakalarının yapıldığı gün ve yerlerde de alkol tüketiminin artış göstermesi ile birlikte şiddet eylemleri artış göstermektedir. Bir diğer faktör olarak kültürel faktör de etkilidir. Örneğin 2015 OECD 15 yaş üstü alkol tüketim istatistiğine göre, en çok alkol tüketimi kişi başı yıllık 11.9 litre ile Fransa’dır. Onu Çek Cumhuriyeti, Slovenya, İrlanda, Litvanya, Polonya, Estonya gibi ülkeler takip etmektedir. İstatistiğe göre, en az tüketim 15 yaş ve üstü kişi başına yıllık ortalama 1.4 litre alkol tüketimi ile Türkiye’dir.

Toplumsal Faktör

Genellikle ağır sarhoşluk halinin sıklıkla görüldüğü ancak buna karşı daha toleranslı olan toplumlarda alkol ile şiddet arasında daha güçlü bir ilişki kurulmaktadır. 1950-1995 yılları arasında 14 AB ülkesinde alkolün etkisi ile işlenen kasten öldürme fiillerindeki en büyük oran Norveç, İsveç ve Finlandiya en düşük ise alkolün devamlı ancak daha az miktarlarda tüketildiği İtalya ve Fransa olarak belirlenmiştir. 2005 yılında İngiltere’de bir milyona yakın alkole bağlı şiddet eyleminin gerçekleştiği, 7 milyon acil servise başvuranın da alkollü olduğu tespit edilmiştir. Alkol, İngiltere’de ciddi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır ve bu nedenle hükümet, alkölü ucuza satan dükkanları kapatma, kanuni al-

kol satma yaşının altındakilere alkol satışının gerçekleştirilmesi halinde cezaları arttırma, pub ve barlar üzerinde denetimleri sıklaştırma gibi bir dizi önlemler almıştır. Alkol sadece İngiltere’de değil birçok gelişmiş ülkede de önemli bir sorundur. Dünya üzerinde her gün alkolün neden olduğu hastalıklardan ölen kişi sayısı yaklaşık iki buçuk milyondur. Bunlardan 320 bini 15-29 yaş aralığındadır. Kasten öldürme fiillerinin dörtte biri alkol tesirinde işlenmektedir. 2010 yılında yapılan bir çalışma, örneğin Çek Cumhuriyeti’nde 24-32 yaş aralığında aşırı alkol tüketen kişilerin %15’inin alkol aldıktan sonra başkalarına saldırdığı ortaya çıkmıştır. 2001 yılındaki bir rapora göre Estonya’daki şiddet suçlarının %80’i alkol kullanımından sonra ortaya çıkmıştır. 2003 yılındaki bir araştırmaya göre Amerika’da 21 yaş altı 5000 genç alkole bağlı yaralanmalardan dolayı ölmektedir. Bunlardan 1600’ü kasten öldürme kurbanıdır. 700 bin üniversite öğrencisi de her yıl alkollü başka bir öğrencinin saldırısına maruz kalmaktadır. Alkol tüketiminin form değiştirmesi de başka bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Son dönemlerde Avrupa’da ortaya çıkan ve Facebook üzerinden organize edilen apero geant ya da el bottellon denilen toplu alkol partileri düzenlenmektedir. Bunlardan biri olan ve Nantes’da düzenlenen partiye 10 binin üzerinde katılımın olduğu tespit edilmiştir. Partinin sonunda yüzlerce kişi yaralanmış, aşırı alkol nedeniyle saldırı düzenlediği için bir kısmı da gözaltına alınmıştır. Artık alkol kullanımı, ev ya da dar bir topluluktan çıkarak daha geniş kapsamlı kamusal alanlara yayılmaya başlamıştır.

Alkole ilintili şiddetin, fiziksel, zihinsel, mağdurların cinsel sağlıklarına, duygusal durumlarına zarar verici, mağdurların toplumdan daha çok korkması, kamu hizmetlerinde kendini rahatsız hissetme, alkol kullananlarda intihar eylemleri gibi çok geniş kapsamlı neticeleri bulunmaktadır. Alkol tüketimine bağlı olarak meydana gelen neticelerin boyutu da artmaktadır. Birçok ülkede şiddet olaylarının daha ziyade alkol tüketilen mekanların civarında gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu alanlarda genellikle cam şişeler, bardaklar suç aleti olarak kullanılmaktadır. Şiddet olaylarında sadece fiziksel değil, travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik hasarlar da gözlemlenmiştir. Alkol tüketiminin getirdiği ekonomik zararlar da bulunmaktadır. Şiddet suçlarından doğan zararlar da bu kapsamdadır. Alkol kullanımının aile içi sorunlara yol açtığı da bilinen bir durumdur. Çocuklar, alkolün tesiri al-

tındaki ebeveynlerin tartışmalarına maruz kalabilmekte, daha sonraki yaşantılarında bundan iz taşıymaktadırlar. Alkol kullanan ailelerin çocuklarının eğitimi için yeteri kadar kaynak ayıramaz olmaları da ilave bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uyuşturucu ve Suçluluk

Resim 8.1

Uyuşturucu ve suç arasındaki ilişki karmaşıktır. Uyuşturucu kullanmanın başlı başına bir suç olmasının yanı sıra uyuşturucu kullanımı ile suç işleme arasındaki ilişki üç ana başlık altında toplanabilir. Bunlar uyuşturucu kullanımıyla bağlantılı suçlar, ekonomik boyutuyla ilgili suçlar, uyuşturucu ağıyla bağlantılı suçlardır. Uyuşturucu kullanımına bağlı olarak uyuşturucunun tesiri ile failin iç dünyası ve fizyolojik bütünlüğünde meydana gelen değişikliklerin neticesinde işlenen suçlardır. Ekonomik boyutuyla ilgili suçlar, genellikle failin uyuşturucu almak için kaynak bulma amacıyla işlediği suçlardır. Bunlar alışkanlığın beslenmesine, sürdürülmesine yöneliktir. Uyuşturucu ağıyla ilgili suçlar da genellikle uyuşturucunun imal edilmesi, taşınması, satılması ve bunları gerçekleştirirken işlenebilecek olan şiddet olaylarını içermektedir.

Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin 2017 dünya uyuşturucu raporuna göre, 250 milyon kişi en az bir defa uyuşturucu kullanmış, bunlardan 29.5 milyonu uyuşturucu kullanımına bağlı hastalıklarla mücadele etmiş ve sadece altı kişide bir kişi iyileşebilmiştir. Rapora göre, klasik uyuşturucu sayılmayan ve tasarım uyuşturucu olarak da adlandırılan uyuşturucu türlerine talep artış göstermektedir. Bu neviden uyuşturucular, baharat, bitki gıdası, banyo tuzu gibi adlandırılmalarla piyasada satılmaktadır. Rapora göre, 28 milyon kişi uyuşturucu kullanımına bağlı olarak sağlıklı yaşamların-

dan olmuş,- buna ölümler, hastalıklar, engelli olma durumu dahildir-, 10 milyon kişi ise uyuşturucunun neden olduğu hastalıklar nedeniyle hayatını kaybetmiştir.

Uyuşturucu Madde Türleri

BM raporuna göre, 2015 yılında 183 milyon kişi kenevirde elde edilen uyuşturucu, 35 milyon opioid, 37 milyon amfetamin, 22 milyon ecstasy, 18 milyon opiate denilen afyonlu ilaç, 17 milyon kokain kullanıcısı tespit edilmiştir. Rapora göre, 2015 yılında ülkelerin operasyonlarda ele geçirdikleri uyuşturucu madde tür ve miktarı şu şekildedir: 7.317 ton kanabis, 864 ton kokain, 587 ton opium, 132 ton metamfetamin, 113 ton farmakolojik opioidler, 90 ton eroin&morfin, 57 ton sentetik yeni nesil psikoaktif madde, 52 ton amfitamin, 6 ton ekstazy.

Opioid

Eroinin de dahil olduğu opioid denilen haşhaştan elde edilen sentetikler, en zarar verici uyuşturucu grubunu oluşturmaktadır. Bu türün kullanımını neticesinde ölümcül olan ve olmayan aşırı doz alımı enfeksiyon yoluyla meydana gelen hastalıklar AIDS hepatit C gibi ve güvenli olmayan enjeksiyonların kullanımına bağlı olarak diğer hastalıkları da beraberinde getirmektedir. Uyuşturucu madde kullanmaya bağlı prematüre ölümlerinin büyük bir kısmı opioid türünden kaynaklıdır. Opioid bir tür haşhaştan elde edilen ilaç grubudur. Özellikle ağrı kesici olarak kullanılırlar. Bu nedenle farmakolojik opioidlerin kötüye kullanımı, fentanil ve eroin kullanımı ile birleşince epideminin artışına ve dolayısıyla buna bağlı olarak hastalık ve ölümlere yol açmaktadır. 2017 Avrupa Uyuşturucu raporuna göre, gerek Avrupa gerekse Kuzey Amerika'da, yüksek etkili yeni sentetik opioidlerin, özellikle de fentanil türevlerinin ortaya çıkışı, ciddi bir endişe sebebi olmaktadır. Bu maddeler internet ortamında ve aynı zamanda da yasa dışı pazarda satılmaktadır. Bazen eroin olarak veya diğer yasa dışı uyuşturucular ve hatta sahte ilaçlarla karıştırılarak satılmaktadırlar. Yüksek etkili sentetik opioidler, yalnızca kullananlar için değil, posta çalışanları ile kolluk güçlerinin yanı sıra, imalatında bulunanlar için de ciddi sağlık riskleri içermektedir. Çok küçük hacimlerden binlerce doz elde edilebildiğinden, bu maddeler kolayca gizlenip taşınabilmek-

tedir. Bu, uyuşturucu kontrol ajansları açısından zorluk teşkil etmektedir. Aynı zamanda organize suç açısından da potansiyel olarak çekici ve karlı bir mal teşkil etmektedirler. AB 2017 raporuna göre, Avrupa uyuşturucu pazarında 2009'dan beri 25 yeni opioid tespit edilmiştir. Bunlara 2016'da ilk kez rapor edilen 9'u da dahildir. Bu, 2016'da 8'i ilk kez rapor edilen 18 fentanil içerir. Avrupa uyuşturucu pazarında şu anda küçük bir rol oynamasına rağmen yeni fentaniller yüksek etkiye sahip maddelerdir ve bireylerin ve kamunun sağlığına ciddi tehdit arz ederler. Yeni opioidler esas olarak toz, tablet, kapsül ve 2014'ten beridir de sıvı olarak ele geçirilmektedirler. 2015 yılında yakalandığı rapor edilen 600 yeni sentetik opioidin %60'ından fazlası fentanildir. 2015'te neredeyse 2 litre sentetik opioid yakalanmıştır. Bu önceki yıl rapor edilenden 240 ml fazladır. Fentanil yakalanan sıvılarda %85 oranında bulunmuştur. Bu bakımdan endişelerden biri, pazarda akrilofentanil ve furanilfentanil gibi fentanil içeren burun sprelerinin belirmesidir. Yüksek etkilerinin yanı sıra düşük pazar paylarının da yansımaları olarak bu opioidler yakalanan yeni maddelerin toplam sayısının %0,75'ini ama yakalanan toplam miktarın yalnızca %0,04'ünü oluşturmaktadır. En yaygın kullanılan yasadışı opioid olan esrar, afyonun içeriğinden elde edilir. Baz örfinin asetatik asit ile ısıtılması ve kimyasal bir takım işlemlerden geçirilmesi ile elde edilir. Uyuşturucuların en etkili ve tehlikelidir. Afyondaki tesirlere benzer tesirler gösterir ancak çok daha etkili olduğu için neticeleri çok daha şiddetlidir. Avrupalı yetişkinlerin yaklaşık %1'inin günlük veya neredeyse günlük esrar kullanıcısı olduğu – yani, geçen ay 20'nin üzerinde gün uyuşturucu kullandığı tahmin edilmektedir. Bunların %30 kadarı daha yaşlı, 35-64 yaş arası uyuşturucu kullanıcılarıdır ve dörtte üçten fazlası erkektir.

Amfetamin ve Metamfetamin

Opioidlerden sonra uyuşturucuya bağlı hastalıklara neden olan maddelerin başında gelmektedir. Bugün dünya üzerinde amfetamin ve metamfetamininden etkilenen ve tedavi olmayı bekleyen binlerce insan vardır. Metamfetamin kullanımının hızlı bir biçimde yaygınlaşması da tedbir alınması gereken bir durum olduğunu gözler önüne sermektedir. Gazete haberlerine de sıklıkla yansıyan metamfetamin, çeşitli illerde uyuşturucu ile mücadele şube müdürlüğü ekiplerince yapılan operas-

yonlarda ele geçirilen en zararlı uyuşturucu olarak değerlendirilmektedir. Amfetamin ve metamfetamin sentetik uyarıcı uyuşturuculardır, sık sık "amfetaminler" başlığı altında gruplanırlar ve bu yüzden bazı veri kümelerinde ayırt edilmeleri zordur. Geçtiğimiz on yıl içinde gerçekleşen yakalamalar, metamfetamin bulunabilirliğinin arttığını ancak amfetamininkinden halen çok daha düşük olduğunu göstermektedir. AB 2017 raporuna göre, her iki uyuşturucu da Avrupa pazarı için Avrupa'da üretilmektedir. Bunlar amfetamin üretiminin genel olarak Belçika, Hollanda ve Polonya'da, daha az oranda da Baltık Ülkeleri ile Almanya ve Macaristan'da olduğunun göstergeleridir. Üretimin nihai aşaması olan amfetamin baz yağının amfetamin sülfata dönüştürülmesi işleminin Avrupa'da yapıldığına dair göstergeler de vardır. Yapılan operasyonlarda ele geçen amfetamine türü sentetik uyuşturucular geçtiğimiz yıla göre ikiye katlanarak 191 ton olmuştur. Özellikle Ortadoğu'ya, Uzak Doğu'ya ve Okyanusya'ya ihracat için de bir miktar amfetamin imal edilmektedir. 'Captagon' logolu amfetamin tabletlerinin yakalanması da yakın tarihte artış göstermiştir. Özellikle de Türkiye'de 2015'te 15 milyon tablettan fazla yakalama gerçekleşmiştir. Amfetamin yakalama vakaları, kuzey ve orta Avrupa'da hâkimdir, metamfetamin ise, Çek Cumhuriyeti, Letonya, Litvanya ve Slovakya'da en sık yakalanan uyarıcıdır. 12,5 milyon Avrupalı yetişkinin (15-64 yaş arası) veya bu yaş grubunun %3,8'inin yaşamlarının bir noktasında amfetaminleri denediği tahmin edilmektedir. Uyuşturucu kullanımının en yüksek olduğu yaş grubu arasında daha yakın tarihli kullanıma yönelik rakamlar, 1,3 milyon (%1,1) genç yetişkinin (15-34 yaş arası) son yıl amfetamin kullandığını göstermektedir.

Uyuşturucu Ara Kimyasalları

Uyuşturucu ara kimyasalları, yasa dışı uyuşturucu imal etmek için gereken temel kimyasallardır. Birçoğunun yasal kullanımı olduğundan, AB yönetmelikleri belirli kimyasalları düzenleme kapsamına almakta ve bunların ticareti yakından takip edilmektedir. Ara kimyasalların bulunabilirliği pazarı ve yasa dışı laboratuvarlarda kullanılan üretim yöntemlerini büyük ölçüde etkilemektedir. 2015'te, üreticiler uyuşturucu ara kimyasallarını üretim konumlarına yakın üretmek için düzenleme kapsamında olmayan kimyasalları katarak kontrol mekanizmalarının etrafından dolanmaya devam etmişlerdir. Ancak bu

uygulama, daha fazla işleme daha fazla kimyasal gerektirdiğinden ve daha fazla atık yarattığından tespit edilme riskini artırmaktadır. AB 2017 raporuna göre, uyuşturucu ara kimyasallarını yakalama vakaları ve durdurulan sevkiyatlar hakkında elde edilen veriler, Avrupa Birliği'nde yasa dışı uyuşturucuların, özellikle amfetaminler ve MDMA'nın üretiminde hem planlanmış hem de program dışı maddelerin kullanımını doğrulamaktadır.

Kokain

Koka bitkisinin yapraklarından elde edilen kokain, merkezi sinir sistemi üzerinde etkilidir. Burundan çekilerek toz şeklinde kullanılır. En kolay alışkanlık yapan maddedir. BM Raporuna göre, kokain kullanımını da artış göstermektedir. Özellikle kokain aşırı doz alımına ilişkin olaylarda artış gözlemlenmiştir. Avrupada bulunan anayasa dışı uyarıcı uyuşturucular kokain, amfetamin, metamfetamin ve MDMA'dır. Avrupa Birliği'ndeki uyarıcı pazarının perakende değerinin 6,3 milyar EUR ile 10,2 milyar EUR arasında olduğu tahmin edilmektedir. Kokain birçok batı ve güney ülkesinde en sık yakalanan uyarıcıdır ve bu uyuşturucunun Avrupa'ya girdiği yerleri yakından yansıtmaktadır. Avrupada 2015 yılında 76 kilogram koka yaprağı ve 377 kilogram koka hamuru dahil başka koka ürünleri de yakalanmıştır. Koka hamuru yakalamaları, Avrupada kokain hidroklorür üreten yasa dışı laboratuvarlar olduğunu göstermektedir. Bugüne kadar Avrupada bulunan kokain laboratuvarları, kokainin birleştirildiği materyallerden (şarap, giysi, plastik gibi) çıkarıldığı 'ikincil özütleme tesisleri' olduğundan bu yeni bir gelişmedir. 2017 AB raporuna göre kokain Avrupada en yaygın kullanılan yasa dışı uyarıcı uyuşturucudur ve kullanımını Avrupa'nın güneyindeki ve batısındaki ülkelerde daha yaygındır. Düzenli tüketiciler arasında, toz kokaini (kokain hidroklorür) genellikle burundan çeken, sosyal olarak daha entegre kullanıcılar ile kokaini enjekte eden veya bazen opioid kullanımının yanı sıra taş kokain (baz kokain) tüttüren marjinal kullanıcılar arasında geniş bir ayırım yapılabilir. 17,5 milyon Avrupalı yetişkinin (15-64 yaş arası) veya bu yaş grubunun %5,2'sinin yaşamlarının bir noktasında kokaini denediği tahmin edilmektedir. Bunlar arasında, uyuşturucuyu geçen yıl kullanan 15-34 yaş aralığında yaklaşık 2,3 milyon genç yetişkin (bu yaş grubunun %1,9'u) olduğu tahmin edilmektedir.

Yeni Nesil Psikoaktif Madde

Psikoaktif (Psikotrop) maddeler, asıl olarak merkezi sinir sisteminde etkisini gösteren ve beynin işlevlerini değiştirerek algıda, ruh hâlinde, bilinçlilikte ve davranışta geçici değişikliklere neden olan kimyasal maddelerdir. 90'lı yılların başlarında kötüye kullanılan madde çeşidinde az sayıda artış olurken, son yıllarda "yasal kafa yapıcı maddeler" (legal highs), "tasarım maddeler" (designer drugs), "bitkisel kafa yapıcı maddeler" (herbal highs), "araştırma kimyasalları" olarak da bilinen yeni psikoaktif maddelerde büyük bir artış meydana gelmiştir. Yeni nesil psikoaktif maddeler içerisinde sentetik kannabinoidler, katinonlar ve fenetilaminler ve diğer (triptaminler, piperazinler, halusinojen mantarlar, kratom, salvia Divinorum gibi herbal karışımlar, harmine gibi bitkisel maddeler) yer almaktadır. Psikoaktif madde pazarı gün geçtikçe büyümektedir. 2009-2016 yılları arasında 106 ülkeden 739 farklı psikoaktif madde BM'e rapor edilmiştir. Bunlara ulaşmanın kolaylığı, düşük fiyatlı olmaları ve kimyasal yapılarının kolay ortaya çıkarılması yol açmaktadır. Eroin ve kokain üreticiliğinin aksine sentetik uyuşturucuların coğrafi bir alana bağlı olmayışı, bunların üretimini de kolaylaştırmaktadır. AB raporuna göre, hem Avrupa hem de başka yerlerde yeni psikoaktif maddeler fenomeninin ciddi bir kamu sağlığı sorunu teşkil etmeye devam ettiğini göstermektedir. Özellikle sentetik katinonların ve sentetik kanabinoidlerin uyuşturucu pazarındaki payında artış olmakla birlikte bazı yeni psikoaktif madde sınıflarına dair de işaretler bulunmaktadır. Sentetik kanabinoidler de büyüyen bir endişe kaynağıdır. Bazı farmakolojik benzerliklere rağmen bu uyuşturucular esrar ürünleri ile karıştırılmamalıdır. Sentetik kanabinoidler ciddi ve potansiyel olarak ölümcül sonuçları olabilecek çoğunlukla yüksek etkili maddelerdir. Avrupa'nın kimi bölgelerinde sentetik kanabinoidlerin artık evsizler gibi marjinal gruplar arasında ucuz ve güçlü sarhoş ediciler olarak tüketilmekte olduğunu gösteren bulgular vardır. Tespitteki zorluklar, bazı Avrupa cezaevlerinde mahkum sağlığı ve güvenliği açısından ciddi etkilere yol açacak şekilde, sentetik kanabinoidlerin özel bir sorun haline geldiği anlamına gelmektedir. Yeni nesil psikoaktif maddeler birçok durumda yasa dışı uyuşturucuların yerini almış olan 'yasal' maddeler olarak pazarlanmaktadır, diğer başkaları ise olası yeni etkileri keşfetmek isteyen küçük grupları hedeflemektedir. Yeni nesil

psikoaktif maddelerin bazıları özel fiziki dükkanlarda açıktan satılmakta ve çoğunlukla 'yasal keyif verici madde' ürünleri olarak adlandırılmaktadır. Ek olarak, dark net pazarlarında ve yasa dışı pazarlarda bazen kendi adlarıyla, bazen de eroin, kokain, ekstasi ve benzodiazepinler gibi yasa dışı uyuşturucular gibi satılmaktadırlar. Yeni nesil maddelerin %70'i son beş yılda üretilmiştir.

MDMA

MDMA (3,4-metilendiyoksimetamfetamin), kimyasal olarak amfetaminlerle bağlantılı olan ama çok farklı etkileri olan sentetik bir uyuşturucudur. MDMA, tablet şeklinde ("ekstasi" olarak anılmaktadır) tüketilmektedir ve uyuşturucunun toz ve kristal formları da mevcuttur. Yeni MDMA tablet tasarımları çeşitli renklerde, şekillerde ve marka logoları ile sürekli olarak pazara sürülmektedir. İmalatı için gereken kimyasallar ham maddelerin yokluğuna bağlı olarak bir dönem bulunurluğu az olsa da MDMA son yıllarda yeniden yükseliş görmüştür. Tabletlerdeki MDMA'nın ortalama içeriği son yıllarda artmıştır ve bazı serilerdeki yüksek MDMA miktarları zararlar ve ölümlerle ilişkilendirilmiştir. MDMA'nın Avrupa'daki üretimini Belçika ve Hollanda'da yoğunlaştığı görülmektedir. 2015'te Avrupa Birliği'nde 4 MDMA laboratuvarı imha edilmiştir (3'ü Hollanda, 1'i Belçika'da). Avrupa'da üretilen MDMA dünyanın başka yerlerine de ihraç edilmektedir. MDMA Hırvatistan, Romanya'da ve Türkiye'de en sık yakalanan uyarıcı uyuşturucudur. 2017 AB raporuna göre 14 milyon Avrupalı yetişkinin (15-64 yaş arası) veya bu yaş grubunun %4,2'sinin yaşamlarının bir noktasında MDMA/ekstasi denediği tahmin edilmektedir. Uyuşturucu kullanımının en yüksek olduğu yaş grubu arasında daha yakın tarihteki kullanıma ilişkin rakamlar, 2,3 milyon genç yetişkinin (15-34) MDMA'yı son yıl (bu yaş grubunun %1,8'i) kullandığını ifade etmiştir. MDMA çoğunlukla alkol gibi diğer maddelerle birlikte alınmaktadır ve tarihsel olarak özellikle de elektronik dans müziği içeren gece hayatı ortamları ile ilişkilendirilmiştir. Raporda yer alan güncel göstergelere göre, yaygınlığın yüksek olduğu ülkelerde MDMA'nın artık dans kulüpleri ve partiler ile sınırlı niş veya alt kültürel bir uyuşturucu olmadığını göstermektedir; bunun yerine barlar ve ev partileri dahil ana akım gece hayatı ortamlarında çok sayıda genç tarafından kullanılmaktadır.

Afyon

Haşhaşın olgunlaşmamış kapsüllerinin çizilmesi ile akan sıvının katılaşmış halidir. Afyonda bulunan şeker, protein, kauçuk yağı gibi maddeler morfin, narkotin, kodein ve buna benzer zehir içermektedir. Afyon alımı ile merkezi sinir sistemi etkilenir. Nabzın hızlı atması, terleme, cinsel istekte artma, neşelenme, uyku gibi etkilerinin yanı sıra, düşük tansiyon, düşük nabız, iştahsızlık, uykusuzluk gibi uzun süreli etkileri de görülür. Afyon üretimi ise geçtiğimiz yıla göre üçte biri kadar artış göstermiştir. BM raporuna göre, uyuşturucu pazarı 2015'e göre daha büyüktür. Örneğin Kolombiya'da koka çalısı yetiştiriciliği 2013-2015 yıllarına göre %30 artış göstermektedir. Kokain pazarı Avrupa ve Kuzey Amerika'da genişlemektedir. Afyon yetiştiriciliği de geçtiğimiz yıla göre üçte bir oranında artış göstermiştir.

Morfin

Afyonun işlemlerden geçirilmesi suretiyle elde edilir. Afyon içeriğindeki zehirlerden en bilinenidir ve afyondan daha tesirlidir.

Esrar

Kenevir bitkisinden elde edilen esrar, bitkinin yaprakları üzerindeki reçinenin çıkartılması ile reçine esrar, kurutulması ile toz esrar, preslenmesiyle pres esrar elde edilir. Marihuana da bir çeşit kenevir bitki menşeli esrar türüdür. Bu bitkiye kannabis de denilir. Esrar kullanımı kişiye mutluluk, heyecan, moral, cinsel istek gibi etkilerde bulunur. Halüslasyonlar gördürür. 2017 AB raporuna göre, Avrupa uyuşturucu pazarındaki en yaygın opioid eroin dir ve tahmini perakende değeri 6,8 milyar EUR'dur. Dolayısıyla esrar en çok yakalanan uyuşturucudur ve Avrupa'da yakalananların %70'ini oluşturmaktadır. Kokain yakalanan uyuşturucu maddeler arasında ikinci sırada gelmekte (%9) ve onu amfetamin (%5), eroin (%5) ve MDMA (%2) izlemektedir. 87,7 milyon Avrupalı yetişkinin (15-64 yaş arası) veya bu yaş grubunun %26,3'ünün yaşamlarının bir noktasında esrar denediği tahmin edilmektedir. Geçen yıl tahmini olarak bunların 17,1 milyonu olan genç Avrupalı (15-34 yaş arası) veya bu yaş grubunun %13,9'u esrar kullanmıştır, bunların 10 milyonu 15-24 yaş aralığındadır (bu yaş grubunun %17,7'si). Önceki yılda yaygınlık oranları 15-34 yaş grubunda Romanya'daki %3,3 ile Fransa'daki

%22 oranları arasında değişmektedir. Geçen yıl esrar kullanan genç insanlar arasında, erkeklerin kadınlara oranı ikiye birdir. Genel popülasyon anketlerine dayanarak, Avrupalı yetişkinlerin yaklaşık %1'inin günlük veya neredeyse günlük esrar kullanıcısı olduğu – yani, geçen ay 20'nin üzerinde gün uyuşturucu kullandığı tahmin edilmektedir. Bunların %30 kadarı daha yaşlı, 35-64 yaş arası uyuşturucu kullanıcılarıdır ve dörtte üçten fazlası erkektir.

Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ile Organize Suçluluk ve Terör Arasındaki İlişki

Europol'e göre, Avrupa'da uyuşturucu madde kaçakçılığını gerçekleştiren grupların üçte ikisi birden çok suç alanında faaliyet göstermektedir. Bunun anlamı, organize suç örgütlerinin uyuşturucu suç trafiğine de hakim olduğudur. Örgütlerin başlıca suç alanları, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve silah kaçakçılığıdır. Europol Avrupa Birliği genelinde 2017'de 5000'e yakın uluslararası organize suç grubunun faaliyet gösterdiğini ve bunların üçte birinden fazlasının- %35 civarı-da uyuşturucu trafiğinde faaliyet gösterdiğini tahmin etmektedir. Bu durum, uyuşturucu ticaretinin diğer suç türlerinden çok daha fazla yaygın olduğuna işaret etmektedir. BM raporu'na göre, uyuşturucu ticareti uluslararası bağlamda dört alanda bağlantılıdır. Bunlar organize suçluluk, yasadışı finansal akım, yolsuzluk ve terörizm.

Organize suç örgütleri yaklaşık 100 yıldır uluslararası uyuşturucu ticaretinin içinde yer almaktadırlar. Bu süreçte, teknolojinin yanı sıra politik alandaki değişiklikler, kanunlar ile birlikte örgütlerin de yapıları ve işleyiş şekilleri değişikliğe uğramıştır. Europol, bu örgütlerin hiyerarşik yapılarının son dönemlerde dikeyden yatay bir yapıya geçiş gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunlar, hücrenel ve daha az sabit ya da kalıcı hiyerarşik yapılardır. Daha küçük gruplar, yakalanma riskine ya da hiyerarşik yapıdaki sorunlarına binaen uluslararası örgütlere dahil olmaktadır. Organize suç örgütleri, teknolojik gelişmeleri de kendi lehlerine kullanmaya başlamıştır. Örgütler, drone dahil her türlü teknolojik gelişmeleri de kendi lehlerinde kullanmaktadır. Bu yapılar özellikle 1980 ve 1990'larda zirveye ulaşmıştır. Bu grupla ayrıca insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve silah kaçakçılığı ile de bağ-

lantısı bulunmaktadır. Uyuşturucu suç pazarı organize suç örgütleri için kilit rol oynamaktadır. Avrupa'da yasadışı uyuşturucu sadece organize suç pazarının en büyük payını oluşturmamakta aynı zamanda organize suç grupları arasında rekabet ve işbirliğinde önemli rol oynamaktadır.

Uyuşturucu madde ticaretinin en büyük organizatörleri şüphesiz ki terör örgütleridir. Uyuşturucu madde ticareti, terör gruplarının silah temini ve diğer gerekleri için en önemli gelir kaynağıdır. Taliban, El Kaide, DAEŞ, Boko Haram, FARC, PKK gibi terör örgütlerinin gelir kaynağının önemli bir kısmını uyuşturucu kaçakçılığı oluşturmaktadır. Örneğin, terör örgütlerinin 2016 yılında Afganistan'dan afyon kaçakçılığı 150 milyon dolar civarındadır. Kolombiya'da FARC, kokain sektöründe Nijerya'da Boko Haram eroin sektöründe, Taliban Afganistan'da afyon sektöründe ticareti elinde bulundurmaktadır. DAEŞ 2014 yılında bu örgütler arasında uyuşturucu ticaretinde 2 milyar dolar ile en çok gelir elde eden grup olmuştur. Amerikan bilim adamları Federasyon'u raporuna göre, PKK da kurulduğundan bu yana terör propagandasını gerçekleştirmek amacıyla uyuşturucu trafiğini kullanmaktadır. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle uyuşturucu trafiğinde transit ülke pozisyonundadır. PKK, bu transferin gerçekleşmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Afganistan, İran ve Pakistan'dan gelen eroinin büyük bir kısmı Türkiye üzerinden geçerek Batı Avrupa'ya sevk edilmektedir. İtalya, Almanya, Hollanda ve İskandinav ülkelerde uyuşturucunun sevkiyatında ve dağıtımında ise özellikle 1980 sonrasında Avrupa'ya kaçan PKK yandaşları ve onların uzantılarının katılımı çok büyüktür. (<https://fas.org/irp/world/para/docs/studies5.htm>) INTERPOL'ün 1992 yılındaki raporuna göre, PKK ve 178 adet terörist faaliyetlerde bulunan organizasyonun uyuşturucu trafiğine karıştığı yer almaktadır. Rapor dönemindeki Interpol'ün narkotik ofis başkanı, PKK'nın Türkiye'deki PKK yandaşlığını desteklemek amacıyla çok ciddi bir biçimde uyuşturucu kaçakçılığı gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. 1994 tarihinde Almanya başsavcılığı, PKK'nın Avrupa uyuşturucu trafiğinde etkinliğini ve sağlanan paranın silahlanmaya yatırıldığını beyan etmiştir. İtalyan polisi, PKK'nın İtalya'daki uyuşturucu sevkiyatını yönettiği ve sağlanan para ile silahlandığını ifade etmiştir. Bütün bu ifadeler, PKK'nın Avrupa eksenli uyuşturucu kaçakçılığında 1980lerin başından beri aktif ve öncü rol oy-

nadığını göstermektedir. İlerleyen yıllarda sadece seviyat değil aynı zamanda üretim ve satışta da geniş bir alanda faaliyet göstermiştir. Kısaca, PKK, batı Avrupa'da üretim, kullanım, marketing, seviyat gibi uyuşturucu trafiğinin her alanında full servis hizmet vermektedir. İngiliz Suç İstihbarat Ulusal Servisi'ne göre, 1993 tarihinde uyuşturucu trafiğinden PKK 75 milyon dolarlık bir gelir elde etmiştir. Dahası uyuşturucu kaçakçılarına karşı gerçekleştirilen operasyonlarda elde edilen gelir ile PKK'nın silahlandığı ortaya konmuştur. 2013 Türkiye uyuşturucu raporunda da PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu ticaretinin her aşamasında yer aldığı ve örgüte çok önemli meblağlar kazandırdığı yer almaktadır. Bu rapora göre PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu ticaretinde aldığı role ilişkin deliller şu şekildedir. i) örgütün uyuşturucu ticaretinde oynadığı rol çok sayıda (375) operasyonla ortaya konmuştur. ii) örgütün uyuşturucu ticaretindeki rolü yakalanan/ teslim olan militanlar ve uyuşturucu kaçakçılarının verdiği yaklaşık 1000 ifade ile dile getirilmiştir. PKK'nın en üst düzey lideri konumunda bulunan şahıslar yakalandıktan veya teslim olduktan sonra örgütün uyuşturucu ticaretine karıştığını açıkça ifade etmiştir. iii) PKK terör örgütüne ait yaklaşık 60 hücre evi veya sığınaktan uyuşturucu ele geçirilmiştir. iv) İnterpol, Europol ve daha birçok uluslararası kuruluş tarafından PKK'nın uyuşturucu ticaretinden önemli finansman sağladığı ifade edilmiştir. v) ABD Hazine Bakanlığı tarafından 13 PKK yöneticisi, PKK ile bağlantılı 3 şirket ve örgütün kendisi Kingpin listesine alınmıştır. vi) Dünya çapında yayınlanan birçok bilimsel makale ve araştırma raporu PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu ticaretinde oynadığı rolü açıkça ifade etmiştir. (<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/contending-with-the-pkks-narco-terrorism>; <https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/vol1/223081.htm>; <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10576100701558620?src=recsys>)

Uyuşturucu Kaçakçılığı ve Teknoloji Kullanımı

Teknolojik gelişmeler ve internet, uyuşturucu madde alım-satımı konusunda sınırsız bir pazar sunmaktadır. Teknolojinin gelişmesi, kaçakçılar için yeni fırsatların doğmasına neden olmuştur.

Müşteriler ile doğrudan temas kurma zorunluluğunun olmaması, bitcoin gibi kripto para metodları ile ödemelerin gerçekleştirilebilir olması, internet üzerinden uyuşturucu satışını arttıran faktörlerdir. AB 2017 raporuna göre, geçtiğimiz on yıl içinde fiziksel uyuşturucu pazarının gelişimi ile internet ortamının gelişimi arasında bir paralellik bulunduğu gözlemlenmiştir. Bazı çevrimiçi satıcılar, genellikle kontrol edilmeyen ara kimyasalların, yeni psikoaktif maddelerin veya sahte olabilecek ilaçların perakende pazarlaması için yüzey ağı kullanmaktadır. Diğer satıcılar derin ağda, alıcı ve satıcının kimliğini gizleyen teknolojilerin desteğiyle karanlık pazarlar üzerinden çalışmaktadır. Bu pazarlar eBay ve Amazon gibi yasal pazarlama ortamları ile benzer özelliklere sahiptir ve müşteriler ürün ve satıcı araması ve karşılaştırması yapabilir. Sunucuların hem işlemlerini hem de fiziksel konumlarını gizli tutmak için çeşitli stratejiler uygulanmaktadır. İzlenebilirliği daha zor ödemeler yapmak için bitcoin ve litecoin gibi gizli para birimleri ile pazar katılımcıları arasındaki şifreli iletişim kullanılmaktadır. AB raporuna göre, darknet pazarında yapılan satışların çoğu uyuşturucu bağlantılı satışlardır. 2011 ile 2015 arasında 16 büyük darknet pazarını inceleyen yakın tarihli bir çalışmada, uyuşturucu satışlarının küresel darknet pazarlarının toplam ekonomik kazançlarının %90'ından fazlasını oluşturduğu tahmin edilmektedir. Çalışma dönemi boyunca, 80 milyon EUR olarak tahmin edilen tüm darknet uyuşturucu satışının yarıya yakınının (%46) Avrupa'daki satıcılardan kaynaklandığı rapor edilmiştir. Satış hacmi sırasıyla Avrupa'daki ana kaynak ülkeler Almanya, Hollanda ve Birleşik Krallık olup, uyarıcılar özellikle de MDMA ve kokain en çok satış geliri getirenlerdir. Darknet, kullanıcılarına kripto ödeme metodları kullanmak suretiyle uyuşturucu satın alabilme olanağı sağlamaktadır. Genellikle ecstasy, kokain ve yeni nesil psikoaktif maddeler satılmaktadır. Organize suç örgütleri suç pazarını darknet üzerinden gerçekleştirmektedir. Darknet, kullanıcılarının anonim bir biçimde mal ve servis hizmet alış satışını gerçekleştirdiği ve genellikle kripto ödeme yöntemi olan bitcoin ve diğer ödeme metodları ile gerçekleştirdiği kripto bir ağıdır. Anonimlik, satıcı ve alıcılar için yakalanma riskini azaltmakta ve bu nedenle yasadışı faaliyet gerçekleştirenler tarafından kullanılmaktadır.

Uyuşturucu Kaçakçılığının Ekonomik Etkileri

Yasadışı faaliyetlerin finansal öneminin tespiti cezai faaliyetlerin boyutunun tahmin edilmesi bakımından önem arz etmektedir. Yasadışı finansal akışta her yıl milyar dolarlarca rakamlar uyuşturucu kaçakçılığı vasıtasıyla el değiştirmektedir. Örneğin uyuşturucudan elde edilen gelir, A.B.D., İngiltere, Hollanda ve İtalya'da en büyük ikinci suç gelir kaynağını oluşturmaktadır. 2013 yılında Avrupa Birliği'nde uyuşturucu ticaretinden elde edilen meblağın yaklaşık 24.3 milyar Euro olduğu tespit edilmiştir. Bu rakam, dünya üzerinde yasadışı faaliyetler neticesinde elde edilen gelir kaleminde ikinci en büyük sektördür. 2014 yılında uyuşturucu satışından elde edilen gelir, bütün uluslararası organize suç örgütlerinin elde ettiği gelirin dörtte birine denk gelmektedir. AB'nin istatistik ofisi Eurostat'a göre 2015 yılında 21 Avrupa birliği üye ülkesinin yaklaşık toplamda 21 milyar Euro parayı uyuşturucuya harcadığı ifade edilmektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı vergi kaçakçılığını da ortaya çıkarmaktadır.

Bu yasadışı faaliyet, kara para aklama sektöründe de kullanılmaktadır. Transcrime tarafından gerçekleştirilen çalışma göstermektedir ki Batı Avrupa ülkelerinde elde edilen yasa dışı uyuşturucu gelirlerinin %25 ila %45'i kara para aklama amacıyla yatırıma dönüştürülmektedir. Kaçakçılıktan elde edilen gelir akışının kara para aklama gibi yollar ve nihayetinde yasal ekonomik akıma kazandırılması kısa vadede ülkelerin ekonomisine olumlu yönde etki yapmakta, yatırımları arttırmakta ise de uyuşturucudan elde edilen gelir, emlak satın alma, yatırım yapma ve işyeri açma gibi amaçlarla kullanılmaktadır. Bu da gerçekte hangi sektör olursa olsun adil rekabeti baltalamaktadır. Emlak fiyatlarını makul ötesinde arttırma, iş sektöründeki adil iş adamlarına yatırım alanı bırakmama, yolsuzluğu arttırma, yabancı yatırımcının uzaklaşması ve nihayetinde ekonomik istikrarı erozyona uğratmaktadır. Kara para aklamanın ayrıca ülkelerin ekonomik gelişmişliklerinin üzerinde de etkisi olmaktadır. OECD'nin 17 ülke üzerinde gerçekleştirdiği çalışmalarda kara para aklamada 1 milyar dolarlık bir artış toplam ekonomik gelişimi 0.03 ila 0.06 oranında azaltmaktadır. Bu durum ülkelerin ekonomik büyümelerinde gerekli olan rekabet hukuku gibi hukuk kurallarının uygulanmasını da etkileyecek adil rekabet ortamının olmadığı bir ülkede uluslararası yatırımlar da yer almayacaktır. Zira, kara para aklama yolsuzluğu etkilemekte ve

arttırmakta, bu durumun da doğrudan yabancı yatırımın üzerinde tesiri olmaktadır. Yolsuzluğun doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişte büyük bir azalmaya neden olduğu da bilinen bir gerçektir. Bu nedenle yolsuzluk ile uyuşturucu ticareti arasında da karşılıklı birbirlerini güçlendiren bir ilişki ağı olduğu belirtilmektedir. Yolsuzluk, yasadışı uyuşturucu üretimi ve ticaretini cesaretlendirmekte, elde edilen gelir de yolsuzluğa sevk edilmektedir. Organize suç örgütlerinin elde ettikleri gelirlerin bir kısmını hukuki takibattan korunmak ve diğer başka amaçlar için yerel kamu otoritelerine veya iş dünyasına aktarmaları da yolsuzluğu arttırmaktadır. 2013 Türkiye Uyuşturucu Raporunda da suçtan elde edilen veya aklama yoluyla yasal finansal sistem içine sokulan suç gelirlerinin, ülkenin ekonomik, finansal, hukuki sistemine olduğu gibi toplumun genel olarak sosyal ve ahlaki yapısına yönelik çok yönlü olumsuz etkileri de bulunduğu tespit edilmiştir. TCK 282.maddesi de suçtan kaynaklanan malvarlığı değerini aklamayı suç haline getirmiştir.

Alkol ve Uyuşturucu Madde Suçlarında Hukuksal Durum

Türk ceza hukukunda alkol kullanmak tek başına bir suçu teşkil etmemektedir. Ancak, alkolün tesiri altında suç işlenmesi halinde faillerin daha kolay suç işledikleri tespit edilen bir gerçektir. Alkollü olarak herhangi bir suç işlenmesi bile Kabahatler Kanunu 35.maddesi sarhoş olarak başkalarının huzur ve sükûnunu bozacak şekilde davranışlarda bulunmayı kabahat olarak kabul etmiş, ayrıca, sarhoşluğun etkisi geçinceye kadar da kontrol altında tutulmasını salık vermiştir. Bunun için, alkollü kişinin başkalarının huzurunu ve sükûnunu bozacak şekilde hareket etmesi gerekmektedir. Kendi evinde, diğer aile bireylerinin ya da komşularının huzurunu bozması da bu kapsamda değerlendirilir. Ayrıca açık alanlarda da başkalarını rahatsız etme bu kapsamdadır.

Uyuşturucunun, kullanılmasından ticaretine kadar her türü suçtur. Türk Ceza Kanunu üçüncü bölüm kamunun sağlığına karşı suçlar başlığı altında 188 ve devamı maddelerde uyuşturucu madde imal ve ticareti, uyuşturucu madde kullanımını kolaylaştırma, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmayı suç haline getirmiştir. Buna göre;

Madde 188- (1) Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.(2)

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı fiilinin diğer ülke açısından ithal olarak nitelendirilmesi dolayısıyla bu ülkede yapılan yargılama sonucunda hükümlenen cezanın infaz edilen kısmı, Türkiye'de uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı dolayısıyla yapılacak yargılama sonucunda hükümlenen cezadan mahsup edilir.

(3) Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak ülke içinde satan, satışı arz eden, başkalarına veren, sevk eden, nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden, bulunduran kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.(1)(2) (Ek cümle: 18/6/2014 – 6545/66 md.) Ancak, uyuşturucu veya uyarıcı madde verilen veya satılan kişinin çocuk olması hâlinde, veren veya satan kişiye verilecek hapis cezası on beş yıldan az olamaz.

(4) (Değişik: 27/3/2015-6638/11 md.) a) Yukarıdaki fıkralarda belirtilen uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin eroin, kokain, morfin, sentetik kannabinoid ve türevleri veya bazmorfin olması,

b) Üçüncü fıkradaki fiillerin; okul, yurt, hastane, kışla veya ibadethane gibi tedavi, eğitim, askerî ve sosyal amaçla toplu bulunulan bina ve tesisler ile bunların varsa çevre duvarı, tel örgü veya benzeri engel veya işaretlerle belirlenen sınırlarına iki yüz metreden yakın mesafe içindeki umumi veya umuma açık yerlerde işlenmesi, hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(5) (Değişik: 18/6/2014 – 6545/66 md.) Yukarıdaki fıkralarda gösterilen suçların, üç veya daha fazla kişi tarafından birlikte işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında, suç işlemek için teşkil edilmiş bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenmesi hâlinde, verilecek ceza bir kat artırılır.

(6) Üretimi resmi makamların iznine veya satışı yetkili tabip tarafından düzenlenen reçeteye bağlı olan ve uyuşturucu veya uyarıcı madde etkisi doğuran her türlü madde açısından da yukarıdaki fıkralar hükümleri uygulanır. (Ek cümle: 29/6/2005 – 5377/22 md.) Ancak, verilecek ceza yarısına kadar indirilebilir.

(7) Uyuşturucu veya uyarıcı etki doğurmamakla birlikte, uyuşturucu veya uyarıcı madde üretiminde kullanılan ve ithal veya imali resmi makamların iznine bağlı olan maddeyi ülkeye ithal eden, imal eden, satan, satın alan, sevk eden, nakleden, depolayan veya ihraç eden kişi, sekiz yıldan az olmamak üzere hapis ve yirmibin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılır.(1)(2)

(8) Bu maddede tanımlanan suçların tabip, dış tabibi, eczacı, kimyager, veteriner, sağlık memuru, laborant, ebe, hemşire, diş teknisyeni, hastabakıcı, sağlık hizmeti veren, kimyacılıkla veya ecza ticareti ile iştigal eden kişi tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma(3)

Madde 190- (1) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırmak için;

- a) Özel yer, donanım veya malzeme sağlayan,*
- b) Kullanıcıların yakalanmalarını zorlaştıracak önlemler alan,*
- c) Kullanma yöntemleri konusunda başkalarına bilgi veren,*

Kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını alenen özendirilen veya bu nitelikte yayın yapan kişi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.(1)(2)

(3) Bu maddede tanımlanan suçların tabip, dış tabibi, eczacı, kimyager, veteriner, sağlık memuru, laborant, ebe, hemşire, diş teknisyeni, hastabakıcı, sağlık hizmeti veren, kimyacılıkla veya ecza ticareti ile iştigal eden kişi tarafından işlenmesi halinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır.

Madde 191- (Değişik: 18/6/2014 – 6545/68 md.)

(1) Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Bu suçtan dolayı başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 171 inci maddesindeki şartlar aranmaksızın, beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir. Cumhuriyet savcısı, bu durumda şüpheliyi, erteleme süresi zarfında kendisine yüklenen yükümlülüklerle uygun davranmadığı veya yasakları ihlal ettiği takdirde kendisi bakımından ortaya çıkabilecek sonuçlar konusunda uyarır.

(3) Erteleme süresi zarfında şüpheli hakkında asgari bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbiri uygulanır. Bu süre Cumhuriyet savcısının kararı ile üçer aylık sürelerle en fazla bir yıl daha uzatılabilir. Hakkında denetimli serbestlik tedbiri verilen kişi, gerek görülmesi hâlinde denetimli serbestlik süresi içinde tedaviye tabi tutulabilir.

(4) Kişinin, erteleme süresi zarfında;

- Kendisine yüklenen yükümlülüklerle veya uygulanan tedavinin gereklerine uygun davranmamakta ısrar etmesi,
- Tekrar kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi veya bulundurması,
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, hâlinde, hakkında kamu davası açılır.

(5) Erteleme süresi zarfında kişinin kullanmak için tekrar uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alması, kabul etmesi

veya bulundurması ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanması, dördüncü fıkra uyarınca ihlal nedeni sayılır ve ayrı bir soruşturma ve kovuşturma konusu yapılmaz.

(6) Dördüncü fıkraya göre kamu davasının açılmasından sonra, birinci fıkrafta tanımlanan suçun tekrar işlendiği iddiasıyla açılan soruşturmalarda ikinci fıkra uyarınca kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilemez.

(7) Şüpheli erteleme süresi zarfında dördüncü fıkrafta belirtilen yükümlülüklerle aykırı davranmadığı ve yasakları ihlal etmediği takdirde, hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilir.

(8) Bu Kanunun;

- 188 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti,
- 190 inci maddesinde tanımlanan uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma, suçundan dolayı yapılan kovuşturma evresinde, suçun münhasıran bu madde kapsamına girdiğinin anlaşılması hâlinde, sanık hakkında bu madde hükümleri çerçevesinde hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilir.

(9) Bu maddede aksine düzenleme bulunmayan hâllerde, Ceza Muhakemesi Kanununun kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin 171 inci maddesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına ilişkin 231 inci maddesi hükümleri uygulanır.

(10) (Ek: 27/3/2015-6638/12 md.) Birinci fıkradaki fiillerin; okul, yurt, hastane, kışla veya ibadethane gibi tedavi, eğitim, askerî ve sosyal amaçla toplu bulunulan bina ve tesisler ile bunların varsa çevre duvarı, tel örgü veya benzeri engel veya işaretlerle belirlenen sınırlarına iki yüz metreden yakın mesafe içindeki umumi veya umuma açık yerlerde işlenmesi hâlinde verilecek ceza yarı oranında artırılır.

yaşama ilişkilendir

T.C.
YARGITAY
10. CEZA DAİRESİ
E. 2014/2420
K. 2017/1276
T. 31.3.2017

cu madde satın alması sebebiyle parmak izinin çıkmış olabileceğine dair savunmasının aksine, diğer sanıkların uyuşturucu madde ticareti yapma suçuna iştirak ettiğine ilişkin, kuşku sınırlarını aşan yeterli ve kesin delil bulunmadığı, parmak izinin çıkması sebebiyle bu maddelerden aldığı kabulü gerektiği, dolayısıyla sabit olan fiilin kullanmak için uyuşturucu madde satın almaktan ibaret olduğunun gözetilmesi gerekir.”

“ÖZET: Ele geçirilen uyuşturucu madde paketlerinden birinin üzerinde parmak izi çıkan sanığın, söz konusu paketlerin içinden olay öncesi seçerek uyuşturucu

Kaynak: <http://www.kazanci.com/kho2/ibb/files/10cd-2014-2420.htm> (e.t. 28.7.2017)

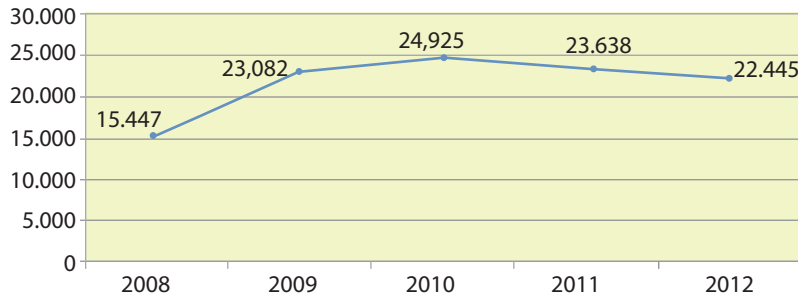
AB 2012 yılı raporuna göre, Türkiye’de 2012 yılında gerçekleşen toplam 83.133 uyuşturucu olayı suç türlerine göre incelendiğinde; 71.734 olayın (%86,29) kullanma amaçlı uyuşturucu madde satın alma/kabul etme/bulundurma (TCK m:191), 11.397 olayın (%13,71) uyuşturucu madde imal ve ticareti (TCK m:188) ve 2 olayın ise kullanımı kolaylaştırma (TCK m:190) kapsamında gerçekleştiği anlaşılmıştır. Türkiye’de Genel Nüfusta Tütün, Alkol ve Madde Kullanımına Yönelik Tutum ve Davranış Araştırması (TUBİM GPS Araştırması); 2011 yılında TUBİM tarafından, TÜİK tarafından belirlenen 25 ilde, yüz yüze görüşme yöntemi ile yapılmıştır. Çalışmada toplam 8.045 kişiye ulaşılmıştır. Bu araştırmaya göre Uyuşturucu madde kullanıcılarının %55,38’inin sabikasının olmadığı, %44,62’sinin ise sabikasının olduğu görülmektedir. Bu sonuç, daha önce suç işlemiş olan şahıslarda uyuşturucu madde kullanımının daha yaygın olduğu ile ilgili inanın yanlış olduğunu göstermektedir. Sabıkası olan kullanıcıların sabıka türlerine göre dağılımı incelendiğinde; %39,37’sinin madde bağlantılı konularda, %30,17’sinin madde dışı konularda, %30,46’sının ise hem madde bağlantılı hem de madde dışı konularda sabikasının olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte ankete katılan şahıslar içerisinde sabıkası olan uyuşturucu madde kullanıcılarının %69,83’ünün uyuşturucu madde bağlantılı suçlar ile ilgili sabikasının olduğu anlaşılmaktadır.

Uyuşturucu ve uyarıcı madde suçlarının konusunu oluşturan “uyuşturucu ve uyarıcı madde” kavramından neyin anlaşılması gerektiğini ortaya koymak gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan en önemli sorunlardan biri, yeni keşfedilen bir uyuşturucu veya uyarıcı maddenin TCK’da düzenlenen suçların konusunu oluşturup oluşturmayacağı hususudur. Bir kimsenin üzerinde yakalanan ve uyuşturucu veya uyarıcı etki

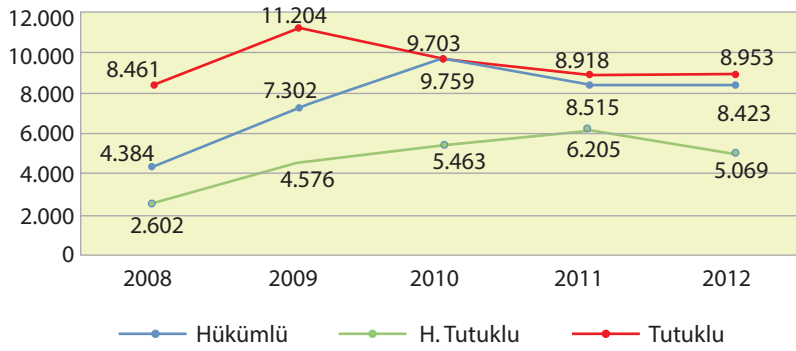
gösterdiği ve bağımlılık yaptığı tıbbi olarak belirlenen bir maddenin, TCK’da düzenlenen suçların konusunu oluşturabilmesi için, ülkemizde yürürlükte bulunan konuyla ilgili 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanun ve 3298 sayılı Uyuşturucu Maddelerle İlgili Kanunda açıkça isminin sayılmış veya taraf olduğumuz uluslararası sözleşmelerin ekinde yer alıp 2313 sayılı yasanın 19. maddesi gereğince Bakanlar Kurulu kararı ile yasa kapsamına alınmış olması gerekmektedir. Çünkü uyuşturucu ve uyarıcı madde kavramının ne anlama geldiği kanunlarda tanımlanmamıştır. Kanunda bu maddelerin neler olduğu hususunda sayma yoluna da gidilmemiştir. Belli başlı uyuşturucu maddelerin (eroïn, kokain, morfin, bazmorfin) yapılmasının daha ağır cezalandırılması nedeniyle isimleri açıkça belirtilmiştir.

Kanunda uyuşturucu ve uyarıcı maddelerin adlarının zikredilmemesindeki amaç uyuşturucu veya uyarıcı maddelerin veya aynı etkiyi yapan ilaç veya sentetik maddelerin kötüye kullanılmalarının da cezalandırılmaları ve böylece psikotrop madde olarak, uyuşturucu veya uyarıcı etki yapan ve kişilerde bağımlılık meydana getiren bütün maddelerin, bu suçun konusunu oluşturacağını kabul edilmesidir.

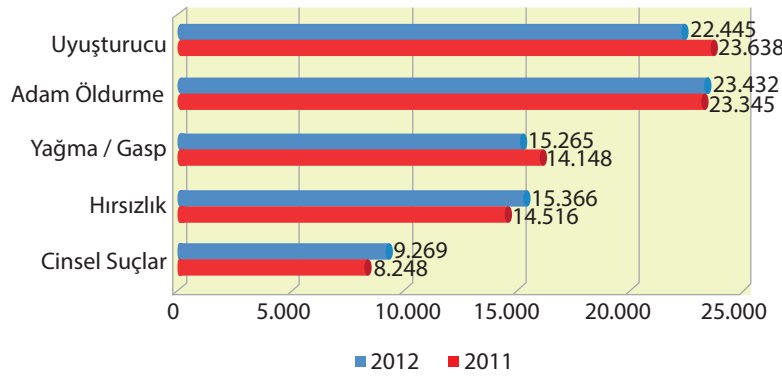
Neticede kanun koyucu, uyuşturucu ve uyarıcı maddelere karşı mücadelede toplumun sağlığını etkin bir şekilde korumak amacıyla, sonradan laboratuvar ortamında olsun ya da olmasın üretilen ve uyuşturucu veya uyarıcı etki yaparak kişilerde bağımlılık yapan herhangi bir maddenin bu suçların konusunu oluşturacağını kabul etmiştir. Herhangi bir maddenin belirlenen nitelikte olduğu Adli Tıp Kurumunun ilgili İhtisas Dairesi tarafından belirlendikten sonra, bu maddenin TCK’da tanımlanan suçların konusunu oluşturabilmesi için, yukarıda anılan ulusal veya uluslararası herhangi bir metinde isminin geçmesine veya Bakanlar Kurulu kararıyla listeye alınmış olmasına gerek yoktur.

Şekil 8.1 Uyuşturucu madde bağlantılı suçlardan ceza infaz kurumlarında bulunanların sayısı:

Şekil 8.2 Ceza İnfaz Kurumlarında Uyuşturucu Madde Bağımlı Suçlar nedeniyle bulunan tutuklu, hükmen tutuklu ve hükümlülerin sayısı:

Şekil 8.3 Suç gruplarına göre 2011-2012 yılları

Uyuşturucu tüm Avrupa ülkelerinde suçtur ancak kanunlarda öngörülen cezalar arasında büyük farklılıklar göze çarpmaktadır. Bu farklılık, cezalandırmanın caydırıcılığının etkililiği konusunda farklı ulusal görüşlerin bulunması, bir ülkenin ceza yasası sistemini etkileyen ulusal tarihsel ve kültürel faktörler gibi etmenlerin sonucu olabilir. Mevzuatta farklı maddeler için benzer cezalar içerse de birçok ülkede cezalar maddeye göre değişebilmekte, bu da yargıçların farklı uyuşturucuların topluma verdiği zarar algısını dikkate aldığını göstermektedir.

Türkiye’de Uyuşturucu Madde ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığına İlişkin Durum

Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi her yıl düzenli olarak Avrupa Uyuşturucu Raporu yayınlamaktadır. Bu rapor, Avrupa genelindeki AB’ye üye ülkelerle, Türkiye ve Norveç’in de yer aldığı 30 ülkedeki uyuşturucu kullanımı durumu ve ilişkili müdahaleler hakkında en son verilerin sunulduğu, ulusal uyuşturucu

trendlerine ve Avrupa ülkelerinde meydana gelen politika ve uygulamayla ilgili gelişmelere ilişkin erişilebilir bilgiler içermektedir. Rapor, en güncel verileri ve son durumu yansıtmaya bakımından Türkiye için de önem arz etmektedir. Genel olarak 2017 raporunun en önemli tespiti, Avrupada yüksek düzeyde hastalık ve ölüm oranıyla ilişkilendirilmeye devam eden maddeler olan yasa dışı opioidler pazarındaki potansiyel olarak endişe verici bazı değişikliklerdir. Raporda yer alan ülkelerde esrar düzenlemesi ve kullanımına yönelik tavırlar kayda değer bir fark göstermektedir. Yine de, esrarın kişisel kullanıma yönelik üretimine izin verme ve esrarı tıbbi tedavi için serbest bırakma gibi seçeneklerin bazı ülkelerde giderek daha çok ilgi gördüğü canlı bir tartışma gerçekleşmektedir. Avrupa’nın en yaygın kullanılan yasa dışı uyarıcı uyuşturucuları – kokain, MDMA ve amfetamin – çok çeşitli ve coğrafi olarak farklılık gösteren kullanım kalıpları ile ilişkilendirilmeye devam etmektedir ve tümünün de on yıl öncekinden daha yüksek saflığa sahip olduğu rapor edilmiştir. Bu yasa dışı uyuşturucu pazarı sektörü, katinonlar ve fenetilaminler dahil

yeni uyarıcıların girişiyle daha da karmaşıklaşmıştır. Geçtiğimiz yılın raporu, yüksek dozda MDMA tabletlerinin bulunabilirliği ve kullanımındaki artışları vurgulamıştı ve bu trend en son verilerde de görülebilir. Yakalanan tabletlerde görülen yüksek MDMA içeriği, üreticilerin uyuşturucuyu imal etmek için gerekli ara kimyasalları bulmada hiçbir zorluk yaşamadığını göstermektedir. Yakalananlara yönelik veriler Avrupa'nın küresel MDMA pazarı için önemli bir üretici olmayı sürdürdüğünü de göstermektedir. Avrupa'nın kuzeyi ve ortasında, amfetamin ve daha az olmak üzere metamfetamin uyuşturucu pazarında kokainden daha önemli rol oynamaktadır. Amfetaminler açısından daha önce de endişe konusu olan bir dizi gelişme rapor edilmiştir. Bunlar arasında ara kimyasalların bulunabilirliğindeki ve sentezleme rotalarındaki değişimler; metamfetamin pazarının genişlemesi ve enjeksiyon ve bununla ilişkili zararların artan seviyelerine dair bazı bulgular yer almaktadır. Türkiye tarafından rapor edilen çok fazla sayıdaki yakalamalar, hem ciddi bir tüketici pazarı olduğunu hem de ülkenin Avrupa Birliği, Ortadoğu ve Asya arasında uyuşturucu ticareti rotalarındaki konumunu göstermektedir. 2015'te, Yunanistan ile Türkiye'nin en yüksek yakalama miktarlarına sahip olduğu 335 kenevir yağı yakalama vakası rapor edilmiştir. Türkiye'deki eroin yakalaması 2015'te 8,3 tona inmiş (bu rakam halen diğer tüm Avrupa ülkelerinin toplamından fazladır), aynı dönemde, yakalama sayısı ise yükselmiştir. 2015 yılında, AB Üye Ülkelerince 4,7 tona denk gelen 34.000 amfetamin yakalaması raporlanmıştır. Genel olarak Avrupa Birliği'nde yakalanan amfetamin miktarı artmış, 2002 ile 2015 arası dönemde 4 ila 6 ton arasında dalgalanmıştır (Şekil 1.7). Metamfetamin yakalamaları çok daha düşüktür. Avrupa Birliği'nde 2015'te 0,5 tona denk gelen 7700 yakalama rapor edilmiştir ve en yüksek miktar Çek Cumhuriyeti tarafından yakalanmıştır. 2015'te, Türkiye (3,8 ton amfetamin e 0,3 ton metamfetamin) ve Norveç'te de (0,1 ton metamfetamin) büyük miktarlarda amfetamin yakalamaları gerçekleşmiştir. Hem yakalanan metamfetamin miktarı hem de yakalama sayıları 2002 yılından beri yükseliş eğilimi göstermektedir.

Eroin Avrupa'ya dört ana kaçakçılık rotası üzerinden girmektedir. En önemli ikisi 'Balkan rotası' ve 'güney rotası'dır. Bunlardan ilki Türkiye'den Balkan ülkelerine (Bulgaristan, Romanya veya Yunanistan) ve orta, güney ve batı Avrupa'ya gider. Bal-

kan rotasında Suriye ve Irak'ı da kapsayan bir yan rota da ortaya çıkmıştır. İran ve Pakistan'dan gelen nakliyelerin Avrupa'ya hava veya deniz yoluyla doğrudan ya da Afrika ülkeleri üzerinden geçerek girdiği güney rotası, son yıllarda önem kazanmıştır. 'Kuzey rotası' ve güney Kafkaslardan Karadeniz üzerinden geçen rotalar da diğerleridir.

2013 AB raporuna göre; Balkan rotası üzerinde bulunan Türkiye, 2012 yılında da yoğun bir şekilde afyon ve türevlerinin kaçakçılığına maruz kalmaya devam etmiştir. Türkiye pazarlarına ulaşan afyon, bazmorfin ve eroinin temel kaynağı Afganistan'dır. Türkiye'de afyon ve türevlerinin (opiyatların) bulunabilirliği Afganistan'da gerçekleşen üretimle yüksek (0,93) korelasyon göstermektedir. Afyon ve türevleri Afganistan'dan sonra büyük oranda İran İslam Cumhuriyeti'ni takip ederek Hakkari, Van ve Ağrı illerinden Türkiye'ye ulaşmaktadır. Avrupa ülkelerinde görülen eroin talebini karşılamak üzere Türkiye üzerinden önemli miktarlarda eroin sevkiyatı yapılmaya devam etmektedir. Son yıllarda Türkiye'de eroin olaylarında yakalanan yabancı uyruklu şahısların sayısında önemli bir artış görülmüştür. 2010 ve 2012 yılları arasında 1 kg ve üstü eroin kaçakçılığına karışan 492 yabancı uyruklu şahıs yakalanmıştır. En önemli gelişmelerden biri Türkiye'de eroin olaylarında giderek artan oranda Avrupalının yakalanmasıdır.

Son yıllarda Türkiye'de esrar maddesinin üretim, kaçakçılık ve kullanımında önemli artışlar görülmektedir. Avrupa'da olduğu gibi esrar kullanımının Türkiye geneline yayıldığı görülmektedir. Yayımlaşan iç talebi karşılamak üzere özellikle Güneydoğu Anadolu bölgemizin kırsal kesimlerinde kenevir ekimi yapılmaktadır. Son yıllarda Avrupa'da pazar ve talebin genişlemesi paralelinde, Türkiye artan oranda kokain kaçakçılığına maruz kalmaktadır. 2012 yılında yapılan analizler Türkiye'ye kokainin 45 farklı güzergahı kullanılarak ulaştığını göstermiştir. Kokain, araçlar ve yasal yükler içerisine gizlenebildiği gibi kuryeler tarafından da taşınabilmektedir. Kuryeler yöntemi iki ana başlıkta değerlendirilebilir. Birincisi valize zula yöntemi, ikincisi ise vücutta taşımadır. Vücutta taşıma vücut üzerinde herhangi bir dış yüzeye kokain maddesinin saklanması şeklinde olabileceği gibi vücut boşluklarına saklanması ve yutulmuş midede ve bağırsaklarda taşınmasını da kapsamaktadır.

Türkiye son yıllarda giderek artan oranlarda metamfetamin kaçakçılığına maruz kalmaktadır. Son beş yılda Türkiye’de yakalanan metamfetamin miktarında önemli artışlar görülmüştür. Bitkisel uyuşturucular dünyada uzun zamandır kullanılmakla birlikte 2004 sonrasında eklenen sentetik kannabinoidler etkisini ciddi oranda artmıştır. Uyuşturucu organizasyonları birçok ülkede yasaklı maddeler listesinde bulunmayan bu maddeler için oluşan pazarı suistimal etmeye devam etmektedir. En yaygın sentetik kannabinoidler olan 1-naphthalenyl (1-pentyl-1H-indol-3-yl) metanone ve JWH-18 maddeleri Türkiye piyasasında bonzai olarak anılmaktadır.

Tablo 8.1 2017 AB Avrupa Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (EMCDDA) raporuna göre, Türkiye’de uyuşturucuya bağlı ölüm ve ele geçirilen uyuşturucu rakamları şu şekildedir

	Uyuşturucuya bağlı ölümler (15-64 yaş)	Enjeksiyonla uyuşturucu kullanımının ilişkilendirildiği HIV tanıları (ECDC)	Enjeksiyonla uyuşturucu kullanımına dair tahmin		Özel programlarla dağıtılan şırıngalar			
Ülke	milyon kişi başına vaka (sayım)	milyon kişi başına vaka (sayım)	Tahmin yılı	1.000 kişi başına vaka	sayım			
Türkiye	10 (533)	0,2 (13)	-	-	-			
Ülke	Eroin		Kokain		Amfetaminler		MDMA	
	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı
Ülke	kg	sayım	kg	sayım	kg	sayım	tablets(kg)	sayım
Türkiye	8.294	12.271	511	941	4.057	2.336	5.673.901(0)	5.012
Ülke	Toz esrar		Kubar esrar		Kenevir bitkisi			
	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı	Yakalanan miktar	Yakalama sayısı		
Ülke	kg	sayım	kg	sayım	bitkiler (kg)	sayı		
Türkiye	7.855	3.750	45.816	29.652	0 (0)	2.471		

Öğrenme Çıktısı

- 1 Alkol ve uyuşturucu kullanımının suçluluğa etkisinin açıklanabilmesi
- 2 Bazı uyuşturucu madde türlerinin tanımlanabilmesi
- 3 Uyuşturucu suçları ile ilgili hukuki mevzuatın açıklanabilmesi

Araştır 1

Uyuşturucu kaçakçılığının ekonomiye etkisini anlatınız.

İlişkilendir

Uyuşturucu kaçakçılığının, organize suç ve terör örgütlerinin gelir kaynakları ile ilişkisini açıklayınız.

Anlat/Paylaş

Ülkenizde uyuşturucu kaçakçılığının sıklıkla işlenip işlenmediği ile ilgili olarak araştırma yapıp neticelerini arkadaşlarınızla paylaşınız.

ORGANİZE SUÇLULUK VE TERÖRİZM

Organize Suçluluk

Organize suç terimi ilk kez 1920'li yıllarda ABD'de kullanılmıştır. 1960'lı yıllarla birlikte ise "mafya" ve "organize suç örgütleri" terimleri eşanlamlı iki kavram olarak kullanılmaya başlanmıştır. 1970'li yıllarda ortaya çıkan ve suç işleme metodları daha öncekilerden farklı olan yapı, çok gelişmiş bir profesyonellik ve ticarileştirme yoluyla suç işlemekte ve bu tür suçların işlenmesine katılanlar, yasal bir görüntü arkasında, serbest piyasa ekonomisinin imkânlarından yasalara uygun davranan iş adamları gibi yararlanabilmektedirler. 1980 ve 1990'lı yıllarda teknolojinin gelişmesi ve buna bağlı olarak telekomünikasyon ve dijital teknolojilerin ilerlemesiyle, bilgi paylaşımının hızı ve miktarı artırılmıştır. Bu durum, dünyayı arz ve talebin küresel boyutlarda ele alındığı küresel bir pazar haline getirmekle kalmamış, aynı zamanda yasadışı piyasaların da sınır aşan bir şekilde oluşturulabilmesini de mümkün kılmıştır. 2000'li yıllarda ise organize suç örgütleri, çek-senet tahsilâtı, devlet ihaleleri, kiralık suç, hırsızlık, mal pazarlama, zorla senet imzalatma, kasa hırsızlığı, oto hırsızlığı, fuhuş, göçmen kaçakçılığı, işçi simsarlığı ve kara para aklama gibi alanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır. Organize suç örgütleri legal yapılanmaya yönelmiş olup, daha çok üst konuma sahip olanlar içerisinde çevre edinme arayışı içerisinde girmektedirler. Diğer bir ifade ile özellikle toplumda önemli konuma sahip kişilere nüfuz etme gayreti içerisinde girerek bu kişilerin güç ve prestijlerinden faydalanma amacı gütmektedirler. Meydana gelen zararlar bakımından ciddi bir tehdit olan organize suç, son dönemlerde giderek artan sınır ötesi faaliyetleri, bu grupların yasal ekonomik ve siyasi kurumları olumsuz yönde etkileme ve yıpratma kapasitesine ulaşmaları, organize suç anlamaya yönelik çabaları günümüzde hiç olmadığı kadar önemli hale getirmiştir. (Muhammet Fırat, 'Değişim Sürecinde Türkiye'de Organize Suçluluk Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, 2015, 946-964) Organize suçluluk; münferiden veya topluca yüksek bir önemi haiz suçların belli bir plana göre, birçok kişi tarafından, uzun veya belirsiz bir süre ile, iş bölümü esaslarına göre, mesleki veya ticari benzeri ya-

pıların kullanılması veya cebir ya da korkutucu diğer araçların kullanılması veya siyaset, basın, kamu idaresi, adliye ve ekonomi üzerinde etkide bulunarak, kazanç veya güç elde edilmesidir. Birden fazla kişinin hiyerarşik düzende, disiplinli, sürekli, kamu düzenini bozduğu varsayılan, aynı amaca yönelik suçları işlemek için oluşturulan örgütlenmelerdir (Sözüer). Türkiye'nin de taraf olduğu ve 4800 sayılı kanun ile iç hukuka intisap ettiği Palermo Sözleşmesi olarak bilinen BM sınır aşan organize suçlara karşı sözleşme, organize suç grubunu, 'doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri var olan ve bu Sözleşmede belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasadışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup anlamına gelir' şeklinde tanımlamıştır. 2012 BM Uyuşturucu ve Suç Ofisi'nin yayınladığı organize suç vakaları raporunda, Palermo Sözleşmesi 31.maddesine atıf yaparak iç hukuklarının temel ilkelerine uygun olarak, taraf devletlerin örgütlü suç gruplarının suç gelirleriyle yasal piyasalarda yer almalarına yol açacak mevcut veya gelecekteki olasılıkları, uygun olan yasal, idari veya diğer önlemlerle azaltmaya çaba göstermeleri gerektiğine vurgu yapmaktadır. Bu politika her türlü organize suç grubuna uygulanmalıdır. Raporda yeni tip suç oluşturan davranışları ya da yapısı gereği organize suç biçiminde olan davranışlar ile bunların çok yönlü ve çeşitli şekillerde olduğu ve bu nedenle çok hızlı evrildiğine işaret edilmiştir. Organize suç örgütleri menfaatçidir. Suç grupları nihai hedef ve menfaat için her suçu bir sonraki için basamak ya da araç olarak kullanırlar. Aynı zamanda organize suç grupları her zaman aşırı ciddi suçlar işleme eğilimindedirler. Örneğin, son dönemlerde bu grupların Somali'de deniz korsanlığı yaptığına dikkat çekilmektedir. Raporda bu grupların işledikleri suçlar temel olarak iki grupta değerlendirilmiştir. Bunlar, örgütün varlığı için yapısal olarak aracı olan suçlar, örneğin kara para aklama; diğerleri de final suçlar da denilen çok çeşitli bir grup olan doğrudan maddi menfaat sağlanan suçlar, örneğin uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı, emtia kaçakçılığı, siber suçlar, rüşvet, tarihi eser ve kültürel eser kaçakçılığı, fidye için insan kaçakçılığı, çevre suçları, korsanlık, vergi kaçakçılığı, ilaç kaçakçılığı, organ ve doku kaçakçılığıdır. Özellikle son sayılan suçlar 2010 yılında gerçekleştirilen BM sınır aşan organi-

ze suç Konferansında yeni ve gelişen tip organize suçluluk olarak adlandırılmışlardır. Bunlara ilişkin Palermo Sözleşmesi sadece klasik olarak örneğin suç gelirlerinin aklanması, örgütlü suç grubuna katılmanın suç haline getirilmesi, yolsuzluğun suç haline getirilmesi, adaletin engellenmesinin suç haline getirilmesini içermemekte aynı zamanda yeni nesil organize suç türleri olarak nitelendirilen suçları ağır suçlar olarak değerlendirmek suretiyle Sözleşme kapsamına almıştır. Ağır suçlar da her taraf devletin iç hukukuna göre, kanunlarında üst sınır dört yıl veya daha fazla hürriyetten mahrumiyeti veya daha ağır bir cezayı gerektiren bir suç olarak kabul edilmiştir.

Organize suçluluk olarak ortaya çıkan grupların örgütlenme biçimlerinin, amaçları, amaca ulaşma yöntemleri birbirinden farklılık arz etmektedir. Ancak bunların organize suç olarak sayılmasını gerektiren ortak nitelikleri de bulunmaktadır. Bunların bazıları zorunlu bazıları ise ihtiyari kriterler olarak kategorize edilmiştir. Bunlar genellikle şu şekilde ele alınabilir:

- Kazanç elde etmek için hiyerarşik bir yapı oluşturan kişilerin fonksiyonel bir iş bölümü çerçevesinde bir araya gelmeleridir. Hedeflenen kazanç, ekonomik, siyasal olabilmektedir.
- Organize suçta gelişigüzel bir iştirak değil çok failli bir yapı vardır. İkidenden daha fazla kişi bu yapıda yer almaktadır. Gizli, sıkı bir dayanışma kapsamında iş bölümü içinde sürekli bir örgütlenme vardır.
- Yapı belirsiz bir süre ya da sürekli bir zaman diliminde faaliyet gösterir.
- Hedeflenen kazanç suç işleme yoluyla elde edilir. Amaçlanan programı gerçekleştirmek için cebir, şiddet, aldatma, hile, yağma gibi vasıtalara başvurulur.
- Örgüt, parasal kaynak sağlamak ya da hedef suçlar olmak üzere uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan ticareti, emtia kaçakçılığı, sahtecilik, haraç, kumar, rüşvet, fuhuş, insan ticareti, yağma, tefecilik ve benzeri suç tiplerini işler. Suç işleme süreklilik arz etmektedir.
- Suç organizasyonu içinde bir yaptırım sistemi bulunmaktadır.
- Kara para aklama gerçekleştirilir.
- Sınır ötesi boyutu da olabilir.

Organize suç grupları farklı modeller ve hatta farklı isimlerle anılmaktadır. Örneğin, etnik, hiyerarşik, ülke temelli veya iş merkezli, çete tipi, aile tipi veya karışık model olabilmektedir. Organize suç grupları, dönemdeki değişimlere bağlı olarak çok farklı şekillere bürünen ve yapılanma şekilleri de çağa uygun şekilde yeniden düzenlenen bir grup modelidir. Türkiye’de daha önce amaçlarına ulaşmak için şiddet ve tehdit unsurlarını araç olarak kullanan organize suç örgütleri, ekonomik açıdan yeterlilik seviyesine ulaştıktan sonra işadamı kimliğine bürünerek, gelir seviyesi yüksek, kültürlü birer birey izlenimi verdikleri bir gerçektir. Çeşitli hayır kurumlarına ve yardıma muhtaç olan insanlara bağış ve destekte bulunarak yardımsever vatandaş görünümü çizen organize suç örgütleri değişen kültürel temelleri kendilerine referans edindikleri ve bu yönde davranış örüntüleri sergilemeye başladıkları görülmektedir(Fırat, s.962)Bazı ülkelerde de özel isimlerle anılmaktadırlar. Örneğin İtalya’da mafya, Japonya’da Yakuza, Çin’de Triads gibi. Türkiye’de organize suçluluğun dönemsel özellikleri, 1950-1960’lı yıllarda liberalleşmesiyle hayata geçirilmeye çalışılmış, 1970’li yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, 1980’li yıllardan sonra da yurt dışındaki örgütlerle sıkı bağlantılar kuran ülkemizdeki organize suç örgütleri bu tür boşluklardan faydalanmıştır. 1980’li yıllarda gecekondu-lara imar izni verilmesi, 1990’lı yıllarda ekonomik dalgalanmalar sonucunda çek-senet mafyasının ortaya çıkması, 2000’li yıllarda gerek suç örgütlerinde kullanılan çocukların ceza ehliyetine ilişkin yasal düzenlemelerin yapılması gerekse yeni rant alanların ortaya çıkması gibi gelişmeler organize suç örgütlerinin değişim sürecine nasıl ayak uydurduklarını göstermesi açısından önem arz etmektedir. 2000’li yıllarda organize suç grupları, önceki yıllara kıyasla, çalışma yöntemi bakımından da farklı bir nitelik göstermektedir. Günümüzde; Türk organize suç grupları, yasal iş dünyasında işleri daha iyi yürütecek tarzda, iş yapma yöntemlerini değiştirmiştir. Bu gruplar; iletişim teknolojisindeki ilerlemeler, mali ve ticari liberalizasyon ve yeni doğan piyasa alanlarını daha iyi sömürebilmek için faaliyetlerinde yerelleştirme ve kuralsızlaştırma ilkelerini uygulamaya koymuşlardır. (Fırat, s.961) 2017 BM uyuşturucu raporunda değinildiği üzere günümüzde suç örgütleri sadece dikey değil yatay iç bağlantı yöntemiyle ya da küçük suç gruplarını kullanmak suretiyle çalışmakta, böylelikle hareket

kabiliyetini arttıran, yakalanma riskini azaltan ve bir üye yakalandığında suç örgütünün iç yapısını ve dinamiklerini ortaya çıkartamayacak şekilde ve üyelerinin birbirini dahi tanımadan örgüte hizmet eder şekilde örgütlendikleri görülmektedir.

Terörizm

Terörizmin, organize suçluluk gibi ne olduğunu tanımlamak zordur ve aynı şekilde üzerinde uzlaşmış bir tanıma da sahip değildir. Bir tanıma göre, herhangi bir terörist aktivite ile ilintili olan her organizasyon terör örgütüdür. A.B.D. bir terör örgütünü tanımlamak amacıyla üç kriteri kullanmaktadır. Bunlar, aynı amaç için bir araya gelmiş, hükümet karşıtı ya da otonom devlet dışı hareketlere mensup olan ve amaçlarını gerçekleştirmek için şiddete başvuran insan topluluğudur. (Mitchel Roth, Murat Sever, The Kurdish Workers Party PKK as Criminal Syndicate: Funding Terrorism through Organized Crime, Studies in Conflict & Terrorism, 2007) 2012 Avrupa Parlamentosu'nun Avrupa'nın Suç ve Terör ilişkisine dair yayınladığı rapora göre, terörizmin diğer suçluluk tiplerinden farklı olarak sayıldığı 5 kriter üzerinde uzlaşa sağlanmıştır. Bunlar:

- Organize bir grup üyeleri tarafından işlenen planlanmış şiddet filleri ya da şiddet tehdidinin;
- Toplumun belli ya da muhalif kesimlerinde korku yaratmak için kurgulanmasıdır korku bu nedenle yan netice değil, terörizmden istenilen bir sonuçtur.
- Terörizm tehdit ve baskı aracıdır.
- Terörizm politik amaçları önceden belirlemeyi sağlamak amacıyla kullanılır veya politik davranışları etkilemeye teşebbüs etmeyi hedefler.
- Teröristler genellikle sembolik ve operasyonel etkileri maksimize etmeyi hedefler.

Bunlar terörizmin klasik hedefleridir. Ancak günümüzde terörizmin kendisi de başka formlara dönüşmüş ve başka ya da başkalarının hedeflerinin aracı haline gelmiştir. Özellikle, terör örgütlerinin herhangi bir kural, kaide, kanun ve hukukla bağlı olmayışı, onların hareket kabiliyetini ve yapabileceklerinin hukuki sorumlulukları ile bağlı hissetmeyişleri, yaptıkları ve yapabilecekleri kötülükler, meydana gelen ve gelebilecek zararlardan ötürü hiç kimseye hesap vermeyeceklerini düşünmeleri

onların başka devlet ya da hukuk kişileri tarafından adeta silah olarak kullanılmaları bakımından cazip hale getirmiştir. Yeni nesil terör örgütlerinden bazılarının belli başlı devletler tarafından terör örgütü kabul edilmemeleri hatta imaj yenileme çalışmalarına bağlı olarak isim değiştirtme gibi akıl oyunları yapmaları ve maddi manevi desteklenmeleri de terör örgütlerine son dönemlerde başka anlamlar yüklemelerinin göstergesidir. Bu nedenle bir örgütün herhangi bir devlet ya da ulusüstü yapının terör örgütü listesine girip girmediğinden ziyade yukarıda sayılan özellikleri göstermesi onun terörist grup olduğuna işaret etmektedir. Aynı yönde bir başka görüş de Türkiye gibi stratejik öneme sahip ülkelerin terör ortamında tutulmasında, ülkemizi hedef olarak seçmiş devletler ve birtakım güçlerin çıkarları açısından zaruret bulunduğu, terörün amacının da, en azından bu ortamın devamını sağlamak olduğu söylenebilir. Bu nedenle terörizmin, bir siyasi mücadele aracı olmaktan çıkıp, bir ülkenin bir başka ülkeyi zayıflatmak ve istikrarsızlaştırmak için kullandığı bir dış politika aracı haline gelmiş olduğu belirtilmiştir. (Tuğçe Gençtürk, Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizm Farklı Yaklaşımlar, Başkent Üni.Stratejik Araştırmalar Merkezi, 2012, 5.)

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu (TMK) 1.maddesinde terörün tanımı yapılmıştır. Buna göre terör; *'Terör; cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasi, hukuki, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir.'*

TMK, iki ayrı grupta terör suçunu ele almıştır. Bir grup TCK'da yer alan suçlardır ki bunlar doğrudan terör suçu olarak kabul edilir; bir diğer ise terörün amaçları doğrultusunda işlenen suçlardır ki bunlar da TCK'da düzenlenmekle birlikte doğrudan terör suçu sayılmazlar ancak terör örgütünün faaliyeti çerçevesinde işlenmeleri halinde terör suçu sayılırlar.

TMK, terör örgütlerinin de tanımını yapmıştır. Buna göre;

Madde 7 – (Değişik: 29/6/2006-5532/6 md.)

Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1 inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere, terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanlar Türk Ceza Kanununun 314 üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılır. Örgütün faaliyetini düzenleyenler de örgütün yöneticisi olarak cezalandırılır.

(Değişik ikinci fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütünün; cebir, şiddet veya tehdit içeren yöntemlerini meşru gösterecek veya övecek ya da bu yöntemlere başvurmayı teşvik edecek şekilde propagandasını yapan kişi, bir yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Bu suçun basın ve yayın yolu ile işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılır. Ayrıca, basın ve yayın organlarının suçun işlenmesine iştirak etmemiş olan yayın sorumluları hakkında da bin günden beş bin güne kadar adli para cezasına hükümlenir. Aşağıdaki fiil ve davranışlar da bu fıkra hükümlerine göre cezalandırılır:

a) (Mülga: 27/3/2015-6638/10 md.)

b) Toplantı ve gösteri yürüyüşü sırasında gerçekleşme dahi, terör örgütünün üyesi veya destekçisi olduğunu belli edecek şekilde;

1. Örgüte ait amblem, resim veya işaretlerin asılması ya da taşınması,
2. Slogan atılması,
3. Ses cihazları ile yayın yapılması,
4. Terör örgütüne ait amblem, resim veya işaretlerin üzerinde bulunduğu üniformanın giyilmesi.

(Ek fıkra: 27/3/2015-6638/10 md.) Terör örgütünün propagandasına dönüştürülen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde, kimliklerini gizlemek amacıyla yüzünü tamamen veya kısmen kapatanlar üç yıldan beş yıla kadar hapis cezasıyla cezalandırılır. Bu suçu işleyenlerin cebir ve şiddete başvurmaları ya da her türlü silah, molotof ve benzeri patlayıcı, yakıcı ya da yaralayıcı maddeler bulundurmaları veya kullanmaları hâlinde verilecek cezanın alt sınırı dört yıldan az olamaz.

İkinci fıkrada belirtilen suçların; dernek, vakıf, siyasi parti, işçi ve meslek kuruluşlarına veya bunların yan kuruluşlarına ait bina, lokal, büro veya eklentilerinde veya öğretim kurumlarında veya öğrenci yurtlarında veya bunların eklentilerinde işlenmesi halinde bu fıkradaki cezanın iki katı hükümlenir.

(Ek fıkra: 11/4/2013-6459/8 md.) Terör örgütüne üye olmamakla birlikte örgüt adına;

a) İkinci fıkrada tanımlanan suç,

b) 6 ncı maddenin ikinci fıkrasında tanımlanan suç,

c) 6/10/1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 28 inci maddesinin birinci fıkrasında

tanımlanan kanuna aykırı toplantı ve gösteri yürüyüşüne katılma suçunu,

işleyenler hakkında, 5237 sayılı Kanunun 220 nci maddesinin altıncı fıkrasında tanımlanan suçtan dolayı ayrıca ceza verilmez.'

2013 yılına kadar terörün finansmanı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına bir suç olarak düzenlenmişken, 6415 sayılı Terörizmin Finansmanının Önlenmesi Kanunu ile terörün finansmanı ayrı bir kanunda ayrıntılı ve kapsamlı bir biçimde suç haline getirilmiştir. Kanun, terör ve terörizmin finansmanı ile etkin mücadele edilmesi kapsamında; 1999 tarihli Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinin bu Kanun kapsamındaki terör ve terörizmin finansmanı ile mücadeleye ilişkin kararlarının uygulanması ile terörizmin finansmanı suçunun düzenlenmesi ve terörizmin finansmanının önlenmesi amacıyla malvarlığının dondurulmasına ilişkin usul ve esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmıştır.

Terörizm İle Organize Suçluluk Arasındaki İlişki

2017 Avrupa Konseyi sınır aşan suçluluk ve terörizm arasındaki ilişkiye dair yayınladığı raporunda bu ilişki açıkça ortaya konmuştur. Rapora göre, günümüze kadar terör örgütleri ile organize suç grupları arasında ideolojik farklılıklar olduğu ileri sürüldüğü, bu düşüncenin, adeta terörist grupların suç içeren faaliyetlerle bağlantılı olamayacağı zira suç işlemenin ideolojik amaçları arasında olamayacağı idrakını bes-

lediği vurgulanmıştır. Ancak gerçeğin çok başka olduğu, terörist gruplar ile organize suçluluk arasında ortak özellikler ve geçişler olduğu ortaya çıkmıştır. 1980'lerin başında Escobar ve Kolombiya uyuşturucu kartelleri narko-terörizm olarak adlandırılmıştır. Günümüzde çok kısa bir süre önce ortaya çıkan ve doktrininde 'yeni' terör-suç ilişkisi olarak adlandırılan bir durum da kriminal ve terör örgütlerinin tamamen birleşmesinden önce ortak amaçlar doğrultusunda işbirliği yapmaktır. Bu yardımlaşma insan kaynağı, eş etkinlik ya da menfaatlerin birleşmesi gibi konularda ortaya çıkabilmektedir. Bu durum da kriminal ve terörist grupların birlikteliği anlamına gelmektedir.

2011 yılında Avrupa Parlamentosunun, AB'de organize suçluluk hakkında yayınladığı rapor, organize suçlar ve terörist grupların meydana getirdikleri tehlikeleri ve farklılıkları ortaya koymaktadır. Bu raporda ayrıca aralarındaki bağlantı da belirtilmiştir. Buna göre, organize suç örgütleri ile terör örgütleri üyeleri iç içe geçmiş durumdadır. Üyeler her iki tür örgüte de dahil olup özellikle kokain kaçakçılığı ve terörist aktiviteler arasında bağlantı bulunmaktadır. Terörist gruplar üzerinde yapılan belli başlı çalışmalarda, bunların gelirlerinin büyüklüğü en dikkati çeken nokta olmuştur. Bu değerlendirmeler ışığında denilebilir ki özellikle organize suçluluğun karakteristik özellikleri terör örgütlerinin yasadışı faaliyetlerinin devamlılığı için kullanılır olması gerçekte terör grupları ile organize suç faaliyetleri arasındaki farkı ortadan kaldırmıştır. Birçok sınır aşan organize suç grupları ile terör grupları arasında bir dizi organizasyonel ve operasyonel ortak özellikler bulunmaktadır. Bunlar, yasadışı faaliyetlere dahil olmaları, şiddeti kendi çıkarlarına erişmek için kullanmaları; suikast, adam kaçırmak, silahlı eylemlerde bulunmaları; gizlilik içerisinde hareket etmeleri; kanunlara ve devlete karşı gelmeleri; arkada lider kadrosu önde ayak işlerini yapacak insanların olması; küresel güvenliği tehdit etmeleri; gruptan ayrılmak isteyenleri zorla tutmaları veya buna teşebbüs edenleri öldürmeleridir.

Yeni terörizm denilen ve raporda yeni uluslararası terörizm olarak geçen terörist grupların yöntemleri de hırsızlık, gasp gibi klasik suç tiplerinden ziyade temel bir amacı hedeflemektedir. Bunlar politik ve ekonomik kontrol üzerinde etkinlik ve bu etkinliği gerçekleştirmek için organize suç örgütlerinin kullandığı diğer bütün metodları uygulamaktadırlar. Bu durum da terörist grupları aynı za-

manda organize suç örgütleri haline getirmektedir. Ancak bu zamana kadar her iki grup birbirinden ayrı değerlendirildiğinden, bunlara karşı alınan hukuki önlemler de ayrı olmakta ve hukuki boşluklar doğmaktaydı.

Terörist grupların, organize olarak gerçekleştirdikleri ve en büyük gelir kaynağını teşkil eden suçların başında silah kaçakçılığı gelmektedir. Palermo Sözleşmesi'ne Ek Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek Ateşli Silahlar, Parçaları Ve Aksamları İle Mühimmatının Yasadışı Üretimine Ve Kaçakçılığına Karşı Protokol, yukarıda değinilen hukuki boşluğu kapatmaya çalışmaktaysa da belli birkaç husus varlığını korumaktadır. Öncelikle, protokoller silah kaçakçılığı ile ilgili düzenlemeleri protokolü imzalayan taraf devletlerin iç hukuklarına bırakmaktadır. Bu da ülkeler arasında farklı düzenlemelere neden olmaktadır. Yine Palermo Sözleşmesi'ne Ek Sınıraşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın Ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına Ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol de örgütlü suç ve terörizm ilişkisine dair bir hususu belirtmemektedir. Ancak, insan ticaretinin farklı formları ve özellikle son dönemlerde göçmen kaçakçılığı terörist gruplar tarafınca gerçekleştirilmektedir. Göçmenler sadece menfaat karşılığı bir yerden bir yere götürülmemekte, aynı zamanda adeta paravan olarak kullanılan organize suç üyesi haline de getirilmektedir. Çocuk ticareti de en popüler insan ticareti türlerinden biridir. Terör örgütlerinin, çocuklardan kendilerine asker ya da gerilla yaptığı sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Örneğin PKK'lı teröristlerin 1994 yılından beri sistematik bir şekilde çocukları çatışmalarda kullandığı araştırma sonucu bilinen bir gerçektir. (Peter Warren Singer, Children at War, University of California Press, 2006, page. 19) Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) "Kim Bu Dağdakiler" adlı raporuna göre PKK militanların %12'si kadınlardan, %88'i erkeklerden oluşmaktadır. Dağ kadrosuna katılanların %42'si 18 ve daha küçük yaşta dırlar. Katılanların % 9.25'inin 15 ve altında bir yaşta dır. Örgüte katılım yaşı ortalama 17,7'ye inmektedir. (Nihat Ali Özcan; Erdem Gürkaynak, Kim Bu Dağdakiler, TEPAV, Ankara, 12.02.2010) Örgüt yaş piramidinde 14-21 yaş düzeyinde bir yığılma olduğu gözlemlenmektedir. (Süleyman Özeren; M. Alper Sözer; Oğuzhan Başbüyük, "Bireylerin

Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği”, *International Journal of Security and Terrorism*, Cilt: 3 (2), 2012, s.67-68.) Örgüt militan gücü içindeki çocukların %10'luk kesimini ise kızlar oluşturmaktadır. Örgütte, insan kaynağı açısından çocukların önemli bir yer tuttuğu ifade edilebilir. Çünkü örgüt yaşlanma riskini bu şekilde aşmaya çalışmaktadır. Örgüt kaynaklarına göre, son dönemde PKK'ya katılımlarda çocukların oranı yüzde 36'dır. PKK'nın çocuklardan istifade etmesinin bir diğer yolu çocuk kaçırma eylemleri olmaktadır. Kaçırılan çocuklar dağda eğitilerek dağ kadrosu içinde militan olarak kullanılabilirler. Bunun yanında PKK içindeki çocuk asker/militanların durumu da farklı bölgelerdeki akran ve benzerlerinden farklı değildir. Örgüt içinde kullanılan çocukların birçoğu ağır dağ koşullarında hayatta kalmaya çalıştığı gibi sıklıkla cinsel istismara da maruz kalmaktadırlar. 'PKK Çocuklarımızı Geri Ver!' kampanyası hala unutulmamış kampanyalardan biridir. Kaçırılan ve gerilla adı altında terörist yapılan bu çocuklar genellikle polis ve işyerlerine molotof kokteyli atma eylemlerinden, açlık grevlerine ve canlı bomba eylemlerine kadar birçok terörist faaliyette kullanıldıkları gibi en hafifinden tecavüze maruz kalmaktadır. (Serkan Kekevi, Gökmen Kılıçoğlu, *Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler ve PKK'nın Çocuk Askerleri/Militanları*, Ankara Barosu Dergisi, 2016/3, 485-509)

dikkat

Organize suç örgütleri ile terör örgütlerinin gelir kaynaklarının başında uyuşturucu kaçakçılığı yer almaktadır.

Bir önceki bölümde izah edildiği üzere, terör örgütlerinin başvurduğu bir diğer organize suçluluk uyuşturucu kaçakçılığıdır. BM 2016 tarihli Genel Sekreterlik raporuna göre, uyuşturucu ticareti terör ve organize suçluluğun içiçe geçtiği en eski alandır ve terörizmin finansmanı ile mücadelede terörizm ve sınırışan organize suçluluk arasındaki

ilişkiden endişe edildiğini ifade etmiş ve terörizmin finansmanında uyuşturucu kaçakçılığının yaygın bir araç olarak kullandığını belirtmiştir. Gerçekten de uyuşturucu ticareti terörizmin amaçlarının temini gibi diğer terörizmle ilintili sonuçlar bakımından önemli hale gelmiştir. Günümüzdeki terörist gruplar için uyuşturucu rotaları hareket kabiliyetlerini sağlama açısından da önemli rotalar haline gelmiştir.

Türkiye'de uyuşturucu kaçakçılığı ve terör örgütü arasındaki en ağırlıklı grup PKK'dır. Daha önceki bölümde belirttiğimiz Amerikan Bilim Adamları Federasyonu ve Interpol'ün raporlarının yanı sıra A.B.D. Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan 'The International Narcotics Control Strategy' raporunda PKK'nın eroin üretimi ve ticaretini terörist faaliyetlerini desteklemek için yaptığı ortaya konmuştur. Buna benzer başka bir çok rapor da bu durumu gözler önüne sermektedir. PKK'nın aynı zamanda insan ticareti ve yasadışı göçmen kaçakçılığında da önemli bir aktör olduğu ortaya konmuştur. Güney Asya'dan Batı Avrupa'ya uzanan rotada teröristler ve organize suç arasındaki bağlantıya ilişkin çalışmada PKK'nın insan ticareti alanında yer alan göçmenleri de Irak'tan İtalya'ya taşımacılık işinde yer aldığı ve çok ciddi miktarları yönettiği ifade edilmiştir. (Alkan, "Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları"; Curtis and Karacan, *The Nexus Among Terrorists*) Interpol PKK'nın kişi başına 2000 ila 3000 euro gelir elde ettiğini de tahmin etmektedir. 2002 yılında İtalyan polisi PKK'nın bu ağ üzerinden 9000 kişiyi İtalya'ya getirdiğini açıklamıştır. (Italy accuses the PKK with human smuggling," *Hurriyet Daily Newspaper*, 1 January 2002; *Andalou News Agency*, "Italian Police Report: PKK obtains money from people illegally and use this money in human smuggling." Available at (<http://zeus.hri.org/news/turkey/andalou/2000/00-08-03.andalou.html>), accessed 27 April 2005)

Daha da vahim olarak bazı kaynaklar PKK'nın Almanya'daki gümrük kaçakçılığını kontrol ettiğini ileri sürmektedir. (M. Dalman and I. Tabak, *Avrupa'da insan ticareti ve PKK [Human smuggling in Europe and the PKK]* (Istanbul, Türkiye: Turkish-German Press Agency, 1995)

yaşamla ilişkilendirir

“Diyarbakır’da Çok Sayıda Mühimmat Ve Uyuşturucu Madde Ele Geçirildi

Diyarbakır’ın Lice ilçesinde terör örgütü PKK’ya yönelik gerçekleştirilen “Bayrak-56 Şehit Jandarma Uzman Çavuş Gökhan Bayram” operasyonunda 1,2 ton amonyum nitrat, 150 elektrikli fûnye, 23 bin kök Hint keneviri, 205 kilogram toz esrar ele geçirildi.

İl Jandarma Komutanlığınca, ilçenin kuzeydoğusunda bulunan dağlık ve kırsal alanda faaliyet yürüten ve bu bölgede bulunan yerleşim yerlerinde barınan, aralarında üst düzey örgüt yöneticilerinin de bulunduğu değerlendirilen PKK’lı teröristlerin etkisiz hale getirilmesi, teröristlerce kullanılan sığınak, barınak, depo alanları, uçaksavar mevzilerinin tahrip edilmesi ve malzemelerinin ele geçirilmesi, işbirlikçilerin yakalanarak adalete teslim edilmesi ve adli aramaların yapılması amacıyla önceki gün saat 20.00’den itibaren «Bayrak-56 Şehit Jandarma Uzman Çavuş Gökhan Bayram» operasyonu başlatıldı.

Dün gerçekleştirilen operasyonda, sorgulaması yapılan 77 kişiden yoklama kaçağı olduğu tespit edilen 4’ü, Askerlik Kanunu gereğince tebligat yapılarak serbest bırakıldı.

Operasyonda, teröristlerce 30 Haziran’da yağmalanan bir adet araç bulundu, mayın/el yapımı patlayıcı yapımında kullanılan 1,2 ton amonyum nitrat, teröristlere ait 2 sırt çantası, 25 el bombası, 9 büyük boy araç telsizi, 6 el telsizi, 150 elektrikli fûnye, 12 takım terörist kıyafeti, 2 uyku tulumu, 7 paçço, 17 battaniye, 15 takım kar kıyafeti, 20 metre kare branda, 10 büyük tüp, 10 küçük tüp, 500 orta boy pil, 15 kilogram bulgur, 20 kilogram pirinç, 250 örgütsel kitap ele geçirildi.

Operasyonlarda ayrıca 23 bin kök Hint keneviri, 205 kilogram toz esrar bulundu.”

Kaynak: <http://aa.com.tr/tr/turkiye/diyarbakirda-cok-sayida-muhimmat-ve-uyusturucu-madde-ele-gecirildi/866933>

Öğrenme Çıktısı

- 4 Organize suç ve terör örgütlerinin özelliklerinin tanımlanabilmesi
- 5 Organize suç ve terör örgütlerinin arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi

Araştır 2

Organize suç örgütlerinin özelliklerini anlatınız.

İlişkilendir

Organize suç örgütleri ile terör örgütleri arasındaki ilişkiyi araştırınız.

Anlat/Paylaş

Günümüzde faaliyetlerini sürdüren organize suç ve terör örgütlerini araştırınız.

SİBER SUÇLAR

Son dönemlerde suç alanları arasında en hızlı gelişen alan olarak karşımıza çıkan siber suçlar, başka bir isimle bilişim suçları, gerek bireylerin gerekse devletlerin zararına büyük maliyetleri olan suç türleridir. Bilgisayar teknolojilerinin gelişmesi, bilgisayarla ilintili suçlar ve siber suçların dünya üzerinde hızla yayılmasına neden olmuştur. Daha önceleri siber suçlar bireyler ya da küçük gruplar tarafından işlenmekte iken son dönemlerde sınır aşan organize suç örgütleri tarafından işlenmekte olduğu görülmektedir. Bu neviden suç grupları da sınıraşan suç tiplerinden olabildiği için ulusüstü düzeyde sıklıkla ele alınmakta ve

uluslararası düzlemde yaklaşımlar sergilenmektedir. Zira internet teknolojileri ülke sınırları ile bağlı olmamaktadır. Siber suç, bilgisayar ya da internetin araç olarak kullanılması suretiyle suç faaliyetlerinin gerçekleştirilmesidir. Geniş bir alanı kaplaması ve uluslararası alanı ilgilendirmesi dolayısıyla Avrupa Konseyi düzeyinde siber suçlara ilişkin sözleşme düzenlenmiş, Avrupa dışında Kanada, Japonya, Güney Afrika ve A.B.D. de dâhil olmak üzere geniş katılımlı bir sözleşme halini almıştır. Sözleşme'de siber suçlar üç ana başlık altında toplanmıştır. Bunlardan biri, bilgisayar veri ve sistemlerinin gizliliğine, bütünlüğüne ve kullanılmasına açık bulunmasına yönelik suçlar, bilgisayarlarla ilişkili suçlar, içerikle ilişkili suçlardır. Bu neviden suçların işleme mecrası da genellikle darknet denilen alandır. Devletlerin ya da diğer organizasyonların kontrol edemediği, iletişimin içeriğini takip edemediği bir iletişim ağıdır. Bu iletişim ağına Wpm gibi şifreli haberleşme sağlayan uygulamalarla bağlanılabilir. Bu ağlarda, Tor network gibi kendine özel arama motorları kullanılmaktadır. Darknet uygulamadaki en önemli özellik şifreli haberleşmenin sağlanmasıdır. Wpm teknolojisi şifreli haberleşme imkânı sunmaktadır, bunun üzerine network kurulması suretiyle herkesin wpm ile bağlanabildiği alanda bir topluluk oluşturulma imkânı yaratılmış olur. Bu network örneğin internet kısıtlamalarının çok olduğu ülkelerde masumane amaçlarla kullanılabilirken de en yaygın olarak siber suçların işlenmesinde kullanılmaktadır.

Siber Alanda İşlenen Klasik Suçlar

Bunlardan ilki olan dolandırıcılık suçunu oluşturan fiillerin bilişim alanında işlenmesi TCK 158/f'de düzenlenmiştir. Bilişim sistemlerinin banka veya kredi kurumlarının araç olarak kullanılması suretiyle işlenmesi nitelikli dolandırıcılık olarak kabul edilmiştir. Sık karşılaşılan diğer bir dolandırıcılık türü de internet üzerinden satış yoluyla yapılandır. Bu tip dolandırıcılıklarda mağdur, aradığı bir malı internette iyi bir fiyata bulur veya zor bulunan bir mala internet üzerinde rastlar. Malı satın almak için ödeme yaptıktan sonra ya malı hiç teslim alamaz yahut ilanda belirtilenden daha düşük değerinde bir mal kendisine gönderilir. Bu dolandırıcılık türünün ikinci el araçlar üzerinden yapılanı yaygınlaşmaktadır. Satıcı genellikle bir

ihtiyaç halinden dolayı aracını acele satmak zorunda olduğunu, bu yüzden de normalden daha ucuz bir fiyat istediğini, alıcılarla yüz yüze görüşmesinin mümkün olmadığını, ücretin belirtilen hesaba havalesinden sonra aracın alınabileceğini belirtmektedir. Bir diğer suç ise sahteciliktir. Bilgisayar vasıtasıyla basılı materyallerin sahteciliğini yapmak daha kolay bir hâle gelmiş ve buna ilaveten dijital belge ve bilgilerin sahteciliği konusu da gündeme girmiştir. Bu kapsamda ilk akla gelen suç olan kimlik hırsızlığı, başkasına ait kişisel verilerin ele geçirilmesi ve bu verilerin dolandırıcılık veya aldatma amacıyla kullanılmasıdır. Başkasına ait kişisel verilerin çalınması amacıyla kullanılan yöntemlerin biri de oltalama yöntemidir. Buna göre, failer Facebook gibi popüler sitelerin, alışveriş sitelerinin veya finansal kurumlara ait internet sitelerinin tıpatıp benzerlerini yaparak internet üzerinden yayımlayıp ve alelade gönderdikleri e-postalarda belirttikleri değişik mazeretlerle mağdurları bu sahte web sitelerine yönlendirir, sahte sitelere giren mağdurlar burada kullanıcı adı, şifre gibi kişisel verilerini girmek suretiyle sisteme giriş yapmaya çalışır ve böylelikle bu bilgileri kötü niyetli kişilerin eline geçer. Açılan bu sahte sitelerin belli bir süre sonra iptal edilmesi ya da başka ülkelerde bulunan sunucular üzerinden hazırlanması sebebiyle, takibat kolay yapılamamaktadır. Kimlik hırsızlığı için kullanılan başka bir yöntem de malware olarak adlandırılan kötü amaçlı yazılımların kullanılmasıdır. Burada, mağdurun haberi olmaksızın bilgisayara yüklenen ve çalışan; mağdura ait kullanıcı adı, şifre, kart numarası vb. kişisel verileri yahut mağdurun bilgisayarında bulunan belirli dosyaları saldırganlara ait bir adrese aktaran yazılımlardır. Bazı yazılımlar kullanıcının ekranının belli aralıklarla resmini çekip bu resimleri de internet üzerinden başkalarına aktarabilir. Bu tip zararlı yazılımlar e-posta ekinde gelen eklentilerin açılması yoluyla hedef bilgisayara bulaşabildiği gibi, internet tarayıcısıyla zararlı kod barındıran bir internet adresini ziyaret etmek gibi basit bir yolla da bilgisayara bulaşabilir. Bir diğer yöntem ise Hacking olarak adlandırılan, bilişim sistemlerine yetkisiz erişim sağlama, kimlik hırsızlığı amacıyla kullanılan yöntemdir. (Hakan Hekim, Oğuzhan Başbüyük, Siber Suçlar ve Türkiye'nin Güvenlik Politikaları, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 2013, 4(2), 138 vd.) Hacking en eski si-

ber suçlardan biri olarak kabul edilmektedir. Şifre kırma başta olmak üzere bir bilgisayar sistemine girmek için yasa dışı olarak şifreyi elde etmek amacıyla hatalı donanımın kullanılması gibi suçlar işlenebilmektedir. Bilgisayar Veri ve Sistemlerinin Gizliliğine, Bütünlüğüne ve Kullanımına Açık Bulunmasına Yönelik Suçlar TCK'nın 243 ve 244. maddelerinde düzenlenmiştir.

Siber Alanda İşlenen Yeni Nesil Suçlar

Bu neviden suçların başında *yasadışı ele geçirme* gelmektedir. Fail, örneğin e-mail kullanıcıları arasındaki ya da başka veri transferi şekillerini yasadışı elde etmektedir. Avrupa Siber Suç Sözleşmesi, sözleşme taraflarından herbirini, hakkı olmaksızın bir bilgisayar sisteminin bir bütününe veya bir parçasına girilmesi, kasten yapılması durumunda, iç hukuku uyarınca, bunun suç olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri almakla yükümlü kılmıştır. Ayrıca bu tip bilgisayar verisi taşıyan bilgisayar sistemlerinden, elektromanyetik yayınlar dahil, sistem içindeki, genele açık olmayan bilgisayar verisinin, teknik yollarla, haksız yere ele geçirilmesi, durumunda, iç hukuku uyarınca, bunun suç olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri de alacaktır.

Veri müdahalesinde ise özel kişilerin, özel şirketlerin ve devlet kurumlarının e-mail veya diğer veri transferlerini bilgi paylaşımı amacıyla elde edilmesidir. Her ne kadar servis sağlayıcılarının altyapıları tehlikelere karşı iyi korunmuş iseler de failer bunların da zayıf noktalarını yakalamaktadır. Nihayetinde kablosuz erişim teknolojileri çok geniş bir kesime hitap etmektedir ve bu nedenle kırılmalıdır. Yasadışı telefon dinlemeleri çoğu ülkede hukuka aykırıdır ve suçtur ancak veri dinleme de dediğimiz müdahaleler karşısında ülkeler IP-temelli servislerin korunması hususunda aynı derecede hassas davranmamaktadır. Bilgisayar verilerinin önem arzettiği iş çevreleri ve kamu sektöründe bu verilerin hasar görmesi büyük zararlara yol açmaktadır. Failer verileri bozmak ya da tamamen verileri yok etmek, bastırmak, değiştirmek suretiyle verilerin bütünlüğünü ihlal etmektedir ki bunda kullanılan en yaygın unsur virüslerdir.

Diğer saldırı türü de sistem müdahalesidir. İnternet sistem sağlayıcılarının ürettiği sistemlerin güvenliğini de sağlamaları, faileri bilgisayar sistemlerinin düzgün işleyişini engelleme yoluna itmektedir. Örneğin bilgisayar kurdu/virüsü denilen belleğe yerleşen, çalıştırılabilen programlara kendini ekleyen, yerleştiği programların yapısını değiştiren ve kendi kendini çoğaltabilen kötü amaçlı programlardır. Siber suç sözleşmesine göre, kasten yapıldığında, bilgisayar verisinin yok edilmesi, değiştirilmesi, bozulması, silinmesi, veriye zarar verilmesi, iletilmesi ve giriş yapılması aracılığıyla, bir bilgisayar sisteminin fonksiyonunun, ciddi şekilde engellenmesi durumunda, iç hukuku uyarınca, bunun suç olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır.

İçerikle İlişkili Suçlar

Bu kategorideki suçlar çocuk pornografisi, istismarı, ırkçı söylemler, dini sembollere yönelik hakaret gibi suç türlerini içermektedir. Bu kapsamdaki fiillerin suç olarak kabul edilmesi, her ülke açısından farklılık arz etmektedir. Örneğin, dini sembollere hakaret özellikle Avrupa ülkelerinde olduğu gibi ifade özgürlüğü çatısı altında korunur haldedir. Bunun aksine Arap ülkelerinde ölümcül neticelere varacak nitelikte cezalar ile karşılaşılacaktır. Ancak suç oluştursun ya da oluşturmasın bu fiillerin internet üzerinden işlendiği bir gerçektir.

Erotik veya pornografik maddeleri içeren internet sayfaları sadece erotik malzeme satmakla kalmakta, dosya paylaşma sistemleri üzerinde görüntü, mesajlaşma hizmeti de sunmaktadır. Bu neviden siteler bazı ülkelerde yasaklanmış ve suç haline getirilmiştir. Bazı ülkelerde ise 18 yaş üzeri olanların bu siteleri kullanması serbest iken küçüklerin bu siteleri kullanmasının sağlanması yasaklanmıştır. Bunu sağlamak adına yetişkin doğrulama sistemleri kurulmuştur. Bu neviden sitelere girişin engellenmesi için ülkeler sıkı kanunlar düzenlemiş olsalar da bu sitelere girişlerin azaltılamadığı görülmektedir. Bir diğer fiil olan ve hemen hemen çoğu ülkede suç olarak düzenlenen çocuk pornografisinin nasıl anlaşılması gerektiği, Türkiye'nin de taraf olduğu Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi'nde belirtilmiştir. Buna göre;

1. Taraflardan her biri, aşağıdaki tutumların, kasten ve haksız yere yapılması durumunda, iç hukuku uyarınca, bunun suç olarak kabul edilmesi için gerekli yasal ve diğer önlemleri alacaktır:

- Başka bir bilgisayar sistemi ile dağıtılması amaçlı, çocuk pornografisi üretimi.
- Bir bilgisayar sistemi vasıtasıyla çocuk pornografisinin elde edilmesinin sağlanması.
- Bir bilgisayar sistemi ile çocuk pornosunun dağıtımı, iletilmesi veya aktarılması.
- Kendi veya başka bir kişi için, bir bilgisayar sistemi ile çocuk pornosunun temin edilmesi
- Bir bilgisayar veri depolama ortamında veya bir bilgisayar sisteminde çocuk pornografisinin mülkiyeti.

2. Yukarıdaki 1. Paragrafın amacına yönelik olarak, "çocuk pornografisi" terimi,

- Cinsel Davranışta Bulunan Reşit Olmayan Bir Kişi
- Cinsel Davranışta Bulunan Reşit Olmayan Bir Kişi Gibi Gözüken Kişi
- Cinsel Davranışta Bulunan reşit Olmayan Bir Kişiyi Tasvir eden gerçekçi resimler.

3. Yukarıdaki 2. Paragrafın amacına yönelik olarak, "küçük" terimi, 18 yaşın altındaki tüm kişileri içerir. Taraflardan biri, 16'dan daha az olmayacak şekilde, daha düşük bir yaş limitini talep edebilir.

4. Herbir taraf, bir bütün veya parçalı olarak, 1. Paragrafı, alt paragrafları d ve e'yi ve alt paragraflardan b ve c'yi uygulamama hakkını saklı tutabilir.

Ayrıca Türkiye'nin de taraf olduğu Lanzarote Sözleşmesi (Çocukların Cinsel Suistimali ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi)'ne göre çocuk fuhuşu terimi, ödeme, taahhüt ya da karşılığın çocuğa ya da üçüncü bir kişiye yapılmasına bakılmaksızın; para veya başka bir biçimde bedel ya da karşılık verilerek ya da ödeme taahhüdü yapılarak çocuğu cinsel faaliyetler için kullanma anlamına gelecektir. Sözleşme taraf devletlerden, aşağıdaki kasti davranışların suç teşkil etmesinin sağlanması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri almalarını talep etmektedir:

a çocuğu fahişe olarak çalıştırmak veya fuhuşa katılmasına neden olmak;

b çocuğu fuhuşa zorlamak veya çocuktan bu gibi amaçlarla kar elde etmek veya çocuğu başka türlü suistimal etmek;

c çocuk fuhuşuna katılmak.

Ayrıca sözleşmede, çocukların pornografik performans gösterilerinde yer almalarına ilişkin suçlar da düzenlenmiştir. Buna göre; Taraf devletlerin her biri, aşağıdaki kasti davranışların suç teşkil etmesinin sağlanması için gerekli yasal veya diğer tedbirleri alacaktır:

a çocuğu pornografik performans gösterilerine katılmak üzere çalıştırmak veya bu tür gösterilere katılmasına neden olmak;

b çocuğu pornografik performans gösterilerine katılmaya zorlamak veya çocuktan bu gibi amaçlarla kar elde etmek veya çocuğu başka türlü suistimal etmek;

c çocukların katıldığı pornografik performanslara bilerek katılmak.

Ayrıca, 2009'da Lizbon Antlaşması'nın kabul edilmesi ile 83.maddede Avrupa Konseyi'ne direktifler vasıtasıyla çocukların cinsel istismarına ilişkin düzenlemeler yapma yetkisi tanınmıştır. Bu kapsamda 2011 tarihinde Çocukların Cinsel Suistimal Ve Cinsel İstismarı İle Çocuk Pornografisine Karşı Direktif kabul edilmiş, örneğin, cinsel ilişkiye rıza yaşına erişmemiş bir çocuğun bizzat katılmasına da kasten cinsel ilişkiyi ya da istismarı izlemesine neden olunması suç teşkil etmektedir. Direktifte birçok ağırlaştırıcı hal de bulunmaktadır. Bunlardan bazıları akli ve fiziki olarak kendini savunamayacak durumda bulunan çocuğa karşı bu suçların işlenmesi, aile bireyi olan çocuğa karşı işlenmesi, birden çok kimse tarafından işlenmesi, güven veya otorite ilişkisinin bulunduğu ya da beraber yaşanan kimseler tarafından işlenmesidir. Direktifte çocukların fuhuşa zorlanması, çocuk pornografisi ile çocukların cinsel istismarının gerçekleştirilmesi amacıyla çocukları kandırmaya yönelik planlı davranışların da ayrıca suç olarak cezalandırılması kabul edilmiştir. (Gülşah Bostancı Bozbayındır, 'Çocukların Cinsel İstismarı', in: Özel Ceza Hukuku, 12 Levha.) Araştırmalar göstermektedir ki çocuk pornografisi nedeniyle tutuklananların %15'inin bilgisayarından 1000 adetten daha fazla çocuk görüntüsü ele geçirilmiş, çocuklardan %80'inin yaş grubu ise 6-12'dir. %19'u 3 yaşından küçüktür ve bütün bu resimlerin %21'i şiddet tasviri içermektedir. Çocuk pornografisi sektörü hayli kazançlıdır zira koleksiyonerler çocukların cinsel istismarını içeren film ya da resimlere

yüksek meblağlar ödeme yapmaya hazırdır. Bu materyaller genellikle şifreleme yoluyla iletilmektedir ve darknet gibi ağlar kullanılmaktadır. Bu nedenle faillerin ele geçirilmesi güçleşmektedir. Bir diğer zorluk da sanal ödeme metodlarının kullanılması ve enkripto teknolojilerin soruşturma ve operasyonlardan kurtulmak ve mesajlaşmalarının gizliliğini sağlamak amacıyla kullanılmalarıdır. (Wolak/ Finkelhor/ Mitchell, Child-Pornography Possessors Arrested in Internet-Related Crimes: Findings From the National Juvenile Online Victimization Study, 2005, page 5; Child Pornography: Model Legislation & Global Review, 2010, page 3; Walden, Computer Crimes and Digital Investigations, 2007, page 66.)

İrkçilik, nefret suçları, şiddetin yüceltilmesi de internet üzerinden sıklıkla işlenen bir diğer yeni nesil suç grubudur. Radikal gruplar, propaganda aracı olarak kullanılan bir mecradır. Birçok internet sitesi irkçi içerikle donatılmakta, buna bağlı olarak da nefret söylemi artış göstermektedir. Bir araştırmaya göre 2005 yılında radikal nefret söylemini destekleyen site sayısında %25'lik bir artış gözlemlenmiştir. 2006 yılında yaklaşık 6000 sitenin bu tür içerikle internet ortamında faaliyet gösterdiği saptanmıştır. (www.wiesenthal.com.) İnternet fail-lere oldukça fazla seçenekte avantaj sağlamaktadır. Örneğin, bombanın nasıl yapılacağı, malzemelerin nereden elde edileceği gibi. (www.osce.org/documents/cio/2004/06/3162_en.pdf) Bir başka örnek Nazi propagandasını yapan sitelerin bayrak, flama, kitapları nereden temin edebilecekleri gibi. E- mail veya video kliplerin de arşivlerinin Youtube gibi internet kanallarında saklanması gibi. Nefret söylemi içeren ifadeler her ülkede suç olarak düzenlenmemekte, ifade özgürlüğünün kapsamı geniş tutularak bu özgürlük içerisinde değerlendirilmektedir. Bu durum ülkeler arasında da karışıklığa neden olmaktadır. Örneğin, 2001 yılında Yahoo üzerinden Nazi propagandası yapıldığı gerekçesi ile Fransa'da mahkeme kararı ile bu içeriklerin kaldırılmasını ve erişimin bloke edilmesi kararını vermesi talep edilmiş, Amerikan menşeli Yahoo'nun servis sağlayıcısı olarak bu talebe karşılık Amerikan Anayasası First Amendment gereğince Amerikan mahkemeleri bunu ifade hürriyeti dahilinde değerlendirmek suretiyle talebi reddetmiştir. (www.courtlinkeaccess.com/DocketDirect/FShowDocket.asp?

Code=213138298941949941944938934938937961519199 1)

Dini suçlar da nefret söylemi gibi internet üzerinden sıklıkla gerçekleştirilen ayrı bir propaganda ve suç alanıdır. Ancak burada da yukarıda izah edildiği üzere ülkeler arasında anlayış farklılıkları bulunmaktadır. Örneğin Danimarka'da 'Danimarka'nın İslamlaşmasını Durdur' örgütü, Hz. Muhammed'e hakaret içerikli karikatür sergisi düzenlemiş, bu karikatürler ifade özgürlüğünün bir parçası olarak değerlendirilerek yapanlar hakkında cezai işlem yapılmamıştır. Bunun gibi Avrupa'da İslamiyet aleyhine hakaret içerikli sitelerin kapatılması çağrısına karşı ifade özgürlüğünün savunulması ayrı bir garabet örneğidir ve İslam dünyası tarafından protestolara maruz kalmaktadır. (www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article731005.ece; Anderson, Cartoons of Prophet Met With Outrage, Washington Post, available at: www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/30/AR2006013001316.html; Rose, Why I published those cartoons, Washington Post, available at: www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/17/AR2006021702499.html.)

Yasadışı kumar ve online oyunlar da en hızlı yayılan alanlardan biridir. Bir araştırmaya göre yaklaşık 10 milyon kullanıcı Linden Labs denilen bir oyun sitesine üyedir. Bu oyun grupları arasında çocuk pornografisi, dolandırıcılık, yasadışı kumar gibi suçlar da işlenmektedir. (Heise News, 15.11.2006, available at: www.heise.de/newsticker/meldung/81088; DIE ZEIT, 04.01.2007, page 19.). İnternetin toprak anlamında herhangi bir ülke sınırı olmayışı, faillerin hukuki boşluklardan yararlanmaları adına büyük avantajdır. Kumar kısıtlamalarının ülkeler tarafından denetlenememesi, ülke vatandaşlarının online kumara girişleri karşısında kanuni düzenlemelerinin altını oymaktadır. Ayrıca elbette bu sitelerde kara para aklama da sıklıkla işlenen suçlardan biridir.

Yeni teknolojik gelişmelerin neden olduğu olumsuz sonuçlardan biri de son yıllarda gençleri gittikçe daha fazla etkileyen bir husus olan sanal ortam üzerinden gerçekleştirilen tacizdeki artıştır. Sanal ortamda gerçekleşen taciz, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve ulaşılabilirliğinin kolaylaşması neticesinde son zamanla hızla artan bir biçimde ortaya çıkmıştır. Bu nedenle sanal taciz hususuna dikkat çekmek gerekmektedir. Her gün bir milyondan fazla kişi, sanal taciz de dahil sanal suç mağduru haline gelmektedir. (Symantec, 2012 Norton

Cybercrime Report, Norton by Symantec, 2012.) Mobil telefonlar ya da internet üzerinde gerçekleştirilen sanal taciz, mekan ve zaman konusunda neredeyse sınırsızdır. EU Children Helplines verilerine göre, internet kullanan çocukların maruz kaldığı suçlar arasında %91.70 ile en yüksek sanal taciz gelmektedir. Bu nedenle sanal taciz her yerde ve her zaman, okulda ya da dışında, evde hemen hemen her yerde gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle klasik taciz fiilinden çok daha geniş ve tehlikeli bir boyutta olmakla birlikte mağdurun kaçış imkanını da daraltmaktadır. (European Parliament Policy Department, Cyberbullying Among Young People Report, 2016, s.8) 2014 EU Net Children Go Mobile Report'a göre, 9-16 yaş arası 3500 çocuğun %12'si sanal ortamda tacize uğramaktadır. 2011 EU Kids Online report'a göre 9-16 yaş arası 25,142 çocuktan %6'sı Avrupa çapında tacize uğradıklarını bunlardan %3 ise kendileri sanal tacizde bulduklarını göstermiştir. Aynı çalışmanın 2014 raporunda, 2010'da 11-16 yaş arası çocukların %7'si sanal tacize uğrarken bu oran 2014 yılında %12'ye yükselmiştir. 2010 AB Eurobarometer'e göre sanal taciz artık çocukların günlük hayatlarının bir parçası haline gelmiştir! (European Commission 'Qualitative study on the Rights of the Child', Eurobarometer, October, 2010)

Bir diğer bilgisayar ilişkili suç grubu da telif hakları ve benzer hakların ihlali. Dijital dünyaya geçiş ile eğlence endüstrisi ürünlerini ki özellikle CD, DVD, dijital platform müzikler gibi internet üzerinden yaymaya başlamıştır. Bu durum da ayrıca yeni telif hakları ihlallerine neden olmaktadır. Dosya paylaşım sistemlerinde biri olan peer-to-peer (P2P) üzerinden milyonlarca kullanıcı tarafından dosyalar yüklenebilmekte, bunu kayıtlı diğer kullanıcılar da indirebilmektedir. Bu sayede kişiler kayıtları kopyalayabilmektedir. P2P teknolojisi internette hayati rol üstlenmektedir. (www.gao.gov/new.items/d04503.pdf; Ripeanu/Foster/Iamnitchi, Mapping the Gnutella Network: Properties of Large- Scale Peer-to-Peer Systems and Implications for System Design)2007 yılında in-

ternet üzerinden gerçekleştirilen tüketimin %50'si bu sistem üzerinden gerçekleştirilmiştir. OECD raporuna göre örneğin Fransız internet kullanıcılarının %30'u bu sistem üzerinden müzik, film indirmiştir. (OECD Information Technology Outlook 2004, page 192, available at: www.oecd.org/dataoecd/22/18/37620123.pdf.)

Terörist faaliyetler için internet kullanımı da son dönemlerde çok sık karşılaşılan bir durumdur. Günümüzde terörist grupların interneti gerek propaganda gerekse maddi ve insan kaynağı sağlamak amacıyla kullanıyor olması bilinen bir gerçektir. Siber terörizm denilen bu suç grubu, terörist grupların video topluluklarının, propaganda araçları olması, üyeler için cazip ilanlar yer alması, toplumda korku ve panik oluşturacak faaliyetler ve tehditleri paylaşmaları gibi faaliyetleri içermektedir. 2004 A.B.D. Barış Enstitüsü'nün raporuna göre neredeyse bütün terör örgütlerinin internet sayfaları bulunmaktadır ve bunların başında PKK, DAESH ve El-Kaide gelmektedir. (Weimann in USIP Report, How Modern Terrorists Uses The Internet, 2004, page 3. Regarding the use of the Internet for propaganda purposes, see also: Crilley, Information warfare: New Battlefields – Terrorists, propaganda and the Internet, Aslib Proceedings, Vol. 53, No. 7 (2001), page 253.)

Yeni nesil bilgisayar suçları elbette bu kadarla sınırlı kalmamaktadır. Belli başlı türlerini kısaca ele aldığımız internet ve dolayısıyla bilgisayar suçluluğu gerek türleri gerekse işlenme sıklığı açısından en hızlı gelişen suçluluk türleridir. Ancak alınan önlemler, suç olarak ya da başka bir alanda düzenlensin ya da düzenlenmesin aynı hızla gelişmemektedir ve bu durum da suçların işlenmesini adeta teşvik eder niteliğe bürünmüştür. İnternet üzerinden işlenen yasa dışı faaliyetlerin genellikle sınır aşan boyutta olması, bunların cezai takip edilebilirliğinin mülki/karasal olarak da imkansızlaşmasını getirmektedir. Ülkeler arası mevzuat farklılıkları da bu suçları işleyenler bakımından cazip boşluklar olarak görülmektedir.

Öğrenme Çıktısı

6 Siber alanda işlenen suçların tanımlanabilmesi

7 Siber suçlarla mücadele etmek amacıyla yapılan bazı hukuki düzenlemelerin örneklendirilebilmesi

Araştır 3

Siber alanda çocuklara karşı işlenen suçlarla mücadele etmek için yapılan ulusalüstü düzenlemelerin isimlerini açıklayınız .

İlişkilendir

Siber alanda çocukları korumak amacıyla yapılan hukuki düzenlemelerin suçluluk oranlarına etkisini araştırınız

Anlat/Paylaş

Çevrenizdeki çocuklara karşı işlenen siber suçların türlerini araştırarak, elde ettiğiniz sonuçları arkadaşlarınızla paylaşınız.

1 Alkol ve uyuşturucu kullanımının suçluluğa etkisinin açıklanabilmesi

2 Bazı uyuşturucu madde türlerinin tanımlanabilmesi

3 Uyuşturucu suçları ile ilgili hukuki mevzuatın açıklanabilmesi

Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu

Alkol ve uyuşturucu gibi bağımlılık maddelerinin etkisi altındayken, kişilerin başka bir suçu işlemesi sıklıkla karşılaşılan bir olgudur. Son yıllarda bilhassa uyuşturucu madde temininin kolaylaşması da bu hususta etkili olmaktadır. Bunun önlenmesi amacıyla bir takım kanuni düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Ülkemizde, özellikle Türk Ceza Kanunu'nda gerekli düzenlemelerin mevcut olduğu söylenebilir.

4 Organize suç ve terör örgütlerinin özelliklerinin tanımlanabilmesi

5 Organize suç ve terör örgütlerinin arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi

Organize Suçluluk ve Terörizm

Organize suç ve terör örgütlerinin, son yıllarda sayılarının artması ve bu örgütlerin suçluluğun kaynaklarından biri olması, ulusal ve ulusüstü düzeyde söz konusu örgütlerle mücadele etmek için gerekli çalışmaların yapılmasına sebep olmuştur. Nitekim uyuşturucu kaçakçılığı, silah kaçakçılığı, insan ticareti gibi birçok suç, söz konusu örgütler tarafından işlenmekte ve bu suçlar örgütlerin en önemli gelir kaynaklarını teşkil etmektedir.

6 Siber alanda işlenen suçların tanımlanabilmesi

7 Siber suçlarla mücadele etmek amacıyla yapılan bazı hukuki düzenlemelerin örneklendirilebilmesi

Siber Suçlar

Teknolojinin gelişmesiyle, siber suçların işlenmesi arasında bir paralellik söz konusudur. Zira ilgili alanda yapılan çalışmalardan, bu netice ortaya çıkmaktadır. Siber alanda işlenen suçlar, klasik, yeni nesil ve içerikle ilişkili suçlar olarak kategorize edilebilir. Özellikle bu suçların işlenmesiyle, hem kişilerin hem de devletlerin milyonlarca dolar zarara uğradığı görülmektedir. Bu sebeple siber suçların işlenmesinin önüne geçilebilmesi amacıyla çeşitli hukuki düzenlemeler yapılmıştır.

1 2017 AB raporuna göre aşağıdakilerden hangisi Avrupa'da en yaygın kullanılan yasa dışı uyarıcı uyuşturucudur?

- A. Afyon
- B. Morfin
- C. Kokain
- D. Ecstasy
- E. MDMA

2 Uyuşturucu madde kaçakçılığı ile organize suçluluk ve terör arasındaki ilişki ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Europol'e göre, Avrupa'da uyuşturucu madde kaçakçılığını gerçekleştiren grupların üçte ikisi, birden çok suç alanında faaliyet göstermektedir.
- B. Organize suç örgütlerinin başlıca suç alanları, insan ticareti, göçmen kaçakçılığı ve silah kaçakçılığıdır.
- C. Organize suç örgütleri, teknolojik gelişmeleri kendi lehlerine kullanmamaktadır.
- D. Uyuşturucu madde ticaretinin en büyük organizatörleri terör örgütleridir.
- E. Türkiye uyuşturucu raporunda, PKK/KCK terör örgütünün uyuşturucu ticaretinin her aşamasında yer aldığı ve örgüte çok önemli meblağlar kazandırdığı yer almaktadır.

3 Birleşmiş Milletler Raporuna göre aşağıdakilerden hangisi uyuşturucu ticaretinin bağlantılı olduğu alanlardan biri **değildir**?

- A. Organize suçluluk
- B. Çevre suçluluğu
- C. Yolsuzluk
- D. Terörizm
- E. Yasadışı finansal akım

4 Uyuşturucu kaçakçılığının ekonomik etkileri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Uyuşturucu kaçakçılığı vasıtasıyla milyarlarca dolar el değiştirmektedir.
- B. Uyuşturucu kaçakçılığı, vergi kaçakçılığını da ortaya çıkarmaktadır.
- C. Uyuşturucudan elde edilen gelir, A.B.D., İngiltere, Hollanda ve İtalya'da en büyük ikinci suç gelir kaynağını oluşturmaktadır.
- D. Uyuşturucu kaçakçılığı, kara para aklama sektöründe kullanılmamaktadır.
- E. Yolsuzluk ile uyuşturucu ticareti arasında da karşılıklı birbirlerini güçlendiren bir ilişki ağı mevcuttur.

5 Uyuşturucu madde suçları TCK'da hangi başlık altında düzenlenmiştir?

- A. Kamu Güvenine Karşı Suçlar
- B. Kamu Barışına Karşı Suçlar
- C. Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar
- D. Genel Ahlak Karşı Suçlar
- E. Aile Düzenine Karşı Suçlar

6 Organize suçluluk ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Kazanç elde etmek için hiyerarşik bir yapı oluşturan kişiler, fonksiyonel bir iş bölümü çerçevesinde bir araya gelirler.
- B. Sıradan bir iştirak değil, çok failli bir yapı söz konusudur.
- C. Suç organizasyonu içinde bir yaptırım sistemi bulunmamaktadır.
- D. Suç işleme süreklilik arz etmektedir.
- E. Sınır ötesi boyutu da olabilir.

7 Organize suçluluk ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. Organize suç örgütleri, hukuki yapılanmaya yönelmiş olup, daha çok üst konuma sahip olanlar içerisinde çevre edinme arayışı içerisinde girmektedirler
- B. Organize suç örgütleri, meydana getirdikleri zararlar bakımından ciddi bir tehdit olup, son dönemlerde giderek artan sınır ötesi faaliyetleri, bu grupların yasal ekonomik ve siyasi kurumları olumsuz yönde etkileme ve yıpratma kapasitesine ulaşmışlardır.
- C. Palermo Sözleşmesi olarak bilinen, “Sınırşan Örgütlü Suçlara Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi”ne Türkiye taraf değildir.
- D. 2000’li yıllardan itibaren, organize suç örgütleri, çek-senet tahsilâtı, devlet ihaleleri, kiralık suç, hırsızlık, mal pazarlama, zorla senet imzalatma, kasa hırsızlığı, oto hırsızlığı, fuhuş, göçmen kaçakçılığı, işçi simsarlığı ve kara para aklama gibi alanlarda faaliyet göstermeye başlamıştır.
- E. Palermo Sözleşmesi’nde, organize suç grubu, ‘doğrudan veya dolaylı olarak mali veya diğer bir maddi çıkar elde etmek amacıyla belli bir süreden beri var olan ve bu Sözleşmede belirtilen bir veya daha fazla ağır suç veya yasadışı eylemi gerçekleştirmek amacıyla birlikte hareket eden, üç veya daha fazla kişiden oluşan yapılanmış bir grup anlamına gelir’ şekline tanımlamıştır.

8 Aşağıdakilerden hangisi siber alanda işlenen içerikle ilişkili suçlardan **değildir**?

- A. Çocuk pornografisi
- B. Çocuk istismarı
- C. Irkçılık
- D. Nefret suçları
- E. Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar

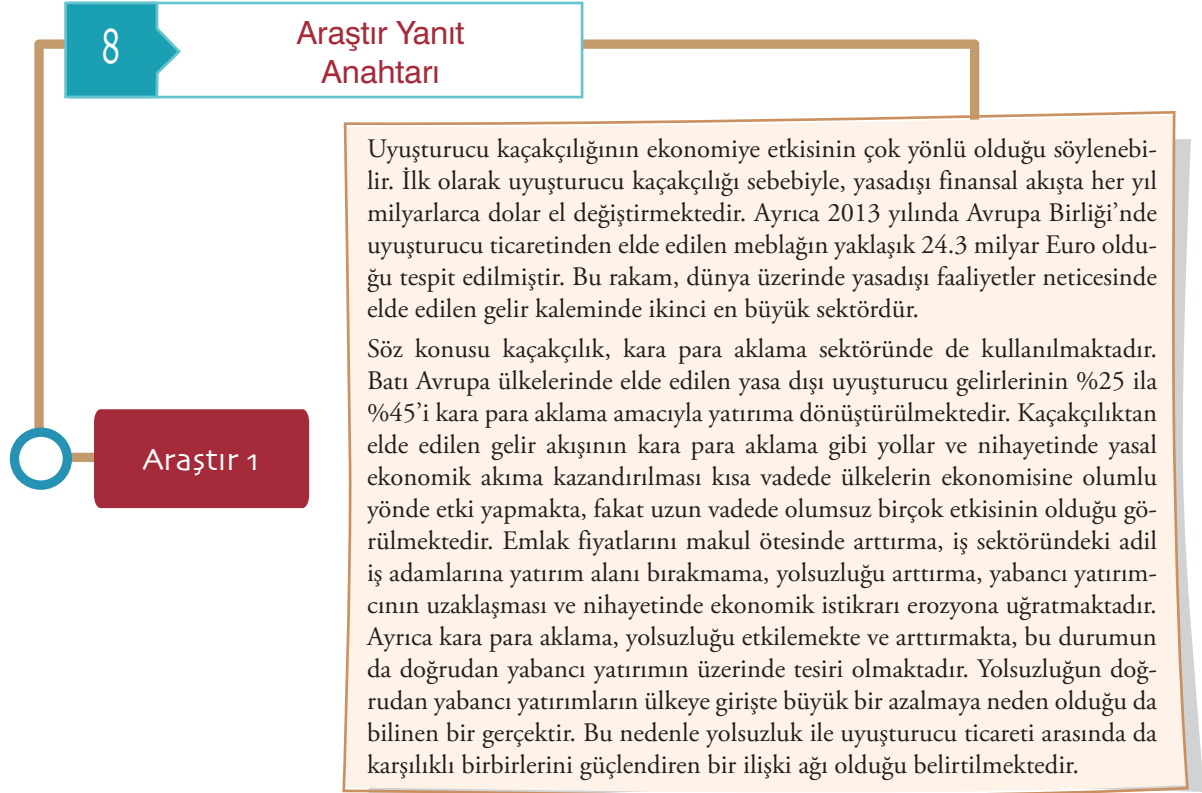
9 İnternet ile ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi **yanlıştır**?

- A. İnternet, terörist faaliyetlerin gerçekleştirilmesi amacıyla son dönemlerde çok sık kullanılan bir araçtır.
- B. Sanal ortamda gerçekleşen taciz, yeni teknolojilerin ortaya çıkması ve ulaşılabilirliğinin kolaylaşması neticesinde son yıllarda hızlı bir şekilde artış göstermiştir.
- C. İnternet günümüzde insanlar tarafından aktif bir şekilde kullanılan bir araçtır.
- D. İnternette, çocukların cinsel istismarını içeren film ya da resimlere günümüzde genellikle rastlanmamaktadır.
- E. Avrupa Siber Suç Sözleşmesinin yapılaş amaçlarından birini de, internet ortamında işlenen suçlarla mücadele etme oluşturmaktadır.

10 Aşağıdakilerden hangisi siber alanda işlenen klasik suçlardandır?

- A. Kasten Yaralama
- B. Zimmet
- C. Rüşvet
- D. Mala Zarar Verme
- E. Nitelikli Dolandırıcılık

1. C	Yanıtınız yanlış ise “Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	6. C	Yanıtınız yanlış ise “Organize Suçluluk ve Terörizm” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
2. C	Yanıtınız yanlış ise “Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	7. C	Yanıtınız yanlış ise “Organize Suçluluk ve Terörizm” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
3. B	Yanıtınız yanlış ise “Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	8. E	Yanıtınız yanlış ise “Siber Suçlar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
4. D	Yanıtınız yanlış ise “Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	9. D	Yanıtınız yanlış ise “Siber Suçlar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.
5. C	Yanıtınız yanlış ise “Bağımlılık Maddeleri Suçluluğu” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.	10. E	Yanıtınız yanlış ise “Siber Suçlar” başlıklı konuyu yeniden gözden geçiriniz.

8

Araştır Yanıt Anahtarı

Araştır 2

Organize suç örgütlerinin sahip olduğu ortak özellikler şekilde sıralanabilir:

- Kazanç elde etmek için hiyerarşik bir yapı oluşturan kişilerin fonksiyonel bir iş bölümü çerçevesinde bir araya gelmeleri söz konusudur. Hedeflenen kazanç, ekonomik, siyasal olabilmektedir.
- Organize suçta gelişigüzel bir iştirak değil çok failli bir yapı vardır. İki'den daha fazla kişi bu yapıda yer almaktadır. Gizli, sıkı bir dayanışma kapsamında iş bölümü içinde sürekli bir örgütlenme vardır.
- Yapı belirsiz bir süre ya da sürekli bir zaman diliminde faaliyet gösterir.
- Hedeflenen kazanç suç işleme yoluyla elde edilir. Amaçlanan programı gerçekleştirmek için cebir, şiddet, aldatma, hile, yağma gibi vasıtalara başvurulur.
- Örgüt, parasal kaynak sağlamak ya da hedef suçlar olmak üzere uyuşturucu madde kaçakçılığı, insan ticareti, emtia kaçakçılığı, sahtecilik, haraç, kumar, rüşvet, fuhuş, insan ticareti, yağma, tefecilik ve benzeri suç tiplerini işler. Suç işleme süreklilik arz etmektedir.
- Suç organizasyonu içinde bir yaptırım sistemi bulunmaktadır.
- Kara para aklama gerçekleştirilir.

Araştır 3

Çocukları siber suçlardan korumak amacıyla bazı ulusalüstü düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Avrupa Konseyi Siber Suçlar Sözleşmesi, Lanzarote Sözleşmesi (Çocukların Cinsel Suistimali ve Cinsel İstismara Karşı Korunmasına İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi) bu hususta örnek olarak verilebilir.

Ayrıca, 2009'da Lizbon Antlaşması'nın kabul edilmesi ile 83.maddede Avrupa Konseyi'ne direktifler vasıtasıyla çocukların cinsel istismarına ilişkin düzenlemeler yapma yetkisi tanınmıştır. Bu kapsamda 2011 tarihinde Çocukların Cinsel Suistimal Ve Cinsel İstismarı İle Çocuk Pornografisine Karşı Direktif kabul edilerek, çocukların siber suçlara maruz kalmasının engellenmesi amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Alkan, N. (2004). *Terör Örgütlerinin Finans Kaynakları*. Polis Dergisi, Sayı 40.
- Başar, S. (2004). *Yolsuzlukların Doğrudan Yabancı Yatırımlar(DYY) Üzerindeki Etkisi*, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi, Cilt 19, Sayı 222, 66-76.
- Bozbayındır Bostancı, G. (2017). Çocukların Cinsel İstismarı, in: Özel Ceza Hukuku, 12 Levha, İstanbul.
- Bulletin World Health Organization* (2010), Number 88, 644-645.
- Child Pornography: Model Legislation & Global Review* (2010).
- Curtis, G. E., Karacan T. (2002). *The Nexus Among Terrorists, Narcotics Traffickers, Weapons Proliferators, And Organized Crime Networks In Western Europe*.
- Crilley, K. (2001). *Information warfare: New Battlefields – Terrorists, propaganda and the Internet*, Aslib Proceedings, Vol. 53, No. 7, 253.
- Dalman, M. and Tabak, I. (1995). *Avrupa'da insan ticareti ve PKK [Human smuggling in Europe and the PKK]*, Turkish-German Press Agency, Istanbul.
- Drabek, Z., Payne, W. (1999), *The Impact of Transparency on Foreign Direct Investments, Staff Working Paper*, World Trade Organization, Economic Research and Analysis Division.
- Ekcici, B., Williams, P., Akbulut, A. (2011). *The PKK and KDNs: cooperation, convergence or Conflict*. (Ed) Strozier C. & Frank J. C. The PKK: Financial Sources, social and political dimensions. Saarbrücken VDM Verlag Dr. Müller.
- European Commission 'Qualitative study on the Rights of the Child' (2010)*. Eurobarometer.
- Europol SOCTA (2017). *EU Serious and organised crime threat assessment*.
- Firat, M. (2015). *Değişim Sürecinde Türkiye'de Organize Suçluluk Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma*, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, Cilt 4, Sayı 4, 946-964.
- Gençtürk, T. (2012). *Terör Kavramı ve Uluslararası Terörizme Farklı Yaklaşımlar*, Başkent Üni. Stratejik Araştırmalar Merkezi, 5.
- Habib, M., Zurawicki, L. (2001). *Country Level Investments and the Effect of Corruption –Some Empirical Evidence*, International Business Review, 10, 687-700.
- Hekim, H., Başbüyük, O. (2013). *Siber Suçlar ve Türkiye'nin Güvenlik Politikaları*, Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi, 4(2), 138 vd.
- Kekevi, S., Kılıçoğlu, G. (2016), *Uluslararası Hukuk Açısından Çocuk Askerler ve PKK'nın Çocuk Askerleri/Militanları*, Ankara Barosu Dergisi, 3, 485-509.
- Özcan, N A., Gürkaynak, E. (2010), *Kim Bu Dağdakiler*, TEPAV, Ankara.
- Özek, Ç. (1998). *Organize Suç*, Prof.Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, İstanbul.
- Özeren, S., Sözer, M. A., Başbüyük, O. (2012). *Bireylerin Terör Örgütüne Katılmasına Etki Eden Faktörler Üzerine Bir Alan Çalışması: PKK/KCK Örneği*, International Journal of Security and Terrorism, Cilt: 3 (2), 67-68.
- Roth, Mitchel P. and Sever, Murat. (2007). *The Kurdish Workers Party (PKK) as Criminal Syndicate: Funding Terrorism Through Organized Crime, A Case Study*. Studies in Conflict & Terrorism. 30(10). pp. 901-920.
- Singer, P.W.,(2006). *Children at War*, University of California Press, 19.
- Sözüer, A. (1995). *Organize Suçluluk Kavramı ve Batı ülkelerinde Bu suçlulukla Mücadele İle ilgili gelişmeler*, Hukuk Araştırmaları, M.Ü. Hukuk Fakültesi Yayını, Cilt 9, Sayı 1-3, 255 vd.
- Symantec (2012). *2012 Norton Cybercrime Report*, Norton by Symantec.
- Walden, L. (2007). *Computer Crimes and Digital Investigations (1st Edition)*, Oxford University Press, 66.
- Weimann in USIP Report (2004). *How Modern Terrorists Uses The Internet*.
- Wolak, J., Finkelhor, D., Mitchell, K. J. (2005). *Child-Pornography Possessors Arrested in Internet-Related Crimes: Findings From the National Juvenile Online Victimization Study*, National Center for Missing & Exploited Children.

internet kaynakları

www.ncadd.org; <http://www.unodc.org/wdr2017/en/topics.html>
<http://www.who.int/bulletin/volumes/88/9/en/>
<https://data.oecd.org/healthrisk/alcohol-consumption.htm>
www.oecd.org/dataoecd/22/18/37620123.pdf; <https://fas.org/irp/world/para/docs/studies5.htm>
<https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2016/vol1/253316.htm>
<http://www.eurstrat.eu/drug-trafficking-and-countermeasures-in-turkey-a-general-assessment-2/>
<http://www.atk.gov.tr/Pdf/psikoakifmaddeler.pdf>
<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/2637/TDAT16001TRN.pdf>
<http://www.sck.gov.tr/oecd/2013%20Türkiye%20Uyuşturucu%20Raporu.pdf>
<http://www.emcdda.europa.eu/system/files/publications/4541/TDAT17001TRN.pdf>
<http://zeus.hri.org/news/turkey/andalou/2000/00-08-03.andalou.html>
www.heise.de/newsticker/meldung/81088 ; www.gao.gov/new.items/d04503.pdf
www.osce.org/documents/cio/2004/06/3162_en.pdf ; www.wiesenthal.com
www.courtlinkeaccess.com/DocketDirect/FShowDocket.asp?Code=2131382989419499419449389349389379615191991; www.timesonline.co.uk/tol/news/world/asia/article731005.ece
www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/30/AR2006013001316.html
www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/17/AR2006021702499.html
<http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/contending-with-the-pkks-narco-terrorism>
<https://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2014/vol1/223081.htm>
<http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10576100701558620?src=recsys>
<https://fas.org/irp/world/para/docs/studies5.htm>